بوون و نەبوون

سەرچاوە:

Jean-Paul Sartre, *Being and Nothingness: An Essay on Phenomenological Ontology*, translated by Hazel E. Barnes, Routledge: London, reprinted 1996.

ناوی کتێب: بوون و نەبوون
نووسینی: ژان پۆڵ سارتەر
وەرگێڕانی: د. محەمەد کەمال
بابەت: فەلسەفی
مۆنتاژی کۆمپیوتەر: سەیران عەبدولڕەحمان فەرەج
دیزاینی بەرگ: ڕۆشدی ئەنوەر
تیراژ: ١٥٠٠ دانە
نرخ: ١٠٠٠٠ دینار
دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم
چاپی یەکەم: ساڵی ٢٠١١
کوردستان _ سلێمانی
www.serdam.org
بۆ پەیوەندیکردن بە زنجیرەی کتێبەوە:
kteb@serdam.org
لەبەڕێوەبەرایەتیی گشتیی کتێبخانە گشتییەکان ژمارە (٢٠٠٩) ی ساڵی ٢٠١١ پێدراوە

(مافی لە چاپدانەوەی بۆ دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم پارێزراوە)

Jean-Paul Sartre

Being and Nothingness

Translated from English by
Muhammad Kamal

ژان پۆڵ سارتەر

بوون و نەبوون

نوسراوێکە لەسەر ئۆنتۆلۆجیی فینۆمینۆلۆجییانە

وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە

د. محەمەد کەمال

سلێمانی ٢٠١١

زنجیرەی کتێبی دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم
کتێبی سەردەم ژمارە (٥٨٧)

سەرپەرشتیاری گشتیی زنجیرە

ئازاد بەرزنجی

ناوەڕۆك

پێشەکی وەرگێڕ ١١

پێشەکی ١٣

1. گەڕان بەدوای بووندا ١٣

2. دیاردەی بوون و بوونی دیاردە ١٦

3. کۆجیتۆی پێش تێڕامان و بوونی هەستکردن ١٨

4. بوونی هەستکەر ٢٤

5. بەڵگەی ئۆنتۆلۆجی ٢٧

6. بوون-لەنێو- خۆدا ٣٠

کەرتی یەکەم ٣٥

بەشی یەکەم ٣٧

بنەڕەتی ڕەتدانەوە ٣٧

1. پرسیارکردن ٣٧

2. ڕەتدانەوە ٤٠

3. چەمکی دیالێکتیکییانەی نەبوون ٤٦

4. چەمکی فینۆمینۆلۆجییانەی نەبوون ٥٠

5. بنەڕەتی ڕەتدانەوە ٥٥

بەشی دووەم ٧٨
بڕوای خراپ ٧٨
1. بڕوای خراپ و ناڕاستی ٧٨
2. "بڕوا" و بڕوای خراپ ٩٨
کەرتی دووەم
بوونـ بۆـ خۆ ١٠٣
بەشی یەکەم ١٠٥
بونیادی ڕاستەوخۆی بوونـ بۆـ خۆ ١٠٥
1. ئامادەبوونی خۆ ١٠٥
2. فاکتۆری بوونـ بۆـ خۆ ١١٠
3. بوونـ بۆـ خۆـ و بوونی بەها ١١٦
4. بوونـ بۆـ خۆ و بوونی ئەگەرەکان ١٢٦
5. خۆ و سوڕانەوەی خۆ ١٣٣
بەشی دووەم ١٣٦
کات ١٣٦
1. فینۆمینۆلۆجیای سێ ڕەهەندی کات ١٣٦
ئەلف. ڕابردوو ١٣٦
با. ڕانەبردوو ١٥٠
جیم. داهاتوو ١٥٤
2. ئۆنتۆلۆجی کات ١٦٠
ئەلف. کاتی وەستاو ١٦٠
با. دینامیکییەتی کات ١٧٣
3. کاتی بنەڕەتی و کاتی دەروونی: تێڕامان ١٧٩
بەشی سێیەم ١٩٧
بەرزێتی ١٩٧
1. زانین وەکو پەیوەندی نێوان بوونـ بۆـ خۆ و بوونـ لەنێوـ خۆدا ١٩٨
2. سەلماندن وەکو ڕەتدانەوە ٢٠٥

3. چۆنیەتی، چەندەکی، هێزەکی و ناوەندیکردن ٢١١
4. کاتی جیهان ٢٢٦
ئەلف. ڕابردوو ٢٢٦
با. ڕانەبردوو ٢٣٠
جیم. داهاتوو ٢٣٦
دال. زانین ٢٣٧
کەرتی سێیەم ٢٤١
بەشی یەکەم ٢٤٣
بوونـبۆـکەسانی دیکە ٢٤٣
ئەلف. گرفتەکە ٢٤٣
با. تاشەبەردی تاکڕەوی ٢٤٥
جیم. هوسرڵ، هیگڵ، هایدیگەر ٢٥٤
دال. تەماشاکردن ٢٧٤
بەشی دووەم ٣٢٠
لەش ٣٢٠
1. لەش وەکو بوونـبۆـخۆ:فاکتۆر ٣٢٢
2. لەشـبۆـکەسانی دی ٣٥٢
3. ڕەهەندی سێیەمی ئۆنتۆلۆجییانەی لەش ٣٦٤
بەشی سێیەم ٣٧٢
پەیوەندییە کۆنکریتییەکان لەگەڵ کەسانی دیکە ٣٧٢
1. یەکەم هەڵوێست بەرانبەر کەسانی دیکە: ٣٧٥
خۆشەویستی، زمان، ماسۆچیزم ٣٧٥
2. دووەم هەڵوێست بەرابنەر کەسانی دیکە: ٣٩٠
گوێنەدان، ئارەزوو، ڕق و سادیزم
3. بوونـلەگەڵ و "ئێمە" ٤٢١
ئەلف. ئێمەی بابەت ٤٢٣
با. ئێمەی خۆ ٤٣٠

کەرتی چوارم ٤٣٩
هەبوون، کردن و بوون ٤٤١
بەشی یەکەم ٤٤٢
بوون و کردن: سەربەستی ٤٤٢
1. سەربەستی: یەکەم مەرجی چالاکی ٤٤٢
2. سەربەستی و فاکتۆر: هەڵوێست ٤٨٨
ئەلف. شوێنی من ٤٩٥
با . ڕابردووی من ٥٠١
جیم. ژینگەی من ٥٠٨
دال . هاوڕێکانم ٥١٤
ئی . مردنی من ٥٣٥
3. سەربەستی و لێپرسینەوە ٥٥٥
بەشی دووەم ٥٥٩
کردن و هەیەتی ٥٥٩
1. سایکۆلۆجی شیکاری و بوونگەرایەتی ٥٥٩
2. "کردن" و "هەیەتی": خاوەنێتی ٥٧٦
3. چۆنیەتی، وەکو دەرکەوتنی بوون ٦٠٠
سەرەنجام ٦١٥
1. لەنێو-خۆ و بۆ-خۆ: ئاکامە مێتافیزیکییەکانی ٦١٥
2. ئاکامە ڕەوشتییەکان ٦٢٣

پێشەکی وەرگێڕ

ژان پۆل ســـارتەر (١٩٠٥-١٩٨٠) تەنیا فەیلەســـوف نییە، ڕۆمان، شانۆگەری و ڕەخنەی ئەدەبیشـــی نوسیوە. لە ســـاڵی ١٩٦٤دا خەڵاتی نۆبلی لەسەر ئەدەب پێبەخشراوە، بەڵام لەبەر هۆکاری ڕامیاری وەرینەگرتوە. بەرهەمە ئەدەبییەکانی، بێجگـــە لە جوانکاری لە شیوازی دەربڕیندا، ناوەڕۆکێکی فەلسەفیشـــیان بەخۆوە گرتوە. ئەم بیریارە هەوڵیداوە لە دەروازەی ئەدەبەوە بیروباوەڕە فەلسەفییەکەی بە خوێنەر بگەیەنێت. بیروباوەڕی فەلسەفی سارتەر، کە بە بوونگەرایەتی ناسراوە لەم شابەرهەمەیدا (بوون و نەبوون) باســـکراوە و ڕۆشنایی خراوەتە ســـەر کێشە گرنگەکانی. دەتوانـــم بڵێم، ئەم بەرهەمە دوای (کات و بوون)ی مارتن هایدیگەر بە گەورەترین کتێبی فەلسەفی بوونگەرایەتی دادەنرێت.

ســـارتەر یەکێکە لەو بیریارانەی کاریگەرێتی بەســـەر ســـەردەمەکەی و دوای خـــۆی ئاشکـــرا دەبینرێت. پاش جەنگـــی جیهانی دووەم گەلێـــک لە فێرگە و بزوتنـــەوە ئەدەبی و هونەرییەکان، تەنانەت شۆڕشـــی خوێندکاران لە ئەورووپا و بزوتنەوەی چەپی نوێ ســـودیان لە بیروباوەڕەکانی وەرگرت. هەروەها، ســـارتەر هەوڵیدا پردی پەیوەندی لە نێوان بوونگەرایەتی و مارکسیزمدا دروستبکات و دژی ستالیزمیش ڕاوەستا. هاوڕییەتی و خۆشەویستییەکەشی لەگەڵ سیمۆن دیبۆڤوار، کە فەیلەســـوفێکی ژنی بوونخوازە و یەکێکە لە پێشـــەوایانی فێمەنیزم واتایەکی نوێی بە پەیوەندی نێوان ژن و پیاو بەخشـــی. بێجگە لەمانە، هەڵوێستی ڕامیاری ســـارتەر بۆ بەرگریکردن لە مافی گەلانی چەوســـاوە فەرامۆش ناکرێت. لەبەرئەم هۆکارانە، مەبەستم جێگەی مێژوویی سارتەر و گرنگی نوسراوەکانی بۆ تێگەیشتن لە فەلسەفەی بوونگەرایەتی بە پێویستم زانی ئەم کتێبە بۆ کوردی وەرگێڕم تاکو خوێنەری کورد ڕاســـتەوخۆ، لە ڕێگەی ئەم نوسراوەوە مامەڵە لەگەڵ بیروباوەڕە فەلسەفییەکانییدا بکات.

سارتەر لە ساڵی ١٩٣٩دا دەستی بە نوسینی ئەم کتێبە کردوە، بەڵام لە ساڵی ١٩٤٣دا تەواوی کردووە و لەچاپیداوە. کاریگەرێتی بیروباوەڕی ئەدمۆند هوســـرڵ و مارتـــن هایدیگەری بە ئاشکرا بە ســـەرەوە دیارە. بەڵام، پێویستە ئەو خاڵەش باســـبکەین، کە سارتەر پێش ئاشنابوونی بە فەلسەفەی هایدیگەر فینۆمینۆلۆجی هوسرڵی ناسیوە. لە ســـاڵی ١٩٣٢ بۆ توێژینەوە لەسەر میتۆدی فینۆمینۆلۆجی بـــۆ بەرلین دەچێت و لە ســـاڵی ١٩٤٠دا کاتێک نازییەکـــان بە دیل دەیگرن و لە

ئۆردوگایەکی نزیک شاری (تریەر)ی ئەڵمانیا دادەنرێت، کەشیشێکی ئەڵمانی (بوون و کات)ی هایدیگەر بە نهێنی بە سارتەر دەدات. لەو کاتەوە سارتەر دەکەوێتە ژێر کاریگەرێتی هایدیگەرەوە. دواجاریش لە ساڵی ١٩٤٢، دوای بەربوونی، بۆ یەکەمجار دەبێت بە میوانی هایدیگەر و یەکدی دەبینن. ئەم شاکارە فەلسەفییەی سارتەر لە ساڵی ١٩٥٨ دا لەلایەن (هایزڵ ئی بارنس)ەوە، کە لە زانکۆی کۆڵۆرادۆ مامۆستای فەلسەفە بوو، کرا بە ئینگلیزی و بڵاوکرایەوە. منیش لە دەقە ئینگلیزییەکەی ئەم مامۆستایەوە بۆ کوردی وەرمگێڕاوە و هیوادارم خوێنەری کورد سودی لێوەرگرێت. دواجاریش، سوپاسی (تابان)ی خوشکم دەکەم، کە وەکو جارەکانی پێشو ڕەشنوسەکەی خستەسەر کۆمپیوتەر. سوپاسی، هونەرمەند ڕوشدی ئەنوەر بۆ دانانی نەخشەی بەرگەکەی دەکەم و هەروەها سوپاسی دەزگای 'سەردەم' دەکەم، کە ئەرکی لە چاپدان و بڵاوکردنەوەی ئەم بەرهەمایان گرتەخۆ.

د. محەمەد کەمال
زانکۆی ماڵبۆرن
٢٠١١

پێشەکی

١. گەڕان بە دوای بووندا

بیرکردنەوەی نوێ، لەگەڵ گەڕانـــەوەی بوون بۆ زنجیرەیەک دیاردە، کە خۆی تیایاندا بەرجەســـتە دەکات، بەرەو پێشـــەوە چووە. ئەمەش بـــۆ لەناوبردنی ئەو بۆچوونە دووەلیستییە خراوەتەگـــەر، کە فەلسەفەی شەرمەزار کردوە و لەجێگەی ئـــەو [بۆچوونێکی] یەکانەگـــی دیاردەیی دامەزرانـــدووە.[١] ئایا ئـــەم هەنگاونانە سەرکەوتوانەیە؟ ئێمە بەدڵنیاییەوە بۆ یەکەمجار دووەلیزم لەناودەبەین، کە لە نێو هەمـــوو هەبووەیەکدا لایەنی ناوەوە و دەرەوە، دژوەســـتاو ڕادەگرێت. ئەو لایەنەی دەرەوەی هەبوو، وەکو پەردەیەک ڕاستییەکی ناوەکی لە پشتی خۆیەوە شاردبێتەوە، نامێنێت. هەروەها ڕاســـتی ناوەکیش ئەگەر ئەو نهێنییەبێت بوونی شتێکی لەسەر ڕاوەســـتابێت، مرۆڤیش تەنیا بیرۆکەیەکی لەبـــارەوە هەبێت و هەرگیز پێی نەگات چونکە (ناوەکی)یە؛ دەفەوتێت. ئەو دیاردانەی بوونی تێدا بەرجەستە دەبن، ناوەکی یان دەرەکی نین؛ هەموویـــان یەکسانن و ئاماژە بۆ دیاردەکانی دیکە دەکەن. هیچ کام لەم دیاردانە بوونێکی بەرزی نییە. بۆنموونە، هێز بنەڕەتێکی نەزانراو نییە خۆی لەودیو کارتێکراوەکانییەوە شاردبێتەوە: ئەو هەموو کارتێکراوەکانە. بەهەمان شێوە، وزەی کارەبا بۆ سەرچاوەیەکی شاراوە ناگەڕێتەوە؛ بەڵکو هەمووی جوڵە و چالاکییە کیمیاوی و فیزیکییەکانە، کە بەرجەستە دەبێت. هیچ کام لەم چالاکییانە بە تەنیا و بـــە بێ ئەوی دی ناتوانێت ئەو بەرجەســـتە بکات. هیچ چالاکییەکیش ئاماژە بۆ لایەنێکـــی نادیار ناکات. ئاماژە بۆ خـــۆی و زنجیرەی هەموو دیاردەکان دەکات. لە ئاکامدا بەو خاڵە دەگەین، کە بۆچوونی دووەلیستانەی نێوان بوون و دیاردەکان لە فەلسەفەدا جێگەی نابێتەوە. دیاردە بەشێکە لە زنجیرەی هەموو دیاردەکانی دیکە و بۆ ڕاســـتییەکی شاراوەی ئەودیو خۆی ناگەڕێتەوە. هەروەها، بەوجۆرەی هەندێک لە بیریاران بۆیەچن، دیاردە خۆدەرخستنێکی نەرێی بوون نییە یان لایەنی ناڕەباری نۆمینە نییە.[٢] نۆمینەش بوونی نییە و شتێکی ئەندێشەییە و بە هەڵە دانراوە.

---

١ زاراوەی (یەکانەگی)م بۆ مۆنیزم و (دیاردە) بۆ فینۆمینە بەکارهێناوە. یەکانەگی بۆچوونێکی ئۆنتۆلۆجییانەیە، کە فرەلایەنی و زۆری دیاردەکان بۆ یەک بنەڕەت دەگەڕێنێتەوە. ئەمەش بە پێچەوانەی بۆچوونی دووەلیستانەیە، کە باوەڕی بە دوو بنەڕەتی جیاواز بۆ هەبووەکان هەیە. (وەرگێڕ)

٢ لێرەدا سارتەر ئاماژە بۆ بۆچوونە دووەلیستییەکەی کانت دەکات، کە بوون و دیاردەی بە نۆمینە و فینۆمینە داناوە. (نۆمینە) ڕاستی و بنەڕەتی نەناسراوی دیاردەکانە لەو دیو دەستەڵاتی زانینی مرۆڤەوە. بۆ ئەمەش بڕوانە:

Immanuel Kant. *Critique of Pure Reason*, translated by Norma Kemp Smith. London: Macmillan, 1963. A: 235, B: 294.

هەرچەندە هەندێک لە فەیلەسوفەکان باوەڕیان بەم لایەنەی بوون هەیە، بەڵام سەلماندنی و هێشتنەوەی کێشەی زۆری بۆ دروستکردون. ئەگەر ئێمە ئەو لایەنەی نیتشـــە بە"جیهانە ئەندێشاوییەکانی ئەودیو پەردەکان" دایدەنێت ڕەتبدەینەوە و باوەڕ بە ڕاســـتییەک لەو دیو دیاردەکانەوە نەکەین، دیاردە پۆزەتیڤانە دەبینرێت. ناوەڕۆکـــی دەبێت بەوەی دەردەکەوێت، کە شتێک نییە دژی ڕاوەســـتێت، بەڵکو دەبێت بە پێوەری بوونی خۆی. بوونی هەموو هەبووەکان ئەوەیە، کە دەردەکەوێت. کەوابوو، ئێمە بە بیرۆکەی دیاردە دەگەین، کە لای هوســـرڵ یان هایدیگەر ڕەها و پەیوەندیـــدارە. دیارە لەوێدا پەیوەندیدارە، کە بـــۆ دەرخستنەکەی پەیوەندی بە کەســـێکەوە بەستراوە. بەڵام پەیوەندییەکەی نییە. خۆی بۆ ڕاستییەکی دیکە ناگەڕێنێتەوە بەوجۆرەی کانت باســـیدەکات، کە گوایە دووجار خۆی دەردەخات، ئەمـــەش لایەنی ڕەهای ئەوە. دیاردە بە تەواوی [ڕەهایانە]ئاماژە بۆ بوونی خۆی دەکات. پێویستە بەمشێوەیە باسبکرێت و لەبوونی بکۆڵرێتەوە. دووەلیستی نێوان هێزەکی و کردەکیـــش بە هەمان شێوە هەڵدەوەشێتەوە. کردەوە هەموو شتێکە. هیچ هێزێک یان چاکەیەکی[شاراوە]لەودیو کردەوەوە نییە. ئێمە، بۆنموونە، نالێین پرۆســـت خاوەنی هێزێکی بلیمەتانە بوو بۆیە توانی بنوسێت. بلیمەتی پرۆست، نـــە لە بەرهەماکانیدایە و نە لە تەوانای نوســـینیدا. ئـــەم دوو لایەنە لە یەکدی جیاناکرێنـــەوە. بلیمەتی لە کۆی بەرهەمە کاندایـــە، کە ئەو تاکە دایاندەهێنێت. لەبەرئەمە دووەلیستی نێوان دیاردە و ناوەڕۆک ڕەت دەدەینەوە. دیاردە ناوەڕۆک داناپۆشێت، بەڵکو دەریدەخات و خۆی ناوەڕۆکە. ناوەڕۆک لە هەبوویەکدا شاراوە و نادیار نییە. یاســـایەکی بەرجەســـتەبووی زنجیرەیـــەک دیاردەیە. بە بۆچوونی نۆمینەڵزمی 'پۆینکێر' ڕاســـتەقینەی فیزیکی بەسەرجەمی شەپۆلە کارەباییەکان دادەنرێت. 'دوهێم' لە دژەســـتانەکەیدا بەرانبەر بیردۆزەکەی خۆی دروســـت بۆ کێشـــەکە چووە و ئەو ڕاستەقینەیە بەتێهەڵکێشکردنێکی یەکگرتووی هەموو وزە بەرجەســـتەبووەکان دەبینێت. ئاشکرایە، فینۆمینۆلۆجی نۆمینەلیزم نییە. بەڵام ناوەڕۆک، بەدڵنیاییەوە، وەکـــو بنەڕەتی زنجیرەی دیاردەکان لێی جیانابێتەوە و خودی دیاردەکانە. ئەمەش ناســـینی ناوەڕۆک (بۆ نموونە دیاردەکانی هوســـرڵ) مسۆگەر دەکات. بوون خۆی دەردەخات؛ ناوەڕۆکی خۆی بەرجەستە دەکات. ئەو بێجگە لە زنجیرەی دیاردە و خۆ دەرخستنەکانی چی دیکە نییە.[٣]

ئایـــا بە گەڕانەوەی بـــوون بۆ دیاردەکانـــی توانیومانە بە ســـەر دووەلیزمدا سەرکەوین؟ یان ئێمە ئەم دووەلیزمەمان لابردووە و شێوازێکی دیکەی دووەلیزممان

---

٣ نۆمینەڵیزم وشەیەکی لاتینییە، ئەو بۆچوونەیە، کە چەمکە هەمەکییەکان بەڕاست لەدەرەوە یان لەنێو بیرکردنەوەدا دانانێت. هەرچەمکێکی هەمەکی (وەکو ئەسپ) (ناوە)،کە بۆ بابەتە هەندەکییەکانی ئەو جۆرە دانراوە.

هێناوەتـــە کایەوە؛ ئەویش دووەلیزمی نێوان بڕاوە و نەبڕاوەیە؟ بوون زنجیرەیەک دیاردەی بڕاوە نییە چونکە هەر یەکێک لەو دیاردە بڕاوانە پەیوەندییان بە (بابەت) یەکەوە هەیە، کە بەردەوام لەگۆڕاندایە. هەرچەندە، لەوانەیە بابەتێک لە ڕووپەکەوە خۆی دەربخات بەڵام یەکێک لە خەسڵەتە بنەڕەتیەکانی بابەت فرەلایەنی بۆچوون و هەڵسەنگاندنـــی ئـــەو ڕووەی بابەتەکەیە. ئەمەش دەبێتـــە هۆکاری زۆرکردنی نەبڕانەوەی ڕووەکانی بابەتەکـــە. ئەگەر زنجیرەی دیاردەکانیش بڕاوەبن ئەوا ئەو دیاردانەی یەکەمجار دەردەکەون لەوانەیە جارێکی دیکە سەرهەڵنەدەنەوە. ئەمەش لەخۆیـــدا بۆچوونێکی نالەبارترە یان هەموویان پێکەوە یەکجار ســـەرهەڵدەدەن. هێشتا ئەمەش هەر نالەبارە. با واتێبگەین، کە بیردۆزەکەمان لەســـەر دیاردەکان بیرۆکـــەی ڕاســـتەقینەی دیاردەکانـــی لابـــردووە و لە جێگەی ئـــەودا بیرۆکەی بابەتگـــەری دیاردەکانی هێناوەتە کایەوە و دیاردەکانیشـــی بـــە نەبڕاوە داناوە. ڕاستەقینەی پەرداخێک لەوەدایە،کە پەرداخەکە [دیاردەیەکە] لەوێدایە، هەروەها ئـــەو پەرداخەش (من) نییە. لە ڕاڤەکردنی ئەمـــەدا ڕوونددەبێتەوە، کە زنجیرەی خۆدەرخستنەکانی پەرداخەکە پشت بە بوونی من نابەستێت. بەڵام خودی دیاردەی پەرداخەکە، بێ گەڕانەوەی بۆ زنجیرەی دیاردەکانی، ســـەر بەهەستکردن و (خۆ) یەو پەیوەندی بە کارتێکردن بە (خـــۆ)وە هەیە. ئەگەر دیاردەیەک وەکو شتێکی بەرز خۆی دەرخات، پێویستە خۆیە هەستیارەکەش خۆی بەو بەرزییە بگەیەنێت و زنجیرەی هەموو دیاردەکانی بناســـێت. ڕەنگێکی سور بەڕێگەی ئینتیباعی سور دەدۆزێتەوە.[٤] مەبەست لەسەربنەڕەتی زنجیرەکەیە، یان شەپۆلە کارەباییەکان لەســـەر ئەلەکترۆلیسس ڕاوەستاون. ئەگەر لایەنە بەرزەکە بە هۆکارێکی پێویست دابنرێت و هەمیشـــە بەرز بێـــت، لەو دیو دیاردەکەوە بێت لـــە ئاکامدا بابەتەکە لەســـەر ئەو بنەڕەتە زنجیرەی دیاردەکانی دادەمەزرێنێت، زنجیرەکەش بە نەبڕاوە دەردەکەوێـــت. کەوابوو، دیاردەی بڕاوە بە شێوەی بڕاوە خۆی دەردەخات. بەڵام مادامەکـــی دیاردە بە دیـــاردەی ئەو شتە دادەنێین، کە خـــۆی دەردەخات، ئەوا دەبێت لە سەر ئەو دیاردەیەوە زنجیرەیەکی نەبڕاوەی دیاردەکانیش هەبێت.

ئـــەم بۆچوونـــە نوێیە دژوەســـتانی نێوان بـــڕاوە و نەبڕاوە یـــان باشتر وایە بڵێین (نەبڕانـــەوەی دیاردە بڕاوەکان) لادەبات و لە جێگەی ئەو دوو لایەنی نێوان بـــوون و دیـــاردە دادەمەزرێت. لێرەدا 'یەک لایەنی' بابەتەکـــە دەردەکەوێت، کە لـــە دەرەوەیدایـــە. هەمانکات هەموویـــان لەنێو یەکدان و ئـــەو لایەنە دیاردەی

٤ ڕەنگی سور، وەکو دیاردەیەکی سور لە بابەتێکی سوردا لە (ڕەنگی سور بە گشتی)یەوە وەرگیراوە. مەبەستی سارتەر لەم نموونەیەدا گەڕانەوە بۆ بۆچوونەکەی ئەفلاتون سەبارەت بوونی چەمکە هەمەکییەکان لەودیو هەندەکییەکانەوە نییە، چونکە سارتەر باوەڕی بە ناوەڕۆکی بەرز بۆ دیاردەکان نییە. ئەو دەیەوێت جیاوازی و لێکچونی (بۆ نموونە) گوڵێکی سور لە گەڵ سور بە گشتی ڕوونبکاتەوە. (وەرگێڕ)

بابەتەکەیە. بابەتەکەش بونیادی دیاردەکەو بنەڕتی زنجیرەی خۆدەرخستنەکانە. هەموویان پێکەوە لە دەرەوەن چونکە خودی زنجیرەکە دیاردە نییە. لێرەدا دەرەوە دەبێت بە دژوەستاوێکی نوێ بۆ ناوەوە و ئەو بوونەش، کە دیاردە نییە بۆ دیاردە. لایەنێکی هێزەکیش بۆ نێو دیاردە دەگەڕێتەوە و ژوور دیاردەکە دەکەوێت و لەنێو زنجیرەکەی دیاردەکاندا گەشەدەکات. بلیمەتی پرۆست، ئەگەر تەنیا لە نوستراوەکاندا بێت، لە بۆچوونە ژمارە بەدەرەکانی خوێنەر کەمتر نییە، کە ماندوونەبوونی پرۆستی تێدا دەردەکەوێت. بەڵام، ئایا ئەم ماندوونەبوونە، کە ئاماژە بۆ لایەنی بەرز و نەبڕاوە دەکات، بۆ تێگەیشتن لە بابەتەکە جۆرێک لە جادو نییە؟ ناوەڕۆک لە ئاکامدا لە تاک دەستەنرێت و دەبێت بە زنجیرەی نەبڕاوەی خۆدەرخستنەکان. ئایا ئەم کارە لە سود یان زیانی ئێمەدایە؟ وەڵامی ئەم پرسیارەمان بەم زووانە دەستدەکەوێت. ئێستا ئەو خاڵە دەخەمە ڕوو، کە بەگوێرەی "بیردۆزەی دیاردە" دیاردە بۆ نۆمینەی کانت ناگەڕێتەوە.[٥] مادامەکی هیچ شتێک لەو دیو دیاردەکانەوە نییە و دیاردەکان ئاماژە بۆ خۆیان دەکەن، ئەوا بوونیان لە سەر هیچ شتێکی دیکە ڕانەوەستاوە. ئەگەر ناوەڕۆکی دیاردە خۆدەرخستن بێت، کە بەرانبەر هیچ بوونێک دژانە ڕاناوەستێت، ئەوا گرفتی بوونی دیاردەکان خۆی دەسەپێنێت. ئەم گرفتەش لە هەموو گرفتەکانی دیکە لە پێشترەو لە تۆژینەوەکەماندا لەسەر بوون و نەبوون هەنگاوی یەکەمی گەشتەکەمانە.

٢. دیاردەی بوون و بوونی دیاردە

دیاردە لە سەر بوونێکی جیاوازتر لە خۆی ڕاوەستاوە؛ ئەو بوونی خۆی هەیە. یەکەم بوون لە تۆژینەوەکەماندا مامەڵەی لەگەڵدا بکەین بوونی دیاردەیە. ئایا ئەم بوونە دیاردەیە؟ لەسەرەتاوە بەمشێوەیە دەردەکەوێت. دیاردە ئەوەیە کە خۆی دەرخستوە و بوونیش لەبەر ئەوەی دەتوانین بیناسین و باسی بکەین بە یەکێک لە شێوەکانی خۆی دەرخستوە. کەوابوو، دەبێت دەیاردەی بوون باسبکرێت. بوونیش بە یەکێک لە شێوەکانی ڕاستەوخۆ بە ڕێگەی بێزاربوون یان قێزکردنەوە و هتد خۆی دەردەخات. ئۆنتۆلۆجی لێکۆڵینەوەیە لە سەر دیاردەی ئەو بوونە. بە هەرحاڵ لە هەموو لێکۆڵینەوەیەکی ئۆنتۆلۆجیدا پرسیارێک هەیە، کە خۆی دەسەپێنێت: ئایا دیاردەی بوون و بوونی دیاردە وەکو یەکن؟ ئایا ئەو بوونەی خۆی بۆ من دەردەخات و دەبێت بە دیاردە هەمان سروشتی بوونەکەی

٥ کانت لەو باوەڕەدایە لەودیو دیاردەکانەوە ڕاستەقینەیەکی شاراوە و نەناسراو هەیە، کە سەرچاوەی بوونی دیاردەکانە و بە نۆمینە ناوزەدی دەکات. (وەرگێڕ)

هەیە، کە خۆی دەرخستوە؟ دەردەکەوێت وەڵامەکە ســـەخت نەبێت. هوسرڵ [بۆ وەڵامی ئەم پرسیارە] پەنای بۆ داماڵینی بیرۆکەیی بردوە؛ لەوێوە لە دیاردەکەوە خـــۆی گەیاندۆتە ناوەڕۆکـــی دیاردەکە. بۆ هایدیگەر "ڕاســـتەقینەی مرۆڤایەتی" ئۆنتیک-ئۆنتۆلۆجییانەیـــە؛ ئەمەش ئەوە دەگەیەنێـــت، کە[مرۆڤ دەتوانێت] لەو دیو دیاردەکانەوە بوون بناســـێت. بەڵام گەیشتن بە ناوەڕۆک لە ڕێگەی بابەتێکی هەندەکییەوە تێپەڕبوونە لە هاوجۆرێکەوە بۆ هاوجۆرێکی دیکە. ئایا تێپەڕبوونیش لە بوونـــەوە بۆ دیاردەی بوون هەمان جۆرە؟ ئایا ئەم تێپەڕبوونە دەمانگەیەنێتە بوونی دیاردەکە؟ جیاکردنەوەی خەســـڵەتەکانی بابەتێکی هەندەکی کارێکی گران نییە. ئێمە دەتوانین بابەتێک بۆ ڕەنگ و بۆن و هتد بگەڕێنینەوە. لێرەوە، وەکو چۆن واتاکەی دەدۆزینەوە بە ناوەڕۆکیشـــی دەگەین و سەرجەمی (ناوەڕۆکەکەی) دەبێـــت بە کۆ یان هەمـــووی بابەتەکە. ناوەڕۆک لەنێـــو بابەتەکەدا نییە؛ واتای بابەتەکەیـــە و بنەڕەتی زنجیرەی خـــۆ دەرخستنەکانێتی. بوون، بە پێچەوانەوە، یەکێک لە خەسڵەتەکانی بابەت و واتاکەشی نییە. بابەت ئاماژە بۆ بوون ناکات؛ مەحاڵـــە، بۆ نموونە بوون بە ئامادەبوون پێناســـبکەین، چونکە ئامادەنەبوونیش بـــوون دەردەخات. بابەت خاوەنی بوون نییە هەبـــووی ئەویش بەشداریکردن لە بـــوون و پەیوەندی نییە. بابەت نە بـــوون دەشارێتەوە نە دەریدەخات. ناتوانین خەســـڵەتەکانی بابەتێـــک لابەرین تاکو بـــە بوونی بگەین چونکـــە بوون بە بێ جیاوازی بوونی هەموو خەسڵەتەکانیشە. هەروەها، بێهودەشە یەکێک بۆ ناسینی بوون بابەتێـــک بخاتە بەردەمی و لێیبکۆڵێتەوە. بـــوون دیاردەیە؛ ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت، کە خۆی وەکو سەرجەمی خەسڵەتەکان نیشاندەدات. دیاردە خۆی، نـــەک بوون دادەمەزرێنێت. بوونیش مەرجـــە بۆ هەموو خۆدەرخستنەکانی. بوون بوونە بۆ خۆدەرخستن، نەک خۆدەرخستنی بوون. کەوابوو، مەبەســـتی هایدیگەر لـــە تێپەڕبوون بـــەرەو ئۆنتۆلۆجی چییە؟ بە دڵنیاییـــەوە دەتوانم ئەم مێزە یان کورســـییە تێپەڕبکەم، پرسیار لە بارەی بوونیانەوە بکەم. بەڵام لە کاتی پرسیار کردنەکەدا چاو لەسەر مێزەکە لادەبەم و بیر لە دیاردەی بوون دەکەمەوە، کە مەرج نییە بۆ سەرجەمی دەرخستنەکان خۆی بەرجەستە بکات. دەبێت بە دیاردەیەک، کە ئەویش پێویستی بە بوونێک دەبێت خۆی لە ســـەری ڕاگرێت و لەوێوە خۆی دەربخات. ئەگـــەر بوونی دیاردە دیاردەی بوون نەبێت، ئێمەش بە بێ ناســـینی دیاردەی بوون نەتوانین باسی بوون بکەین ئەوا پێویستە پەیوەندی نێوان بوونی دیاردە و دیاردەی بوون بدۆزینەوە. ئەمەش لەوێدا چاکتر دەگونجێت ئەگەر بڵێین، ڕوونکردنەوەکانی پێشو، لە بەرڕۆشنایی ئەزموونی ڕاستەوخۆمان لەگەڵ دیاردەی بووندا ســـەریان هەڵدا. لەوێدا، کە بوونمان بە مەرج بۆ بەرجەســـتەبوون دانەناو وەکـــو دیاردە بینیمان، دەتوانین لە ڕێگەی چەمکەکانەوە باســـیبکەین. هەروەها

دەبێت بزانین، کە زانین بە تەنیا بوونمان پێناناسێنێت؛ ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت، کــە بوونی دیاردە نابێت بە دیاردەی بــوون. بوونی دیاردە ئۆنتۆلۆجیانەیە. لەم ڕوەوە ئێمــە بەرەو بەڵگــەی ئۆنتۆلۆجی کەشیــش ئەنسلم و دێکارت دەڕۆین. دیاردەی بوون پێویستی بە پێشــگر هەیە. مەبەستمان لەوە نییە بوون خۆی لە پشتی دیاردەکانەوە شاردبێتەوە (باسمانکرد دیاردە بوون ناشارێتەوە) یان دیاردە ئاماژە بۆ بوونێکی دوور دەکات.

٣. کۆجیتۆی پێش تێڕامان و هەستکردن

هەڵبەتە کەســێک دەتوانێت ئەو پرســیارەمان ئاڕاســتە بکات و بڵێت؛ ئەو گرفتانەی لە ســەرەوە ئاماژەمان بۆ کردن پەیوەندییان بە چەمکێکی دیاریکراوی بوونــەوە و جۆرێک ئۆنتۆلۆجی ڕیالیزمانەوە هەیــە، کە لەگەڵ چەمکی دیاردەدا هاوتەراز دانانرێت. لەڕاستیدا ئەوەی بوونی دیاردە دەردەخات خۆدەرخستنەکەیە. مادامەکی ڕاســتەقینەمان بۆ فینۆمینە گەڕاندۆتەوە دەتوانین بڵێین فینۆمینە ئەو شتەیە خۆی دەردەخات.[٦]

بۆچی بە کورتی نەڵێین بوونی دیاردە خۆدەرخستنەکەیەتی؟ ئەمەش دەربڕینی گوتــە کۆنەکــەی بارکلی یە "ئەوەی هەیە هەســتپێکراوە" و لــە کاڵاو بەرگی چەند زاراوەیەکی نوێدا نیشانمانداوە. هوســرڵ و شوێنکەوتوەکانیشی هەمانشتیان کردووە.

پــاش داماڵینــی فینۆمینۆلۆجیانە گەیشــتونەتە ئەو بــاوەڕەی، کە نۆمینە ڕاســتەقینە نییە و ئەوەی هەیە ئەو شتەیە لە هەستکردندا دەردەکەوێت. بەڵام دەردەکەوێــت گوتەکەی بارکلی ئێمە ڕازی نەکــات، چونکە هەموو بیردۆزەیەکی زانین ئاماژە بۆ جۆرێک ســیستەمی مێتافیزیک لە پێش خۆیەوە دەکات. ئەمەش ئــەوە دەگەیەنێت، کە ئایدیالیزمێک[بۆ نموونــە] لەگەڵ داماڵینی بوون بۆ زانین پێویستی بە زەمینەیەک هەیە ئەو زانینەی لە ســەر ڕاوەستابێت. ئەگەر یەکێک بــە دوای ئەو زەمینەدا نەگەڕێت، هاوکات جەخت لە ســەر ئەوەش بکات ئەوەی هەیە هەســتپێکراوە، ئەوا بناخەی سەرجەمی هەســتکردنە هەستکراوەکان لەق دەبێــت و بەرەو نەبوون دەڕوات. زانین بە خــودی زانین ناپێورێت؛ ناخرێتە بەر ئەزموونی هەستکردنەوە. کەوابوو، بناخەی بوونی هەستکردن هەستکەرەکە نییە.

---

٦ زاراوەی (فینۆمینە) هەمان واتای (دیاردە)ی هەیە. بەڵام هەندێک جار، هایدیگەر و سارتەر بە دوو شتی جیاوازی دادەنێن. بۆ نموونە نەخۆشی فینۆمینەیە، کە بە چەند شێوەیەک خۆی دەردەخات، وەکو سەریەشە، بەرزبوونەوەی گەرمایی لەش یان ڕشانەوە. هەموو ئەم شێوانە دیاردەکانی ئەو فینۆمینەیەن (نەخۆشیەکە)، کە لە ڕێگەیانەوە خۆی دەردەخات. (وەرگێڕ)

دەبێت پێشـــگری فینۆمینەی هەبێت. لێرەدا بۆ خاڵی ســـەرەتامان دەگەڕێینەوە و دەتوانین ڕێکەوین، کە هەســـتکەر ئەو بوونەیە یاســـاکانی دیاردەی بە سەردا ناسەپێنرێت. هەمانکات بوونی پێشـــگرە بۆ خۆی. هەروەها هەستکەر ئاماژە بۆ بوونە هەستکراوەکان دەکات، زانراویش بۆ زانین و زانینیش بۆ ئەو بوونەی تەوانای زانینـــی هەیە؛ ئەمەش زانین بۆ ئاگامەندی دەگەڕێنێتەوە. هوســـرڵ گەیشتە ئەو باوەڕەی ئەگەر (نۆیمە) بوونێکی ڕاســـتەقینەی نەبێت، نکۆڵی لەپەیوەندییەکەی بە (نۆیەســـس) بکرێت، یاساکانی بوونی لە هەســـتکردنداین، تەنیا (نۆیەسس) وەکو ڕاســـتەقینە بەرجەستە دەبێت. بەڵام یاسای بوونی ئاگامەندی لەوەدایە، کە ئەو بوونە بـــە ئاگا بێت. ئاگامەندی شێوازێکـــی تایبەتی جۆرێک لە زانین نیە واتایەکی ناوەکی هەبێت یان تەنیا بـــە خۆ-ئاگایـــی ناوزەدبکرێت. ڕەهەندێکی پێشـــگرانەی فینۆمینەی لە بوونی (خۆ)دا هەیە.[٧] یاســـای بوون لە هەستیاردا ئەوەیە، کە ئەو بوونە ئاگامەندە. با زۆرتر لەم ڕەهەندەی بوون وردببینەوە. ئێمە گوتمان ئاگامەندی بوونێکی هەستیارانەی هەیە، تەوانای زانینی هەیە یان تەوانای هەیە بزانێـــت، نەک بزانرێت. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت بۆ ســـەلماندنی بوونی زانین پێویستە، واز لە پێشـــخستنی زانین بهێنین. بێگومان، ئاگامەندی دەتوانێت خۆی بناســـێت بەڵام ئەم زانینە لە بارەی خۆیەوە جیاوازە. بەوشێوەیەی هوسرڵ ڕوونیکردۆتـــەوە، هەموو ئاگامەندییەک ئاگاییـــە لە شتێکەوە. هیچ ئاگامەندییەک نییـــە ڕوو لە بابەتێک نەکات و ناوەڕۆکێکی نەبێـــت. هەموو شتێکی بێ لایەن و لـــە پەیوەندی بەدەرەی ناوەوە و دەرەوەی ئاگامەندی ڕەتدەدەینەوە. مێز لە نێو ئاگامەنديـــدا نییە. ئەو بیرۆکەیەش نییە نوێنەرایەتـــی دەکات، بەڵکو شتێکە لە نێـــو شوێن و کاتدایە و نزیک پەنجەرەکە دانـــراوە. بوونی مێزەکە بۆ ئاگامەندی بنکەیەکـــی تەماوی و نادیارە، کە پێویستی بە گـــەڕان و دۆزینەوەیەکی نەبڕاوە هەیـــە تاکو [ئاگامەندی] بە ناوەڕۆکەکەی بگات. ئامادەکردنی ئەم بوونە تەماوی و نادیـــارە لە بەردەم ئاگامەندییدا پرۆســـەیەکی نەبڕاوە و بەردەوامە. هەنگاوی یەکەم لە کاری فەلسەفەدا دەرکردنی بابەتەکانە لە نێو ئاگامەندییدا و بەستنەوەی ڕاستەقینەی ئاگامەندییە بە جیهانەوە. هەموو ئاگابوونێک ئامادەبوونە لە بەردەم بابەتێکی بەرز و دەرەکییدا و لە پێناوی گەیشتن بەو بابەتەیە. بۆ ئەو مەبەستەش ئاگامەندی خۆی ماندوو دەکـــات. ئەم هەڵوێستەی ئاگامەندی ویستدارانەیە، ڕوو لە دەرەوە بەرەو مێزەکە دەکات؛ هەموو ئەو دەســـتەواژانەی دروستیان دەکات،

---

٧ هوسرڵ بابەتی هەستپێکراو یان ئەو دیاردەیەی لە بەردەم ئاگامەندییدا خۆی قوتدەکاتەوە و فینۆمینۆلۆجییانە دەناسرێت ناو ناوە (نۆیمە) و چالاکی ئاگامەندیش لە ناسینی ئەو بابەتە دەرەکییەدا بە (نۆیەسس) ناوزەد کردوە. هاوکات هیچ لایەنێکی لەم دوانەی نەکردووە بە قوربانی لایەنەکەی دیکە. (وەرگێڕ)

هەڵسوکەوت و خۆئامادەکردنەکانی بـــەرەو دەرەوە یان بەرزتر لەخۆیان دەڕوانن ڕوو لـــە مێزەکە دەکەن و لە ناویا دەتوێنـــەوە. هەموو ئاگابوونێکیش زانین نییە بەڵام هەمـــوو زانینێکی ئاگامەندانـــە زانینە لە بارەی بابەتەکـــەوە. بەهەرحاڵ، بارودۆخی پێویست و تەواو ئاگابوون لە بارەی بابەتەکەیەوە بە زانین دەگیەنێت ئەوەیـــە، کە خۆی بەو زانینە دابنێت. ئەمـــە پێویستە، چونکە ئەگەر ئاگامەندی مـــن ئاگابوون لەوە نەبێت، کە من ئاگام لـــە مێزەکەیە، ئەوا دەبێت بە ئاگابوون لـــە مێزەکە بـــە بێ ئەوەی من ئاگام لە خۆم بێت. بـــە کورتیەکەی ئاگابوونێکی بێئاگایـــە لە خۆ، کە ئەمەش شتێکی لە واتا بەدەرە. ئەمە بارودۆخی تەواوە بۆ زانیـــن چونکـــە خۆ- ئاگایی من لەوەی، کە ئاگام لە مێزەکە بەســـە بۆ ئەوەی ئاگـــام لە مێزەکە بێت. بێگومـــان ئەمە بەس نییە بۆ ئـــەوەی من بەو ڕادەیەی بڕیار لە ســـەر خودی بوونی مێزەکە بدەم. تەنیا ئەوەندە دەزانم، کە مێزەکە لە بەردەممدایە. ئاگایی لە ئاگامەندی چییە؟ پشـــت بەســـتن بە پێشخستنی زانین بەو هەڵەیەمان دەگەیەنێت، وەکو ســـپینۆزا، ئاگایـــی لە ئاگامەندی بە بیرۆکەی بیرۆکە یان زانینی زانین دابنێین. 'ئالەین' ئەم کێشـــەیەی بەمجۆرە باســـکردوە "زانین ئەوەیە بزانیت تۆ دەزانیت." لێرەدا توانیومانە پێناســـەی تێڕامان، ئاگایی لە ئاگامەندی یان باشترواپە بڵێین زانینی ئاگاماندی بکەین. ئەمەش ئاگابوونێکی تەواوە لە شتێک، کە ئەو شتە ئاگامەندی نییە؛ یان ئاگاییە لە ئاگامەندی، وەکو بابەتـــی تێڕامان. بە هەمان شێوە، چۆن ئاگامەندی بۆ ناســـینی جیهان ڕوو لە دەرەوە دەکات، بۆ ناســـینی ئەم بابەتەش دەبێت لە خۆیەوە دەرچێت. بەڵام ئەو بابەتەی دەیەوێت بیناســـێت و بیگاتێ خۆیەتی. دەردەکەوێت ئەم ڕاڤەکردنەمان لاپەسەند نەبێت. بە گەڕانەوەی ئاگامەندی بۆ زانین کێشەی دووەلیستی نێوان خۆ و بابەتمان لادروست دەبێت. هەروەها، لەگەڵ دامەزراندنی دوو لایەنی زانەر- زانراو دا پێویستی زاراوەیەکی دیکەش ســـەرهەڵدەدات و لەم دووڕیانەیەدا گیردەخۆین: دەبێـــت لەگەڵ یەکێک لەم زاراوانەدا زانـــراو، زانەر، زانەری زانەر بە زانراو هتد.. ڕاوەســـتین و لەوەزۆرتر نەڕۆین. سەرجەمی فینۆمینەکە بە نەزانراوی دەمێنێتەوە و لەبەردەم تێڕامانێکدا دەوەســـتین، کە خۆ-ئاگا نییە یان دەبێت ڕانەوەستین و زنجیرەکەی (بیرۆکە و بیرۆکـــەی بیرۆکە و بیرۆکەی بیرۆکەی بیرۆکە) بەردەوام بڕوات. ئەمەش لە واتا بەدەرە. کەوابوو، بۆ پێویستییەکانی دامەزراندنی بناخەی ئۆنتۆلۆجیانە بۆ ئاگامەندی پێویستییەکی دیکە زیاد دەکەین: ئەویش دامەزراندنی ئەپستمۆلۆجییانەیە. ئایا پێویستە یاسای دوولایەنی بۆ ئاگامەندی دابنێین؟ ئاگایی لـــە خۆ دوولایەنی نییە. ئەگەر بمانەوێت لە زنجیرە نەبڕاوەکانیش دووربکەوینەوە دەبێـــت پەیوەندییەکی ڕاســـتەوخۆ و نا-ئەپستمۆلۆجییانەی (خۆ) لەگەڵ خودی خۆدا هەڵبەســـتین. ئاگامەندی خۆی دەخاتە بـــەر تێڕامانەکەی خۆی و دەبێتە

بابەت بۆ خۆی. لێرەدا دەتوانم حوکم بە ســـەر ئەو ئاگامەندییەدا بدەم، کە بووە بـــە بابەتی تێڕامانەکەم. دەڵێم؛ من شەرم لە خۆم دەکەم، شانازی پێوە دەکەم، دەمەوێت یان نامەوێت و هتد. ئاگامەندی ڕاستەوخۆش، کە من لە هەستکردنەکەدا هەمە ڕێگەم نادات ئەم حوکمانە بدەم. هەســـتکردنەکەم ناناســـێت و ئاڕاستەی دەرەوەی ناکات. بـــە کورتییەکەی، هەموو ئاگاییەک لـــە بابەتێکی دەرەکییەوە هەمانکات خود-ئاگاییە.

ئەگـــەر جگەرەکانی نێو پاکەتەکە بژمێرم ئەوا من خەســـڵەتێکی دەرەکی ئەو جگەرانەم دەرخستوە: ژمارەیان دوانزەیە. ئەم خەسڵەتە لە دەرەوەی ئاگامەندی منداییـــە و لە نێو جیهانـــە. دەگونجێت من ئاگام لە ژمـــاردن نەبێت. منداڵ، کە دەتوانێت دوو ژمارە بخاتە ســـەر یەکدی لەوانەیە نەتوانێت بۆمان باسبکات چۆن بەو ئاکامە گەیشـــتوە. تاقیکردنەوەکەی 'پیاجێت' و هاوکێشەکەی 'ئەلەین' زانین ئەوەیـــە، بزانیت تۆ دەزانیت" ڕەتدەداتەوە. هەمانکـــات، کە ژمارەی جگەرەکان بۆ من دەردەکەوێت بیر لە کۆکردنەوەیان ناکەمەوە. ئەگەر لێم بپرســـن "تۆ چی دەکەیت؟" لە وەڵامدا دەڵێم، "دەیان ژمێرم." ئەم وەڵامە تەنیا ئاوەڕ لەو ئاگاییە خێرا تێپەڕیوە ناداتەوە، کە من لە تێڕامانەکەمدا هەمە.

ئـــەو جـــۆرە ئاگاییانەش دەگرێتەوە، کـــە خێرا بە بێ ئـــەوەی تێیان بڕوانم تێدەپـــەڕن. تێڕامان پێش ئەو ئاگامەندییە ناکەوێـــت، کە تێی دەڕوانێت. ئەوەی ئەو ئاگامەندییە دەردەخات تێڕامانەکە نییە. بەڵکو بە پێچەوانەوە ئەوەی تێڕامان دەهێنێتەکایـــەوە ئاگامەندییە، کە لە تێڕامان بەدەرە؛ **کۆجیتۆی پێش تێڕامانە،** کە دەبێت بە مەرج بۆ ســـەرهەڵدانی کۆجیتـــۆی دێکارتی.[٨] ئەمەش وەکو ئەوە وایە بڵێین بۆ ئەوەی بتوانیت شتەکان بژمێریت پێویستە ئاگایی ژمارەدنت هەبێت. دەشێـــت هەندێک ئەمە بە ســـوڕانەوەیەکی بازنەیی دابنێـــن. ئایا پێویست ناکات من بۆ ئەوەی ئاگایی ژمارەدنم هەبێت، شتەکان بژمێرم؟ ئەمە ڕاســـتە. بەڵام ئەمە ســـوڕانەوەی بازنەیی نییە و ئاگامەندیش بۆ ئەوەی هەبێت، بە شێوەیەکی بازنەی دەســـوڕێتەوە. دەتوانین ئەم بۆچوونە بەمشێوەیە ڕوونبکەینەوە: هەموو بوونێکی ئاگامەند، ئاگاییە لە بوون. لێرەوە تێدەگەین بۆچی ئاگایی ئاگامەندی ڕوو لە دەر نییـــە؛ چونکە ئەو ئاگاییەو ئاگاماندی یەک شتن. ئـــەو لەهەمانکاتدا خۆی وەکو ئاگامەنـــدی و بابەتی ئاگاییەکەشی دەبینێت. پێویستی زمانەوانی زۆری لێکردوین

---

٨ کۆجیتۆکەی دێکارت (من بیردەکەمەوە، کەوابوو من هەم) لە ئاکامی تێڕامانی ئاگامەندییەوە بۆ بوونی خۆ یان (خود) سەرهەڵدەدات. بەڵام سارتەر دەیەوێت ئەوە بسەلمێنێت، کە خۆ یان ئاگامەندی پێش ئەم تێڕامانە جۆرێک لە ئاگایی لە بارەی خۆیەوە هەیە، کە پێویستی بە تێڕامان نییە. (وەرگێڕ)

باســـی ئەو جۆرە ئاگامەندییە بکەین، کە بۆ ناســـینی بابەتەکەی ڕوو لەدەر نییە. لە بـــەر ئەم پێویستیەشە لـــەگەڵ بەکارهێنانی " ئاگایی لە خـــۆ"، وشەی "لە" دەخەینـــە کەوانەوە. ئاگایی لە خۆ (یان خۆ-ئاگایی) شتێکی نوێ نییە. شێوازێکی بوونی ئاگامەندانەیە لە ئاســـتی هەبوویەکدا. وەکو چۆن بابەتێکی دەرەکی ســـێ ڕەهەنـــدی هەیە، ڕەهەندەکانی ئاگایی لە خۆ مەبەســـت و چێژ و خەمخۆرییە، کە ڕاســـتەوخۆ بەم ئاگاییەوە بەستراون. ئەگەر مەبەست لە نێو ئاگامەندییدا نەبێت، ئەوا بوونی مەبەســـت دەبێت بە خودی ئاگامەندی. با واتێنەگەین، کە هۆکارێکی دەرەکی (وەکـــو گرفتێکی ئۆرگانیکی، هاندەرێکی شـــاراوە یان ئەزموونێکی ژیان) ئەو ڕووداوە دەروونییەی، وەکو چێژ دروستدەکات و دەبێتە هۆکار بۆ سەرهەڵدانی ئاگایی لە خۆوە.

ئەگـــەر وا بێت ئەوا خەســـڵەتی ئاگایی لە خۆ بۆ هەســـتکردنمان بە مێزەکە زیـــاد دەکەین و دەکەوینەوە نێو وەهمی پێشـــخستنی زانیـــن. هەروەها، دانانی ڕووداوێکـــی دەروونی بە شت، وەکو چۆن کاغەزێک بە ســـور دادەنێین، ئەویش بـــە ئاگایی دابنێن چێژ، لۆجیکانـــەش لە ئاگایی چێژەوە جیا ناکرێتەوە. ئاگایی لە چێـــژ پێکهاتەی چێژە، شێـــوازی بوونەکەیەتی، وەکو جەســـتەی نەک فۆرم بـــۆ شتێـــک. چێژ پێش هەســـتکردن بـــە چێژ یـــان ئاگایی لە چێـــژەوە پەیدا نابێـــت. تەنانەت، وەکـــو لایەنێکی هێزەکیش پێـــش ئاگاییەکـــە نادۆزرێتەوە. چێژێکی هێزەکـــی دەتوانێت، وەکو ئاگایی لە بوونـــی هێزەکی چێژەکە هەبێت. لایەنە هێزەکییەکانـــی ئاگامەندی، وەکو ئاگایی لەو لایەنـــە هێزەکییانەدا هەن. بە پێجەوانەشەوە، بەو شێوەیەی لە پێشـــتر ئاماژەم بۆ کرد، پێویستە خۆمان لە پێناســـەکردنی چێژدا بەو ئاگاییەی لە بارەیەوە هەمانە دوورخەینەوە. ئەگەر ئەم کارە نەکەین بۆ ئایدیالیزم و پێشخستنی زانین دەگەڕێینەوە. پێویست ناکات چێژ لەو دیو خۆ-ئاگاییەکەیەوە بشـــارینەوە؛ چێژ نوێنـــەری بابەتێکی دەرەکی نییە، ڕووداوێکی کۆنکریتییە و پڕو ڕەهایە. چێژ بوونی خۆ ئاگاییە و خۆئاگاییش یاسایەکە بۆ بوونی چێژ. ئەمەش هایدیگەر چاک بۆی چووە، کە دەنوســـێت (با لە دازاین، نـــەک ئاگامەندی بدوێین.): "چۆنییەتی (ناوەڕۆکی) ئەم بوونە، ئەگەر بتوانین بە گشـــتی لە ســـەری بدوێین پێویستە وەکو بوونی تەماشابکرێت." واتە ئاگامەندی شتێکی ڕووتکراوە نییە، لە نێو بووندایە و خۆی ناوەڕۆکی دروستدەکات. ئەویش ســـەرجەمی پرۆژە گونجاوەکانییەتی. ئەمە ئـــەوە دەگەیەنێت بوونی ئاگامەندی بەپێچەوانەی ئەو بوونەوەیە، کە لە بەڵگەی ئۆنتۆلۆجیدا دەسەلمێنرێت.

مادامەکـــی ئاگامەندی لە پێش بووندا نییە، بوونیشـــی ســـەرچاوەی هەموو پرۆژەکانـــە، ئەوا بوونـــی ناوەڕۆکێتی. هوســـرڵ ئەمـــەی بە "پێویستی هۆکار" ناوزەدکـــردوە، بۆ ئەوەی ناوەڕۆکی چێژ بدۆزینەوە پێویستە ئاگایی لەو چێژەوە،

وەکو هۆکارێکی پێویست هەبێت. یاسا لایەنێکی بەرزی زانینە؛ ئاگایی لە یاساوە هەیە، بەڵام یاسای ئاگایی نییە. لەبەرئەمە، مەحاڵە بێجگە لەخودی ئاگامەندی هاندەرێکی دیکە بۆ ئاگامەندی ساخبکەینەوە. ئەگەر ئەمە نەکەین، لەم حاڵەتەدا جۆرێک لە ئاگایی دێتەکایەوە، کە ئاگای لە خۆی نابێت. تاکو ڕادەیەکیش ئاگای لە بوون نابێت. لێرەدا دەکەوینە نێو وەهمی ئەو بۆچوونەی باوەڕی بە نەبزێوی ئاگامەندی و نیوە- ئاگامەندی هەیە. بەڵام ئاگامەندی هەمیشە ئاگامەندییە، بێجگە لە خۆی هیچی دیکە سنورداری ناکات. نابێت سەربەستی ئاگامەندی بە پێکهاتە یان پێکهێنان دابنێین چونکە ئاگامەندی پێش بوونی خۆی ناکەوێت. تەنانەت ئەم سەربەستییەی، کە ئەوە دەگەیەنێت خۆی ئافەریدکردبێت کردەوە نییە چونکە ئاگامەندی خۆی بەکردەوە نابێت. ئاگامەندی بوونێکە سەربەخۆ، ئەمەش خەسڵەتێکی بنەڕەتی ئەم بوونەیە. بۆ دەرخستنی ئەم خەسڵەتە زاراوەی"هۆکارە بۆ خودی خۆی" بەکارنەهێنین، کە بە ئاکاممان ناگەیەنێت. لەم ڕووەوە باشترە بڵێین: بوونی ئاگامەندی لە ئاگامەندییەوە دەردەچێت. هەروەها ئەوەش دەگەیەنێت، کە ئاگامەندی لە نەبوونەوە دەرنەچووە. نەبوونی ئاگامەندی پێش ئاگامەندی نییە. پێش ئاگامەندی بوون هەیە، کە ئاماژە بۆ نەبوونی ئاگامەندی ناکات. ئەگەر نەبوونی ئاگامەندی هەبێت، پێویستە ئاگامەندییەکی لە پێشتر هەبووبێت، کە ئێستا نییە. ئاگامەندی ئێستاش بۆ ئەو ئاگامەندییە نەبوونە گەواهی بدات. ئاگامەندی پێش نەبوون دەکەوێت و لە بوونەوە دەرچووە. ڕازیبوون بەم ئاکامانە، بۆ هەندێک دژوارە. بەڵام ڕاستییەکەیان ئاشکرادەبێت ئەگەر وردتر لە نزیکەوە سەرنجیان بدرێتێ. پارادۆکسەکە لەگەڵ ئەو هەبووانەدا نییە، کە بوونی خۆیان دەخەنە گەر، بەڵکو لە وەدایە، کە جۆرێکی دیکەیان نییە. ئەوەی مەحاڵە بیریلێبکرێتەوە هەبوویەکی ناچالاکە؛ هەبوویەک ، کە هیچ هێزێکی نەبێت و بوونی خۆی بەردەوام بکات و بپارێزێت. ئەوەی لە دەرەوەی بیرکردنەوەدایە یاسای نەبزێوییە. ئایا ئاگامەندی، ئەگەر لە شتێکەوە پەیدا نەبووبێت، چۆن هاتۆتە کایەوە؟ لەنێو بێ- ئاگایی یان فسیۆلۆجیەوە هاتووە؟

ئەگەر ئەو پرسیارەش بکەین ئایا ئەمانە لە کوێوە هاتون؟ لەوەڵامدا بە چەمکی بوونێکی نەبزێو دەگەین. لەوە زۆرتر نازانین چۆن ئەو بێ-ئاگاییە یان فزیۆلۆجییە پەیدابووە. ئەمەش بەڵگەی چاکتر دەسەلمێنێت. *Contingentia mundi*[٩] لەگەڵ ڕەتدانەوەی ئەو بۆچوونەدا، کە زانین پێش دەخات، بوونی زانەرمان دۆزییەوە و

---

٩ ئەمە بەڵگەیەکە بۆ بوونی ئافەریدکەر بە ڕێگەی هەبووەکانەوە. هەرچەندە ئەم بەڵگەیە بە بەڵگەی لایبنیز (١٦٤٦- ١٧١٦) دادەنرێت، بەڵام بنەڕەتی بیرۆکەکەی بۆ ئەریستۆ دەگەڕێتەوە. دەتوانین بە شێوازێکی بەڵگەی کۆسمۆلۆجی دابنێین. زاراوەکە لاتینییە و واتای هەڵکەوتووە دەبەخشێت. هەرشتێک هەڵکەوتووبێت پێویستی بە بوونێکی دیکەیە پشتگیری بکات. ئەمەش لەلای هەندێک بیریارە موسوڵمانەکانی، وەکو فارابی و ئبن سینا و ئەل جوەینی بووە بە بەڵگە بۆ سەلماندنی بوونی ئافەریدکەر. (وەرگێڕ)

بەرانبەر ئەو ڕەهایە ڕاوەستاین، کە بیریارە هۆشەکییەکانی سەدەی حەڤدەهەم بە بابەتی زانینیان ناوزەدکرد. بەڵام لەبەر ئەوەی پرسیارەکە سەبارەت ئەو ڕەهایە لە بارەی بوونیەوەیەتی نەک ناسینی، ئەوا ڕەخنەکەمان لەسەر ئەوە نییە، کە ئەو بوونە ڕەهایە بە ناسین ڕەهایەتی خۆی وندەکات و پەیوەندی خۆی لەگەڵ زانیندا دروستدەکات. لەڕاستیدا، بوونی ئەم ڕەهایە لە سەر بوونیادێکی لۆجیکی ڕانەوەستاوە، پەیوەندی بە زانینەوە نییە، بەڵکو بەو خۆیەوە هەیە، خاوەنی ئەزموونە کۆنکرێتییەکانە. هەروەها لەبەر پەیوەندییەکەی بە ئەزموونەکەوە ڕێژەیی نییە چونکە خۆی ئەزموونەکەیە. بە هەمان شێوە ڕەهایەکی لە ناوەڕۆک بەدەر نییە. هەڵەی ئۆنتۆلۆجی فێرگەی هۆشەکی دێکارت لەوەدا نییە ئەم ڕەهایە بە بوونێکی لە پێشتر لە ناوەڕۆک دانابێت، بەڵکو ئەو ڕەهایە ناوەڕۆک نییە. ئاگامەندی ناوەڕۆکی نییە، ئەوەی هەیەتی دیاردەیەکی ڕووتە. بوونیشی بە خۆدەرخستنەکەیەوە بەستراوە. ئاگامەندی دیاردەیە و بۆشاییەکی گەورەیە (چونکە هەموو جیهان لە دەرەوەی ئەودایە) لەبەر ئەوەی بوونی و دیاردەی بوونی یەک شتن و جیاوازییان نییە، ئاگامەندی ڕەهایە.

٤. بوونی هەستکەر

لەوە دەچێت بە ئامانجی توێژینەوەکەمان گەیشتبین. شتەکانمان بۆ سەرجەمی دیاردە نەبڕاوەکانیان گەڕاندۆتەوە. هەروەها ئەوەشمان ڕوونکردەوە، کە دیاردەکان بۆ بوونێک دەگەڕێنەوە، کە ئەو بوونە خودی دیاردەکان نییە. ئەوەی دەستی پێدەکرێت ئاماژە بۆ هەستکەرەکە دەکات. ئەویش ئەو بوونەیە، کە بە ئاگامەندی ناوزەدمان کرد. لێرەوە بناخەی ئۆنتۆلۆجیانەی زانینمان دۆزییەوە. ئەمەش یەکەم بوونە، کە هەموو دیاردەکان خۆیانی نیشاندەدەن. ئەو ڕەهایەیە هەموو فینۆمینۆیەک لە پەیوەندییەکەیدا دەبێت بە شتێکی ڕێژەیی. ئەمەش ئەو (خۆ) یە نییە کانت ئاماژەی بۆ کردوە، بەڵکو خودگەرایەتییە، خۆیەکە لەنێو خۆیدا. لەبەرئەمەیە خۆمان لە ئایدیالیزم دوورەدەخەینەوە. ئایدیالیزم بوون بە زانین دەپێوێت و بۆ سەر ڕاڕەوی دووەلیستی دەگەڕێتەوە. تەنیا بوونی زانراو هەیە؛ ئەویش پرسیارە لە بارەی خودی بیرەوە. بیر لە ڕێگەی بەرهەمەکانیەوە خۆی دەردەخات؛ ئەویش واتای بیرەکانە. فەیلەسوفیش لە گەڕانیا بە دوای بیردا پێویستە پرسیار لە زانستەکان بۆ مەرج و گونجاندنی بیرەکان بکات. ئێمە، لە لایەکی دیکەوە، بە جۆرێک لە بوون گەیشتوین، کە بابەتی زانین نییە و زانین دادەمەزرێنێت. بیرێکە، کە دڵنیایین لەوەی نابێت بە واتا یان نوێنەری بیر، بەڵکو ڕاستەوخۆ دەناسرێت. ئەم شێوەی ناسینەش فینۆمینەی زانین نییە و

بوونیادی بوونه هەرچەندە هوسـرڵ لەگەڵ یەکەم حەدەسیدا ڕاستگۆ نەبوو. ئێمە خۆمان لە سـەر زەمینەی فینۆمینۆلۆجی هوسـرڵ ڕادەگرین. ئایا ئێمە لە ئەمە ڕازین؟ ئێمە توشی فنۆمینۆیەکی پێشـگر بووین، بـەڵام ئایا ئەمە ئەو بوونەیە، کـە فینۆمینەی بوونی بۆ دەگەڕێتەوە؟ ئایا ئاگامەندی دەتوانێت ببێت بەبناخەی خـودی دیاردەکان؟ ئێمە بوونی دیاردەکانمان لـە فینۆمینەوە دەرهێنا و دامان بە ئاگامەنـدی. لەوباوەڕەشدا بووین ئاگامەندی جارێکی دیکە بۆ فینۆمینەکەیان دەگەڕێنێتەوە. ئایا ئەم کارە دەکرێت؟ وەڵامی ئەمە لە لێکۆڵینەوەکەمان لەسـەر ئۆنتۆلۆجی هەستکەر دەدەینەوە.

پێش هەموو شتێک پێویستە بزانین، کە بوونی ئەو شتەی هەستکراوە[لەدەرەوەی بیردا]یـە. تەنانـەت ئەگەر مێزەکە بۆ چەند خەسـڵەتێکی هەسـتەکی ناوەوە بگەڕێنمەوە پێویستە باوەڕم بەوە هەبێت، کە مێزەکە لە ڕێگەی ئەو خەسڵەتانەوە، وەکو بابەتێکی دەرەکی خۆی دەردەخات. مێزەکە لە بەردەم هەسـتکردنەکەدایە و خودی هەسـتکردنەکە نییە، ئەگینا دەبێت بە ئاگامەندی یان شتێکی ناوەوەی خۆ و لەبەر چاو وندەبێت. ئەگەر خەسڵەتە هەستەکییەکانی مێزەکە لە یەکدیش جیابکەمەوە پێویستە بوونێکی بۆ بدۆزمەوە، کە لە سـەری ڕادەوەسـتێت. ئەو بوونەش هەستکەرەکەیە. هەروەها بوونی هەستکەر بۆ هەستکراوەکان ناگەڕێتەوە. ئێستا شێوازی بوونی هەستکەر نەبزێوی یە. کەوابوو ئەگەر بوونی فینۆمینە لەنێو هەسـتکردندابێت، ئەم بوونەش نەبزێوە و چالاک نییە. نەبزێوی و ڕێژەگەری دوو خەسڵەتی ئەم بوونەن. ئایا نەبزێوی چییە؟ من نەبزێوم ئەگەر بە گۆڕانێکدا بڕۆم و خۆم سەرچاوەی گۆڕانەکە نەبم؛ واتە، من نەسەرچاوە و نەداهێنەری گۆڕانەکەم. بوونم شێوازێک وەردەگرێت، کە خۆی پەیدای نەکردوە. بەڵام، لەگەڵ ئەمەشدا، بۆ ئەوەی ئەو گۆڕانە ڕووبدات پێویستە من هەبم. لەبەرئەمە بوونم هەمیشە کەوتۆتە ئەولای نەبزێوییەوە. لایەنگرتنی نەبزێوانەش جۆرێکە لە هەڵسوکەوت، کە من بڕیاری لەسەر دەدەم، لەبەر ئەوەی دەتوانم بڕیاری ڕەتدانەوەشی بدەم، سەربەستییەکەم دەخاتەگەر. ئەگەر من ئەو کەسەبم هەمیشە پەست و توڕەیە، پێویستە لە بوونی خۆمدا ببینم، کە من خۆم بڕیار لەسەر ئەو بوونەم دەدەم. هەروەها بە جۆرێکیش وەڵام دەدەمەوە، خۆم لە ئاستی ئەوەی پەست و توڕەم دەکات نەبزێو دەرنەخەم. لێرەدا ئەم چەند ڕێگەیەمان لەبەردەممدایە تاکو یەکێکیان هەڵبژێرین: من خۆم بە نەبزێو دەرناخەم، دەبم بەزەمینەی هەڵچونەکانم، ئەگەرچی سـەرچاوەکانیان من نیم یان نەبزێو و کارتێکراوم. بوونم دەبێت بە شتێکی هەسـتپێکراو و دەکەوێتە نێو نەبوونـەوە. بەمجۆرە نەبزێوی بە دوو شێـوە فینۆمینەیەکی پەیوەندیدارە. لـە لایەکەوە پەیوەندی بە بزێوی و چالاکی ئەو کەسـەوە هەیە، کە بە کردەوە وەڵامدەداتەوە، لە لایەکەی دیکەوە بە بوونی ئەو کەسـەوە، کە ئازار دەچێژێت.

ئەمەش دەریدەخات نەبزێوی بە ســـەر بوونی ڕاســـتەقینەی کەسێکی نەبزێوەوە کاریگەر نییە. پەیوەندی بوون نییە بە نەبوونەوە، بەڵکو پەیوەندی بوونە لەگەڵ بوونێکـــی دیکەدا. کەســـێک بەوجۆرە لە داهێنان تێدەگـــات، کە داهێنراوەکە بۆ ئەوەی لە بوونی خۆی نزیک ببێتەوە و بڕیاری لەسەر بدات، خۆی لە داهێنەرەکە جیابکاتـــەوە. پەرتووکێک لە نوســـەرەکەیەوە جیاوازە. بـــەڵام بۆ ئەوەی کاری داهێنان بەردەوام بمێنێتەوە، داهێنراوەکە سەربەخۆ نەبێت، پێویستی بە پشتگرتن هەبێـــت، شتێک بێت، کە خۆی لە نێو خۆیدا و بە تەنیا هیچە، لە داهێنەرەکەی جیانابێتـــەوە و لە ناویدا تواوەتەوە. داهێنەرەکەش لەنێو جیهانی ناوەوەی خۆیدا دەمێنێتـــەوە و دەرناچێت. لەســـەرو ئەمەوە، نەبزێوی هەســـتپێکراوەکە داوای نەبزێوی لە هەســـتکەرەکەش دەکات. ئەمەش لە یاســـای کردەوە و ڕەتدانەوەی کردەوەدا دەردەکەوێت؛ لەبەر ئەوەی دەســـتم تەوانـــای شکاندن، گرتن و بڕینی هەیە، بەهەمانشێوەش دەستم دەشکێت، دەگیرێت یان دەبڕێت. بەڵام هەستکردن و زانیـــن چ جـــۆرە نەبزوێیەکیان تێدایە؟ ئەوان چالاکـــی و جوڵانن. بەڵام ئەوان جوڵانێکـــی ڕووتی بێ ئارەزوومەندانەن. هیچ شتێک نایانگرێت. کەوابوو، لەوێدا، کە دەڵێین ئەوەی هەیە هەستپێکراوە، پێویستیمان بە ئاگامەندی یان جوڵانێکە، کە کار لە ســـەر هیچ شتێک ناکات. هوســـرڵ هەوڵیداوە بە گەڕانەوەی نەبزێوی بۆ ناوەڕۆک چارەســـەری ئەم کێشانە بکات، کە بووە بە هێولی و جوڵانی ڕەوانی ئەزموونەکان و ماتەر بۆ نەبزێوییە تێهەڵکێشراوەکان. بەڵام ئەو گرفتێکی دیکەی بۆ زیادکردووین. کۆمەڵێک خەسڵەتی پێدراوی بۆ ڕیزکردووین کە بوونیان مەحاڵە. دڵنیام لەوەی ئەمانە (ناوەڕۆکەکانی) ئاگامەندی نین و بە نەزانراوەیش دەمێننەوە. هێولـــی ئاگامەندی نییە چونکە لەنێو شەفافییەتـــدا وندەبێت، مانەوەی بناخە و ســـەرنجەکان ناپارێزێت. بەڵام ئەگەر ئاگامەندی نەبێـــت ئەمە لە کوێوە هاتوە؟ چۆن دەتوانێت خەســـڵەتی شتەکان وەرگرێت و لەبەردەم خۆیی بیرۆکەکانیشـــدا خۆڕاگربێت؟ ناوەڕۆکیشی لە شتە هەستکراوەکانەوە سەرهەڵنادات چونکە هێشتا ئەو شتانە هەســـتیان پێنەکراوە. ئاگامەندیش بۆ ناسینیان ڕوو لە دەرەوە دەکات و بوونی خۆی جێدەهێڵێت. هێولی پشـــت بە خۆی بۆ بوونی دەبەستێت. لێرەدا جارێکی دیکە ڕووبەڕووی گرفتە لە چارە بەدەرەکەی پەیوەندی نێوان ئاگامەندی و ئەو بوونە دەبینەوە، کە پشـــت بە ئاگامەندی نابەستێت و سەربەخۆیە. ئەگەر لەگەڵ هوســـرڵدا باوەڕ بە هێولی وەکو ناوەڕۆکیش بکەین، هێشتا تێناگەین چۆن ئاگامەندی جیهانی ناوەوەی خۆی جێدەهێڵێت و ڕوو لە جیهانی دەرەکی دەکات. هەندێک بیردەکەنەوە، کە هوسرڵ بە دانانی هێولی بە شت و هەروەها ئاگامەندیش چارەسەری ئەم گرفتەی کردووە. بەڵام ئەو تەنیا لە موتوربەکردنیان سەرکەوتوو بـــوو، کـــە ئاگامەندی پێی ڕازی نییـــە و نایەوێت ببێت بـــە بەشێک لە جیهان.

وەکو بینینمان، بە گوێرەی بوونی هەســـتکەر هەستپێکردن ڕێژەییە. ئایا بوونی ئەو شتەی زانراوە لە ئاســـتی زانیندا ڕێژەییە؟ ئایا ڕێژەیی ڕاوەســـتانە لە ســـەر شتێکی دیکە؟ بێگومان ناتوانین بوونێک لە ئاســـتی خۆیدا بە دەرەکی دابنێین. شتێکی هەســـتپێکراو لە بـــەردەم ئاگامەندییدایە؛ ئاگامەنـــدی بەو شتە ناگات و ئـــەو شتەش ناچێتە نێو ئاگامەندییەوە. هەمانکات شتێکە لە ئاگامەندی دابڕاوە. ئەگەر ئەم بوونە بەو جۆرەی هوسرڵ باسیدەکات بە ناڕاست دابنێین سودی نییە. تەنانەت، وەکو شتێکی ناڕاستیش دەبێت هەبێت. کەوابوو، ئەم دوو خەسڵەتانە؛ نەبزێوی و ڕێژەیی، کە پەیوەندییان بە شێوەکانی بوونەوە هەیە بۆ خودی بوون ناگەڕێنەوە. ناوەڕۆکی فینۆمینە ئەوە نییە، کە هەستپێکراوە. بوونی پێشگیرانەی فینۆمینەی ئاگامەندی نابێت بە بناخەی پێشگیری فینۆمینەی بوون. ئێمە لێرەدا هەڵـــەی بیریارە فینۆمینەلیستەکان دەبینین: ئەوان بابەتیان بۆ کۆمەڵێک دیاردە گەڕاندۆتەوە. لـــەو باوەڕەدابوون، کە بابەت کۆمەڵێک شێوازی بوونە. ئەمەشیان بە چەمکەکان باسکردوە و بەسەر شێوازەکانی بووندا سەپاندوویانە. ئاماژەیان بۆ پەیوەندییەکانی نێوان ئەو شتانە کردووە، کە هەن و لە بەر چاون.

٥ . بەڵگەی ئۆنتۆلۆجی

بوون بایەخێکی ئەوتۆی پێنەدراوە. ئێمە لەو باوەڕەدا بووین بە دانانی پێشگری فینۆمینـــە بۆ بوون بە ئاکامەکەمان دەگەین چونکە پێشـــگری فینۆمینەی بوونی ئاگامەندیشمان دۆزییەوە. بەڵام ئێستا هەوڵدەدەین بە پێچەوانەوە ئەوە ئاشکرا بکەین، کە ئەو پێشگرە فینۆمینەیەو پێویستی بە بوونی فینۆمینەکەیە. بۆ ئەم مەبەستەش بەڵگەی ئۆنتۆلۆجی بەکاردەهێنم، کە لە سەر **کۆجیتۆی پێش تێڕامان** ڕادەوەستێت. هەموو ئاگامەندییەک ئاگاییە لە شتێک. ئەم پێناسەکردنەی ئاگامەندی دوو واتای هەیە: ئەو واتایە دەبەخشـــێت، کە ئاگامەندی بوونی بابەتەکەی پێکدەهێنێت یان ئاگامەندی پەیوەندی بە بوونێکی بەرزەوە هەیە.[١٠] بەڵام واتای یەکەم زوو توشی گرفت دەبێت و هەڵدەوەشێتـــەوە: ئاگایی لە شتێکەوە بوونی بابەتێکی کۆنکریتی لەبەردەم ئاگامەندییـــدا قوتدەکاتەوە، کە ئەو بابەتە لـــە ئاگامەندییەوە جیاوازە. بێگومان کەســـێک دەتوانێت ئاگای لە بوونـــی شتێک بێت، کە لە بەردەمیا ئامادە نییە. بەڵام ئەم ئامادەنەبوونە، هەمانکات پێشـــمەرجێکی پێویستە بۆ ئامادەبوون.

---

١٠ مەبەست لە بوونی بەرز جیهانی فۆرمە بەرز و هەمەکییەکانی ئەفلاتون یان نۆمینەی کانت نییە. لە فەلسەفەی بوونگەرایەتیدا بابەتی زانین وەکو مێز هەمیشە لە دەرەوەی ئاگامەندییدایە و لەنێو ئاگامەندییدا نییە. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت، کە ئاگامەندی دەبێت ڕوو لە دەرەوەی خۆی بۆ ناسینی بابەتەکە بکات. بێگومان سارتەر زاراوەی (بەرز)ی بۆ بابەتەکانی دەرەوەی ئاگامەندی لە هایدیگەرەوە وەرگرتوە و هایدیگەریش بەهەمان شێوە بۆ هەمان مەبەست باسیکردوە و بەکاریهێناوە. (وەرگێڕ)

ئاگامەنـــدی خۆگەرانەیە و ئـــەوەی دەیزانێت ناوەکییـــە. خۆگەرێتی ئاگامەندی ناتوانێت بچێتە دەرەوە و خەســـڵەتەکان بە ســـەر بابەتەکـــەدا بسەپێنێت. ئەگەر سوربین لەسەر ئەوەی بوونی دیاردەیەک پشت بە ئاگامەندی دەبەستێت، بابەتەکە دەبێـــت لە ئاگامەندی جیابکرێتەوە، نەک بـــە ئامادەبوونی لە بەردەم ئاگامەندییدا بەڵکـــو بـــە ئامادەنەبوونی. نەک بـــە پرِی لە ڕووی خەســـڵەتەکانیەوە بەڵکو بە نەبوونی ئە پرِییە. ئەگەر بوون بۆ ئاگامەندیش بگەرێتەوە، هێشـــتا ناتوانین بابەت بە ئاگامەند دابنێین و بڵێین شتێکە، کە نییە. ئەمەش پەیوەندی بە باسەکەمانەوە لە ســـەر نەبڕاوە هەیە، کە لە پێشـــتر ئاماژەمان بۆ کرد. بۆ هوسرڵ، بۆ نموونە، لایەنەکانی هێولی بەس نین تاکو ئاگامەندی بۆ دەرەوەی خۆیان پەلکێشبکەن. ئەو مەبەســـتانەی بابەتگەرین لە ڕاستییدا پوچەڵن. ئەوانەن دەیانەوێت خۆیان بەو دیو دیاردەی خۆ بگەیەنن. پێویستە بزانین مەبەستەکان دەیانەوێ بەو دیاردانە بگەن، کە لە یەک کاتدا خۆیان بە دەستەوە نادەن. مەحاڵە سەرجەمی زنجیرە نەبڕاوەکەی دیاردەکـــان لە یەک کاتدا خۆیان لە بـــەردەم ئاگامەندییدا ڕاگرن. ئەگەر ئامادەش بن، هەموو خەسڵەتە لە ژمارە بەدەرەکان لەنێو خۆدا دەتوێنەوە؛ ئامادە نەبوونیان بوونێکی دەرەکییان پێدەبەخشـــێت. لەم ڕووەوە بوونی بابەتێک نەبوونێکی ڕووتە. بە کەم و کورت پێناســـدەکرێت. بوونی ئەو شتەیە، کە لە دەستمان ڕادەکات و بە چەند شێوەیەکیش خۆی دەردەخات. چۆن نەبوون دەبێت بە بناخەی بوون؟ چۆن ئامادەنەبوون دەبێت بـــە ئامادەبوون؟ ئەو خۆشییەی بە ئومێدەوەم بیگەمێ، ئەو ناخۆشییەی دەترســـم توشم بێت، جۆرێک لە بەرزێتیان تێدایە. بەڵام ئەم بەرزێتیە ئێمە لە نـــاوەوە بۆ دەرەوە پەلکێش ناکات. دروســـتە شتەکان ڕوخساری خۆیان نیشاندەدەن؛ خۆیان دەردەخەن، هەروەها دروستە هەر یەکێک لەو دیاردانە ئاماژە بۆ دیاردەیەکی دیکە دەکات.

بەڵام خودی هەر یەکێک لەو دیاردانە بوونێکی بەرزە و خەسڵەتێکی هەستەکی نێو ئاگامەندی نییە. بوونێکی پڕە نەک کەم، ئامادەیە نەک ئامادە نەبوو. ناتوانین ڕاستەقینەی بابەت بۆ خەسڵەتە هەستەکییەکان و نەبوون بگەڕێنینەوە. شتێکی دەرەکی لە ناوەکییەوە سەرهەڵنادات. بوونیش لە نەبوونەوە پەیدا نابێت.

هوســـرڵ ئاگامەندی بە بەرز دادەنێت. ئەمەش لەوێدا ڕاســـتە، کە نۆمینە بە ناڕاســـت دادەنێت بەڵام توشی ناکۆکی دەبێـــت. هەموو ئاگامەندییەک ئاگاییە لە شتێک. ئەمە ئەوە دەگەیەنێت، کە ئاگامەندی بونیادێکی بەرزی هەیە؛ ئاگامەندی لـــەو ڕۆژەوە پەیدا بووە بوونی لەســـەر شتێک ڕاوەســـتاوە، کە ئەو شتە خودی ئاگامەنـــدی نییە. ئێمە ئەمە بە "بەڵگەی ئۆنتۆلۆجـــی" ناوزەد دەکەین. دڵنیام هەندێـــک ئەو ڕەخنەیەشمان لێدەگرن، کە داواکارییەکانی ئاگامەندی تەواو نابن و جێبەجێش ناکرێن.

بەڵام ئەمە کار ناکاتە سەر بۆچوونەکەی هوسرڵ لە سەرمەبەستدارێتی ئاگامەندی. هەرچەندە هوسرڵ لە ناوەڕۆکی کێشەکە تێنەگەیشتوە. هەموو ئاگامەندییەک ئاگاییە لە شتێک، ئەو واتایە دەبەخشێت، کە لە دەرەوەی ئاگامەندییدا بێجگە لە دەرخستنی ئەو بابەتەی لە ئەزموونەکەدا دەردەکەوێت چی دیکە نییە.

بۆنموونە، دەرخستنی بابەتە بەرزەکە. ئەوەی بە خۆگەرایەتی ناویدەبەین ئاگایی ئاگامەندییە لە خۆی. بەڵام ئەو ئاگاییەی ئاگامەندی دەبێت هەبێت. بوونیشی بەو حەدەسەوە گرێدراوە، کە بەرەو بابەتەکە دەڕوات، ئەگینا هیچە. حەدەس ئەوە دەگەیەنێت، کە بابەتێک لەنێو ئەو ئەزموونەدا ناسراوە. ئەمەش لەوانەیە لەهەڵوێستی ڕەتدانەوەی کانت دژی ئایدیالیزم بچێت.

بەڵام من لێرەدا بیر لە دێکارت زیاتر دەکەمەوە. ئێمە لە سەر زەمینەی بوون، نەک زانین ڕاوەستاوین. نامانەوێت مشتومڕ لە سەر ئەو کێشەیە بکەین، کە دیاردەکانی نێو هەستمان ئاماژە بۆ بابەتە دەرەکییەکانی نێو شوێن دەکەن. بەڵکو بە پێچەوانەوە بوونی ئاگامەندی پەیوەندی بە بوونێکی نا-ئاگامەند لە دەرەوەی خۆیدا هەیە.

ئەگەر بڵێین ئاگامەندی ئاگاییە لە شتێک، ئەوا پێویستە ئاگامەندی خۆی وەکو بینەری پرۆسەی بینینی ئەو بوونە بینراوە خۆی دەربخات، کە لێوەی جیاوازە. لە هەمانکاتدا لە کاتی ئەزموونەکەی ئاگامەندیدا شتێکە، کە هەیە.[11] لێرەوە دیاردەی ڕووت جێدەهێڵین و بە بوونێکی پڕ دەگەین. ئاگامەندی بوونێکە، کە ناوەڕۆکی خۆی دادەهێنێت و هەروەها ئاگاییە لەو بوونەی ناوەڕۆکی لە پێش بووندایە و دیاردەکەی ئەو بوونە بەرجەستە دەکات. بوون لەهەموو شوێنێکدایە. دەتوانین لە پێناسەکردنی ئاگامەندیشدا پەیڕەوی پێناسەکەی هایدیگەر بۆ دازاین بکەین.[12] بەڵام لەو باوەڕەداین پێناسەکە پێویستی بە تەواوکردن هەیە. لەبەرئەمە دەڵێین: ئاگامەندی ئەو بوونەیە، کە لە بوونیدا پرسیار لە بارەی بوونیەوە دەکرێت و ئاماژەش بۆ بوونێکی تر لەخۆی دەکات. ئەم بوونە تۆمینە و لایەنێکی شاراوەی ئەو دیو دیاردەکان نییە. بوونی ئەم مێزە، پاکەتە جگەرەیە، چرایە یان بەگشتی بوونی جیهانە، کە لە بەردەم ئاگامەندییدایە. هەروەها بوونی بە تەنیا بە خۆ دەرخستنەکەیەوە گرێنەدراوە. بۆ ئاگامەندی ئەم بوونە پێشگیرییەی فینۆمینەکان بوونە لەنێو خۆیدا.

---

۱۱ مەبەستی سارتەر ئەوەیە ،کە لە ئەزموونی ئاگامەندی مرۆڤدا بابەتێکی دەرەکی ،وەکو مێز پیویستی بە ئاگامەندی بۆ بوونی نییە .مێزەکە لە کاتی ئەزموونەکەدا یان پێش ڕوودانی ئەزموونەکە دەبێت هەبێت ،تاکو کەسێک بیناسێت ،ئەگینا مێزەکە لە ئەزموونەکەوە پەیدانەبووە و سەر بە جیهانی ناوەوەی خۆ نییە .ئەمەش ڕەتدانەوەی بۆچوونە ئایدیالیستییەکەی بارکلی یە و بابەتگەرێتی بوون دەسەپێنێت (.وەرگێڕ)

۱۲ دازاین زاراوەیەکی ئەڵمانییە (د+لێرە) و (زاین-بوون) :واتە بوون لێرە . هایدیگەر ئەم زاراوەیەی بۆ بوونی ئاگامەندی مرۆڤ بەکارهێناوە (وەرگێڕ)

٦. بوون—لەنێو—خۆدا

ئێستـــا دەتوانین ســـەبارەت دیاردەی بوون بە هەندێـــک ئاکام بگەین. مەندی هەبووەکان دەناســـێت و هەبووەکانیش لە ســـەر بناخـــەی بوونیانەوە خۆیان بۆ ئاگامەنـــدی دەردەخەن. بەڵام ئەو بوونەی بناخـــەی هەبووەکانە بە تەواوی خۆی دەرناخات. هەرەها هەبوویەک لە بوونی دانابڕێت؛ بوون هەمیشـــە لە هەبووەکاندا ئامادەیە؛ لە هەموو شوێنێکدا و لە هیچ شوێنێکیشدا نییە. هیچ بوونێکیش بە بێ شێواز نیە. ئاگامەندیش هەمیشـــە دەتوانێت خۆی بەو دیو هەبووەکان بگەیەنێت، نەک لـــە بوونی بەڵکو لەواتـــای بوونی ئەو هەبوانە تێبگـــات. لەبەرئەمەشە بە ئۆنتیـــک- ئۆنتۆلۆجیانە ناوزەدی دەکەین چونکە لە هەبووەکانەوە (ئۆنتیک) واتای بوون (ئۆنتۆلۆجی)تێدەگـــات.[١٣] ئەوەی خۆی بۆ ئاگامەندی دەردەخات دیاردەی بوونە، ئاگامەندی هەوڵدەدات لە واتاکەی تێبگات. ئەو واتایەش بوونی خۆی هەیە، کە لە ســـەر ئەو شتە ڕادەوەســـتێت و خۆی دەردەخات. لەم گۆشە نیگایەوە لە گوتەی بیریارانی سەدەکانی ناوەڕات تێدەگەین، کە گوایە هەموو دەستەواژەیەک لە سەر بوون لەنێو خولەیەکی بازنەییدا دەسوڕێتەوە، چونکە هەموو دەستەواژەیەک لە ســـەر بوون پێویستی بەو بوونەیە لە پێش خۆیدا هەیە. بەڵام لە ڕاستییدا ئەم کێشەیەی ئێمە سوڕانەوەی تێدا نییە. پێویست ناکات پاش تێگەیشتن لە واتای بوون بەرەو واتایەکی دیکە بڕۆین. واتای بوون هەموو فینۆمینەیەک دەگرێتەوە و تەنانەت بوونی واتاکەشی تێدایە. دیاردەی بوون بوون نییە، کە لە پێشـــتریش باسمانکرد بـــەڵام ئاماژە بۆ بـــوون دەکات و پێویستی بە بوونە. ئـــەو بەڵگە ئۆنتۆلۆجییەی لە پێشـــتر ڕوونمانکردەوە بۆ ئەم لەبار نییە. بـــەڵام جۆرێک بەڵگەی ئۆنتۆلۆجی هەیـــە بۆ ئاگامەندی لەبـــارەو دەتوانین بەکاری بهێنین. هەمـــوو ئەو زانیاریانەی پێدەسەلمێنرێت، کە لە دیاردەی بوونەوە دەستمان دەکەوێت. لەهەموو حاڵەتێکدا بەوشێوەیەی هایدیگەر باسیدەکات، تێگەیشتنێکی پێش-ئۆنتۆلۆجییانەمان هەیە؛ ئەو تێگەیشتنەی هێشتا پێویستی بە چەمکەکان و ڕوونکردنەوە نییە.[١٤] لێرەدا

---

١٣ جارێکی دیکە سارتەر زاراوەی هایدیگەر بۆ بوونی ئاگامەندی یان مرۆڤ بەکاردەهێنێت. بە دیدی هایدیگەر مرۆڤ تەنیا بوونەوەرێکە لەنێو هەبووەکاندا خۆی بەو دیو بوونی (ئۆنتۆکی) هەبوو دەگەیەنێت و پرسیار لەبارەی واتای بوون بەگشتی دەکات. من ئەم خاڵەم لە پەرتووکەکەمدا (هایدیگەر و شۆڕشێکی فەلسەفی) باسکردوە. بڕوانە: محەمەد کەمال. هایدیگەر و شۆڕشێکی فەلسەفی، چاپ و پەخشی سەردەم، سلێمانی،٢٠٠٦. لاپەڕە، ٣٩-٤٠.

١٤ تێگەیشتنی پێش- ئۆنتۆلۆجییانە هایدیگەر بەو هەڵوێستەی دادەنێت، کە ئاگامەندی ڕاستەوخۆ دیاردەکەی لادەردەکەوێت. بۆ نموونە من چاو بە ژوورەکەدا دەگێڕم و لە ناوەڕاستدا مێزەکە دەبینم. لەم ئەزموونەدا مێزەکە خۆی بۆ من دەرخستوە، منیش چاوم بە مێزەکە کەوتووە. ئەمە هەڵوێستێکی سادەیە و من لەم ئەزموونەدا پەنام بۆ چەمکەکان و زمان نەبردووە، تاکو لە بارەی ڕاستی بوونی مێزەکەوە بدوێم. (وەرگێڕ)

پرسیار لەبارەی دیاردەکەوە ناکەین تاکو واتاکەی بە ڕێگەی چەمکەکانەوە دەربڕین. هەروەها پێویستە ئەم خاڵانەش ڕەچاو بکەین:

یەکەم، ڕوونکردنەوەی واتای بوون تەنیا بۆ بوونی دیاردەکە لەبارە. مادامەکی بوونـــی ئاگامەندی جیاوازییەکی بنەڕەتی هەیە پێویستە باســـکردنیش لەم بوونە تایبـــەت بێت و بەو بوونە دابنرێت، کە دیاردەکان تیایدا دەناســـرێن و ناویدەنێین بوون-بۆ-خۆ، لە دواییدا باســـی ئەم بوونەش دەکەین و دژوەستاو بەرانبەر بوون-لەنێو-خۆیدا دایدەنیین.

دووەم، ڕوونکردنەوەکەمان ســـەبارەت واتـــای بوون-لەنێو-خۆدا کاتییە. ئەو لایەنانەی باسیاندەکەین ئاماژە بۆ شتی دیکە دەکەن، کە پێویستە لێیان تێبگەین. توێژینەوەکەمان بە تایبەتـــی دوو دەڤەری بوونی لە یەکدی جیاکردۆتەوە: بوونی پێش تێڕامانی کۆجیتۆیی و بوونی دیاردە. هەرچەندە ئەم دوو دەڤەرە لە پەیوەندی دابـــڕاون پێویستە بزانین چۆن هەردووکیان ســـەر بە بوونێکـــن. ئەمەش زۆرمان لێدەکات لە بوونیان بکۆڵینەوە. دژوارە لە واتای یەکێکیان بەبێ ئەوی دیکەیان و بەستنەوەیان بە یەکدییەوە بە تەواوی تێبگەین. ئێمە لە ڕێگەی لێکۆڵینەوەکەمان لە سەر ئاگایی لە خۆوە ڕوونمانکردەوە بوونی دیاردە کار ناکاتە سەر ئاگامەندی. لێـــرەوە پەیوەندییەکی ڕیالیستانەمان لە نێوان دیـــاردە و ئاگامەندییدا دۆزییەوە. هەروەها باسی ئەوەشمانکرد لە کۆجیتۆی پێش تێڕاماندا ئاگامەندی لەنێو دەلاقەی خۆگەرایەتی خۆیەوە ناچێتە دەرەوە؛ کارناکاتە سەر بوونە بەرزە [دەرەکییەکە]. بۆ ئەمەش چارەسەرکردنێکی ئایدیالیستانەمان خستەڕوو. بەمجۆرە لەوانەیە وادەرکەوێت ئێمە هەموو دەرگاکانی پەیوەندی نێوان بوون و ئاگامەندیمان داخستبێت. پێویستە بیسەلمێنین، کە بێجگە لە چارەســـەرەکانی ڕیالیزم و ئایدیالیزم ئێمە دەتوانین لە ڕێگەی دیکەوە مامەڵە لەگەڵ ئەم گرفتەدا بکەین و چارەسەری بکەین. هەندێکجار تێڕوانینمان بۆ دیاردەی بوون بە هۆکاری ئەو بۆچوونەوە، کە گوایە هەموو شتێک ئافەریدکـــراوە، تەم و مـــژاوی دەبێت. مادامەکی زۆر کەس لـــەو باوەڕەدایە خوا جیهانی ئافەریدکردوە، ئەوا بوون بە شتێکی نەبزێو دادەنرێت.

بەڵام ئافەریدکردنی بوونێک لە نەبوونەوە ناتوانێت بۆمان بسەلمێنێت چۆن بوون پەیدابووە. هەرشتێک خۆگەرانەبێت، تەنانەت باوەڕمان بەوەبێت، کە لەنێو (خۆ)ی خواشدایە، هەرگیز نابێت بـــە شتێکی بابەتگەرانە و لەنێو (خۆ)کەدا دەمێنێتەوە. ئەم جۆرە خۆیە ناتوانێت نوێنەری بابەتەکەشی بێت.

لەبەرئەوە ویستی ئافەریدکردنی لەلا ســـەرهەڵنادات. ئەگەر بوون بەو جۆرەش بێت لایبنیز باســـیدەکات، کە لە خۆوە دەردەچێت، دەبێت بە شتێکی دژوەستاو و دووڕەڕێز لە ئافەریدکەرەوە ڕادەوەستێت، ئەگینا لەنێو خۆدا دەمێنێتەوە و نابێت بـــە شتێکی دەرەکی. لە بیردۆزی ئافەریدکردنی بەردەوامدا لەگەڵ لابردنی ئەوەی

ئەڵمانییەکان بە"سەربەخۆ" ناوزەدیدەکەن لەنێو خۆی خوادا دەتوێتەوە. ئەگەر بوون لە خواوە جیاوازبێت دەبێت بە ســـەرچاوەی بوونی خۆی؛ هیچ ئاسەوارێکی خوا و مۆرکی خوایەتی پێوە دیارنابێت. ئەگەر ئافەریدیش کرابێت هێشـــتا بوون- لەنێو-خۆیدا، بە تەم و مژاوی دەمێنێتەوە، لەبەر ڕۆشنایی بیردۆزەی ئافەریدکردندا لە واتاکەی ناگەین.

ئەمـــە لەگەڵ ئەو بۆچوونەدا، کە بوون بـــە ئافەریدنەکراو دادەنێت هاوتەرازە. بەڵام نابێت جەخت لەسەر خۆ ئافەریدکردنی بوونیش بکەین، چونکە لەم حاڵەتەدا بـــوون دەبێـــت پێش ئافەریدکردنی خـــۆی [لەپێشتر] هەبێت. بـــوون بە جۆری ئاگامەنـــدی نییە[١٥] بـــوون خۆیەتی، نەبزێوە و نەنەبزێو. ئـــەم دوو زاراوانە[بزێو و نەبزێو] خەســـڵەتی بوونی مرۆڤن. بزێوی لەوەدایە ئاگامەندی بۆ مەبەســـتێک دەیەوێت بە ئاکامێک بگات. ئەو بابەتانەش بە نەبزێو دادەنێین، کە کاریان لەسەر دەکەین چونکە بەبێ مەبەســـتی ئێمە بە هیچ کۆتاییەک ناگەین. مرۆڤ بزێوە و ئامێرەکانی دەستیشـــی نەبزێو. ئەگەر ئەم زاراوانە لەبوونی مرۆڤ ڕووتبکەینەوە، بەتەنیا دایانبنێن هیچ واتایەک نابەخشن. بوون بە تایبەتی بزێو نییە؛ بۆ گەیشتن بە کۆتایی لە ڕێگەی ئامێرەکانەوە، پێویستە بوونێک هەبێت بەو کارە هەســـتێت. هەمانکات نەبزێویش نییە. ئەوەی نەبزێوە دەبێت هەبێت. بوون و بەردەوامییەکەی لەودیـــو واتای بزێوی و نەبزێوییەوەیە. بوون، بە هەمان شێوە، لەودیوو ڕەتدانەوە و سەلماندنەوەیە. سەلماندن، هەمیشە سەلماندنی هەبوویەکە؛ هەروەها سەلماندن، وەکو کردەوە لە شتە سەلمێنراوەکەوە جیاوازە. ئەگەر ئەو شتەی دەسەلمێنرێت، ســـەلماندنەکە بهێنێتەکایـــەوە و لەگەڵیا یەک بێت ســـەلماندنی ئەم ســـەلماندنە مەحاڵ دەبێت. ئێمە لە پەیوەندی شتە ســـەلمێنراوەکەوە بە ئاگامەندییەوە بوون دەدۆزێتەوە. لەم ڕووەوە بە ناوەکی دانانرێت. بوون پەیوەندی بەخۆیەوە نییە. ئەو خۆیەتـــی. بەڵام ناتوانێت بوونی خۆی بسەلمێنێت. بزێوییەکە، کە نابزوێ چونکە بە خۆیەوە نوســـاوە. هەموو ڕووداوێک، وەکو ئەوە وایە بوون بۆ خۆ بسەلمێنێت، هاوکات بوونیش دەردەخات. پێویستە بوونیش بە شتێکی نەگۆڕی خۆســـەلمێنەر دابنرێـــت. نەگۆڕی و یەک جۆری بوون-لەنێو-خۆیدا لـــە ژوور زنجیرە نەبڕاوەکەی خۆسەلماندنەوەیە. لێرە دەتوانین بەو ئاکامە بگەین، کە بوون شتێکە لەنێو خۆیدا. بـــەڵام بوون-لەنێو-خۆیدا، وەکو ئاگامەندی پەیوەندی لەگەڵ خۆی دروســـتناکات

---

١٥ *Causa sui* وشەیەکی لاتینییە، واتە بوون بۆ خۆ، بۆ نموونە، ئەمڕۆ زۆر لە بیریارە ئایدیالیستەکان خوا بەم هۆکارە دادەنێن. لەو باوەڕەدان هۆکارێکی دەرەکی بۆ بوونی خوا نییە و ناتوانین بڵێین بوونی خوا ئافەریدکراوە. لەم حاڵەتەدا بوونی دەبێت بە هەبوویەکی هەڵکەوتوو، نەک بوونێکی پێویست. بەڵام زاراوەی خۆ-هۆکاری لەخۆیدا ناکۆکە، چونکە هەر بوونێک (خوا یان جیهان) ئەگەر ببێت بە هۆکار بۆ بوونی خۆی پیویستە پێش ئەوەی خۆی بهێنێتەکایەوە یان وەکو هۆکارێکی لەپێشتر هەبێت، ئەمەش بۆچوونێکی پوچەڵە. (وەرگێڕ)

چونکه بوونێکی پڕی هەیە و خاوەنی ناسنامەیە. لەبەرئەمەشە بوون لە ژێر(خۆ) وە دادەنێین. لە ڕاستیدا بوون تاریک و شاراوەیە لە خۆی، چونکە پڕە. باشترین شێوەی دەربڕینی ئەم خەسڵەتەی بوون لەوێدایە بڵێین بوون ئەوەیە، کە هەیە. ئەم دەستەواژەیە بە ڕوالّەت شیکەرەوانەیە و دوورییشە لە یاسای (خۆیەتی)یەوە، کە بناخەی هەموو دەستەواژەیەکی شیکەرەوەیە.[١٦]

پێش هەموو شتێک ئاماژە بۆ دەقەرێکی دیاریکراوی بوون دەکات، کە ئەویش بوونە- لەنێو- خۆیدا. هەمانکات بوون- بۆ خۆی، بە پێچەوانەی بوون- لەنێو-خۆیدا پێناسەیەکی جیاوازی بۆ دەکرێت. بوون- بۆخۆی ئەو بوونەیە، کە نییە و ئەو شتەش نییە، کە هەیە. کەوابوو پرسیارەکەمان سەبارەت بنەڕەت و تێهەڵکێشەکردنە. ناتوانین بەو شێوەیەی باسی بوون- لەنێو- خۆ دەکەین، وەکو ئەو شتەی هەیە، لە سەر بوونی ئاگامەندی بدوێین، چونکە ئاگامەندی هێشتا نەبووە بەوەی هەبێت.[١٧] ئەمەش واتایەکی تایبەتی بە وشەی (هەیە) دەدات. لە یەکەم ساتی سەرهەڵدانی هەبووەکانەوە ئەو هەبووانە هەن. ئەمەش لەسەر یاسای هەڵکەوتنی بوون- لەنێو-خۆیدا ڕادەوەستێت. بەهەمانشێوەش یاساکانی (ناسنامە یان خۆیەتی) و دەستەواژەی شیکەرەوە دەبن بە یاسای بوون و تاریکی و شاراوەیی ئەم جۆرە بوونە دەردەخەن. تاریکی و شاراوەیی بوون-لەنێو-خۆیدا بە پەیوەندی ئێمەوە لەگەڵ ئەم بوونەدا نەبەستراوە؛ نەکەوتۆتە سەر تێگەیشتنی ئێمە و وەستانی ئێمە لە دەرەوەی ئەودا. ئەم بوونە لایەنی ناوەکی نییە تاکو بەرانبەر لایەنی دەرەکی دژانە ڕاوەستێت و یاسای ئەوبوونەش بێت. بوون-لەنێو-خۆیدا خاوەنی نهێنی نییە؛ شتێکە ڕەق. ئێمە بەشتێکی تێهەڵکێشراوی دادەنێین، بەڵام لەڕاستیدا هێندە ڕەقە لەوە زۆرتر ناتوێتەوە و لەگەڵ خۆیدا تێهەڵکێشراوە. ئاکامی بۆچوونەکەشمان ئەوەیە، کە ئەم بوونە دووڕەڕێزەو بێجگە لە خۆی لەگەڵ هیچ شتێکی دیکەدا پەیوەندی نییە. تێپەڕین، پەیدابوون، ئەو خەسڵەتەی پێشتر بۆ ئاگامەندییمان دانا، وەکو ئەو شتە نییە، کە هەیە؛ بۆ ئەم بوونە ناگونجێت. بوون بوونی پەیدابوونە، لەبەرئەمە لەودیو پەیدابوونەوەیە. شتێکە، کە هەیە و ئەوەش نییە؛ کەهێشتا پەیدانەبووە. لەبەرئەوە لایەنی ڕەتدانەوە (نێگەتیڤی) نییە و پۆزەتیڤێکی پڕە. ئەوی دی نییە؛

١٦ بە دیدی کانت دەستەواژەی شیکەرانە یان شیکەرەوە، وەکو سێ گۆشە سێ گۆشەی هەیە، ناسنامەیەکی تەواوی هەیە. هاوکات زانیارییەکی دیکە یان هیچی دیکە بۆ ناسینی بابەتی دەستەواژەکە زیاد ناکات. (وەرگێڕ).

١٧ سارتەر تاکو ئەم شوێنە بوونی مرۆڤ بە ئاگامەندی ناوزەد دەکات. لێرەوە زاراوەی بوون- بۆ-خۆ بەکاردەهێنێت. بوون- بۆ-خۆ و ئاگامەندی بوونی مرۆڤ سێ زاراوەی جیاوازن بۆ یەک شێوازی بوون. (وەرگێڕ)

خۆی بەرانبەر دژەکەی ڕاناوەستینێت و پەیوەندی لەگەڵی دروستناکات. بەردەوام خۆی لەنێو بوونی خۆیدا ڕادەگرێت. لێرەشەوە بەو خاڵە دەگەین، کە لە دواییدا باسیدەکەین. ئەم بوونە کاتیگەر نییە. کاتێک هەستیپێدەکەین، ناتوانین بڵێین شتێکە تێپەڕیوە، نەماوە یان ئاگامەندییمان دەربیدەخات ئەو بوونە، بەسەرچووە چونکە ئاگامەندی بوونێکی کاتیگەرانەی هەیە و کاتییە. بوون لەو شوێنەدا، کە هەیە و کەم نییە. بوونێکی پڕ و پۆزەتیڤە. ئەو شتێکە لە ڕابردوودا هەبوو، ئێستاش هەیە و هەموو شتێکە. دواجار،سێیەم خەسڵەتی بوون-لەنێو-خۆیدا ئەوەیە،کەئەم بوونە (هەیە). ئەمەش ئەو واتایە دەگریتەوە، کە لە هەڵکەوتووەوە پەیدا نەبووە و نابێت بە بوونێکی پێویستیش. پێویستی پەیوەندی لە نێوان ئەو دەستەواژانەدا هەڵدەبەستێت، کە کێشەیەک دەخەنە ڕوو یان لە داکەوتدا نەبێت. هەروەها دیاردە لە بوونێکی ڕووتەوە سەرهەڵنادات. ئەمەش بە هەڵکەوتنی بوون-لەنێو-خۆدا دادەنێین. بوون- لەنێو-خۆدا لە شتێکی گونجاویشەوە پەیدا نابێت. گونجاو لە بونیادی بوون-لەنێو- خۆیدا نییە و سەر بە دەڤەرێکی دیکەی بوونە. کەوابوو، بوون-لەنێو-خۆیدا شتێکی مەحاڵ و گونجاویش نییە. شتێکە هەیە. لەبەرئەمەیە ئاگامەندی، بوون بە شتێکی زیادە دادەنێت چونکە لە شتێکەوە ئافەرید نەکراوە. لە هۆکار بەدەرە و پەیوەندی بە هیچەوە نییە و هەمیشە زیادەیە. بوون هەیە و لەنێو- خۆیدایە. ئەو شتەیە، کە هەیە. ئەم بوونەش سێ خەسڵەتی هەیە، لەم قۆناخەدا لەمە زۆرتر ناتوانین لە سەری بدوێین. ئەمە لێکۆڵینەوەیەکی تەواوی ئەو بوونە نییە، کە هەیە و لەوە زۆرتر بە چی دیکە نابێت. ئێمە لە توێژینەوەکەماندا لەسەر دیاردەکان باسی دوو جۆر بوونمان کرد؛ بوون-لەنێو-خۆیدا و بوون-بۆ-خۆی. زانیاریییەکەمان لەبارەی هەردووکیانەوە تەواو نییە و سەرەتاییە. وەڵامی گەلێک پرسیارمان لەبارەیانەوە نەداوەتەوە: واتای تەواوی ئەم دوو جۆرەی بوون چییە؟ بۆچی هەردووکیان سەربە بوونە گشتگرەکەن؟ واتای ئەو بوونە گشتگرە چییە، کە ئەم دوو بوونە جیاوازەی بەخۆوە گرتووە؟ ئەگەر ئایدیالیزم و ڕیالیزم لە دیاریکردنی پەیوەندی نێوان ئەم دوو جۆرەی بووندا سەرکەوتوونەبن، چۆن ئێمە چارەسەری ئەم کێشەیە بکەین؟ چۆن بوونی دیاردە لە ژوور دیاردەوەیە؟ من ئەم پەرتووکەم بۆ وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارانە نوسیوە.

کەرتی یەکەم

بەشی یەکەم

بنەڕەتی ڕەتدانەوە

١. پرسیارکردن

تۆڕێنەوەکەمان بەرەو ناخی بوونی بردوین. بەڵام لەبەر ئەوەی نەمان توانیوە پەیوەندی نێوان دوو جۆرەکەی بوون بدۆزینەوە لەسەر کۆڵانێکی دەرنەچوو ڕاوەستاوین. بێگومان ئەمەش بە هەڵبژاردنی ڕێگەکەمانەوە بەستراوە. دێکارتیش لە مامەڵە کردنی پەیوەندی نێوان دەروون و لەشدا توشی هەمان گرفت بووە. هەوڵیداوە لە ڕێگەی پێکەوە بەستنی ناوەڕۆکی بیرکەرەوە و ئەستو (ماتەر) ەوە، چارەسەری گرفتەکە بکات. ئەو پەیوەندییەی لەنێو ئەندێشەدا پەیداکردوە. بۆچوونەکەی شیاوی ئاوەڕلێدانەوەیە. بێگومان ئێمە، وەکو دێکارت بۆ کێشەکە ناڕۆین، بەو جۆرەش بیر لە ئەندێشە ناکەینەوە. بەڵام ئەو خاڵە پێویستە ڕەچاوبکرێت، کە جیاکردنەوەی دوو زاراوەی پەیوەندیدار لە یەکدییەوە بۆ بەستنەوەیان جارێکی دیکە بە یەکدییەوە کارێکی سودبەخش نییە. پەیوەندی تێهەڵکێشکردنە. لەئاکامدا لایەنە شیکراوەکان بە تێهەڵکێشکردن ناشاردرێنەوە. لاپۆت دەڵێت: پرۆسەی ڕووتکردنەوە لەوێدا سەرهەڵدەدات، کە شتێک نەتوانێت بە تەنیا، بەبێ هەبووەکانی دیکە ڕاوەستێت و لە حاڵەتی دابڕانیشدا نەبێت. کۆنکرێتیش (هەموو) یەکە، کە بە تەنیا دەتوانێت هەبێت. هوسرڵ هەمان بۆچوونی هەیە؛ ڕەنگی سور ڕووتکراوەیە چونکە ڕەنگ بەبێ فۆرم نییە. لە لایەکی دیکەوە، ئەو هەبووەی لەنێو کات و شوێندایە، بە (هەموو) خەسڵەتەکانیەوە شتێکی کۆنکرێتییە. لەم گۆشەنیگایەوە، ئاگامەندی ڕووتکراوەیە چونکە لەنێو خۆیدا سەرچاوە ئۆنتۆلۆجییەکەی دەڤەری لەنێو- خۆدا دەشارێتەوە. بە هەمانشێوەش مادامەکی دیاردە ئەو شتەیە خۆی بۆ ئاگامەندی دەردەخات، دەبێت ڕووتکراوە بێت. کۆنکریت هەموویەکی تێهەڵکێشراوە و ئاگامەندی پێکدەهێنێت. کۆنکرێت مرۆڤە لەنێو جیهاندا، یەکگرتنی هەردووکیانە یان هایدیگەر گوتەنی "بوونە- لەنێو- جیهاندا." ئێمە بە مەبەستەوە لە ڕووتکردنەوەوە دەست پێدەکەین، ئەگەر وەکو کانت پرسیار لە بارەی 'ئەزموون'ەوە بکەین و لەو بارو دۆخانە بکۆڵینەوە ئەزموون دەهێننە کایەوە یان وەکو هوسرڵ داماڵینی فینۆمینۆلۆجییانە بخەینە گەر، کە جیهان بۆ ناوەڕۆکە پەیوەندیدارەکان بە ئاگامەندییەوە دادەماڵێت

سەرکەوتوو نابین. وەکو سپینۆزاشمان لێدێت، کە ویستی لە سەرجەمی شێوە نەبڕاوەکانەوە بە ناوەڕۆک بگات.

پەیوەندی نێوان دەقەرەکانی بوون بەشێکی گرنگە لە بوونیادی ئەو بوونانە. ئێمە لە یەکەم تێڕامانەوە ئەم گرنگییەمان بینی. ئێستاش پێویستە چاومان بکەینەوە و پرسیار لە بارەی بوونی مرۆڤ-لەنێو- جیهاندا بکەین. لەگەڵ باسکردنی ئەم پەیوەندییەدا دەتوانین وەڵامی ئەم دوو پرسیارە بدەینەوە:

یەکەم، لەم تێهەڵکێشەیەدا ئەو پەیوەندییە چییە، کە بە بوون-لەنێو- جیهاندا ناوزەدمانکرد؟

دووەم، مرۆڤ و جیهان چین. تاکو پەیوەندییان لەگەڵ یەکدا هەبێت؟ لە ڕاستیدا ئەم دوو پرسیارە لە یەکدی جیاناکرێنەوە. ئێمەش نامانەوێت وەڵامەکانیان جیابکەینەوە. هەموو هەڵوێستێکی مرۆڤ هەڵوێستە لەنێو جیهاندا و بوونی مرۆڤ جیهان و پەیوەندییەکەی نێوانیان دەردەخات. ئێمە توێژینەوەکەمان بە یەکێک لەو هەڵوێستانەوە سنوردار ناکەین. بە پێچەوانەوە دەبێت لە چەند هەڵوێستێک و پەیوەندیشیان بە یەکدییەوە بکۆڵینەوە و هەوڵبدەین بە واتای تەواوی پەیوەندی نێوان مرۆڤ و جیهان بگەین.

بەڵام لە سەرەتاوە لە یەک شێوازی هەڵوێست دەکۆڵینەوە و لەوێوە گەشتەکەمان دەستپێدەکەین. ئێستا توێژینەوەکەمان لەو هەڵوێستەوە دەکەوێتە گەر؛ ئەو مرۆڤەی، کە منِ-ئەگەر بەو جۆرە ببینم، کە ئێستا لەنێو جیهاندایە دەگەمە ئەو خاڵەی ئەو مرۆڤە، وەکو توێژەرێک لەبەردەم بووندا ڕاوەستاوە. لەگەڵ پرسیار کردنەکەمدا، "هیچ هەڵوێستێک هەیە پەیوەندی نێوان مرۆڤ و جیهان بۆ من دەربخات؟" پرسیارم کردووە. ئەم پرسیارەش بە بابەتی دادەنێم چونکە گرنگ نییە کێ ئەو پرسیارە دەکات، من یان ئەو خوێنەرەیە ئەم پەرتووکەم دەخوێنێتەوە. هەمانکات پرسیار سەرجەمی ئەو وشانە نییە، لە ڕاستەیەکدا لەسەر لاپەڕەیەک بووبێت بە شێکی بابەتی و دەرەکی. پرسیارکردن هەڵوێستی مرۆڤانەیە و پڕە لە واتا. ئایا ئەم هەڵوێستە چی دەردەخات؟ لە پرسیارکردندا لەبەر ئەو بوونەدا ڕادەوەستین، کە پرسیاری لەبارەوە دەکەین. هەموو پرسیارکردنێک ئاماژە بۆ بوونی پرسیارەکە و پرسیارلێوەکراو دەکات. ئەمەش پەیوەندییە بنەڕەتییەکەی نێوان، مرۆڤ و بوون-لەنێو-خۆیدا نییە، بەڵکو مرۆڤ لەنێو سنوردارێتی ئەم پەیوەندییەدا ڕادەوەستێت و بەدوای وەڵامدا دەگەڕێت. لە لایەکی دیکەوە، ئێمە پرسیار لەبارەی شتێکەوە لە بوونە پرسیارلێوەکراوەکەدا دەکەین. پرسیار لەبارەی ئەو شتەوە، کە من دەمەوێت، دەبێت بە لایەنێکی بوونە بەرزەکە. من پرسیار لە بوون لەبارەی شێوازییەوە یان بوونیەوە دەکەم. لەم ڕووەوە پرسیارکردن چاوەڕوانییە؛ من چاوەڕوانی وەڵامەکە دەکەم. چاوەڕوانم ئەو بوونە خۆی دەرخات،

شێوەکـــەی خۆیم نیشـــانبدات. وەڵامەکەش'ئا' یان 'نا'یـــە. بوونی ئەم دووانە، جیـــاوازی نێـــوان دوو وەڵامی پۆزەتیڤ و نێگەتیڤ دەهێنێتـــە کایەوە. هەندێک پرســـیار وادەردەکەون وەڵامێکی نێگەتیڤیـــان نەبێت، بۆ نموونە،"ئەم هەڵوێستە چی بۆ ئێمە دەردەخات؟" بەڵام لەگەڵ ئەو پرسیارانەدا، کە وەڵامەکەی بە'هیچ'، "هیچ کەسێک" یان "هەرگیز نا"یە ڕەتدانەوە سەرهەڵدەدات. ئەو کاتەی دەپرسم، "هیـــچ هەڵوێستێک هەیە پەیوەندی نێوان مرۆڤ و جیهان بۆ من دەربخات؟" من چاوەڕوانـــی وەڵامێکی نێگەتیڤی وەکو "هیـــچ هەڵوێستێک نییە" دەکەم. ئەمەش ئـــەوە دەگەیەنێت ئێمە چاوەڕوانی نەبوونی هەڵوێستێک لە ئاســـتی ئەو بوونەی ڕووبەڕووی دەبینەوە دەکەین.

هەندێک باوەڕیان بە بوونی بابەتگەرانەی نە-بوون نییە. لەوانەیە بڵێین، ئەمە خۆگەرانەیە؛ لەو بوونە بەرزەوە تێدەگەم، کە ئەو هەڵوێستە بوونی نییە و شتێکە لەنێو ئەندێشەدایە. بەڵام، لە ڕاستیدا دانانی ئەو هەڵوێستە بە شتێکی ئەندێشاوی داپۆشین و ڕەتدانەوەیە نەک لابردنی."ئەندێشەی ڕووت" و "شتێکی ئەندێشاوی"، کـــە جیاوازییان نییە. لە ئاکامدا، لەناوبردنی ڕاســـتەقینەی ڕەتدانەوە هەمانکات لەناوبردنی ڕاســـتەقینەی وەڵامدانەوەیە. ئەم وەڵامە، لەڕاستیدا، ئەو شتەیە، کە دەستم دەکەوێت؛ ڕەتدانەوە بۆ من دەردەخات. کەوابوو، ئەگەری وەڵامی نێگەتیڤ بۆ پرسیارکەر هەیە. بەڵام پرسیارکەر نازانێت وەڵامەکە نێگەتیڤە یان پۆزەتیڤ. پرســـیارکردن لەم ڕووەوە پردێکە لەنێوان دوو نە-بووندا: نەبوونی زانین لەبارەی ئەو بوونەوە لای پرســـیارکەرەکە و نەبوونی ئەو شتـــەی لەنێو بوونە بەرزەکەدا پرسیاری لەبارەوە کراوە. لە کۆتاییشدا، پرسیارکردن لەبارەی ڕاستی بوونەوەیە. لە پرسیارکردندا، پرســـیارکەرەکە چاوەڕێی وەڵامێکی پۆزەتیڤی، وەکو "ئەمەیە و ئەوە نییە" دەکات. ڕاســـتی، کە لەبوونەوە جیاوازە جۆری سێیەمی نەبوون بە پرسیارەکەوە دەبەستێتەوە. ئەویش نەبوونی سنوردارێتییەتی. ئەم سێ جۆرەی نەبوون مەرجن بۆ هەموو پرســـیارێک بەتایبەتی پرسیاری مێتافیزیکیانەی، وەکو پرسیارەکەی ئێمە. لە توێژینەوەکەماندا، پرسیارکردنەکانمان بەرەو ناخی بوونی بردووین. بەڵام لە پرسیار کردنەکەدا ڕووبەڕووی نەبوون بووینەوە. نەبوون بەردەوام لە دەرەوەماندا و لەنێو ئێمەدا حوکم بەسەر پرسیارکردنەکەمان لەبارەی بوونەوە دەدات و وەڵامەکە سنوردار دەکات. چ بوونێک لەسەر بناخەی نەبوون دێتەکایەوە؟ هەرجـــۆرە بوونێک بێـــت ئەوە دەردەخات، کە "بوون ئـــەو شتەیە و لەدەرەوەی ئەودا هیچ نییە". کەوابوو، نەبوون، وەکو پێکهاتەیەکی نوێی ڕاســـتەقینە بۆ ئێمە سەریهەڵداوە. لێرەدا گرفتەکەمان ئاڵۆزتردەبێت چونکە بەتەنیا لەسەر پەیوەندی نێوان مرۆڤ و بوون- لەنێو- خۆی ناکۆڵینەوە. پێویستە باســـی پەیوەندی نێوان بوون و نەبوون، نەبوونی مرۆڤ و بوونی بەرزیش بکەین.

٢. ڕەتدانەوە

دەشێت هەندێک ڕەخنەمان لێبگرن و بڵێن بوون-لەنێو-خۆیدا وەڵامی نێگەتیڤی هەڵنەگرتووە. ئایا ئێمە نەمانگوت، کە بوون-لەنیو-خۆیدا لە ژوور هەموو وەڵامیکی نێگەتیڤ و پۆزەتیڤەوەیە؟ هەروەها ئەزموونێکی ڕووتکراوە و تەنیا نەبوون بۆ ئێمە دەرناخات. من لەو باوەڕەدام هەزارو پێنج سەد فرانکم لەنێو جانتاکەدا داناوە. بەڵام، کە جانتاکەم دەکەمەوە هەزارو سێ سەد فرانک دەدۆزمەوە. ئەمە ئەوە ناگەیەنێت من هەزارو پێنج سەد فرانکم نەدۆزیبێتەوە یان لە ئەزموونەکەمدا شتێک بێت، کە نییە. بەڵکو من هەزار و سێ سەد فرانکم ژماردووە. واگوتراوە ڕەتدانەوە بە تەنیا نییە و بیریلێناکرێتەوە؛ لەنێو دەستەواژەدا سەرهەڵدەدات.[١٨] لە ڕێگەی دەستەواژەوە من ئاکامە چاوەڕوان کراوەکە لەگەڵ ئاکامە پەیدابووەکەدا بەراورد دەکەم. لەم ڕووەوە ڕەتدانەوە دەبێت بە خەسڵەتی دەستەواژە. پرسیارکەرەکەش چاوەڕوانی ئەو دەستەواژەیە دەکات، کە وەڵامەکەی تێدایە. بەم جۆرە نەبوون لە دەستەواژەی نێگەتیڤەوە سەرهەڵدەدات؛ چەمکێکە لەنێو دەستەواژەی، وەکو (ئەوشتە نییە) وە پەیدادەبێت.

ئێمە دەزانین، ئەم بیردۆزەیە بە کوێمان دەگەیەنێت؛ بەوەمان دەگەیەنێت بڵێین بوون- لەنێو-خۆیدا پۆزەتیڤە و ڕەتدانەوە بە خۆوە ناگرێت. دەستە واژەی نێگەتیڤیش، لە لایەکی دیکەوە، لەبەر ئەوەی هەڵوێستێکی ناوەکی (خۆ)یە، لە دەستەواژەیەکی پۆزەتیڤی دەچێت. هەندێک کەس نابینێت کانت بونیادی ناوەکی دەستەواژەی پۆزەتیڤ و نێگەتیڤی لە یەکدی جیاکردۆتەوە. لە هەر دوو دەستەواژەکاندا چەند چەمکێکمان تێهەڵکێش کردوە. ئەم تێهەڵکێشکردنە، کە کۆنکرێتییە، ڕووداوێکە پەیوەندی بە (خۆ)وە هەیە.

لە ڕێگەی (هەیە)و (نییە)وە خۆی دەرخستوە.[١٩] بەهەمانشێوە، جیاکردنەوە و دامەزراندنی شتەکانیش بە دەستی خۆمان دوو جۆر هەڵسوکەوتن و هەمان ڕاستەقینەیان لەگەڵ خۆیاندا هەڵگرتوە. کەوابوو، ڕەتدانەوە"لە کۆتایی" حوکمدانەکەدا دەبێت بەوەی" لەنێو" بووندا نەبێت. وەکو ئەو شتە ناڕاستەیە لەبەردەم دوو ڕاستەقینەدا، هیچ کامیان خۆی ناکات بە خاوەنی؛ ئەگەر پرسیار لە بوون- لەنێو-خۆیدا سەبارەت ڕەتدانەوە بکرێت، ئەوا بە دەستەواژەمان دەناسێنێت

---

١٨ سارتەر ئاماژە بۆ کانت دەکات. بە بۆچوونی ئەم فەیلەسوفە، ڕەتدانەوە پەیوەندی بە دەستەواژەی نێگەتیڤەوە، وەکو (سوکرات فەڕەنسی نییە.)وە هەیە. (وەرگێڕ)

١٩ ئەم دوو چەمکە (هەیە is) و (نییە is not) بارو بارهێڵگری و دەستەواژەکان پێکەوە دەبەستێتەوە و پەیوەندییەکانیان پۆزەتیڤانە و نێگەتیڤانە نیشاندەدات ،لەزمانی ئینگلیزیدا بە copula ناوزەد دەکرێت. (وەرگێڕ)

چونکـــه بـــوون ئەوەیە هەیـــە. ڕەتدانەوە لـــە ئاکامـــی هەڵسوکەوتەکانی (خۆ) وە ســـەرچاوەدا. خۆ بە تەنیا شتێک نییە هەبێـــت و بوونەکەی پەیوەندیدارە. ئەوەی هەیە بەتەواوی ئەو شتەیە، کە ئاگامەندی هەســـتی پێدەکات. ڕەتدانەوە، وەکو چەمکێکی یەکانەکی نێو دەســـتەواژە نێگەتیڤەکان ڕاســـتەقینە نییە. ئێمە باسی (لیکتۆن)ی ڕواقییەکان ناکەین. ئایا ئێمە ئەم چەمکە پەسەند دەکەین؟[٢٠] ئەو پرسیارانەی لێرەدا یەخەمان دەگرن ئەمانەن:

ئایا ڕەتدانەوە، وەکو بونیادی دەســـتەواژەی نێگەتیڤ زاگەی نەبوونە؟ یان بە پێچەوانەی ئەمەوە نەبوون، وەکو بوونیادی ڕاستەقینە دەبێت بە زاگەی ڕەتدانەوە؟ بەمجـــۆرە دەبینین گرفتی بوون ئێمەی مرۆڤی گەیاندە هەڵوێستی پرســـیارکردن و گرفتی پرســـیارکردنیش بەبوونی ڕەتدانەوەمان دەگەیەنێت. ئاشکرایە، نەبوون لـــە چاوەڕوانییەکانی مرۆڤەوە ســـەرهەڵدەدات. من چاوەڕێی هەزارو پێنج ســـەد فرانکم دەکرد، هەزارو ســـێ ســـەد فرانکم دۆزییەوە. زانایەکی فیزیکی چاوەڕوانە گریمانەکەی لە ڕێگەی دیاردە ســـروشتییەکانەوە بسەلمێنێت، بەڵام سروشت بە پێچەوانـــەوە دەجوڵێتەوە. نکۆڵیکردن لە پەیوەندی نێوان مرۆڤ و جیهان، وەکو زاگەی ڕەتدانەوە کارێکی ناڕەبارو نەزۆکە. جیهان نەبوون بۆ ئەو بوونە دەرناخات، کە چاوەڕوانی ناکات. بەڵام ئەمەش بەو باوەڕەمان دەگەیەنێت ڕەتدانەوە ناوەکی و خۆیی بێت؟ یان وەکو (لیکتۆن)ی ڕەواقییەکان و (نۆیمە)ی هوسرڵە؟ نا، ئێمە بەمشێوەیە بیریلێناکەینەوە.

یەکـــەم، ڕەتدانـــەوە بە تەنیا خەســـڵەتی دەســـتەواژە نییە. پرســـیارکردن لەنێو دەســـتەواژەیەکی لێکۆڵینەوەرانـــەوە پێکدێت، بەڵام خودی پرســـیارەکە دەســـتەواژەنییە. هەڵوێستێکە پێش حوکمدان ســـەرچاوەدا. مـــن دەتوانم بە تەماشاکـــردن یان بە چاو پرســـیاربکەم. لـــە شێوازەکان لەبـــەردەم بوونێکدا ڕادەوەســـتم. دەستەواژە هەموو شێوەکانی پەیوەندی و تەنیا ئەو شێوەیەیە، کە بە دەربڕین پەیوەندییەکە دەردەخات. هەروەها پێویستیش ناکات پرسیارکەرەکە، پرســـیار لە کەســـێکی دیکە لەبارەی بوونەوە بکات. ئەگەر پرسیارکردن لەنێوان دوو کەسدا بێت، ئەوا لەنێوان (خۆ)کاندا دەمێنێتەوە. لەو بوونەشەوە دادەبڕێت، کە پرســـیار لەبارەیەوە دەکرێت و دەبێت بە دایەلۆگ. بە پێچەوانەی ئەمەشەوە، پرســـیاری نێو دایەلۆگ جۆرێکە لە پرســـیاکردن بەگشـــتی. مەرجیش نییە ئەو بوونەی پرسیاری لەبارەوە دەکەین بوونێکی بیرکەرەوە بێت. ئەگەر ئۆتۆمبیلەکەم لـــە کار بکەوێت، لەوانەیە کاربڕێتەکەی یان پلاکەکانی خراپ بووبن، پرســـیاریان لەبارەوە دەکەم. ئەگەر کات ژمێرەکەم بوەســـتێت پرســـیار لەو کەســـە دەکەم کـــە، کاتژمێر چاک دەکاتـــەوە و داوا دەکەم هۆکاری وەســـتانەکەیم پێ بڵێت.

٢٠ لیکتۆنی فیزگەی ڕواقییەکان ئەو چەمکە ڕووتکراوانەن، وەکو کات و شوێن، کە بە ناو هەن.

بەڵام ئەو کەســـەی کات ژمێرەکە چاک دەکات تەماشـــای هەموو لایەنەکانی ئەو ســـیستەمە دەکات، کە کات ژمێری لێدروســـتکراوە. ئەوەی من لە کاربرێتەرەکە چاوەڕوانم یان وەســـتای کات ژمێرەکە دەیەوێت بیدۆزێتەوە، لەســـەر دەستەواژە ڕاناوەســـتێت. بەڵکو خۆدەرخستنی بوونە و لەســـەر ئەو خۆدەرخستنەشە، ئێمە دەستەواژە دروستدەکەین. ئەگەر خۆدەرخستنی بوون چاوەڕوان بکەم پێویستە بە هەمان شێوەش، خۆم بۆ خۆدەرخستنـــی ئەو بوونە ئامادەبکەم. ئەگەر بیر لەوە بکەمەوە کاربرێتەرەی ئۆتۆمبیلەکەم خـــراپ بووە، دەشێت وانەبێت و خراپییەکە لـــە کاربرێتەرەکەدا نەبێت. کەوابوو، پرســـیارەکەم لەنێـــو خۆیدا و پێش ئەوەی وەڵامەکەی لە دەستەواژەیەکدا دروستبکرێت، نەبوونی هەڵگرتوە. پەیوەندی نێوان بـــوون و نەبوونی تێدایە. بێجگـــە لەمە، ئەگەر ناوەڕۆکی پرســـیار تەم و مژاوی بێت، لەبەر ئەوەی پرســـیارکردن لەنێوان مرۆڤەکاندا ڕووەدات، دەبێت ئاماژە بۆ ئەو خاڵەش بکرێت، کە گەلێک ڕێگەی دیکە پێش دروســـتکردنی دەستەواژە هەن نەبوونی تیایاندا دەردەکەوێت. بۆ نموونە، ڕوخاندن، ئەو چالاکییەیە بە دڵنیاییەوە دەســـتەواژە بۆ خۆ دەرخستنەکەی بەکاردێت، بەڵام هێشتا لە هەموو ڕوویەکەوە پشت بە دەستەواژە نابەستێت. بونیادی "ڕووخاندن" و "پرسیارکردن" وەکو یەکن چونکە مرۆڤیش تەنیا بوونێکە لە ڕێگەیەوە ڕوخاندن ســـەرهەڵدەدات. زریانێک بۆ سروشت ڕوخێنەر نییە و تەنیا گۆڕان لە دابەشبوونی تەنەکاندا دروستدەکات. هیچ شتێک لەو تەنانە، دوای زریانەکە کەم ناکاتەوە. تەنیا ئەوەندەیە، کە لە شێوەیەکی دیکەدا، خۆی دەردەخات. تەنانەت ئەگەر کەســـێک نەبێت گۆڕانکارییەکە ببینێت، ئەم ڕاســـتیەش دەرناکەوێت. ئامادەنەبوونی ئەو گەواهە گۆڕانەکە ناســـەلمێنێت. ئەگـــەر زریانەکە ببێتە هۆکاری مردنی چەنـــد زیندەوەرێک، مردنەکە لەبەرئەوەی لە ئەزموونی زیندەوەرە کوژراوەکاندایە، بە ڕوخاندن دادەنرێت. ڕوخاندن لەســـەر پەیوەندی نێوان مرۆڤ و بوون ڕادەوەســـتێت و پێویستە مرۆڤ بوونە ڕوخاوەکە بناســـێت. ئەمەش جۆرێکە لە سنودارکردنی بوون. ئەو بوونەی باسیدەکەین هیچ شتێـــک لە دەرەوەیدا نییـــە. کاتێک تفەنگ بە دەســـتێک ڕووی تفەنگەکەی لە نیشانێک دەکات و تەماشای هیچ لایەکی دیکە ناکات هێشتا هیچ ڕووندات ئەگەر نیشانەکە وەکو بوونێکی شکاو خۆی دەرنەخات. بوونێکیش دەشکێت ئەگەر نەبوونی خۆی هەڵگرتبێت. دیسانەوە دەڵێم خەسڵەتی لە شکان هاتووی بوونێک تەنها بۆ مرۆڤە. ئەو ســـنورداریێتییەی لە پێشتر باســـمانکرد، خەسڵەتی لەشکان هاتووی بوونەکەیە. هەبوویەک نەک هەموو بوون دەشکێت. بوون لە ژوور هەموو ئەگەرێکی تێکشـــکاندنەوەیە. کەوابوو، پەیوەندی نێوان تاکیکی هەبووی ســـنوردار، کە لە بەردەمی مرۆڤدا قوت بۆتـــەوە، بۆ مرۆڤ هەبوویەکە دەشکێت و ئەگەری نەبوون تیایدا ســـەرهەڵدەدات. بۆ ئەوەی ڕووخانی هەبوویەک بێتەکایەوە پێویستە مرۆڤ

هەبێت. بوونی مرۆڤ ئەگەری نەبوون پەیدەکات؛ هەمانکات پێویستە هەوڵبدات بە پێوەرێکی دیاریکراو ڕووخانەکە بناسێت یان بە ڕەتدانەوەی نەبوون هەبووەکە ڕابگرێت. مرۆڤ شارەکان بە ڕوخاو دادەنێت چونکە ئەو بەشێکی لە شکان هاتوو دادەنێت و هەوڵی پاراستنیان دەدات. لەبەر بوونی ئەوە بوومەلەرزە یان ئاگرپژان شارەکان وێران دەکات. واتا و مەبەستی جەنگ لە بچوکترین خانوودا دەردەکەوێت. لەبەرئەمە پێویستە بزانرێت، کە ڕووخان بە بوونی مرۆڤەوە گرێدراوە. مرۆڤە لە ڕێگەی بوومەلەرزەوە یان زریان بە وێران دادەنێت. خودی مرۆڤ کەشتیەکانی نێو دەریا تێکدەشکێنن. هەمانکات پێویستە بزانین ڕووخان لە پێش حوکمداندا پێویستی بە ئاماژەکردن بۆ نەبوون و هەڵوێستیش لە ئاستی ئەو نەبوونەدا هەیە. لەسەرو ئەمەشەوە، هەرچەندە ڕووخا لەگەڵ بوونی مرۆڤدا سەرهەڵدەدات، شتێکی دەرەکییە و ناتوانین بە بیرۆکەی دابنێین. شکاندن بەسەر بوونی ئەو گوڵدانەدا مۆرکراوە، شکاندنەکەشی ڕووداوێکە گەڕانەوەی مەحاڵە. بۆ نەبوونیش بە هەمان شێوەی بوون، پێشگرێکی فینۆمینانە هەیە. توێژینەوەش لەسەر 'ڕووخان' بەهەمان ئاکامی توێژینەوەکەمان لەسەر 'پرسیاکردن'مان دەگەیەنێت. ئەگەر نیازی گەیشتنمان بە دڵنیایی هەبێت، پێویستە جەخت لەسەر نموونەی دەستەواژەی نێگەتیف بکەین. ئەو پرسیارەش لە خۆمان بکەین ئایا دەستەواژەی نێگەتیف نەبوون لەنێو بووندا پەیدەکات یان تەنیا ئەوەی دەریدەبڕێت سنوردار دەکات. من لەگەڵ (پیرۆ) کاتژمێری چوار ژوانم هەیە. من چارەکێک دواتر دەگەمە قاوەخانەکە. پیرۆ هەمیشە لە کاتی خۆیدا دەگاتە جێ ژوان. ئایا ئەو چاوەڕوانی منی کردوە؟ تەماشایەکی نێو قاوەخانەکە دەکەم و دەڵێم، "ئەو لەوێ نییە." ئایا ئامادەنەبوونی پیرۆ لە ئەزموونی حەدەسی منداییە یان ڕەتدانەوە تەنیا لە دەستەواژەدا دەردەکەوێت؟ لە یەکەم سەرنجدا باسی حەدەس ناکرێت. ئەگەر بمەوێت بەتەواوی ڕاستبم، حەدەسی نەبوونم نییە. بەڵام ناتوانین بڵێین، بۆ نموونە، "من کتوپڕ بینیم، کە ئەو لەوێ نەبوو." ئایا ئەمە جێگە گۆڕینی ڕەتدانەوەکەیە؟ باشتر وایە ئەم کێشەیە لە نزیکەوە تەماشابکەین. ئاشکرایە، قاوەخانەکە بە هەموو کورسی، مێز، ئاوێنە، ڕووناکی، دوکەڵی جگەرە، دەنگەدەنگ، تەقەی پیاڵە و دەنگی پێ بوونێکی پڕی هەیە. هەموو حەدەسەکانم پڕن لە بۆن ، دەنگ و ڕەنگی بابەتانەی بوونێکی پێشگریان هەبوو. بە هەمان شێوە ئامادەبوونی (پیرۆ) ش لەو شوێنەی من نازانم بوونێکی پڕی هەیە. لەوە دەچێت هەموو شوێنێک پڕ بێت. بەڵام با ئەوەش بزانین لە هەستکردندا هەمیشە جۆرە دامەزراندنێکی شێوە هەیە. هەموو ئەو شتانەی دامەزراون پەیوەندییان بە من و تێڕوانینی منەوە هەیە. کاتێک خۆم دەکەم بە قاوەخانەکەدا، چاو بۆ پیرۆ دەگێڕم، هەموو بابەتەکانی نێو قاوەخانەکە تێهەڵکێش دەکەم، لەسەر ئەو زەمینە ڕایان دەگرم، کە پیرۆ خۆی

تێدا دەردەخات. ئەم دامەزراندنـــەی قاوەخانەکە، وەکو زەمینەیەک لەناوبردنێکی بنەڕەتییـــە. هەر یەکێک لە هەبووەکانی نێو قاوەخانەکە، خەڵکەکە، کورســـی و مێزەکان خۆیان دوور دەخەنەوە و بەبێ جیاوازی دەکەونە پشـــتەوە؛ لەســـەر ئەو زەمینە دەتوێنەوە و وندەبن. ئەم ون بوون و توانەوەیە مەرجێکی ســـەرەکییە بۆ ســـەرهەڵدانی ئەوەی من بە دوایدا دەگەڕێـــم، کە لەم نموونەیەدا پیرۆی هاوڕێمە. ئەم لەناوبردن و بەنەبوون کردنە لە حەدەســـی منـــدا ڕوودەدات. من لەناوچوونی هەموو ئەو بابەتانە، یەکەیەکە لە پێناوی دۆزینەوەی هاوڕێکەمدا دەبینم، (تۆ بڵێی ئـــەوە پیرۆ بێت؟) بە خێرایی، لەبەر ئەوەی پیـــرۆ نین، هەر یەکێک لەو دیاردانە [لـــە ئەزموونەکەمدا] هەڵدەوەشێنمەوە. لەگـــەڵ ئەمەدا، ئەو کاتەی پیرۆ دەبینم، جاریکی دیکە حەدەســـەکەم پڕ دەبێتەوە و خۆی لە ئاســـتیدا ڕادەگرێت، هەموو بابەتەکانی نێو قاوەخانەکە خۆیان لە دەوروبەری بوونی ئەودا دادەمەزرێننەوە.

بـــەڵام پیرۆ لێـــرە نییـــە. ئامادەنەبوونی ئەو بـــە بەشێکی ئـــەو شوێنەوە نەبەستراوەتەوە، بەڵکو ئەو لە هەموو بەشەکانی قاوەخانەکەدا نییە. قاوەخانەکە دەبێت بە بەســـتێنێک و خـــۆی وننەکات، بەڵام دەچێتە پشـــتی ڕووداوەکەوە و لەســـەر شاردنەوە و نەمانی خۆی بەردەوام دەبێت. ئەو بۆ شێوەیەکی دیاریکراو [کـــە بـــە دواییدا دەگەڕێن]، دەبێت بە بەســـتێنێکی خۆ دەرخستـــو. لەنێو ئەم بەستێنە لەناوچوەی قاوەخانەکەوە پیرۆ، وەکو نەبوون سەرهەڵدەدات. ئەوەی لە حەدەسەکەی منداخۆی زەق کردۆتەوە تروسکەی نەبوونە؛ نەبوونی بەستێنەکەو ئـــەوەی من بە دواییدا دەگەڕێـــم. ئەمەش دەبێت بە بناخە بۆ دروســـتکردنی دەســـتەواژەی "پیرۆ لێرە نییە". لەڕاســـتیدا ئەمە ئاگابوونە لە دوو جۆر نەمان. بێگومان ئامادەنەبوونی پیرۆ پەیوەندییەکەی نێوان من و قاوەخانەکە دەردەخات. من چاوەڕوان بووم پیرۆ ببینم. بەڵام چاوەڕوانییەکەم ئامادەنەبوونی پیرۆی، وەکو ڕووداوێکـــی زەق لە قاوەخانەکەدا هێنایە کایەوە. دۆزینەوەی ئامادەنەبوونی پیرۆ لە قاوەخانەکەدا فاکتۆرێکی دەرەکییە. هەروەها تێهەڵکێشەیەکی پەیوەندی نێوان پیرۆ و ئەو شتە دامەزراوانەیە، من لە گەڕانەکەمدا بە دوای هاوڕێکەمدا تەماشایان دەکەم. ئامـــادە نەبوونی پیرۆ دەبێتە هۆکاری لەناوچوونـــی قاوەخانەکە، وەکو بەســـتێن بۆ هەموو ئەو شتانەی تیایدایە. بەپێچەوانەوە، ئەو دەســـتەواژانەی لە ئاکامدا دروستیان دەکەم، وەکو (وێڵنگتن لەم قاوەخانەیە نییە، پۆل ڤالیری لێرە نەماوە، هتد.) واتایەکی ڕووتکراوەیان هەیە. لەسەر یاسای ڕەتدانەوە ڕاوەستاون و پەیوەندییەکـــی ڕاســـتەقینەش لەنێـــوان قاوەخانەکە و وێڵنگتـــن و ڤالیرییدا دروســـتناکەن. لێرەدا پەیوەندییەکە، کە لە (نییە)دا دەربڕاوە لەنێو بیردایە. ئەم نموونەیە بۆمان دەردەخات ڕەتدانەوە لە دەستەواژەی نێگەتیڤەوە سەرهەڵنادات؛ بە پێچەوانەوە، دەستەواژەی نێگەتیڤ لەسەر ڕەتدانەوە ڕادەوەستێت.

چۆن ئەمە بـــە پێچەوانەوە دەبێت؟ چۆن بیر لە دەســـتەواژەیەکی نێگەتیڤ بکەینـــەوە لـــە کاتێکدا بـــوون پڕ و پۆزەتیڤ بێـــت؟ ئێمە لـــەو باوەڕەدابووین ڕەتدانەوە لە بەراوردکردنی نێوان ئاکامە چاوەڕوانکراوەکان و دەســـتکەوتوەکاندا پەیدادەبێت. بەڵام پێویستە ســـەرنجێکی بەراوردکردنەکە بدەین. ئەمە نموونەی حوکمدانێکـــی پۆزەتیڤ و چالاکییەکی دەروونییە و فاکتۆرێکی دامەزرێنراوە، کە دەڵێم: "هەزارو ســـێ ســـەد فرانک لە جانتاکەمدا هەیە." بەڵام دەستەواژەیەکی دیکەش هەیە، کە لە ئەمەوە جیاوازە و هاوکات فاکتۆرێکی دامەزرێنراویشە: "من چاوەڕێیی دۆزینەوەی هەزارو پێنج ســـەد فرانک بووم." ئێمە فاکتۆری ڕاستەقینە و دەروونی و دەســـتەواژەی پۆزەتیڤمان لە بەردەســـتدایە. لـــە کوێدا ڕەتدانەوە دابنێین؟ ئایا ڕەتدانەوە سەپاندنی کاتیگۆرییەکە؟ ئایا دەتوانین بڵێین، هۆش، لەنێو خۆیدا (نییـــە)ی بۆ ڕیزکردن و جیاکردنەوەی شتەکـــان، وەکو فۆرم هەڵگرتوە؟ لێرەدا ئێمـــە کەمترین گومانی ڕەتدانەوە لە خـــودی ڕەتدانەوە دادەبڕین. ئەگەر ئێمـــە لەو باوەڕەدابین (نییە) کاتیگۆرییەکە لەنێـــو هۆشدا لەگەڵ بوونی ئێمەدا دێتەکایـــەوە، و بەســـەرشتەکاندا دەیسەپێنین. هەمـــوو چالاکیەکانی ڕەتدانەوە لـــە ڕەتدانەوە ڕووتدەکەینەوە. ڕەتدانەوە نکۆڵی کردنـــە لەبوون. لە ڕەتدانەوەدا ڕووبەڕووی بـــوون دەبینـــەوە و فرێیدەدەینە نێو نەبوونەوە. ئەگـــەر ڕەتدانەوە کاتیگۆری بێت، ئەو فۆرمە بێت بەســـەر هەموو دەســـتەواژەیەکدا بەبێ جیاوازی ساخ بێتەوە، چۆن دەتوانین بڵێین بوون لەناودەبات و فرێیدەداتە نێو نەبوونەوە؟ ئەگەر دەســـتەواژەیەکی لەپێشـــتری فاکتۆرێک دەربخات، وەکـــو ئەو نموونانەی ئاماژەمـــان بۆکردن، ڕەتدانەوە دەبێت دۆزینەوەیەکی سەربەســـتانە بێت و لەنێو ئـــەم چواردیوارەی شتە پۆزەتیڤەکاندا ڕزگارمان بکـــات. ڕەتدانەوە بڕانەوەیەکی کتوپڕە لە بەردەوامبوونی بووندا، کە هەرگیز لە دەســـتەواژەیەکی لەپێشـــترەوە ســـەرهەڵنادات و ڕووداوێکـــی بنەڕەتییـــە. ئێمە لەگەڵ ڕەتدانـــەوەدا لە جیهانی ئاگامەندیداین. بـــەڵام ئاگامەندی ناتوانێت بەبێ ئەوەی ئاگامەندییەکی ڕەتدانەوە بێت ڕەتدانەوە دروســـتبکات. لەنێو ئاگامەندییدا هیـــچ کاتیگۆرییەک دانەنراوە. (نییـــە)، وەکو دۆزینەوەیەکی کتوپڕ لە حەدەســـدا ئەزموونێکی ئاگامەندانەیە و لەگەڵ (نییە)دایـــە. بە جۆرێکی دیکە، ئەگەر بوون هەمـــوو شوێنێک پڕکاتەوە؛ برگسۆن گوتەنی، نەبوون بیریلێناکرێتەوە. بوونیش نابێت بە سەرچاوەی ڕەتدانەوە. بـــەردەوام بوون لە ئامادەبوونی نەبووندا لە دەرەوە و ناوەوەی ئێمەدا، دەبێت بە مەرج بۆ دەربڕینی وشەی (نییـــە). بە واتایەکی دیکە، نەبوون دێوەزمەی بوونە. بەڵام نەبوون لە کوێوە پەیدادەبێت؟ ئەگەر نەبوون مەرجێکی سەرەکی پرسیارکردن یان بە گشتی تۆێژینەوەی فەلسەفی و زانستی بێت، ئایا پەیوەندی نێوان مرۆڤ و نەبوون چییە؟ ئەو هەڵوێستە چییە دەبێتە سەرچاوەی لەناوبردن؟

٣. چەمکی دیالێکتیکانەی نەبوون

هێشـــتا کاتی ئەوە نەهاتوە واتای نەبوون دەستنیشـــان بکەین و وەڵامی ئەو پرســـیارە بدەینەوە، کە خۆی لەبەر دەمماندا قوتکردۆتـــەوە. بەڵام لە ئێستاوە دەتوانیـــن چەند ئاکامێک بخەینـــە ڕوو. بەتایبەتی گرنگـــە پەیوەندی بوون بەو نەبوونەوەی ڕاویدەکات دیاریبکەین. ئێمە ئاماژەمان بۆ چەند هەڵوێستێک کرد، کە لەسەر دوو هێڵی تەریبی دادەنرێن و مرۆڤ بەرانبەر بوون و نەبوون بەرجەستەیان دەکـــات. ئەمەش ئێمەی هاندا بـــوون و نەبوون، وەکـــو دوو لایەنی تەواوکەری یەکدی و ڕاســـتەقینە بە جـــۆری ڕووناکی و تاریکی دابنێیـــن. بە کورتییەکەی، ئێمە مامەڵە لەگەڵ دوو چەمکی ســـەردەمدا دەکەین، کە لەنێو بەروبوومی بووندا یەکدەگرن و ناتوانین، لە یەکدیان جیابکەینەوە. بوونی ڕووت و نەبوونی ڕووت دوو چەمکی ڕووتکراوەن و تەنیا بەهۆکاری ڕاستەقینەیەکی کۆنکرێتییەوە یەکدەگرن. بـــە دڵنیاییەوە، ئەمە بۆچوونی هیگڵ بوو. ئەو لەنێـــو پەرتووکی (لۆجیک)دا لە پەیوەنـــدی نێوان بوون و نەبوون دەکۆڵێتەوە. هەروەها لۆجیک بە "ســـیستەمی بیرۆکـــە ڕووتەکـــان" ناوزەد دەکات. بەمجۆرەش پێناســـەی دەکـــات و دەڵێت، "بیرۆکەکان بەو جۆرەی نیشاندەدرێن، ڕووت نین. ئەو بوونەی بیریان لێدەکاتەوە ناوەڕۆکێکی ئەزموونگەرانەیان دەداتێ. لە لۆجیکدا بیرۆکەکان بەو جۆرە دەناسرێن، کە ناوەڕۆکیان نەبێت و ڕووت بن." ئەم خەســـڵەتانە "لە قوڵایی هەبووە کاندان" ئەو کاتەی یەکێک بیریانلێدەکاتەوە لەنێو بیرەوە دەریاندەهێنێت و ڕاستییەکەیان لەوێدا دەدۆزێتـــەوە. بەهەرحاڵ هەوڵدانی لۆجیکی هیگڵ لەوەدایە"نا لەباری هەر یەکێک لەو چەمکانە دەرخات و لەوێوە لە واتاکانیان تێبگات و خۆی بە قۆناغێکی باشتری تێگەیشتن بگەیەنێت".

دەتوانین بەو جۆرەی لاســـین باســـی فەلسەفەی هاملین دەکات، کەسێکیش بڕوانێتـــە هیـــگڵ و بڵێت، "هەر یەکێک لـــە چەمکە نزمەکان پشـــت بە چەمکە بەرزەکان دەبەستێت، ڕووتکراوەش لەسەر کۆنکرێت ڕادەوەستێت، کە ئەمەش بۆ تێگەیشتن لە واتاکەی پێویستە." هەبوویەکی کۆنکرێتی ڕاستەقینە بۆ هیگڵ ئەو شتەیە ناوەڕۆکی هەبێت؛ سەرجەمی هەموو لایەنە تێهەڵکێشراوەکانە. لەم ڕووەوە بـــوون ڕووتکراوەترین و هەژارترینە. لەڕاســـتیدا "بوون، وەکو چۆن ڕاســـتەوخۆ بەرانبەر ناڕاستەوخۆ دادەنرێت، پەیوەندی بە ناوەڕۆکەوە هەیە. شتەکان بەگشتی هەن، بەڵام بوونیان بە بەرجەســـتەبوونی ناوەڕۆکیانەوە گرێدراوە. بوون دەچێتە نێو ناوەڕۆکەوە. دەتوانین ئەمەش بەمجۆرە دەربڕین و بوون پشـــت بە ناوەڕۆک دەبەســـتێت؛هەرچەندە ناوەڕۆک بەبنەڕەت دادەنرێت. بوون بۆ زەمینەکەی خۆی

گەڕاوەتەوە و ناوەڕۆکیش تێپەڕ یدەکات."[٢١] لەگەڵ دابڕانی بوون لە ناوەڕۆکەوە یان لە زەمینەکەیەوە، بوون دەبێت بە چەمکێکی پوچەڵی ڕاستەوخۆ. بەمجۆرەش پەرتووکی (فینۆمینۆلۆجی هۆش) باسی بوونی ڕووت دەکات "لە گۆنیگای ڕاستییەوە" چەمکێکی ڕاستەوخۆی وەرگیراوە.[٢٢]

ئەگەر لۆجیک بە[چەمکێکی] ڕاستەوخۆ دەستپێبکات پێویستە سەرەتای بوون بدۆزێتەوە، کە"ڕووتکراوە و لە خەسڵەت بەدەرە و پێش هەموو خەسڵەتێک دەکەوێت. لەخەسڵەت بەدەرێک، کە دەبێت بە خاڵێکی ڕەهای دەسپێکردنەکە." بەڵام بوون، [چەمکێکی] ڕووتکراوەی لەخەسڵەت بەدەر و"دەچێتە نێو" دژەکەیەوە. هیگڵ لەپەرتووکی لۆجیکدا دەنوسێت، "ئەم بوونە ڕووتهڕەتدانەوەیەکی ڕەهایە، لەوساتەدا، کە ڕاستەوخۆ دەناسرێت نەبوونە." ئایا نەبوون شتێک نییە لەخۆی بچێت، بەتاڵییەکی تەواو، بی خەسڵەت و لە ناوەڕۆک بەدەری نییە؟ کەوابوو، بوون و نەبوونی ڕووتکراوە یەک چەمکن یان لەوانەیە ڕاست بێت ئەگەر بە جیاوازیان دابنێین. بەڵام جیاوازییەکەیان ناوزەد ناکرێن و بۆچوونێکن خەسڵەتێکی دیاریکراویان نییە.[٢٣]

واتە "هیچ شتێک لە ئاسمان و زەوییدا نییە بوون و نەبوونی تێدا نەبێت."[٢٤] هێشتا زووە باسی چەمکەکەی هیگڵ بکەین؛ پێویستە لە ئاکامی توێژینەوەکەمانەوە بڕوانینە ئەم کێشەیە. لێرەدا تەنیا ئەوەندە باسکەین، چۆن هیگڵ بوونی بۆ هەبووەکان گەڕاندۆتەوە. بوون لەنێو ناوەڕۆکدا پێچڕاوەتەوە و ناوەڕۆک بووە بە بنەڕەت و زەمینە بۆی. بیردۆزەکەی هیگڵ لەسەر ئەو خاڵە ڕاوەستاوە، کە لە فەلسەفەدا پێویستە بیرۆکەیەکی ڕاستەوخۆ وەرگیراو لە ڕێگەی بیرۆکەیەکی ناڕاستەوخۆی ڕووتکراوەوە، لە کۆنکرێتییەوە وەرگرین و ببێت بە بناخەی. ئێمە باسمانکرد پەیوەندی نێوان بوون و دیاردە، وەکو پەیوەندی نێوان ڕووتکراوە و کۆنکرێتی نییە. بوون "یەکێک لەبونیادەکان" نییە، بەڵکو بناخە و مەرجە بۆ هەموو بونیادەکان. ئەو زەمینەیە، کە دیاردەکان خۆیانی لەسەر بەرجەستەدەکەن. هەروەها لەگەڵ ئەوەشدا هاوڕانین، کە بوونی

---

٢١ *Treatise on Logic*, written by Hegel for his course at the gymnasium at Nuremberg.

٢٢ فینۆمینۆلۆجی هۆش پەرتووکێکی هیگڵە پێش پەرتووکی لۆجیک لە ساڵی 1805 دا نوسیویەتی. من لە پەرتووکەکەمدا بە ناوی(فەلسەفەی هیگڵ) باسی ناوەڕۆکی (فینۆمینۆلۆجی هۆش)م کردوە و دیالیکتیکی کۆیلە و خاوەنکۆیلە، کە هیگڵ لێرەدا باسیدەکات ڕوونمکردۆتەوە. بڕوانە: محەمەد کەمال، فەلسەفەی هیگڵ، دەستگای سەردەم، سلێمانی ٢٠٠١، لاپەڕە٦٠-٥١

٢٣ Hegel,P.c. E.98

٢٤ *Greater Logic*, chp.1$_2$,Hegel

شتەکان "لەســـەر بەرجەستەبوونی ناوەڕۆکیان ڕاوەســـتاوە." ئەگەر ئەمە ڕاست بێت، بوونی ئەو بوونەش دەبێت بە شتێکی پێویست. لەسەرو ئەمەشەوە، ئەگەر بوونی شتەکان لەسەر بەرجەســـتەبوونی ناوەڕۆکیان ڕاوەستابێت، دژوارە بزانین چۆن هیگڵ گەیشـــتۆتە ئەو خاڵەی بوون ڕووتکراوەیە، لەکاتێکدا ئاســـەوارێکی ئەو بناخەیەمان بۆنادۆزرێتەوە. دروســـتە بوونی ڕووت، بە ڕێگەی تێگەیشتنەوە دەناسرێت. تێگەیشتن لە خەسڵەتەکانی ڕووتدەکاتەوە و جارێکی دیکە بە یەکیانەوە دەبەســـتێتەوە. بەڵام ئەگەر بوون بچێتە نێو ناوەڕۆکییەوە و تێگەیشتنیش تەنیا خەســـڵەتەکان بناسێت، ئێمە نازانین چۆن تێگەیشتن ئەو بوونە دەدۆزێتەوە، کە لە بەرجەستەبوونەکە پێکهاتووە. ئێمە دەتوانین، بەرگری لە بۆچوونەکەی هیگڵ بکەین و بڵێین هەموو بڕیاردانێک ڕەتدانەوەیە. ئاگامەندی ئەو شتە ڕەتدەداتەوە، کـــە بابەتەکەی جیاوازە. بەڵام مادامەکی بوون دەچێتە نێو شتێکی دیکەوە، ئەوا تێگەیشـــتن ناتوانێت حوکمی بەســـەردا بدات. ئەگەر خۆی تێپەڕ بکات و خۆی زەمینـــە و بنەڕەتی تێپەڕبوونەکەی بێت، ئەوا بوون دەبێت بۆ تێگەیشـــتن خۆی دەربخات، ئاگامەندیش خەســـڵەتەکانی دیاریبکـــات. کاتێک دەڵێین، بوون هەیە، ئەوا بـــوون وەکو خۆی یان بنەڕەتی تێپەڕبوونەکەی خـــۆی دەهێڵێتەوە. لێرەدا دەبینیـــن چەمکی تێپەڕبوون، کە هیگڵ بەکاریهێناوە تەومژاوییە. بە دۆزینەوەی بوون، وەکو ئەوەی هەیە لە لایەن تێگەیشتنەوە بەس نییە. پێویستە بزانین ئەو بوونـــەی هەیە چۆنە و چییە. ئەم ڕوونکردنەوەیەش بە ئاوڕدانەوە لە فینۆمینەی بوونەوە ســـەرهەڵدەدات و نەبەســـتراوە بە پرۆســـەی ڕەتدانەوە لە تێگەیشتندا. ئەوەی پێویستە لێی بکۆڵینەوە دەســـتەواژەکەی هیگڵە. گوایە بوون و نەبوون دوو لایەنی دژوەستاون و جیاوازییەکەیان لە حاڵەتی ڕووتکردنەوەیاندا دەبێت بە 'بۆچوون'. دژوەســـتانی بوون بەرانبەر نەبوون، وەکو دژوەستانی بابەت بەرانبەر دژەبابەت، هیگڵ گوتەنی، ئەوە دەگەیەنێت، ئەو دوو دژە هاوسەردەمی یەکدی بن. لەمحاڵەتەدا دوو دژ لە یەککاتدا بەرانبەر یەکدی سەرهەڵدەدەن. پێویستە ئەوەش بزانین، تەنیا دوو لایەنە دژ وەســـتاوەکە دەتوانـــن لەیەک کاتدا هەبن و بەرانبەر یەک ڕاوەســـتن، چونکە هەردووکیان بە یەکڕادە پۆزەتیڤ (یان نێگەتیڤن). بەڵام نەبوون دژوەســـتاوی بوون نییە؛ لایەنە ناکۆکەکەیەتی. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت بەگوێـــرەی بیرکردنەوەی لۆجیکانە، نەبوون پاش بـــوون دەکەوێت چونکە خۆی بوونە، کە لەوەوپێش ناســـیومانە و ئێستا ڕەتی دەدەینەوە. بوون و نەبوون ئەو چەمکانە نین هەمان ناوەڕۆکییان هەبێت. بوون هەر شتێکی هەبێت، نەبوون ڕەتی دەداتەوە. ئەمەش ڕێگە بە هیگڵ دەدات بوون و نەبوون بەنێو یەکدیدا تێپەڕبکات و ڕەتدانەوەش بکات بە بەشێک لە پێناســـەکەی بۆ بوون. ئەمەش شتێکی بەڵگە نەویستە. چونکە هەموو پێناســـەکردنێک ڕەتدانەوەیە. لێرەدا هیگڵ ســـودی لە

گوتەکەی سپینۆزا وەرگرتووە، کە دەڵێت، "هەموو سەلماندنێک پەتدانەوەیە"[٢٥] ئایا ئەو نانوسێت، "گرنگ نییە چ ناوەڕۆک و خەسڵەتێک بوون لە شتێکی دیکە جیادەکاتەوە؛ ئەوەی ناوەڕۆکی پێدەبەخشێت لە ڕووتکردنەوەی دەپارێزێت. ئەوەی نەبوون بە ئێمە ناناسێنێت، ڕووتکردنەوە وبێ خەسڵەتیە."؟ ئەوەی پەتدانەوە لە دەرەوە بەسەر بوونێکدا دەسەپێنێت، بۆیەردەکەوێت ئەو [بوونە] بە نەبوون دەگەیەنێت.

بەڵام ئێمە لێرەدا بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ پەتدانەوەدا کایەمان بە زمانەکەشمان کردووە. ئەگەر من هەموو ناوەڕۆکێکی بوون پەتبدەمەوە و ڕێگە نەدەم خەسڵەتێکی هەبێت، هەمانکات پێویستە ئەوبوونە بەو شێوەیەی هەیە بسەلمێنم. هەموومان دەتوانین بە ئارەزووی خۆمان، پەتی بوونێک بدەینەوە، بەڵام ناتوانین بڵێین بوون نییە. پەتدانەوە، کارناکاتە سەر ناوکی بوون، کە پڕ و پۆزەتیڤانەیە. بەپێچەوانەشەوە،نەبوون لە ناخی بووندا نییە. کاتێک هیگڵ دەنوسێت، "بوون و نەبوون" دوو چەمکی بەتاڵ و ڕووتکراوە دادەنێت،[٢٦] ئەو خاڵەی پەچاونەکردوە، کە بەتاڵی بێبەرییبوونە لە شتێکەوە.[٢٧] بوون، بێجگە لە ناسنامەکەی، لە هەموو خەسڵەتێک ڕووتکراوەتەوە، بەڵام نەبوون بوونی لێسەندراوە. بە کورتییەکەی، ئێمە دژی هیگڵ دەڵێین، بوون هەیە و نەبوون نییە. هەرچەندە بوون نابێت بە زەمینەی خەسڵەتە جیاوازەکان، نەبوون لۆجیکانە لە پاش بوونەوە سەرهەڵدەدات چونکە پێویستی بە بوونە تاکو پەتی بداتەوە. ئەمەش ئەو واتایە ناگەیەنێت بۆ هاو تەرازکردنی بوون و نەبوون تەنیا پێویستیمان بە پەتدانەوە هەبێت. پێویستە ئاگامان لەو خاڵەش بێت، کە هەرگیز نەبوون بەو چاڵە قوولە دانەنێین، کە بوونی لێوە سەرهەڵدەدات. هەروەها جێگەی سەرسوڕمانە بە ڕێگەی زمانەوە نەبوونی شتەکان و بوونی مرۆڤ دەردەبڕین. ئامازە بۆ کۆمەڵێک شت دەکەین و. دەڵێین، "دەست لە هیچ مەدە." واتە هیچی ئەو شتانە. بەهەمانشێوە، ئەگەر پرسیارێک لە بارەی ڕووداوێکەوە لە کەسێکبکەین لە وەڵامدا لەوانەیە بڵێیت، "هیچ نازانم". ئەم هیچە [نەبوونە] سەرجەمی فاکتورەکان دەگرێتەوە، کە

---

٢٥ ئەمە گوتەیەکی سپینۆزایە و هیگڵ بە یاسایەکی گرنگی لۆجیکی دیالێکتیکی دادەنێت. لەو باوەڕەدایە، هەموو شتێک لەنێو خۆیدا لایەنە دژەکەی هەڵگرتوە. سپینۆزاش دەڵێت: هەموو سەلماندنێک یان دەستەواژەیەکی پۆزەتیڤ، بۆ نموونە (گۆچان خوارە.) هەمانکات پەتدانەوەی لایەنێکی دیکەی ئەو بوونەیە، لە دەستەواژەکەدا باسیدەکەین. کاتێک دەڵێین (گۆچان خوارە) ئەم دەستەواژەیە ئەوە دەگەیەنێت، کە (گۆچان ڕاستە نییە.) دەستەواژەی واتایەکی لاتینییە (هەموو سەلماندنێک پەتدانەوەیە.) (وەرگێڕ).

٢٦ Elxxxvii E. 2ed. p.c.

٢٧ هیگڵ یەکەم بیریاریشە دەڵێت، "هەموو پەتدانەوەیەک، پەتدانەوەی خەسڵەتێکە." ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت، کە پەتدانەوە پەیوەندی بە ناوەڕۆکەوە هەیە.

پرسیارەکەی لەبارەوە کراو. سـوکراتیش لە گوتەکەیدا "ئەوەی دەیزانم ئەوەیە، کە من هیچ نازانم" ئەو (هیچ)ەی ئاماژەی بۆ دەکات سەرجەمی بوون و ڕاستییە. ئەگـەر بۆ بۆچوونی ئەوانـەش بگەڕێینەوە، کە لەبـارەی پەیدابوونی جیهانەوە دەدوێن و بیرسـین، چ شتێک لە پێش جیهاندا هەبوو و لە وەڵامدا دەڵێن 'هیچ' ئەوا باوەڕ بە 'هیچ' لە پێش جیهاندا دەکەن. ئەو هیچەش پێویستی بە شتێکی لەپێشتر هەیە. بەمجۆرە بەردەوام بەرەو دواوە[بۆ بنەڕەتی جیهان] دەگەڕێینەوە. ئەمـڕۆ ئەوەی ئێمـە ڕەتیدەدەینەوە ئەو بوونەیە، کە لە پێـش بوندا هەبووە. لێـرەدا ڕەتدانەوە لە ئاگامەندییەوە هەڵدەقوڵێت و بەرەو سـەرەتا دەگەڕێتەوە. ئەگەر ئێمـە لەو شتە بەتاڵ و ڕووتکراوەیە خەسـڵەتی بەتاڵ بوونی لێدابڕین، جیهانی بخەینە نێو، پڕی بکەین لە سـەرجەمی شتەکان، خەسـڵەتی لەپێشتری لێبسەنیـن، کە ئاماژە بـۆ لەپاشتریش دەکات، ڕەتدانـەوە بەتەواوی وندەبێت. کەوابوو، دەستەواژەکەی سـپینۆزا وەردەگێڕین و دەڵێین، هەموو ڕەتدانەوەیەک سـەلماندنە. ئەمەش دەیسەلمێنێت، کە بوون پێـش نەبوون دەکەوێت و دەبێت بە زەمینە بۆ نەبوون. هەروەها ئەم پێشـخستنەی بـوون تەنیا لۆجیکانە نییە. لەنێو هەبووە کۆنکرێتییەکانیشدا نەبوون لە بوونەوە سەرهەڵدەدات. لەبەرئەمەشە دەڵێیـن، نەبوون دێوەزمەی بوونە. بوون پێویستی بـە نەبوون بۆ بوونی نییە. بـەڵام نەبوون پێویستی بە بوونە و لە بوونـەوە پەیدا دەبێت. نەبوونی بوونێک لەنێو سـنوری بوندا خۆی دەردەخات. لەناوچوونی سەرجەمی بوون ڕووندات. نەبوون بە ڕووی بوونەوە گیرساوەتەوە.

٤. چەمکی فینۆمینۆلۆجییانەی نەبوون.

ڕێگەیەکی دیکەش بۆ تێگەیشـتن لـە پەیوەندی نیوان بوون و نەبوون هەیە. ئێمە دەتوانین هەردووکیان یەکسانی بەپێکهاتە پێویستییەکانی جیهانیان دابنێین. بەبێ ئەوەی هیگڵ ئاسـایی بڵێێن، بوون دەچێتە نێو نەبوونەوە یان بەبێ ئەوەی سوربین لەسەر پێشـخستنی بوون جەخت لەسەر هاوتەرازبوونی ئەم دووڵایەنە دەکەین. ئەم بۆچوونەشە هایدیگەر ڕوویتێکردوە.[٢٨] بۆ ڕوونکردنەوەی پێشکەوتنی بیردۆزەکەی هایدیگەر و ڕەتکردنی هیگڵ سەبارەت نەبوون دوور ناڕۆین. یەکەم، بوون و نەبوون [بۆ هایدیگەر] دوو چەمکی ڕووتکراوە و بەتاڵ نین. هایدیگەر لە گرنگترین پەرتووکیدا بایەخی بە پرسـیارکردن سـەبارەت بوون داوە؛ ئەم بوونە خەسـڵەتی ئەو بوونەی نییە بیریارەکانی سەدەکانی ناوەڕاست باسیان کردوە و

٢٨ سارتەر ئاماژەی بۆ بۆچوونەکەی هایدیگەر لە پەرتووکی (ئایا مێتافیزیک چییە؟) دا دەکات. (وەرگێڕ)

هیگڵیش لەوانەوە وەریگرتوە . واتای بوون پیویستە ڕووبنکرێتەوە؛ تێگەیشتن پێش بیرکردنەوەی ئۆنتۆلۆجییانەی بوون هەیە، کە لەنێو هەڵوێستەکانی مرۆڤدا خۆی سەقامگیرکردوە، بۆ نموونە، لە هەموو پرۆژەکانی مرۆڤدا ئەم جۆرە تێگەیشتنە هەیە . بەهەمان شێوەش، ئەو گرفتانەی لە مامەڵەکردنمان لەگەڵ نەبووندا دەهاتنە پێش دەردەکەوێت بناخەیان نەبێت . ئەو گرفتانە لەبەرئەوەی تێگەیشتن سنوردار دەکەن بە گرنگیان دەبینین و دەریش دەکەوێت لەنێو تێگەیشتندا نەبن . گەلێک هەڵوێست لە بوونی مرۆڤدا هەن، وەکو ڕق، قەدەخەکردن و پەشیمانی لە ڕێگەیانەوە نەبوون دەناسین . بوونی 'دازاین' یش بەردەوام لەبەردەم نەبووندایە و دیاردەیەکە لە حاڵەتی دوودڵیدا دەیدۆزیتەوە .[٢٩] هایدیگەر، لەگەڵ دامەزراندنی ئەو حاڵەتانەدا، کە دیاردەی نەبوون تیایاندا سەرهەڵدەدات توشی هەڵەکەی هیگڵ نەهاتوە . بوون لەبەر نەبوون ناپارێزێت . نەبوون نییە و خۆی لەناودەبات . پشت بە شتێکی بەرز دەبەستێت . ئێمە دەزانین، هایدیگەر بوونی مرۆڤی بە "بوون-لەنێو-جیهان" ناوزەدکردوە . جیهانیش تێهەڵکێشراوی هەموو کەل و پەلەئاڵۆزەکانە، کە پێکەوە بەستراون و مرۆڤیش لەنێویاندا هەوڵ دەدات خۆی بناسێت . ڕاستەقینەی بوونی مرۆڤ، لەم پەیوەندییەدا، لەگەڵ بوون و دۆزینەوەی خۆی لەنێو بووندا بەرجەستە دەبێت . هەروەها، ڕاستەقینەی مرۆڤ دەبێت بە سەرچاوەی سەرهەڵدانی دەوروبەر و ئەو جیانەی ناسراوە .

ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی بە تێپەڕبوونی بوون دەتوانێت بوون، وەکو سەرجەمی ئەو شتە ڕێکخراوانەی جیهان دەربخات . هەموو سەلماندنێک بۆ هایدیگەر تێپەڕبوونە چونکە هەمانکات، خۆ دوورخستنەوەیە لە خاڵێکی تێڕوانینەکەوە . ئەم تێپەڕبوونەی جیهان لە ڕێگەی دازاینەوە ڕوودەدات . خەسڵەتی خۆگەری لەوێدایە مرۆڤ هەمیشە لەسەر زەمینەی ئەو شتەوە، کە ئەوەی نییەتی خۆی لەوە جیابکاتەوە، کە هەیەتی . لەو پەڕی جیهانەوە خۆی ببینێت و بناسێتەوە و تەماشای خۆی بکات، تاکو جیهانی ناوەوەی خۆی بدۆزێتەوە . مرۆڤ "بوونە دوورەکانە ." لەم جوڵانەدا بەرەو ناوەووەی خۆ، کە هەموو بوون دەپێچێتەوە، بوون خۆی بە ڕێک وپێکی بۆ جیهان دەردەخات و ئاماژە بۆ پێشخستنی جوڵانەکە یان خۆی ناکات . بەڵام دەرکەوتنی (خۆ) لەو دیو جیهانەوە، لەو دیو سەرجەمی ڕاستەقینەکانەوە، سەرهەڵدانی "ڕاستەقینەی مرۆڤە" لەنێو نەبووندا . تەنیا لەنێو نەبووندا بوون ڕەتدەکرێت . لەم گۆشەنیگایەی ئەو دیو جیهانەوە بوون بەجیهان کراوە . ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت، لە لایەکەوە ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی، وەکو بوون لەنێو نەبووندا سەرهەڵدەدات، لە لایەکی

٢٩ دازاین، زاراوەیەکی ئەڵمانییە لە دوو بەش پێکهاتوە . (دا- واتە لێرە) و (زاینێ- بوون). ئەم زاراوەیە، کە واتای (بوونێ-لێرە) دەبەخشێت، هایدیگەر بۆ بوونی مرۆڤی بەکارهێناوە . (وەرگێڕ)

دیکەوە جیهان لەنێو نەبووندا 'ڕادەگیرێت'. لەم دوو جۆرە لەناوچوونە بەردەوامەدا دوودڵی دەدۆزینەوە. لەگەڵ تێپەڕبوونی جیهاندا دازاین هەست بەوەدەکات، کە جیهان بوونێکی هەڵکەوتوی هەیە؛ ئەو پرسیارەش دەکات، "چۆن لە جێگەی نەبوون بوون هەیە؟"[٣٠] بەمشێوەیە هەڵکەوتنی جیهان تاکو ئەو ئاستەی ڕاستەقینەی مرۆڤ لەنێو نەبووندا خۆی دادەمەزرێنێت، خۆی نیشاندەدات. لێرەدا، نەبوون لە هەموو لایەکەوە چواردەوری بوونی گرتوە. هەمانکات لەنێو بووندا دەرکراوە. لێرەدا نەبوون نەخشەی جیهانمان وەکو ئەو جیهانەی دەردەکەوێت بۆ دەکێشێت. ئایا ئێمە بەم چارەسەرکردنە ڕازین؟ بەدڵنیاییەوە، تێگەیشتن لە جیهان، وەکو جیهان لەناوبردنە. لەو ساتەوە جیهان، وەکو جیهان دەردەکەوێت تەنیا بەو شێوەیە دەردەکەوێت کە دەناسرێت. ئەم دەرکەوتنەش پێویستی بە سەرهەڵدانی "ڕاستەقینەی مرۆڤانە" لەنێو نەبووندا هەیە. بەڵام لە کوێوە ڕاستەقینەی مرۆڤانە دەستەڵاتی سەرهەڵدان لەنێو نەبوونەوە پەیادەکات؟ بێگومان، هایدیگەر لەوێدا دروست بۆ کێشەکە چووە، کە نەبوون بناخەی ڕەتدانەوەیە. ئەمەش لەبەر ئەوەیە نەبوون لەنێو خۆیدا 'نییە'ی هەڵگرتوە. ئەو بناخەیە[هیگڵ گوتەنی] چەمکێکی ڕاستەوخۆی ڕووتکراوە نییە. نەبوون دەبێت بە سەرچاوەی دەستەواژەی نێگەتیڤ چونکە خودی خۆی ڕەتدانەوەیە. ڕەتدانەوە چالاکی نەبوونە چونکە ڕەتدانەوە ڕوو لە بوون دەکات. نەبوون لەوێدا نەبوونە، کە خۆی وەکو نەبوونی جیهان ڕەتدەداتەوە؛ واتە لەگەڵ لەناوبردندا ڕوو لە جیهان دەکات و ڕەتی دەداتەوە. نەبوون بوون لەنێو خۆیدا هەڵدەگرێت. بەرزیتی، کە "پرۆژە دانانی خۆیە بەرەو ئەودیو" نەبوون دانامەزرێنێت.

بە پێچەوانەوە، نەبوون، کە لەنێو هەموو پرۆژەیەکی بەرزدایە سنورداری دەکات.

هایدیگەر ویستویەتی بە زاراوە پۆزەتیڤەکان باسی دازاین بکات و لایەنی ڕەتدانەوەی بشاریتەوە .[ئەو دەڵێت] "دازاین لەنێو جیهاندا لە دەرەوەی بوونی خۆیدایە"، "بوونە دوورەکانە"، نیگەرانییە؛ "پرۆژەکانی خۆیەتی" و هتد. بە کورتییەکەی لە جێگەی ئەم خەسڵەتانە دەتوانین بڵێین، دازاین ئەو بوونەیە، کە 'نییە'. ئەم خەسڵەتە جیهان تێپەڕدەکات و خۆی وەکو ئەو شتەی نییە دەردەخات. لەم خاڵەدا هیگل لە هایدیگەر ڕاستترە و دەڵێت، هۆش ڕەتدانەوەیە. ئێمە دەتوانین یەک پرسیار بە دوو شێوەی جیاواز ئاراستەی هەردووکیان بکەین. بە هیگڵ دەڵێین: "بەس نییە هۆش بە نێگەتیڤ و ناڕاستەوخۆ دابنرێت؛ پێویستە ڕەتدانەوە، وەکو بونیادی هۆش بسەلمێنرێت. ئایا هۆش چییە تاکو بە ڕەتدانەوە

٣٠ ئەم پرسیارە "بۆچی بوون لە جێگەی نەبوون هەیە؟ پرسیارێکە هایدیگەر لە سەرەتای نوسراوەکەیدا بە ناوی (پێشەکییەک بۆ مێتافیزیک) داینناوە. (وەرگێڕ)

دابنرێت؟" هەمان پرسیاریش لەهایدیگەر بەمشێوەیە دەکەین: "ئەگەر ڕەتدانەوە بونیادی بەرزێتی[دازاین] بێت بۆ ئەوەی ڕاستەقینەی مرۆڤ جیهان ڕەتبکات سەرچاوەی بونیادە بەرزەکەی بوونی چییە؟" لە هەردوو حاڵەتەکەدا چالاکی ڕەتدانەوە باسکراوە، بەڵام ئەو چاڵاکییە نەخراوەتە سەر بوونێکی نێگەتیڤ. لەسەرو ئەمەشەوە، هایدیگەر نەبوون بە مەبەستی ئەو بوونە بەرزەوە دەبەستێتەوە بەبێ ئەوەی بزانێت لەپێشتر بە بونیادی بەرزێتی داناوە. چ سودێکی هەیە بڵێین، نەبوون زەمینەی ڕەتدانەوەیە ئەگەر ئەمە تەنیا ئەو بیردۆزەیەمان بۆ دامەزرێنێت، کە نەبوون لە هەموو ڕەتدانەوە کۆنکرێتییەکان جیادەکاتەوە؟ ئەگەر من لەنێو نەبوونەوە بەودیو جیهان بگەم، چۆن ئەم نەبوونە دەبێت بە بناخەی ئەو ڕەتدانەوانەی لە هەڵوێستەکانمان لە ئاستی ڕووداوەکاندا بەرجەستە دەبن؟ من دەڵێم "پێۆ لێرە نییە"، "پارەم لەوە زۆرتر نییە" و هتد. ئایا پێویست دەکات لە جیهانەوە خۆمان بە نەبوون بگەیەنین و لە نەبوونیشەوە جارێکی دیکە بەرەو بوون بگەڕێینەوە، تاکو زەمینە بۆ دەستەواژەکان بدۆزینەوە؟ بۆ ئەم کارە پێویست ناکات جیهان بخەینە نێو نەبوونەوە و لە بەشێکی بووندا ڕاوەستین. ئەوەی دەیکەین ڕەتدانەوەی خەسڵەتێکی بابەتەکەیە. کەسێک دەتوانێت بڵێت هەر یەکێک لەو خەسڵەتانەی ڕەتدراونەتەوە یان ئەو بوونەی نکۆڵی لێکراوە هەمان شێوازی نەبوونە. نەبوون پڕی ئەو شتانەیە، کە نین و جیهانیش لەنێو نەبووندا ڕاگیراوە. لێرەدا هەر یەکێک لە ڕەتدانەوەکان جۆرێک ڕەتکردنیان هەیە؛ ڕەتکردنی بوونێک بەرەو بوونێکی دیکە. بەڵام ئەم ڕەتکردنە ئەگەر چەمکە ناڕاستەوخۆکەی هیگڵ نەبێت، چییە؟ تەنانەت ئەگەر باسەکەمان بۆ ڕەتدانەوەی بابەتە کۆنکرێتییەکان دروست بێت (بۆ نموونە دەڵێین سێنتاڕۆس لێرە نییە، هیچ هۆکارێک نییە ئەوی دواخستبێت، یۆنانییە کۆنەکان باوەڕیان بە چەندهاوسەری نەبوو) ڕەتدانەوەکان دەبن بە پێکهاتە بۆ نەبوون. چۆن دەتوانین بڵێین ئەمانە لەنێو جیهان و نەبوونیشدا هەن؟ بۆ نموونە، چەمکی دووری، کە شوێن سنوردار دەکات. ئاسانە ساتێکی نێگەتیڤی تێدا ببینین. دوو خاڵ دەبن بە دووری ئەگەر لە یەکدی جیاکرابێتنەوە.

درێژی نێوانیان یان هێڵی نێوانیان خەسڵەتێکی پۆزەتیڤە. هەندێک دووری بە بوونی ئەو درێژییە دادەنێن لەنێوان دوو خاڵی، وەکو (ئەلف) و (با) و سنورداری دەکەن.

ئایا ئەم کەسانە ئەوە نابینن، کە لێرەدا تەماشاکردنەکەشیان سنوردارکردوە؟ ئەو بەشە بینراوە بابەتی ڕاستەوخۆی حەدەسە، کە وەکو شتێکی پڕ و پۆزەتیڤ دەردەکەوێت. ئەو لایەنە نێگەتیڤەی لەم بەشەدا دەرنەکەوتوە لە دوو جۆر سنوردارێتیدا دەبینرێت: ئەگەر بڵێین خاڵی (با) دوا خاڵی ئەو دووریەیە، ئەوا

جەخت لەسەر ئەوە دەکەین، کە ئەو هێڵە خاڵی (با) ڕەتناکات. لێرەدا ڕەتدانەوە دەبێت بە بونیادێکی ناسەرەکی بۆ بابەتەکە. ئەگەر بڕوانینە دوو خاڵەکەش (ئەلف) و (بـــا)، لەنێـــو شوێندا ڕاســـتەوخۆ دەبن بە دوو بابەتی جەدەســـەکەمان. لەم حاڵەتـــەدا بەشەکە، وەکـــو شتێکی پڕ و بابەتێکی کۆنکرێتـــی دەشاردرێتەوە و دەبێـــت بـــە نێوانەی دوو خاڵ و بەتاڵ و ئەو لایەنـــە نێگەتیڤەی دوو خاڵەکە لە یەکـــدی جیادەکاتەوە. شێوەی تەواوی ئەو بەشەو هـــەردوو خاڵەکان و بونیادی ناوەکـــی ڕەتدانەوەکەی بە دوو جۆر بۆ تێگەیشـــتنمان دەردەکەون. دوو شێوازی هەیە و بەرجەســـتەبوونی یەکەمیان دەبێت بە هۆکار بـــۆ لەناوبردنی دووەمیان. ئەمە لە هەستکردنیشـــدا ڕوودەدات. لە هەردووکیاندا هەمان چەندەکی ڕەتدانەوە دەبینین، جارێک دەبێت بە چەمکی ســـنوردارێتی و جارەکەی دیکە دووری نێوان خاڵەکان. بەڵام لە هەردوو حاڵەتەکەدا ناتوانین تێپەڕی بکەین.

ئایا ئەو ڕەخنەیەشمان لێدەگرن، کە گوایە دووری حاڵەتێکی دەروونییە و تەنیا ئەو درێژبوونەوەیەشە، کە لە خاڵی ئەلفەوە بە خاڵی (با)مان دەگەیەنێت؟

ئێمـــە لە وەڵامـــدا دەڵێین، هەمـــان ڕەتدانەوە بۆ ئەمـــە و درێژبوونەوەکەش دەبێت. لەگەڵ هایدیگەردا لەسەر ئەو خاڵە ڕێدەکەوین، کە "ڕاستەقینەی مرۆڤانە دوورکەوتنەوەیـــە لە خۆوە"، ئەو بوونەیە لە جیهاندا دووریەکان دەهێنێتە کایەوە و هەمانکات لەناویان دەبات.

ئەم دوورکەوتنەوەیە لە خۆوە، ئەگەر بۆ دامەزراندنی دووریش بێت بەگشـــتی، حاڵەتێکی پێویستە و لەنێو خۆیدا دووری، وەکو بونیادێکی ڕەتدانەوە هەڵدەگرێت، تاکو بە ســـەریا زاڵ بێت. بێسودە دووری تەنیا بۆ پێواندنی درێژی بگەڕێنینەوە. ئـــەوەی لەنموونەکـــەی ســـەرەوەدا دەردەکەوێت یەکێتییەکی لەچـــارە بەدەرە، لەنێـــو دوو خاڵەکان و بەشەکـــەدا، کە ئەڵمانییەکان بە (گیشـــتاڵت) ناوزەدی دەکەن.[٣١] ڕەتدانەوە هەوێنی ئەم یەکێتییەیە. پەیوەندییەکی ڕاســـتەوخۆ لەنێوان ئـــەو دوو خاڵـــەدا دەردەخات و لە بەردەم حەدەســـەکەماندا، وەکو ئەویەکێتییە لەچـــارە بەدەرە ڕایدەگرێـــت. ئەم ڕەتدانەوەیە لەوێـــدا دادەپۆشرێت و دەتوانین بیشـــارینەوە، کە دووری بۆ درێژی نێوان خاڵەکان بگەڕێنینەوە و بیپێوین.ئەوەی لەبـــارەی دووربیینەوە باســـمانکردوە دەتوانین لە ڕێگەی چەند ڕاســـتەقینەیەکی دیکەشەوە، وەکـــو ئامادەنەبوون، گۆڕان، ئەوی دیکـــە، دەرکردن، پەشیمانی و ڕوخانـــدن و هتد ڕونیبکەینەوە. ژمارەیەکی زۆر لەم ڕاســـتەقینانە هەن تەنیا لە دەســـتەواژەکاندا دەرناکەون بەڵکو مرۆڤ هەســـتیان پێدەکات و ڕەتدانەوەش لە بونیـــادی ناوەکییاندایە. ئێمە بەم ڕاســـتەقینانە دەڵێین ڕەتدانەوەکان. کانت لە

٣١ گیشتاڵت وشەیەکی ئەڵمانییە، واتە بونیاد، شێوە، فۆرم، ڕوخسار و ئەندازە دەبەخشێت. فەرمانەکەی واتای فۆرم دروستکردن، شێوەپێدان، خستنە نێو چێوەو قاڵبەوە دەگرێتەوە. (وەرگێڕ)

باســـەکەیدا لەســـەر هەندێک لە چەمکەکان (بۆنموونە نەمری دەروون) بە کورتی ئاوەڕی لێیان داوەتەوە. ئەم چەمکانەی بە تێهەڵکێشـــەی نێگەتیڤ و پۆزەتیڤ داناوە. لەنێویاندا نێگەتیڤ دەبێت بە زەمینە بۆ پۆزەتیڤ. ڕۆڵی ڕەتدانەوەکەش بەگوێرەی بابەتەکە دەگۆڕێت. نەبوون لەودیو جیهانەوە ڕەتدانەوەیەکی ڕەهایە. هەروەها نەبوون، ئەگەر لەســـەر بوون ڕاوەســـتابێت نابێت بە نەبوون و جارێکی دیکە دەکەوینەوە ســـەر بـــوون. ئەگەر نەبوون هەبێت ئـــەو نەبوونە لەپێش و لەپاش بوونەوە نییە. تەنانەت لە دەرەوەی بوونیشـــدا نییە. نەبوون، وەکو کرم لەنێوبووندا پێچی خواردووە.

٥. بنەڕەتـــی ڕەتدانـــەوە

باشترە ئاوەڕێک لەو ڕێگەیە بدەینەوە، کە بڕیومانە. ئێمە لە سەرەتاوە پرسیارمان سەبارەت بوون کرد. لەگەڵ لێکۆڵینەوەکەمان لەسەر ئەم پرسیارکردنە گەیشتینە ئەو باوەڕەی پرسیارکردن هەڵوێستی مرۆڤ بێت. دوایی دەرکەوت بەبێ ڕەتدانەوە پرسیارکردنیش ســـەرهەڵنادات. ڕەتدانەوەش بۆ نەبوون گەڕایەوە و نەبوون بوو بە زەمینە. بۆ ئەوەی ڕەتدانەوە لەنێو جیهاندا هەبێت و ئێمەش بتوانین پرســـیار لەبارەی بوونەوە بکەین، پێویستە نەبوون هەبێت. هەروەها بەو باوەڕەش گەیشتین نەبـــوون لە دەرەوەی بووندا نییە. شتێک نییـــە تەواوکەری بوون یان چەمکێکی ڕووتکراوە بێت. نەبوون دەبێت لە ناخی بووندا بێت لەوێوە ئێمە ئەو ڕاستەقینانە دەناسین، کە بە ڕەتدانەوەکان ناوزەدمانکردن. بەڵام نەبوون لەبوونی لەنێو خۆوە دەرناچێـــت؛ بوونێکی پڕ و پۆزەتیڤ نەبـــوون ناگرێتە خۆی. هەمانکات ناتوانین بڵێین، نەبوونی ئەم بوونەش نییە و یان نەبوون هیچ پەیوەندییەکی بەم بوونەوە نییە. ئەو پرسیارەی لێرەدا یەخەمان دەگرێت ئەوەیە: ئەگەر نەبوون لە دەرەوەی بوونـــدا نەبێت، بوون نەبێت و نەبوونیش نەتوانێـــت ببێت بە هێز بۆ لەناوبردنی خۆی، ئایا نەبوون لە کوێوە پەیدا دەبێت؟

بۆ ئەوی توێژینەوەکەمان بەرەوپێشـــەوە بەرین خەسڵەتی"خۆ-لەناوبردن" بە نەبوون نادەین چونکە تەنیا بوون ئەم خەسڵەتەی هەیە. لەبەر ئەوەشە باسیدەکەین چونکە ڕواڵەتی بوونی پێوەدیارە. نەبوون نییە، بەڵام دروســـت دەکرێت. نەبوون خۆی لەناو نابات بەڵکو لەناودەبرێت. کەوابوو، پێویستە بوونێک هەبێت (ئەمەش بوون-لەنێو-خـــۆ نییە)، کە بتوانێت نەبوون لەناوبەرێت، پشـــتگیری بوونی بکات و بـــەردەوام بیهێڵێتەوە. بوونێـــک، کە لە ڕێگەی ئەوەوە نەبـــوون بێتەکایەوە. بـــەڵام چۆن ئـــەم بوونە پەیوەندی بـــە نەبوونەوە هەیە، کـــە لەکاتێکدا دەڵێین لـــەوەوە نەبوون دەردەچێت؟ پێویستە، یەکەمجـــار ئەوە بزانین، کە ئەو بوونەی

لێرەدا بەســـەرچاوەی نەبوونی دادەنێین لە پەیوەندییەکەیدا بە نەبوونەوە چالاکە و نەبزیـــۆ نییە. نەبوونیـــش لە ڕێگەی بوونێکی دیکەوە بە ئەم بوونە ناگات. ئەو بوونـــەی نەبوون دەهێنێتەکایەوە، وەکو هۆکاری ڕواقییەکان، بەبێ ئەوەی گۆڕان بەسەرخۆیدا بهێنێت کار لەسەر هۆکردەکەی ناکات. مەحاڵە بوونێکی پڕ و پڕزەتیف لـــەدەرەوەی خۆیدا، نەبوون ڕاگرێت یـــان پەیدابکات. ئەو بوونەی نەبوونی لێوە دەردەچێت ئەو بوونەیە، کە دەتوانێت نەبوون لەنێو بووندا لەناوبەرێت. هەمانکات نەبوون لە ناخی بوونیشـــدا دامەزرێنێت. ئەو بوونەی نەبوون دەهێنێتە جیهانەوە ئەو بوونەیە پرســـیار لەبارەی نەبوونی بوونی خۆیەوە دەکات. بوونێکە دەبێت بە نەبوون بۆ خۆی. ئەمەش بە چالاکی لەناوبردنی بوونەوە نەبەستراوەتەوە، بەڵکو خەسڵەتێکی ئۆنتۆلۆجییە لەم بوونەدا. با بزانین لە چ دەڤەرێکی بووندا ئەو بوونە پەیدا دەکرێت. باشترواپە جارێکی دیکە بۆ کێشـــەی پرســـیارکردن بگەڕێینەوە. ئەگەر لە بیرمان بێت ئاماژەمان بۆ ئەو خاڵە کرد، کە هەموو پرســـیارێک لەنێو خۆیـــدا ئەگەری وەڵامدانەوەی نێگەتیڤی هەڵگرتوە. لە پرســـیارکردندا پرســـیار لەبـــارەی بوونەوە یان شێـــوەی بوونی بوونێکەوە دەکەین. ئـــەو بوونە یان ئەو شێوەیە[لە کاتی پرســـیارکردنەکەدا] نادیارەو ئەگـــەری ئەوەش هەیە ئەو بوونە یان شێوەی بوونەکە خۆی، وەکو نەبوون دەربخات. لەبەر ئەوەی لەوباوەڕەداین هەموو پرســـیارکردنێک لایەنی نەبوونیش هەڵدەگرێت و بەرجەستەش دەکات لە پرســـیارکردندا خۆمان لە بابەتەکەوە دوورەپەرێـــز ڕادەگرین. ئەمەش جۆرێک لە گۆڕان و بەرزی و نزمی لە پەیوەندی نێوان بوون و نەبووندا دەستنیشان دەکات. کەوابوو، پێویستە پرسیارکەر ئامادەبێت خۆی لە زنجیرەی هۆکارەکانی پێکهێنانی بوون دووربخاتەوە. ئەگەر لەو باوەڕەدابین خەسڵەتی هەمەکی پرسیار لە مێشکی پرســـیارکەرەکەدا ڕەنگدار دەکات ئەوا پرســـیار وندەبێت و ناناســـرێت. هۆکاری ڕاســـتەقینە دەبێت هۆکاری ڕاســـتەقینەی لە دوابێت. هەر بوونێکیش پێکهاتبێت پۆزەتیڤە و بوونی بە هۆکارەکەیـــەوە گرێدراوە. ناتوانێت لەنێو خۆیدا بچوکترین گەرای نەبوون هەڵگرێت. مادامەکی پرسیارکەرەکە هەڵوێستی خۆ دوورخستنەوەی [لە بابەتە پرسیار لێکراوەکەوە] هەیە، بەر کاریگەرێتی پەیوەندییە هۆکارییەکانی جیهـــان ناکەوێت. ئەو لە ئاســـتی بووندا خـــۆی دوورەپەرێز ڕادەگرێت. ئەمەش دوو جۆر لەناوبردنی تێدایە، لەلایەکەوە ئەو بابەتە لەناودەبات، کە پرســـیارەکەی لەبارەوە کراوە و بەشێکی بێ لایەن لەنێوان بوون و نەبووندا دادەنێت. لە لایەکی دیکـــەوە تاکو بتوانێـــت زەمینە بۆ ئەگەری نەبـــوون خۆشبکات پەیوەندی خۆی بەبابەتەکەوە لەناودەبات. لەم ڕووەوە، پرسیارکردن جۆرێک ڕەتدانەوە دەهێنێتە نێو جیهانەوە. درەوشانەوەی نەبوونی پێدەبینین. هەروەها، دەبینین پرسیارکەر، بۆ ئەوەی پرســـیارەکەی ئاڕاستە بکات، خۆی لە بوونەوە دوورەپەرێز ڕادەگرێت.

دوورەپەرێزی پرۆسەیەکی مرۆڤانەیە. لەم پرۆسەیەدا مرۆڤ نەبوون لەنێو جیهاندا بەرجەستەدەکات. خۆشی دەکەوێتە ژێر کاریگەرێتی نەبوونەوە. ئەم بۆچوونانە یارمەتیمان دەدەن لە واتای ئەو ڕەتدانەوانە تێبگەین، کە لەپێشتر ئاماژەمان بۆکردن. گومان لەوەش ناکرێت، ئەو ڕەتدانەوانە ڕاستەقینەی بەرزبن؛ دووری، بۆ نموونە شتێکە بەسەر ئێمەدا سەپێنراوە و پێویستە ئێمە هەوڵی لەناوبردنی بدەین. ئەم ڕاستەقینانەش سروشتی تایبەتی خۆیان هەیە؛ هەموویان پەیوەندی بوونی مرۆڤ بە جیهانەوە دیاریدەکەن و لە کردەوەوە سەرهەڵدەدەن، کە پرۆژە یان چاوەڕوانیکردنی مرۆڤە. هەموویان ئەو لایەنەی بوون دەردەخەن، کە مرۆڤ خۆی پێوەخەریکدەکات. ئەم ڕاستەقینانە پەیوەندییان بەو پەیوەندییانەوە نییە لە ئاکامی ئەزموونەکانماندا پەیدادەبن. ئێمە باسی ئەو پەیوەندییانە ناکەین لە ڕێگەی ئامێرەکانەوە سەرهەڵدەدەن و هایدیگەر بە وبابەتانەیان دادەنێت، کە خۆیان بۆ مرۆڤ دەردەخەن. هەریەکێک لە ڕەتدانەوەکان مەرجێکی پێویستە بۆ پەیوەندییەکانی نێوان مرۆڤ و ئامێرەکانی بەردەستی. بۆ ئەوەی سەرجەمی بوون، وەکو ئامێر و کەلوپەل خۆی دەربخات و بەکاربهێنرێت، پێویستە ڕەتدانەوە ببێت بە کاتیگۆری مۆرکردن بەسەر ڕێکخستن و خۆدەرخستنی بوونی هەموشتەکانەوە. سەرهەڵدانی مرۆڤ لە ناوەڕاستی بووندا دەبێتە هۆکاری دۆزینەوەی جیهان. بەڵام خاڵی بنەڕەتی و سەرەکی ئەو سەرهەڵدانە ڕەتدانەوەیە. لێرەوە ئێمە بە یەکەم ئامانجی توێژینەوەکەمان دەگەین. مرۆڤ ئەو بوونەیە، کە نەبوون دەهێنێتە نێو جیهانەوە. بەڵام پرسیارێکی دیکە یەخەمان دەگرێت: ئایا بوونی مرۆڤ، ئەوبوونەی نەبوون دەهێنێتە جیهانەوە، دەبێت چۆن بێت؟

لە بوونەوە تەنیا بوون پەیدادەبێت. ئەگەر مرۆڤ سەر بە پرۆسەی پەیدابوون بێت، لەم بوونەوە بوونیکی دیکە دێتەکایەوە. ئەگەر لەو باوەڕەدابین مرۆڤ دەستەڵاتی پرسیارکردنی لەبارەی پرۆسەکەوە هەیە، بۆ نموونە، پرۆسەکە دەکات بە بابەتی توێژینەوە، پێویستە بتوانێت تەماشای سەرجەمی پرۆسەکە بکات. پێویستە خۆی بە دەرەوەی بوون بگەیەنێت و بونیادی بوون لاواز بکات. بەڵام، هیشتا مرۆڤ دەستەڵاتی لەناوبردنی تەنێکی بوونی پێنەدراوە. مرۆڤ تەنیا توانای گۆڕانی بوونی هەیە نەک لەناوبردنی. بۆئەوەی مرۆڤ بوونێک لەناوبەرێت پێویستە خۆشی بەو نەبوونە بگەیەنێت. بەڵام ئەو نابێت بە بابەتی نەبوون و لە دەرەوەیدایە. نەبوون دەستی بەو ناگات چونکە ئەو خۆی بەودیو نەبوون گەیاندوە. دێکارت لەژێر کاریگەرێتی ڕواقییەکاندا ئەم حاڵەتەی بوونی مرۆڤی بە سەربەستی ناوزەدکردووە. بەڵام سەربەستی لەم بۆچوونەدا چەمکێکی ڕووتە. ئەگەر بمانەوێت زۆرتر بە دوای وەڵامی پرسیارەکەماندا بگەڕێین، لێرەدا ناوەستین و پرسیارێکی دیکە لەخۆمان دەکەین، ئایا سەربەستی مرۆڤ، کە نەبوون دەهێنێتە جیهانەوە

چییە؟ مامەڵە لەگەڵ کێشەی سەربەستی بەتەواوی ناکرێت. لە وەهەنگاوانەوە تاکو ئەم قۆناخەی هەڵمانناوە ئەوە دەسەلمێنرێت، کە سەربەستی بەشێک نەبێت لە دەروونی مرۆڤ و لەوێدا دانرابێت و ئێمەش بە تەنیا ڕایگرین و لەسەری بکۆڵینەوە. ئێمە پێناسەی مرۆڤمان کردووە، کە بوونی دەبێتە هۆکار بۆ سەرهەڵدانی نەبوون. ئەمەش، وەکو سەربەستی بۆ ئێمە دەردەکەوێت. کەوابوو، سەربەستی ئەو مەرجەیە بۆ لەناوبردنی نەبوون و خەسڵەتێکی چەسپاوی ناوەڕۆکی مرۆڤ نییە. پەیوەندی نێوان بوون و ناوەڕۆک لە مرۆڤدا لەگەڵ پەیوەندی بوون و ناوەڕۆکی هەبووەکانی نێو جیهاندا بەراودناکرێت. سەربەستی پێش ناوەڕۆکی مرۆڤ دەکەوێت و ناوەڕۆک وەدەست دەهێنێت؛ ناوەڕۆکی مرۆڤ بەسەربەستییەوە هەڵواسراوە. دژوارە سەربەستی و ڕاستەقینەی مرۆڤانە لە یەکدی جیابکرێنەوە. مرۆڤ لەپێشدا پەیدانابێت و دوایی سەربەست بێت؛ جیاوازی لەنێوان بوونی مرۆڤ و بوونی سەربەستیدا نییە. مامەڵەکردنمان لەگەڵ سەربەستیدا لەم ڕووەوە بەستراوە بە پەیوەندی سەربەستی بە نەبوونەوە.

ئاشکرایە ڕاستەقینەی مرۆڤانە بە پرسیارکردن خۆی لە جیهان دادەبڕێت و دەتوانێت گومان بکات. دێکارت سەربەستی لەسەر زەمینەی گومان ڕاگرت و حوکمدانی دواخست. ئەلەین هەمان بۆچوونی دێکارتی هەیە. لەم واتایەشەوە هیگڵ باسی سەربەستی دەکات و بە هۆشەوە گرێیدەدات. فەلسەفەی نوێش ئاگامەندی مرۆڤ بە جۆرێک لە دەرچوون لە خۆوە دادەنێت، کە هایدیگەر بە بەرزێتی ناوزەدیکردوە. چەمکی مەبەستگەرێتی لای برینتانۆ و هوسرڵیش، تاکو ڕادەیەک واتای دەرچوونی خۆ لە خۆوە دەبەخشێت. بەڵام هێشتا ئێمە ئامادە نین سەربەستی بە بونیادی ناوەکی ئاگامەندی دابنێین. ئێمە لەم حاڵەتەی ئێستادا ئەو میتۆد و ئامێرانە شک نابەین، تاکو ئەم خاڵەی پێبسەلمێنین. ئارەزووەکەمان لێرەدا کاتییە چونکە پرسیارکردن، وەکو گومانکردن جۆرێکە لە هەڵوێست و ڕەفتاری مرۆڤ. ئەوەش دەردەخات مرۆڤ دەتوانێت لەنێو بووندا خۆی بەرجەستە بکات و بۆ لەناوبردنیش دووڕەیەڕێز ڕاوەستێت. لەم بۆچوونەوە، هەوڵدانەکەمان بۆ ڕوونکردنەوەی شێوەی ئەو بارودۆخەیە، کە لەناوچوونی تێداڕوودەدات و هەمانکات لەنێو پرۆسەکاتییەکەدا دەبێت بە پەیوەندی لەگەڵ (خۆ)دا.

ژووری ئەو کەسەی دیار نییە، لاپەڕە کراوەکانی پەرتووکەکەی، ئەو بابەتانەی لەوێدا دانراون و دەستی لێداون تەنیا پەرتووک و بابەتن؛ ڕاستەقینەی پڕن. لەنێو بارودۆخی ئامادەنەبوونی ئەو کەسەدا ئەم شتانە، بە ئاسەوار و پاشماوەی ئەو دەبینرێن. پەرتووکەکە و ئەو لاپەڕانەی خوێندراونەتەوە بە تەنیا بەبێ (پیرۆ) نابێت بەو پەرتووکەی پیرۆ لاپەڕەکانی هەڵداوەتەوە. ئەگەر ئەو پەرتووکە بەشتێکی دانراو (ئامادەکراو)، بە بابەتێکی دەرەکی هەستکردنم یان تێهەڵکێشەی

چەند خەسڵەتێکی هەستەکی دابنرێت، ئەوا دەبێت بەو پەرتووکەی پەڕەکانی هەڵدراونەتەوە؛ ئاماژە بۆ خۆی، بۆ چراکەی تەنیشتی یان مێزەکە دەکات لەسەری دانراوە. بێسودە بەو جۆرەی ئەفلاتون، لە دایەلۆگی فیدۆدا هەوڵیبۆداوە ئامادەنەبوونی کەسێک بە هەستکردن بە بوونی گیتارەکە یان تارەکەوە دەربخەین. وێنەی ئەو کەسە ئامادەنەبووە، لەنێو ئەندێشەماندا لە بیردۆزە کلاسیکییەکاندا بوونێکی پڕ و دیاریکراوی هەیە؛ فاکتۆرێکی سایکۆلۆجی پۆزەتیڤانە و کۆنکرێتییە. ئەو حوکمەی بەسەریا دەدەین پێویستە دووجار ڕەتدانەوەی تێدابێت: ڕەتدانەوەی خۆیی، کە تیایدا دەردەکەوێت، وێنەکە هەستکردن نییە؛ ڕەتدانەوەی بابەتی، ئەمەش ئەو واتایە دەبەخشێت پیرۆ، ئەو کەسەی من وێنەکەیم لەنێو ئەندێشەمدا دروست کردووە، لێرە نییە. ئەمە خەسڵەتێکی ناوداری وێنەکانی نێو ئەندێشەیە، کە بیریارانی دەروونناسی لە تەیناوە بۆ سپایەر خۆیان پێوە ماندووکردوە. پەیوەستکردن، وەکو بینیمان، چارەی کێشەکە ناکات و بۆدواوە بەرەو تێڕامان پاڵمان پێوەدەنێت. بەڵام لە هەموو حاڵەتێکدا، پێویستی بە ڕەتدانەوە هەیە. لە شوێنێکی دیکەدا ئاماژەم بۆ ئەو خاڵە کردوە، ئەگەر وێنەی نێو ئەندێشە بە نوێکردنەوەی هەستکردن دابنرێت، دژوارە لەخودی هەستکردن جیابکرێتەوە.[٣٢] لەنێو بونیادی وێنەی ئەندێشەدا لەناوبردن هەیە و لەوێدا خۆشی دەردەخات، کە بیەوێت بابەتی وێنەکە، وەکو هەبوو یان نەبوو بناسێت. ئەندێشە دووجار ڕەتدانەوەیە: یەکەم جار، لەناوبردنی جیهانە (چونکە جیهان وێنەیەکی ئەندێشە، وەکو بابەتێکی هەستەکی و ڕاستەقینە دەرناخات). دووەم جاریش، لەناوبردنی وێنەی ئەندێشەیە (چونکە بابەتەکەی هەبوویەکی ڕاستەقینە نییە). هەروەها لە دەربڕینی ئامادەنەبوونەکەی پیرۆدا بێسودە پەنا بۆ "مەبەستی پوچەڵ"ی هوسرڵ بەرین. بێگومان لەنێوان مەبەستەکاندا جۆرە پەیوەندییەک بە هاندەرەکانەوە دەدۆزرێتەوە (بەڵام هاندەر هۆکار نییە). لەگەڵ ئەمەشدا، هەندێک لە مەبەستەکانمان پڕ و ئەوانی دیکە پوچەڵن. لەبەر ئەوەی ئەو بابەتانەی مەبەستەکان پڕدەکەن ئامادەنین، نابن بە هاندەر و بونیادی مەبەستەکان. مادامەکی مەبەستەکانی دیکەش پڕن نابن بەهاندەری مەبەستە پوچەڵەکان. لەسەرو ئەمەوە مەبەست دەروو نییە و بە شت دانانرێت. وەکو وەرگر، ئەو شتانەی پێی دەدرێ بەگوێرەی بارودۆخەکانی پڕ یان پوچەڵی دەکەن و لە ئاستی پڕی و پوچەڵیشدا بێ لایەن ڕادەوەستێت. دەردەکەوێت هوسرڵ نەیتوانیوە خۆی لە بۆچوونی ماتەریالیستانە ڕزگاربکات. بۆ ئەوەی پوچەڵ بێت، مەبەستێک پێویستە ئاگای لە خودی خۆی

---

٣٢ لێرەدا سارتەر ئاماژە بۆ نوسراوێکی دەکات بەناوی (ئەندێشە) لە ساڵی ١٩٣٦دا بڵاوکراوەتەوە. (وەرگێڕ)

بێت و بزانێت، که پوچەڵە و بابەتەکەی دەستنەکەوتوە. مەبەستێکی پوچەڵ خۆی بە پوچەڵی پێکدەهێنێت و بابەتەکەی وەکو نەبوون یان ئامادەنەبوو دەردەخات. بەکورتی، مەبەستی پوچەڵ ئاگاییە لە ڕەتدانەوە، کە ڕوو لە بابەتێکی دەرەکی دەکات. بابەتەکەش خۆی بە نەبوو یان ئامادە نەبوو دەردەخات. بە هەر جۆرێک باسبکرێت گرنگ نییە، ئامادەنەبوونی پیرۆ، بۆ ئەوەی خۆی دامەزرێنێت پێویستی بە ڕەتدانەوە هەیە. لەو ڕێگەیەوە ئاگامەندی لەگەڵ هەموو ئامادەنەبووەکانی پێشوتردا خۆی وەکو ڕەتدانەوە دەردەخات.

ئەگەر تەماشای نێو ژوورەکە بکەم و ئەو کەسەی تیا نەبینم، کە پێشتر لەوێ بوو، جۆرێک بیرکردنەوەم لا سەرهەڵدەدات، کە هیچ شتێکی لەپێشتر سنورداری ناکات و نابێت بە هاندەری. ئەویش پچڕانی منە لە بوونەوە. چەند بە بەردەوامیش ڕەتدانەوەکان بخەمە گەر، تاکو هەبووەکان لە یەکدی جیابکەمەوە و مەرجداریان بکەم، بۆ نموونە، بیریان لێبکەمەوە، زنجیرەی "حاڵەتەکانی بیرکردنەوەم" دەبێت بە دابڕانێکی بەردەوام لەنێوان هۆکار و هۆکردەکاندا چونکە هەر یەکێک لە پرۆسەکانی لەناوبردن پێویستە ببێت بە سەرچاوەی خۆی. مادامەکی هەر یەکێک لە حاڵەتە نوێکانم درێژەپێدانی حاڵەتەکەی پێشوە، هەر یەکێک لەو بۆچوونانەی ڕەتدانەوە دەهێنێتە کایەوە بەریان بەتەواوی دەگیرێت. لەبەرئەمە هەریەکێک لە پرۆسەی دەروونی لەناوبردن کەلەبەرێکی لەنێوان ئێستا و ڕابردوودا تێدایە. ئەو کەلەبەرە نەبوونە. هەستکردن بە ئامادەنەبوونی پیرۆ، پەشیمانی لە نەبینینی ئەو لەمندا دروستدەکات؛ بەڵام ئەگەری لەناوبردنەکانمان لانەبردووە. بێجگە لە داپچڕانی زنجیرەی لایەنەی پۆزەتیڤەکان لە یەکدییەوە، دانانی هاندەری نەبوون بە نەبوون، چ واتایەک دەبەخشێت؟ بوونێک دەتوانیت بۆ هەمیشە خۆی لەناوبەرێت. لەم حاڵەتەشدا ئەو بوونە لەوەش دەبورێت، کە خۆی بە بنەڕەتی دیاردەیەکی دابنێت. ئەوەی دەمێنێتەوە باسبکرێت ئەو جیاکردنەوەیە یان خۆ نەبەستنەوەی ئاگامەندییە، کە تیایدا ڕەتدانەوە سەرهەڵدەدات. ئەگەر ئاگامەندی لەپێشتر بە هاندەر دابنێن، دەبینین نەبوون لەنێوان ئەو حاڵەتەی پێشوتر و ئێستادا خۆی دەهاوێتە ژوورەوە. داپچڕان لەنێو پرۆسەی جولانە کاتییەکەدا ڕووندادات. ئەمەش زۆرمان لێدەکات بۆ چەمکی کات، وەکو خاڵە لەبن نەهاتووە دابەشکراوەکان یان دابڕاوەکان بگەڕێینەوە. درێژبوونەوەیەکی کتوپڕ و توخمێکی نادیاریش نایەتە کایەوە تاکو، وەکو چۆن چەقۆ میوە قاش دەکات، ئەمیش ساتەکانی ڕابردوو لە ساتەکانی ئێستا دانەبڕێت. هاندەرە بە ئاگاکەی پێشوش لاواز ناکات، بەڵکو بەبێ گۆڕان دەمێنێتەوە و هیچ ونناکات. ئەوەی ڕابردوو لە ئێستا جیادەکاتەوە هیچە. ئەم هیچە (نەبوونە) لەبەر ئەوەی هیچە بێ هەستە. لەگەڵ لابردنی هەموو کۆسپێکدا شتێکی پۆزەتیڤ هەیە، کەلا دەبرێت. ئەو ئاگاییەی لەپێشترە لەوێ

هەیە. لەگەڵ ڕاڤەکردنەکەی ئاگاییەکەی ئێستادا پەیوەندی دروستەکات. بەڵام لەسەر ئەم پەیوەندییە بوونگەرانەیەوە، لەنێو کایەکەدا دەردەچێت و خۆی ناخاتە نێو کەوانەکە، وەکو ئەوانەی فینۆمینۆلۆجییانە دەڕوانن دەرەوە جیهان دەخەنە نێو کەوانەوە. لەم ڕوانینەدا جیهان لە ناوەوە و لە دەرەوەی ئەویشدایە. ڕاستەقینەی مرۆڤانە دەتوانێت نکۆڵی لە جیهان یان بەشێکی بکات چونکە نەبوون لەنێو خۆیدا هەڵدەگرێت و ئەو نەبوونەش ڕابردووی لە ئێستای جیادەکاتەوە. بەڵام هێشتا ئەم باسە تەواونەبووە. ئەو نەبوونەی لیرەدا دەیبینین واتای تەواوی نەبوون نابەخشێت؛ هەڵواسینی ئەو بوونەی هێشتا ناومان بۆ دانەناوە و ئاگاشی لە هەڵواسینەکەی نییە لە دەرەوەماندایە. ئەم لایەنە تاریک و نادیارەش لە ناخی ئەم ڕووینەدا دەبێت بە دوو کەرتەوە. هەروەها ئەم هیچە نابێت بە نێگەتیف. نەبوون، بەو شێوەیەی لەسەرەوە بینیمان، زەمینەی ڕەتدانەوەیە چونکە ڕەتدانەوەی لەنێو خۆیدا شاردۆتەوە، وەکو بوونیش خۆی دەبینێت بەڕەتدانەوە. لەم ڕووەوە پێویستە بوونێکی ئاگامەند بە هۆکاری نەبوونەوە خۆی لە ڕابردووی جیابکاتەوە. پێویستە لە بوونی ئەو کەلەبەرە بە ئاگا بێت. ئەو کەلەبەرەش دیاردەیەکی ئەزموونەکانی نییە، بەڵکو بونیادی ئاگامەندییەکەیەتی. سەربەستی لەوێدایە مرۆڤ ڕابردووی خۆی لەگەڵ بەنهێنی کردنی نەبوونەدا بخاتە ئەولاوە. ئەمەش بارودۆخێکی دەروونی نییە. چەند جارێک یان ئەو کاتە سەرهەڵدەدات، کە ئاگامەندی دەیەوێت نکۆڵی لە شتێک بکات یان لێی بکۆڵێتەوە. ئاگامەندی بەردەوام خۆی بەو بوونە دادەنرێت، کە لە ئەزموونەکانیدا ڕابردووی لەناودەبات. لەوانەیە کەسێک لەو باوەڕەدابێت، لەگەڵ ئەم بۆچوونەدا هاوڕانەبێت و ئەو ناڕەزاییە دەربڕێت، کە خۆمان جارێک باسمانکردوە: ئەگەر ئەو ئاگامەندییەی شتێک لەناودەبات، وەکو ئاگامەندی لەناوبەر خۆی دەرخات دەتوانین پێناسەیەک بۆ ئاگامەندی دابنێین و بەردەوام شێوازی ئاگامەندیمان نیشانبدات. ئەویش ئاگامەندی لەناوبردنە. ئایا ئەم ئاگامەندییە هەیە؟ لێرەدا پرسیارێکی نوێمان لێکراوە: ئەگەر سەربەستی شێوازی بوونی ئاگامەندی بێت، ئەوا پێویستە ئاگامەندی، وەکو ئاگامەندی سەربەستی هەبێت. ئاگامەندی سەربەستی چ شیوازێکی هەیە؟ لە سەربەستیدا مرۆڤ دەبێت بە ڕابردووی خۆی (هەروەها داهاتوش) لە شێوازی لەناوبردندایە.

ئەگەر توێژینەوەکەمان سەرمان لێنەشێوێنێت، پێویستە مرۆڤ بۆ ئەوەی دژی ڕابردوو داهاتوی خۆی ڕاوەستێت، خۆی ئەو ڕابردووە و داهاتوە بێت دەبێت بتوانین وەڵامی پرسیارەکە بدەینەوە و بڵێین؛ لە دوودڵیدا مرۆڤ سەربەستییەکەی خۆی دەدۆزێتەوە یان ئەگەر تۆ حەزبکەیت دەڵێم، دوودڵی، وەکو ئاگایی لە بوونەوە، شێوازی بوونی سەربەستییە. سەربەستی لەنیو دوودڵیدایە. پێویستە دان بەوەدابنێین، کە کیرکیگارد ڕاست بۆ کێشەکە چووە؛ دوودڵی و ترس

دوو شتـــی جیاوازن. ترس بـــه بابەتەکانی نێو جیهانەوە بەســـتراوە. دوودڵێش مـــن لەبەردەم بوونی خۆمدا ڕادەگرێت. ســـەرگێژی تاکو ئـــەو ڕادەیە دوودڵێیە، کە من لەوە ناترســـم بەســـەرشتێکدا بکەوم، بەڵکو خۆم بەسەرییدا بدەم. ترس لەوێدا ســـەرهەڵدەدات، کەمـــن بزانم ژیانم گۆڕانی بەســـەردا دێت و گۆڕانەکەش هۆکارێکی دەرەکی هەیە. دوودڵێش لە وونکردنی باوەڕە بەخۆم و هەڵچونمە لەنێو حاڵەتێکدا. تۆپباران ترس لە لای سەربازێک دروستدەکات، بەڵام دوودڵی لە لای سەربازەکە لەوێدا دێتەکایەوە، کە پێش تۆپبارانەکە بیردەکاتەوە، چ هەڵوێستێکی هەبێت. پرســـیاری 'خۆڕاگرتن' لە خۆی دەکات. بەهەمانشـــێوە ئەوەی لە کاتی جەنگدا دەکرێت بە سەرباز لە هەندێک حاڵەتدا لە مردن دەترسێت، بەڵام زۆربەی کات"لەوە دەترسێت، کە دەترسێت". ئەو لە ئاستی بوونی خۆیدا دوودڵە. زۆرجار ئەو حاڵەتانەی هەڕەشەکەرن بەڕیز سەرهەڵدەدەن. هەندێک جار بە ڕێگەی ترس و جاری دیکەش دوودڵییەوە هەســـتیان پێدەکرێت. ئەمە دەکەوێتە ســـەر ئەوەی مرۆڤ چـــۆن دەیبینێ و هەڵوێست بەرانبەری چـــۆن وەردەگرێت. ئەوەی توشی ڕووداوێکـــی ناخۆش بووە، بۆنموونـــە لە ڕووداوێکی ئوتومبیلدا تەندروســـتی لە دەســـتداوە یان لە هەژاری دەترســـێت، دوایی توشی دوودڵی دەبێت و لە خۆی دەپرســـێت: "دەتوانم چی بکەم؟ من چ دەتوانم بکـــەم"؟ لەم حاڵەتەدا ترس و دوودڵی دەبن بە دوو شتی جیاواز. ترس هەستکردنە بە بابەتە هەڕەشەکەرەکەی دەرەوە بەبێ بیرکردنەوە. دوودڵێش بیرکەدنەوەیە لە خۆ؛ یەکەمیان بە لەناوچوونی دووەمیـــان لە دایک دەبێت. لەم نموونەیەدا هێنامانەوە هەر یەکێک لەوان دەچنە نێو یەکدییەوە. حاڵەتیش هەیە، کە تەنیا دوودڵی لەئاســـتیدا ســـەرهەڵدەدات و تـــرس نابێت بەهاوبەشی. ئەگەر من کارێکی نـــوێ و گرنگم پێبسپێدرێت دوودڵ دەبـــم لەوەی مـــن بتوانم ئەو کارە بکەم یـــان نا. هەمانکات لەوە ناترســـم، کە ســـەرکەوتو نەبم. واتای دوودڵی لەو نموونانەی سەرەوەدا چییە؟ با بگەڕێینەوە بۆ نموونەی ســـەرگێژی. ســـەرگێژی بە ترســـەوە پەیدادەبێت. من بە شوێنێکی باریـــک و بەرزدا دەڕۆم بێ ئەوەی بتوانم دەســـت بە شتێکەوە بگرم. هەڵدێرەکە بە جۆرێک خۆی دەردەخات ، کە من دەبێ لێی دووربکەومەوە؛ مەترســـی مردن دەخاتـــە بەرچاوم. هەمانکات، من چەند هۆیەک دەبینـــم، کە ئەو مردنە دەکەن بە ڕەهداوێکی ڕاســـتەقینە؛ دەکەومە سەر بەردێک یان ناوچاڵێکەوە؛ زەوییەکەی ژێرپێـــم هەرەس دەهێنێ و دەکەومە خـــوارەوە. لەگەڵ ئەم جۆرە بیرکردنەوە و چاوەڕوانیانـــەدا مـــن خۆم وەکو شتێک دەبینم لەبەردەم ئـــەم ئەگەرانەدا چالاک نیـــم، کە لە دەرەوە بەڕەو ڕووی مـــن دێن. هەروەها منیش بابەتێکی نێو جیهانم و یاسای ڕاکێشـــان بەسەرمدا چەســـپاوە. هەموو ئەم چاوەڕوانیانە ئەگەرەکانی بەردەم منن. لەم ســـاتەدا ترس لەلام سەرهەڵدەدات چونکە من، وەکو بابەتێکی

بەرەونەمـــان چوو لەنێو بابەتەکانی دیکەی جیهانـــدا دەبینم، کە خۆی نەبوە بە هۆکاری لەناوبردنی داهاتوی. بیر لە بەردەڵانییەکەی خوارەوە دەکەومەوەو خۆم لە قەراخەکە دووردەخەمەوە. بە هەموو دەســـتەڵاتێکەوە هەڕەشەکە لەسەر خۆم لادەبەم و چەند هەڵوێستێک بۆ ئەم مەبەســـتەش دیاریدەکەم. ئەم هەڵوێستانە ئەگەرکانی منن. من خۆم لە ترسەکە لە ڕێگەیانەوە دووردەخەمەوە.

لەبەرئـــەوەی ئـــەم هەڵوێستانە ئەگەرەکانی منـــن، وادەردەکەوێت هۆکارێکی بێگانەیـــان نەبێت. دڵنیانیم لـــەوەی کاریگەرێتی یان بوونێکی ســـەربەخۆشیان هەبێـــت. لێرەدا دەتوانین گوتەکەی بارکلی بگۆڕین و بڵێین "بوونیان ڕاگیراوە" و "ئەگەری بوونیان پێویستە ڕابگیرێـــت". ئەمەش ئەگەرەکان، وەکو بارودۆخێکی پێویست دەکات بە هەڵوێستێکی ڕەتدانەوە (مەبەست لەوە نییە ئاوەڕ لە بەردەکان نەدرێتەوە، شەقامەکە نەبینرێت، ڕا بکەیت یان بیر لە شتێکی دیکە بکەیتەوە یان هەڵوێستێک بەپێچەوانەی ئەمانەوە، بۆ نموونە خۆت فرێبدەیتە نێو کەندەڵانەکەوە وەرگریت. ئەو ئەگەری دەمەوێت بیگۆڕم بۆ ئەگەرێکی کۆنکرێتی لەنێو بەســـتنی لۆجیکانەی هەموو ئەگەرەکانەوە ســـەردەڕێنێت. ئەگەرە ڕەتدراوەکانیش بێجگە لەوەی بوونیان ڕاگیراوە چی دیکە نین. منیش بوونیان ڕادەگرم. بە پێچەوانەشەوە نەبوونیان دەکـــەم بەوەی پێویست نەکات ڕابگیرێـــت. هۆکارێکی دەرەکی لایان نابات. من تەنیا سەرچاوەیەکی نەبوونی ئەوانم و لە ڕێگەی خۆخەریکردنی منەوە ســـەرهەڵدەدەن یان من دەبم بە هۆکاریـــان. ئەگەر من لە پەیوەندییەکانمان بەم هەڵوێستانـــەوە خۆم، وەکو ئەو هۆکارە ببینم، کە هۆکردەیەکی لێوە دەردەچێت دووداڵی لەلام پەیدانابێت. هۆکردەکە، کە ئەگەرێکی منە لەژێر دەستەڵاتی منداید. بـــەڵام لە ئەگەری دەکەوێـــت و دەبێت بەوەی "خەریکـــە ڕووەدات" ئەگەر من حەزبکەم خۆم توشی دووداڵی و ســـەرەگێژە نەکەم. مـــن لەوێدا توشی دووداڵی دەبم، کە هەڵوێستەکانم ئەگەرەکان بن. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت، لە کاتێکدا من هەموو هاندەرەکان کۆدەکەمەوە و بـــۆ دوورخستنەوەی حاڵەتەکە بەکاریدەهێنم تێدەگـــەم، کە کاریگەرێتی تەواویان نییە. لەو ســـاتەشدا، ئەو کاتەی من بوونی خۆم لە ترسدا دەبینم تێدەگەم ترسەکە پەیوەندییەکی دیاریکراوی بە هەڵوێستی منەوە نییە. لە لایەکەوە ترسەکە داوای خۆپاراستن لە من دەکات و خۆی دەکات بە هێڵکاری نەخشەیەکی لەپێشتر بۆ خۆپاراستنەکە؛ لە لایەکی دیکەوە ترسەکە دوا ڕوخساری هەڵوێستەکەم دەردەخات چونکە من هەڵوێستەکە بە هۆکار دانانێم و بە پێویستی دەزانم.

لێـــرەدا بۆمان دەردەکەوێـــت ئاگایی لە بوونەوە بوونی ئاگاییە. پرســـیار لە بارەی بیرکردنەوەوە پاش ســـەرهەڵدانی ترسەکە ناکەم. بوونی ترسەکە بە خۆی دەردەخات "هۆکار نەبێت" بۆ ئەو هەڵوێستەی بەرانبەری ڕادەوەستێت. نەترسان،

کــه داهاتوویەکی بەرزم بۆ دیاریدەکات، دیاریکراوە. مــن لەم حاڵەتەدا پەنا بۆ بیرکردنەوە دەبەم، بەڵام بیرکردنەوەکە داهاتوویەکی دیاریکراو بۆ من دەرناخات. لــە دامەزراندنی هەڵوێستێکدا، وەکو یەکێک لە ئەگەرەکان من دەزانم هیچ شتێک زۆر لــە من ناکــات ئەو هەڵوێستــە هەڵبژێرم. هەمانکات من خــۆم بە داهاتوو گەیانــدووە. من بۆ ئــەوەی بەو بوونە بگەم هەموو هێــز و تەوانام بەکاردەهێنم و ڕێگاکــەم دەگۆڕم. لێرەوە پەیوەندی نێوان بوونــی ئێستام و بوونی داهاتووم دروســتدەبێت. بەڵام نەبوون خۆی خزانۆتە نێــو پەیوەندییەکەوە؛ من ئەو خۆیە نیم، کە لە داهاتوودا پەیدادەبێت.

یەکەم، چونکە (کات) لەنێوان من و ئەودایە. دووەمیش، منی ئێستا بناخەی منی داهاتوو نییە. دواجاریش، من ئەو خۆیەی داهاتوو نیم چونکە هیچ هەبوویەکی ڕاســتەقینە حوکم بەسەر ئەوەدا نادات. من لە داهاتوودا چۆن دەبم. هێشتا، من ئەوەم، کە لە داهاتوودا دەبم (ئەگینا حەزم لە هیچ شتێک نەدەکرد)، من ئەو (خۆ) یــەم، کە لە داهاتوودا دەبم بەو بوونەی ئێستا نییە. لە ترســدا ڕوو لە داهاتوو دەکەم. ترس لەنێو پرۆژەی داهاتووشمدا خۆی لەناودەبات. دوودڵیش، بە تەواوی، لە شێوەی نەبووندا ئاگاییە لە داهاتووم. لەناوبردنی ترس، وەکو هاندەر هەڵوێستە پۆزەتیڤەکانی دیکەش دەردەخات (من دەتوانم خۆم فرێبدەمە نێو کەندەڵانەکەوە) و بــە ئەگەرێکــی نێو ئەگەرەکانی دابنێم. ئەگەر هیــچ شتێک وام لێنەکات خۆم ڕزگــار کەم، هیچ شتێکیــش ڕێگەم ناگرێت خۆم هەڵدەمە نێــو کەندەڵانەکەوە. هەڵوێستێکی بڕیاردراو لە منەوە بەرجەســتە دەبێت، کە هێشتا پەیدانەبووە. ئەو منەی ئێستا هەم پشــت بەو منە دەبەستێت، کە هێشتا پەیدانەبووە. ئەو منەی پەیداش نەبووە پشت بە منی ئێستا نابەستێت. سەرگێژی لە ئاکامی ناسینەوەی ئــەم پەیوەندییە [لە نێوان دوو منەکەدا] پەیدادەبێت. لەگەڵ ڕووبەڕووبوونەوەی کەندەڵانەکەدا من لە قوڵایی ناخمەوە بە دوای خۆمدا دەگەڕێم و یاری بە ئەگەرەکان دەکەم. تەماشای قوڵــی کەندەڵانەکە دەکەم، بیر لە کەوتنەخوارەوە دەکەمەوە؛ هەمــان کات خۆکوشتنیش دەبێت بە یەکێک لە ئەگەرەکان (خۆ کوشتن کۆتایی بەدوودڵــی دەهێنێت). خۆشبەختانە، هاندەوەکــان خۆیان کاریگەرانە دەرناخەن و پاڵ بەمنەوە نانێن، خۆم بکوژم و ترســم، من لــە کەوتنیش دەپارێزێت. ئەم لایەنەیــە دژی دوودڵی ڕادەوەســتێت و لەگەڵ ســەرهەڵدانی بڕیارێکی نادیاردا کۆتایی بە دوودڵی دەهێنێت. بڕیاری نادیار داوای بڕیاردانمان لێدەکات و لەپڕێکا خۆم لە کەناری کەندەڵانەکە دووردەخەمەوە و دەڕۆم. نموونەکەی بەردەســتمان دوودڵی، وەکو "دوودڵی لە ئاســتی داهاتوودا" نیشاندا. جۆرێکی دیکەی دوودڵی هەیــە: کە دوودڵی لە ئاســتی ڕابردوو پێدەوترێــت. قومارچییەک پاش ئەوەی سەربەستانە و دڵسۆزانە بڕیاردەدات واز لە قومارکردن بهێنێت، ئەو کاتەی نزیک

مێزی قومارکردن دەبێتەوە بڕیاردانەکەی پێشـــوی بەتاڵ دەکاتەوە. ئەم دیاردەیە ئـــەوە ڕووندەکاتەوە لەگەڵ نزیک بوونـــەوە لە مێزی قومارکردنەکە جۆرە مەیل و ئارەزوویەک لـــە ناخدا دەوروژێت، کە لەگەڵ بڕیاردانی پێشـــودا بۆ وازهێنان لە قومارکردن دەکەوێتە ناکۆکییەوە. ئەم ڕوونکردنەوەیە تاکو ڕادەیەک ماتیریەلیستانە لە کێشـــەکە دەدوێت. خەڵکی لە ڕێگەی دیکەشەوە دژی قومارکردن ڕادەوەستن، بۆ نموونە (لە ڕێگەی ئاکاری و گوتە ناودارەکەی دەڵێت، هۆش و ســـۆز دەکەونە زۆرانبازی)، ئەمە هۆکارەکان ناخوێنێتەوە. لەڕاستیدا، نامەکانی دۆستۆیڤسکی بۆ ئەمە بەڵگەن. هیچ شتێک لە بوونی ئێمەدا، وەکو مشتومڕی ناوەوەی دەروونمان نییە، کە پێـــش بڕیاردانمان دەردەکەوێت. بڕیاردانەکەی پێشـــو بۆ وازهێنان لە قومارکردن هەمیشـــە لەوێ یە. لە زۆربـــەی حاڵەتەکاندا، کە قومارچییەکە نزیک مێـــزی قومارکردنەکە دەبێتەوە لەوە دەچێـــت داوای یارمەتی لێبکات. ئەو حەز لـــە قومارکـــردن ناکات یان ڕۆژێـــک لەوەوپێش بڕیـــاری داوە واز لە قومارکردن بهێنێت. خۆی دەردەخات حەز لە قومارناکات و لەسەر بڕیارەکەی سوربێت. بەڵام لـــە دووداڵییدا لاوازی بڕیاردانەکەی دەدۆزیتـــەوە. بڕیارەکە لە منەوە دەرچووە و منیـــش بەردەوام ئاگام لە بوونی خۆمە و خۆم لەنێو جوڵان و گۆڕانە کاتییەکاندا دەناســـمەوە. هەمانکـــات، من خۆم نیـــم چونکە بووم بە بابەتـــی ئاگامەندی بۆ خۆم. بڕیاردانەکە هێشـــتا بەرقەڕارە و لەشێوەی نەبوونداً دەبێت بە (من). ئەوەی قومارچییەکە هەســـتییپێدەکات دابڕانێکی هەمیشەیی لە ناچاربوونداً؛ ئەو نەبوون لە خودی خۆی جیادەکاتەوە؛ مـــن نامەوێت قوماربکەم، دوێنێ بۆم دەرکەوت چ ئاکامێکـــی خراپی هەیە (ماڵ وێرانی، گلەیی خـــزم و کەس) ڕێگەی قومارکردنم لێدەگـــرن. لەوە دەچێت دیواڕێکم لەنێوان قومارکـــردن و خۆمدا بەرزکردبێتەوە. ئێستا، لەپڕ بۆم دەردەکەوێت تێگەیشتنەکەی پێشو بووە بە بیرۆکە و چۆتە نێو بیرەوەریمەوە. بۆ ئەوەی جارێکی دیکە تێگەیشتنەکەم [لەزیانەکانی قومارکردن] فریـــام بکەوێت پێویستە سەربەســـتانە لە نێو هیچەوە دروســـتی بکەمەوە.[٣٣] قومارنەکردن یەکێکە لە ئەگەرەکانم و قومارکردنیش ئەگەرێکی دیکەیە. پێویستە ترس لە ئیفلاسبوون یان بێزاری خێزانەکەم و هتد.، بکەم.

پێویستە ئەزموونی ئەو ترســـە لە ناخمدا زیندووبکەمەوە و هەستبکەم، وەکو دێوەزمە لەپشـــتەوە شوێنم دەکەوێت. پاش هەڵبەســـتنی ئەم دیوارە و چەقین لەنێـــو بازنـــەی بڕیاردانەکەمدا بە دووداڵییەوە تێدەگەم هیـــچ شتێک نییە من لە قومارکردن دووربخاتەوە. من دووداڵییەکـــەم چونکە، وەکو مرۆڤێکی ئاگامەند لە بـــوون خۆم ناکەم بـــە ڕابردووی بڕیارە چاکەکان، کە خـــودی منن. ڕەتدانەوەی بنەچـــەی دووداڵییەکـــەش، وەکو نەزانینـــی بارودۆخە دەروونییەکـــان بێسودە.

٣٣ *ex nihilo* وشەیەکی لاتینییە واتای (لە هیچەوە) دەبەخشێت. (وەرگێڕ)

بەگوێرەی ئەم بۆچوونە، دوودڵییەکەم لە کەمی زانینەوە سەرهەڵدەدات و تاریکی نێـــو ئەودیو ئاگاییم حوکم بەســـەر کردەوەکانمدا دەدات. ئێمـــە بۆ وەڵامدانەوە پێویستە لەپێشـــەوە بیسەلمێنن دوودڵی بۆ سەربەستی مرۆڤ نەبووە بە بەڵگە. سەربەســـتی، وەکو بارودۆخێکی پێویست بۆ پرسیارکردن بۆ ئێمە ئامادەکراوە. ئێمـــە ویستمان ئاگاییەکی دیاریکراو لە سەربەســـتی دەستنیشـــان بکەین. لەم بۆچوونەشەوە ناچارەکی ســـایکۆلۆجی سەرنجامەکەمان بەتاڵ ناکاتەوە. بێگومان دوودڵـــی دەبێت یەکێک لەم دووانە بێت؛ نەناســـینەوەی ناچاربوونێکی نەزانراو، کە دوودڵی تێدا دەبێت بە سەربەســـتی یان دەڵێین دوودڵی ئاگاییە لە بوون و هۆکارە ڕاستەقینەکانی هەڵوێست و کردەوەکانمان ناناسێت. لە حاڵەتی دووەمدا دوودڵی لە ســـەرچاوەی هەستکردن بە مەترسی یان شتێکی چاوەڕوان نەکراوەوە و هاندەرێکی گەورەوە سەرهەڵدەدات و لە ئاکامیشدا توشی هەستکردن بە ئازاری ویژدانیمـــان دەکات. لەم حاڵەتەدا خۆمان لەنێو جیهاندا، وەکو شتەکان دەبینین؛ خۆمان بە بابەتێکی بەرز دادەنێین. دوودڵی وندەبێت و ڕێگە بۆ ترس خۆشدەکات، چونکە ترس پێکهاتەی بابەتە بەرزەکەیە، وەکو شتێکی ترسناک.

ئەم سەربەســـتییەی لەنێو دوودڵیدا دەردەکەوێـــت پەیوەندی بەو نەبوونەوە هەیە، کە خۆی دەخزێنێتە نێوان هاندەر و کردەوەکانمانەوە. مەبەست لەوە نییە مادامەکی من سەربەســـتم کردەوەکانم ناکەونە ژێـــر کاریگەرێتی هاندەرەکانەوە بەڵکو بـــە پێچەوانەوە، بونیادی هاندەرەکان دەبێت بـــە بارودۆخێکی ناکاریگەر بۆ سەربەســـتییەکەم. ئەگەر کەســـێک پێمان بڵێت نەبـــوون دەبێت بە بناخەی سەربەستی لە وەڵامدا دەڵێین، ناتوانین باسیبکەین، چونکە ئەو بناخەیە نەبوونە. ئەوەندەمـــان لە دەســـت دێت ئاماژە بۆ واتاکەی بکەیـــن و بڵێین ئەو نەبوونە لە ڕێگەی بوونی مرۆڤ و پەیوەندی ئەو بوونە بەخۆیەوە پەیدابووە.

لێرەدا نەبوون پێویستییە بۆ سەرهەڵدانی هاندەر، وەکو هاندەرێک و پەیوەست بە ئاگایی بە هاندەرەوە. بە کورتییەکەی، هەر کاتێک دەست لە ناوەڕۆکی ئاگامەندی هەڵگرین دەبینین لەنێو ئاگامەندییدا هیچ هاندەرێک نییە؛ هاندەرەکان شتێکن بۆ ئاگامەندی. لەبـــەر ئەوەی هاندەر، وەکو دیاردە خۆی دەردەخات ناکاریگەرانەش دەوری خـــۆی دەبینێت. بێگومان شتێک نییە بوونێکـــی دەرەکی لەنێو شوێن و کاتدا هەبێت؛ هەمیشە سەر بە جیهانی ناوەوەیە و وەکو شتێک بۆ من و لە مندا دەبینرێت. هاندەر خەســـڵەتی لە ناوەوەدایە و بەرزیشـــە. ئاگامەندیش نابێت بە بابەت بۆ هاندەر چونکە ئاگامەندی هاندەر دەهاوێتە دەرەوە و گرنگی و واتاکەی دەخاتە ڕوو. ئەو نەبوونەی ئاگامەندی و هاندەر لە یەکدی جیادەکاتەوە خەسڵەتی بەرزێتی لە ناوەوە هەیە. ئاگامەندی، وەکو شتێکی ناوەکی ســـەرهەڵدەدات و ئەو نەبوونـــە لەناودەبات، کە ئاگامەندی بە بوونێکی بـــەرزی دادەنێت. دەبینین ئەو

نەبوونەی دەبێت بە بناخەی هەموو ڕەتدانەوە بەرزەکان لە ڕێگەی ڕوونکردنەوەی دوو جۆر لەناوبردنەوە واتاکەی دەردەکەوێت:

١. ئاگامەندی نابێت بە هاندەر بۆ خۆی چونکە بەتاڵە و ناوەڕۆکی نییە. ئەمەش لەناوبردنی بونیادی کۆجیتۆی پێش تێڕامانە.

٢. ئاگامەندی بەرانبەر ڕابردوو، هەروەها داهاتووی خۆی، وەکو نەبوون ڕادەوەستێت. ئەمەش ئاماژە بۆ لەناوبردنی بونیادی کات[کاتیگەرێتی] دەکات.

ئێستا ناتوانین واتاکانی ئەم دوو جۆرە لەناوبردنە باسبکەین چونکە ڕێگەیەکمان نەدۆزیوەتەوە و هیچمان لەبەردەستدا نییە یارمەتیمان بدات. پێویستە ئەوەندە بزانین، کە باسکردن لەسەر ڕەتدانەوە پەیوەندی بەتێگەیشتن لە خۆ—ئاگایی و کاتەوە [کاتیگەرێتییەوە] هەیە.

ئەوەی گرنگە ئاماژەی بۆ بکەین سەربەستییە، کە لەدوودڵیدا بەرجەستەدەبێت و بەردەوام پەیوەندی بە نوێبوونەوەی (خۆ)وە هەیە. لە پێشتر باسمانکرد، دوودڵی لەگەڵ هەموو ئەگەرەکانی بوونمدا سەرهەڵدەدات چونکە بەردەوام بوونی ئەو ئەگەرانە بە منەوە بەستراوە. ئەگەر قومارچییەکە هەڵوێستێکی نوێ بۆ (خۆ)ی بدۆزێتەوە و قومارنەکات پێویستە بزانێت، کە (خۆ)ی خستۆتە نێو هەڵوێستەوە. ئەم (خۆ)یە بە هەموو ناوەڕۆکەکانی پێشوویەوە و لە مێژوودا ناوەڕۆکی مرۆڤە. دوودڵی، کە بەرجەستەبوونی سەربەستییە لە ئاستی (خۆ)دا دەریدەخات. نەبوونیش بوە بە هۆکاری جیابوونەوەی بوونی مرۆڤ لە ناوەڕۆکییەوە. هیگڵ ئەم خاڵەی بەمجۆرە دەربڕیوە:

ناوەڕۆک ئەو شتەیە، کە هەیە *wesen ist was gewesen ist* ناوەڕۆک ئەو شتانەیە لە بوونی مرۆڤدان. دەتوانین بە وشە دەریان بڕین و بڵێین، هەن. لەبەر ئەم هۆکارە سەرەنجامی ئەو خەسڵەتانەیە، کە واتای کردەوەکان بە دەستەوە دەدات. بەڵام کردەوە لەودیو ناوەڕۆکەوەیە، چونکە ئەو کاتەی دەڵێین ئەو شتە هەیە، دەبێت بەوەی مرۆڤ پەیدای کردووە و دەستیکەوتوە. مرۆڤ لەگەڵ خۆیدا جۆرە تێگەیشتنێکی هەیە، کە بە ڕێگەی دەستەواژەکان و حوکمدانەوە پێش دەربڕینی ناوەڕۆکی دەکەوێت. ئەمەش بوونی مرۆڤ لە ناوەڕۆکی بە هۆکاری نەبوونەوە لە یەکدی جیادەکاتەوە. ناوەڕۆک بوونی مرۆڤ لەناوەوە بەوشتانە دادەنێت، کە هەیەتی.

لێرەدا دوودڵی، کە بەردەوام خۆی لەو شتانە جیادەکاتەوە دەبێت بە تێگەیشتن لە (خۆ). ئێمە هەرگیز ناتوانین ژیان بەوە دابنێین، کە لە ئاکامی خۆرسکێکی پێدراوەوە پەیدا بووبێت.[٣٤] هەڵچونی بەردەوامی ئاگامەندیمان ئەو خۆرسکە پێکدەهێنێت. هەروەها بەردەوام لە دوای ئێمە دەمێنێتەوە و لە ناخماندا

---

٣٤ *Erlebnis* وشەیەکی ئەڵمانییە دێلتی و هایدیگەریش بەکاریان هێناوە. (وەرگێڕ)

جێنشین دەبێت و دەبێت بە بابەتی ئاوەڕدانەوەمان. ئەم خۆرسکە سەرچاوە نییە و شتێکە داوایدەکەین بۆیە لە دوودڵییدا دەدۆزرێتەوە، لە دوودڵییدا سەربەستی بەردەوام خۆی ڕادەگیرێت و دەردەکەوێت، هیچ شتێک پەیوەستی نەکات. لەوانەیە هەندێک بڵێن ئێمە دوودڵییمان بە بونیادی نەبڕاوەی بوونی مرۆڤ پێناسەکردوە؛ ئەگەر دوودڵی سەربەستی بەرجەستەبکات ئەوا دوودڵی بارودۆخی نائاساییە.

چۆن ئێمە بتوانین باسی نائاسایی دوودڵی دەبێت بە شتێکی نەبڕاوە و لە کۆتایی بەدەر. بە پێچەوانەی ئەمەوە بکەین؟ پێویستە بزانین لە زۆربەی حاڵەتەکانی ژیانماندا، ئەو حاڵەتانەی بەسەر هەموو کەسێکدا دێن، ئێمە ئەگەرەکانی ژیانمان بەبێ سەرهەڵدانی دوودڵی دەناسین. دوودڵی، لە ڕاستیدا ناسینەوەی ئەگەرێکە، وەکو ئەگەری من؛ کاتێک ئاگامەندی هەستەکات نەبوون لە ناوەڕۆکی خۆی دابڕیوە یان سەربەستانە لە داهاتووی جیابۆتەوە دوودڵی تیایدا سەرهەڵدەدات. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت ئەو نەبوونە لەناوبەرە هەموو بیانوەکانم دەسڕێتەوە و پڕۆژەی داهاتووم بووە بە ئەگەرێک چونکە ئەو داهاتووەی من دەمەوێت پێی بگەم هێشتا نەبووە بە بەشێک لە من. لەم حاڵەتانەدا مامەڵە لەگەڵ کاتدا دەکەم و خۆم بەرەو داهاتوو دەبەم، لەوێدا من "ژوانێک لەدوا کاتژمێری ئەو ڕۆژەدا یان کۆتایی ئەو مانگە" بۆ خۆم دادەنێم. دوودڵی ترس کردنە لەوەی من. نەتوانم ژوانەکە دابنێم و بەو کاتە بگەم، کە تیایدایە. هەروەها بە هەندێک کاریش هەڵدەستم. کە ئەگەرەکان کتوپڕ دەخەنە بەردەمم. لە داگیرسانی جگەرەکەمدا کتوپڕ ئەگەرەکە دەناسم، کە حەزکردنە لە جگەرەکێشان. ئەو کاتەی دەست دەدەمە پاندانەکە و لاپەڕە سپیەکان بەرەو لای خۆم ڕادەکێشم ڕاستەوخۆ دەزانم دەمەوێت کار لەسەر نوسینی ئەم پەرتووکە بکەم. ئەم کارانە لەم حاڵەتانەدا ئەگەری منن چونکە دەتوانم دەستیان لێهەڵگرم. لاپەڕەکان بخەمە لاوە و سەری پاندانەکەشم دابخەم. بەڵام وازهێنانەکە، هەمانکات لەبەر ئەوەی کارەکە، کە خۆی لە ڕێگەی منەوە دەردەخات، وەکو شتێکی بەرزە و تاکو ڕادەیەکیش سەربەخۆیە. ئاگامەندی مرۆڤ لە کارکردندا تێڕامانی نییە. ئاگاییە لە شتێکەوە. ئەو شتە بەرزەی خۆی بۆ ئاگامەندی دەردەخات خەسڵەتێکی دیاریکراوی خۆی هەیە. بونیادێکی پێویستی لەنێو جیهاندا هەیە. جیهانیش لە ڕێگەی ئەوەوە ئاڵۆزی پێکهاتنی کەلوپەل و ئامێرەکان نیشاندەدات. لەنێو نامەکانی منداا ئەو ڕستەیەی هێشتا نەنوسراوە شتێکە پێویستە بنوسرێت. لەگەڵ نامە نوسیندا پێکهاتەیەکی ئاڵۆزی کەلوپەلەکانیش (پاندان، مەرەکەب، کاغەز، دێر، پەراوێز، و هتد)لە چواردەورم ئامادەدەبێت. لە ژیانی گشتی ڕۆژانەمدا، خۆم بە کارەکانەوە خەریک دەکەم، لەگەڵ هەستان بە کارەکانم ئەگەرەکانم دەدۆزمەوە و بە پێویستیان دادەنێم و کەلوپەل و ئامێرەکانم لا ئاشکرا دەبن.

بێگومـــان لەگەڵ هەموو کارکردنێکدا دەتوانرێت پرســـیار لە بارەی کارەکەوە بکرێـــت و لـــە ئاکامەکەی یان لایەنـــە دووەکانی بکۆڵرێتەوە. بـــۆ نموونە، ئەو ڕستەیەی من دەینوسم لەو پیتانە پێکهاتوە من بەدوایاندا گەڕاوم و دۆزیومنەتەوە، بەڵام نوســـراوەکە بە گشتی واتاکەی لە ڕستەکەدایە. پڕۆژەی نوسینەکەشم لەبەر پەیوەندییەکەی بە دوودڵییەکەوە دەبێت بە ئەگەرێک؛ ئەگەری ڕاستەقینەی من. من دڵنیانیم لەوەی سبەینێش لەسەر ئەم پڕۆژەیە بەردەوام دەبم یان نا. سبەینێ لە پەیوەندییەکەیدا بە پڕۆژەکەمەوە لەسەر سەربەستی و دەستەڵاتی لەناوبردنی منەوە ڕاوەســـتاوە. دوودڵییەکەم لە ئاســـتی پڕۆژەکەدایە، وەکو ئەگەرێکی من. پێویستە ڕاستەوخۆ بەرانبەری ڕاوەستم و پەیوەندییەکەم لەگەڵیا بناسم. ئەمەش وا لە من دەکات ئەو جۆرە پرسیارانەی، وەکو "پێویست دەکات بنوسم؟" نەکەم چونکە پەیوەندیم بە حاڵەتێکی فراوانترەوە و پرسیارێکی دیکەوە دەبەستێت، بۆ نموونە، لەم بوارەدا باشە بنوسم؟ ئایا ئەم نوسینەم دووپاتکردنەوەی نوسینێکی دیکەم نییە؟ ئەوەی دەینوسم پەسەند دەکرێت؟ هتد. هەموو ئەمانە گرنگییەکی بەرز لە جیهاندا دەخەنە بەردەممان.

بۆ ئەوەی لە نوسینی پەرتووکەکەمدا سەربەستییەکەم بە دوودڵییەوە پەیوەست بێـــت، پێویستە پەرتووکەکە بـــەو جۆرە خۆی دەرخات، کـــە پەرتووکی منە. لە لایەکەوە پیویستە ناوەڕۆکی خۆم، وەکو ئەوەی هەم بدۆزمەوە، کە من ئەوە کەسەم "ئارەزووی نوســـینی پەرتووکەکەی" هەیە. لەو باوەڕەدام نوســـینی ئەم پەرتووکە خۆشە و خۆم وا بەو جۆرەش نیشـــاندەدەم، ئـــەم پەرتووکە بووە بە ئەگەرێکی بنەڕەتی بۆ بوونم و بەبێ ئەو ئەگەرە تێگەیشتن لە بوونی من مەحاڵە. لە لایەکی دیکەوە، پێویستە ئەو نەبوونە بدۆزمەوە، کە ناوەڕۆکی من و سەربەســـتییەکەم لە یەکدی جیادەکاتەوە: من حەزدەکەم پەرتووکەکە بنوســـم و (هیچ) شتێک، تەنانەت بەو جۆرەی هەم زۆرم لێنەکات بینوســـم. دواجار، پێویستە ئەو نەبوونە بدۆزمەوە، کەمن و ئەو (من)ەی دروستدەبێت لە یەکدی جیادەکاتەوە: بۆم دەردەکەوێت ئەگەری وازهێنان لە نوسینی پەرتووکەکە، کە هەمیشە لە بەردەممدایە بۆ نوسین و هەروەها بۆ واتای سەربەستییەکەم مەرجە. پێویستە لەگەڵ نوسینەوەی پەرتووکەکەدا وەکو پڕۆژەیەکی من، سەربەســـتییەکەم بە دەســـتەڵاتێکی ڕوخێنەری ئێستاو داهاتووی بوونم دابنێم. دەبێت بیر لە بوونی خۆم بکەمەوە. تاکو لە نوســـین بەردەوام بم و لەسەر پەرتووکەکەم کاربکەم. پەرتووکەکە دوور و نادیارە ئەگەرەکانم بۆ بەرجەستە دەکات و ئاکامی کارکردنەکە یە[نوســـین]؛ نەکراوە بە بابەتێک بۆ خۆی؛ تەوانای پرســـیارکردنی نییە؛ نە پێویستە و نە شتێکی هەڵکەوتـــوو. شتێکی بەردەوامە. واتاکەشـــی لە وێدایە، کە من ئێستا دەنوســـم و لەم ڕووەوە بـــە بوون دادەنرێت؛ لەوێدایە پەرتووکەکە ببێت بە زەمینە بۆ ئێستای سەرهەڵدانی ڕستەکان.

لـــه هەموو حاڵەتێکدا، ئێمە لەنێو جیهاندایـــن و خۆمان بە جیهانەوە خەریک کردوە. پێش ئەوەی ئەگەرەکانمان دیاریبکەین دەســـت بە کارکردن دەکەین. ئەو ئەگەرانـــەی دیاریکـــراون یان دیاریدەکرێن واتاکانیان بـــە جۆرێک بە کارکردنەوە بەســـتراون، کە ئێمە دەمانەوێت پرســـیار لە بارەیانەوە بکەین. ئەو کاتژمێرەی بەیانیان زەنگەکە لێدەدات ئاماژە بۆ چوونە سەر کارەکەم دەکات، کە ئەگەرێکی منـــە. بـــەڵام زەنگلێدانەکە، وەکـــو فەرمانێک یـــان دەنگێک بۆ هەســـتانی من و خۆئامادەکردنـــم بۆ چوونە ســـەرکار واتای لە خەوهەســـتانی هەیە. کەوابوو، لە خەوهەســـتان[وەکو کارێک] ئەو پرســـیارە دەهێنێتە کایـــەوە، "ئایا کارکردن ئەگەری منە؟" لە ئاکامدا من ناخاتە نێو هەڵوێستی دووڕەڕێزی و بێدەنگییەوە یان ڕەتدانـــەوەی کارکردنەکەم و ڕەتدانەوەی جیهان یـــان ئەگەری مردنەوە. بە کورتییەکەی، لەگەڵ تێگەیشتنی واتای زەنگلێداندا من بەخەبەر دێم. ئەمەش من دژی هەستکردن بەو دوودڵییە ڕادەگرێت، کە تەنیا من (پێویستی) بە زەنگلێدانی کاتژمێرەکە دەدەم.

بەهەمانشـــێوە، ئاکاری ڕۆژانەمـــان بەبێ دوودڵی نابێـــت. کاتێک پەیوەندیم بـــە بەهاکانەوە دیاریدەکـــەم توشی دوودڵی ڕەوشتی دەبم. بەهاکان لەڕاســـتیدا داواکارییەکن، کە لەســـەر بناخەیەک ڕادەوەســـتن. بەڵام ئـــەو بناخەیە بە هیچ شێوەیەک بوون نییە. هەر بەهایەک بناخەکەی لەسەر سروشتە تەواوەکەی خۆی دابمەزرێنێت، وەکو بەها نامێنێتەوە. بوونی بەها لە پێویستیدایە، پێویستیەکەش لە خودی بەهاکەدا نییە. بەها لە چالاکییەکی سەربەســـتانەدا خۆی بەرجەســـتە دەکات و دەناسرێت. دەردەکەوێت سەربەستییەکەم بناخەیەکی تایبەتی بەهاکان بێـــت. هیچ شتێکـــی دیکە نییە وام لێبکات بڕیار لەســـەر ئەم یـــان ئەو بەهایە بدەم. من، وەکو ئەو بوونەی بەها دەهێنێتەکایەوە، بێ پاکانەم. سەربەستییەکەم دوودڵییـــە لە ئاســـتی بوون بە بناخـــە بۆ بەهاکان. هەروەهـــا دوودڵییە چونکە بەهاکان لە سەربەســـتییەکەمدا بەرجەستەبوون و تاکو نەخرێنە بەر پرسیارکردن نابـــن بە ئەگەرەکانی بوونم. دوودڵیم لە ئاســـتی بەهاکاندا هەســـت بە تەواویی بەهاکان دەکات. بە ئاســـایی، هەڵوێستم لە ئاســـتی بەهاکاندا دڵنیابوونەوەیە و خۆخەریکردنی منیش لەنێو جیهانی بەهاکان دەردەخات. تێگەیشـــتن لە بەهاکان بە دوودڵییەوە، بەو جۆرەی سەربەســـتییەکەی من دەیهێڵێتەوە، ســـەرەکی نییە و دیاردەیەکە بیریلێکراوەتەوە. ئەوەی ڕاســـتەوخۆ دێتـــە بەردەممان جیهانە بە پێویستییەکەیەوە؛ ئەو جیهانـــەی خۆم لەناوییدا خەریککردوە و کارەکانم، وەکو ســـوێسکە دەبن بە هۆکاری ســـەرهەڵدان و فڕینی بەهاکـــان. تورەبوون بەهای نێگەتیڤی 'کەمی' و پەســـەنکردنەکەشم بەهای پۆزەتیڤـــی 'شکۆداری' دەداتێ. لەسەرو ئەمانەشەوە، ملکەچ کردنم بۆ کۆمەڵێک نەریتی قەدەخەکراو، بوونی شتە

قەدەخەکراوەکان بۆ من دەردەخات. ئەو بورژوازیانەی خۆیان بەهاوولاتیانی بەرێز دادەنێن، لە ڕێگەی بیرکردنەوە لە بەها ڕەوشتیەکانەوە بەڕیز نابن. ئەوان لە یەکەم ڕۆژی بوونیانـــەوە فرێدراونەتە نێو کۆمەڵێک لە هەڵوێست و ڕەفتارەوە، کە واتای ڕێزیان بۆ دادەنێت. ڕێزلێنان پێویستی بە بوونێکە و نەخراوەتە بەر پرسیارکردن. [لەم حاڵەتەدا] هەزارەها بەها، وەکو ئەو نوســـراوانەی لـــە باخەکاندا دانراون و ئاگادارمان دەکەنەوە بە ســـەر چیمەنەکەدا نەڕۆین، فرێدراونەتە ســـەر ڕێگەمان. لەچیدا جیهان ڕاستەوخۆ لەبەردەم ئاگامەندیییماندا ڕادەوەستێت و ئێمەش خۆمان بەوجـــۆرە نابینیـــن، فرێدرابینە نێو پرۆژەکانمانەوە؟ بوونمان ڕاســـتەوخۆ لەنێو هەڵوێستدایـــە، لەبەردەم پرۆژەکاندا ڕادەوەســـتێت و بیریان لێدەکاتەوە. خۆمان لەنێـــو جیهانێکـــدا دەدۆزینەوە پڕە لە خەڵکی و ئەوانیـــش لەگەڵ پرۆژەکانماندا داواکارییان هەیە. بۆنموونە، من جگەرە دەکێشـــم، ئـــەم ئێوارەیە پیرۆ دەبینم. پێویستە وەڵامی سیمۆن بدەمەوە. نابێت ڕاستی لە کلاوە بشارمەوە. هەموو ئەم شتە چاوەڕوانکراوانە بەهاکانی ڕۆژانەن واتاکانیان لە هەڵبژاردنی مندا هەڵدەقوڵێن. هەڵبژاردنەکەش پـــرۆژەی منە لەنێو جیهاندا. بـــە شێوەیەکی ئاشکراتریش ئەو پرۆژەیە، کە ڕوو لە ئەگەرەکان دەکات و دەبێت بە هۆکار بۆ سەرهەڵدانی بەهاکان و شتە چاوەڕنەکراوەکان یان بە گشتی بۆ جیهان لەودیو جیهانەوە بە ڕووتکراوی واتاکەی خۆی نیشـــاندەدات. شتەکانی دیکە، وەکو کاتژمێرەکە، نوســـینی سەر شەقامەکان، فۆرمی باجدان، پۆلیسەکان و کارمەندەکانی ئیستگەی شەمەندەفەر بـــە کۆنکرێتی لە بەرانبەر دوودڵییەکەمـــان هەبوون. هەر ئەو کاتەی پرۆژەکە لە دوورەوە هەستی پێدەکرا و خۆی نیشانی من دەدا، منیش ئاماژەم بۆ بوونی خۆم دەکرد چونکە دەبێت چاوەڕوانی سەرهەڵدانی خۆم لە داهاتوودا بکەم. خۆم، وەکو ئەو کەسە دەبینم واتا بە کاتژمێرەکە دەبەخشێت. من ئەو کەسەم بە خوێندنەوەی نوســـینی نێو باخەکە بەســـەر چیمەنەکەدا ناڕۆم و گوڵەکان ناشێلم. ئەو کەسەم پەرتووکەکە دەنوسم و دەزانم چ سودێکی هەیە. لە کۆتاییدا، من بەهاکان دەهێنمە کایەوە تاکو حوکم بەسەر کارەکانمدا بدەم. من لە دوودڵییەکەمدا بەرانبەر بوونی خۆم ڕادەوەستم؛ هەموو ڕێگرەکان بە هۆی سەربەستییەکەمەوە لەناودەچن. هیچ بەهایەک دژی ئەو ڕاســـتییە نایەتە پێش، کە من لە بوونداً بەهاکان دەپارێزم و گلیـــان دەدەمەوە. هیچ شتێک بوونی من لە جیهان و ناوەڕۆکی خۆم لەو نەبوونە دانابڕێـــت، کـــە منم. پێویستە لە واتای جیهـــان و ناوەڕۆکی خۆم تێبگەم؛ بەبێ بیانوو یان ســـەلماندن بڕیاریان لەســـەر بدەم. کەوابوو، دوودڵی تێگەیشـــتنە لە سەربەســـتی. لەم ڕووەوە هەرچەندە ڕاستەوخۆ سەرهەڵدەدات، بەڵام ئەو شتەش بیریلێدەکرێتەوە و ڕەتدانەوەی داواکارییەکانی جیهانە. لەوێدا دێتەکایەوە، کە من پاش خۆ خەریکردنـــم بە جیهانەوە خۆم دوور دەخەمەوە و هەوڵدەدەم لە خۆم،

وەکو ئاگامەندییەک تەوانای هەڵسەنگاندنی پێش ئۆنتۆلۆجیانەی بۆدەروونی خۆی هەبێت، تێبگەم. دوودڵی دژی بیرکردنەوەی ئەو کەسە جدییەیە، کە بەهاکان بە جیهان دادەنێت و ماتەریالیستیانەش لە ناوەڕۆکیان دەکۆڵێتەوە. من لە مەزاجێکی جیدییدا خۆم بەو بابەتە دادەنێم، کە هەموو شتە لەپێشترەکانی خستۆتە ئەو لاوە، کە من لەگەڵیاندا لەو کاتەدا کارناکەم؛ ئەو واتایەی سەربەستییەکەم بە جیهان بەخشیوە وا بۆیدەچم لە جیهانەوە هاتوە و منیش دەبێت پەیڕەوی بکەم. لە دوودڵییدا من خۆم، وەکو هەموو سەربەستییەکەم دەبینم و بێجگە لەو واتایەی من بە جیهانی دەدەم باوەڕ بە واتای دیکە ناهێنم. نابێت ئەو بابەتەی لێرەدا بیریلێکراوەتەوە و ئەگەرەکانی ڕاستەوخۆ دەرخستوە بە مەرجێکی تەواوی بۆ تێگەیشتن لە دوودڵی دابنێین. لە هەموو حاڵەتێکی بیرکردنەوەدا دوودڵی دەبێت بە بونیادی ئەو ئاگامەندییەی بیردەکاتەوە. بەڵام هێشتا دەتوانم لە ڕێگەی چەند هەڵوێستێکی دیکەوە دوودڵییەکەم بناسمەوە-بۆنموونە لە هەڵوێستی ڕاکردندا. هەموو شتێک، کە ڕوودەدات، لە ڕاستیدا، لەبەر ئەوەیە هەڵوێستی ڕاستەوخۆمان لە دوودڵییەکەدا ڕاکردنە. فێرگەی ناچارەکی سایکۆلۆجی، پێش ئەوەی ببێت بە بیردۆزە، هەڵوێستییکی بیانودۆزینەوە بوو یان ئەگەر حەز بکەیت بیانووی بۆ هەڵوێستەکان دادەنا. ئەوەش دەردەخات لە ناخی هەر یەکێک لە ئێمەدا هێزی ناکۆک و دژوەستا و هەیە بوونیان، که وەکو بوونی شتەکانە. دەیەوێت ئەو بۆشاییە پڕکاتەوە، کە لە چواردەورماندایە و پردی پەیوەندی نێوان ئێستا و ڕابردوو، هەروەها ئێستاو داهاتوو هەڵبەستێت. خۆرسکێک لە کردەوەکان بۆ مرۆڤ پێکدەهێنێت و کردەوەکانیش بە بەرز دادەنێت. کردەوەکانیش بۆ سەر بناخەیەک لە دەرەوەیاندا دەگەڕێنێتەوە. ناچارەکی سایکۆلۆجی بەرزێتی بوونی مرۆڤ، کە لە دوودڵیدا لەودیو ناوەڕۆکییەوە سەرهەڵدەدات، ڕەتدەداتەوە. هەروەها بە کەمکردنەوەی ئێمەش بۆ ئەو شتەی ئێستا هەین دەمانکات بە بوونێکی پۆزەتیڤی لەنێو-خۆدا و لە ناوەڕاستی بووندا دامانەنێت.

بەڵام ئەم جۆرە ناچارەکییەی بووە بە بەرگریکردن دژی دوودڵی، حەدەسێکی تێڕامانانە نییە. هیچ سەلماندنێکی دژی سەربەستی پێ نییە؛ بووە بە جۆرێک پەنابردن و ڕێگەیەک بۆ خۆدەربازکردن لە دوودڵی. ئەمەش لەو ڕوانگە فەلسەفییەوە باشتر ئاشکرا دەبێت، کە زانایانی ناچارەکی سایکۆلۆجی باس لەوە ناکەن بۆچوونەکانیان لەسەر بناخەی بەخۆداچوونەوە دامەزراندبێت. بۆچوونەکانیان تەنیا گریمانەیەکە و بۆ فاکتۆر یان لە دامەزراندنی فێرگە سایکۆلۆجییەکەیان بۆ پاشگرەکان دەگەڕێنەوە. باوەڕ بە ئاگاییەکی ڕاستەوخۆ لە ئاستی سەربەستیدا دەکەن، کە نایارەکانیان بەناوی "سەلماندنی هەستی ناوەوە بە ڕێگەی حەدەس" ەوە دژی ئەوان بەکاریدەهێنن. لە مشتومڕەکەیاندا جەخت لەسەر بەهای ئەو هەستەی

ناوەوە دەکەن. لەبەرئەمە ئەو حەدەســـەی دەبێت بە هۆکاری ناسینەوەی بوونی خۆمان و کردەوەکانمان لای کەس باسنەکراوە. ئێمە، لەبەر ئەوەی واتێگەیشتوین، کە ســـەرچاوەی کردەوەکانی خۆمانین، هەســـتەکەین بیرکردنەوە لە دوودڵی و تێپەڕکردنی بە حوکمدان بەســـەریدا لەنێو دەســـتەڵاتماندایە. ئەو گرفتەی لێرەدا یەخەمان دەگرێت بڕواکردنە بە ناڕاســـتەوخۆی دوودڵییەوە. ئایا ئەو دوودڵییەی حوکمی بەسەردا بدرێت دەستەڵاتەکەیمان لێسەندوە و چەکمان کردوە؟ ئاشکرایە نـــا. لێرەدا دیاردەیەکی نـــوێ لەدایک دەبێت، ئەویش پرۆســـەی 'ڕوخاندن'ە لە پەیوەندییەکەمان بە دوودڵییەوە. ئەم پرۆسەیەش پێویستی بە هێزێ لەناوبردنە.

ناچارەکی بە تەنیا و بەبێ پشتبەستن بە شتێکی دیکە نابێت بە ڕوخێنەر چونکە ناچارەکی گریمانەیە. ئەم پرۆسەیە ڕاکردنێکی ئاگامەندانەیە. یەکەمجار، دەبێت بە هەوڵدانێک بۆ ڕوخاندنی ئەو ڕێگرانەی دێنەبەر ئەگەرەکەم. کاتێکیش ئەگەرەکەی خۆم دەناســـم، لە کۆتایی پرۆژەکەمدا بوونیشـــی دەناسم و بە بەشێک لە بوونی خۆمـــی دادەنێم، وەکو ئەو شتەی لە داهاتوودا چاوەڕێم دەکات و هیچ شتێک لە منی جیاناکاتەوە. لەم ڕووەوە، من دەبم بە ســـەرچاوەی ئەگەرەکەم و ئەمەیە بە ئاگایی لە سەربەستی ناوزەدی دەکەین. ئەم بونیادەی ئاگامەندییە شوێنکەوتوانی فێرگەی سەربەستی ویست، کە باســـی هەستی ناوەوە دەکەن، بیریلێدەکەنەوە. بەڵام من هەموو ئەو ڕێگرانەی دێنەبەردەم ئەگەرەکەم دووردەخەمەوە. لەڕاستیدا ناتوانم بوونیان بـــەو شێوەیەی ئەگەرەکانی خـــۆم دەهێنمەکایەوە، دەرنەخەم. ناتوانـــم بە ئەگەر دایاننەنێم و هەروەها نەبن بـــە ئەگەریش بۆ من. زۆر لە خۆم دەکەم بە هەبوویەکی لۆجیکانە یان وەکو شت بیانبینم. ئەگەر بیر لە نوسینی ئەم پەرتووکە بکەمەوە و بە ئەگەرێک دایبنێم ئەوا لەنێوان ئەم ئەگەرە و ئاگاماندییما دەبـــم بە هۆکاری نەبوونی ئەو بوونەی دەبێت بە ئەگەری نوســـینەکە و ئەگەری نەنوسینیشـــی. بەڵام هەوڵدەدەم خۆم لەو دیوی ئەگەری نەنوســـینەوە دابنێم و دەمەوێت بزانم چ دەبینم؛ هەوڵدەدەم لە ئەگەری نەنوسین، وەکو پێویستییەک بۆ بیرکەوتنـــەوە، نەک ئەوەی من بایەخی پێدەدەم، تێبگەم. ئەگەرەکەش پێویستە شتێکی دەرەکی بێت لە پەیوەندییەکەیدا و بەمنەوە و لەپەیوەندی نێوان جوڵان و تۆپە وەستاوەکانی یاری بلیارد بچێت. ئەگەر لەمەدا سەرکەوتوبم، ئەوا ئەگەرەکانی دژی ئەم ئەگەری منن، دەبن بە شتێکی لۆجیکی و کاریگەرێتی خۆیان لە دەست دەدەن. لە دەرەوە وەکو بێگانە دەبینرێن و ناتوانن هەڕەشەمان لێبکەن. لەوانەیە کەســـێکی دیکەش وەکو ئێمە بەمجـــۆرە تەماشایان بکات یان هایدیگەر گوتەنی، ببن بە هەڵوێستی دەرەکی کەســـانی دیکە. من نوســـینی ئەم پەرتووکە دەکەم بە پرۆژەی خۆم. هەمانکات کەســـێکی دیکە نییە هەمان پرۆژەی نوســـینی ئەم پەرتووکەی هەبێت. ئەگەرەکان بوونی من دەهێڵنەوە و بڕیار لەســـەر سەربەستی

من دەدەن، بـــەڵام ڕێگەیان نادەم ببن بە هەڕەشەکـــەر. من بایەخیان پێنادەم. ئەو ئەگـــەرەی هەڵیدەبژێرم دەبێـــت بە ئەگەرێکی کۆنکرێتـــی و نەبوون لە من جیادەکاتەوە. ڕاکردن لە دوودڵی سەرلێشـــێوان لە ئاستی داهاتوودا نییە. بەڵکو دامالّینـــی ڕابردووشە لە هەڕەشەکردن. ئەوەی من لێـــی ڕادەکەم بەرزێتییەکەی بوونـــی خۆمە، کە دەیەوێت خۆی بگەیەنێتـــە ژوور ناوەڕۆکی ئێستاوە. من خۆم بە ناوەڕۆک، وەکو ئەو بوونەی لەنێو خۆدایە دادەبێم. هەمانکات، ئەو ناوەڕۆکەم بە پێکهاتەیەکی مێژوویی دانانێـــم و پەیوەندییەکەشی بە کردەوەکانمەوە، وەکو پەیوەنـــدی نێوان بازنە و خەســـڵەتەکانی دەبینمەوە. من ئـــەو ناوەڕۆکە بەبێ ئەوەی ســـەرەتا و کاتـــی پەیدابوونی بۆ دابنێیم بە جێگەزا و ســـەرەتای هەموو ئەگەرەکانی ناوزەد دەکەم. لێرەوە ئەو کردەوەیە بە کارێکی سەربەستانە دادەنێم، کە نوێنەرایەتی دەرووم بکات، ئەم سەربەستییە، کە ئەگەر لەپێش بوونی منەوە هەبووبێت پەشیمانم دەکات، بۆ ناوەڕۆکم دەیگەڕینمەوە و دەرووم بەو خوایە بچوکە دادەنێم، کە لەنێو بوونمدایە و سەربەســـتییەکەمی، وەکو چاکەیەکی مێتافیزیکی لێوە دەردەچێت. من ئەو بوونە سەربەســـتە نیم. ئەوەی سەربەســـتە (خۆ)کەی نـــاوەوەی منە، کە لەنێـــو ئاگامەندییما دەژی. ئەمـــەش چیرۆکێکی خەیاڵاوییە، چونکە سەربەســـتییەکەم لەناخی بوونێکی نادیارەوە ســـەردەردەکات. ناوەڕۆکم بوونێکی دیار و ڕوونی نییە، شتێکی ناوەکی بەرزە و سەربەســـتییەکەشم دەبێت بە یەکیک لە خەســـڵەتەکانی. بە کورتییەکەی، من سەربەستییەکەی خۆم لەنێو بوونێکـــی دیکەدا دەدۆزمەوە. پوختەی ئەم چیرۆکە خەیاڵاوییەش ئەمەیە: (خۆ)ی من دەبێت بە سەرچاوەی کردەوەکانم و خاوەنی ئەو کەسایەتییەی پێکهاتوە. دڵنیام، کە (خۆ) ئەژی و خۆشی دەگۆڕێت. هەر یەکێک لەو کردەوانە تیایدا دەبنە هۆکـــاری گۆڕانکارییەکان. بەڵام هارمۆنی و گۆڕانکارییەکان لەســـەر بناخەیەکی بایۆلۆجـــی دادەنرێن. لەو گۆڕانکاریانە دەچێت من پاش ئەوەی پیرۆی هاوڕێم بۆ ماوەیەکی زۆر نابینم هەستیان پێدەکەم. برگسۆن باسی ئەوەی کردوە چۆن (خۆ) بەردەوام خۆی ڕێکدەخات و لەگەڵ ئاگامەندییدا هاودەم ڕادەوەستێت. ئاگامەندی ناتوانێـــت بگاتە ئەودیو بوونی (خۆ)وە، کە وەکو پەیوەندی نێوان باوک و منداڵ بەرانبەر دەبێت بە ســـەرچاوەی کردەوەکانم. کردەوە لـــە خۆ دوورەدەکەوێتەوە، بەڵام هەمیشـــە لەســـەر ئەو ڕێگەیە دەمێنێتەوە؛ بە دڵنیاییـــەوە تاکو ڕادەیەک خـــۆی دانابڕێت. ئێمە خۆمانی تێدا دەناســـینەوە و وەکو چـــۆن باوکێک بوونی خـــۆی لە منداڵەکەیدا دەبینێتەوە، ئێمەش خۆمـــان لەنێو کردەوەکەدا دەبینین. لە گەڕانەوەی سەربەســـتییەکەم بۆ هەبوویەکی دەرووڵـــی، وەکو (خۆ) برگسۆن دەمامەکێک دەخاتە ســـەر ڕووی دوودڵییەکەمـــان. ئەم کارەش لە کەمکردنەوەی ڕۆڵی ئاگامەندییدایە. ئەوەی لێرەدا[برگسۆن] باسیدەکات، سەربەستییەکەمان نییە

بەوجۆرەی دەردەکەوێت، بەڵکو سەربەستی شتێکی دیکەیە لە بوونی ئێمەدا.

ئەمە ئەو پرۆسەیەیە ئێمە تیایدا دوودڵییەکەمان دەشارینەوە. بە هەڵگرتنی ئەگەرێک واز لە هەموو ئەگەرەکانی دیکە دەهێنین. ئەو ئەگەرەش نادەینە دەست سەربەستییەکەمان و بۆ شتێکی دەگەڕێنینەوە، کە لێوەی دەرچووبێت. هەمانکات، ئەو شتە خۆمانین، بەڵام وا باسکراوە، کە شتێکی دەرەکی بێت و ئێمە نەبین. هەروەها ئێمە حەزدەکەین لە سەربەستییەکەمان ڕابکەین و پەنا بۆ ناچارەکی بەرین و بەهانە بۆ هەڵسوڕانی کردەوەکانمان پەیدابکەین. ئێمە بۆ ئەوەی لە دوودڵی ڕابکەین، خۆمان بە (شت)یان ئەوی دیکە دادەنێین. ئەو[شتە] دەکەین بە سەرچاوەی سەربەستی و کردەوەکانمان. ئایا ئەو پیکهاتەیە لە داپۆشین و شاردنەوەی دوودڵییەکەماندا سەرکەوتووە؟

ئاشکرایە، ناتوانین بەسەر دوودڵییدا زاڵ بین چونکە ئێمە ئەو بوونەین، کە دوودڵیین. بێجگە لەوەی بیرکردنەوە ڕێگەمان نادات لە واتای شاردنەوە بە ڕووتی تێبگەین، بەڵام پێویستە بزانین ئەو هەڵوێستە چییە و چۆنە، کە شاردنەوەی تێدا ڕوودەدات. ئێمە دەتوانین بابەتێکی دەرەکی بشارینەوە چونکە ئەو بابەتە لە دەرەوەی بوونی ئێمەدایە. لەبەر هەمان هۆکار دەتوانین ڕوومان وەرگێڕین و تەماشای نەکەین و چاومان بخەینەسەر بابەتێکی دیکە. لێرەدا بوونی من و ئەو بابەتە بەردەوام دەمێنیتەوە و پەیوەندییەکەی نێوانمان، کە ڕوویدا لەناودەچێت. بەڵام ئەگەر من ئەو بوونە بم، کە حەز لە شاردنەوە و داپۆشین دەکات پرسیارەکە سەبارەت شاردنەوە شێوازێکی دیکە وەردەگرێت. من ئەو کاتە حەز ناکەم لایەنێکی بوونم ببینم و بیشارمەوە، کە ئەولایەنەم بینیبێت. بۆئەوەی بیریلێنەکەمەوە دەبێت بیر لەوە بکەمەوە، کە بیریلێنەکەمەوە. لەم پەیوەندییەدا ئەوەی حەز لە ڕاکردنەکە دەکات، منم و هەروەها منیش ڕوو لەو بابەتە دەکەم، کە دەمەوێت لێی ڕابکەم. ئەمەش ئەوەدەگەیەنێت، کە دوودڵی و مەبەستی دیاریکراوی دوودڵییەکە و ڕاکردنەکەش لە دوودڵی هەموویان پێکەوە لەنێو ئاگامەندییدان. من ڕادەکەم لەوەی نەزانم، بەڵام ناتوانم نەزانم، کە من ڕادەکەم. ڕاکردن لە دوودڵی شێوازێکی ئاگاییە لە دوودڵی. لەبەرئەمە، دوودڵی داناپۆشرێت و ناتوانین لێیڕابکەین. هێشتا دوودڵ بیت و لە دەست دوودڵیش ڕابکەیت، بە تەواوی وەکو یەک نین. ئەگەر من دوودڵییەکەی خۆم بم و هەوڵ بدەم لە دەستیشی ڕابکەم ئەوە دەگەیەنێت، کە من خۆم لە بوونی خۆم بەو شێوەیەی هەم دوورەخەمەوە و دەتوانم ببم بە دوودڵی بەبی ئەوەی دوودڵ بم و واز لە دەستەڵاتی لەناوبردنی بهێنم. ئەم دەستەڵاتی لەناوبردنەش، مادامەکی لە دوودڵی ڕادەکەم دوودڵی لەناودەبات. ئەم هەڵوێستە بە بڕوای خراپ ناوزەد دەکەین. دوودڵی لە ئاگامەندی دانابڕێت و دیاردەیەکی دەروونی ئەودیو ئاگامەندیش نییە؛ ئاساییە من لە ئاستی بڕوای خراپدا توشی

ئـــازاری ویژدانی ببم و ئەو دوودڵییەش بناســـمەوە، کە خۆمم. ئەم بڕوای خراپە دەیەوێت ئەو نەبوونییە پربکاتەوە کەمنم و لە پەیوەندییەکەم بە بوونی خۆمەوە ســـەرهەڵدەدات. ئێمە بە کۆتایی باسکردنی یەکەم گەیشتوین. لێکۆڵینەوەکەمان لەســـەر ڕەتدانەوە لەمە زۆرتر ناڕوات. ئـــەم لێکۆڵینەوەیە جۆرێک هەڵوێستی بۆ دەرخستوین؛ هەڵوێست لە ئاستی نەبوونداً، کە پێویستی بە جۆرێک بوونی بەرزە بناســـرێت و بە جیا باســـیبکەین. کەوابوو، لەم حاڵەتەدا خۆمان لە ئاستی دوو جـــۆر بەرزی[یان دەرچوون لە خۆوە] دەبینینـــەوە: یەکەمیان ئێمە فڕێ دەداتە نێـــو بوون— لەنێو—خۆوە و دووەمیش ئێمە بە نەبوونەوە خەریکدەکات. لێرەدا، بە گەیشـــتن بەم خاڵە، لەوە دەچێت گرفتە بنەڕەتییەکەمان سەبارەت پەیوەندی مرۆڤ بە بوونەوە چارەســـەر کردبێت. بەڵام بـــەردەوام بوونمان لە شیکردنەوەی بەرزێتی بەرەو نەبوون و گەیشـــتن بە ئاکامەکەی زانیارییەکی بەنرخمان دەداتێ. بێجگە لەمە ناتوانین کێشـــەی نەبوون ڕەچاونەکەین. ئەگەر مرۆڤ هەڵوێستێکی دیاریکراوی لە ئاستی بوون—لەنێو—خۆدا وەرگرت و تۆڕێنەوە فەلسەفییەکەشمان پرســـیار لەبارەی ئەو هەڵوێستـــەوە بکات لەبەر ئەوەیە، کە مـــرۆڤ ئەو بوونە نییـــە. ئێمە نەبوونمان، وەکو مەرجێکی ڕووکردن بەرەو ئەو بوونە دانا. کەوابوو، پیویستە زۆرتر لە نەبوون بکۆڵینەوە و ڕێگە نەدەین لە دەستمان دەرچێت.[٣٥]

بەهەرحاڵ، وەڵامدانەوەی پرســـیارەکەمان لەسەر واتای ڕەتدانەوە زۆرشتی بۆ ڕوونکردوینەتەوە. ئێمەی بە سەربەســـتی ئەزمونگەرانە گەیاندوە، کە دەستەڵاتی لەناوبردنی مرۆڤە لەنێو کاتدا و تێگەیشتن لە هەموو جۆرەکانی ڕەتدانەوەیە. بەڵام ناکرێت ئەم جۆرە سەربەستییە لەناوبردن و بناخەی لەناوبردنیش بێت. لە ڕاستیدا بەشێکە لە پێکهێنانی ئەو بەرزێتییە- ناوەکییەی هەموو ڕەتدانەوەکان مەرجداردەکات. هاوکات ئاماژە بـــۆ بناخەکە ناکات. لەبەرئەمە دۆزینەوەی بناخەی ڕەتدانەوەکان پێویستـــە. دەبێت ئەو کردەوەیە بدۆزینەوە، کە مرۆڤ تێیدا دەبێت بە نەبوون بۆ خۆی. دەبێت بزانین چۆن مرۆڤ، وەکو ئاگامەندی لەنێو جیهاندا، کە بناخەی نەبوونـــی خۆیەتی نەبـــوون لەگەڵ خۆیـــدا دەهێنێتە جیهانـــەوە. لەوە دەچێت بۆچارەسەرکردنی ئەم کێشەیە، ئامێرێکمان بە دەستەوە نەبێت. بەڵام ڕەتدانەوە ڕاســـتەوخۆ سەربەستی دەهێنێتە پێشـــەوە. ئێمەش دەبێت لە سەربەستیدا ئەو هەڵوێستـــە بدۆزینەوە، کە تۆڕێنەوەکەمان بەردەوام دەخاتەگەر. ئایا لەپێشـــتر ئاماژەمان بۆ ئەو خاڵە نەکرد، کە لە بڕوای خراپدا ئێمە ئەو دوودڵییەین، کە لە

---

٣٥ Transcendence چەمکی بەرزێتی چەند جارێک سارتەر بەکاریهێناوە ئەو واتایە نابەخشێت، کە بیریارە ئایدیالیستەکان، وەکو ئەفلاتون یان کانت، ڕوونیانکردۆتەوە. سارتەر، وەکو هایدیگەر بەکاریهێناوەو بۆ هەموو ئەو بابەتانە دادەنریت لە دەرەوەی ئاگامەندییدان و ئاگامەندی ڕوویان تێدەکات تاکو بیانناسێت. (وەرگێڕ)

دەســـت دوودڵی ڕادەکات و ئەمەش لەنێـــو ئاگامەندییدا ڕووەدات؟ ئەگەر بڕوای خراپ هەبێت ئەوا دەبێت بتوانین لەنێو ئاگامەندییدا بوون و نەبوون و ئەو بوونەی، کە نایەوێت ببێت بەو شتە بناسینەوە. بڕوای خراپ سەرباسی لێکۆڵینەوەکەمانە. بۆئەوەی مرۆڤ دەســـتەڵاتی پرسیارکردنی هەبێت، پێویستە نەبوونی خۆی بێت؛ لەنێو بووندا بنەڕەتی نەبوون بێت.

کەوابوو، هەمیشـــە شتە بەرزەکانی ڕابردوو یان داهاتوو لەنێو ڕاســـتەقینەی کاتیگەرانەی بوونی مرۆڤدا خۆیان دەردەخەن.

بەڵام بـــروای خراپ کتوپڕ ســـەرهەڵدەدات. کەوابوو، چـــۆن بڵێین پێویستە ئاگامەنـــدی کتوپڕانـــە کۆجیتۆیەکی پێش تێڕامان بێـــت، ئەگەر مرۆڤ بتوانێت بڕوای خراپی هەبێت؟

بەشی دووەم
بڕوای خراپ

١. بڕوای خراپ و ناڕاستی

مـــرۆڤ تەنیا ئەو بوونە نییە لە ڕێگەی ئەوەوە ڕەتدانەوەکان دێنە جیهانەوە؛ بەڵکو دەتوانێت بەرانبەر خۆشی هەڵوێستی ڕەتدانەوەی هەبێت. ئێمە لە پێشەکی ئەم پەرتووکەدا ئاگامەندییمان پێناســـکرد و گوتمان مادامەکی ئەم بوونە ئاماژە بۆ ئەوی دی دەکات بوونێکە، کە پرســـیار لە بارەیەوە ســـەرهەڵدەدات. هەروەها واتای پرسیارکردنیشـــمان ڕوونکردەوە و لـــەم ڕووەوە دەڵێین، "ئاگامەندی ئەو بوونەیە، کە لـــە نەبوونی خۆی بە ئاگایە". لە قەدەخەکردندا، بۆ نموونە، مرۆڤ شتێکـــی بەرزی نێو داهاتوو ڕەتدەداتـــەوە. بەڵام ئەم ڕەتدانەوەیە زەق و ئاشکرا نییە. ئاگامەندییەکەم بە بینینی ڕەتدانەوەکەوە نەبەســـتراوەتەوە. وەکو هێزێکی لەناوبـــردن بۆ ئەگەرێک دەردەکەوێت، کە ئەو ئەگەرە کەســـێکی دیکە دەیەوێت بیکـــات بە پرۆژەی خۆی. لەبەر ئەوە لەنێو جیهاندا دەبێت بە (نا)، ئەو چەمکەی بۆ یەکەمجار کۆیلە بەرانبەر خاوەنەکەی بەکاریدەهێنێت یان زیندانییەک لە کاتی ڕاکردندا لە ئاستی پاسەوانەکاندا دەریدەبڕێت. تەنانەت کەسانێک، وەکو (بەرپرس، پاسەوانی زیندان یان چاودێرێک) هەن، کە ژیانی کۆمەڵایەتییان لەسەر چەمکی (نا) ڕاوەستاوە. کەسانی دیکەش ئەم چەمکە دەکەن بە بەشێکی جیهانی ناوەوەیان و کەسایەتیان دەبێت بە ڕەتدانەوەیەکی بەردەوام. ئەمەش واتای گوتەکەی شیلەرە، کە دەڵێت، "مرۆڤی ڕیسوا" لە ڕاستیدا (نا)یە.

بـــەڵام هەڵوێستی دیکەش لە بوونی مرۆڤدا هەن بەرەوناوەوەی ئاگامەندیمان دەبەن. گاڵتە یەکێکە لەو هەڵوێستانە. مرۆڤ لە گاڵتەکردندا ئەو شتە ڕەتدەداتەوە، کـــە دەیەوێت دەریبڕێت. لە پێنـــاوی ئەوەی باوەڕی پێنەکەیـــن بەو باوەڕەمان دەگەیەنێت. ئەوە ڕەتدەداتەوە، کە دەیسەلمێنێ و ئەوەش دەسەلمێنێت، کەڕەتی دەداتەوە. بابەتێکی پۆزەتیڤمان دەخاتە بەردەست و ئەو بابەتە هەمانکات بێجگە لەهیچ، چی دیکە نییە. هەڵوێستەکانی ڕەتدانەوە بەرانبەر(خۆ) پرسیارێکی نوێ لە بەردەمماندا قوتدەکاتەوە: ئێمە چین تاکو بڵێین مرۆڤ ئەگەری خۆڕەتدانەوەی هەیە؟ بەڵام لێکۆڵینەوە لەســـەر(خۆ—ڕەتدانەوە)ی هەمەکی لە دەرەوەی بواری نوســـراوەکەماندایە. ئـــەو جۆرە هەڵوێستانـــەی دەکەونە ژێر ئەم سەرباســـەوە فـــرە و جۆراوجۆرن. لەوانەیە بتوانین زۆر بە کورتی باســـیان بکەین. لەبەرئەمە

پێویستـــە ئەو هەڵوێستـــە هەڵبژێرین، کە لە بوونی مرۆڤـــدا لەوانی دیکە زۆرتر گرنـــگ و بنەڕەتییە. هەروەها لەم هەڵوێستـــەدا ئاگامەندی لە جێگەی ڕووکردنی ڕەتدانەوەکـــەی لە بابەتێکـــی دەرەکی ڕوو لە خۆی دەکـــات. ئەم هەڵوێستە بۆ مـــن بڕوای خراپـــە. هەندێکجار بـــڕوای خراپ لەگەڵ ناڕاســـتیدا جیانابێتەوە. بەبێ جیاوازی ئەو کەســـەی توشی بڕوای خراپ دەبێت، بە درۆزن لەگەڵ خۆیدا دایدەنێیـــن. لەبەرئەمە بڕوای خراپ بە درۆکردن لەگـــەل خۆدا ناوزەد دەکەین و لە درۆکردن بە شێوەی گشـــتی جیادەکەینەوە. ئێمە لەســـەر ئەو خاڵە هاوڕاین، کـــە درۆکردن هەڵوێستێکی نەرێیە. بەڵام نەرێی بوونەکە ناکەوێتە ســـەر خودی ئاگامەنـــدی و ڕوو لە بابەتێکـــی بەرز[دەرەکی]دەکات. هەروەهـــا ناوەڕۆکی درۆ لەوەدایە، کە درۆزنەکە ڕاســـتی دەناســـێت بەڵام دەریناخـــات. ئەوەی لە شتێک نەزانێـــت، درۆی لە بارەوە ناکات و ئـــەو کاتەی بە هەڵەشدا دەچێت درۆ ناکات. چاکترین وەسفکردنی درۆزن ئەوەیە بڵێین، ئەوەی درۆ دەکات گوێنەدەرە و ڕاستی دەناسێت، بەڵام نکۆڵی لێدەکات. ڕاستییەکە ڕەتدەداتەوە و ئەوەش ڕەتدەداتەوە، کە ڕەتی داوەتەوە. ئەم هەڵوێستە دوو جار ڕەتدانەوەیە و پێویستی بە بابەتێکی بەرز و دەرەکی هەیە. ئەو هۆکارەی درۆی لە بارەوەکراوە شتێکی بەرزە و بوونی ڕەتدراوەتەوە. ڕەتدانەوەکەی ناوەوەش دەکەوێتە ســـەر بەکارهێنانی وشەکان بۆ دەربڕینی خۆئامادەکردنەکەی درۆزن، کە ئەرێ یە؛ دەتوانرێت حوکمی سەلماندنی بەسەردا بدرێت. درۆزن دەیەوێت فێڵ بکات و ئەوەش لە خۆی ناشارێتەوە. بەڵکو بـــە پێچەوانەوە، ئەو کاتەی پرســـیاری لێدەکرێت پەنای بـــۆ دەبات. بە ئاشکرا دەستەڵات بەســـەر ڕەفتار و هەڵسوکەوتەکانیا دەگرێت. بۆ سەرگرتنی درۆکەش ئەو گوتانەی وەکو (من هەرگیز فێڵت لێناکەم! ئەمە ڕاســـتە! یان سوێند دەخۆم) بەکاردەهێنێت، بابەتی ڕەتدانەوەی ناوەکین. بەڵام درۆزنەکە بە مەبەســـتی خۆی دانانێت. درۆکـــردن دیوی ناوەوەی ئاگامەندی دەرناخات؛ ڕەتدانەوەکانی ڕوو لەو بابەتە دەرەکییانە دەکان، کە ئاگامەندی لەنێو خۆیدا هەڵیان ناگرێت. لەبەرئەمە، درۆکردن پێویستی بە بناخەیەکی ئۆنتۆلۆجی نییە. باســـکردنەکەشمان لەســـەر ڕەتدانەوەکان بەبێ گۆڕان بۆ فێڵکردنیش دروستە. بێگومان ئێمە باسی درۆکردنی نموونەییمان کردووە؛ هەندێک جار ڕووەدات درۆزنەکە دەبێت بە قوربانی درۆکانی خۆی، خۆی بە تـــەواوی باوەڕ بە درۆکردنەکەی ناکات. ئەم جۆرە درۆکردنانەش دەکەونە نێوان بڕوای خراپ و ناڕاســـتییەوە. درۆکردن هەڵوێستە بەرەو بابەتێکی بـــەرز و دیاردەیەکی ئاســـاییە، کـــە هایدیگەر بە بوون لەگەڵ کەســـانی دیکەدا ناوزەدیدەکـــات. ئاماژە بۆ بوونی من و بوونی کەســـانی دیکـــە، هەروەها بوونی کەسانی دیکە بۆ من دەکات. کەوابوو، دژوار نییە بڵێین درۆزن لە درۆکەی خۆی بە ئاســـانی تێدەگات و دەزانێت ئەو ڕاســـتییە چییە و دەیەوێت گۆڕانی بەسەردا

بهێنێت. ئەوە بەســـە بۆ ئەو، کە ویستی خۆی بەرانبەر کەسانی دیکە دەرناخات و کەســـانی دیکەش درۆکەی بە ڕاست وەردەگرن. لە درۆکردندا ئاگامەندی خۆی لە کەســـانی دیکە دەشارێتەوە. بۆ بەرژەوەندی و ســـودی خۆی باوەڕ بە جۆرێک دووانەی ئۆنتۆلۆجی لەنێوان خۆی و هەروەها ئەو خۆیەی کەسانی دیکە دەیبینن دەهێنێـــت. ئەگەر بڕوای خراپ درۆکردن بێـــت لەگەڵ خۆدا حاڵەتەکە دەگۆڕێت. بـــە دڵنیاییەوە ئـــەوەی خاوەنی بڕوای خراپە ڕاســـتییەکی ناخۆش دەشارێتەوە یان ناڕاســـتییەکی خۆش دروســـتەکات. لەم ڕووەوە دەردەکەوێت بڕوای خراپ بونیادی درۆکردنی هەبێت. ئـــەوەی لە درۆکردنی جیادەکاتەوە لەوەدایە، کە من لە بڕوای خراپدا ڕاســـتییەکە لە خۆم دەشارمـــەوە. دوو لایەنی هەڵخەڵەتێنەر و هەڵخەڵەتێنراو ســـەرهەڵنادەن. بە پێچەوانەوە، بڕوای خراپ جەخت لەسەر یەک لایەنی ئاگامەندی دەکات. ئەمەش ئەو واتایە نابەخشـــێت، کە بڕوای خراپ وەکو هەڵوێستەکانی دیکەی مرۆڤ پەیوەندی بە بوونی کەســـانی دیکەوە نییە. بوونی کەسانی دیکە دەبێت بە بارودۆخێک، کە بڕوای خراپ ڕێگەی تێپەڕبوونی دەدات؛ بڕوای خراپ شتێک نییە لە دەوەوەی ڕاســـتەقینەی مرۆڤەوە سەرهەڵدات. کەس توشی نابێت و حاڵەت نییە. ئەوەی بڕوای خراپ دروستەکات خودی ئاگامەندییە. لەبەرئەمـــە پێویستە بـــڕوای خراپ ویست و پڕۆژەی ئاگامەنـــدی بێت؛ پێویستە ئاگامەندی لە بڕوای خراپ تێبگات و تێگەیشـــتنەکەشی لەســـەر کۆجیتۆی پێش تێرامان ڕاوەســـتابێت. پێویستە بزانین ئـــەوەی درۆکە دەکات و درۆکەی لەگەڵدا دەکرێت یەک کەسن. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت من، کە ئەو کەسەم درۆکە دەکەم ڕاستییەکە دەزانم و لە بەرئەوەشە لە خۆمی دەشارمەوە و خۆم هەڵدەخەڵەتێنم. چەند بە تەواوی ڕاســـتییەکە بزانـــم ئەوەندەش بە چاکی دەتوانم بیشـــارمەوە. ئەمەش لە دوو کاتی جیاوازدا ڕوونادەن و لە یەک کاتدا سەرهەڵدەدەن و سەر بە یەک پرۆژەن. چۆن درۆکردن دەمێنێتەوە ئەگەر دوو لایەنەکەی لێ دابڕین؟

بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ ئەم کێشەیەدا، شەفافیەتی ئاگامەندی دەخەینە بەردەم. ئـــەوەی لە بڕوای خراپـــدا دەڕی دەبێت ئاگای لە بڕوای خراپ بێت چونکە بوونی ئاگامەندی هەمیشـــە ئاگاییە لە بابەتەکـــەی. کەوابوو، بۆ ئەوەی ئاگام لە بڕوای خراپ بێت، پێویستە لە بڕوای چاکدا بم، بە تایبەتی بۆ ئەو کاتەی، کە هەســـت بە بڕوا خراپەکەی خۆم دەکەم. بەڵام ئەم سیستەمە سایکۆلۆجییە لەناودەچێت. پێویستە لەســـەر ئەو خاڵە ڕێکەوین، ئەگەر من بە ئەنقەســـت درۆ لەگەڵ خۆمدا بکەم، من لە درۆکردنەکەمدا ســـەرکەتو نابم چونکە درۆکردنەکە دەناسم؛ ئاگاییم درۆکردنەکـــە دەیڕوخێنێت. لێرەدا دیاردەیەکی لەنابـــراو دێتە کایەوە، کە تەنیا لەنێو جیاوازییدا دەتوانێت هەبێت. ئەم حاڵەتە زوو زوو ڕوودەدات و لە ڕاســـتیدا بڕوای خراپ لەناودەبرێت و بەردەوامیش لەنێوان بڕوای چاک و بێ دەربەستییەکەی

ئێمەدا ســـەرهەڵدەدات. هەرچەنـــدە بڕوای خراپ بوونێکی نادیـــار و دادەنرێت metastable بونیادێکـــی دەروونی هەیە ،کـــە بەهەمانکات حاڵەتێکە بەردەوام و درێژخایەن.[٣٦] لای هەندێک شێوازێکی ئاسایی ژیانە.

ئەمەش ئەوە ناگەیەنێت ئەو کەسەی لە بڕوای خراپدایە ناتوانێت بڕوای چاکی هەبێت یان بێ دەربەستانە بژی. لەوێدا هەست بە شەرمەزاری دەکەین، کە نەتوانین واز لـــە بڕوای خراپ بهێنین و لێی تێنگەیـــن. هەندێک بۆ خۆ دوورخستنەوە لەم گرفتانە پەنا بۆ ئەودیو ئاگامەندی دەبەن. بۆنموونە، لە سایکۆلۆجی شیکەرایەتیدا گریمانەی چاودێری بەکاردەهێنن، کە دەبێت بە هێڵی جیاکردنەوە لەگەڵ نەریت و فەرمانگەی پەساپۆرت دەرکردن و پارەدان و هتد. لەوێوە دوو لایەنە هەڵخەڵەتێنەر و هەڵخەڵەتێنراوەکە دەستنیشـــان دەکەن. لێرەدا هاندەرەکان دەبن بە پێکهاتەی ڕاستەقینەی بوونی تاکە کەس. هاندەریش نە ڕاستە و نە درۆ چونکە شتێک نییە بە تەنیا و سەربەخۆ هەبێت. وەکو بوونی ئەم مێزەیە، کە تەنیا ڕاست و ناڕاست نییە، بەڵکـــو شتێکە، کە هەیە یان ڕاســـتەقینەیە. هێماکانیش بۆ ئاماژەکردنی هاندەرەکـــان لەنێو ئاگامەندییـــدا ناوەکین. ترس لە بیرچوونـــەوە و خەونەکان، وەکـــو وشـــە و لا ڕەفتاری درۆزنێـــک کۆنکرێتیە. پەیوەندی نێـــوان بکەر و ئەم دیاردانـــەش لە پەیوەندی نێوان هەڵخەڵەتێنەر و هەڵخەڵەتێنراو دەچێت. جۆرە ڕاستییەک لە ڕەفتار و کردەوەی هەڵخەڵەتینەرەکەدا هەیە؛ بۆنموونە درۆکردنەکە لای هەڵخەڵەتینراوەکە دەبێت بە ڕاســـت. هەروەها ڕاســـتیش لەنێو بەکارهێنانی هێماکانـــدا دەدۆزرێتەوە: ئەمەش زانای ســـایکۆلۆجی شیکاری لە دەروونی تاکە کەســـەکاندا دەریدەهێنێت و ئاماژەی بۆ دەکـــات بەچاودێر دایاندەنێت. کەوابوو، بکەر لە بارەی واتای هەڵوێستەکەیەوە خۆی هەڵدەخەڵەتێنێت. ئەو هەڵوێستە بە شتێکی کۆنکرێتی نەک ڕاستی دادەنیت چونکە ناتوانێت بۆ ئەو پێکهاتە دەروونییەی بگەڕێنێتـــەوە، کە بوونێکی جیاوازی هەیـــە. فرۆید لەگەڵ دامەزراندنی جیاوازی نێوان 'ئید' و 'ئیگۆ' دا دەروونی کردووە بە دوو بەشەوە.[٣٧] من 'ئیگۆ' و 'ئید' نیم و پەیوەندییەکی تایبەتیشم بەو دیو ئاگامەندیمەوە نییە. من دیاردەیەی دەروونی خۆمم چونکە دیاردە دەروونییەکانم ڕاستەقینەیەکن لەئاگامەندی منداو. بۆ نموونە من دەمەوێت ئەو پەرتووکەی لەسەر ڕەفەکە دانراوە بدزم. من ئەو ئارەزووەم، کە دەیەوێت دزییەکە بکات؛ من ئەو ئارەزووە بەرجەســـتە دەکەم و بۆ دزیکردنەکە

٣٦ ئەم چەمکە metastab زاراوەیەکە سارتەر بۆ شێوازی یەکەمی بڕوای خراپ بەکاریهێناوە لە دوو بەش پێک هاتووە (ئەودیو–نەگۆڕ) ؛ بەواتە لەودیو گۆڕانەوە. لەڕاستیدا من نەمزانی چ چەمکێکی کوردی بۆ دابنێم.

٣٧ ئەم دوو زاراوەیەی فرۆیدم وەکو خۆیان داناوە و بۆ کوردیم وەرنەگێڕاون: (ئێد) سەرچاوەی حەز و ئارەزووەکانی لەشە؛ (ئیگۆ) خۆیە؛ فرۆید باوەڕی بە بەشی سییەمی دەروونیش هەیە، کە بە (سوپەر ئیگۆ) خۆی بەرز ناوزەدیدەکات .(وەرگێڕ)

دەیخەمەگەر. دزیکردنەکەش، کە من لە ئارەزووەکەمدا دەریدەبڕم بەستراوە بە نەبوونییەوە یان بەرژەوەندی من لەپەرتووکەکەدا، نرخی پەرتووکەکە-لەڕاستیدا پرۆسەیەکە لە ئاکامی خۆ—سزادانەوە پەیدابووە و کەم یان زۆر بە گرێی ئۆدیبەوە بەستراوە.[٣٨] هاندەرەکە بۆ دزیکردن و ڕاستییەکی لەنێو خۆیدا شاردۆتەوە و ئێمە بەلێکۆڵینەوە دەتوانین بیدۆزینەوە. پێوەری ئەو ڕاستییەش کۆمەڵێک فاکتۆری دەروونین، کە دەژمێردرێن. دوا جاریش بۆ دۆزینەوەی ئەو ڕاستییە پێویستیمان بەبیریارێکی سایکۆلۆجی شیکەرێتی هەیە، کە دەبێت بە یاریدەدەر لەنێوان ژیانی ئاگامەندی من و هاندەرەکانی ئەو دیو ئاگامەندیم. دەردەکەوێت (ئەوی دی) توانیبێتی لە سەرهەڵدانی تێهەڵکێشەی نێوان بابەتی ئەو دیو ئاگامەندییم و دژەبابەتی ئاگامەندیم کاریگەربێت. من لە ڕێگەی یارمەتیدانی ئەو کەسەوە لە خۆم تێدەگەم. من لە پەیوەندیەکەمدا لەگەڵ 'ئید' لە ڕێگەی ئەو کەسەوە خۆم دەبینمەوە. ئەگەر کەمێک زانیاریم لە سایکۆلۆجی شیکەرێتیدا هەبێت دەتوانم دەروونی خۆم شیبکەمەوە. بەڵام من لەوێدا لە شیکردنەوەکەمدا سەرکەوتودەبم، کە بڕوا بە حەدەسەکان نەکەم و لە دەرەوەدا خۆم ببینم. ئاکامەکانیشی، کە خۆم بەتەنیا یان لەگەڵ یارمەتی کەسێکی دیکەدا پێیان گەیشتوم دڵنیاییم نادەنێ. ئەوان تەنیا زەمینە بۆ سەلماندنی گریمانەیەکی زانستی خۆشدەکەن. گریمانەی "گرێی ئۆدیب"، وەکو بیردۆزەی ئەتۆمی بیرۆکەیەکی ئەزموونگەرانەیە؛ پیەرس لەم بارەیەوە دەڵێت. نابێت خۆمان لەسەرجەمی ئەزموونەکان جیابکەینەوە، کە لەبەر ڕۆشنایی ئەواندا دەڕوانینە داهاتوو. کەوابوو، سایکۆلۆجی شیکەرێتی لەجیگەی بڕوای خراپ درۆکردن بەێ درۆکەرەکە دادەنێت؛ بۆم ڕوونەدەکاتەوە چۆن بەبێ ئەوەی درۆ لەگەڵ خۆمدا بکەم درۆم لەگەڵدا دەکرێت، چونکە پەیوەندییەکی نێوان ئەو کەسە [شیکەرەوەکە] و من لە پەیوەندی نێوان من و دەروونی خۆم جیاناکاتەوە. دوو لایەنی هەڵخەڵەتێنەر و هەڵخەڵەتێنراو لا دەبات. لەگەڵ دامەزراندنی دوولایەنە دەروونییەکەدا 'ئید' و 'ئیگۆ' بارودۆخی پێویست بۆ درۆکردنیش لەناودەبات. بونیادی بوون—لەگەڵ—ئەواندا بە قوڵی لەنێو دەروونی منەدا دادەمەزرێنێت. ئایا ئەم بۆچوونە ئێمە ڕازیدەکات؟ نزیکبوونەوەمان لە بیردۆزەی سایکۆلۆجی شیکەرێتی دەریدەخات ئەم بیردۆزەیە ئەوەندە ئاسان نییە. دانانی 'ئید' بە شت ناڕەبارە. 'شت' گوێناداتە ئەو بیرۆکانەی باسیاندەکەین، بەڵام 'ئید بە پێچەوانەوە گوێیاندەداتێ، بە تایبەتی لەو کاتەدا دەمانەوێت ڕاستییەک بدۆزینەوە. فرۆید باسی جۆرێک بەرگریکردن دەکات، کە پزیشکێک لە کۆتایی قۆناخی یەکەمدا هەوڵی

---

٣٨ گرێی ئۆدیب چەمکیکی فرۆیدە بۆ حەزو ئارەزووی جوتبوون لە دەروونی کوڕدا لەگەڵ دایکدا بەکاردێت. فرۆید ئەم چەمکەی لە شانۆگەری ئۆدیبی پاشای سۆفۆکلیسەوە وەرگرتوە، کە ئۆدیب لەو شانۆگەریەدا باوکی دەکوژێت و لەگەڵ دایکیدا هاوسەرێتی دەبەستێت. (وەرگێڕ)

دۆزینەوەی ڕاستی دەدات. ئەم بەرگریکردنە ڕەفتارێکی دەرەکییە: نەخۆشەکە بەرگری دەکات، نایەوێ هیچ بڵێت و زۆر بە جوانی باسی خەونەکانی دەکات، هەندێک جار خۆی لە چارەسەرکردنە دەروونییەکەش دوور دەخاتەوە. دەگونجێت ئەو پرسیارە بکەین، چ بەشێکی دەروونی نەخۆشەکە بەرگری دەکات. ئەو بەشە 'ئیگۆ' نییە، کە بە سەرجەمی فاکتۆرەکانی ئاگامەندی دادەنرێت؛ ئەمەش نامانخاتە گومانەوە بەرانبەر پزیشکەکە، لەوەی واز لە چارەسەرکردنەکە بهێنێت، لەبەر ئەوەی 'ئیگۆ'، وەکو پزیشکەکە بە واتای ڕەتدانەوەکانی گەیشتوە. لەوانەیە 'ئیگۆ' بە گریمانەکەوە ببەستێتەوە، کە لەوەو پێش نەیدەتوانی بیدۆزێتەوە. ئایا دەتوانین بڵێین، نەخۆشەکە بەو ڕاستییانەی پزیشکەکە ڕۆژانە بۆی دەردەخات، پەرێشان دەبێت و هەوڵدەدات لەناویان بەرێت و لەناخیشەوە دەیەوێت لە چارەسەرکردنەکە بەردەوام بێت؟ لەم حاڵەتەدا ناتوانین بڕوای خراپ بۆ ئەودیو ئاگامەندی بگەڕێنینەوە؛ بڕوای خراپ بە هەموو ناکۆکییەکانییەوە لەنێو ئاگامەندییدایە. بەڵام ئەمە بەرگریکردنەکە نییە، کە پزیشکەکە باسیدەکات؛ بۆ ئەو بەرگرییەکە نهێنیە و لە قوڵاییدایە، لە دوورەوە دێت؛ ڕەگوڕیشەی لەوێدا داکوتیوە، کە پزیشکەکە دەیەوێت ڕوونیبکاتەوە. سەرەڕای ئەمە، مەحاڵە بەرگریکردنەکە بۆ ئەو سەرچاوە ئاڵۆزە بگەڕێنێتەوە، کە پزیشکەکە دەیەوێت بیخاتە ڕوو. ئەو سەرچاوە ئاڵۆزە دەستکردی پزیشکەکەیە چونکە پزیشکەکە بە ئاگاوە دەریدەبڕێ و دەیەوێت لە زمانی نەخۆشەکەی دەربهێنێت. تەنیا بە ڕێگەی چاودێریکردن[سانسۆر] ئەو بابەتە ڕەتدەدرێتەوە. لەوێوە لە پرسیارەکان و دۆزینەوەکانی پزیشکەکە تێدەگەین و دەمانەوێت شتێک دەربڕین یان بیشارینەوە. ئێمە لە چاودێریکردنەکەدا دەزانین چی خەفە دەکەین. ئەگەر زمان و میتۆدی سایکۆلۆجی شیکەرێتی ڕەتبدەینەوە بەو باوەڕەش دەگەین، کە چاودێریکردن لەگەڵ هەڵسوڕان بە چالاکییەکەی دەزانێت، چی خەفە کردووە. ئەگەر هەموو ئەو میتافۆر و بیرۆکانەی لە بارەی هێز و دەستەڵاتە نادیارەکانەوە هەن ڕەتبدەینەوە، دەبێت ئەو شتە هەڵبژێرێت. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت چاودێریکردن دەزانێت چی دەکات. ئەگینا چۆن ڕێگە بە جووتبونێکی سێکسی یاسایی دەدات یان برسێتی و تینوێتی و پێویستی بۆ نوستن بە ئاگاوە دەردەبڕێت؟ چۆن دەتوانێت لەوە زۆرتر چاودێری نەکات یان بکەوێتە ژێر فێڵکردنی ئارەزووەکانیەوە؟ تاوانبارکردنی هاندەرەکان بەس نییە. پێویستە ئەو هاندەرەرانە بۆ ئەوەی بیشارێتەوە بناسرێن. بە کورتییەکەی چۆن چاودێریکردن ئەو هاندەرانەی پێویستە خەفەبکرێن جیادەکاتەوە، بەبێ ئەوەی بزانێت جیایکردوونەتەوە؟ چۆن زانین لەبارەی خۆیەوە بێ ئاگا دەبێت؟

بە بۆچوونی ئەلاین، لە زانیندا دەزانیت، کە تۆ دەزانیت. ئێمە دەتوانین لەوەش زۆرتر بڵێین، کە هەموو زانینێک ئاگاییە لە زانین. ئامادەنەبوون و بەرگریکردنی

نەخۆشەکە لە دەربڕینی ئەو شتانەی دەیشارێتەوە ئاماژە بۆ زانین دەکات. هەموو ئەو چالاکییانەی نەخۆشەکە بۆ شاردنەوەی ئەو شتانەی دەیزانێت ئەوە دەگەیەنن، کــە نەخۆشەکە، وەکو چاودێرێک لە خۆی بە ئاگایە. بەڵام ئەو چاودێرە چ جۆرە خۆ—ئاگاییەکــی هەیە؟ دەبێــت ئاگایی بێت لەوەی، کە ئاگــای لە خەفەکردنی هاندەرەکانێتی، کە دەریاندەخات و ئاگاداریان نییە. ئەگەر ئەم چاودێرە لە بڕوای خراپدا نەبێت چییە؟ مادامەکی ســایکۆلۆجی شیکەرایەتی بۆ لەناوبردنی بڕوای خراپ لەنێوان ئاگامەندی و ئەودیو ئاگامەندییدا، ئاگامەندییەکی ســەربەخۆی بۆ بــڕوای خراپ دامەزراندووە، ئەوا هیچی بۆ ئێمە نەکردووە. دامەزراندنی لایەنەکان بۆ دەروون دووان یان ســیان بن (وەکو ئید و ئیگۆ و ســوپەرئیگۆ) کێشەیەکی زمانەوانی و وشەسازییە. شاردنەوەی ڕاستییەک لەخۆ ئەوە دەگەیەنێت ئەو (خۆ)یە یەکەیەکی سایکۆلۆجییە و چالاکییەکی دوو لایەنی هەیە. لە لایەکەوە هەوڵدەدات بەرجەستەی بکات و لە لاکەی دیکەوە خەفەی بکات. هەر یەکێک لەم دوو لایەنەی چالاکییەکە تەواوکەری ئەوی دیکەیە و ئاماژە بۆ بوونی دەکات. بە جیاکردنەوەی ئاگامەندی لە لایەنی ئەودیوی ئاگامەندییەوە زانایانی ســایکۆلۆجی شیکەرایەتی لە جیاکردنەوەی ئەم دوو لایەنەدا ســەرکەوتو نەبوون چونکە لبیدۆ کوێرانە ڕوو لە دەربڕینەکانــی ئاگامەندی دەکات و دیاردەکانی نێــو ئاگامەندیش نەبزێون و ئاکامێکی ساختەیان هەیە. سایکۆلۆجی شیکەرایەتی ئەم دوو لایەنەی ڕەتدانەوە و ڕاکێشانی داوەتە دەست چاودێرکەرەکە.

لەســەرو ئەمەوە، ئــەو یەکێتییــەی ســەرجەمی دیاردەکانی (خەفەکردنی هاندەرەکان و شاردنەوەیان لەژێر دەمامەی هێماکاندا) تێدایە بە تەواوی باسنەکراوە و پەیوەندی نێوان جیاوازییەکان هەڵنەبەســتراوە. چۆن هاندەرێکی خەفەکراو بە جۆرێکی دیکە خۆی دەردەخات ئەگەر: **یەکەم**، بە خۆی نەزانێت، کە خەفەکراوە. **دووەم**، نەزانێت خزێنراوەتە پشتەوە چونکە بەو جۆرەی هەیە نامانەوێت. **سێیەم**، لەبارەی پڕۆژەی شاردنەوە و هەڵخەڵەتاندنەکەوە نەزانێت؟

چۆن بتوانین باســی خۆشیەک یان دوودڵی بکەیــن ئەگەر ئاگامەندی لەودیو چاودێرەکەوە ئاگای لە ئاکامەکە نەبێت و هەمانکات، نەزانێت ئەو ئاکامە ئەوەیە، کــە حەزدەکەین بیگەیەنێ یان خۆمانی لێبپارێزیــن؟ فرۆید لەگەڵ دابەشکردنی دەروونــدا زۆری لە خۆی کردووە و لە هەمــوو شوێنێکا یەکێتییەکی جادوگەرانە لەنێو بەشەکان و دیاردە دووەکاندا دروســتبکات. هاندەرێکی ئەودیو ئاگامەندی بە جادو خەسڵەتی 'خەفەکردن' یان 'تاوانبارکردن' ی پێداوە و ڕەنگاوڕەنگ کراوە و جادوگەرانــەش جۆرێک لە هێماگەری بۆ هێناوینەتە کایەوە. بەهەمان شێوەش، دیاردەکانی نێــو ئاگامەندی لەنێو هێما واتادارەکانــدا ڕازاونەتەوە و بە تەنیاش ئــەو واتایانە بەبێ پەیوەندییان بەڕوونی دەرناکــەون. بێجگە لەم کەموکەرتییە،

جادوکردنەکە ڕێگەی پێکەوەبوونیان لەودیو ئاگامەندییەوە ناگرێت. شوێنکەوتوانی ئــەم بیردۆزەیە نەیــان توانیوە لە بڕوای خراپ ڕابکەن و باســینەکەن. ئەمەش هانی (شتێــگل)، زانای ســایکۆلۆجی لە ڤینس دا، واز لە نەریتی ســایکۆلۆجی شیکەرایەتی بهێنێت و بنوســێت، "هەمــوو جارێک لــە توێژینەوەکەمدا ئەوەم سەلماندوە، کە ناوکی دیاردە دەروونییەکان ئاگامەندییە."

هەروەهــا لەو نموونانەدا، کە لەم توێژینەوەیەدا باســیاندەکات بڕوای خراپی دۆزیوەتــەوە، کە فێرگــەی فرۆید ئاماژەی بۆ ناکات. بــۆ نموونە ژنێک هەیە لە ژیانــی مێردایەتیــدا منداڵی نابێت: لەگەڵ هاوســەرەکەیدا توانیویانە نەک تەنیا ئاڵۆزی کێشــەکەیان خستۆتە لایەنێکی تاریک و قوڵی دەروونیانەوە، بەڵکو ئەو هەڵوێستانەشیان شاردۆتەوە، کە لە دەرەوەدا دەبینرێن و دەتوانرێت بناسرێنەوە. زۆرجــار، پیاوەکە بە شتێگل دەڵێت، ژنەکە حەزی خۆی بۆ منداڵ دروســتکردن دەربڕیوە، کەچی ژنەکە، کە پرســیاری لــەو بارەیەوە لێدەکرێت بە توندی ڕەتی دەداتــەوە و نکۆڵی لێدەکات. لێرە جۆرێک لــە ڕوخاندن دەدۆزینەوە. بەگوێرەی زانیارییەکــەی شتێگل دەردەکەوێت، ئەو ژنانەی بە حاڵەتی نەزۆکی گەیشــتون، لەپێشەوە ئەو خۆشییەی لێی دەترسن، دەڕوخێنن. زۆریان لە کاتی جوت بوونداً لەگەڵ هاوســەرەکانیان بیر لە سێکس ناکەنەوە و بیریان دەبەن بەلای کاروباری ڕۆژانە و ئیشــی ناومانڵ. ئایا کەس هەیە لێرەدا باســی ئەودیو ئاگامەندی بکات؟ هێشــتا، ئەگــەر ئەو ژنە نەزۆک و ســاردیش بێت، ئاگایی خــۆی لەو خۆشییە لەناوبەرێت، ئەوا لەو ڕووەوە لەگەڵ خۆیدا ناکۆکە و دەیەوێت سارد و سڕیەکە بۆ خۆی بسەلمێنێت. کەسێک بۆ ئەوەی نکۆڵی لە چێژوەرگرتن بکات دەبێت دان بە بوونی ئەزموونی چێژ وەرگرتنەکە بهێنێت. ئەمەش لەخۆیدا بڕوای خراپە. بۆئەوەی ئەزموونەکە ڕەتبداتەوە دەبێت ئەزموونەکەی هەبێت. لێرەدا، ئێمە لەسەر زەمینەی سایکۆلۆجی شیکەرایەتی ناتوانین بمێنینەوە. پەنابردنەبەر ئەو دیو ئاگامەندی و دابەشکردنی دەروون بە ئاکامێکی تەواومان ناگەیەنێت. لەلایەکی دیکەوە لەبڕوای خراپدا چەند هەڵوێستێک سەرهەڵدەدەن، کە لەنێو ئاگامەندییدان. لەبەرئەمە ئەو گرفتەی باسمانکرد هێشتا چارەسەر نەکراوە. ئەگەر بمانەوێت خۆمان لەم گرفتە ڕزگاربکەیــن، پێویستە لە نزیکەوە باســی جۆرەکانی بــڕوای خراپ بکەین. ئەم باســکردنەش چاکتر ئەو بارو دۆخەمان بۆ ئاشکرا دەکات، کە بڕوای خراپی تێدا پەیدادەبێت؛ ئەو پرسیارەش خۆی دەسەپێنێت و دەبێت وەڵامی بدەینەوە: "ئەو بوونەی مرۆڤ چییە، کە دەتوانێت بڕوای خراپی هەبێت؟"

بیر لەو ژنە بکەوە بۆ یەکەمجار لەگەڵ پیاوێکدا دەچێتە ژوانەوە. ئەو زۆر چاک لە مەبەستی پیاوەکە تێدەگات و دەزانێت زوو یان درەنگ دەبێت بڕیاریشی لەسەر بــدات. بەڵام بە پێویستــی نازانێت پەلەی تێدابکات. تەنیــا بیر لەوە دەکاتەوە

چۆن بەڕێزانە خۆی نیشـــانی پیاوەکە بدات. ئەو نازانێت ئەوەی لەم هەڵوێستەدا دەســـتیدەکەوێت ئێمە بە "یەکەم نزیکبوونـــەوە"ی ناوزەددەکەین. ئەو نایەوێت لە هەڵوێستەکەیدا چوونە پێشـــەوەکە ببینێـــت و حەز ناکات بێجگە لە واتا زەق و دەرەکییەکـــان بیر لـــە واتاکانی ژێرەوەی گفتوگۆی پیاوەکـــە بکاتەوە. ئەگەر پیاوەکـــە بڵێت، تـــۆ زۆرجوانیت، هەموو کاڵایەکی ســـێکسی لەبەر دادەکەنێت و ڕاســـتەوخۆ بە واتایەکی دیکـــەوەی گرێدەدات و خەســـڵەتێکی دیکەی دەداتێ. پیاوەکە، وەکو کەســـێکی ڕاستگۆ و بەڕێز دەبینێت، ئەمەش بۆ ئەو لەو ڕاستییە دەچێـــت، کە مێزەکـــە چواگۆشەیە یان ڕەنگی دیوارەکە شینە. خەســـڵەتەکانی پیاوەکە بەمشـــێوەیە، وەکو خەســـڵەتی شتێک، دەبن بە نەگۆڕ و هەمیشـــەیی. هۆکـــاری ئەمەش لەوەدایە، کە ئـــەو ژنە نازانێت چی دەوێـــت. ئەو دەزانێت چ جـــۆرە حەز و ئارەزوویەک بووە بە هاندەری، بـــەڵام دەربڕینی حەز و ئارەزووی لەبەردەم پیاوەکەدا شەرمەزاری دەکات و دەیترســـێنێت. هەمانکات ڕێزلێنانیش بەسەرنجڕاکێش و خۆش دانانێت، ئەگەر تەنیا ڕێزلێنان بێت و مەبەستێکی دیکەی لە پشتەوە نەبێت بۆ ڕازیکردنی خۆی، لەم حاڵەتەدا، دەبێت جۆرە هەستکردنێک هەبێت، کە هەموو کەسایەتییەکەی بگرێتەوە- بۆ نموونە، هەموو سەربەستییەکەی بناســـێتەوە. پێویستە ئەم هەســـتکردنەش ئارەزووبێت و ببێـــت بە بابەتێک بۆ لەشـــی. لێرەدا نایەوێت ئەو ئارەزووە بناســـێت و بزانێـــت چییە. تەنانەت ناوی لینانێت. ناسینەوەکەی لەوێدا دەبینێتەوە، کە ئارەزووەکە ببێت بە پەسەندکردن و ڕێزلێنان و شێوازێکی دیکە وەرگرێت، کە ئەو، وەکو بابەتێکی گەرم یان تەنێک دەرناخات. بەڵام گریمان پیاوەکە دەستی ژنەکە دەگرێت. ئەم هەڵوێستە ژوانەکە دەخاتە مەترســـییەوە و داوا لـــە ژنەکە دەکات خێرا بریارێـــک بدات. لانەبردنی دەســـتی لە نێو دەســـتی پیاوەکەدا ئەوە دەگەیەنێت ژنەکە حەزی لە دەستبازی پیاوەکەیە. ئەگەر دەستیشـــی لابەرێت ئەوا کاتە خۆشەکە تێکدەچێت و ژوانەکە دەشێوێـــت. لێرەدا ژنەکە دەیەوێت بڕیاردانەکـــەی خۆی[بۆ لابردن یان لانەبردنی دەستی] دوابخات. ئێمەش دەزانین دوای ئەمە چی ڕوودەدات؛ ژنەکە بەبێ ئەوەی ببینێت دەســـتی لەنێو دەستی پیاوەکەدا دەهێڵێتەوە. لەم حاڵەتەدا بە ڕێکەوت ژنەکە بووە بە هۆش. بوونـــی پیاوەکە، دەخاتە نێو پلەیەکی بەرزی بیرکردنەوە بەســـۆزەکەیەوە؛ باســـی چۆنیەتی ژیانی بەگشـــتی و ژیانی خۆی بەتایبەتی بۆ دەکات. کەســـایەتی خۆی نیشان پیاوەکە دەدات. لێرەدا دەستی لە نێو دەستی گەرمی پیاوەکەدا دەمێنێتەوە بەبێ ئەوەی بڕیار لەسەر لابردنی یان مانەوەی بدات. ئێمە دەڵێین، ئەم ژنە لە بڕوای خراپدا دەژی. چەند ڕێگەیەکیش بۆ مانەوەی بڕوای خراپ دەگرێتەبەر. ئەو هەڵوێست و ڕەفتارەکانی پیاوەکەی لە هەموو مەبەستێک ڕووتکردۆتەوە و وەکـــو خۆیان دەیانبینێت — کردوونی بە بوون— لەنێو—خۆیدا.

بـــەڵام ڕێگەشی بە خۆی داوە چێژ لە حەز و ئـــارەزووی پیاوەکە وەرگرێت و بە ڕادەیەکیـــش بەو جۆرە بیریلێناکاتەوە، کە هەیە و بە بەشتێکی بەرزی دادەنێت. دواجار، ئەوەندەش نکۆڵی لە بوونی لەشی خۆی دەکات و نایەوێت دەریخات، دەگاتە ئەو باوەڕەی، کە ئەو لەش نییە. لە دەرەوەی لەشیەوە بیر لە لەشی دەکاتەوە و بەو تەنە نەبزێوەی دادەنێت، کە ڕووداوەکانی بەسەردا دێت بەبێ ئەوەی بتوانێت کاریگەرێتی بەســـەریانەوە هەبێت. چ یەکێتییەک لـــە نێوان ئەم جۆرانەی بڕوای خراپدا هەیە؟ کۆکردنەوەی لایەنە ناکۆکەکان و تێهەڵکێش کردنیان هونەرە. هەر چەمکێـــک دابهێنین ئەو چەمکە ئاماژە بۆ دوو خەســـڵەتی بوونی مرۆڤ دەکات؛ مرۆڤ لە یەک کاتدا فاکتۆر و بەرزێتیشـــە. ئەم دوو لایەنەی ڕاستەقینەی بوونی مـــرۆڤ هاوئاهەنگییەک دەردەخەن. بەڵام بڕوای خراپ نایەوێت ببێت بە هۆکاری ســـەرهەڵدانی ئەو هاوئاهەنگییـــە و بچێتە ئەودیو تێهەڵکێشـــەکەیانەوە. بڕوای خراپ لەگەڵ پاراســـتنی جیاوازەکانیان لەیەکچونیشـــیان دەسەلمێنێت. فاکتۆر، وەکـــو شتێکی بەرز دەســـەلمێنێت و بەرزەکەش بە فاکتـــۆر دادەنێت. ئەمەش بەجۆرێک ڕوودەدات، کە تاکە کەس بە ناســـینی یەکێک لەم دوو لایەنە خۆی لە بەردەم لایەنەکەی دیکەشدا دەبینێت. لە هەندێک گوتندا پێکهاتەیەکی سازکراوی بـــڕوای خراپ بەئاســـانی دەدۆزینـــەوە. بۆنموونە لە ناونیشـــانی پەرتووکەکەی جاک چـــاردۆن "خۆشەویستی گەلێک لە خۆشەویستـــی زۆرترە." دەبینین چۆن یەکێتیەک لەنێوان خۆشەویستی و فاکتۆرەکەیدا دروســـتکراوە، "جووتبوونی دوو شت پێکەوە"، هەستەوەری، ئیگۆیزم، هەستکردنی میکانیکی غیرە لای پرۆست، بیرۆکەی جەنگی نێوان دوو سێکسەکە لای ئەدلەر و هتد. هەروەها خۆشەویستی، وەکو هەســـتکردنێکی بەرز، "ڕووباری ئاگرین" ی مۆریکا، نۆســـتەڵجا بۆ ژیانی هەمیشەگی، ئیرۆســـی ئەفلاتون و حەدەسی گەردوونی قوڵ لای لۆرینس و هتد. لێـــرەدا، فاکتۆرەکان لە پیناوی دۆزینەوەی خۆمان لەودیو ســـاتەکانی ئێستاوە جیدەهێڵیـــن. بارودۆخی بوونـــی مرۆڤ لەودیو فاکتـــۆرە دەروونییەکانەوە لەنێو جیهانێکی مێتافیزیکدا دادەنێین. لە لایەکی دیکەوە، ناونیشـــانی شانۆگەریەکەی ســـارمنت "من خـــۆم زۆر مەزن دەبینم"، کە ئاماژە بۆ بـــڕوای خراپ دەکات، بۆ ئەوەی لەنێو چوار دیـــواری فاکتۆرەکاندا زیندانیمان بکـــات لەبەردەم بەرزێتیدا ڕامان دەوەســـتێنێت. ئەم بونیادە لە گوتەیەکی ناوداری دیکەشدا دەبینین: "ئەو بووە بەو شتەی، کە لەپێشـــتر وابوو." یان لە گوتەیەکی دیکەدا، کە پێچەوانەی ئەم گوتەیەیە دەڵێت، "لە کۆتاییدا ژیانی هەمیشـــەیی مرۆڤ دەگۆڕێت بۆ خودی خـــۆی." ئەم گوتانە دیاردەی بڕوای خراپیان تێدایە. پارادۆکسیان لەنێو خۆیاندا هەڵگرتوە، کە بیرکردنەوە دەهەژێنێت و ڕووبەڕووی شتێکی نادیاری دەکاتەوە.

لەڕاســـتیدا ئەم دیاردەیە ناوەڕۆکی باسەکەمانە. ئەوەی گرنگە بزانین ئەوەیە،

که ئەمە پێکهاتەیەکی نوێ و بوونیادی بیرۆکەیەکی نوێ نییە؛ بە پێچەوانەوە، وا دانراون تاکو بەردەوام لە ڕوخاندنداین و ئێمە بتوانین هەر کاتێک ئارەزوومان کرد لە حاڵەتێکی ســـروشتی ئێستادا ڕوو لە بەرزێتی بکەین و لە بەرزێتیشەوە بەرەو ئێستا بگەڕێینەوە.

بۆمان دەرکەوت چۆن بڕوای خراپ سود لەو گوتانە وەردەگرێت، کە هەموویان دەیانەوێت ئەوە دامەزرێنن، کە من ئەوەنیم ئێستا هەم. ئەگەر من تەنیا ئەوەبم، کە ئێستا هەم، دەمتوانی بۆنموونە بیر لەوەش بکەمەوە کەســێک بە پێچەوانەی ئەم حاڵەتەوە ڕەخنەم لێبگرێت و منیش پرسیار لە بوونی خۆم بکەم، بەزۆریش ئەو ڕاســتییە وەربگرم. بەڵام سوپاس بۆ بەرزێتی. من تەنیا ئەوەنیم، کە ئێستا هەم. بەو جۆرەی ســۆزان بە فیگارۆ دەڵێت، "بۆئەوەی بیسەلمێنم من ڕاســتم، پێویستە باوەڕ بەوەش بکەم، کە من کەسێکم دەگونجێت توشی هەڵەکردن ببم." مــن ئەو بوونەم شەرمەزار نابم چونکە بەرزێتی لەبەردەممدایە. دەتوانم لە بوونی خــۆم ڕابکەم. دڕاندنی جــل و بەرگەکەم دەخەمە ئەســتۆی ئەوانەی خەتابارم دەکــەن. بەڵام لایەنی نادیار و تەمومژاوی بڕوای خراپ لەوێدایە من، وەکو شتێک لە بەردەم بەرزێتییەکەمدا ڕادەوەستم. لەم حاڵەتەشدایە لە هەموو تاوابناربوون و خەتایەک ڕادەکەم. ژنەکە خۆی لە هەموو جۆرە حەز و ئارەزوویەک پاکدەکاتەوە، کــە دەبنە هۆکاری شەرمــەزاری. ئەو خۆی بە بوونێکی بــەرز دەبینێت. بەڵام، بــە پێچەوانەوە، "من خۆم زۆر مــەزن دەبینم" بە گۆڕانــی بەرزێتییەکەمان بۆ فاکتۆرەکان دەبێت بە سەرچاوەیەکی لەبن نەهاتووی بیانوەکان لە ئاستی ڕوخان و زەبونیمانــدا. کچێکی نازکەر بەڕادەیــەک هەوڵدەدات بەرزێتیەکە بپارێزێت، کە واتێدەگات ئەو ڕێزلێنانەی پیاوەکــە بۆیداناوە جۆریکە لەو بەرزێتییە. بەڵام ئەو بەرزێتیە دەچەقێنێت و فاکتۆرەکانی لە ئێستاوە توند دەیانبەستێتەوە. ڕێزلێنان بێجگە لە ڕێزلێنان چی دیکە نییە. ئەو شتە گیرخواردووەیە، کە لەوە زیاتر نابێت بە شتێکی دیکە.

ئــەم چەمکە (metastable) ەی "بەرزێتی—فاکتــۆری" یەکێکە لە ئامێرە بنەڕەتییەکانــی بڕوای خراپ، بەڵام تاکە ئامێــر نییە. ئێمە دەتوانین دوو لایەنی دیکــەش لەوێدا بدۆزینەوە، کاتێک دەڵێیــن، بوون— بۆ— خۆ لەگەڵ بوون—بۆ— کەسانی دیکەدا خۆی تەواو دەکات. هەموو هەڵوێستێکی من بە دوو چاو دەبینرێت؛ چاوی من و چاوی کەسانی دیکە. لەم دوو جۆرە بینینەدا بونیادی هەڵوێستەکەش گۆڕانی بەســەردا دێــت. بەڵام، وەکو دوایی ڕوونیدەکەینــەوە و هەر یەکێک لەو چاوانــە دەبینین، لەهــەر دوو حاڵەتەکەدا جیاوازی لە نێــوان بوون و دیاردەی بوونمــدا نابینرێت. ڕاســتی بوونم بەو شێوەیە دەناســرێت، کە خۆم دەردەخەم و کەســانی دیکە هەســتی پێدەکەن. ئەوەی من، وەکو بوون—بۆ—کەسانی دیکە

و بوون—بۆ—خـــۆ هەمە، بەردەوام تێهەڵکێشـــەکە هەڵدەوەشێتەوە و لەنێو کایەی ڕاکـــردن و خۆشاردنەوە لـــە بوون—بۆ— خۆوە بۆ بوون—بۆ— کەســـانی دیکە و دیسانەوە بۆ بوون—بۆ—خۆ دەمهێڵێتەوە. هەروەها ئەو بوونەشمان لە ناوەڕاستی جیهاندا لـــە ڕێگەی ژنەکەوە بینی. بـــۆ نموونە، گۆڕانی بوونمـــان بۆ بابەتێکی نەبزێـــو، وەکو بابەتەکانی دیکە تاکـــو خۆی لە چالاکییەکان و خۆ خەریکردن بە جیهانەوە بدۆزێتەوە و هەوڵنەدات پرۆژە و ئەگەرەکانی خۆی دابهێنێت. با بیر لەو تێهەڵکێشـــراوانە بکەینەوە، کە ئاڵوز و تەمومژاوین و کاریگەرێتییان بەسەر ئەم جۆرە لە خۆ دەرچوونە کاتییانەوە هەیە. جەخت لەســـەر ئەوە دەکەین، کە من ئەوەم هەیە (مرۆڤێک لە قۆناخێکدا دەوەســـتێت و ئامادەی گۆڕان نییە)هەروەها من ئەوە نیـــم، کە هەم (مرۆڤێک نکۆڵی لە خەتاکانـــی ڕابردووی دەکات چونکە باوەڕی بە سەربەســـتی و داهێنانی بەردەوام هەیە.) ئێمە دەبێت مامەڵەکردنمان لەگـــەڵ بوونی مرۆڤدا لەســـەر ئەم زەمینەیە بێت، کە ئـــەم بوونە ئەوەیە نییە و ئەوەش نییە، کە هەیە. چی بۆ بوونی ئەم چەمکانە پێویستە و ئاگامەندی چۆن دەیانناســـێت؟ئاوەڕدانەوەیەکی خێرا لەبیرۆکەی (دڵسۆزی) کە دژەبابەتی بڕوای خراپە، یارمەتیمان دەدات لەم کێشەیە تێبگەین. لە ڕاستیدا، دڵسۆزی داواکارییە نەک حاڵەت. ئایا چی لە دڵسۆزییدا وەدەست دێت؟ پێویستە مرۆڤ بوون— بۆ— خۆ بێت و ئەوە بێت، کە هەیە. بەڵام ئایا ئەمە پیناسە بۆ بوونێک—لەنێو— خۆدا نییە؟ باســـی یاسای ناســـنامە (خۆیەتی) ناکات؟[۳۹] بۆ ئەوەی چەمکی بڕوای خراپ بۆ ســـاتێکیش بێت ئێمە هەڵفریوێنێت و پاکی "دڵە ڕەوانەکان" (بۆ نموونە لە نوســـراوەکانی گید و کیسیل دا باسکراون) بەســـەر ڕاستەقینەی مرۆڤایەتیدا بسەپێنرێت، نابێت بوونی مرۆڤ بە یاسای ناسنامەوە ببەستینەوە. بوونی مرۆڤ نابێت ئەو شتە بێت، کە هەیە، بەڵکو پێویستە ئەو شتە بێت، کە هێشتا پەیدا نەبووە. واتای ئەمە چییە؟ ئەگەر مرۆڤ ئەوە بێت، کە هەیە بۆ هەمیشە، بڕوای خـــراپ ڕووونـــادات و پاکیش نابێت بەنموونەیەکی بەرز بـــۆ ئەم بوونە. بەڵام ئایا مرۆڤ ئەو بوونەیە، کە هەیە؟ یان بەگشتی چۆن دەبێت بەوەی هەیە لە کاتێکدا ئـــەو ئاگامەندە؟ ئەگەر دڵسۆزی و پاکی ببـــن بە بەهای هەمەکی، ئاشکرایە ئەو گوتەیەش، کە دەڵێت "پێویستە تۆ چۆنیت هەر وابیت" نابێت بە بناخەی حوکمدان و ئـــەو چەمکانەی من لەبارەی بوونی خۆمەوە بەو جۆرەی هەم، بەکاریاندەهێنم. ئەو تەنیا نابێت بە نموونەیەکی بەرز بۆ زانین، بەڵکو نموونەیەکی بەرزیشـــە بۆ

---

۳۹ یاسای ناسنامە یان خۆیەتی یەکێکە لە یاساکانی بیرکردنەوە لە لۆجیکی ئەریستۆدا. جەخت لەسەر سەلماندنی ڕاستی فاکتۆر یان بوونێک دەکات و دژی ڕەتدانەوەی ئەو ڕاستییە ڕادەوەستێت. بۆ نموونە ئەو کاتەی دەڵێن (بەفر سپیە) ئێمە لەم دەستەواژەیەدا ناسنامەی (بوون بە سپی)مان بە بەفر داوە و ناکرێت هەمانکات بڵێین بەفر سپی نییە. (وەرگێڕ)

بوون. پێشـــنیاری یەکسانییەکی ڕەهای بـــوون لەگەڵ خۆیدا دەکات. لەم ڕووەوە پێویستە ببین بەوەی هەین. بەڵام لە کاتێکدا بەرپرسین لەوەی بەردەوام خۆمان دروستبکەین، ئایا دەبێت ئێمە چی بین؟

بیـــر لەو لاوە دەکەینەوە لە قاوەخانەیەکـــدا کاردەکات. ئەو خێرا کاردەکات، هەندێـــک جـــار لەســـەرخۆ و جـــاری دیکـــە بە پەلـــە دێت و دەچێـــت. خۆی دادەنەوێنێتـــەوە. دەنـــگ و چاوەکانـــی ئەوەندە خەم و ئـــارەزووی بۆ داواکاری کڕیارەکـــان دەرنابڕێـــت. دواجـــار، بەســـینییەکەوە بـــە پەلـــە دەگەڕێتـــەوە. هەڵوێستەکانـــی بۆ ئێمە، وەکو یاریکـــردن دەردەکەون. جوڵـــە و هاتوچۆکەی میکانیکـــی و دووبارەبوونەوەیـــە. تەنانەت دەنگ و دەموچـــاوی و جوڵانەکەشی میکانیکیـــن. ئەو یاریدەکـــات. بەڵام چ جۆرە یارییەک؟ بۆ باســـکردنی یارییەکە پێویســـت ناکات زۆر تەماشای بکەین. ئەو یـــاری بوون بەخزمەتکار لە قاوەخانە دەکات. ئەمەش جێگەی سەرسوڕمان نییە. یاریکردن جۆرێکە لە دەستنیشانکردن و گـــەڕان بـــە دوای شتەکانـــدا. منداڵێک بۆ ئەوەی لەشی خۆی بناســـێت یاری پێدەکات. خزمەتکارەکەش لە قاوەخانەکەدا یاریدەکات تاکو هەســـت بە حاڵەتی بوونـــی خۆی، وەکو خزمەتکار بکات. ئەم لێپرســـینەوەیە لەوەی بازرگانەکانیش جیـــا نییە. هەموویان لە حاڵەتی ئاهەنگ گێڕاندا دەژین. خەڵکی داوایان لێدەکان بـــەو جۆرە خۆیان دەربخـــەن. بەقـــاڵ، دروەمانکەر، جارچی نێـــو مەزاتخانە بۆ ڕاکێشانی کڕیارەکان بە لای خۆیاندا سەمادەکەن. ئەوان کڕیارەکانیان بەو باوەڕە دەگەیەنـــن، کە بێجگە لە بەقـــاڵ و دروەمانکەر و جارچی هیچی دیکە نین. ئەگەر بەقاڵەکـــە خـــەون بە شتێکی دیکـــەوە، بێجگە لە بەقاڵی ببینێـــت، کڕیارەکەی دڵگـــران دەبێت. کۆمـــەڵ داوای لێدەکات وەکو چۆن ســـەرباز دەبێت کارەکەی ســـەربازی بێت، ئەمیش بەقاڵی بکـــات. بێگومان، ئەگەر لەوە بترســـین مرۆڤ دەتوانێـــت ڕابکات و خۆی دەرباز بکات، گەلێک ڕێگە بـــۆ زیندانی کردنی لەنێو ئـــەو حاڵەتەدا، کە تیایەتی و لەو بوونەدا، کە هەیە، دەدۆزرێتەوە. لەم حاڵەتەدا و لەنێـــوەوە خزمەتکـــاری قاوەخانەکـــە، ڕاســـتە و خۆ نابێت بـــە خزمەتکاری قاوەخانـــە. بوونی ئەو، وەکو بوونی شوشە مەرەکەبەکە یان پەرداخ نییە. شوشە مەرەکەب شوشـــە مەرەکەبە و پەرداخیش پەرداخە. ئەو دەتوانێت بیر لە بوونی خۆی بکاتەوە و حوکمی بەســـەردابدات. ئەوە دەزانێـــت: دەبێت کاتژمێر پێنجی بەیانی لەخەو هەســـتێت، پێش کردنەوەی قاوەخانەکە زەوییەکەی پاک بکاتەوە، قۆرییەک چا بخاتە ســـەر ئاگر و هتد. مافەکانی خۆشی، وەکو مافی بەخشـــیش وەرگرتـــن و بوون بە ئەنـــدام لەنێو یەکێتی کرێکاراندا دەزانێت. بەڵام هەموو ئەم چەمـــک و بیرکردنەوانـــە پەیوەندییان بە بەرزێتییەوە هەیـــە و ڕووتکراوەن. ئەو کەســـەی ئەو مافانـــەی هەیە منم، کـــە دەمەوێت ببم بەو کەســـە (گریمان ئەو

خزمەتکارە منم)، هەمانکات ئەوەم، کە هێشـــتا نەبووم. ئەوە ناگەیەنێت من حەز نەکەم ببم بەو کەســـە یان دەمەوێت ئەو کەســـە لە منـــەوە جیاوازبێت. بەڵکو پێوەرێکی گشـــتی لەنێوان بوونی من و ئەودا نییە. بوونی ئەو بۆ من و کەســـانی دیکەش لە 'نوێنەرایەتیکردندایە'. ئەگەر من نوێنەرایەتی ئەو بکەم، من ئەو نابم، وەکو بابەت و خۆ لەیەکدی جیادەبینەوە. ئەوەی لە یەکمان جیادەکاتەوە هیچە. بـــەڵام ئەو هیچە من لە بوونی ئەو دوور دەخاتەوە. من ناتوانم ببم بە ئەو. تەنیا دەتوانـــم دەوری ئـــەو ببینم. بە ئەندێشـــە خۆم بکەم بە ئـــەو. لەبەرئەمە هیچ کاریگەرێتییەکـــم بەســـەر بوونی ئـــەوەوە نییـــە. هەوڵدانەکەشم بـــۆ بوون بە خزمەتکاری نێو قاوەخانەکە بێهودەیە. من، وەکو چۆن ئەکتەرێک دەوری هاملێت دەبینێـــت، دەتوانـــم ببـــم بە ئـــەو. ئـــەوەی هەســـتی پێدەکـــەم خزمەتکاری قاوەخانەکەیە، کە بووە بە بوون—لەنێو—خۆدا. دەردەکەوێت هەســـتانی لە خەو کاتژمێـــر پێنجی بەیانی یان مانـــەوەی لەنێو جێگا تاکـــو درەنگێک، ئەگەرچی لەســـەر کارەکە بە دەرکردنی دەدات هەموو ئـــەرک و مافەکانی هەڵبژاردنی ئەو نەبـــن. لەوە دەچێت ئـــەو خۆی بە حاڵەتێکـــی بەرزتر لەودیو ئـــەو حاڵەتەوە نەگەیەنێـــت. هێشـــتا، گومان لـــەوەدا نییە، کە ئـــەو بەم واتایـــە خزمەتکاری قاوەخانەکەیە. ئەگەر ئەمە بەمشێوەیە نەبێت، ئایا نەیدەتوانی خۆی بە دیپلۆمات و ڕۆژنامەنـــوس دابنێت؟ بـــەڵام ئەگەر من خزمەتکارێکـــی قاوەخانەکە بم، ئەوا نابێت بە بوونێکی— لەنێو— خۆ دابنرێم. من، وەکو خزمەتکار هەم، هێشتا بوونم ئـــەو شتەش نییە، کە ئێستا هەیـــە. بێجگە لەمە، ئێمـــە مامەڵە لەگەڵ چەند شێوازێکی بارودۆخی کۆمەڵایەتی دەکەین؛ من هەرگیز یەکێک لە هەڵوێستەکان و کردەوەکانم نیم. قسەزانێکی چاک ئەو کەســـەیە قسەی چاک دەکات چونکە ئەو قسەکردن نییە. ئەو خوێندکارەی گوێگرە و چاوەکانی دەخاتە سەر مامۆستاکەی و گوێدەگرێـــت ئەوەندە خـــۆی بەم نواندنەوە خەریک دەکـــات، لە کۆتاییدا وای لێدێت گوێـــی لەهیچ نەبێت. ئەگەر بەردەوام گـــوێ نەدەمە لەشم و کردەوەکانم دەبێـــت بەوەی ڤالیری بە "ئامادەنەبوونی پیـــرۆز" ناوزەدی دەکات. ناتوانم بڵێم بەوجۆرەی "ئەو پاکەتە شقارتەیە لەســـەر مێزەکەیە" مـــن لێرەم یان لێرە نیم. ئەمەش بوونم—لەنێو—جیهاندا لەگەڵ بوونم— لە ناوەڕاستی جیهاندا ئاڵۆزدەکات. من نەدانیشـــتوم و نەڕاوەســـتاوم؛ ئەمە لەشم توشی ئاڵـــۆزی دەکات. لە هەموو لایەکـــەوە لە بوون ڕادەکـــەم و کەچی هەم. بیر لەو شێـــوازی بوونە بکەوە، کە تەنیا منی تێدام: من خەمبارم. لەوانەیە کەســـێک بۆی بچێت من خەمبار بم، لەو شێـــوازەی بوونەدا، کە هەم. ئایا خەمباری بێجگە لەو یەکگرتنە مەبەســـتدارەی سەرجەمی هەڵسوێتەکانم دەردەخات چییە؟ خەمباری واتای ڕوانینێکی دێزی من بـــۆ جیهـــان دەخاتەڕوو. شان تەســـککردنەوە و ســـەردانەواندن و بێزاری لەشم

دەستنیشـــاندەکات. بـــەڵام لەم حاڵەتانـــەدا نازانم، کە دەتوانم لـــەم شێوازەدا بەردەوام بم یان نا. ئایا ئەو کاتەی کەســـێک دەبینم ســـەری بۆ بەرزناکەمەوە و ڕوویەکـــی خۆشی نادەمێ؟ خەمبارییەکەم بۆ ئەو کاتەی ئەو دەڕوات دوا ناخەم؟ ئایـــا خەمبـــاری هەڵوێست نییە؟ ئایـــا جۆرێک لە ئاگایی نییـــە؟ لێرەدا نالێین خەمباری ئەوەیە کەســـێک خۆی خەمبار بکات؟ گرنگیش نییە هۆکارەکەی چییە و بۆچـــی خەمبار دەبین. ئـــەوەی گرنگە ئەوەیە، کە ئـــەو ئاگامەندییەی خۆی توشی خـــەم دەکات، ئاگاییەکـــی خەمبارانەیە. بەڵام دژوارە لە ســـروشتی ئەو ئاگامەندییـــە تێبگەیـــن؛ بوونـــی خەمبـــار ئەو هەبـــووە ئامادەکـــراوەی، وەکو پەرتووکەکـــە نییە بیـــدەم بە خۆم یان بیـــدەم بە هاوڕێیەکم. من خەســـڵەتی کاریگەرێتیـــم لەســـەر بوونی خۆم نییە. ئەگەر من بڕیار لەســـەر خەمباری خۆم بـــدەم دەبێت، لە توانامـــدا هەبێت ئەو خەمباریە لەنێو فایلـــدا دانێم و نەتوانم دروســـتی بکەمەوە. ئەو حاڵەتەش نییە پاش ڕووداوێک لەنێو لەشمدا ڕووەدات. هێزی بـــەردەوام لەنێو ئاگامەندییدا نییە. ئەگەر مـــن بمەوێت خۆم خەمباربکەم لەبـــەر ئەوەیـــە، کە خەمبار نیـــم. بوونم، وەکو بوونێکی خەمبـــار بەم کارە لە دەســـتی من ڕادەکـــات. بوونێکی—لەنێو—خـــۆی خەمبار بـــەردەوام دەبێت و هەمانکات دەبێت بـــە دێوزمەی ئاگاییم لەو بوونەی، کە خەمبارە و بەهایەکیش، کە من هێشـــتا هەســـتم پێنەکردوە. ئەو بوونەی واتا بەخشی خەمەکەمە نابێت بـــە پێکهاتـــە بۆ شێوازی بوونی. دەشێت کەســـێک بڵێـــت، ئاگامەندیم بە لای کەمـــەوە بابەتەکەی هەرچی بێت یان هەر حاڵەتێکـــی ئاگامەندانە بێت، شتێکە هەیە. بەڵام چۆن خەمبـــاری و ئاگاییم لە خەمباری لەیەکدی جیابکەینەوە؟ ئایا هەردووکیان یەک شت نین؟ ئایا ڕاستە بڵێین ئاگامەندیم شتێکە هەیە؟ هەمانکات پێویستـــە لە بیرمان نەچێت بەو جۆرەی هوســـرڵ بۆی دەچێـــت، ئاگامەندیم لە بنەڕەتـــەوە بەرانبەر کەســـانی دیکە، وەکو شتێکی ئامـــادە نەبوو دەردەکەوێت. وەکـــو بابەتێـــک واتای هەموو هەڵوێســـت و کردەوەکانمـــی هەڵگرتبێت هەیە و ئامادەیە. هەروەها هەمیشـــە و ئامادە نییە چونکە لە ئاســـتی حەدەسی ئەوانی دیکەدا، خۆی وەکو سەربەســـتییەکی هەمیشەیی دەردەخات، کە بوونی پرسیاری لەبـــارەوە لێدەکرێت. کاتێک پیرۆ چاو دەبڕێتە من، دەزانم تەماشای من دەکات. چاوەکانی خستۆتە ســـەر لەشم. لەشم لەنێو جیهاندایە. بابەتێکە هەیە. هەروەها فاکتۆرێکە لەنێو جیهاندا. واتـــای تەماشاکردنەکەی لەنێو جیهاندا نییە. ئەمەش دەبێتە هۆکاری پەرێشـــانبوونی من. هەرچەنـــدە زەردەخەنەی بۆ دەکەم، بەڵێن دەدەم یـــان هەڕەشە دەکەم، بـــەڵام هیچ شتێک ڕەزامەندی یان حوکمدانەکەم بۆ دەســـتگیرناکات. ئەوە شتێکە دەکەوێتە ئەودیو من و لە هەڵوێستەکەمدا هەستی پێدەکەم. ئەمەش وەکو مامەڵەکردنی کرێکاریک لەگەڵ ئامێرەکەی بەردەســـتیدا

نییە . ڕەتدانەوەکانم لە ئاســـتی کەسانی دیکەدا، کە دەبن بە پرۆژەکانم تەنیا بۆ من نین. ئەوان دەبن بەنوێنەری بوونم و چاوەڕوان دەکەن بە دڵسۆزییەوە یان نا دڵسۆزانە بخرێنە گەر. فاکتۆری بوون—لەنێو—خۆی ئاگامەندی کەســـانی دیکەی لەنێو ڕەتدانەوە و سەربەســـتیدا دەرخستوە . ئاگامەندی کەســـانی دیکە، وەکو نەبوونە؛ لە بوونی—لەنێو— خۆدا "ئێستا و لێرەدا"شتێکە، کەنەبووە . ئاگامەندی کەســـانی دیکە ئەوشتەیە، کە نییە . ئاگامەندی من، وەکو ئاگامەندی کەســـانی دیکـــە نییە . مادامەکی بوونی ئەو ئاگامەندانەیـــە، کەوابوو شتێکە هەیە و خۆی دروستدەکات. خۆ دروستکردن بەردەوامی بە بوونی دەدات. پێویستە ئاگامەندی ببێت بە بناخەی بوونی خۆی و لەســـەر بوونێکی دیکە خۆی ڕانەگرێت. لەناخی خۆگەرایەتیـــدا بوونی خـــۆی دەپارێزێت، کە ئەمەش ئـــەوە دەگەیەنێت بوونێک لەنێویدا جێنشـــین بووە، بەڵام ئەو بوونە هیچە: ئاگامەندی ئەوە نییە، کە هەیە . لەژێر ئەم بارودۆخانەدا گرنگی دڵسۆزی بێجگە لەوەی شتێکە ناتوانین دەســـتمان بکەوێـــت چی دیکـــە نییە . واتاکەشی لەگەڵ بونیـــادی ئاگامەندییمدا ناکۆکە . بۆ ئـــەوەی دڵسۆز بیت، دەبێت ببیت بـــەوەی هەیت. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت، من لـــە بنەڕەتەوە ئەوە نیـــم، کە هەم. لێـــرەدا لە گوتەکەی کانـــت "ئەوە ئەرکی ســـەرشانی تۆیە، کەوابوو دەتوانی بیکەیـــت." تێدەگەین. من دڵسۆز دەبم؛ ئەمە ئەرکی منە و دەبێت هەوڵی بۆ بدەم. بەڵام ئێمە دەمانەوێت بیسەلمێنین بونیادی بنەڕەتـــی "ئەوە نیت، کە هەیـــت" مەحاڵە . هەوڵدان بەرەو بوون لەنێو خۆدا یان "ئەوبوونـــەی هەیە" بـــێ ئاکامە . ئەمەش لـــە ئاگامەنـــدی نەشاردراوەتەوە . بە پێچەوانـــەوە، ئاگامەندی ئەمە دەزانێت و جۆرێکە لە شەرمەزاریش توشی دەبین. بێ دەســـتەڵاتییەکەمان لە پێکهێنانی بوونمان، وەکو شتێکی هەبوو دیاریدەکات. لێـــرەدا دەردەکەوێـــت ئـــەو کاتەی خۆمان بـــە بوونێک دادەنێیـــن و لە ڕێگەی ئەزموونێکی ناوەکییەوە یان زانینێکی لەپێشـــترەوە حوکمی بەســـەردا دەدەین، ئەو بوونە ڕەتدەکەین. ڕەتکردنەکەشمان بەرەو بوونێکی دیکە نییە، بەڵکو بەرەو بۆشاییە یان بەرەو نەبوونە .

چـــۆن ئەو کەســـانەی لەگەڵمان دڵسۆز نەبـــوون تاوانباربکەیـــن یان ئێمە دڵسۆزییەکەمان دەربخەیـــن لە کاتێکدا دڵسۆزی کارێکی مەحاڵ بێت؟ چۆن لە گفتوگۆکردندا دان بە تاوان کردن یان لە تێڕامانێکدا دڵسۆزی دەربڕین، کە ئەو دەربڕینە کارێکی ســـەرکەوتوانە نییە؟ لـــە تێڕاماندا دەمەوێت ببم بەوەی هەم. بیر لە بوونی ڕاستەقینەی خۆم دەکەمەوە . ئایا ئەمە ئەوە ناگەیەنێت من خۆم، وەکو شتێک دادەنێم؟ پێویست دەکات هاندەر و مەبەستەکانی ئەم کردەوەیەشم دامەزرێنم؟ بـــەڵام ئەمە دەبێت بە هۆکار و ناچارکردنـــی حاڵەتە هەڵچوەکانی ئاگامەندیم، وەکو ڕووداوە سروشتییەکان دەیانبینێت. ئایا دەبێت پەردە لەسەر

هاندەرەکان لابەرم، گرنگ نییە توشی حاڵەتی شەرمەزاریشـــم بکات؟

ئایا ئەمە خۆ دوور خستنەوەیەکی ئەنقەست نییە لەوەی من خۆم لەو هاندەرانە ڕازی بووم؟ هاندەرەکان هێزێکی ســـروشتی نین و من خۆم بڕیارم لەسەر داون؟ پێویست دەکات حوکم بەسەر کەسایەتییەکەمدا بدەم؟ ئایا ئەمە شاردنەوەی ئەو زانینـــە لە خۆم نییە، کە چاک دەیزانم؟ حوکم بەســـەر ڕابردوومدا دەدەم و بیر لـــە ئێستا ناکەمەوە؟ بەڵگەی ئەمەش ئەو کەســـەیە بە دەربڕینی دڵسۆزییەکەی دەیەوێت بڵێت، ئەو شتەیە، کە هەبوو. لە ئاستی کاری بەرانبەرەکەشی تورەیە و ناڕازە. دەیەوێت خۆی لە دڵسۆزییەکەی دوورخاتەوە و بیسەلمێنێت، کە ناتوانێت ببێت بەو کەســـەی پێشـــو. کاتێک دادگا حوکم بەسەر کەسێکدا دەدات سەرسام و تورە دەبین لەوەی حوکمدانەکە کاردەکاتە ســـەر ئەو کەسە چونکە ئەو کەسە، وەکو خۆی نەماوەتەوە و ئەوە نییە، کە هەستی بە تاوان کرد. هەمانکات داوا لەو کەسەدەکەین خۆی بەو بوونە دابنێت، کە هەستی بە تاوان کرد. کەوابوو، بێجگە لە جۆرێک بڕوای خراپ دڵسۆزی دەبێت چی بێت؟

ئێمـــە ڕوونمان کردەوە، کە لە بڕوای خراپدا مـــرۆڤ ئەو بوونەیە، کە نییە و ئەوەش نییە، کە هەیە؟ ئەم نموونەیە دەهێنمەوە: کەسێکی هاوسێکسخواز زۆرجار توشـــی ئازاری وێژدانی دەبێت. هەموو بوونی لەبەردەم ئەمجۆرە هەســـتکردنەدا ڕادەوەستێت. کەسێک لەپێش وەختەوە لەنێو بڕوای خراپدا دەیبینێت. لەڕاستیدا زۆر جاریش ڕووەدات هاوســـێکسخوازەکە، لەگەڵ ناســـینەوەی هەڵوێستەکەیدا و ئاشکراکردنـــی کارەکانی ڕەتی بوون بەهاوســـێکسخوازییەکەی خۆی دەداتەوە. حاڵەتەکـــەی خۆی بە جۆرێکی دیکە، وەکو ڕێکەوت یان بەد بەختی دەردەخات. هەمـــوو هەڵەکانی لەنێـــو ڕابردوودا دادەنێت. بەو شێوە جوانەش باســـدەکرێت، کە ژن پێی ڕازی نییە. ئێمـــەش گەڕانێکی ئۆقرەنەگری تێدادەدۆزینەوە. لێرەدا، بـــە دڵنیاییەوە مرۆڤێک بە بـــڕوای خراپەوە دەبینیـــن و ڕەفتارەکەشی شیاوی گاڵتـــە پێکردنە چونکە لە فاکتۆرەکانـــی ژیانیەوە خۆی بە ئاکامەکە ناگەیەنێت. هاوڕێکەشی، کە زۆر ڕەخنەی لێدەگرێت، لەم خۆ هەڵخەڵەتاندنەی بێزاردەبێت.

هاوڕی ڕەخنەگرەکە پرســـیاری سەبارەت یەک شت لێدەکات—لەوانەیە خۆشی وادەرخات، کە چاوی لە کێشـــەکە پۆشی بێت: ئەویش ئەوەیە، کە ئەو کەســـەی هەســـت بەتاوانکـــردن بکات تاوابنـــارە. مرۆڤە هاوســـێکسخوازەکە بە ئاشکرا—فشـــەکەرانە یان کەم ڕێزانە دەڵێت: "من هاوســـێکسخوازم". ئێمەش دەپرسین: کێ بڕوای خراپی هەیە؟ هاوســـێکسخوازەکە یان ئەو کەســـەی خۆی بە دڵسۆز دادەنێت؟ مرۆڤە هاوسێکسخوازەکە، هەڵەکانی خۆی دەناسێتەوە، بەڵام بە هەموو توانایەوە دەیەوێت ئەو بۆچوونە لەناوبەرێت، کە ئەو هەڵانە دەکات بە پێکهاتەی بوونی. ئەو نایەوێت، وەکو شت بناســـرێت. ئەو بیرۆکەیەی لە لایە، هەر چەندە

زۆر ئاشکـــرا نییـــه و بەو جۆرە نییە، کە مێزەکە میزە و کەســـێکی قژ زەرد قژ زەردە. هاوســـێکسخواز هاوســـێکسخواز نییە. وا دەزانێت بە باسکردن و دان نان بە هەڵەکانیدا لەو هەڵانە ڕزگاریدەبێت. تەنانەت هەســـتەکات بەم کارە دەروونی خۆی پاکدەکاتەوە و وەکو مرۆڤێکی تازە لە دایکبوو ژیان دەستپێدەکاتەوە. ئایا ئـــەو بە هەڵەدا چووە؟ ئایا ئەو هەڵوێستێکی بنبڕ نەکراوی ڕاســـتەقینەی بوونی مرۆڤ ناناســـێتەوە؟ هەڵوێستەکەی ڕاستی ناشارێتەوە. بەڵام، هاوکات پێویستی بـــەو لە دایکبوونەوەیە و ڕاکردنە[لە ڕابردوو] بـــۆ ژیان هەیە. بۆ ئەوەی خەڵکی حوکمی بەســـەردانەدەن خۆی بە دەستەوە نادات. کەوابوو، یاری بە وشەی بوون دەکات. ئەو ڕاســـتە ئەگەر لەم گوتەیە "من هاوسێکسخواز نیم" بەو واتایەی "من ئەوە نیم، کە هەم" تێگەیشتبێت. ئەو دەتوانێ بڵێت، "تاکو ڕادەیەک ڕەفتارەکانم، وەکو ڕەفتاری هاوســـێکسخوازێک پێناســـدەکرێن و من هاوسێکسخوازم". لەبەر ئەوەی تاکو ڕادەیەک ڕاســـتەقینەی مرۆڤ بەو ڕەفتارانە ناناســـرێت، کەوابوو من هاوســـێکسخواز نیـــم. بەڵام ئەو بە جۆرێکی دیکە مامەڵـــە لەگەڵ وشەی 'بوون' دا دەکات. واتای نەبوونی بـــە "نە-بوون—لەنێو—خۆدا" لێکدەداتەوە. بانگەشەی "نە-بوونـــی هاوســـێکسخوازی" دەکات. ئەمـــەش وەکو ئەوە وایـــە بڵێین، ئەو مێـــزە شوشەی مەرەکەب نییە. لەم ڕووەوە ئەو کەســـە لە بڕوای خراپدا دەژی. مرۆڤە دڵسۆزەکە لە بەرزێتی ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی بێ ئاگا نییە. ئەو دەزانێت بۆ بەرژەوەندی خۆی چ کاتێک ڕووی تێبکات. ئایا هاوسێکسخوازەکە یەکەمجار بە ناوی دڵسۆزییەوە و دووەمجاریش، بە ناوی سەربەســـتییەوە، نایەوێت بانگەشەی هاوســـێکسخوازی خۆی بکات؟ ئایا بەمە کەسەکەی بەرانبەری ناگەیەنێتە ئەوەی چاوی لێبپۆشێ؟

چ ڕووەدات ئەگەر ئەو کەسەی بانگەشەی هاوسێکسخوازی دەکات، نەتوانێت واز لە هاوســـێکسخوازی بهێنێت و بەرەو سەربەســـتی و بڕوای چاک بڕوات؟ ئەو کەســـەی ڕەخنەی لێدەگرێـــت داوای واتای ئەو گوتەیـــەی لێدەکات، کە دەڵێت، "لەگەڵ دان نـــان بە هەڵەکانتدا نیوەی لێبوردنەکـــەت بردۆتەوە." ڕەخنەگرەکە دەڵێت، تاوانبارەکە بۆ ئەوەی، وەکو شت مامەڵەی لەگەڵدا نەکرێت خۆی دەکات بە شت. ئەم ناکۆکییەش لەنێو پێکهاتەی دڵسۆزییدایە. کێ ناتوانێ بزانێت گوتەی "ئەو هاوسێکسخوازە" چەند کەسانی دیکە تووڕە دەکات و چۆن دڵنیابوونێکیش بە من دەبەخشێت؟ ئەمە هاوسێکسخوازەکە دەکات بەشت و ئاواتی ڕەخنەگرەکەش دێتە دی. هاوســـێکسخوازەکە دەبێت سەربەســـتییەکەی، وەکو شمشاڵێک بداتە دەســـت ڕەخنەگرەکـــەی و ڕەخنەگرەکەش، وەکو چـــۆن دەرەبەگێک شتێک بۆ جوتیارەکـــە دەگەڕێنێتـــەوە، ئەویش ئەو سەربەســـتییە بۆ هاوســـێکسخوازەکە بگەڕێنێتەوە. کەســـە دڵسۆزەکەش لە بڕوای خراپدا دەژی. وا خۆی دەردەخات،

که حوکم دەدات و لەو باوەڕەشدایە سەربەستی، وەکو سەربەستی دەبێت بە شت. لێرەدا تەنیا مردنی ئاگامەندییمان دەستدەکەوێت، کە هیگڵ لە "پەیوەندی نێوان کۆیلە و خاوەن کۆیلەدا" دەریخستوە. کەسێک داوا لە کەسێکی دیکە دەکات بە ناوی ئاگامەندییەوە ئەو بوونە ئاگامەندانەیەی خۆی لەناوبەرێت و هەمانکات، بەو ئومێدەشەوە دەمێنێتەوە، کە پاش ئەو لەناوبردنە جارێکی دیکە لە دایک ببێتەوە. زۆرباشە، دەشێت کەسێک بڵێت، ئەم مرۆڤە مامەڵەی خراپ لەگەڵ دڵسۆزییدا دەکات. لایەنێک دژی لایەنەکەی دیکە بەکاردەهێنێت. پێویستە باسی دڵسۆزی لەنێوان تاکەکاندا نەکەین. لەو دڵسۆزییە بدوێین تاکیک لەگەڵ خۆیدا هەیەتی. بەڵام کی نازانێت، دڵسۆزی نێوان تاکەکانیش بەهەمان شێوە نییە؟ کێ نابینێت مرۆڤێکی دڵسۆز بۆ ئەوەی لەوە ڕابکات، کە نەبێت بە شت، چۆن لە دڵسۆزییەکەیدا خۆی دەکات بە شت؟ ئەو مرۆڤەی دان بە خراپی خۆیدا دەهێنێت، خۆی بە شتێکی خراپ داناوە و بووە بەو شتەی هەیە. هەمانکات، لەگەڵ دان پێدانانەکەیدا دەیەوێت، لەو بوون بە شتە ڕابکات چونکە ئەو بیر لە بوون بە شت دەکاتەوە و دەتوانێت لەناوی بەرێت یان بیهێڵێتەوە. دڵسۆزییەکەی دەکات بە پێوەر و ئەوەی شیاوی دڵسۆزییە بە کەسێکی خراپەکاری دانانێت چونکە ئەو دەیەوێت بەو دیو خراپە بگات. هەروەها خراپییەکەش چەک کراوە و بووە بە هیچ و سەربەستی ئەو مرۆڤەی بەرانبەر دانراوە. لەم ڕووەوە ئەو مرۆڤە داهاتوویەکی پاک و لە خراپەبەدەر بۆ خۆی دیاریدەکات و ڕێگەش بە خۆی دەدات هەموو شتێک بکات. بەمجۆرە، بنەڕەتی دڵسۆزی لە بنەڕەتی بڕوای خراپ جیاناکرێتەوە. مرۆڤی دڵسۆز بۆ ئەوەی نەبێت بەوەی هەیە، خۆی وانیشاندەدات، کە ئەو شتەیە ئێستا هەیە. ئەمەش ئەو ڕاستییەمان بۆ دەردەخات چۆن دڵسۆزی دەبێت بە بڕوای خراپ. ڤالیری ئاماژەی بۆ ئەمە کردووە و حاڵەتی (ستێندال) بەمشێوەیە دەبینێت. هەوڵدان بۆ چەسپاندنی دڵسۆزی لەگەڵ خۆدا، هەوڵدانێکی بەردەوامە بۆ جیاکردنەوەی ئەو کەسە لە خودی خۆی. تاکێک خۆی لە دەستی خۆی بە دانانی خۆی، وەکو بابەتێک ڕزگاردەکات. ئامانجی بڕوای خراپیش، بەو شێوەیەی باسمانکرد، خۆ دوورخستنەوە و خۆ دانانە لە شوێنێکدا، کە کەس دەستی نەیگاتێ. جۆرێکە لە ڕاکردن. لێرەدا بەهەمان شێوە پێناسەی دڵسۆزیمان کردوە. ئایا ئەمە چ واتایەک دەبەخشێت؟

لە کۆتایی شیکردنەوەکەمان بەو خاڵە گەیشتین، کە ئامانجی دڵسۆزی و بڕوای خراپ جیاواز نین. بە دڵنیایشەوە، دڵسۆزی هەیە پەیوەندی بە ڕابردووەوە هەیە و ئێمە لێرەدا بایەخی پێنادەین. من دڵسۆزم، ئەگەر دان بەوەدا بنێم لە ڕابردوودا حەزم لەچی کردووە یان نیازی چیم هەبووە. دەبینین، ئەم جۆرە دڵسۆزییە دروستە چونکە مرۆڤەکە پەیوەندی بە ڕابردووەوە هەیە و بووە بە بوون— لەنێو—

خۆدا. بەڵام ئێمە لەو دڵسۆزییە دەکۆڵینەوە، کە پەیوەندی بە ئێستاوە هەیە. ئایا چ ئامانجێکی لە دوایە؟ بۆ ئەوەی دان بە بوونی خۆمدا بنێم، بە خۆم بڵێم من چیم، لەوانەیە لە کۆتاییدا بمەوێت لەگەڵ بوونمدا خۆم ڕێک بخەم؛ بە واتایەکی دیکە، بۆ ئەوەی ببم بە هۆکار بۆ بوونی خۆم، لە شێوازی بوون— بۆ—خۆدا دەبێت، ببم بەو بوونەی "ئەوە نییە، کە ئێستا هەیە". لە قوڵایی دڵسۆزییدا بەردەوام خۆمان لەنێو ئاوێنەدا دەبینین و بەردەوام لەو بوونەوە، کە هەیە دەبین بەو بوونەی، کە نییە و جارێکی دیکەش لەم بوونەوە دەبینەوە بەوەی، کە هەیە. دیسانەوە ئامانجی بڕوای خراپ دەبێتە هۆکاری خۆدەرخستنی بوونی من، کە هەیە، وەکو بوونێک، کە نییە؛ یان ئەو بوونەی، کە من نیم لە شێوازی ئەو بوونەدا، کە هەیە. لە تەماشاکردنی خۆمان لە ئاوێنەدا هەمان کایە دەکەین. لە ڕاستیدا بۆ ئەوەی دڵسۆز بم، پێویستە هەمانکات ئەو شتە بم، کە هەم و نیم. دڵسۆزی شیوازێکی بوون یان خەسڵەتێکی تایبەتیم ناداتێ، بەڵکو من لە شێوازێکی بوونەوە بۆ شیوازێکی دیکە دەگۆڕێت. شێوازی دووەمی بوونەکە، کە دڵسۆزی دەیەوێت، سروشتم ڕێگە نادات بیگەمێ؛ لەو کاتەدا هەوڵ دەدەم بیگەمێ و بیر لەوەش دەکەمەوە، کە نەیگەمێ. بەڵام بۆ ئەوەی لە مەبەستی بڕوای خراپ تێبگەم، پێویستە ئەو سروشتەم هەبێت، کە هانم دەدات لە بوونی خۆم ڕابکەم. ئەگەر بەو جۆرەی بوونی ئەم شوشە مەرەکەبە هەیە، منیش ترسنۆک یان خەمبار بوومایە، بیرم لە بڕوای خراپ نەدەکردەوە. نەک بە تەنیا نەمدەتوانی لە بوونی خۆم ڕابکەم تەنانەت بیرکردنەوەش لەو ڕاکردنە سەریهەڵنەدەدا. ئەگەر بڕوای خراپ لەگەڵ پرۆژەدا بێتەکایەوە، بەبێ پرۆژەکانیش بوونی من لەگەڵ نەبوونمدا جیانابێتەوە. بڕوای خراپ هەیە چونکە دڵسۆزی لە لابردنی ئامانجەکەی خۆی بە ئاگایە. ئەمەش بە سروشتی دڵسۆزییەوە گرێدراوە. من لەو کاتەدا دەتوانم خۆم بە ترسنۆک دانەنێم، کە بترسم. من نامەوێت ببم بەو کەسە ترسنۆکەی لێی ڕادەکەم. بەڵام ئەگەر لە شێوازی ئەو بوونەدا، کە نییە ترسنۆک نەبم ئەوا من لە بڕوای چاکدام و دەتوانم بانگەشەی ئەوەش بکەم، کە ناترسم. کەوابوو، ئەم ترسنۆکییە هەستپێنەکراوە شتێکە، کە نییە؛ ئەگەر منیش نەمەوێت ترسنۆک بم، دەبێت لە ڕوویەکەوە ترسنۆک بم. ئەمەش ئەوە ناگەیەنێت، پێویستە کەمێک ترسنۆک بم، یان تاکو ڕادەیەک بترسم. نا، من دەبێت بە تەواوی ترسنۆک بم یان بە تەواوی نەترسم. لەم ڕووەوە بڕوای خراپ لەسەر بوونی من، وەکو ئەو شتەی نییە ڕادەوەستێت؛ واتە جیاوازییەکی هەڵنەسەنگیراو لەنێوان بوون و نەبوونی ڕاستەقینەی مرۆڤایەتیدا هەیە. بڕوای خراپ تەنیا ڕەتدانەوەی خەسڵەتەکانم نییە و لەوێدا نییە، کە من بەو شێوەیەی هەم نەبینراوە. بڕوای خراپ بوونی منیش، وەکو ئەو بوونە دەردەخات، کە نییە. من بە شێوەیەکی پۆزەتیڤ، وەکو ئازایەک

دادەنێت بەبێ ئەوەی من ئازا بم. ئەمەش لەوێدا سەرهەڵدەدات، کە من ئەو بوونە بـــم، کە نیـــم؛ یان ئەگەر نەبوون لە بوونی منداو، وەکـــو نەبوونیش بوونی نەبێت بێگومان، پێویست ناکات من ئازا بم، ئەگینا بڕوای خراپ نەدەبوو بە بڕوای خراپ. هەروەها لە بڕوای خراپدا ئەو تێگەیشتنە ئۆنتۆلۆجیانەم لە بوونی خۆم هەیە، کە شتێکم هەم و هەمانکات لەڕاستیدا من ئەو شتە نیم. لێرەدا جیاوازی لەنێوان بوونی خەمبارانە و (من لەشێوازی ئەوبوونەدا، کە نییە) نەبوونی—بوونێکی سەربەستانە نییە، کە من دەمەوێت لە خۆمی بشـــارمەوە. لەســـەرو ئەمەوە، پێویستە ئەوەی ڕەتدەدرێتەوە بوونەکە خۆی بێت و خۆی ببێت بە ناوبردنێکی بەردەوام. بەمجۆرە واتای 'نەبوون' بەردەوام دەبەســـتین بە پرسیارکردن لەبارەی ڕاستەقینەی بوونی مرۆڤەوە. ئەگەر من بەو شێوەیەی شوشەمەرەکەبەکە یان مێزەکە هەن ئازا نەبم؛ خۆم لە ترسنۆکییەکەم دووربخەمەوە و دژی ڕاوەستم و نەتوانم بەرانبەر دژەکەی ڕایگرم، ئەگەر من نەتوانم خۆم بە ترسنۆکیش دابنێم و ونکۆڵی لە ئازایەتییەکەم بکەم و لە ترســـنۆکییەکەم ڕابکەم، ئەگەر هاوەمبوونی ترســـنۆک—نەبوونی من و ئازایەتییەکـــەم مەحـــاڵ بووایە، پـــرۆژەی بڕوای خراپ نەدەهاتـــە کایەوە. بۆ ســـەرهەڵدانی بڕوای خراپ پێویستە دڵســـۆزی لەنێو بڕوای خراپدا بێت. مەرجی ســـەرهەڵدانی بڕوای خراپ ئەوەیە، کە ڕاســـتەقینەی بوونی مـــرۆڤ، بەو شێوە ڕاستەوخۆیەی دەردەکەوێت، لە بونیادی کۆجیتۆی پێش تێڕاماندا، ئەو شتە بێت، کە نییە و ئەو شتەش نەبێت کە هەیە.

٢. بڕوا و بڕوای خراپ

ئێمە لەو بارودۆخانە دواین، کـــە یارمەتیمان دەدەن لە بڕوای خراپ تێبگەین و بونیادی ئەو شێوازەی بوونیشـــمان دەستنیشـــان کرد، کـــە لەنێویدا دەتوانین چەمکەکانی بڕوای خراپ دروستبکەین. بەڵام ناتوانین خۆمان بەمانەوە ببەستینەوە؛ هێشـــتا جیاوازی نێوان بـــڕوای خراپ و ناڕاســـتیمان ڕوونەکردۆتەوە. درۆزنێک بـــۆ بەرانبەرەکەی هەر دوو ڕووی ئەم چەمکانـــە بەکاردەهێنێت. ئەم دووڕووەش پەیوەندی بە بوونی مرۆڤەوە، نەک ئەزمونێکی دیکەوە هەیە. گرفتی ڕاستەقینەی بڕوای خـــراپ لەوەدایە، کە بڕوای خـــراپ بڕوایە. ناتوانین بـــە درۆکردنێکی بێ دەربەست یان بابەتێکی حەدەسی دابنێین. ئەگەر لەو باوەڕەدا بین بڕوا واتایەکی هەیە و ئەو واتایەش سەربە بابەتەکەیەتی، ئەو بابەتەش شتێکی بەردەست نییە و هەمانکـــات دووریش نییە، ئەوا بڕوای خراپ دەبێت بـــە بڕوا؛ گرفتی بنەڕەتی بڕوای خراپیش دەبێت بە گرفتی بڕواکردن. چۆن ئێمە لە ڕێگەی ئەو چەمکانەوە دامانهێنـــان واتای بڕوای خـــراپ بۆ خۆمان ڕوونبکەینـــەوە؟ پێویستە ئەو خاڵە

ڕەچاوبکەیــن، کە خودی پرۆژەی بڕوای خراپ پێویستــە بڕوای خراپ بێت. من تەنیا لە کۆتایی هەوڵدانەکەمدا و دەرخستنی دووڕووی چەمکەکان بۆ ڕازی کردنی خۆم توشی بڕوای خراپ بووم. لە ڕاستیدا، من خۆم بەو ڕادەیەی ڕازی بم، خۆم ڕازی نەکردووە. لەو کاتەشدا خۆم لە بەردەم بڕوای خراپدا دانا و لە بڕوای خراپدا بووم. بۆ من ئامادەبوون لە بەردەم بڕوای خراپدا دەبوایە بێ دەربەســتی بوایە؛ ئەگەر دڵسۆزانەش بڕوات پێی هەبێت، ئەوا لە بڕوای چاکدا دەبێت. کەس ناوێریت بە ئاشکرا بڕیار لەسەر بڕوای خراپ بدات. بڕوای خراپ بڕوای بە خۆیەتی، بەڵام خۆی بە بڕوای خراپ دانانێت، خۆشی ناخاتە ڕیزی بڕوای چاکەوە. ئەمەش لەگەڵ ســەرهەڵدانی *weltanschauung* بڕوای خراپــدا ڕووەدات و هەڵوێستی وەکو دەردەخات.(٤٠)

بڕوای خراپ نەریت و پێوەری بۆ ڕاستی نییە، تاکو بیناسینەوە. ئەوەی بڕوای خراپ بڕیاری لەســەر دەدات چۆنیەتی ڕاستییە. ئەوەی بڕوای خراپ دەریدەخات ڕاستی و میتۆدی بیرکردنەوە و جۆرێکە لە بوون، کە وەکو بابەتەکانن. خەسڵەتی ئۆنتۆلۆجیانــەی جیهان لەبڕوای خراپدا بەمشــێوەیەیە: بوون لێرەدا ئەوەیە، کە نییــە و ئەوەش نییە، کە هەیە. لە ئاکامدا ئەو بەڵگەیەی ئاشکرا دەبێت شتێکە ڕازیمان ناکات.

بــڕوای خراپ بەڵگەکــە ئاشکرا دەکات، بەڵام پێــش ئاشکراکردنەکەی خۆی گەیاندۆتــە ئەو بڕوایەی، کــە بە بەڵگەکە ڕازی نەبێت و خــۆی بە بڕوای چاک بگەیەنێــت. خۆی لــە پلەیەکی کەمــدا دەردەخات، بێ ئاگا نییــە و بڕواش بە بڕیاردان دادەنێت. دوای هەموو حەدەســێک دەگاتە بڕیاردان و ناسینەوەی بوون بەو شێوەیەی هەیە. کەوابوو، بڕوای خراپ لە سەرەتای پرۆژەکەیەوە و هاتنە نێو جیهانەوە بڕیار لەسەر داواکارییەکانی خۆی دەدات. ئەم پرۆژەیە بڕیاردانی بڕوای خراپە لەسەر چۆنیەتی سروشتی بڕواکەی. با ئەوەش بزانین، کە ئەمە بڕیاردانێکی سەربەستانە و بیرکردنەوە نییە، بەڵکو حوکمدانێکی کتوپڕی بوونە. کەسێک بەو جۆرەی دەچێت بخەوێت و خەودەبینێت بڕیار لەســەر بڕوای خراپ دەدات. بروای خــراپ، وەکو خەو بینینە. کاتێک بڕوای خراپ ڕووەدات دژوارە ئەو کەســە بە ئاسانی خۆی لێدەرباز بکات. ئەوەی خەو دەبینێت ناتوانێت خۆی خەبەربکاتەوە و خەوەکەی بپچڕێنێت. بڕوای خراپ شێوازێکی بوونە لە نێو جیهاندا. شێوازێکە، وەکو خەو بینین یان لە خەوهەســتان خۆی بەردەوام دەهێڵێتەوە. بەڵام بڕوای خراپ بونیادی خۆی دەناسێت. ئەگەر بڕوای خراپ بڕوا بێت و لەنێو پرۆژەکەشیا ڕەتدانــەوەی هەڵگرتبێت، ئەوا لەگەڵ دەســتپێکردنیا ئەو بڕوایەی نایەوێت ڕازی

٤٠ *Weltanschauung* وشەیەکی ئەڵمانییە لە دوو بەش پێکهاتووە: *Welt* واتە جیهان. *anschauung* واتە تێڕوانین.(وەرگێڕ)

بێت پێویستـــە بێتەکایەوە. ئایا بارودۆخە پێویستییەکان بۆ ســـەرهەڵدانی ئەم بڕوایـــە چین؟ لەو بڕوایەدام پیرۆ خۆی بە هاوڕێی من دادەنێت. بڕوا بەمە، وەکو بڕوای چاک دەکەم. من لەم بڕوایەدام، بەڵام بەڵگەیەکی حەدەسیم بۆ سەلماندنی نییە چونکە هاوڕێیەتی بابەتی حەدەس نییە. من تەنیا بڕوا بە هاوڕێییەتییەکەیم؛ خۆم هاندەدەم باوەڕ بەم بڕوایە بکەم و لەســـەر بڕیارەکەم بمێنمەوە. دواجار بەو شێوەیـــە خۆم دەردەخەم، کە دڵنیـــام و گومانم لە هاوڕێییەتییەکەی نییە. بڕوای چاک لێرەدا، ئەو چەمکە ڕاســـتەوخۆیەیە هیگڵ باســـیکردوە. بڕوایەکی سادەیە. هەروەها، هیگڵ ئەوەی سەلماندوە، کە چەمکێکی ڕاستەوخۆ پێویستی بە چەمکێکی ناڕاســـتەوخۆ هەیـــە. بڕوا، بۆ ئـــەوەی ببێت بە بڕوا دەبێت ببێـــت بە نا— بڕوا. ئەگـــەر لەو باوەڕەدابم پیرۆی هاوڕێم منـــی خۆشدەوێت، دەبێت هاوڕێییەتییەکەی لەنێـــو هەمـــوو هەڵسوکەوتەکانیا خۆی بۆ من دەربخات. بـــەڵام ئەگەر بزانم من بـــڕوا دەکـــەم، ئەوا بڕوا دەبێت بـــە چەمکێکی نێو بیرکردنـــەوە و پەیوەندی بە بابەتێکی دەرەکییەوە نییە. لەبەرئەمەش چەمکی 'بڕوا' بەبێ جیاوازی بەکاردێت بۆ شێوازەکانی دیکەی بڕواش دەگونجێت ("بڕوا بە خوا، بڕوام بە تۆیە") و دەبێت بـــە چەمکێکی ڕووتکراوەی نێو بیرکردنەوە. ئایا پیـــرۆ هاوڕێمە؟ نازانم یان لەو بڕوایەدام. لێرەدا لەنێو ئاگامەندییدا چەمکە ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆکە بوون بە یـــەک. بڕواکردن ئەوەیە بزانیت بڕوا دەکەیـــت. بڕواکردنیش لەوێدا کۆتایی دێت، ئەگـــەر بزانیت بڕوا دەکەیـــت. کەوابوو، بڕواکردن بڕوانەکردنـــە. بێگومان لێرەدا بە زۆر باســـی ئەم دیاردەیەمان کردووە چامکی زانینمان بەســـەریا ســـەپاندوە؛ ئاگاییەکی لە بیردۆزە بەدەر زانین نییە. بەڵام شەفافیەتەکەی سەرچاوەی هەموو زانینێکـــە. کەوابوو، ئاگایی لـــە بیردۆزە بەدەری بـــڕوا لەناوبردنی بڕوایە. بەڵام کۆجیتـــۆی پێش تێڕامان ئەوە دەســـەلمێنێت، کە بوونی بـــڕوا بە ئاگایی بڕواوە گرێدراوە. بڕوا ئەو بوونەیە پرســـیار لە بوونی خۆی دەکات. خۆی لەناودەبات و بە ڕەتدانەوەی خۆی لەبەردەم خۆیدا ڕادەوەســـتێت. بوونێکە بۆ ئەوەی هەبێت، پێویستە خـــۆی دەرخات، لەگەڵ خۆدەرخستنەکەشـــدا نکۆڵی لە خۆی دەکات. بڕواکـــردن بڕوانەکردنە. ئێمە هۆکاری ئەمـــە دەزانین؛ بوونی ئاگامەندی لەوەدایە هەبێـــت و خۆی ڕەتبکات. لـــەم ڕووەوە ئاگامەندی بەردەوام لە خۆی ڕادەکات و بڕوا دەبێت بەبێ بڕوایی و ڕاســـتەوخۆش بە ناڕاستەوخۆ، ڕەها دەبێت بە ڕێژەی و ڕێژەییش بە ڕەها. نموونەی بڕوای چاک (بڕوا بەوە بکەیت، کە بڕوات پێیەتی)، وەکـــو دڵسۆزییە (ئەوە بیت، کە هەیت)، ئەمەش نموونـــەی بوونە-لەنێو—خۆدا. هەموو بڕوایەک کورت دەهێنێت. کەس ناگاتە بڕوایەکی ڕەها. لە ئاکامدا پڕۆژەی ســـەرەتایی بڕوای خراپ لەناو بردنی فاکتـــۆری ئاگامەندییە. ئەگەر بڕوای چاک مەحـــاڵ بێت، ئەوا هەموو بڕوایەک مەحاڵە. تەوانایم بۆ بڕواکردن بە خۆم، وەکو

کەسێکی ئازا، وەرەم کەم ناکاتەوە، چونکە هەموو بڕواکردنێک بڕوانەکردنیشە. ئەم بڕوانەکردنە مەحاڵە بڕوای منە. ناتوانم بۆ ئەوەی بڕوانەکەم لە خۆمی بشـــارمەوە یـــان بۆ ئەوەی بڕوانەکەم بڵێم بڕواناکەم. بـــەڵام لەناوبردنی بڕوای خراپ نابێتە سەرسوڕمان بۆ من چونکە لەناوبردنەکە لەنێو هەموو بڕوایەکدا هەیە. ئەو کاتەی دەمەوێت بڕوا بە ئازایەتی خۆم بکەم من کەســـێکی ترســـنۆکم. ئەمەش بڕواکەم لەناودەبـــات. بـــەڵام یەکەم، من وەکو جاران، کە ترســـنۆک بـــووم ئازاش نیم. دووەم، مـــن نازانم، کە ئازام. خۆ بە ئازا دانانم لەگەڵ بڕواکەدا ســـەرهەڵدەدات. سێیەم، ڕاستە، کە بڕوای خراپ لەگەڵ ئەو بڕوایەدا نییە، کە کەسێک حەزدەکات هەیبێـــت. بڕوای خـــراپ ڕازی بوونە بەوەی بڕوانەکەی، بـــەوەی بڕوات پێیەتی. بـــڕوای چاک لـــە بڕوانەکردن—بەوەی—بڕوات پێیەتی ڕادەکـــات و خۆی بە بوون دەگەیەنێت. بڕوای خراپ لە بوون ڕادەکات و بڕوانەکردنە-بەوەی—بڕوات پێیەتی. لە ســـەرەتاوە هەموو بڕواکردنێکمان لە خەســـڵەتەکانی داماڵێوە. لە خواســـتی خۆلەناوبردنەوە، کە زانست ناتوانێت بیسەلمێنێت، بڕواکانی دژ بە خۆ دەڕوخێنین. ئێمە لێرەوە باشتر لە دیاردەی بڕوای خراپ تێدەگەین. لە بڕوای خراپدا درۆکردنی بێ دەربەستانە و خۆئامادەکردنێکی بە ئاگاش بۆ هەڵخەڵەتاندنەکە نابینین. یەکەم هەنگاوی بڕوای خراپ ڕاکردنە لەوەی ناتوانین لێی ڕابکەین، ڕاکردنە لەوەی هەیە. پڕۆژەی ڕاکردنەکـــەش هەڵوەشاندنەوەی بوونێک لە بـــڕوای خراپدا دەردەخات. لەبەرئەمـــە ئەوەی بڕوای خـــراپ دەیەوێت هەڵوەشاندنەوەیە. لە ڕاســـتیدا، دوو هەڵوێستە ڕاستەوخۆکەمان بەرانبەر بوون بە سروشتی ئەو بوونەوە و پەیوەندیمان بە بوون—لەنێو—خۆوە بەســـتراوە. بڕوای چاکیش دەیەوێت لە هەڵوەشاندنەوەی ناخـــی بوونم، وەکو بوون— لەنێو—خۆ یان ئـــەو بوونەی هەیە، کە نییە ڕابکات. بڕوای خراپ دەیەوێت بە ڕووخانی بـــوون لەناوەوە لە بوون—لەنێو—خۆ ڕابکات، بەڵام ڕووخـــان و هەڵوەشاندنەوەکە ئاشکراناکـــات و نکۆڵی لەوەش دەکات، کە بڕوای خراپە. بڕوای خراپ لە ڕێگەی "ئەوە نییە، کە هەیە" لە بوون—لەنێو— خۆ ڕادەکات و دەبێت بەو بوونەی، کە هەیە. نکۆڵی لە خۆی دەکات و دەیەوێت ببێت بە بوون—لەنێو—خۆدا، کە بوونێکە "ئەوە نییە، کە نییە." بڕوای خراپ ڕوودەدات چونکـــە لە پڕۆژەی بوونی مرۆڤدا هەڕەشەیەکی ڕاســـتەوخۆ و بەردەوامە و لەنێو ئاگامەندییدا شاردراوەتەوە. ئەمەش بە چییەتی ئاگامەندی، وەکو شتێک ئەوەیە، کـــە نییە و ئەوەش نییە، کە هەیە گرێدراوە. لەبەر ڕۆشنایی ئەم ڕوونکردنەوانەدا لە بونیادی ئۆنتۆلۆجی ئاگامەندی نەک وەکو هەموو لایەنێکی ڕاستەقینەی بوونی مرۆڤ، بەڵکو لایەنێکی ناوەکی تیژ، دەکۆڵینەوە.

کەرتی دووەم

بوون-بۆ-خۆ

بەشی یەکەم
بونیادی ڕاستەوخۆی بوون-بۆ-خۆ

١. ئامادەبوونی خۆ

ڕەتدانەوە ئێمەی بە سەربەستی گەیاندو سەربەستی بە بڕوای خراپ و بڕوای خراپیش بە بوونی ئاگامەند، کە پێشمەرجە بۆ سەرهەڵدانی بڕوای خراپ. لە ڕوانگەی لێکۆڵینەوەکەمان لە بەشەکانی پێشودا جارێکی دیکە بۆ باسەکەمان لەسەر کۆجیتۆی پێش تێڕامان دەگەڕێینەوە. ئێستا، کۆجیتۆ وەڵامی پرسیارەکەمان بۆ ئامادەدەکات، هەروەها دێکارت پرسیار لە بارەی ڕۆڵی کردەکی کۆجیتۆ بە بەستنەوەی بیرکردنەوە بە گومانکردنەوە دەکات. بەڵام لەبەر ئەوەی ئەم لایەنە کردەکییەی کۆجیتۆ بە دیالێکتیکی بوونەوە نابەستێتەوە، خۆی توشی هەڵەی قوتکردنەوەی ناوەڕۆک کردوە. هوسرڵ ئەم هەڵەیەی ناسیوەتەوە بۆیە لە چوارچێوەی باسکردن نەچۆتە دەرەوە. لەبەرئەمە پێویستە بە بیریارێکی فینۆمینەلیست نەک فینۆمینۆلۆجیست دابنرێت. بۆچوونە فینۆمینە لیستەکەشی هاوسنوری فەلسەفەی ئایدیالیستانەی (کانت)ە. هایدیگەر خۆی لە فینۆمینەلیزم دوور دەخاتەوە چونکە ئەم جۆرە بیرکردنەوەیە بەرەو فەلسەفەی میگاری و جیا دانانێکی نا— دیالێکتیکی ناوەڕۆک و شیکردنەوەی بوون بەبێ کۆجیتۆمان دەبات. لەبەر ئەوەی لە سەرەتاوە دازاین لە ئاگامەندی دابڕاوە ئەوا هەرگیز ناتوانێت ببێتەوە بە خاوەنی ئاگامەندییەکەی. هایدیگەر خەسڵەتی لە خۆ—تێگەیشتن بە بوونی مرۆڤ دەدات، کە بە پرۆژەی دەرچوونی لە خۆوە داناوە. بە دڵنیاییەوە من نامەوێت بوونی پرۆژەکان ڕەتبدەمەوە، بەڵام چۆن تێگەیشتن بەبێ ئەوەی بزانیت، کە تێدەگەیت سەرهەڵدەدات؟ پرۆژەی چوونە دەرەوەی ئاگامەندی لە خۆوە بەبێ ئەم جۆرە ئاگاییە کوێرانەیەو ڕاستەقینەی مرۆڤیش دەکات بەشت. لە ڕاستیدا، کۆجیتۆ پێویستە خاڵی سەرەتای گەشتەکەمان بێت، بەڵام بەو مەرجە ڕابەریمان بکات، کە ڕەتی بکەین. بۆ بەڕێخستنی توێژینەوەکەمان پرسیار لە بارەی بوونی کۆجیتۆوە دەکەین و دەمانەوێت ئامێرێکی دیالێکتیمان بداتێ و بتوانین بەو ئامێرە لە کۆجیتۆوە بەرەو سەرجەمی بوون دەرچین. با لێرەدا بۆ خۆ—ئاگایی ڕاستەوخۆ [بێ بیردۆزە] بگەڕێینەوەو بزانین بەو جۆرەی دەڵێین، ئاگامەندی ئەو شتە نەبێت، کە هەیە و ئەوەش بێت، کە نییە، چ واتایەک دەبەخشێت.

لە پێشەکی باسەکەماندا گوتمان ئاگامەندی ئەو بوونەیە، کە پرسیار لەبارەی بوونـــی خۆیەوە دەکات. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت بـــە تەواوی بوونی ئاگامەندی لەگـــەڵ خۆیدا هاوســـەنگ نییە. هاوســـەنگی، کە لە بوونـــە- لەنێو — خۆکاندا هەیـــە ئەو بوونەیە، کە هەیـــە. لەنێو بوون— لەنێو— خـــۆدا هیچ بەشێک دوور ڕاناوەســـتێت؛ دوو لایەنـــی جیاوازی نییە. ئەمەش هانمـــان دەدات ئەم بوونە بە شتێکی نەبڕاوە دابنێین. بوونێکە پڕو وەســـتاو. یاســـای ناســـنامەی [خۆیەتی] بەسەردا ســـاخدەبێتەوە چونکە چارەنوســـێکی نەبڕاوەی هەیە .ئەلف ئەلفە ئەو واتایە دەبەخشێت، کە ئەلف نەبڕاوەیە و چارەنوسێکی نەبڕاوەشی هەیە. ناسنامە چەمکێکە بۆ سنوردارکردنی یەکێتی ئەو بوونە. ئەوە دەردەخات بوون—لەنێو—خۆ پێویستی بە هیچ پێکهاتەیەکی دیکە نییە و پێکهاتەکەشی دەبێت بە ناســـنامە. ناسنامە نموونەی (یەک بوون)ە، یەکیش لە ڕێگەی بوونی مرۆڤەوە دێتە جیهانەوە. بوون—لەنێو-خۆ پڕو تەواوە، هیچی دیکەی ناخرێتە سەر. بۆشایی لە بوونیدا نییە و تەنانەت درزێکی بچوکی تێدا نابینرێت تاکو لەوێوە نەبوون خۆی بخزێنێتە ناوی. ئاگامەندی بوونێکی پەستێنراوی نییە. دژوارە بەو بوونە دابنرێت، کە هاوسەنگی خـــۆی بێت. دەتوانم بڵێم ئەم مێـــزە، مێزە. بەڵام ناتوانم بڵێـــم بڕواکەم بڕوایە چونکە بڕواکەم ئاگامەندانەیە. هەندێک کەس لەو باوەڕەدان بیرکردنەوە فاکتۆری ئاگامەنـــدی لەو شتانەدا دەگۆڕن، کە ئاگامەندی ڕوویان تێدەکات. هوســـرڵ لەو باوەڕەدایە ئەو کەسەی (ببینرێت)، ئەو بینینە شێوازی ژیانی دەگۆڕێت. بەڵام لەو باوەڕەدام من سەلماندومە، کە یەکەم مەرج بۆ هەموو تێڕامانێک [بیرکردنەوەیەک] کۆجیتـــۆی پێش تێڕامانە. ئەم کۆجیتۆیە بابەتێک بەرانبەر خۆی ڕاناگرێت؛ لەنێو ئاگامەندیدا دەمێنێتەوە. لە بنەڕەتەوە، کۆجیتۆ خەســـڵەتی لەناوبردنی گەواهێک بۆ ئەزمونەکەی هەیە، هەرچەندە ئەو گەواهە خودی ئاگامەندیشـــە. کەوابوو، لەو کاتەدا باســـی بڕواکـــەم دەکەم یان لە بڕواکەم تێدەگەم، کـــە بڕواکەم بە ڕووتی خۆی دەرنەخـــات و ببێت بە بڕوایەکی گرفت ئامێز. حوکمدانە ئۆنتۆلۆجیەکەمان "بڕوا ئاگاییە لە بڕوا" دەبێت بە دەســـتەواژەیەک، کە تیایدا یاســـای ناســـنامە خۆی دەســـەپێنێت. بار و بارهەڵگرەکە ڕادیکاڵانە دوو شتی جیاوازن و یەکێکیان بەسەردا سەپێنراوە و بە یەک شت دانراون. باشە، کەسێک دەڵێت، ئاگایی لە بڕوا ئاگاییە لە بڕوا. لێرەدا ناسنامەیەک دەدۆزینەوە. بەڵام ڕاست نییە بڵێین، ئاگایی بڕوا ئاگاییە لە بڕوا و ئاگامەندی لە بڕوا دابڕین و بیکەینەوە بە بابەتی ئاگامەندی. ئاگایی لە بڕوا، کە ئاگاییە لە بڕوا لەڕاستیدا دەبێت جۆرە ئاگاییەک بێت لە خودی خۆی. لێرەدا بڕوا دەبێت بە بابەتێکی بەرز و دەرەکی بۆ ئاگامەندی. ئاگامەندیش لە ئاستی بڕواکەدا سەربەســـتانە ڕادەوەستێت. ئەمەش لە بۆچوونەکەی ڤیکتۆر کەزن دەکات، کە گوایە ئاگامەندی دیاردە دەروونییەکان یەکە یەکە باسدەکات و

ڕوونیاندەکاتەوە. بەڵام بەو جۆرەی هوسەرڵ ئاماژەی بۆ دەکات تەنیا لە میتۆدی گومانکارییدا ئاگامەندی دەتوانێت خۆی لەو بابەتانەوە دوور ڕاگرێت، کە دەیەوێت گومانمان لێبکات. لە تێڕاماندا بابەتەکە دەخەینە نێو کەوانەوە و لەوێدا ئەوە ڕەتدەدەینەوە، کە هوسەرڵ بە هاوبەشیکردن ناوزەدی دەکات. ئاگایی بڕوا، لەو کاتەدا گۆڕانی بەسەردا دێت، جیاوازی لەنێو خۆیدا و لەگەڵ خۆیدا نەبینێت. ئەو هەیە تاکو وەکو بڕوا خۆی بناسێنێت. لێرەدا دەڵێین ئاگایی بڕوا خودی بڕوایە. لە سەرەتاشەوە ئەم دوو لایەنەی بڕوامان (ئاگایی بڕوا و بڕواش ئاگایی بڕوایە) دەمەزراندوە. هەر یەکێک لەم چەمکانە دەچێتە ناو ئەوەی دیکەوە و ئاماژە بۆ یەکدی دەکەن، هاوکات لە یەکدییەوە جیاوازن. دەزانین بڕواو خۆشی و چێژ بەبێ ئاگامەندی نین. ئاگامەندی پێوەری بوونیانە. هەمانکات ڕاستیش نییە بڵێین، بڕوا گرفت ئامێزە و لەگەڵ سەرهەڵدانیا لە خۆی ڕادەکات. کەوابوو، ئاگایی بڕوا و بڕوا یەک شتن و ناوەکین. بەڵام ئەو کاتەی بمانەوێت بیگرین لە دەستمان ڕادەکات و خۆمان لە بەردەم دوو شتدا دەبینین. ئاگامەندی تێڕامانە و ناتوانین بیگرین. فەیلەسوفەکان، لەبەرئەمە، هەوڵیان نەداوە لە بونیادی تێڕامان بکۆڵنەوە و بە شتێکی نەبڕاوە و لەبن نەهاتوو دایانناوە. هەندێکیان، وەکو سپینۆزا، بە بیرۆکەی بیرۆکەی ناوزەدیکردوە. هیگڵ، وەکو گەڕانەوە بۆ سەرخۆ پێناسیکردوە و بە نەبڕاوەی داناوە.

بەڵام دانانی ئاگامەندی بە نەبڕاوە خەسڵەتی بوون—لەنێو—خۆی دەداتێ. ئەگەر بەمەش ڕازی نەبین و هێشتا بمانەوێت تێڕامان بە بابەت دابنێین، دەبێت بوونی، وەکو بوون— لەنێو—خۆ نەبینین یان بەو یەکێتییەی دانەنێن، کە لەنێو خۆیدا دوو شت بێت و بابەت و دژە بابەتی هەڵگرتبێت. بەڵکو پێویستە بەو دوو لایەنە ببینرێت، کە یەک شتن. تێڕامان ئەو شتەیە، کە خۆی دەبینێت.

ئەگەر بمانەوێت لە سەرجەمی ئەم دیاردەیە (یەکێتیی ئەو دوو لایەنەی ئاگایی لە بڕوایە) تێبگەین ڕاستەوخۆ ئاماژە بۆ یەکێک لەو دوو لایەنە دەکەین. ئەو لایەنەش یەکێتییە ناوەکییەکەمان پێدەناسێنێت. بە پێچەوانەی ئەمەشەوە، ئەگەر بمانەوێت لە سەرەتایەکی دووەلیستیەوە دەست بە گەشتەکەمان بکەین و ئاگامەندی و بڕوا، وەکو دوو شتی جیاواز بەرانبەر یەکدی دابنێین، ڕووبەڕووی (بیرۆکەی بیرۆکە)ی سپینۆزا دەبینەوە. لەم حاڵەتەدا دیاردەی پێش تێڕامان نادۆزینەوە، کە دەمانەوێت لە سەری بکۆڵینەوە. هۆکاری ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەو خاڵەی، کە ئاگامەندی پێش تێڕامان ئاگایی ئاگامەندییە لە خۆی. لێرەدا پێویستە لە چەمکی (خۆ)بکۆڵینەوە چونکە ئاگامەندییمان پێدەناسێنێت. وابۆی دەچین چەمکی (لەنێو—خۆ)، کە لە نەریتی پێشتروە وەرمانگرتوە و بەکارمان هێناوە بۆ بوونێکی بەرز دانانرێت. لەبەر

ئەوەی (خــۆ) شتێک نییە لەگەڵ خۆیدا هاوســەنگ بێت، بە بوونێکی لەنێو—خۆ دانانرێت. بە ســروشت خاوەنی تێڕامانە و لەزمانی لاتینیشدا ئەم دوو شتە *ejus* و *sui* جیاکراوەتەوە.

چەمکــی خۆ ئاماژە بۆ ناوی بکەرێــک دەکات. هەروەها پەیوەندی ئەو بکەرە لەگــەڵ خۆیدا دەردەخات. ئەم پەیوەندییەش دوو لایەنی هەیە. لە لایەکی ترەوە چەمکی خۆ ئاماژە بۆ بوون، وەکو بار یان بارهەڵگر ناکات. ئەگەر لە دەستەواژەی "ئەو بێزار بووە"، 'ئەو'، کە بارهەڵگرە رێگەی بە خۆی داوە لە پشت خۆیەوەشتێک هەڵگرێت. ئەمەش ئــەوە ناگەیەنێت، کە 'ئەو' تەنیا بارهەڵگرە چونکە بارهەڵگر ناســنامەی هەیە. لەبەر ئەوەی بارهەڵگرەکەی لە پشــت خۆیەوە داناوە شتێکی ڕاستەقینەش نییە. لە ڕاستیدا خۆ بە شتێکی ڕاستەقینە دانانرێت.

بکەر خۆ نییە، چونکە بکەر ناســنامەی هەیە. ئەگەر خۆ خاوەنی ناســنامە بێت، وەکو خۆ نامێنێتەوە. هەروەها خۆ ئاماژە بۆ بابەتێک دەکات، کە خۆیەتی. کەوابوو، خۆ نوێنەرایەتی دووریــەک لەنێو خۆیدا و ئاماژە بۆ پەیوەندی لەگەڵ خۆیدا دەکات. خۆی لە ناســنامە دەپارێزێــت و بەردەوام ل ەناکۆکی نێوان (ئەو یەکێتییــەدا دەژی، کە فرەلایەنەکــان ناگرێتە خۆی و ئەو فرەلایانانەی، کە یەک ناگرن) دەژی.

ئێمــە ئەم حاڵەتە بــە ئاماەبوونی خۆ لە بەردەم خۆیدا دادەنێین. یاســای بوونی (بــۆ خۆ)، وەکو بنەڕەتی ئۆنتۆلۆجی ئاگامەندی ئەوەیە، کە ئەم بوونە لە بەردەم خۆیدا و لە ئاماەبوونەکەیدا خۆی بێت. ئاماەبوونی خۆ لە بەردەم خۆیدا هەندێک فەیلەســوفی بەو خاڵە گەیاندووە ئاگامەندی بە بەرزترین هەبوو دابنێن. بەڵام ئەم ئاکامە پاش لێکۆڵینەوە لە واتای ئاماەبوون لەناودەچێت. لە ڕاستیدا، ئاماەبــوون ئاماەبە بۆ دوو شت دەکات یان بــەلای کەمەوە دوو شتی لە یەکدی داپچــڕاو دەردەخات. ئاماەبوونی بوونیش لە بەردەم خۆیدا دەریدەخات، کە ئەو بوونە لە خۆی جیایە. ناسنامەکەشی لایەنێکی نێگەتیڤی لەنێو خۆیدا هەڵناگرێت. بێگومان یاسای ناســنامە بەو شێوەیەی هیگڵ باسیکردووە پەیوەندی بە یاسای ناکۆکییــەوە هەیە. ئــەو بوونەی هەیە دەبێت ئەو بوونــە نەبێت، کە نییە. ئەم ڕەتدانەوەیــە، وەکو هەموو ڕەتدانەوەکانی دیکە، بوونی مرۆڤ دەیهێنێتە کایەوە، نەک دیالیکتیک. ئێمە ئەمەشمان لەپێشــتر باســکردووە. هەروەها ئەم یاســایە پەیوەندی دەرەکی بوون دەردەخات چونکە لە بارەی پەیوەندی بوونەوەیە لەگەڵ ئــەو شتەدا، کە نییەتی. کەوابوو، ئێمە مامەڵە لەگەڵ پەیوەندییە دەرەکییەکانی بووندا دەکەین. ئەو پەیوەندییانەش لە ئاماەبوونیان لەگەڵ بوون— لەنێو— خۆدا و لەنێو جیهاندا بۆ مرۆڤ دەردەکەون. ئەم یاســایە بە پەیوەندییە ناوەکییەکانی بوونــەوە گرێنەدراوە؛ ئەم پەیوەندییانــە لەبەر ئەوەی ئەوی دیکە دەردەخەن بە

تەنیا ناتوانن هەبن. یاسای ناسنامە ڕەتدانەوەی هەموو پەیوەندییەکە لە ناخی بوون—لەنێو-خۆدا. ئامادەبوون لە بەردەم خۆدا ئەوە دەگەیەنێت درزێک کەوتۆتە بوونەوە. خۆ لەو کاتەدا لە بەردەم خۆیدا ئامادە دەبێت، کە بە تەواوی خۆی نەبێت. ئامادەبوون ڕاستەوخۆ هاوەمی بوون لەناوەبات و ئاماژە بۆ جیابوونەوە دەکات. بەڵام ئەگەر ئەو پرسیارە لە خۆمان بکەین، ئایا ئەو شتە چییە [لە ئامادەبووندا] (خۆ) لە خۆی جیادەکاتەوە؟ لە وەڵامدا دەڵێین (هیچ). جیابوونەوە بە هۆکاری دووری لەنێو شوێندا، گۆڕان لەنێو کاتدا، جیاوازییە دەروونییەکان یان بەگشتی لەنێوان دوو تاکدا ڕوودەدات، کە پێکەوەن. بە کورتییەکەی ئەو جیابوونەوەیە هەمیشە ڕاستەقینەیەکی خەسڵەتداراە. لێرەدا، (هیچ) شتێک ئاگایی بڕوا لە بڕوا جیاناکاتەوە و بڕواش بێجگە لە ئاگایی بڕوا چی دیکە نییە. هەر شتێکی دەرەکی خەسڵەتدار لە دەرەوەی کۆجیتۆی پێش تێڕامانەوە بچێتەسەری یەکبوونەکە دەشوێنێت؛ شتێک لەنێو ئاگامەندییدا سەرهەڵدەدات، کە ئاگاماندی ناینناسێت و بوونێکی ئاگامەندانەشی نابێت. ئەوەی بڕوا لە خودی بڕوا جیادەکاتەوە بە تەنیا نابینرێت. ئەو کاتەی بمانەوێت بیناسین لەناوەچێت و نامێنێت. بڕواش، وەکو شتێکی ناوەکی ڕووت خۆی دەردەخات.

ئەگەر بمانەوێت خودی بڕوا بناسین درزەکەش بێ ئەوەی حەزبکەین لە بەردەممانداا قوتدەبێتەوە و کە بیریشی لێدەکەینەوە خۆی وندەکات. کەوابوو، درزەکە ڕەتدانەوەیەکی ڕووتە. دووری لەنێو شوێندا و گۆڕان لەنێو کاتدا و جیاوازییە دەروونییەکان لایەنی پۆزەتیڤ و لایەنی ڕەتدانەوەیان ئاسانە. درزەکە لەنێو ئاگامەندییدا (هیچ)ە و ناتوانین ببینین. ئەم ڕەتدانەوەیە، کە هیچە و هەمانکات هێزی لەناوبردنە نەبوونە. لە هیچ شوێنێکدا بەم شێوە ڕەوانە نادۆزرێتەوە. لە شوێنەکانی دیکەدا بۆ ئەوەی، نەبوون بناسین ڕوو لە بوون— لەنێو—خۆ دەکەین. بەڵام ئەو بوونەی لەنێو ئاگامەندییدا لە دایک دەبێت (هیچ)ە و دروستکراوە. بڕوا، بۆ نموونە، پەیوەندی بوونێک لەگەڵ بوونێکی دیکەدا نیشاننادات؛ بەڵکو ئامادەبوونێکە لەبەردەم خۆیدا. ئەگەر بڕوا بەمجۆرە نەبێت یەکێتییەکەی بوون—بۆ—خو بەسەر دوو بوونی— لەنێو— خۆدا دابەش دەبێت. لە بەر ئەمە پێویستە بوون—بۆ—خۆ هەمانکات نەبوونیش بێت. ئاگامەندی دوور بەرانبەر خۆی ڕاوەستاوە، بەڵام ئەم دوورییە (هیچ)ە و نییە. کەوابوو، بۆ ئەوەی (خۆ) هەبێت پێویستە یەکێتیی ئەم بوونە نەبوونی لەنێو خۆیدا بۆ لەناوبردنی ناسنامەکەی هەڵگرتبێت. ئەو هیچەی خۆی دەهاوێتە نێو بڕواوە هیچە. هیچی بڕوایە لەنێو بڕوادا، کە کوێر و پڕە یان "بڕوایەکی سادەیە". بوون— بۆ- خۆ ئەو بوونەیە تاکو ئەو ساتەی خاوەنی ناسنامە نییە و لەگەڵ خۆیدا هاوەم نییە خۆی بڕیار لەسەر بوونی دەدات.

یەکێـــک ناتوانێت نەبوون لـــە هەموو شوێنێک یان لە هەمـــوو هەڵوێستێکدا وەکو بوون بدۆزێتەوە. بوون— بۆ— خۆ هەمیشـــە خـــۆی بە جۆرێک دەنوێنێت، کە تێکشـــکانی خۆی بە دەســـتی خۆی. بێت. ئەم تێکشـــکاندنەش بە بوونێکی دیکەوە نابەســـتێتەوە؛ بەڵکو لـــە تێڕامانی خۆیدایە، لە تێڕامانـــی تێڕامانداید. ئەمـــەش جوڵانێکی لە کۆتایی بەدەر نییە و لەنێو یەکێتییەکەی بوون—بۆ—خۆدا ڕووەدات. جوڵانی لە کۆتایی بەدەر بە ناســـینی سەرجەمی لایەنەکانی دیاردەدا دێتەکایەوە، کە لە تێڕامانێکەوە بۆ تێڕامانێکی دیکە بەبێ وەستان دەکەوێتە گەر. کەوابـــوو، نەبوون ئەم کەلێنەی بوونە، کەوتنی بوون—لەنێو—خۆیە بەرەو بوون— بۆ—خۆ. کەوتنێکە، کە دەبێت بەپێکهاتەی بوون—بۆ—خۆ.

بەڵام نەبوون 'دروست کراوە' و پەیوەندی بە هەڵوێستی لەناوبردنەوە هەیە. ئەم کارە هەمیشـــەییەی بوون—لەنێو—خۆ بەرەو ڕوخان دەبات بە کارێکی ئۆنتۆلۆجی ناوزەدیدەکیـــن. نەبوون پرســـیارکردنی بوونـــە لەبارەی بوونـــەوە. ئەو بوونەی پرســـیارەکە دەکـــات ئاگامەندییە یان بوونە-بۆ—خۆ. کاریکـــی ڕەهای بوونە لە ڕێگەی بوونەوە دێتە بوونەوە. مادامەکی بوون—لەنێو— خۆ سەرجەمی لایەنەکانی پۆزەتیڤـــە، ئەوا بێجگە لە نەبوون، هیـــچ بوونێک لە بوونەوە پەیدا نابێت و هیچ شتێکیش بەســـەر بووندا لە بوونەوە ڕووونـــادات. نەبوون ئەگەری تایبەتی بوونە. لەگەڵ ئەمەشدا ئەم ئەگەرە لەو کارەدا دەردەکەوێت، کە دەیناسێتەوە. مادامەکی نەبوون نەبوونی بوونە، ئەوا بوون دەیهێنێتە کایەوە. لە ڕێگەی بوونێکی تایبەتەوە دروســـتدەبێت، کە بوونی مرۆڤە. بوونی مرۆڤ هیچە و بنەڕەتی پرۆژەی نەبوونی خۆیەتی. بوونی مرۆڤ ئەو جۆرە بوونەیە، کە لەنێو بوونیدا نەبوون هەیە.

٢. فاکتۆری بوون—بۆ—خۆ

بوون— بۆ— خۆ شتێکە، کە هەیە. لەگەڵ ئەوەی بوونێکیشـــەە، کە نییە یان ئەو بوونەیە، کە هێشتا پەیدا نەبوە، دەتوانین بڵێین هەیە. لێرەدا بیر لە پرۆژەی دڵسۆزی دەکەینەوە. بوون—بۆ—خۆ، وەکو ڕووداو هەیە. ئەم بوونەش، وەکو ئەوەیە مـــن دەڵێم فلیپی دووەم هەبوو یان پیرۆی هاوڕێم هەیە یان نییە. بوون—بۆ—خۆ هەیە ئەگەر خۆی ئەو شیوازی بوونەی هەڵنەبژاردبێت. بۆ نموونە، پیرۆ لە ساڵی ١٩٤٢ دەژی و بوژواییەکی فەرەنسییە و سمت لە ساڵی ١٨٧٠ دا لە بەرلین کرێکار بوو. بوون—بۆ—خۆ هەیە ئەگەر [بەبێ خواستی خۆی] فرێدرابێتە نێو بارودۆخێکی بوونەوە؛ وەکو هەموو ڕێکەوتەکانی دیکە؛ ئەم دیوارە، ئەم درەختە، ئەم پەرداخە یان ئەو پرســـیارەی دەیکەین: "بۆچی ئەم بوونە بەمشـــێوەیەیە و بەشێوەیەکی

دیکـــه نییه؟"هەیە. لەوێدا دەڵێین هەیە چونکە خـــۆی نەبووە بەبناخەی ئەوەی هەیەتی و خۆشی نەهێناوەتە نێو جیهانەوە. ئەم بوونە نابێت بە بناخەی خۆی. ئەم هەســـتکردنەش لە هەموو کۆجیتۆیەکدا هەیە. ڕاستەوخۆ لەنێو کۆجیتۆکەی دێکارتدا دەردەکەوێت کاتێک دێکارت دەیەوێت ســـود لەم هەســـتکردنە بکات و خۆی وەکـــو بوونێکی ناتەواو دادەنێت "چونکە گومان دەکات". لەنێو ئەم بوونە نا تەواوەشدا بیرۆکەی تەواوکۆیی پەیدا دەبێت و کەلەبەرێک لەنێو بوونی خۆی و ئەو بوونەی بیریلێدەکاتەوە دێتەکایەوە و لە یەکدیان جیادەکاتەوە. ئەم کەلەبەرە یان کەمی بوونە بۆ بوونی خوا دەبێت بە بەڵگەی دووەم. ئەگەر زمانی فەلسەفیی بیریارانی سەدەکانی ناوەڕاســـت بەکارنەهێنین، چۆن ئەم بەڵگەیە دەمێنێتەوە؟ گوایە ئەو بوونەی بیرۆکەی تەواوکۆیی تێدا دروستدەبێت ناتوانێ ببێت بە بناخەی بوون بۆ خۆی. ئەگەر ئەو بناخەیە بوایە ئەوا بوونی خۆی بە تەواوی بە گوێرەی بیرۆکەی تەواوکۆیی دروستدەکرد. بە کورتییەکەی، ئەو بوونەی بناخەی خۆیەتی بە ناتەواوی خۆی دروستناکات.

تێگەیشتنی بوون بە کەم و ناتەواو لە کۆجیتۆدا نا تەواوی ئەم بوونە دەسەلمێنێت. من بیردەکەمەوە، کەوابوو من هەم. بەڵام من چیم؟ ئەو بوونەم، کە بناخەی بوونی خۆی نییە. ئەم تێگەیشتنە لە بوون ئەو هاندەرەشە، هایدیگەر بۆ تێپەڕبوونی ئەم بوونە لە شێوازی ناڕەســـەنییەوە بۆ ڕەسەنی باسیدەکات. لەم بوونەدا بەردەوام بانگـــەواز و ئازاری ویژدانی هەیە. لە ڕاســـتیدا، هایدیگـــەر ئاماژە بۆ بناخەیەکی ئۆنتۆلۆجـــی ئاکار دەکات، کە نایەوێـــت خۆی لە قەرەی بدات و مرۆڤایەتییەکەی لەگەڵ بەرزێتی ئایینیدا هاوسەنگ بکات. تێگەیشتن لە بوونی خۆمان، وەکو بوونێکی بە ڕێکەوت هەستکردن بە ئازاری ویژدانی نییە. هەمانکات تێگەیشتن لە بوونمان فاکتـــۆرە نەویستەکانمان بۆ دەردەخات. لەپێشـــتر، بوونی خۆمان بە ئاگامەندی دانـــا— "ئەو بوونە بوو، کە بـــۆ خۆیەتی". چۆن ئەم بوونە لەگەڵ یەکێتییەکەیدا دەتوانێت خۆی بێت، لە کاتێکدا ئەو بناخەی بوونی خۆی نییە؟ یان بوون—بۆ—خۆ، وەکـــو ئەو شتەی هەیە، خۆی نییە (بۆ نموونە، بناخەی خۆی نییە)؟ چۆن وەکو بوون—بۆ-خۆ دەبێت بە بناخەی نەبوونی خۆی؟ وەڵامەکە لەنێو پرسیارەکەدایە. کاتێـــک دەڵێین بوون، وەکو هێـــزی لەناوبردنی خۆی دەبێت بە بناخەی نەبوون، ئـــەوە ناگەیەنێت ئەو بوونە دەتوانێت بناخەی بوونیشـــی بێت. بۆ ئەوەی ببێت بـــە بناخەی خۆی پێویستە خـــۆی دوور لە بوونی خۆی ڕاگرێت. ئەمەش یەکێتی ئـــەو بوونە دەکات بە دوو بەشەوە. بـــە کورتییەکەی، هەر کاتێک بیر لەو بوونە بکەینەوە، کە دەبێت بـــە بناخە بۆ بوونی خۆی لەبەردەم بوونێکی هەڵکەوتوودا ڕادەوەســـتین، کە دەبێت بە بناخەی نەبوونـــی خۆی. ئەو کارەی خوا دەیکات و دەبێت بەهۆکار بۆ بوونی خۆی، خۆ لەناوبردنە. هەروەها بوونی پێویست لەســـەر بوونی هەڵکەوتوو ڕادەگیرێت.

هەوڵدانەکەی لایبنیز لە پێناسەکردنی بوونی پێویستدا لەسەر بوونی هەڵکەوتوو، کە دواجار (کانت)یش سودی لێوەرگرتوە بە زانین، نەک بوونەوە بەستراوە. گۆڕان لە ئەگەرەکانەوە بۆ بوونێکی پێویست، بەو شێوەیەی لایبنیز بیریلێدەکاتەوە (بوونی پێویست ئەوەیە بوونێکی هەڵکەوتوو لەسەری ڕادەوەستێت) لەوە دەچێت ئێمە لە نەزانینەوە بەرەو زانین بەرێت. لە ڕاستیدا، مادامەکی ئەگەرەکان پێش بوون دەکەون ئەوا ئەگەرەکان دەبن بە بابەتی زانین. لەپێشتریش باس لەوەکرا لە دوو ڕووەوە بیر لە ئەگەرەکان دەکەینەوە. دەتوانین لەناوەوە ئاماژەیان بۆ بکەین. دەستەواژەی "لەوانەیە پیرۆ مردبێت." ئەوە دەردەخات من لەبارەی پیرۆوە نازانم و ئەو ئەگەرە پێویستی بە گەواهی هەیە. بوون لە دەرەوەی خۆیدا، بەو جۆرەی لەبەردەم ڕێکەوتەکانیدا ڕادەوەستێت، ئەگەرەکانی خۆی دەردەخات.

ئەگەرەکان لەپێشوەختا بە ئێمە دەدرین، بەڵام وەرگرتنیان دەکەوێتە سەر ئێمە. ئەو تۆپی بلیاردەی لەسەر مێزەکە دەڕوات خاوەنی ئەگەری لادان نییە ئەگەر پەڕۆی سەرمێزەکەش کاری تێبکات. تەنانەت ناتوانێت خۆی لە پەڕۆکەش لابدات. ئەو ڕووداوە پێویستی بە گەواهە. ئەگەرەکان، وەکو بونیادێکی ئۆنتۆلۆجی ڕاستەقینەش بۆ ئێمە دەردەکەون. کەوابوو، سەر بە بوونێکی تایبەتین. ئەو ئەگەرانەن، کە هەن و دەبێت هەبن. لەم ڕووەوە بوون ئەگەرەکانی خۆی دەهێڵێتەوە و دەبێت بە بناخەیان. بوونی پێویستیش لەم ئەگەرانەوە دەرناچێت. لەبەرئەمە، ئەگەر خوا هەبێت، بوونێکی هەڵکەوتوی هەیە.

کەوابوو، لەبەر ئەوەی بوونی ئاگامەندی لەنێو خۆیدا بۆ ئەوەی، وەکو بوونێک بۆ—خۆی لەناوبەرێت، بوونێکی هەڵکەوتوی هەیە؛ ئاگامەندی بوون بۆ خۆی نابەخشێت و لە دەرەوەی خۆشیدا لە بوونێکی دیکەی وەرناگرێت. بێجگە لەمە، بەڵگەی ئۆنتۆلۆجی، وەکو بەڵگەی کۆسمۆلۆجی ناتوانێت (بوونێکی پێویست) بسەلمێنێت.[٤١] بوونی من به بوونی پێویستەوە نەبەستراوە.

پێشەکییەکانی وەکو "بوونی پێویست بناخەی هەموو بوونێکی هەڵکەوتووە و ئێستا من بوونێکی هەڵکەوتووم هەیە" خواستی دۆزینەوەی بناخەیەک دەکات بەبێ ئەوەی باس لە بوونی بناخەیەکی ڕاستەقینە بکات. ئەم پێشەکییانە تەنیا مامەڵە لەگەڵ بیرۆکەی بوونی هەڵکەوتوو دەکەن نەک ڕاستەقینەی ئەو بوونە. هەروەها پرسیارەکە پەیوەندی بە بوونی بەهاوە، نەک فاکتۆرەوە هەیە. بوون—لەنێو—خۆ هەڵکەوتووە و بە خۆ هەڵوەشاندنەوەی لەنێو بوون—بۆ-خۆدا چاک

٤١ بوونی پێویست لە مێژووی فەلسەفەدا بەو بوونە دادەنرێت، کە بناخەی خۆیەتی و پێویستی بە بوونێکی دیکە نییە لێوەی پەیدا بێت. بوونی هەڵکەوتوو ئەو بوونەیە پێویستی بە بوونێکی دیکەیە تاکو پەیدای بکات. بە دیدی هەندێک لە فەیلەسوفەکان، بوونی هەڵکەوتوو دەبێت بە فاکتۆر و بەڵگە بۆ بوونی پێویست چونکە هەڵکەوتوو ناتوانێت خۆی ئافەریدبکات و پشت بەو بوونە دەبەستێت، کە پێویستە. (وەرگێڕ)

دەبێتەوە. دەیەوێت لەنێو بوون—بۆ—خۆدا بێت. بە کورتییەکەی، بوون هەیە و دەتوانێت هەبێت. بەڵام ئەگەری تایبەتی بوون، کە لە کردەوەی لەناوبردندا سەرهەڵدەدات سەر بە بوونێکە، وەکو ئاگامەندی، کە لە ڕێگەی لەناوبردنی خۆیەوە دەبێت بە بناخە بۆ خۆی. بوون—بۆ—خۆ ئەو بوونە-لەنێو—خۆیەیە، کە بۆ ئەوەی ببێت بە ئاگامەندی خۆی، وەکو بوون— لەنێو—خۆ لەناودەبات. کەوابوو، ئاگامەندی لەنێو خۆیدا بوونی ئاگامەندانەی خۆی دەپارێزێت. مادامەکی دەبێت بە هێزی لەناوبردنی خۆی پەیوەندی بە خۆیەوە هەیە؛ ئەوەی لەنێو ئاگامەندییدا لەناودەبرێت، هەرچەندە ناتوانین بە بناخەی ئاگامەندی دابنێن، بوونێکی —لەنێو-خۆی هەڵکەوتووە. بوون—لەنێو—خۆ بناخەی هیچ شتێک نییە. بۆخۆ دۆزینەوەش دەبێت خۆی بکات بە بوون—بۆ—خۆ. ئەو، ئەگەر گۆڕانی بەسەردابێت و وەکو بوونێکی—لەنێو—خۆ نەمێنێتەوە، دەتوانێت ببێت بەبناخەی بوونی خۆی. ئەگەر بوون—لەنێو—خۆ بناخەی بوونی خۆی و بوونەکانی دیکە نەبێت، ئەوا بیرۆکەی بناخە لە بوون—بۆ-خۆوە لەنێو جیهاندا پەیدا دەبێت. ئەمەش تەنیا لەوێدا نییە، کە بوون—بۆ—خۆ بتوانێت خۆی لەناو بەرێت یان بناخە دروستبکات، بەڵکو لەگەڵ ئەم بوونەدا بناخە بۆ یەکەمجار دێتەکایەوە. ئەو بوونە-لەنێو—خۆیەی گەمارۆدراوە و لەناودەبرێت لەناخی بوون—بۆ—خۆدا، وەکو بنەڕەتێکی هەڵکەوتوو دەمێنێتەوە. ئاگامەندی بناخەی خۆیەتی، بەڵام بۆ ئەوەی هەبێت و نەبێت بە بوونێکی—لەنێو—خۆی هەمیشەیی، دەبێت بە هەڵکەوتوویی بمێنێتەوە. خەسڵەتی هەڵکەوتوویی ئاگامەندی لە ناخی ئەم بوونەدایە. ئەگەر لە بابەتە دراوەکانی کۆجیتۆی پێش تێڕامان بکۆڵمەوە ئەوە دەسەلمێنین، کە بوون—بۆ-خۆ ئاماژە بۆ بوونی خۆی دەکات. ئەم بوونە هەرچییەک بێت بوونێکە لە شێوازی ئاگامەندیدا. تینوێتی ئاماژە بۆ هەستکردن بە تینوێتی دەکات، کە هەیە و بناخەیەتی. بەڵام سەرجەمی "تێڕامانی—تێڕامان"، ئەگەر هەبێت، هەڵکەوتووە و لەنێو—خۆدایە. بەڵام ئەم سەرجەمە شتێک نییە دەستکەوێت چونکە من ناتوانم بڵێم هەستکردن بە تینوێتی هەستکردنە بە تینوێتی یان تینوێتی تینوێتییە. ئەو، وەکو لەناوبردنێکی سەرجەم یان یەکێتییەکی لەناوچووی دیاردەیەک هەیە. ئەگەر من دیاردە، وەکو فرەلایەنی ببینم، ئەو فرەلایەنییە هەمانکات ئاماژە بۆ یەک بوونی دەکات. لەبەرئەمە واتای بوونێکی هەڵکەوتوو دەبەخشێت. دەتوانم بپرسم "بۆچی من تینوم؟" "بۆچی ئەو پەرداخە دەبینم؟ لە کاتێکدا سەرجەمی شتەکانم لەنێو بوون—لەنێو—خۆدا بۆ دەردەکەوێت سەرجەمەکە خۆی لەناودەبات؟ ئایا بۆ ئەوە نییە؛ بۆ ئەوەیە نەبێت؟ لێرەدا من بۆ بوون— بۆ— خۆ دەگەڕێمەوە و دوولایەنی تیادا دەبینم. من تورەم چونکە خۆم، وەکو ئەو کەسە دەردەخەم

ئاگـــای له توڕەبوون بێت. ئەگەر من ئەو هۆکارە دەرنەخەم، کە خۆمم و خەفەی بکـــەم، تۆ هیچ نابینیت. تەنانەت توڕەبوونیـــش نادۆزیتەوە چونکە توڕەبوون لە بوونی بوون—بۆ—خۆدا هەیە. کەوابوو، هەڵکەوتنێکی هەمیشـــەیی بوون—بۆ—خۆ ڕادەگرێت. بوون—بۆ—خۆش لە ئاســـتیدا بەبێ ئەوەی بتوانێت دایپۆشێت، خۆی بە لێپرســـراو دادەنێت. ئەم لەناوچوونە بەردەوامـــەی بوون—لەنێو— خۆ، بەبێ ئەوەی ڕێگەبدات هەســـتی پێبکرێت، دێوەزمەی بوون—بۆ— خۆیە و ئەم بوونە بە بوون—لەنێو—خۆوە دەبەســـتێتەوە. ئەم بوونـــە هەڵکەوتووە فاکتۆری بوون—بۆ خۆیە. ئەم فاکتۆرەیە هانماندەدات بڵێین بوون—بۆ خۆ شتێکە، کە هەیە. لەگەڵ ئەمەشـــدا ئێمە هەســـت بە فاکتۆرەکە ناکەین، بەڵام هەمیشـــە لـــە ڕێگەی ئەم بوونەوە دەیناســـین. لەپێشتر ئاماژەمان بۆ ئەو خاڵە کرد، ئێمە بەبێ کایەکردن لەگەڵ بوونـــدا هیچین. گوتمان "ئەگەر لە قاوەخانەیەکـــدا خزمەتکاربم"، ئەمە لەوێـــدا ڕووەدات، کـــە مـــن لە شێـــوازی بوونی خۆمـــدا نەبم و ناســـنامەیەکی هەڵکەوتوشـــم نەبێـــت. هەروەها من نیـــم. ئەم بوون—لەنێو—خـــۆ هەڵکەوتووە هەمیشـــە لێـــم ڕادەکات. بەڵام بۆ ئەوەی سەربەســـتانە واتایـــەک بە ئەرکەکەم ببەخشـــم، بۆ ئەوەی لەم هەڵوێستەمدا هەڵکەوتنی بوون—لەنێو—خۆم لەناوبەرم، پێویســـت دەکـــات ســـەرجەمی بوون—بۆ—خـــۆ لەناوبچێـــت. ئەمـــەش لەوێدا ســـەرهەڵدەدات، کە من دەمەوێت وەکو خزمەتکـــاری قاوەخانەکە خۆم بنوێنم. ناتوانم خۆم بە کەســـێکی دیبلۆماســـی یان کەشتییەوانێک نیشـــانبدەم چونکە من[لەو حاڵەتەدا] دیبلۆماسی یان کەشتییەوان نیم. ئەم هۆکارە دەستگیرنەبووەی حاڵەتەکەم و جیاوازییە هەستپێنەکراوە تێگەیشتنەکە و هۆکاری سادەی بوون—بۆ—خـــۆ لە یەکدی جیادەکاتـــەوە. هەمانکات لە هەڵبژاردنـــی واتایەکدا بۆ ئەو حاڵەتـــە و دانانی خۆی بە بناخەی حاڵەتەکـــە، خۆی هەڵنابژێرێت. ئەم بەشەی حاڵەتەکـــەم من بە لێپرســـراو بەرانبەر بوونی خۆ دادەنێـــت چونکە من بناخەی حاڵەتەکەم، بەڵام هێشـــتا ســـەرجەمی بوونم[لەو حاڵەتەدا] پاکانەی بۆ ناکرێت. بەبـــێ فاکتۆرەکان ئاگامەنـــدی دەتوانێت، وەکو دەروون لـــە کۆماری ئەفلاتوندا باســـکراوە و پەیوەندی بە جیهانەوە دەبەســـتێت، ئەویش خـــۆی بە جیهانەوە گرێبـــدات. ئەگەر بتوانم بڕیاربدەم "وەکو کرێکارێک یان بورژوایەک لەدایک ببم"، هێشـــتا لە لایەکی دیکەوە، فاکتۆرەکان، وەکو کرێکـــار یان بورژوایەک نابن بە پێکهاتـــەی بوونی من. فاکتۆر تەنیا ئاماژەکردنێکە بۆ بوونم، لە کاتێکدا بمەوێت لەگـــەڵ خۆمدا هاوســـەنگ بم بەو شتەی هەیـــە. مادامەکی فاکتـــۆر بە تەواوی دۆزراوەتەوە و سەربەســـتانە خۆی دامەزراندوە مەحاڵە بە ڕووتکراوی بیناســـین. فاکتۆرێکـــی ســـادەی وەکو "بوون لەوێدا" لە تەنیشـــت مێزەکەوە یان لەســـەر کورســـیەکە، بابەتێکـــی ڕووتە و چەمکی ســـنورداری خۆی هەیە و ناناســـرێت.

هەمانکـــات لەنێو ئاگامەندییدا بووە بـــەو شتەی لەوێدایە و هەڵکەوتوویەکی پڕ و تـــەواوە. بوون—بۆ—خۆ قـــووڵ دەڕوانێتە خۆی و خۆی بـــە ئاگایی بوون لەوێدا دادەنێت. ئەوەی لەنێو خۆیدا دەیدۆزێتەوە هاندەرەکانییەتی؛ بەردەوام ئاماژە بۆ خۆی و سەربەستییەکەی دەکات. (من لە پێناوی ... لەوێدام و هتد). پەیوەندی نێـــوان بوون—بۆ-خـــۆ، کە بناخەی خۆیەتـــی، لەگەڵ فاکتۆرەکانـــدا بەپێویست دادەنرێت. ئەم پەیوەندییە فاکتۆرییە پێویستەیە. دێکارت و هوسرڵ بە پێکهاتەی کۆجیتۆی دادەنێـــن. بوون—بۆ—خۆ بوونێکی پێویستی هەیـــە، چونکە بناخەی بوونـــی خۆیەتـــی. لەبەرئەمەشە دەبێت بە بابەتی حـــەدەس و ناتوانم گومان لە بوونـــی خۆم بکەم. بـــەڵام لەبەر ئـــەوەی بوون—بۆ—خۆ شتێکـــە نییە. هەموو هۆکارێکـــی هەڵکەوتـــووی تێدایـــە. بەوجـــۆرەی سەربەســـتییەکەم لەدوودڵیدا دەناســـمەوە، بوون—بۆ—خـــۆ لە فاکتۆرەکانی بـــە ئاگا دەبێتەوە. هەســـت بە سوپاســـگوزاری دەکات و خۆی بەوبوونە دەبینێت لەبەر هیـــچ لەوێدا دانرابێت. نابێـــت فاکتۆرەکان لەگـــەڵ ناوەڕۆکی دێکارتییدا تێکەڵ بکەین، کە خەســـڵەتی بیرکردنـــەوەی هەیە. ئەم ناوەڕۆکـــە هەیە چونکە بیردەکاتـــەوە. لەبەر ئەوەی ئافەریدکـــراوە، دەبێت بە شتێک لـــەو شتانەی دروســـتدەکرێن و شتێکە هەیە. ناوەڕۆکێکە خەســـڵەتی بوون—لەنێو—خۆ وەردەگرێت. لەگەڵ ئەوەشدا بە بوون—بۆ—خۆ دادەنرێت. ئەمەش بۆچوونێکی ئەندێشاوی دێکارتییە بۆ بوونی ناوەڕۆک. بە پێچەوانەشەوە، بـــۆ ئێمە دیاردەی بوون—بۆ—خۆ ئاماژە بۆ هەوڵدانی بوون—لەنێو—خـــۆ بۆدامەزراندنـــی خۆی دەکـــات؛ هەوڵدانی بوونە بـــۆ لابردنی لایەنە هەڵکەوتووەکـــەی خۆی. بەڵام ئـــەم هەوڵدانە بە لەناوبردنـــی بوون—لەنێو-خۆ کۆتایـــی دێت. بوون—لەنێو-خۆ بەبـــێ ئامادەکردنی (خۆ)یان تێڕامان و بوون بە بۆ—خۆ، ناتوانێت ناســـنامەکەی خـــۆی لەناوبەرێـــت. بوون—بۆ—خۆ، کەوابوو، تێکشـــکاندنی بونیـــادی بوون—لەنێو—خۆیـــە و ئـــەم بوونـــە لـــە پێناوی خۆ دامەزراندنەکەیـــدا لەناودەبرێـــت. فاکتۆر ناوەڕۆک نییە و نابێت بە خەســـڵەتی بیرکردنـــەوە بۆ بوون—بۆ—خۆ. بەڵکو شتێکە لەنێو ئەم بوونەدا، وەکو یادەوەری یان ئامادەبوونی لە مەبەســـت بەدەری ئەم بوونە لەنێو جیهاندا جێنشـــین بووە. بوون—لەنێو—خـــۆ دەتوانێـــت نەبوونی خـــۆی دامەزرێنێت، بـــەڵام بوونی خۆی دانامەزرێنێت. لەنێو بوون—بۆ—خـــۆدا، خۆی لەناودەبات و دەبێت بە بوون—بۆ-خـــۆ و بناخەی خۆی. بەڵام ئەو لایەنە هەڵکەوتـــووەی بوون—بۆ-خۆ لە بوون—لەنێو—خۆوە بۆی بەجێمـــاوە ناگیرێت. ئەو لایەنەی بوون— لەنێو—خۆی بوون—بۆ—خۆیە ماوەتـــەوە و دەبێت بە هۆکاری پەیوەندی فاکتۆری پێویست. بناخەی ئاگایی بوون—بۆ-خۆیە لە بوون. کەوابوو، ئاگامەندی لە هیچ حاڵەتێکدا خۆی لە بوون نادزێتەوە و بەرانبەر سەرجەمی بوونی خۆشی لێپرسراوە.

٣. بوون—بۆ—خۆ و بوونی بەها

هەموو تۆژینەوەیەک لە بوونی مرۆڤ دەبێت لە کۆجیتۆوە بکەوێتە گەر. بەڵام "مـــن بیردەکەمەوە"ی دێکارتی پەیوەندی بە خێـــرا تێپەڕینی کاتەوە هەیە. ئایا دەتوانین ئەم خێرا تێپەڕینە کاتییەی کۆجیتۆ تێپەڕ بکەین؟ ئەگەر ڕاســـتەقینەی مرۆڤایەتـــی بە "من بیردەکەمەوە" ســـنوردار بکەین، ئەوا ڕاســـتییەکەی تەمەن کورت و ســـاتی دەبێت. بێگومان دروستە لەگەڵ کۆجیتۆکەی دێکارتدا دەتوانین ســـەرجەمی خێرا تێپەڕبوونەکە بناســـین چونکە لە داهاتوو نادوێ، هەروەها بۆ تێپەڕبوون لە ساتێکەوە بۆ ســـاتێکی دیکە 'داهێنانی' بەردەوام پێویستە. بەڵام ئایا دەتوانین ڕاستی ساتێکیش بناسین؟ هایدیگەر دەیەوێت بۆمانی بسەلمێنێت، کـــە "مـــن بیردەکەمەوە"ی هوســـرڵ تەڵەیەکە بۆ کلاوکوڕە گرتـــن دانراوە بۆیە لە تۆژینەوەکەیدا لەســـەر (دازاین) ئاماژەی بـــۆ ئاگامەندی نەکردوە. هەوڵیداوە ڕاســـتەوخۆ[ئەم بوونە]بە نیگەرانی دابنێت؛ لە پرۆژەی (خۆ)وە بەرەو ئەگەرەکان ڕۆیشتوە. ئەم پرۆژەی (خۆ)یەی لە دەرەوەی خۆدا ناو ناوە 'تێگەیشتن'. ئەمەش هایدیگـــەری گەیاندوە بەو باوەڕەی ڕاســـتەقینەی مرۆڤایەتی بە "ئاشکراکردنی—ئاشکراکردن" ناوزەدبکات. بەڵام ڕاکردن لە (خۆ)ی دازاین توشی چەند گرفتێکمان دەکات. ئێمە ناتوانین ڕەهەندی ئاگامەندی خەفە بکەین. تێگەیشـــتن لەوێدا واتا دەبەخشـــێت، کە ببێت بە ئاگایی تێگەیشتن. ئەگەرەکانم لەوێدا دەبن بە ئەگەری مـــن، کە ئاگامەندیـــم ڕوویانتێدەکات. ئەگەر ئەمە دروســـت نەبێت، هەموو بوون و ئەگەرەکـــان دەکەونـــە نێو ئاگامەندییەکەوە، کە دەبێت بـــە بوون-لەنێو—خۆ. ئێمـــە جارێکی دیکە فڕێدەدرێینە نێو کۆجیتۆوە. پێویستە ئەمە بکەین بە خاڵی دەستپێکردنەکەمان. ئایا باسکردنەکەمان بۆ بوون—بۆ—خۆ چی ئاشکرا دەکات؟

یەکـــەم، ئێمە توشـــی لەناوبردن هاتین، کـــە بوون—بۆ—خـــۆ لەنێو بوونیا هەڵیگرتوە. ئاشکراکردنی ئەم نەبوونە لە چوارچێوەی کۆجیتۆوە ناچێتە دەرەوە. بەڵام با نزیکتر تەماشای ئەم کێشەیە بکەین.

بوون—بۆ—خـــۆ بەبێ ئاشکراکردنی بوونی خۆی بە کەمی و ناتەواوی ناتوانێت بەردەوام دەســـتەڵاتی لەناوبردن ڕاگرێت. ئەمەش ئـــەوە ناگەیەنێت لەناوبردن و بەتاڵـــی ئاگامەندی یەک شتن. بوون—بۆ—خـــۆ بەردەوام دەیەوێت، وەکو بوون—لەنێو—خۆ نەناســـرێت. بوونێکـــە لەنێو—خۆ، بـــەڵام دژی بوون—لەنێو—خۆیە. مادامەکی لەناوبردن هەمیشـــە لەناوبردنی بوونە، ئەوا لەناوبردن پەیوەندی نێوان بوون—بۆ—خۆ و بوون-لەنێو-خـــۆ دیاریدەکات. بوونی کۆنکرێتی و بوون—لەنێو-خۆ بە پڕی لەبەردەم ئاگامەندییدا ئامادەیە. ئاگامەندیش ســـورە لەســـەر ئەوەی لـــەو بوونەوە جیاوازە. کۆجیتۆ دەبێت ســـەرجەمی ئەو بوونـــە دەرەکییەمان بۆ

ئاشکـــرا بکات. هەروەها وەســـتانی ئەو بابەتەش لـــە دەرەوەدا بەرزێتی بوون—بۆ—خۆ دەردەخات. بەڵام لە ڕاســـتیدا دەســـتەڵاتی لەناوبردنـــە لەنێوان بوون—بۆ—خـــۆ و بوون—لەنێو—خۆدا، کە دەبێت ببێت بە بنەڕەتی بەرزێتییەکە. لێرەدا دەزانین چۆن لە کۆجیتۆوە دەرچین. دوایی ڕوونیدەکەینەوە چۆن کۆجیتۆ واتای چوونەدەرەوەش دەبەخشـــێت. ئەوەی توێژێنەوە ئۆنتۆلۆجییەکەمان دەریدەخات ئەو خاڵەیە، کە ئەم بوونە کەم و ناتەواوە بناخەی خۆیەتی و خۆی خەسڵەتەکانی بوونی خۆی لەســـەر ئەو کەمـــی و ناتەواوییە دروســـتدەکات. لەگەڵ ئەمەشدا، گەلێـــک ڕێگەی نەبوون هەیە. هەندێکیان ســـروشتی نـــاوەوەی ئەو بوونەی، کە بـــەو جۆرە نییە، کە نییە تێکنادەن. ئەگەر، بۆ نموونە، بڵێم شوشەی مەرەکەب بااڵنـــدە نییە، بوونی شوشـــە مەرەکەبەکە و بااڵندە بـــەم ڕەتدانەوەیە ناشێوێن. ئەمە پەیوەندییەکی دەرەکییە. لـــە ڕێگەی بوونی مرۆڤەوە دادەمەزرێت و مرۆڤ دەبێت بە گەواهـــی پەیوەندییەکە. بە پێچەوانەشەوە، جۆرە ڕەتدانەوەیەک هەیە لەنێـــوان دوو لایەنەکەی ڕەتدانـــەوەدا دەبێت بە پەیوەندییەکـــی ناوەکی. لەنێو هەموو ڕەتدانەوە ناوەکییەکاندا، ئەوەی لە هەموویان زۆرتر ناخی بوون دەپێکێت و نکۆڵـــی لەنێـــو بوونە نکۆڵی کەرەکـــەدا دەکات (کەمیی)یە. کەمیی ســـەر بە بوون لەنێو—خۆ نییە چونکـــە ئەم بوونە لە هەموو لایەنێکەوە پۆزەتیڤە. لەگەڵ بوونـــی مرۆڤدا لەنێـــو جیهاندا پەیدادەبێت. تەنیا لەنێـــو جیهانی مرۆڤدا کەمیی دەبینرێت. هەروەها کەمیی پێویستی بە ســـێ لایەنی لەپێشتر هەیە: ئەو شتەی نییە یان کەمییە، ئەوەی کەمییەکەی هەیە، دوا جاریش ئەو هەبووە سەرجەمەی کەمییەکە ڕوخاندوییەتی و بەتێهەڵکێشکردنی 'کەمییەکە' و ئەو (بوون)ەی خاوەنی کەمییەکەیە دروستدەبێتەوە، ناویدەنێین (کەمیی). ئەو بوونەی خۆی لە حەدەسی مرۆڤـــدا دەردەخات هەمیشـــە کەمییە. بۆ نموونە، ئەگەر بڵێـــم مانگ پڕ نییە و چارەکێکی کەمە. ئەم دەستەواژەیەی من بە حەدەسەکەمەوە بەستراوە، کە مانگ بە هیلالی دەبینێت. ئەوەی لە حەدەســـەکەمدا دەرکەوتوە بوونێکە-لەنێو—خۆدا، کـــە تەواو یان نا تەواویش نییە، بەڵکو شتێکە هەیـــە و پەیوەندی بە شتەکانی دیکەشەوە نییە. بۆ ئەوەی ئەم بوونە، وەکو هیلال ببینرێت پێویستە ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی ئەوەش بزانێت، کە[مانگ] بە پرپش هەیە و دوای ئەمە دەگەڕێتەوە بۆ ئەزمونەکەی و مانگەکە بە هیلالی دەبینێت. ئەمە تێپەڕبوونە بەسەر ئەو کەمییەدا. لەم ڕووەوە کەمیی، وەکو بوونە و بوونیش کەمییە. ئەم کەمییەش، کە تەواوکەری بوونە بەســـتراوە بە سەرجەمی تێهەڵکێشـــراوی کەمییەوە. کەوابوو، لە جیهانی مرۆڤدا ئەو بوونە ناتەواوەی بە حەدەس دەناســـرێت و کەمییەکەی دەردەکەوێت پێکهاتەی بوونی کەمیی تێدایە و شتێکە، کە نەبوون حوکمی بەســـەردا دەدات. هـــەر ئەو مانگە پڕەیە خۆی بە هیلالی دەردەخات و ئەوەی نییە حوکم بەســـەر

هەبووەکەدا دەدات. هەروەها لە بوونی مرۆڤیشدایە، وەکو بوونێک لەبەر بەرزێتی و دەرچوونی لە خۆیەوە پەیوەندییەکانی دروستدەکات، کەمییەکان دەناسێتەوە و واتاکانیـــان لێکدەداتەوە. بوونی مرۆڤ، ئەو بوونەی کەمیی دەهێنێتە جیهانەوە، پێویستە خودی بوونی کەمیی بێت. کەمیی لە ڕێگەی کەمییەوە دێتە جیهانەوە. بوون–لەنێو–خـــۆ کەمیی پەیدا ناکات. بە واتایەکـــی دیکە، ئەو بوونەی کەمیی تێدابێت یان شتێکـــی کەم بێت، دەبێت خودی خۆی ببێت بە کەمیی. تەنیا ئەو بوونەی کەمیی هەیە دەتوانێت هەوڵبدات بەو شتە بگات، کە کەمە یان نییەتی.

بوونی ئارەزوو لە مرۆڤدا بەڵگەیە بۆ کەمیی. لە ڕاستیدا ناتوانین لە ئارەزوو بدوێین ئەگەر بە حاڵەتێکی دەروونی دابنێین؛ ئەو بوونە بێت، کە سروشتەکەی شتێک بێت هەبێـــت. ئەو بوونەی هەیە نەبوون لەخۆیدا نابینێت و هەوڵی خۆ تەواوکردن نادات. بازنەیەکی ناتەواویش تەواو نابێت ئەگەر بوونی مرۆڤ ئەو ناتەواوییە نەناســـێتەوە. بازنە ناتەواوەکە لەنێو–خۆیدا وەکو هێڵێکی چەماوە بوونێکی تەواوی هەیە. حاڵەتی دەروونی لەبـــەردەم هێڵە چەماوەکەدا هیچ شتێک زیاد یان تەواو ناکات و ناتوانێت پەیوەندی خۆی بە کەمییەکەوە دروســـتبکات. بۆ ئەوەی هەســـت بە برسێتی یان تینوێتی بکات پێویستە بوونێک هەبێت لە بەرزێتییەکەیدا لەخۆیەوە دەرچێت و ڕوو لە دەرەوەبکات و ســـەرجەمی (تێربوون)؛ بەو جـــۆرەی مانگی پڕی بۆ دیاریکردنی شێوەی هیلالی ناسی، ئەمیش بناسێتەوە. بە دانانی ئارەزوو، وەکو هێزێکی فیزیکی لـــە گرفت ڕزگار نابین. ئەگەر بەو جـــۆرەش دایبنێین، ئەو هێزەی دەبێت بە هۆکار لە خۆیەوە بەرەو حاڵەتێکی دیکە دەرناچێت. ئەو هۆکارەی دەبێت بە ســـەرچاوەی هۆکردەکە لەگـــەڵ ئارەزوودا هاوتەراز دانانرێن. تینوێتی دیاردەیەکی ئۆرگانی نییە؛ پێویستییەکی فزیۆلۆجی بۆ ئاو نییە. ئەو ئۆرگانەی کەمیی ئاوی هەیە، پۆزەتیڤانە خۆی دەردەخات: بۆنمووونە، خەســـتبونەوەی خوێن، کـــە دەبێت بە هۆکاری چەند دیاردەیەکی دیکە. دامەزران حاڵەتێکی پۆزەتیڤی ئۆرگانیزمە و ئاماژە بۆ بوونی خۆی دەکات. ئەو شلەیەی ئاوی تێدا نەماوە و خەست بۆتەوە ئارەزووی ئاو خواردنەوەی نییە. ئەگەر بمانەوێت پەیوەندی نێوان لایەنی هۆشەکی و فسیۆلۆجی نیشانبدەین، پێویستیمان بە بناخەیەک بۆ ناسنامەیەکی ئۆنتۆلۆجی دەبێت. ئەمەش ئەو خاڵەیە ســـپینۆزا ئاماژەی بۆ کردوە. لە ئاکامدا بوونی لایەنە دەروونییە تینوەکە دەبێت بە بوون–لەنێو–خـــۆی حاڵەتەکە و ئێمەش جارێکی دیکە دەبێت گەواهێکی دەرەکی بۆ نیشان بکەین. کەوابوو، تینوێتی ئارەزوو بۆ بابەتە دەرەکییەکەیە نەک بۆ خۆی. لە چاوی کەسێکی دیکەدا، دەبێت بە ئارەزوو. ئەگەر ئارەزوو بۆ خۆی ببێت بە ئارەزوو، پێویستـــە بوونێکی بەرزی هەبێت؛ دەبێت لە خۆیەوە دەرچێت و ڕوو لە بابەتەکەی بکـــات. دەبێت کەمیی بێت– نەک بابەتی کەمیی و کەمیش بێت بۆ خۆی. ئارەزوو کەمیی بوونە و گەواهی لەسەر کەمیی بوونی مرۆڤ دەدات. بەڵام ئەگەر بوونی مرۆڤ

کەمیی بێت، ئەوا ســێ لایەنەکەی بوون و کەمیی و ئەوەی کەمە دێتە کایەوە. ئایا ئەم ســێ لایەنە چین؟ بۆ وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارە پێویستە بۆ بیرۆکەی کەمیی بگەڕێینەوە و بزانین پەیوەندی بە بوونەوە چییە. ئەم پەیوەندییە نابێت هەڵکەوتوو بێت. ئەگەر کەمیــی لە ئامادە نەبووندا بێت، ئەوا ئامادەبوونێش لە ناخی بووندایە چونکــە بوون و کەمی هەردووکیان دەبن بە ســەرجەمی یەک ڕاســتەقینە. ئەوەی بە کەمیی دادەنرێت، دەتوانێت خــۆی ڕەتکاتەوە و بەرەو ڕووخان بڕوات. کەوابوو، کەمیی دیاردەیە و لەسەر زەمینەی سەرجەمی بوونەکەدا ڕادەوەستێت. گرنگیش نییە ئەگەر ئەو ســەرجەمە لەپێشتر دروابێت و ئێستا تێکشکا بێت (بۆ نموونە، "هەردوو قۆڵی پەیکەری ڤینۆس شکاون")یان هەرگیز هەستیپێنەکراون. (بۆ نموونە، دەڵێین "ئەو ئازا نییە.") هەموو کەمییەک کەمیی شتێکە و بۆ شتێکە. ئایا ڕاســتەقینەی مرۆڤایەتی (بــۆ) چییە؟ بوون–بۆ–خۆ بناخەی خۆی و ســەرچاوەی ڕەتدانەوەیە. خــۆی لەنێو پەیوەندی ڕەتدانەوە لەگەڵ خۆیدا دەدۆزێتەوە. ئەوەی ڕەتیدەداتەوە و لەناویدەبات بوون– لەنێو–خۆیە. گرنگ نییە بوون–لەنێو–خۆ چی هەبوویەکدا بێت: بوونی مرۆڤ پێش هەمــوو شتێک بناخەی نەبوونی خۆیەتی. ئەوەی ڕەتیدەداتەوە و لەناویدەبات خۆیەتی. واتای بوونی مرۆڤ وابەســتە بــەم لەناوبردنەوەیەوە؛ لەم ڕووەوە ئــەوەی بوونی مرۆڤ نییەتی و کەمییە بۆی بوونی خۆیەتی، وەکو بوونێکی –لەنێو–خــۆ. مادامەکی پەیوەندی بوونی مرۆڤ لە ســەرەتاوە لەگەڵ خۆیدا ئەوە نییە، کە هەیە ئەوا پەیوەندییەکەی ســەرەتایی نییە، واتاکەشی لە بنەڕەتەوە لەو پەیوەندییــەدا دەبینرێتەوە، کە هیچە. ئەو (خۆ)یەی هەیە بوون–بۆ–خۆ بەو بوونە دادەنێــت، کە ئەوە نییە هەیە؛ پەیوەندی نێوان ئەم بوونە و خۆی بە ناســنامەوە نابەســتێتەوە. ئەوەی بوون– بۆ–خۆ نییەتی (خۆ)یە یان بــوون– لەنێو–خۆیە. لەگــەڵ ئەمەشدا، نابێت ئەم کەمییە بە فاکتۆر دابنرێت. ســەرنەکەوتنی فاکتۆری بوون–لەنێو–خۆ لە دۆزینەوەی خۆیدا، پەیوەندی بە ئامادەبوونی بوون– لەنێو– خۆ لــە جیهاندا هەیە. بوون–لەنێو–خۆ وونبوەکە، لــە لایەکی دیکەوە ئامادەبوونێکی ڕووتە. هەروەها سەرنەکەوتنی دۆزینەوەکە بووە بە هۆکار بۆ بوون–بۆ–خۆ، کە لە خۆیەوە دەردەچێت و دەبێت بە بناخەی نەبوونی. واتای سەرنەکەوتنی دۆزینەوەکەش بــە بەرزێتی دەمێنێتەوە. بوون–بۆ–خۆ لەبەر ئەوەی بوونێکی ســەرنەکەوتوانەی هەیە، بناخەی نەبوونی خۆیەتی. ســەرنەکەوتن لە بوونی ئەودایە. واتاکەشی لەوێدا دەردەکەوێت، کە بوون–بۆ–خۆ لە ئاســتی سەرنەکەوتنەکەدا سەرنەکەوتنی خۆی بناســێتەوە. کۆجیتۆ بە سروشت ئاماژە بۆ کەمیی و کەمبوون دەکات چونکە بوون داگیریکردوە. دێکارتیش ئەم ڕاستییەی زانیوە.

ئەمە سەرچاوەی بەرزێتییە. بوونی مرۆڤ ڕوو لە شتە کەمەکانی دەکات؛ ڕوو لە بوونێکی هەندەکی هەبوو دەکات. بوونی مرۆڤیش لەپێشدا دروست نەبووە و لە

دواییدا کەمییەکە خرابێتە سەری؛ لە سەرەتاوە بە کەمییەوە پەیدابووە. کەوابوو، ئەو ڕووداوەی مرۆڤ لە ئاستی کەمییەکەی بوونیدا ڕادەگرێت ئامادەبوونێتی لەنێو جیهاندا. لەگەڵ پەیدابوونیدا مرۆڤ خۆی بە بوونێکی ناتەواو دەبینێت. لەبەردەم کەمییەکەیدا خـــۆی بەو بوونە دادەنێت، کە نییە. بوونـــی مرۆڤ تێپەڕبوونێکی بەردەوامە بەرەو هاوســـەنگ بـــوون لەگەڵ بوونی خۆیدا بێ ئەوەی ســـەرکەوتن بە دەســـت بهێنێت. ئەگـــەر کۆجیتۆ بە بوونێک بگات لەبـــەر ئەوەیە، کە خۆی تێپەڕدەکـــات و ڕوو لـــە بوونێک دەکات؛ چونکە لەگەڵ خۆیدا هاوســـەنگ نییە. کۆجیتۆ بەبێ توانەوە بە بوون—لەنێو—خۆوە بەستراوە. ئەمەش، وەکو پەیوەندی نێـــوان بیرکردنەوە و بابەت نییـــە، کە بوون—لەنێو—خۆ دەکـــات، بە شتێکی پەیوەندیـــدار، بەڵکو، وەکو کەمییە. لەم ڕووەوە بەڵگـــەی دووەمی دێکارتی لە جێگەی خۆیەتـــی. بوونی ناتەواو بەرەو تەواوکۆیـــی دەڕوات؛ تەنیا ئەو بوونەی بناخـــەی نەبوونی خۆیەتی بەرەو ئەو بوونە دەڕوات، کە بناخەی بوونی خۆیەتی. بـــەڵام ئەو بوونەی مرۆڤ ڕوویتێدەکـــات و دەیەوێت بیگاتێ خوایەکی بەرز نییە؛ بوونی خۆیەتی؛ سەرجەمی ڕاستەقینەی بوونی مرۆڤە.

ســـەرجەمی ئەم بوونە هەڵکەوتوویەکی ســـادە و ڕووتی بوون—لەنێو— خۆی بەرز نییە. ئەگەر ئەو سەرجەمە بەمجۆرەبێت، لەگەڵ لەناوبردنەکەی ئاگامەندییدا هاوســـەنگ دادەنرێت. بەڵام ئاگامەندی بەرەو لەناوبـــردن ناڕوات؛ نایەوێت خۆی لەنێو ناســـنامەی بوون—لەنێو—خۆدا ونبکات. تێپەڕبوونەکەی لەپێناوی بوون—بۆ—خۆدایە.

کەوابـــوو، ئامادەنەبوونە بەردەوامەکەی بووە بـــە دێوەزمەی بوون—بۆ—خۆ لە بوون—لەنێو—خۆدا چەسپاوە. تێهەڵکێشـــانێکی نەگونجاوی بوون—بۆ—خۆ و بوون—لەنێو—خۆیە؛ بناخـــەی خۆیەتی نەک، وەکو نەبوون بەڵکو، وەکو بوون و شەفافییەتـــی ئاگامەندیش لە هاوەمبوونی نێوان ئاگامەندی و بوون—لەنێو—خۆ دەپارێزێـــت. گەڕانەوەی ئاگامەندی بۆ خۆی دەپارێزێت، کە هەموو پێویستییەک و بناخەیەک ســـنوردار دەکـــات. گەڕانەوەکە مـــەودای نییە؛ لەبـــەردەم خۆیدا ئامادەنابێت، بەڵام هاوســـەنگە. بـــە کورتی، ئەم بوونە بە تـــەواوی خۆیەتی و لەپێشـــتریش بەو بوونەمان دانا، کە بەردەوام خۆی لەناودەبات. ئەم (خۆ)یەشە بوونێکی ناوەڕۆکـــی هەیە. کەوابوو، بوونی مرۆڤ لەبەردەم کەمیی ســـەرجەمی بوونی خۆیدا ڕادەوەستێت. سەرجەمی بوونی شتێک نییە سروشت پێی ببەخشێت چونکە لەنێو خۆیدا خەســـڵەتی نایەکسانبوونـــی بوون—بۆ—خۆ و بوون—لەنێو—خـــۆی هەڵگرتوە. با ڕێگە نەدەین یەکێک بە ئەندێشـــە ئەم جۆرە بوونەمان بۆ دابهێنێـــت؛ ئامادەنەبوونی ڕەهای ئەو بوونە لەودیو جیهانەوە بە (خوا)ی دابنێت. ئایـــا خوا ئەو بوونە نییە، کە هەیە و پۆزەتیڤە و بناخەی جیهانە؟ هەمانکاتیش

ئەو بوونە نییە، کە هەیە و ئەوەشە، کە نییە؛ خۆ ئاگا و بناخەی پێویستی بوونی خۆیەتی؟ مرۆڤ بوونێکی ئازارچێژە چونکە بێهودە دەیەوێت بەسەرجەمی بوونی خـــۆی بگات و ناتوانێت بەبێ وازهێنان لە بوون—بۆ—خۆ ببێت بە بوون—لەنێو—خۆ. ڕاســـتەقینەی مرۆڤانە، کەوابوو، لە بنەڕەتەوە ئاگامەندییەکی نابەختەوەرە و ئومێدیـــش ناکرێت نابەختەوەرییەکەی تێپەڕبکات. ئایا ســـروشتی ئەو بوونەی ئاگامەندی نابەختەوەر ڕوویتێدەکات چییە؟ ئایا دەتوانین بڵێین نییە؟ دۆزینەوەی ناکۆکییەکـــان لەناویدا دەریدەخات و بە شتێکی نەناســـراوی دادەنێت. بەڵام هیچ شتێک دژی ئەم ڕاستییە بەڵگەنەویستە ڕاناوەستێت: لەوێدا ئاگامەندی دەتوانێت هەبێـــت، کە خۆی بە بوونەکانـــی دەوروبەرییەوە خەریک بکـــات و ئامادەبوونی خۆیانی بۆ دەربخەن. ئایا دەکرێت بڵێین بوونێکی پەیوەندیارە بە ئاگاماندییەوە؟ ئەمەش لەگەڵ بابەتدا تێکەڵی دەکـــات. ئەم بابەتە لەبەردەم ئاگامەندییدا خۆی قوتنەکردۆتـــەوە. ئاگامەندیش بۆ ئەم بابەتە نییە چونکە پێش تێڕامانیش بوە بە دێوەزمـــەی ئاگامەندی. ئاماژە بۆ ئاگامەنـــدی، وەکو واتای بوونی خۆی دەکات، هەمانکات ئاگامەندی ئەو ئاگاییەش لەو بوونە نییە و ئاگاییە لە خۆی. هەمانکات ناتوانێت خۆی لە ئاگامەندی بدزێتەوە؛ بەڵام تاکو ئەو ڕادەیەی ئاگامەندی ئاگاییە لـــە بوون ئەو بوونە هەیـــە. ئاگامەندی، بەو جۆرەی واتا بە شوشەمەرەکەبەکە و پاندانەکە دەبەخشـــێت، واتا بۆ ئەم بوونە دانانێت. هاوکات بەبێ ئەم بوونە، کە فۆرمی نەبوونی هەیە، ئاگامەندی، بۆ نموونە، وەکو کەمیی نییە. بە پێچەوانەوە، ئاگامەنـــدی لەم بوونەوە واتا بۆ خۆی دادەنێت. ئـــەم بوونە لەگەڵ ئاگامەندییدا دێتەکایـــەوە و بوونێکی دەرەکی و ناوەکیشـــە. لە پێش بوونی ئاگامەندییدا نییە و ئاگامەندیـــش پێـــش ئەو ناکەوێت. هەردووکیان دوانـــەن. هەڵبەتە ئەم بوونە بەبـــێ بوون— بۆ—خۆ نییە، بەڵام بوون—بۆ—خـــۆش بەبێ ئەو نابێت. ئاگامەندی لـــە پەیوەندییەکەیـــدا لەگەڵ ئەم بوونـــە دەبێت بەم بوونە، چونکـــە ئەم بوونە ئاگامەندییە، بەڵام وەکو ئەو بوونەی، کە ئاگامەندی ناتوانێت هەیبێت ئاگامەندییە لە خودی ئاگامەندییدا و هەمانکات بوونێکە پێیناگات و ئامادەنەبووە و نەناسراوە. کۆکردنەوەی ناکۆکییەکان لە سروشتیدایە؛ پەیوەندییەکەی لەگەڵ بوون—بۆخۆدا ناوەکییە، کە لە ڕێگەی بەرزێتییەوە دەستیدەکەوێت. بێجگە لەمە پێویست ناکات ئـــەم بوونە لە بەردەم ئاگامەندییدا ئامادەبێـــت. ئاگامەندی کۆنکرێتی حاڵەتێکی تایبەتی و تاکە لەگەڵ پەیوەندی بە حاڵەتەکەیەوە ســـەرهەڵدەدات.(خۆ) لەنێو ئەمجـــۆرە ئاگاییـــەدا ئامادەیە و پەیوەندی بە هەمـــوو لایەنەکانی ئەم ئاگاییەوە هەڵدەبەستێت. (خۆ) تاکە؛ ئەو تاکەیە خۆی تەواو کردووە و بووە بە دێوەزمەی بوون—بۆ—خۆ. هەستکردن [ســـۆز]بۆ نموونە، هەستکردنە لە ئاستی نەریتێکدا؛ کە هەســـتکردن دەبێت بەوەی هەیە. ئەو نەریتە، وەکو ســـەرجەمی کاریگەرێتی

خـــۆ ڕاســـتەوخۆ ئامادەبوونی کەمیی لەناخی ئاگامەندییـــدا دەردەخات و توشی ئەشکەنجـــەی دەکات. [هەندێکجار] کەســـێک توشی ئەشکەنجـــە دەبێت بەوەی توشی ئەشکەنجـــەی زۆر نەبووە. ئەو ئەشکەنجەیەی باســـیدەکەین هەرگیز ئەو ئەشکەنجەیە نییە توشی دەبین و هەســـتی پێدەکەین. ئەوەی بە ئەشکەنجەیەکی 'چـــاک' یان 'ڕاســـت' ناوزەدیدەکەین و ئێمە دەجوڵێنێت بەڕوخساری کەســـانی دیکەوە دەیبینین یـــان باشتر لە پۆرترەیت، پەیکەر یان دەمامەیەکی شانۆگەری تراجیدیـــدا دەیدۆزینەوە. ئەو ئەشکەنجەیەیە، کـــە هاتۆتە بوونەوە. بۆ ئێمەش، وەکـــو کۆکراوەیەکـــی دەرەکی بێ ئـــەوەی چاوەڕێمان بکات خۆی بەرجەســـتە دەکـــات. ئەشکەنجەیەکی پەیدابووە لەنێو جیهانـــدا، وەکو ئەو درەختە یان ئەو بـــەردە شتێکی ڕەق و پڕە؛ بەردەوام دەمێنێتەوە و دواجاریش شتێکە، کە هەیە. دەتوانین باســـی بکەیـــن یان لە ڕێگەی ڕووگرژییەوە نیشـــانی بدەین. بەهۆکاری لەشمانەوە دەریدەبڕین، بەڵام لەش ســـەرچاوەی ئەشکەنجە نییە و بەسەر لەشدا ســـەپێنراوە؛ شتێکە لەودیـــو کارتێکردن و کارتێکراوەوە، لـــەو دیو ڕەتدانەوە و ســـەلماندن و شتێکە، کە هەیـــە. بەهەرحاڵ، ئەشکەنجە ئاگاییـــە لە خۆ. ئێمە دەزانین ئەو دەمامەیە لایەنی ئەودیو ئاگامەندی کەســـێکی نوســـتو یان هەستی مردوویەک نیشانانادات. ئاماژە بۆ ئەگەرەکان و هەڵوێستەکانی نێو جیهان دەکات. ئەشکەنجـــە لە پەیوەندی ئاگامەندییدایە بـــەم ئەگەرانە و هەڵوێستانەوە و وەکو برۆنز بە ســـەر بوونەوە ڕەق بوەو بەســـتوویەتی. بەمجۆرەیە بۆیە دەبێتە هۆکاری سەرسـوڕمانمان. ئەشکەنجەی نێو ئەزمونی من، بـــە پێچەوانەوە، لەبەر ئەوەی لەگەڵ دۆزینەوەی خۆیدا لەناودەچێت هەرگیز لەبار نییە. وەکو ئەشکەنجە بەرەو ئاگایـــی لە ئەشکەنجە ڕادەکات و کتوپڕ خۆی دەرناخات چونکە لە ئەزموونەکەی منداتاکو ڕادەیەک دەردەکەوێت.

شەفافییەتبوونـــی قوڵییەکـــەی لەناودەبـــات. منیش بەو شێوەیـــەی ئازار و ئەشکەنجـــە لـــە ڕوخساری پەیکەرێکدا دەبینم ئەم نابینم چونکە من هەســـت بە ئەشکەنجەکـــەی خـــۆم دەکەم. ئەگـــەر بمەوێت توشی ئەشکەنجـــە بم پێویستە ئەشکەنجەکەم، وەکو زریانێک هەڵکاتە ســـەر بوونم کەچی من خۆم سەربەستانە دەیهێنمـــە بوونەوە. من خۆم بـــۆی دەنالێم و دەلاوێنمەوە و هەســـتیپێدەکەم. دەســـتەئەژنۆ دادەنیشـــم، دەگریـــم تاکـــو ئـــەو بوونە-لەنێو—خۆیـــە دەنگ و ڕوخسارەکـــەی نێو جیهانی، کە ئەشکەنجەی هەڵگرتوە لـــە بوونی منداتانەبێت. هەموو ئاخ هەڵکێشان و ڕوخسارێکی خەمۆکی لە مرۆڤدا بۆ داتاشینی پەیکەرێکی ئەشکەنجەیە لە بووندا. بەڵام ئەو پەیکەرە بەبێ بوونی کەســـانی دیکە نابینرێت. ئەشکەنجەی من لەوێدا توشی ئەشکەنجە خواردن دەبێت، کە دەبێت بەوەی نییە و ئـــەوەش نییە، کە هەیە. لەو حاڵەتەدا، کـــە لەبەردەم خۆیدا قوتدەبێتەوە، لە

خـــۆی ڕادەکـــات و جیادەبێتـــەوە. جیابوونەوەکەشی لەخۆیـــەوە بەو (هیچ)وە بەســـتراوە، کە هەمانکـــات دەبێت بە بناخەی شتێکی زۆربڵـــێ چونکە ناڵەبارە. لەبێدەنگیشـــدا وەکـــو بێدەنگـــی پەیکەرەکە یان ئەو کەســـەی لەژێـــر لێداندا ســـەردادەخات و دەست بە دەموچاویەوە دەگرێت و بێدەنگ دەبێت هیچ دەورێک نابینێت. ئەو کەســـە بۆ من بێدەنگـــە، بەڵام لەناوەوە بـــەردەوام لەگەڵ خۆیدا دەدوێت و مشـــتومڕێتی. لە چاوانی مندا لەنێو ئەشکەنجەدا تێکشکاوە. ئەو خۆی دەزانێت بەرپرســـە لە ئـــازار و ئەشکەنجەکەی و خۆی بێ ئـــەوەی بیەوێت ئەو بارودۆخەی بەســـەر خۆیدا هێنـــاوە. ئەو خەمەی بە کەمییەکی هەمیشـــەییەوە بەســـتراوە و پەیوەنـــدی بە نەبوونی ســـەرجەمبوونی بوون-بۆ—خـــۆ وە هەیە ئەشکەنجەیە. [لەم ڕووەوە]ڕاستەقینەی بوونی مرۆڤ ئەشکەنجاوییە. ئەشکەنجەی ڕاســـتەقینەی من لەوەدا نییە بە (خۆ) بگەم، بەڵکو لەوەدایە، کە ئاستی نەبوونی تەواوی ئەشکەنجـــەدا، ئەوەندە ئەشکەنجـــەم نەخواردوە. ئێستـــا دەتوانین بە دڵنیاییەوە لەســـەر بوونی (خـــۆ) بدوێین: خۆ بەهایە. بەهـــاش لە دوو لایەنەوە کاریتێدەکرێـــت، کـــە بیریارانی زانستی ئاکار بە ناتەواوی باســـیانکردوە و بەبێ مـــەرج بە هیچیان دانـــاوە. بێگومان بەها، وەکو بەها بوونـــی هەیە. بەڵام مەرج نییە ئەمجۆرە بوونە ڕاســـتەقینە بێت. بوونی ئـــەو لەوەدایە، کە بەهایە و بوون نییـــە. کەوابوو، بوونی بەها، وەکو بەهـــا ئەو شتەیە، کە بوونی نییە. لەبەرئەمە بەها دەســـتگیرنابێت. ئەگەر بە بوون دابنرێت ئەوا لە ڕاستەقینەکەی تێناگەین و وەکو زانا کۆمەڵناســـەکانیش بە یەکێک لـــە فاکتۆرەکانی دادەنێین. لەم ڕووەوە لایەنـــی هەڵکەوتوویی بوون بەها لەناودەبات. بـــە پێچەوانەی ئەمەشەوە، ئەگەر بەهـــا بە بیرۆکە دابنرێت و بوونی لێـــوە دەرهێنین ئەوا دەتوێتەوە. بێگومان بەو جـــۆرەی شیلەر بـــۆی دەچێت، ئێمە لە هەڵوێستێکدا هەســـت بـــە بوونی بەها دەکەین؛ هەســـت بە چاکە لە کارێکی چاکدا دەکەین. بەڵام ئەم بەهایەی لێرەدا هەســـتییێکراوە بوونی لە شێوەی بوونـــی کردەوەکەدا یان هەڵوێستەکەدا نییە و پەیوەندییەکەی بە کردەوەکەوە لە پەیوەندی نێوان ڕەنگی سور و بابەتێکی سور دەچێت. بەها لەودیـــو کردەوەکانەوەیە. بۆنموونە چاکـــە شتێکی نەبڕاوەی ئەو دیـــوو کـــردەوە چاکەکانە. بەها لەو دیـــو بوونەوەیە. هەمانکـــات پێویستە ئەم بوونەی ئەو دیو بوون شێوازێکی بوونی هەبێت. ئەم ڕوونکردنەوانە بەو ئاکامەمان دەگەیەنـــن، کە بەها لـــە ڕێگەی بوونی مرۆڤەوە دێتە نێـــو جیهانەوە. بوون—بۆ بەهـــا ئەوە دەگەیەنێت، ئـــەو بوونە بەرەو بەها لە بوونـــی خۆیەوە دەردەچێت؛ هەمـــوو هەڵوێستێک لەبەردەم بەهادا دەرچوونە لـــە بوونەوە بەرەو ئەو بەهایە. مادامەکـــی بەها هەمیشـــە و لە هەمـــوو شوێنێکـــدا لـــەو دەرچوونەدایە، ئەوا یەکگرتنێکـــی بـــێ مەرجە لەو دەرچوونەدا. لە خۆیـــدا دوو لایەنی هەڵگرتوە؛ لە

لایەکـــەوە دەرچوونـــە لە بوونەوە و لە لایەکی دیکەوە ئـــەو دەرچوونە دەهێنێتە بوونەوە و دەبێت بە ڕاســـتەقینەیەکی مرۆڤانـــە. هەروەها دەبینین لەبەر ئەوەی بەهـــا دەرچوونێکـــی بێ مەرجە، ئەوا دەبێت لە بنەڕەتـــەوە لەودیو ئەو بوونەوە بێـــت، کە بـــۆی دەردەچێت. تەنیا لەم حاڵەتەدا بەهـــا دەبێت بە شتێک لەودیو بوونـــەوە. ئەگەر هەموو دەرچوونێک تەوانای دەرچوونـــی هەبێت، پێویستە ئەو بوونەی دەردەچێت لەپێشتر بێت چونکە ســـەرچاوەی دەرچوونەکەیە. کەوابوو، بەها یان بەهای بەرز دەکەوێتە ئەودیوەوە و بەرزە. شتێکە لەودیوەوە دەبێت بە بناخـــەی دەرچوونەکانـــم، بـــەاڵم ڕوو لـــەو شتە دەکـــات، کە مـــن هەرگیز لە دەرچوونەکەمـــدا ناتوانم جێی بهێڵم چونکە دەرچوونەکانم پێویستییان بە بوونی ئـــەوە. لەنێو هەموو بارودۆخەکانـــی کەمییدا ئەوەی کەمـــە بەهایە؛ بەاڵم بەها کەمیـــی نییە. بەها، بـــەو ڕادەیەی (خۆ) دەبێت بە دێوەزمـــەی بوون–بۆ–خۆ، دەبێت بـــە خۆ. ئەو بەها بەرزەی ئاگامەندی دەیەوێـــت بیگاتێ بوونێکی بەرزی خـــۆ و خاوەن ناســـنامەیەکی ڕەوان و بەردەوامە و دەیکـــات بە بناخەی خۆی. لێـــرەدا ئێمـــە تێدەگەین، کە بۆچی بەها هەیە و نییـــە. واتایەکی لەودیو هەموو تێپەڕبوونەکانـــی ئاگامەندییەوە هەیە؛ ئامادەنەبوونـــی بوون–لەنێو–خۆیە لەنێو بوون–بۆ–خۆدا. هەمانکات لەگەڵ ناسینەوەی بەهادا تێدەگەین، کە خودی بەها تێپەڕبوونـــی بوون–لەنێو–خۆیە چونکە بەها بوون بە خۆ دەبەخشـــێت. لەودیو بوونی خۆیەتی چونکە لەگەڵ خۆیدا هاوتەرازە و بوونی خۆی، کە هەمیشـــەیی و بەردەوام و خاوەن ناسنامەیە تێپەڕدەکات. بە پێچەوانەشەوە، ئەگەر بوونی بەها لەبـــەردەم خۆیدا ئامادەبێت ئامادەبوونەکەی ڕاســـتەوخۆ دەبێت بەبوونێکی پڕ و پتەو یان بوون–لەنێو–خۆ.ئەو ســـەرجە مە پەیدانەبووەی بوونیشـــی هەمانکات لەنێو بوونیدا ســـەرهەڵدەدات. بۆ ئـــەو بوونە دێتە پێش، کە بناخەی لەناوبردنی خۆیەتـــی. لێـــرەدا بەها دەبێت بە دێوەزمەی ئەو بوونـــەی خۆی دادەمەزرێنێت، نەک ئەو بوونەی هەیە. بەها دێوەزمەی سەربەســـتییە. ئەمەش ئەوە دەردەخات، کـــە پەیوەندی بەها لەگەڵ بوون–بۆ–خـــۆدا تایبەتە؛ ئەو بوونەیە، کە تاکو ئەو ڕادەیەی بناخەی نەبوونی خۆیەتی دەبێت هەبێت. هێشتا، لەو کاتەدا دەبێت بەو بوونـــە لەبەر ئەوە نییە، کـــە لەژێر پاڵەپەســـتۆیەکی دەرەکییدایە؛ بەها، وەکو جۆڵێنەری لە جۆڵەبـــەدەری ئەریستۆ ئارەزووی بۆ فاکتۆرەکان کاریتێناکات یان لەبەر ئەوە نییە هەســـت بە بوونی کراوە؛ بەڵکو لەبەر ئەوەیە خۆی دەکات بەم بوونە یان بە (خۆ)، بوون–بۆ–خۆ و پەیوەندییەکانیشـــی لەســـەر سەربەســـتی دادەمەزرێـــن. ئەمەش ئـــەوە دەگەیەنێت بێجگە لەو سەربەســـتییەی، کە بوونی منیش دەهێنێتە کایەوە و لەنێو فاکتۆرەکانیشـــدا سنورداراە– دەبێت بە بناخەی نەبوونی خۆی و هیچ شتێکی دیکە بەها دروستناکات. هەروەها مادامەکی بوون–

بۆ—خـــۆ بناخەی نەبوونـــی خۆیەتی ئـــەوا ناتوانێت ببێت بـــە بناخەی بوونی. لەبەرئەمەشە بوون—بۆ بەها هەڵکەوتە (لە پەیوەندییەکەیدا لەگەڵ ئاکاردا دەبێت بە ڕێژەیی) و هەمانکاتیش پێویستییەکی ڕەها و سەربەســـتە. بەها شتێک نییە بوون—بۆ—خۆ دابنێـــت؛ بەڵکو لەگەڵ ئەم بوونەدایە. ڕاســـتەقینەی مرۆڤایەتی بوون—بۆ-خـــۆ و بەهایە. ئەگـــەر بڵێین بەها دێوەزمـــەی بوون—بۆ-خۆیە و ئەو داینەناوە لەبەر ئەوەیە، کە بەها بابەت نییە؛ ئەگینا بوون—بۆ-خۆ لەو حاڵەتەدا، کـــە لەگەڵ بەهادا دوو شتی جیاواز دەبینرێـــن، دبێت بە دانەری بابەت. کەوابوو بـــوون— بۆ-خۆ، وەکو بوونێکـــی بەئاگا لە خۆ، وەکو مۆنادەکـــەی لایبنیز، کە لەبـــەردەم خوادا ڕادەوەســـتێت، ڕوو لە بەها ناکات. هەروەهـــا لەم قۆناخەشدا ناناســـرێت چونکە زانین بابەتی زانراو لەبەردەم ئاگامەندییدا ڕادەگرێت. بەها لە هەمـــوو شوێنێکـــدا هەیە و لـــە هیچ شوێنێکیشـــدا نییە؛ لە ناخـــی لەناوبردنی پەیوەنـــدی "تێڕامانی تێڕامانداییـــە"، شتێکە ئامادەیە و دەستیشـــمان نایگاتێ. شتێکـــە واتای کەمیی بە بوونم دەبەخشـــێت. بۆ ئەوەی بەهـــا ببێت بە بابەتی بوون—بۆ-خـــۆ دەبێت خـــۆی لەبەردەم تێڕامانـــدا قوتبکاتـــەوە. ئاگامەندی لە تێڕوانینـــدا دوو شـــت وەدەســـت دەهێنێـــت؛ ئەزموونی ژیان، کە لـــە تێڕامانداا دەردەکەوێـــت و بە کەمیـــی دادەنرێت و بەهاش لەنێو ئـــەو کەمییەدا دەبێت بە شتێکی دوور و دەســـتنەکەوتوو. لەم ڕووەوە ئاگامەنـــدی لە تێڕامانداا دەبێت بە ئاگامەندی ئاکاری چونکە بەبێ بەرجەســـتەکردنی بەها سەرهەڵنادات. ئاشکرایە لـــە بیرکردنەوە و تێڕامانداا دەتوانم سەربەســـتانە بیر لـــە بەهاکان بکەمەوە یان ئاوەڕیان لێنەدەمەوە، ئەمـــەش وەکو ئەوە وایە من بمەوێت تەماشای ئەو مێزە، پاندانەکەم، یان کیسەی توتنەکەم لە نزیکەوە بکەم. ئەوانە بابەتی بیرکردنەوەی منن. پێویست ناکات خۆمان بەو ئاکامە بگەیەنین و بڵێین تەنیا تێڕامان بەهاکان دەردەخات و بە ڕێگەی لێکچونیشـــەوە بەهاکانی بوونمـــان لە جیهانێکی بەرزدا دابنێین. ئەگەر بابەتی حەدەس دیاردەی ڕاســـتەقینەی بوونی مرۆڤ بێت، نەک بوونێکی بەرز ئەوا ئەو بابەتە لەگەڵ بەهادا خۆی دەردەخات. بوونی بوون—بۆ—خۆیەکـــی دیکەش دیاردەیەکی نادیار و شـــاراوە نییە تاکو لە ڕێگەی لێکچونێکی هۆشەکییەوە بیدۆزینەوە. ئەو بوونە خۆی بۆ من نیشـــاندەدات؛ دەبینین بوون—بۆ—خـــۆ لەبەردەم بوون—بۆ ئەوانـــدا پێویستە. بەها، لـــەم ڕووەوە، دەبێت بە شتێکی پێویست لەئاستی بوونی— ئەواندا. بەڵام لەبەر ئەوەی چۆنیەتی بوونی— ئەوانمان ڕوونەکردۆتەوە، ئەوا ناتوانین باســـی ڕووبەڕووبوونەوەی دەرەکی بەها بکەین. لە بەشی سێیەمی ئەم نوسراوەدا مامەڵە لەگەڵ ئەم کێشەیەدا دەکین.

٤. بوون—بۆ—خۆ و بوونی ئەگەرەکان

ئێمە بینیمان ڕاستەقینەی بوونی مرۆڤ، وەکو بوون—بۆ—خۆ لە کەمیی پێکهاتبوو. ئەو کەمییەش جۆرێکە لە هاوسەنگی بوون لەگەڵ خۆیدا.

هەریەکێک لەبوون—بۆ—خۆی تاکەکان جۆرێک ڕاستەقینەی تایبەتی کەمە. ئەگەر ئەو بوون—بۆ—خۆیە لەگەڵ ئەو ڕاستەقینەیەدا تێهەڵکێش بکرێت دەبێت بە بوون—لەنێو—خۆ. ئەم بوونە کەمیی شتێکە بۆ شتێک؛ لە مانگی هیلالی دەچێت و دەیەوێت بگات بە پڕی. کەمییەکەی لەنێو پرۆسەی بەرزێتییەکەیدا سەرهەڵدەدات و لە گەڕانەوەی بەرەو کەمییەکانی حوکمی بەسەردا دەدرێت. کەمیی بەگوێرەی بەرزێتی پێناسەدەکرێت. کەمیی مانگ لە شێوەی هیلالدا هەوڵدانێتی بۆ خۆپڕ کردن و تەواوبوونی خۆی.

کەمیی گۆشەیەکی کراوەی، وەکو (ا ب س) بۆ ئەوەی ببێت بە دووگۆشەی ڕاست گۆشەی تیژی (س ب د) یە. لەوێدا، کەمیی بوون—بۆ— خۆ، کە دەیەوێت ببێت بە (سەرجەمی)خۆی بوونی خۆیەتی. بەڵام بۆ ئێمە بوون—بۆ—خۆ؛ ئەو بوونەی، کە من نیم شتێکی دوور و بێگانە نییە. لە ڕاستیدا ئەو کەمییەی بوون—بۆ—خۆ هەیەتی منم. لە لایەکی دیکەوە، ئەگەر ئەو کەمییە من بم و ناسنامەیەکیشم هەبێت، ئەوا پێکهاتەکە دەبێت بە بوون—لەنێو—خۆ. من بۆ بوونی خۆم لەو شیوازەدا، کە هێشتا نیم و نەگەیشتوم بەو خۆیەی ناسنامەیەکی هەبێت منم. کەوابوو، پەیوەندییە بەرزەکەی بوون—بۆ—خۆ لەگەڵ (خۆ)دا بەردەوام لەو پڕۆژەیەدا دەردەکەوێت، کە من تیایدا ئامادەنیم و کەمیم. ئەو کەمییەی لە بوون—بۆ—خۆدایە ئەو بوونە خۆیەتی. لەبەرئەمە ڕووبادات بوون—بۆ—خۆ بەبێ پڕۆژە و ڕوونەکردن لە ئەگەرەکانیەوە هەبێت. هەمانکات کۆجیتۆ دەبێت بە پاڵنەری دەرچوونەکەی بەرەو ئەوەی نییەتی. بۆ ئەوەی باشتر لەوەبگەین، کە ڕاستەقینەی مرۆڤانە ئەوەیە هەیە و نییە، پێویستە بۆ ئەگەرەکان بگەڕێینەوە و لە واتاکەی تێبگەین. ئەمەش لە تێگەیشتن لە بوونی بەها سەختتر نییە چونکە پێش ئەگەرێکی ڕەوان خۆی دەسەپێنێت؛ هەمانکاتیش بوونی، وەکو ئەگەرێکی ڕەوان خۆی دەردەخات. ئایا ئێمە نالێین "لەوانەیە ئەو بێت"؟ لە سەردەمی لایبنیزەوە، (ئەگەر) بەو ڕووداوە دانراوە، کە زنجیرەی هۆکارەکان نییە و لەگەڵ خۆی و سیستەمەکەشیدا ناکۆک نییە.

لەم ڕووەوە پێناسی ئەگەر لەسەر زانین کراوە چونکە ئێمە ناتوانین بوون و نەبوونی ئەگەرێکی بەردەممان ڕەتدەینەوە. کەوابوو، دوو هەڵوێستمان لە ئاستی ئەگەر دا هەیە: وەکو سپینۆزا دەتوانین بڵێین، ئەگەرەکان لە پەیوەندییان بە

نەزانینمانـــەوە پەیدا دەبن و لەگەڵ نەمانی نەزانینەکەماندا ئەوانیش لەناو دەچن. لێرەدا لەســـەر ئـــەو ڕێگایەی دەمانەوێت لێوەی بە زانینـــی تەواو بگەین ئەگەر دەبێـــت بە قۆناخێکی ناوەکـــی لەنێو خۆدا. بوونێکی خۆیی یـــان دەرونی هەیە و لەنێـــو جیهاندا نییە. بەڵام بەو جۆرەی لایبنیـــز دەڵێت، دەکرێت زنجیرەیەکی نەبڕاوەی ئەگەرەکان، وەکو بابەتی نێو بیر لە نێو تێگەیشـــتنی خوادا دابنێین و بە ڕاســـتەقینەیەکی ڕەها ناوزەدیان بکەین. ئەم بۆچوونە یارمەتی ویستی خواش دەدات و چاکتریـــن ســـیستەم لەنێویاندا پێکبهێنێت. لـــەم حاڵەتەدا، هەرچەندە زنجیرەی هەســـتکردنی مۆنادەکان دیاریکـــراوە،[٤٢] لەو ڕوانگەیـــەوە، کە گوایە ناوەڕۆکی ئادەم، ئەو بوونەی هەموشتێک دەزانێت و دەتوانێت بڕیاربدات، بێهودە نییە بڵێین: "لەوانەیە ئادەم دەســـت بۆ ســـێوەکە نەبات". ئەمەش ئەو واتایە دەبەخشێت، کە لەنێو بیری خوادا سیستەمێکی دیکە، بە تەنیشت ئەم ئەگەرەوە هەبـــووە و تیایدا ئادەم میوەی درەختی زانینی نەخواردوە.[٤٣] ئایا ئەم چەمکە لەوەی ســـپینۆزاوە جیاوازە؟ لەڕاستیدا ڕاســـتەقینەی (ئەگەر) لەبیری خوادایە. ئەمەش ئەو واتایە دەبەخشێت، کە بوونی لەنێو بیرکردنەوەدا هەیە، بەڵام هێشتا لە دەرەوەی بیرکردنەوەدا سەریهەڵنەداوە. لێرەدا کێشەی خۆگەرایەتی شێوازێکی جیـــاواز وەردەگرێت چونکە ئێمە مامەڵە لەگـــەڵ ئاگایی خوا نەک مندا دەکەین. ئەگـــەر خۆگەرایەتی لەگەڵ بوونێکی بڕاوەدا تێکـــەڵ بکەین ئەوا لەم بۆچوونەدا خۆگەرایەتی دیارنامێنێت و تێگەیشـــتنەکە دەبێت بەنەبڕاوە. بەهەرحاڵ، هێشتا ئەگەرەکـــان لەنێو بیرکردنەوەدا بە بیرۆکەیی دەمێننـــەوە. لەوە دەچێت لایبنیز جۆرێک ســـەربەخۆیی و تایبەتمەندێتی بۆ ئەگەرەکان دانابێت. لەو نوســـراوانەدا (کۆنـــورات) لە چاپیـــداون دەردەکەوێت ئەگەرەکان خۆیان بە ســـیستەمێکەوە دەبەستن و ئەوەی لە هەموویان زۆرتر پڕ و تەواوە خۆی ئامادە دەکات ببێت بە هەبوویەکی ڕاستەقینە. ئەمە تەنیا بۆچوونێکە و لایبنیز نەیتوانیوە بەرەوپێشەوەی بەرێـــت و بیکات بە ڕێچکەیەک. لە دوو حاڵەتدا ئەگەرەکان بەرەو بوون دەبڕێن: لـــە حاڵەتی یەکەمدا ئەگەر خودی ئەگەرەکان بوونێکی پڕیان هەبێت و دووەمیش هەمـــان شێواز یان جـــۆری بوونیان هەبێت، بۆ نموونـــە تەوانایی بە خونچەیەک

---

٤٢ بۆ لایبنیز(١٦٤٦ – ١٧١٦) فەیلەسوفی ئەڵمانی، جیهان بە هەموو هەبووەکانەوە و بوونی مرۆڤیشەوە لە ئەتۆمی گیانەکی پێکهاتوون، کە بە (موناد) ناوزەدیان دەکات. هەروەها لەو باوەڕەدایە، ئەم مونادانە لە مونادی ڕەهای خواوە بە پڕی و تەواوی دێنەکایەوە و هەر یەکێک لەوان جیهانێکی پڕو سەربەخۆیە. (وەرگێڕ)

٤٣ سارتەر نموونەی (ئادەم) ی لە داستانی نێو (تەورات)ەوە وەرگرتوە. لە (تەورات) دا بە تایبەتی پەرتووکی (پێکهاتن)، کە بەشی یەکەمی تەوراتە ئادەم سێوی نەخواردوە بەڵکو بەری درەختی زانینی تامکردووە. ئەو درەختەی لە ئادەم قەدەغەکراوە درەختی زانین بووە. بڕوانە: تەورات، پەرتووکی پێکهاتن بەشی ٢: ١٦. (وەرگێڕ)

دەدرێت، تاکو ببێت بە گوڵ یان لە وەرزی گوڵی نێو بیرکردنەوەی خوادا ئەو ئەگەرە بیرۆکەیەکی—هێزدارە و لە سیستەمێکدا دامەزراوە و ویستی خوا دەردەخات. بەڵام لێرەدا ئێمە لەنێو جیهانی خۆگەرایەتی دەرناچین.

هەروەها لە پێناسەکردن (ئەگەر)دا، وەکو شتێکی لە ناکۆک بەدەر بوونێکی پێدەبەخشین، کە تەنیا لەنێو بیرکردنەوەدا هەبێت و پێش بوونی جیانیش بکەوێت یان پێش بیرۆکەی بوونی جیهان بکەوێت. لە هەر دوو حاڵەتەکەدا ئەگەرەکان بوونی خۆیان وندەکەن و لەنێو خۆدا دەتوێنەوە.

ئەو بوونەی بۆ ئەگەری دادەنێین لە سروشتی ناچێت، بەڵکو بە پێچەوانەوە، سروشتی لەناودەبات. لە ژیانی ڕۆژانە و مامەڵەکردنمان لەگەڵ ئەگەرەکاندا بە لایەنێکی نەزانینەکەمان و ئەو بونیادە لە ناکۆک بەدەرەی نێو جیهانی دانانێین، کە هێشتا نەناسراوە. ئەگەرەکان، وەکو خەسڵەتی بوون خۆیان بۆ ئێمە دەردەخەن. من تەماشای ئاسمان دەکەم و دەڵێم، "لەوانەیە باران ببارێت." لێرەدا لە واتای ئەگەر، وەکو شتێکی لە ناکۆک بەدەری حاڵەتی ئاسمان تێناگەم. ئەو ئەگەرە، وەکو هەڕەشەیەک سەر بە بوونی ئاسمانە؛ پەیوەندی بە هەوری ئاسمانەوە هەیە، کە من دەیبینم بارانی هەڵگرتوە. ئەم تێپەڕبوونە هەورەکە هەڵیگرتوە و ئەوەش دیاریدەکات، کە هەورەکە بوونێکی بەرزی بەرەو باران بارین هەیە. لەم نموونەیەدا (ئەگەر) بە بوونێکی هەندەکییەوە بەستراوە و ئاماژە بۆ هێز دەکات. ئەم نموونەیە بەسەر چاوەڕوانکردنی ئێمەشدا لە هاتنی هاوڕێیەکماندا دەسەپێنرێت و دەڵێین، "لەوانەیە ئەو بێت." یان "ئەو دەتوانێت بێت." لەم ڕووەوە (ئەگەر) نابێت بە ڕاستەقینەیەکی خۆگەرانە. هەروەها پێش ڕاستەقینەکەش ناکەوێت. خەسڵەتێکی کۆنکریتی ڕاستەقینەی هەبووەکانە. بۆ ئەوەی باران بارین ببێت بە (ئەگەر)، پێویستە هەور بە ئاسمانەوە بێت. بێهودەیە بوون لە پێناوی دەرخستنی ئەگەرەکاندا بشارینەوە. تێپەڕبوون لە نەبوونەوە بۆ بوون بەنێو ئەگەرەکاندا ڕاستەقینە دەرناخات. بە دڵنیاییەوە، (ئەگەر) شتێک نییە پەیدابووبێت یان هەبێت، حاڵەتێکی گونجاوە، کە بوون و نەبوونی لەسەر ڕادەوەستێت. بێگومان، ئەگەر بەمجۆرە کێشەکە ڕوونبکەینەوە لە چەمکی 'هێزەکی'ی ئەریستۆ نزیکدەبینەوە. ئەمەش بۆ خۆ دوورخستنەوەمان لە چەمکی ئەگەرێکی لۆجیکی لە (چاریبدس) ەوە بەرەو (سکیلا)مان دەبات و داوای داهێنانی چەمکێکی سیحراویمان لێدەکات. بوون—لەنێو—خۆیدا بوونێکی هێزەکی نییە و خاوەنی لایەنێکی هێزەکیش نییە. ئەم بوونە ئەوەیە، کە هەیە و خاوەنی ناسنامەیە. هەور لایەنی هێزەکی باران بارین نییە و هەڵمی ئاوە، کە لە ژێر پاڵەپەستۆی هەوا و ڕادەیەکی دیاریکراوی پلەی گەرمادا بووە بەوەی هەیە. بوون—لەنێو—خۆ بوونێکی کردەکییە. بەڵام تێدەگەین چۆن هەڵوێستی زانستانە

لەگـــەڵ داماڵینی جیهان لە مرۆڤایەتی ئەگەرەکانـــی بە لایەنی هێزەکی داناوە و هەموو ئەگەرێکی بە لایەنی ناوەوەی مرۆڤ و نەزانینەوە بەســـتۆتەوە. هەنگاوی یەکەمی هەڵوێستە زانستییەکە دروســـتە؛ (ئەگەر) لەگـــەڵ بوونی مرۆڤدا پەیدا دەبێت. ئەو هەورانە باران دەبارێنن ئەگەر من گۆڕانەکە ببینم، هیلالیش بەشێکی مانگە ئەگەر من بە مانگی یەک شەوەوە بینەســـتمەوە. ئایا پێویست دەکات ئەم ئەگەرانە بە جیهانی نـــاوەوەی مرۆڤەوە گرێبدەین؟ وەکو چۆن کەمی لەگەڵ ئەو بوونەدا هاتە جیهانەوە، کە لە بوونیدا کەمی[نەبوون] هەیە، ئەگەریش لەگەڵ ئەو بوونەدا پەیدا دەبێت، کە لە بوونیدا ئەگەر هەیە.

پێویستە لەوەش دڵنیابین، ئەگەر و بیرۆکەی ئەگەر هاوجوت نین. لەڕاســـتیدا ئەگەر(ئەگەرەکان) بابـــەت نەبن و بوونێکی دەرەکییان نەبێت نابن بە ناوەڕۆکی بیرۆکەکانیان. ئەگەر(ئەگەرەکان) لەنێو تێگەیشـــتنی خـــوادا دابنێین و ببن بە ناوەڕۆکـــی بیرۆکەی خوا ئـــەوا وەکو بیرۆکەی کۆنکرێتی[نێو تێگەیشـــتنی خوا] دەبینرێـــن. لێرەدا ئەمە وەکو گریمانەیەک دادەنێین، هەرچەندە مەحاڵە تێبگەین چۆن ئەم هێزە نەرێیە دەبێت بە بوونێکی ڕاســـتەقینە دەڵێین خوا دەســـتەڵاتی ڕەتدانەوەی هەیە، بۆ نموونە دەتوانێت لایەنی نەرێی بیرۆکەکانی دەربخات. لەگەڵ ئەمەشدا، مەحاڵە بزانین چۆن ئەم بیرۆکانە دەبن بە ئەگەرەکان.

ئەنجامـــی ڕەتدانەوە و دەربڕینێکی نەرێ ئـــەوە دەردەخات، کە لە دەرەوەی بیرکردنەوەدا هاوجوت نییە. کاتێک دەڵێین لە جیهاندا نییە مەبەســـتمان ئەوەیە، کە ئەو ئەســـپەی ســـەری مرۆڤی پێوەیە بوونێکی (ئەگەر)ی هەیە. سەلماندن و ڕەتدانەوەی خەسڵەتی (ئەگەر)لەسەر بیرۆکەیەک دەرناکەون. لەوانەیە لای هەندێک ئەو خەسڵەتە بە تێهەڵکێشکردنی سەلماندن و ڕەتدانەوە دەرکەوێت، بەڵام هێشتا تێهەڵکێشکردن هەموو لایەنێکی ئەو شتەمان نیشاننادات. لەبەرئەمە لایەنی ناوەوە و ســـەلماندنی نەزانینمان لە دەرخستنـــی پەیوەندی نێوان بیرۆکەکان و داکەوتدا نابن بە زەمینە بۆ ئەو خەسڵەتەی ئەگەرێک بە بیرۆکەیەکەوە دەبەستێتەوە. ئەو بونیادەشمان پیناناسێنێت، کە ئەگەرەکەی لەسەر دامەزرێت.

ئەگەر جۆرە بۆچوونێکیش کاربکاتە سەر بیرکردنەوەم لە هەڵبژاردنێکدا، ئەوا دەتوانم بڵێم، کە ئەو کارتێکردنە بوونی ئەو شتەی هەڵیدەبژێرم لەپێشتر دادەنێت ئەو شتە، بەو جۆرەی باســـم کرد، وەکو کەمی دەبێ هەبێت. لە حاڵەتی ئامادە نەبوونی ئەگەرەکانیشـــدا بۆچوونەکان کاریگەرێتی خۆیان لەسەر حەزی ئێمە بۆ هاوجوتکردنی بیرۆکەکانمـــان و داکەوتی دەرەکییەوە تۆماردەکەن. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت، کە بەســـتنەوەی ئەگەرەکان بە داکەوتەوە لەسەر تێگەیشتنی ئێمە لـــە ئەگەرەکان ڕادەوەســـتێت. هەموو هەوڵدانێک بۆ دامەزراندنی ئەگەر لەســـەر زەمینەی خۆگەرایەتی ئاکامێکی ســـەرنەکەوتوی هەیە. لەگەڵ ئەمەشدا دروستە

بڵێیـــن، (ئەگەر) هەیـــە و دەتوانین هەڵیبژێرین. هەروەهـــا (ئەگەر) لەگەڵ ئەو بوونەدا دێتە جیهانەوە، کە (ئەگەر) لە بوونیدا هەیە و ئەم بوونەش ڕاستەقینەی مرۆڤە. لێرەدا دروســـتە، ئەگەر بڵێم من مافم هەیە بەو جۆرە بم، کە هەم. بەڵام ئەم مافە لەو بوونەم جیادەکاتەوە، کە مافی بوونی هەیە. مافی مووڵکدارێتی لەوێدا سەرهەڵدەدات، کە کەسێک لەسەر مووڵک ململانێم لەگەڵدا دەکات و ئەو مووڵکەش لەژێر دەســـتی منداە دەردەهێنێت. ئەو خۆشییەی من لـــەو مووڵکەوە وەریدەگرم فاکتۆرە و ماف نییە. لەم ڕووەوە ئەگەر (ئەگەر) هەبێت، ئەوا بوونی مرۆڤ دەبێت شتێکـــی جیاوازتر بێت لە خۆی. (ئەگەر) خەســـڵەتی بوونە-بۆ—خۆی، کە لەم بوونەدا بوونی—لەنێو-خۆ ڕەتدەداتەوە.

ئەگـــەر لـــەو باوەڕەدابین (ئەگەر) لەگەڵ ئەو بوونەدا دێتـــە جیهانەوە، کە لە بوونی خۆیدا ئەگەر هەیە، لەبەر ئەوەیە، کە بوون—لەنێو-خۆ و ئەگەر لە دەرەوەی ئەم بوونەدا و ئەو بوونەش دروستیدەکات، کە بەرانبەر ئەگەرەکان ڕادەوەستێت. ئـــەو پارچە کوتاڵەی جوڵانـــی تۆپی بلیارد دەوەســـتێنێت (ئەگەر)ی تێدا نییە. ئەگەری وەســـتانی تۆپەکە لەوێدا دێتە جیهانەوە، کە بوونێک هەبێت لەو ئەگەرە بـــە ئاگا بێت. لەبـــەر ئەوەی ئەگەرەکە بابەتێکی دەرەکی ڕووت نییە و ســـەربە بوون—لەنێو—خـــۆ نییە، هەمانکاتیش بابەتێکی ڕووتی ناوەکی نییە، ئەوا دەبێت ئەو بونیادە دەرەکییە بە ئاگاییەوە ببەستینەوە. تێگەیشتن لە ئەگەر و وەستان لە ئاســـتی ئەگەری خۆتدا پێویستی بوونێک دەردەخات، کە بوون لە لای دەبێت بە پرســـیار. بوونێکیش خاوەنی ئەگەر بێت ئەوە دەردەخات ئەو بوونە هێشـــتا لایەنێکی بوونی پەیدانەبووە و بوونێکە لە خۆی ڕادەکات و بەرەوپێش دەڕوات. بە کورتییەکەی، هەموو ســـاتێک لە بوونمدا دەبێت بەو بوونەی، کە هەیە و هاوکات هێشـــتا نەبووە بەوەی، کە هەیە. من فرێدراومەتە دەرەوەی بوونی خۆم و بەرەو دامەزراندنی واتایەکی دیکەی بوونم دەڕۆم. بەڵام نابێت ئەمە لەگەڵ لایەنی ناوەوە و بیرۆکەکانی نێوخۆدا تێکەڵ بکەین.

دێکارت لە دەربڕینی بوونی خۆیدا، بە ڕێگەی گومانەوە لە کۆجیتۆکەیدا ئەگەر دەربڕینەکەی تەنیا لەسەر تەماشاکردن دامەزرێنێت ناتوانێت ئەو

گومانە پێناســـبکات. واتـــای گومان لەوێدا دەردەکەوێـــت، کە وەکو (ئەگەر) تەماشابکرێـــت و لـــەو باوەڕەشدابین لە داهاتوودا نەمێنێـــت. پێویستە دڵنیابین لەوەی هیچ فاکتۆرێکی ئاگامەندی ئاگامەندی نییە. ئەگەر هوســـرڵ ئاسایی باسی ســـترەکچەری ناوەکی ئاگامەندی بکەین، کە هیـــچ شتێکی لێوە دەرنەچێت و لە ناوەوەبمێننەوە، [فاکتۆرەکان] لەم حاڵەتەدا، لەو مێشـــانە دەکەن، کە خۆیان بە شوشوی پەنجەرەکەیا ئەدەن و ناتوانن بچنە دەرەوە.

ئەو کاتەی ئاگامەندی بە گومان، هەستکردن، تینۆێتی و هتد.. دادەنێین، ئێمە

ئاماژە بۆ ئەو نەبووە دەکەین، کە هێشتا نییە. ئاگامەندی لە خوێندنەوەدا ئاگایی نییە لە وشەکان و ڕستەکان و تەنانەت پەڕەگرافێکی نێو پەرتووکەکە. ئاگاییە لە خوێندنەوەی پەرتووکەکە، کە ئاماژە بۆ هەموو ئەو لایەڕانەش دەکات هێشتا نەخوێنراونەتەوە و ئاگامەندی لە خۆی دوورەدەخاتەوە. ئەو ئاگاییەیە ئاگاییە لە شتێکی هەبووەوە، کە دەبێت ئەو هەبووە بە تەواوی باسبکات. هەموو بوونێکی بۆ—خۆ جۆرێک کەمی تێدایە. ئەمەش ئەو واتایە دەبەخشێت، کە ئەم بوونە لە مەراقی ئەوەدایە ببێت بەوەی خۆی دەیەوێت. ئەو کەمییەی بوون—بۆ-خۆ توشی بووە و ئەوەی دەیەوێت هەیبێت و بیکات بە (خۆ) بوونی خۆیەتی.

لەپێشتر بینیمان، کە بوون—بۆ-خۆ لەبەردەم بوونی خۆیدا ڕاوەستاوە و ئامادەیە. پەیوەندی نێوان بوون—بۆ-خۆ و ئەگەرەکان لە لەناوبردنی ئامادەبوونە لەبەردەم خۆیدا و هێشتا ڕووینەداوە. کەوابوو، بوون—بۆ-خۆ تاکو ئەو ڕادەیەی لەبەردەم خۆیدا ئامادە نییە ئەو ئامادەنەبوونە لە بوونیدا دەبێت بە کەمی. هەموو ئاگاییەک جۆرە کەموکورتییەکی تێدایە.

بەڵام پێویستە بزانین ئەم کەمییە، وەکو کەمی ناتەواوی مانگی هیلال، لە دەرەوە نایەت. کەمی بوون—بۆ-خۆ لەنێو ئەو بوونەدایە. ئامادەنەبوونی ئەم بوونە لەبەردەم خۆیدا و دەبێت بە بناخەی نەبوونی ئەم بوونە. (ئەگەر) ئامادەنەبوونی ئاگامەندی ئەم بوونەیە چونکە ئەم بوونە هێشتا نەبوە بەوەی خۆی دەیەوێت.

تینوێتی، بۆنموونە، تینوێتی نییە ئەگەر لەنێو ئەم بوونەدا خۆی دەرنەخات و ئامادە نەبێت. لەم حاڵەتەدا تینوێتی بۆ بوون—بۆ-خۆ دەبێت بە کەمی. کەمی ئەگەری ئەم بوونەیە نەک لایەنی کردەگی.[٤٤] تینوێتی کەمییەو بوون—بۆ-خۆ دەیەوێت پڕبکاتەوە.

بەڵام پڕکردنەوەی ئەم کەمییە لە تینوێتی شکاندنەدا خەفەکردنی تینوێتی نییە. بە پێچەوانەوە، پەڕینەوەی تینوێتییە بۆ پرکردنەوەی بوون. تینوێتی، کە خۆی تێردەکات، وەکو فۆرم لای ئەریستۆ گۆڕان بەسەر ئەستو (ماتەر)دا دەهێنێت و دەبێت بە تینوێتییەکی هەمیشەیی. ئەم بۆچوونە تازە هاتۆتەکایەوە. لەوە دەچێت گوایە مرۆڤی تینو دەیەوێت خۆی لە تینوێتی ڕزگاربکات یان پیاوێک تەنیا بۆ تێرکردنی ئارەزووی سێکسی لەگەڵ ئافرەتێکی لەش فرۆشدا جوت

---

٤٤ لایەنەکانی هێزەکی و کردەکی، لە مێتافیزیکی ئەریستۆدا لە بوونی هەموو ئەو بابەتانەی گۆڕانیان تێدا ڕوودەدات هەن. لایەنی هێزەکی، کە لێرەدا سارتەر بە ئەگەرەکانی بوون ناوزەدی دەکات ئەو جۆرە لایەن و خەسڵەتانەن، کە هێشتا پەیدا نەبوون و بە کردەوە لە داکەوتدا نین. تۆوی میوەیەک لە بوونیدا ئەوەندە هێزی تێدایە ئەگەر لە زەوییەکی بە پیت و تێر ئاودا بچێنریت ببێت بە درەخت. کاتێک دەبێت بە درەخت ئەوا بە کردەوە درەختە. بۆ زانیاری زۆرتر لەسەر بۆچوونی ئەریستۆ لەسەر ئەم دوو لایەنەی بوون بڕوانە: ئەریستۆ، میتافیزیک، وەرگێڕانی د. محەمەد کەمال، دەستگای سەردەم، سلێمانی، ٢٠٠٧، بەشی کاپا، ل ٢٣٦—٢٣٨. (وەرگێڕ)

دەبێت. تینوێتی و ئارەزووی سـێکسی لە حاڵەتی سـەرەتایی و بێ بیرکردنەوە دەیانەوێت چێژوەرگـرن. دەیانەوێت لەگەڵ دڵنەواییـدا پێکبێن. تینوێتی خۆی بە تینوێتی دەناسـێنێت و دەزانێت بە ئاو خواردنـەوەش تێر دەبێت. کەوابوو، ئەپیکۆر دروست و نادروستیش بۆ ئەو کێشەیە چووە، کە گوایە ئارەزوو بەتاڵییە. بـەڵام هیچ پرۆژەیەک بەبێ بیرکردنەوە هەوڵی خەفەکردنی ئەم بەتاڵییە نادات. ئارەزوو دەیەوێت بەردەوام بمێنێتەوە. مرۆڤ دڕندانە دەست بە ئارەزووەکانییەوە دەگرێـت. ئارەزوو دەیەوێـت بەتاڵییەکە پڕ بکاتەوە. بەڵام ئەو کەسـەی بڕیار لەسەر تێربوونەکە دەدات لەو قاڵبە دەچێت شێوەی بڕۆنزە تەواوەکەی نێو خۆی دادەڕژێت. ئەگەری بە ئاگا

لە تینوێتی ئاگاییە لە خواردنەوە. ئێمە دەزانین پێکبوون لەگەڵ (خۆ)دا مەحاڵە چونکـە بوون—بۆ-خۆ بەردەوام لە بوونیدا و ئەگەرەکان لەبەردەمیا قوتدەبنەوە. جۆرە نائومیدییەک توشی ئەم بوونە لە تێربوونیدا سەرهەڵدەدات، کە پەیوەندی بەم پرسـیارەوە هەیە: "تەنیا ئەمە هەیە؟" ئەمەش بەرەو ئەو چێژە کۆنکرێتییە دەڕوات لەگەڵ (خۆ)دا پێک نایەت. بەم پێیە دەتوانین ئاوەڕێک لە بنەرەتی (کات) بدەینـەوە چونکـە تینوێتی ئەگەرە و ئەو شتەشە، کە ئەگـەری ئەو نییە. ئەم نەبوونە لە بوونی مرۆڤدا لە نبەڕەتی کاتدایە.

بـەڵام پێویستـە بۆ ئەم خاڵـەش بگەڕێینـەوە، بوون—بۆ-خـۆ لەگەڵ خۆ ئامادەبوونەکەیـدا، کە کەمی ئەگەری خۆیەتـی، جیادەبێتەوە. جیابوونەوەکەی لەسەر (نەبوون) و هەروەها بوونی تەواوی بوون—بۆ-خۆ لەنێو جیهاندا ڕادەوەستێت. بوون—بۆ-خۆ دەیەوێت لە ڕێگەی پرۆژەکانیەوە لەنێو جیهاندا لەگەڵ خۆیدا پێکبێت و لەگـەڵ ئەگەرەکانیدا ببێت بە یەک. ئێمە ئەم[هەوڵدانە] بە[سـوڕانەوەی خۆ] نـاوزەد دەکەین، کە پەیوەنـدی بە بوون—بۆ-خۆ لەگەڵ ئەگەر و جیهاندا هەیە. ئێستـا ئێمە دەتوانین واتای بوونی (ئەگـەر) ڕوونبکەینەوە. (ئەگەر) ئەو جۆرە کەمییەیە بوون—بۆ-خۆ لەبەردەم بوون بەو شتەی دەیەوێت ببێت هەیەتی.

لـەم ڕووەوە ئەگەرێکی[لۆجیکـی] ڕووت نییە، مەگەر، لـەم حاڵەتەدا بوون لـە دوورەوە بەو دیاردەیە دابنێین، کە هەیە. (ئەگـەر) بیرۆکەیەکی ڕووت نییە. کەمییەکی ڕاسـتەقینەی بوونە، کـە وەکو کەمی لەودیـو بوونەوەیە. بوونێکی کەمییە، کە کەمی بوونە.

(ئەگـەر) شتێکە نییە، ئەگەرێکە لە بوونـی بوون—بۆ-خۆدا، کە یاریدەی ئەم بوونـە دەدات ببێت بە خۆی. (ئەگەر) ئەو نەبوونەیە دەکەوێتە ئەودیو بوونی ئەم بوونەوە. بە دڵنیاییەوە، لە سەرەتاوە ئەمەش وەکو بیردۆزەیەک خۆی دەرناخات.

بەڵکو لەودیو جیهانەوەیە و واتاش لەنێو (سوڕانەوەی خۆ)ی مندا بە ئاگاییم دەبەخشـێت. (ئەگەر) سـنوردارێتی خۆ—ئاگایی و ئاگامەندیـش دیاریدەکات.

ئاگایی ڕاستەوخۆ لە تینوێتی لەگەڵ بینینی پەرداخێک ئاودا سەرهەڵدەدات بەبێ ئەوەی (خۆ) بیر لە کۆتایهێنان لە ئارەزووەکەی بکاتەوە. بەڵام تینوێتی شکاندنەکە بەستراوەیە، ئاگامەندی ڕاستەوخۆ لەنێو ڕەهەندی پەرداخە ئاوەکەدا لەنێو جیهاندا دروستدەبێت.

٥. خۆ و سوڕانەوەی خۆ

هەوڵمداوە لە نوسراوێکمدا لە گۆڤاری *Recherches Philosophiques* ئەو خاڵە بسەلمێنم، کە ئیگۆ سەر بە بوون-بۆ-خۆ نییە.[٤٥] من نامەوێ ئەم خاڵە لێرەدا دووبارە بکەمەوە، بەڵام پێویستە لەبەرزێتی ئیگۆ تێبگەین: وەکو بناخەیەک بۆ یەککرتنی ئەزمونەکانی ژیان، ئیگۆ دەبێت بوونێک بێت لەنێو—خۆدا نەک بوون—بۆ-خۆ. ئەگەر بوونێکی ئاگامەندانەی هەبێت ئەوا پێویستە بڵێین ئەو بوونەیە، کە هێشتا نەبووە بەوەی دەیەوێت، هەروەها ئەوەش نییە، کە هەیە. ئەمەش ئەو بوونەیە کە (من)م. لە ڕاستیدا ئاگامەندی (من) ناهێنێتە کایەوە چونکە (من) هەمیشە لە پێش ئاگامەندییمدا شتێکی دانراوم و هەم.

کەوابوو، ئیگۆ بۆ ئاگامەندی شتێکی بەرزە و بوونێکی لەنێو—خۆی لەنێوی جیهانی مرۆڤ نەک، وەکو خۆرسکی ئاگامەندی، هەیە. بوونێکی نا کەس نییە. بەڵام ئیگۆ لە بوونی کەسەوە دوورە؛ کە بە بێ ئاگامەندی هەمیشە بەو نا—کەسییەوە دەمینێتەوە. ئاگامەندی لەژێر بارودۆخی تایبەتیدا (ئیگۆ)، وەکو دیاردەیەکی بەرزی (خۆ) دەردەخات. هاوکات با ئاگامان لەو خاڵەش بێت، کە بوون—بۆ-خۆ سادە و ڕووت و دەبینین دژوارە بە بوونێکی لەنێو—خۆ بڵێین، لەنێو—خۆیە یان شتێکە، کە هەیە. لەم حاڵەتەدا، هەندێک وا بۆی دەچن (من)، ئەو بوونەی بە دیدی ئەوان لەنێو ئاگامەندییدایە، ئاگامەندی (من)ە، نەک (خۆ). ئەم بیریارانە لە ئاکامی بیرکردنەوەکەیان و دانانی بوون—بۆ-خۆ بە لەنێو—خۆ تێڕامانی[مرۆڤ] لەسەر خودی خۆی ڕادەگرن و دەیڕوخێنن. ئاگامەندی بۆ[ئیگۆ] دەگەڕێتەوە و (ئیگۆ)ش ئامازە بۆ هیچ بوونێک ناکات. پەیوەندی نێوانیان بووە بە چەقێکی نادیار و وەستاو. ئێمەش، بە پێچەوانەی ئەم بیریارانەوە، ڕوونمانکردەوە (خۆ) لەنێو ئاگامەندییدا دانانرێت. ئەو، ئەگەر بتەوێت، هۆکارە بۆ جوڵانی نەبڕاوەی بیرکردنەوە و پەیوەندی خۆی لەگەڵ بابەتەکەیدا دروستدەکات. لە پێناسەکردنیا بە شتێکی سنوردار و نموونەیی دادەنێین. سنوردارێتیش لە ڕەتدانەوەی ڕاستەقینەی

٤٥ ئەم نوسراوەی سارتەر لە ژمارە (٦) ی ئەم گۆڤارەدا لە ساڵی ١٩٣٦دا بڵاوکراوەتەوە. (وەرگێڕ)

هەبوویەکدایە لە بووندا. لەگەڵ یەکەم ســـەرهەڵدانیا، ئاگامەندی بەو ڕەتدانەوەیە کەســـێتی خۆی پێکدەهێنێت؛ چونکە کەســـایەتی لـــە خاوەنێتی (ئیگۆ)دا نییە. ئیگۆ تەنیا ئاماژەکردنە بۆ کەســـایەتی. ڕاســـتییەکەی لەوەدایە، کە بوون هەیە و لەبـــەردەم خۆیدا ئامادەیە. ئەم جوڵانـــەی تێڕامانی ئاگامەندی ئاماژە بۆ (خۆ) ش دەکات. لەنێو (خۆ)ی منـــدا ئەگەرەکانم لە ئاگامەندیمدایە و ئەو ئاگامەندییە دەکـــەن بەو شتەی هەیە. (خۆ) تاکـــو ڕادەیەک لەناوبردن و ڕوخانی لەنێو خۆیدا هەڵگرتـــوە چونکە ئەو ئەگەرەی، کە لە بوونی مندایە ئامادەبوونێکی ڕووت نییە، بەڵکـــو ئامادەنەبـــوون و ئامادەبوونە. بوون—بۆ-خۆ لەودیو خۆیەتی و دەســـتی بە خۆی ناگات. ئەم سەربەســـتییە پێویستەی بوون، کە بوونی هەموو کەســـێک بە کەمی دەردەخات (خۆ)ی تاکە کەســـە. چۆن پێناســـەی (کەس)بکەین، ئەگەر سەربەســـتانە پەیوەندی بە بوونی خۆیەوە نەبێت؟ لە جیهاندا، بۆنموونە هەموو ئەو هەبوانەی هەن و پەیوەندییان بە سوڕانەوەی خۆوە هەیە، لەم ئەزموونەدا (خۆ) دەیەوێت تێپەڕیان بکات و بە خۆی بگات. بەگوێرەی پناسەکەی هایدیگەر جیهان "ئەوەیە ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی بەو جۆرەی هەیە دەیناسێت." ئەو ئەگەرەی بۆ منە ئەگـــەری بوون—بۆ-خۆیە، بەو شێوەیەش لەبەردەم بوون—لەنێو خۆیدا و بۆ ئاگامەندی ئامادەیە. ئەوەی من لە جیهانم دەوێت پێکهاتنە لەنێوان بوون—بۆ-خۆیان (من) و ئاگایی لە جیهان. بەڵام ئەو ئەگەرەی، کە بە ئامادەنەبوون و ئامادەبوون ناوزەدمان کرد، لەبەردەم ئاگامەندییدایە، وەکو بابەتێکی بیرکردنەوە ئامادە نییە. لەم حاڵەتەدا ئەگەر ئامادەبێت ئاگامەندی دەتوانێت لەبەردەمیا ڕاوەستێت و بیری لێبکاتەوە. شکاندنی تینوێتیم، کە مامەڵە لەگەڵ تینوێتی کردەکیدا دەکات ئاگایی نییـــە لە شکاندنی تینوێتی. ئاگاییە لـــە خواردنەوەی پەرداخێک ئاو. هۆکارە بۆ دەرچوونی[ئاگامەندی] بەرەو پەرداخە ئاوەکە. پەرداخە ئاوەکەش، وەکو ئەگەری پەرداخێکی پڕ ئاو دەردەکەوێت، کە پەرداخێکە ئاوی پێ دەخورێتەوە. کەوابوو، جیهـــان تاکو ئەو ڕادەیەی لەگەڵ نەبوونـــدا هاوپەیوەندییان هەیە، جیهانی منە. بەبێ جیهان نە (خۆ) هەیە و نە کەس. هەروەها بەبێ خۆ و بەبێ کەس جیهانیش نییـــە. بەڵام ئەو جیهانەی لەبەردەم کەســـێکدا قوت دەبێتەوە جیهانی کۆجیتۆی پێش تێڕامان نییە. بێگومان بێهودەیە بڵێم ئەو جیهانەی دەیناســـم جیهانی منە. هەمانکـــات، کە دەڵێم جیهانی منە، ئەم جۆرە[خاوەنێتییە] بونیادێکی هەیە، کە لەژێر دەســـتماندا ڕادەکات و بەردەوام منیش تیایدا دەژیم. جیهان بۆ منە چونکە پڕە لـــە ئەگەرەکان. ئاگاییم لە هەر یەکێک لـــەم ئەگەرانە هەمانکات ئەگەرێکی خۆ—ئاگاییـــە، کە (مـــن)ە. ئەم ئەگەرانە یەکێتی و واتا بە جیهان دەبەخشـــن. توێژینەوەکەمان لەسەر هەڵوێستی ڕەتدانەوە و بڕوای خراپ ڕێگەی بۆ خۆشکردین لەسەر کۆجیتۆ ئۆنتۆلۆجییانە بکۆڵینەوە. کۆجیتۆش، وەکو (بوون—بۆ-خۆ) خۆی

بـــۆ ئێمە دەرخست. ئەم بوونەش هەوڵدەدات خۆی بگەیەنێتە ئەگەر و بەهاکان، بۆیـــە بوونێکی بەرزی هەیە و لەنێو چوارچێـــوەی کۆجیتۆکەی دێکارتدا گرێمان نەداوە. لەبەرئەمە بەو ئاکامانە دڵخۆش نین، کە پێیان گەیشتوین. ئەگەر کۆجیتۆ بەرز بێت و بەرەو ئەگەرەکان بکەوێتەگەر، ئەوا ڕەتکردنێکی (کاتی) هەیە. بوون—بۆ-خۆ لە شێوازی ئەو بوونەدا، کە هێشـــتا پەیدانەبـــوە، ئەگەرەکانی خۆیەتی. ئەگەرەکانـــم لەنێو کاتدا و لەنێو جیهاندا ســـەرهەڵدەدەن و دەبن بە مووڵکی من. ئەگەر ڕاســـتەقینەی مرۆڤایەتی بە شتێکی کاتـــی دابنرێت بەرزێتی ئەم بوونەش کات بێت و تاکو لە گرنگی ئەم بوونە لەنێو کاتدا تێنەگەین ئەوا واتای بوون—بۆ-خۆ ڕووننناکەینەوە. تەنیا لەم بۆچوونەوە دەتوانین مامەڵە لەگەڵ کێشـــەکەمان، کێشەی پەیوەندی ئاگامەندی بە بوونەوە بکەین.

بەشی دووەم

کات

١. فینۆمینۆلۆجییای سێ ڕەهەندەکانی کات

ئاشکرایە کات بونیادێکی ڕێکوپێکی هەیە. سێ لایەنەکەی کات، کە بە ڕابردوو، ئێستـــا و داهاتوو ناوزەدیان دەکەین، ئەو دراوانە نیـــن ئێمە کۆمانکردبنەوە، بۆ نموونـــە زنجیرەی نەبڕاوەی (ئێستا)کان نییە، کـــە هەندێکیان گوزەریان کردبێت و ئەوانی دیکەشیان هێشـــتا ســـەریان هەڵنەدابێت. کات، بە پێچەوانەی ئەمەوە، بونیادێکی تێهەڵکێشـــراوی هەیە. ئەگینا توشی ئەو پارادۆکسە دەبین، کە گوایە ڕابـــردوو ئەوەیـــە، کە تێپەڕیـــوە و داهاتوش پەیدانەبووە. هەموو کەســـێکیش دەزانێت، کە ســـاتەکانی (ئێستا) بێجگە لە زنجیرەیەک لـــە یەکەی دابەشکراوی نەبـــڕاوە چ دیکە نین، لەو خاڵانە دەچن ڕوو لە هیـــچ شوێنێک ناکەن. کەوابوو، ئەم زنجیرەیـــە دووجار بەڕەونەمان دەچێت؛ چونکە ئەو (ئێستا)یانەی ســـەریان هەڵنەداوە (هیـــچ)ن و هەمانکات[لەگەڵ ســـەرهەڵدانیان] ڕوو لە ڕابردوو دەکەن و بەرەو نەمان دەگوزەرێن. تەنیا میتۆدێکی گونجاو بۆ توێژینەوە لەسەر کات هەبێت ئەو تێڕوانینەیە، کە کات تیایدا بەگشتی خۆی دەردەخات و ڕووناکی دەخاتە سەر بوونیادەکەی و واتایان پێدەبەخشـــێت. لەم ڕووەوە هەرگیز کاتمان لا ون نابێت. هاوکات ناتوانین لە بوونی کات بکۆڵینەوە ئەگەر لە سەرەتاوە لە واتا نادیارەکانی ڕەهەندەکانـــی کـــات فینۆمینۆلۆجیانە یان لە ڕوانگـــەی پێش–ئۆنتۆلۆجییانەوە تێنەگەیـــن. پێویستە ئـــەم تێڕوانینە فینۆمینۆلۆجییانەیە بـــە هەوڵدانێکی کاتی لەم قۆناخەدا بۆ مەبەســـتی تێگەیشـــتنمان لە کات بەگشتی بەکاربهێنین. لێرەدا ڕەهەندەکانی کات لەو زەمینە گشتییەوە خۆیان دەردەخەن بەبێ ئەوەی وابەستە بوونیان بە یەکدی و بەو بونیادەوە فەرامۆش بکرێت.

ئەلف. ڕابردوو

ئەو بیردۆزانەی لەســـەر بیرەوەری دانراون پێیان وایـــە بیرەوەری پەیوەندی بـــە ڕابردووەوە هەیە. ئەم پەیوەندیەش لەبەر ئەوەی ڕوونەکراوەتەوە کێشـــەی بیرەوەری و کاتیش بەگشـــتی ئاڵۆزکردوە. ئێمە پێویستە ئەو پرســـیارە بکەین: بوونـــی ڕابـــردوو چییـــە؟ بۆچوونە باوەکان لەنێـــوان واتای دوو جـــۆر چەمکدا

دەســـوڕێنەوە . گوایە، ڕابردوو ئەوەیە، کە تێپەڕیوە و نەماوە . لەم ڕووەوە تەنیا دەتوانیـــن بڵێین (ئێستا) یان ڕانەبردوو بوونی هەیە . ئـــەم گریمانە ئۆنتۆلۆجییە بۆتە هۆکاری ســـەرهەڵدانی بیردۆزە بە ناوبانگەکە، کە باســـی نیشـــانەکانی نێو مێشـــک دەکات . مادامەکی ڕابردوو تێپەڕیـــوە و لەنێو نەبووندا تواوەتەوە، ئەگەر بیرەوەری بەردەوام بێت، پێویستە لەســـەر گۆڕانکارییەکانی بوونی (ئێستا)ماندا خۆیڕاگرێـــت . بۆ نموونە، ئەوەی لە ئێستادا ڕووەدات، وەکو نیشـــانی مۆرکردن بەسەر بەشێکی مێشکمانەوە دەمێنێتەوە .

کەوابوو، هەموو شتێک ڕانەبردووە : لەش، ئەو هەستکردنەی ئێستا هەمە، ڕابردوو، وەکو نیشان لەنێو لەشدا، کردەکین: چونکە نیشانکردنەکە بەبێ بیرەوەری ناتوانێت هەبێت . هەموو ئەمانە پێکەوە دەبن بە نیشانێکی کردەکی . ئەگەر بیرەوەری جارێکی دیکە دروســـت ببێتەوە ئەوا لەنێو ڕانەبردوودایە و پرۆســـەیەکی ڕانەبردووە، وەکو پچڕانێکی هاوتایی پرۆتۆپلازمی لەنێو خانەکانی مێشکدا دادەنرێت . سایکۆلۆجی— فیزیۆلۆجییانە دەیەوێت باس لە چۆنیەتی پرۆسە سایکۆلۆجییەکە لە پەیوەندی نێوان دیاردەیەکی دەروونی ئامادەبوو بە وێنەیەکی نێو بیرەوەری مێشـــکەوە بکات . ئەو بیرۆکەیەی تازە بە ناوی (ئینگرام) پەیدابووە بە کوتاڵێکی نازانستانەی زاراوەکان دەپێچێتەوە . بەڵام ئەگەر هەموو شتێک ڕانەبردوو بێت، چۆن بتوانین باسی بیرەوەری بکەین؟ لە بیرەوەریدا ئاگایی دەیەوێت بەسەر ئێستادا تێپەڕێ و ڕووداوێکی ڕابردوو بە بیر بهێنێتەوە . من لە شوێنێکی دیکەشدا ئەو خاڵەم ڕوونکردۆتەوە، کە وێنەی هەســـتکردن[لەنێو مێشکدا] لە هەستکردنەوە جیاناکرێتەوە ئەگەر ئێمە وێنەکە بە دووبارە کردنەوەی هەســـتکردنەوە دابنێین .[٤٦] ئەگینا توشی هەمان کاری مەحاڵ دەبینەوە . لەســـەرو ئەمەوە، ئێمـــە ئەو میتۆدە دەخەینەلاوە، کـــە بیرەوەری لە وێنەکانی نێو ئەندێشـــە جیادەکاتـــەوە . لاوازی و کاڵبونەوە و ناتەواوی و ناکۆکی بیرەوەری لەگەڵ هەستکردەکاندا ئەوە دەرناخات وێنەکانی نێو ئەندێشە جیاواز بن . لەسەرو ئەمانەوە، لەبەر ئەوەی ئەم خەسڵەتانە ئێستا هەن و لە ڕانەبردوودان، ئەوا ناتوانن ئێمە لەنێو ڕابردوو دەربهێنن و بەرەو ڕانەبردوو پەلکێشمان بکەن . بەگوێرەی بۆچوونەکانی کلاپەرێد و جەیمس، لە باسکردنەکەیاندا لەسەر خۆشەویستی، ئێمە بێهودە ســـتایش بۆ بیرەوەریمان دەکەین . لێرەدا خەسڵەتەکان تەنیا بارودۆخێکی ڕانەبردوومان بۆ بەرجەســـتە دەکـــەن، کە بە بیرەوەرییـــەوە پێچراونەتەوە، لەم حاڵەتـــەدا لەنێو ڕانەبردوودا دەمێننەوە یان پەیوەندییـــان بە ڕابردووەوە هەیە و واتایەکی لەپێشتریش ئامادە دەکەن .

---

٤٦ لێرەدا سارتەر ئاماژە بۆ نوسینێکی دەکات بە ناوی ئەندێشە، کە لە ساڵی ١٩٣٦ دا بڵاوکراوەتەوە . (وەرگێڕ)

هەندێک بیریار لەو باوەڕەدان خۆیان لەم کێشەیە بە ڕێگەی گەڕانەوەی بیرەوەری بۆ جۆرێک لە بەستێنی کۆمەڵایەتی ڕزگار دەکەن.

بێگومان ئەم کارکردنانەی [بیرەوەری] لەم بەستێنەدا هەن و پێویستە زانستی دەروونناسی لە سەریان بکۆڵێتەوە. بەڵام ئەگەر پەیوەندییەکەی بە ڕابردووەوە نەدۆزینەوە، ئەوا کارکردنەکانی بیرەوەری ناتوانن دروستی بکەن. ئەگەر ئێمە لە تەنیاڕەوی مرۆڤ لەنێو دوورگەی ڕانەبردوویەوە دەستپێبکەین و هەموو شێوازەکانی بوونی سروشتانە لەگەڵ دەرکەوتنیاندا لەنێو ڕانەبردوودا گیربخۆن، ئەوا ڕادیکاڵانە هەموو میتۆدێکمان بۆ دیاریکردنی پەیوەندییەکەی بە ڕابردووەوە لەناوبردوە. ناتوانین سەرکەوتوانە بنەمانی ڕەهەندی (ڕابردوو) لەنێو ڕانەبردوودا دەربهێنین. هەوڵدانەکەمان چی لە هەوڵدانی زانایانی جێنەتیک کەمتر نابێت، کە نەیانتوانیوە بەردەوامبوونی جینەکان بەچینە لەناوچووەکانەوە ببەستنەوە.

بۆچوونی گشتی کێشەی لەبەردەم ڕەتدانەوەی بوونی ڕاستەقینەی ڕابردوودا هەیە. لەگەڵ ئەمەشدا جۆرە باوەڕێکی دیکەی دامەزراندوە، کە گوایە ڕابردوو بە ناو هەیە. بوونی ڕابردوو لە ئاستی ڕووداوێکدا واتای خانەنشینی، لە ناوچوونی کارتێکردن و بوون دەبەخشێت. برگسۆن سودی لەم بۆچوونە وەرگرتوە: گوایە ڕووداوێک لە ڕابردوودا وون نابێت، تەنیا هێزی کارتێکردنی نامێنێ و لە شوێنی خۆیدا هەمیشە بە چەق وەستاوی دەمێنێتەوە. لەم ڕووەوە، بوون لەنێو ڕابردوودا پارێزراوە. ئێمەش ئەوە دەسەلمێنین، کە بەردەوامی فرەلایەنی ساتەکانە و ڕابردووش بە ڕانەبردووەوە بەستراوە. بەڵام هێشتا بەڵگە و هۆکارمان بۆ دانەمەزراندوە. باسماننەکردوە چۆن ڕابردوو لە دایک دەبێتەوە و دەبێت بە مۆتەکە و[سواری کۆڵمان دەبێت] یان بەکورتییەکەی چۆن لە لای ئێمە سەرهەڵدەداتەوە. ئەگەر برگسۆن گوتەنی، لەو دیو ئاگایی ئێمەوە بێت و ئەو دیو ئاگایشمان چالاک نەبێت و کارتێکەر نەبێت، چۆن خۆی دەخاتە نێو خوری چنراوی ئاگامەندیمانەوە؟ ئایا خاوەنی هێزە؟ [ئەگەر خاوەنی هێز بێت] ئایا ئەو هێزە لەنێو ڕانەبردوودا نییە؟ چۆن لە ڕابردووەوە سەرهەڵدەدات؟ ئایا ئێمە، وەکو هوسرڵ، پرسیارەکە هەڵگێڕینەوە و لەنێو ئاگامەندی ڕانەبردوودا کایەی"گلدانەوە" نیشانبدەین، کە ئاگاییەکانی سااڵی ڕابردوو لەنێو مێژووی ڕووداوەکانیاندا دەچەقێنێت و نایەڵێت لەنێو بچن؟ بەڵام ئەگەر کۆجیتۆکەی هوسرڵ کتوپڕ سەرهەڵدات ئەوا ناتوانین لێی دەرچین. ئێمە لە بەشی پێشوی[ئەم پەرتووکە] بینیمان چۆن دەرچوونی ئاگامەندی لە خۆوە بێهودە بەر شوشەی پەنجەرەی ڕانەبردوو دەکەوێت و نەیتوانی بیشکێنێت. ئەمە بۆ "گلدانەوە"ش دەبێت.

هوسرڵ بە درێژایی تەمەنی بیرکردنەوەی فەلسەفییانەی خۆی بە بیرۆکەی بەرزێتی و تێپەڕبوونەوە ماندووکردوە. بەڵام تەکنیکی فەلسەفی ژێردەستی هوسرڵ

بەتایبەتـــی چەمکی ئایدیالیستانەی بۆ بوون ڕێگەی نەدا واتای بەرزێتی بەتەواوی بناسێت. چەمکی مەبەستداڕێتی [ئاگامەندیش] لای ئەم فەیلەسوفە کاریکاتێرییە. ئاگامەندی، بە بۆچوونی هوســـرڵ، ناتوانیـــت ڕوو لە جیهان و داهاتوو بکات یان بـــۆ ڕابردوو بگەڕێتـــەوە. کەوابوو، بە دان پیانان بە بوونـــی ڕابردوودا هیچمان دەست نەکەوتوە چونکە بەگوێرەی زاراوەکان ڕابردوو دەبێت نەبوون بێت. ئەگەر ڕابردوو بەگوێرەی بۆچوونی هوسرڵ و برگسۆن شتێک بێت، کە هەیە یان دیکارت گوتەنی، شتێکە نییە و فەوتاوە، هەموو ئەم بۆچوونانە ســـودبەخش نابن ئەگەر ئێمە پردی پەیوەندی نێوان ڕابردوومان و ڕانەبردوو بڕوخێنین. لەڕاســـتیدا ئەگەر سەرنجێکی تایبەتی لە ڕانەبردوو بدەین و بیکەین بە "ئامادەبوون لەنێو جیهاندا" پێویستـــە ڕەخنەش لە ڕابردوو، وەکـــو هەبوویەک لەنێو ئەم جیهانەدا بگرین. بۆ هەندێک ئێمە لە پێشـــدا لەگەڵ ئەم میز و کورســـییەدا هەبیـــن، ئەنجا دەڵێین، پێویستە لە واتای کات تێبگەین. بەڵام ئەو کاتەی خۆمان لەنێو جیهاندا دەبینین تەوانـــای جیاکردنەوەی ئەو شتانە ون دەکەین، کـــە تێپەڕبوون و نین. لەوانەیە هەندێـــک ئەوەی تێپەڕیوە و نەماوە بەو شتە دانێن، کە پێشـــتر هەبووە. ئەوەی (نییە) بە هیچ شێوەیەک پەیوەندی بە بوونەوە نییە. ئەمە دروســـتە. دەتوانین بە ئاســـانی یاسای بوون لەنێو جیهاندا دەربڕین و بڵێین (ئەو شتەیە، کە هەیە). ئەمـــەش واتای بوونێکی پـــڕ و چەندەکی و ئەرێ دەبەخشـــێت و (نەبوون) بە هیـــچ جۆرێک لەگەڵ خۆیـــدا هەڵناگرێت. ئەو بوونە پڕەی هەیـــە لە بووندایە و پەیوەنـــدی بە نەبوونەوە یان بەو شتـــەی تێپەڕیوە و نەماوە نییە. ڕەتدانەوە بە هەمـــوو جۆرەکانیەوە لەم بوونەدا نادۆزرێتەوە. لەم ڕووەوە، ڕابردوو، وەکو خۆی هەیـــە و پردی پەیوەندییەکەی ڕووخـــاوە. تەنانەت بوون لە بیرنەچۆتەوە چونکە لـــە بیرچوونەوە جۆرێکە لە پەیوەندی. ڕابردوو، وەکو خەونێک لەژێر دەســـتمان دەرچووە و ڕەویوەتـــەوە. ئێمە واز لە چەمکەکانی دێکارت و برگسۆن دەهێنین چونکە بەهەمان شێوە دەتوانین ڕەتیانبدەینەوە. ڕابردوو لەناوبچێت یان بمێنێتەوە، لای ئەم بیریارانە پەیوەندی بە ڕانەبردووەوە پچڕاوە. ئەوان ئەو چەمکەی بەسەر بوونی ئاگامەندیشدا ســـەپاندوویانە بوونێکی، وەکو لەنێو—خۆیان بە ئاگامەندی داوە. ئاگامەندییان بەو شتە داناوە، کە هەیە. لەبەرئەمە پێویست ناکات سەرمان لەو ئاکامەیان بسوڕمێت، کە نەیانتوانیوە پەیوەندی نێوان ڕابردوومان و ڕانەبردوو دروســـتبکەن چونکە ڕانەبردوومان بـــە هەموو توانایەوە ڕابـــردوو ڕەتدەداتەوە. ئەگەر ئەوان دیاردەی کات بەگشـــتی ببینن، دەیانتوانی ببینن، کە ڕابردووی (من) لەپێش هەموو شتێکدا ڕابردووی منە و لەو بوونەدا کاریگەرێتی خۆی دەنوێنێت، کە (مـــن)ە. ڕابردوو (هیچ) نییە. هەروەها ڕانەبـــردووش بە (هیچ) دانانرێت؛ بەڵام لەبنەڕەتـــەوە بـــە ڕانەبردوویەکی دیار و داهاتوویەکی دیارەوە گرێدراوە و ســـەر

بەوانە . ئەوەی پێیدەوترێت (هینی من) و کلاپەڕێد باسیدەکات، لایەنێکی خۆیەکی نییە بیرەوەری دروست بکات. پەیوەندییەکی ئۆنتۆلۆجییە بۆ بەستنی ڕابردوو بە ڕانەبردووەوە . ڕابردووم هەرگیز تەنیا و بە دابڕاوی ڕاناوەستێت. تەنانەت بیۆهودەیە بـــەوە دابنرێت، کە وەکو خۆی بوونی هەیە . لـــە بنەڕەتدا ڕابردوو ڕابردووی ئەم ڕانەبردووەیە . پێویستە لەم بۆچوونەوە لە واتاکەی بکۆڵینەوە .

من دەنوسم، کە پۆڵ لە ساڵی ١٩٢٠دا خوێندکاری خوێندنگای پۆلیتەکنیک بوو، ئەو کێیە یان کێ بوو؟ ئاشکرایە (پۆڵ)ە، بەڵام پۆڵ چییە؟ لاوێکی ساڵی ١٩٢٠؟ بەڵام شێوەی ئە فەرمانەی (بوونی هەبێت) بۆ پۆڵ لە ســـاڵی ١٩٢٠ دا بەکاربێت و پەیوەندی بە خەســـڵەتی پۆڵەوە، وەکو خوێندکاری پۆلیتەکنیک هەبێت، لە دۆخی ڕانەبردووداییـــە . ئەو لە ڕابردوودا هەبوو کەچی ئێمە دەڵێێن (ئەو هەیە .) ئەگەر ئەم پۆڵەی ئێستا هەیە ببێت بە ڕابردوو، کە خوێندکاری تەکنەلۆجی بوو، ئەوا هەموو پەیوەندییەکانی بە ئێستاوە دەپچڕێت: ئەو مرۆڤەی ئەم خەسڵەتانەی لەگەڵ خۆیدا هەڵگرتوە و گلیداونەتەوە، وەکو (خۆ) لە ساڵی ١٩٢٠ دا بووە . ئەگەر بمانەوێت لە بیرمان بێت، کە دەمێنینەوە و [بوونیان بەردەوامە] پێویستە لەســـەر ئەم بۆچوونە ڕابردوومان و ڕانەبردوو لە یەکدی دانەبڕین. تێگەیشتنمان لەم بۆچوونەش مەحاڵە، ئەگەر لەســـەر بنەمای شێوازی بوون داینەمەزرێنین. ســـەرنەکەوتنمان لە پێکەوە بەستنی ڕابردوومان بە ڕانەبردوومانەوە، ڕابردوومان دوورەپەریز و دابڕاو جێدەهێڵین. ئایا ئەم دابڕانە لە بوونی کەسێکدا چ واتایەک دەبەخشێت؟ پرۆست لەو باوەڕەدایە دەبێتە هۆکاری سەرهەڵدانی چەند کەسایەتییەک لە بوونی تاکە کەسێکدا و توشی گرفتی زۆرمان دەکات، کە فێرگەی پەیوەستداریتی دژیان وەستا .

هەندێک پێشـــنیاری بەردەوامی [بنەڕەتێک] لەنێـــو گۆڕانەکاندا دەکەن: ئەو خوێندکارەی لە ساڵی ١٩٢٠ لە خوێندنگای پۆلیتەکنیک دەیخوێند و ئێستا هەیە هەمان کەســـە، کە (پۆڵ)ە .[٤٧] هەمان کەسە، کە (خوێندکاری پۆلیتەکنیک بوو) ئێستاش دەڵێین، (ئەو خوێندکاری کۆنی پۆلیتەکنیکە .) هێشـــتا بەردەوام بوونی لە گرفتەکـــان ڕزگارمان ناکات. ئەگەر هیچ شتێک ســـاتەکانی (ئێستا) بۆ دواوە

٤٧ مەبەستی سارتەر لەوانەی ئامازە بۆ بنەڕەتێکی نەگۆڕ لەنێو گۆڕانەکاندا دەکەن ئەریستۆ و شوێنکەوتوانی فەلسەفەی ئەریستۆیە. ئەریستۆ لەو باوەڕەدابوو گۆڕان تەنیا لەنێو ئەو سێ کاتیگۆرییانەدا (چۆنیەتی و چەندەکی و شوێن) ڕوودەدات، کە دەتوانین لایەنە ناکۆکەکانیان یان بەپێچەوانەی ئەوانەوە بدۆزینەوە . بەڵام کاتیگۆری جەوهەر (بۆ نموونە سوکرات) لەبەر ئەوەی لایەنی پێچەوانەی نییە، وەکو خۆی دەمێنێتەوە و گۆڕانکارییە چۆنیەتی و چەندەکی و نێو شوێن کارناکەنە سەربوونی. بۆ نموونە، سوکرات قەڵەو یان لاواز دەبێت، لەنێو باخچەکەدا پیاسەدەکات، بەڵام هەر ئەو تاکە کەسەیە (ئەو جەوهەرەیە، کە ناوی سوکراتە) و نابێت بە شتێکی دیکە . بۆ خوێندنەوەی زۆرتر لەسەر بۆچوونەکەی ئەریستۆ بڕوانە: ئەریستۆ، میتافیزیک، وەرگێڕانی د.محەمەد کەمال. دەستگای سەردەم، سلێمانی، ٢٠٠٧، ل ٢٤٤– ٢٣٧ .

نەگەڕێنێتەوە و تەنیا لەنێو ئەم زنجیرەی کاتەدا مانەوە و بەردەوامی بچەسپێنێت، ئەوا بەردەوامی بێجگە لە حاڵەتێکی کتوپڕ، بەبێ خۆ گرێدانی بە چارەنوسەوە، هیچی دیکە نییە. پێویستە ڕابردوو هەبێت، هەروەها شتێک یان کەسێک، کە ئەو ڕابردووەیە بەردەوام هەبێت. بەردەوامی یارمەتیمان دەدات بونیادی کات تێبگەین و گۆڕان و بوونی خۆشی بۆ ئێمە دیاریدەکات.

بۆ باسەکەی پێشومان دەگەڕێینەوە. ئەگەر شێوازی بوونی ڕابردووم لە ڕانەبردووەوە دەرنەچێت، دوێنێم لەودیو ئەمڕۆمەوە نەبێت، ئەوا لە دروستکردنی پەیوەندی نێوان ڕابردوومان و ڕانەبردوودا نائومێد دەبین. ئەو کاتەی باسی پۆل دەکەم و دەڵێم، لە پۆلیتەکنیک خوێندکاربوو، ئاماژە بۆهەمان کەس دەکەم، کە ئێستاش هەیە و تەمەنی چل ساڵانە. ئەو ئێستا ئەو هەرزەکارە نییە، کە خوێندکاری پۆلیتەکنیک بوو. مادامەکی ئەوسا هەبوو ئێستاش هەیە. ئەو، کە ئێستا تەمەنی چل ساڵانە خوێندکاریش بوو. لە ڕاستیدا کەسە سی ساڵییەکەش خوێندکاربوو. بەڵام ئایا ئەو لە تەمەنی سی ساڵییدا چۆن دەبێت ئەگەر بەو کەسەی دانەنێین، کە ئێستا چل ساڵانە؟ لەو پەڕی سنوری ئێستایدا، کە چل ساڵانە دەبێت بەو خوێندکارەی لە پۆلیتەکنیک دەیخوێند. لە کۆتاییدا، لەنێو ئەزموونەکانی ژیانییدا دەبێت بە کەسێکی چل ساڵان، سی ساڵان و هەرزەکار. ئەمانە هەموویان شێوازی بوونی ئەون. کاتێک باسی ئەزموونەکانی ژیانی دەکەین، دەڵێین ئەمڕۆ هەیە و تەمەنی چل ساڵانە و لە کاتی خۆشیدا هەرزەکار بووە. ئەمڕۆ بەشێک لە ڕابردووی پێک دەهێنێت و ڕابردووش لەمڕۆی ئەزموونی ژیانی پۆڵدا لە ڕانەبردوویدایە. هەموو شێوازە جیاوازەکانی بوون بەو جۆرەی هەن یان هەبوون لە بووندان و[شتێکن] بە ڕاستی هەن. ڕابردوو هەمیشە رابردووی شتیک یان کەسێکە؛ هەموو کەسێک خاوەنی ڕابردووە. ئەم ئامێرە، کۆمەڵە یان تاکە کەسەیە ڕابردووی هەیە. ڕابردوو شتێکی هەمەکی نییە، بەسەر تاکەکاندا دابەشبکرێت و ببێت بە هەندەکی. ئەو گرفتە ڕاستەقینەیەی لەم بەشەدا یەخەمان دەگرێت دۆزینەوەی ئەو پرۆسەیەیە ئەم ڕابردووە هەندەکییانە لەنێو دەلاقەی یەک ڕابردوودا کۆبکاتەوە و بە یەکدیانەوە ببەستێتەوە. هەڵبەتە ئەو ڕەخنەیەشمان لێدەگرن، کە ئێمە لە باسەکەماندا لەسەر بەردەوامی (خۆ) لە ڕابردوو هەروەها ئێستاکە باڕێکی گرانمان خستۆتە سەر تای تەرازوەکە. ئێمە نموونەی دیکەشمان لە بەردەستدایە. دەتوانم باسی (پیرۆ)تان بۆ بکەم، کە مردووە. ئەو حەزی لە مۆسیقا بوو. لەم حاڵەتەدا بابەتەکە ئاماژە بۆ ڕابردوو دەکات. پیرۆ کەسێکی زیندوو نییە تاکو ڕابردووەکەی جارێکی دیکە سەرهەڵبداتەوە. بەڵام بە جۆرێک باسیدەکەین، کە حەزکردنی پیرۆ لە مۆسیقا، وەکو ڕابردوو دەرنەکەوێت. پیرۆ هەمیشە لەگەڵ حەزەکەیدا، کە حەزی ئەوە هاوسەردەمی بوونیەتی، بەڵام لە

ژیاندا نەماوە و لەنێو کەسایەتییەکەشیدا ناژی. ئەوەی لێرەدا تێپەڕیوە و بووە بە ڕابردوو حەزی پیرۆیە لە مۆسیقا. هەروەها پرسیارەکەی پێشترم جارێکی دیکە دەخەمەوە بەردەم و دەڵێم: بۆ کێ پیرۆ بووە بە ڕابردوو؟ ناتوانین پەیوەندی بە ڕانەبردوویەکی هەمەکییەوە ببەستینەوە، کە سەلماندنێکی ڕووتی بوونە؛ کەوابوو ڕابردووی بوونی ڕاستەقینەی منە. لە ڕاستیدا پیرۆ کەسێکە بۆ—من. منیش بۆ—ئەوم. بوونی پیرۆ کاریکردۆتە سەرناخم. جۆرێک لە ئامادەبوونی منی لەنێو—جیهاندا پێکهێناوە، کە بۆ من و بۆ کەسانی دیکەش ئەو کاتەی پیرۆش زیندوو بوو لە ڕابردووی مندا بوو. ئەو بابەتانەی وندەبن لەنێو ڕابردوودان ئەگەر بەشێک بێت لە ڕانەبردووی کەسێکی زیندوو. مالاڕۆ دەڵێت "ئەو شتە ناخۆشەی سەبارەت مردن هەیە ئەوەیە، کە ژیان بەرەو چارەنووس دەبات". واتە مردن بوون—بۆ خۆ و بۆ—کەسانی دیکە دەگۆڕێت بۆ بوون—بۆ کەسانی دیکە. ئەمڕۆ، من بە تەنیا لەنێو سەربەستییەکەمدا بەرپرسم لە مردنی پیرۆ. ئەو مردوانەی ڕزگارنەکراون و بۆ سنورەکانی ڕابردوویەکی کۆنکرێتی لای زیندووەکان نەگویزراونەتەوە ڕابردوو نین؛ لەگەڵ ڕابردوویاندا لەنێوچوون. کەوابوو، جۆرە هەبوویەک هەیە خاوەنی ڕابردووە. لەپێشتر ئاماژەمان بۆ ئامێرەکان و کۆمەڵ و بوونی مرۆڤ کرد. ئایا ئەوە دروست بوو؟ ئایا دەتوانین ڕابردوو بە هەموو هەبوویەکی بڕاوە بدەین؟ یان تەنیا بە لایەنێکی دیاریکراویان؟ ئەمەش لەوێدا باشتر دەردەکەوێت، کە لە واتای (خاوەنی ڕابردوو) بکۆڵێنەوە. کەسێک بەو جۆرەی ئوتومبیلێکی هەیە ڕابردوو نابێت بە مووڵکی. ئەو کەسەی ئێستا هەیە بەو جۆرەی من لە دەرەوەی پاندانەکەمدا هەم لە دەرەوەی ڕابردوودا ڕادەوەستێت. لەبەر ئەوەی (خاوەنێتی) پەیوەندییەکی دەرەکی لە نێوان خاوەن مووڵک و مووڵکەکەدا دەردەبڕێت، ئەم زاراوەیە[بۆ باسەکەمان] لەبار نییە. پەیوەندی دەرەکی کەلێنێکی قووڵ لە نێوان ڕابردوومان و ڕانەبردوودا نیشاندەدات، کە هەردوو ئەم لایەنە بە دوو فاکتۆری لەیەک دابڕاو بەدەستەوە دەدات. تەنانەت ڕاڤەکردنەکەی برگسۆنیش بۆ ڕانەبردوو، لەبەر ڕۆشنایی ڕابردوومانەوە، ئەم گرفتە چارەسەر ناکات چونکە ڕاڤەکردنەکەی بۆ بەستنەوەی ڕانەبردوو بە ڕابردووەوە لە ڕانەبردووەوە دەستپێدەکات. بێگومان، ڕابردوو لە نێو ڕانەبردوودا دەبینرێت، بەڵام بەم کارە ئێمە هەموو ئەو ڕێگایانەمان بەستوە، کە بە جۆرێکی دیکە لە ڕابردوو تێبگەین و ڕابردوومان وەکو بەردێک فرێداوەتە بنی گۆمەکەوە. ڕابردوو دەتوانێت لە نێو ڕانەبردوودا بژی، بەڵام ڕانەبردوو نییە؛ ئەو ڕانەبردووەیە، کە ڕابردووی خۆیەتی. کەوابوو توێژینەوەکەمان لەسەر پەیوەندی ڕابردوو بە ڕانەبردووەوە، لە ڕوانگەی ڕابردووەوە پەیوەندی ناوەکی نێوانیان دەرناخات. بەو ئاکامەش دەگەین هەبوویەکی لەنێو—خۆ، کە ڕانەبردووی ئەوەیە، کە هەیە، نابێت بە خاوەنی ڕابردوو. ئەو نموونانەی شێڤەلیەر بۆ سەلماندنی

تێزەکەی باسیدەکات هیچ کارێکی ئەستویی (ماتەر)، کە لە ڕابردوودایە، بە ئێستاوە نابەستێتەوە. ئەم نموونانەی ئامادەیکردوون بە ئاسانی لەبەر ڕۆشنایی جوڵەی میکانیکیدا دەناسرێن. ئەو دوو میخەی ئەم بیریارە ئامازەیان بۆ دەکات، یەکێکیان ئێستا دروستکراوە و بەکارنەهاتوە، دووەمیان لێدانی چەکوشەکە خواری کردوە؛ هەردووکیان بە تەواوی لە یەکدی دەچن. بەڵام یەکێکیان بە چەکوشێک دەچێتە نێو دیوارەکە و دووەمیان جارێکی دیکە دەچەمێتەوە. ئەمەش کارێکە لە ڕابردوودا سەریهەڵداوە. بە دیدی ئێمە، کەمێک بڕوای خراپ بۆ بینینی ئەو ارە لە ڕابردوودا پێویستە. لێرەدا یەک ڕاڤەکردن هەیە؛ ڕوالەتی دەرەوەی میخەکان وەکو یەکە و هەردووکیان لەیەکدی دەچن، بەڵام بونیادی گەردیلەکانیان جیاوازە. ئەو گەردیلانەی ئێستا لەم بارودۆخەدا هەن، هەمان گەردیلەن پێشوتر هەبوون. ئەمەش بۆ زانایەک ئەوە دەگەیەنێت، تێپەڕبوون بەنێو بارووددۆخەکاندا بەبێ مانەوە و بەردەوام بوونی ڕابردوو ڕوونادات. گۆڕانەکە لەنێوان دوو بارووددۆخدا بۆ دواوە لەنێو (کات)ی فیزیادا ناگەڕێتەوە. بەهەمان شێوەش، بۆ سەلماندنی بەردەوامبوونی ڕانەبردووش، لە نموونەی ڕاکێشانی پارچەیەک ئاسن بە موگناتیس یارمەتیمان نادات. ئەمە دیاردەیەکە، کە خۆی بەو دیوو هۆکارەکەی دەگەیەنێت، وەکو هۆکاریکی ڕووت یان ڕابردوویەکی ڕووت نامێنێتەوە. پاش ئەوەی ئاوەکە لە هەوڵدانێکی درێژخایەندا، تاشەبەردەکەی کلۆرکرد بۆ ناو دەریاکە کشایەوە. شەپۆلەکانیش بەردەوام خۆیان بە کەنارەکەدا دەدەن. بەڵام کەس پەنا بۆ ڕابردوو نابات، تاکو باسی ئەم دیاردەیەمان بۆ بکات؛ شێوازی کارکردنە میکانیکییەکە دیارە و ڕاڤەکردنێکی جیاوازتری بۆ ناکرێت.

ئاشکرایە زاراوەی (خاوەنی ڕابردووە)، کە شێوازی خاوەنێتی و بوونی خاوەنەکە ناچالاک دیاریدەکات بەسەر بوونی ئەستۆشدا دەسەپێنرێت. لەبەرئەمەیە باشترە بڵێین (ئەو ڕابردووی خۆیەتی). ڕابردوو بۆ ئەو ڕانەبردووە هەیە، کە ناتوانێ بەبێ ڕابردووەکەی هەبێت. تەنیا ئەو هەبوانە ڕابردوویان هەیە، کە ڕابردوو لە بوونیاندا پرسیارە. ئەمەش ئەو بیرۆکەیە ڕەتدەداتەوە، کە ڕابردوو بە هەبوویەکی لەنێو—خۆ دەبەخشێت (ئەمەش نکۆڵی کردن لە ڕابردووی ئەم بوونە نییە). کەوابوو، ناتونین بە یەکجاری گرفتی ڕابردوو لە بوونەوەرە زیندووەکاندا چارەسەربکەین. پێویستە بە وردی سەرنج بدەین ئەگەر ڕابردوو بە ژیان بدەین. پێویستە بیسەلمێنین، کە ژیان ڕێگە بە سەرهەڵدانی ڕابردوو دەدات. لەبەرئەمە، دەبێت ژیان لە هەبوویەکی ئەستویی سەر بە سیستەمی کیمیایی—فیزیکی جیابکەینەوە. هەوڵدانە جیاوازەکەی شیڤەلیەر کارێکی بێهودەیە. ڕابردوو لەنێو ڕاستەقینەی بوونی مرۆڤدا سەرهەڵدەدات چونکە ڕاستەقینەی بوونی مرۆڤ دەیەوێت ببێت

بـــەوەی هەیە. لـــە بوونی بۆ—خۆوە ڕابـــردوو دێتە نێو جیهانـــەوە. ئەو کاتەی دەڵێم (من هەم) هەمانکات فۆرمی (من منم)ی هەیە.

کەوابوو، واتای (هەبـــوو) چییە؟ ئەم فرمانە جگە لـــە بکەرەکەی کارتێکراوێکی ڕاستەوخۆشی دەوێت. ئەگەر بڵێم، (پۆڵ ماندووە.) کەسێک لەوانەیە بڵێ، وشەی (is) [کە لەنێوان دوو وشەی نێو ئەم ڕستەیەدا بەکارهاتوە] بەهایەکی ئۆنتۆلۆجی هەیە. بەڵام ئەو کاتەی ڕستەکە دەگۆڕین بۆ (پۆڵ ماندوو بوو.) واتا بنەڕەتییەکەی (بوو)، کە ڕاســـتەوخۆ خۆی بۆ ئێمە دەردەخات. پۆڵ، کە ئێستا هەیە خاوەنی ئەو ڕابردووەیە. ئەگەر ماندووبوونەکەی لە بوونیدا نەهێشتایەتەوە ئەو حاڵەتەشی لـــە بیـــر نەدەچووەوە. پێویستە شتێـــک هەبێت، کە تێپەڕیـــوە و نەماوە، تاکو لەگەڵ (نە–بـــوون) دا هاوتا بێت. ماندوو بوونەکـــە ون دەبێت؛ لەم ڕووەوە ئەو هەبوونی هەیە بنەڕەتی ڕابردووی خۆیەتی؛ (هەبوو) لەنێو ئێستاییدا بەرجەســـتە دەبێـــت. نابێت بەو جـــۆرەش لە ڕانەبردوو تێبگەین، کـــە گوێناداتە ڕابردوو یان گۆرانکاری بەســـەردا ناهێنێت. (هەبوو) واتە ئەو بوونـــەی ئێستا هەیە بنەڕەتی ڕابـــردووی خۆیەتی و خۆی هەمانکات ئـــەو ڕابردووەیە. ئەمە چ واتایەکی هەیە؟ چۆن ڕانەبردوو ڕابردووە؟

جەوهەری ئەم پرسیارە لە وشەی (هەبوو)دایە، کە دەکەوێتە نێوان ڕابردوومان و ڕانەبـــردووەوە. وشەکەش نە بەتـــەواوی ڕابردووە و نەڕانەبردوو. لە ڕاســـتیدا هیچ کامیان نییە چونکە لە هـــەردوو حاڵەتەکەدا بوونی لەنێو خۆیدا هەڵگرتوە. (هەبـــوو) بازدانێکی ئۆنتۆلۆجییانەیە لـــە ڕانەبردووەوە بۆڕابـــردوو. هەمانکات تێهەڵکێشـــکردنی هەردووکیان دەردەخات. چۆن لەم تێهەڵکێشـــەیە بگەین؟ لە سەرەتاوە چەمکی (هەبوو)، وەکو شێوازێکی بوون دەیبینم. لەم ڕووەوە من دەبم بـــە ڕابردووی خۆم. من خاوەنی ڕابردووم نیم، بەڵکو ڕابردووی خۆمم. کەســـێک باســـی کارێکی منی کرد، کە دوێنێ بە ئەنجامم گەیاند یان ئەو مەزاجەی تیایدا بووم؛ لە ئازاردا بووم یان کەســـێک ستایشـــی بۆکـــردم، ناڕەزایی خۆم دەربڕی، یـــان گوێم نەدایە. بەمجۆرە خۆم لە ڕابردوو دانابڕم. بێگومان لەگەڵ تێپەڕبوونی کاتدا لەوانەیە هەوڵبدەم لە ڕابردوو دابببڕێم. دەتوانم بڵێم من ئەو کەسە نیم، کە هەم و گۆڕانم بەسەرداهاتوە و پێشکەوتوم. بەڵام ئەم کارە سەرەکییە، کە نییە. ئـــەو کاتەی مـــن نکۆڵی لە ڕووداو یان دۆخێکی ڕابـــردووم دەکەم هەمانکات ئەو ڕابردووەی خۆم دەســـەلمێنم. بە مردنیش من دەبم بە ڕابردوویەکی تەواو. مردن دەتوانێت پێناســـە بۆ بوونم بکات. ئەمەش ســـۆفۆکلیس لە (تراشینیا)دا لەسەر زاری دیانێریاوە بەمجۆرە باســـیکردوە، (پەندێکی باوە، کە کەس ناتوانێت حوکم بەسەر بوونی مرۆڤدا بدات و بڵێت، بەختەوەر بوو یان بەختەوەر نەبوو، تاکو ئەو مرۆڤە نەمرێت.) ئەمەش لەگەڵ بۆچوونەکەی ماڵڕۆدا هەمان واتا دەبەخشێت، کە

دەڵێت، (مردن چارەنوسی ژیان دەگۆڕێت.) ئەمەش وای لە بێلیڤەر کرد لە کاتی مردندا هەست بەو ترسناکییە بکات و بڵێت، هیچ کارتێکی دیکەم بەدەستەوە نامـاوە تاکو یارییەکەمی پێ بـەردەوام بکەم. مردن ئێمـە بەبوونی خۆمانەوە دەبەستێتەوە. ژیانی هەمیشەیی ئێمە دەکات بە خۆمان. لە سەرەمەرگدا، ئێمە خۆمانین؛ ئێمە لە ئاستی حوکمدانی کەسانی دیکەدا بێ بەرگریکردن لە خۆمان ڕادەوەستین. ئەوان دەتوانن حوکم بەسەر ڕاستی بوونی ئێمەدا بدەن و ئێمەش ڕێگەی هەڵاتنمان نییە. لە دوا ساتی ژیاندا داوای لێبوردن لە هەڵە بۆ شکاندنی ئـەو بوونەی لە چواردەوری ئێمەدا بەستوێەتی دەکەین. مردن دوا هەنگاوە بۆ دابڕانی خۆمان لە وەی، کە هەین. بەڵام ئەمە کارێکی بێهودەیە. مردن هەموویان ڕادەوەستین. دەبێت بە ڕابـردوو. کەوابوو، ڕابردوو ئـەو لایەنەیە بەردەوام لـە بوونی—لەنێو—خۆدا، کە ئێمەین گەورە دەبێت. هێشتا، تاکو ئەو ساتەی نەمردوویـن، ئێمە بوون—لەنێو—خۆ نین و خاوەنی ناسنامەش نین. بوونێکین، کـە دەمانەوێت ببین بەوەی دەیخوازین. ڕق و کینە بەرانبەر کەسێک بە مردنی تەواو دەبێت چونکە مردووەکە لەگەڵ ڕابردووییدا یەکیان گرتووە؛ ئەو ڕابردوویەتی بەبـێ ئەو بەرپرس بەرانبەری دابنرێت. ئەو کەسـە چەنـد لە ژیاندا بێت ڕق و کینەکەش بەردەوام دەبێت. من ئەو کەسـە لە ئاستی ڕابردوویدا هەموو کاتێک، کـە ئەو هەڵوێستەی [من بە دڵم نییە] دووبارە دەکاتەوە شەرمەزاردەکەم چونکە بەرانبەری بەرپرسە. ڕاست نییە بڵێین ڕق و کینەکە ئەو کەسە لەنێو ڕابردووییدا دەچەقێنێـت. ئەگەر بەمجۆرە بوایە پێویستی بە مـردن نەدەبوو. من ڕابردووی خۆمم، ئەگەر وانەبێت ئەوا ڕابردووشم بۆ من و بۆ کەسانی دیکەش نەدەبوو. من ئەو کەسەم ڕابردووم دەهێنمە نێو جیهانەوە.

بەڵام با ئەو خاڵەش لە یاد نەکەین، کە من بوون بە ڕابردوو نابەخشم؛ واتە، وەکو نوێنەری (من) بوونی نییە چونکە من ئەو ڕابردووەم، کە دێتە نێو جیهانەوە. ڕابردوو ئەوەیە من پێویستە ببم. هاوکات خەسـڵەتی ڕابردوو لەگەڵ ئەگەرەکانی بوونمدا جیـاوازە. ئەگەرێک، کە شێوازێکی بوونی منە لایەنێکی کۆنکریتییە، کە دژ وەسـتاوەکەشی ئەگەرێکی دیکەیە. ڕابـردوو، بەپێچەوانەوە، هیچ ئەگەرێکی [دژوەستاوی] نییە؛ هەموو ئەگەرەکانی خۆی بڕانۆتەوە. من [وەکو ڕابردوو] دەبم بەو بوونەی لەوە زۆرتر لەسەر تەوانای بوون-بە-شتێکی دیکە ڕاناوەستێت چونکە هەموو شتێکی لەنێو خۆیدا پێچاوەتەوە.

ئەو ڕابردووەی، کە (من)ە هیچ ئەگەرێکی تێدا نەماوە. من خۆم بەرپرسـیار بەرانبەری دادەنێم، وەکو بڵێی، کە دەتوانم بیگۆڕم، بەڵام وانییە. لە دواییدا ئەم خاڵـە ڕووندەکەمەوە، کە ئێمە چۆن بـەردەوام دەمانەوێت ڕابردوومان بگۆڕین و وەکو داهاتوو مامەڵەی لەگەڵدا بکەین. بەڵام هێشتا، ناتوانم دەستکاری ناوەڕۆکی

ڕابردوو بکەم. ڕابردووم ئەوەیە، کە هەیە، بوونێکی—نێو—خۆیە لە جیهاندا.

ئەو بوونەی من لە ڕابردوودا هەمە بوونێکە لەنێو—خۆدا و خاوەنی ناسنامەیە و لەگەڵ خۆیدا جوتە، لەلایەکی دیکەوە من ڕابردوو نیم، چونکە ڕابردوو بووم. بە کینە و ڕقی کەسانی دیکە سەرسام و توڕە دەبم. چۆن ئەوان ڕقیان لەو کەسەیە، کە ئێستا هەیە و ئەو کەسەشە، کە[لەپێشتر] هەبوو؟ زانایانی کۆمەڵە دێرینەکان ئەم ڕاستییەیان دەرخستوە گوایە، ناتوانم خۆم بە ناراست دابنێم لەو کاتەدا، کە هێشتا خۆم بە ناڕاست نەسەلماندوە. هیگڵ سودی لەمە وەرگرتووە. من هەر کارێک بکەم، هەر شتێک بڵێم، لەو کاتەدا، کە دەمەوێت بیکەم یان بیڵێم ئەوا کردوومە و گوتوومە. بەڵام با لە نزیکەوە سەرنجێکی ئەم پەندە بدەین.

ئەم پەندە ئەوە دەگەیەنێت حوکمدانێک بەسەر بوونی خۆمدا نادروستە چونکە ئەو کاتەی حوکمەکە دەدەم من دەبم بە شتێکی دیکە.

ئایا ئەو شتە چییە؟ ئەگەر ئەو شتە شێوازێکی بوونی مرۆڤ بێت، هەمان بوونی، وەکو ئەو بوونەی ئێمە ڕەتی دەدەینەوە هەبێت ئەوا توشی هەڵەیە دەبین. ئێمە خەسڵەتێکمان پێداوە و خەسڵەتێکی دیکەمان پێنەداوە، کە دەبێت هەبێت. ڕاوکەرێک تفەنگێک بە باڵندەیەکەوە دەنێت بەڵام باڵندەکە ئەو کاتەی گولەکەی دەگاتێ لەو شوێنە نامێنێ و هەڵدەفڕێت. ئەو دەتوانێت باڵندەکە بکوژێت، ئەگەر ڕووی تفەنگەکەی لەو شوێنە بکات، کە باڵندەکە لەگەڵ تەقەکردنەکەدا هەڵدەفڕێت و بۆی دەچێت. ئەگەر باڵندەکە لەو شوێنە نەبێت ئەوا لە شوێنێکی دیکەیە.

دەبینین بۆچوونی زانایانی ئیلیا لەسەر جوڵان لەوێدا، کە تیرێک لە خاڵی ئەلفەوە بۆ با و هتد، دەڕوات و جوڵان لەنێو زنجیرەی ئەم خاڵانەدایە هەڵەیە[٤٨] بەهەمان شێوە، ئەگەر بڵێین، ئەو کاتەی من هەبووم زنجیرەیەکی نەبڕاوەی دۆخەکانیش هەبوون و لەناوچوون و ئێستا نین، ئەوا (من) دەبم بە زنجیرەیەک دۆخی نەگۆڕ و چەسپاوی یەک لە دوای یەک، وەکو وێنەی نێو فانۆسێکی سیحراوی دێن و دەچن. ئەگەر من ئەو شتە نەبم، کە باسیدەکەم، ئەوە ناگەیەنێت دیوارێک کەوتۆتە نێوان بوونم و باسەکەمەوە یان جیاوازی لەنێوان حوکمدانەکە و فاکتۆرەکەدا هەیە، بەڵکو لەبەر ئەوەیە من لە بوونی ڕاستەوخۆمدا و لە ئێستامدا، ئەو شتە نیم. بە کورتییەکەی، هۆکار ئەوەی من ئەوە نیم، کە جاران هەبوو، دەگەڕێتەوە بۆ گۆڕانکاری و پەیدابوون چونکە لە بنەڕەتەوە بوونم جیا جیایە. تێگەیشتنی جیهان لەبەر ڕۆشنایی پەیدابووندا و تێهەڵکێشکردنی بوون و نەبوون

٤٨ ئەمە بەڵگەیەکە سارتەر دژی زینۆی ئیلیا بەکاریهێناوە. بە دیدی زینۆ جوڵان نییە چونکە هەرچ تەنێک بجوڵێت دەبێت بە نێو زنجیرەیەک خاڵی نەبڕاوەدا تێپەڕیت، کە ئەمەش مەحاڵە. (وەرگێڕ)

بە ئاســـانی دەردەکەوێت. پێویستە ئەوەش بزانین بوون لە پرۆسەی پەیدابووندا ئەم تێهەڵکێشـــەیە، کە نەبوونی خۆی تێدادیاریدەکات. ئەگەر من ئەوە نەبم، کە جـــاران بووم، پێویستە تێهەڵکێشـــکردنی ئەوەشم تێدابێـــت. بتوانم لە لایەکەوە بوونی خۆم بپارێزم، ئەگینا پەیوەندیم بە جارانی خۆمەوە، کە تێپەڕیوە نامێنێت و بوونی پۆزەتیڤانەشم لەنێو پرۆسەی پەیدابووندا نەبوون هەڵناگرێت. پەیدابوون شێوازی بوونێکی ڕاســـتەوخۆی نییە؛ ئەگەر بەمجۆرە بێت، بوون و نەبوون لەنێو ئەم بوونەدا لەتەنیشت یەکدییەوە دادەنرێن و تێهەڵکێش ناکرێن. پەیوەندی نێوان بوون و نەبوون ناوەکییە. لەنێو بوون بەگشـــتیدایە. ئەمەش یاســـایەکی سروشت نییە، سەرهەڵدانی بوونێکە، کە لەنێو خۆیدا نەبوونی هەڵگرتوە.

ئەگـــەر من ڕابردووی خۆم نەبـــم ئەوا [ڕابردووەکـــەم] ناکەوێتە نێو شێوازی پەیدابوونمەوە. ڕاســـتییەکەی ئەوەیە من دەبێت ڕابردووی خۆم بم تاکو نەبم بە ڕابردوو. هەروەها بۆ ئەوەی ببم بە ڕابردووم ئەبێ ڕابردوو نەبم. ئەمەش شێوازی (هەبوو)مـــان بۆ ڕوونەدەکاتەوە: ئەگەر من ئەوە نەبم، کە هەبوو، لەبەر ئەوە نییە من گۆڕاوم، بەڵکو من لە ناخی بوونمدا پەیوەندیم بە نەبوونەوە هەیە.

تاکـــو ئێرە تێدەگەین، کە من چونکە ڕابردووی خۆمـــم ئەوا نابم بە ڕابردوو؛ پێویستی ئەم شێوازی بوونەمە ڕێگەی لە من گرتووە، کە ببم بە ڕابردوو. ئەگینا، لە هەموو ســـاتێکدا نە ئەبم بە ئەو نە ئەتوانم ئەویش نەبم. ئەم ڕوونکردنەوەیە جۆرە ڕاســـتییەک لـــە ڕاڕەوی گومانکاری هیراکلیتســـدا دەردەخات، کە دەڵێت، لە کاتی گوتندا من ئەو کەســـە نیم، کە باســـی خۆی دەکات. گرنگ نییە چۆن باســـی من دەکرێت، هێشتا من ئەو کەســـە نیم، کە باسم دەکەن. بەڵام دروست نییە بڵێم، من هەروەها ئێستا ئەو کەســـەی پێشو نیم. خۆ ئەگەر مەبەستمان لە بوون هەبوویەکی لەنێو—خۆ بێت، ئەوا من هەرگیز ئەوە نیم. لە لایەکی دیکەوە، ئـــەوەش ناگەیەنێت بە دانانی خۆم بەو ڕابردووە توشی هەڵە بووم. پێویستە من ئـــەو ڕابردووە بـــم، تاکو ڕابردوو نەبم. من لـــە شێوازی (هەبوو)دا ڕابردووم. هەر چییـــەک لەبارەی بوونمەوە، وەکـــو بوونێکی لەنێو—خۆ بوترێت، کە پڕ و خاوەن چارەنوســـێتی (بۆ نموونە پێم بڵێن زوو تورە دەبم، کارمەندم، ناڕازییم) هەمیشە لەبارەی ڕابردوومەوەیە. لە ڕابردوودا من ئەوەم، کە هەم. بوونێکی پڕو گرانم داوە بە کۆڵما. دووڕییەکی ڕەهاش من و ئەو لە یەکدی دادەبڕێت و نایەڵێت دەســـتم بەبێ پەیوەندی بیگاتێ. ئەگەر من بەختەوەر بوومایە ئەوە دەگەیەنێت بەختەوەر نیم. بەڵام واتای ئەوە نییە من نا—بەختەوەرم، بەڵکو تەنیا لە ڕابردوودا بەختەوەر بـــووم. ئەمەش لەبەر ئەوە نییە مـــن خاوەنی ڕابردووم و پێویستە بوون بە دوای خۆما ڕاکێشـــم؛ بەڵکو ڕابردوو ئەو بونیـــادە ئۆنتۆلۆجییەیە، کە من ناچاردەکات ببم بەوەی دەکەوێتە پاش بوونیەوە. ئەمەیە واتای (هەبوو). لە پێناســـەکردندا

بۆ بوون—بۆ—خۆ دەردەکەوێت ئەم بوونە لە ئاستی بوونیدا بەرپرسە و بێجگە لەوەی بوونێکە بۆ خۆی چی دیکە نییە. بوونی خۆی بە خۆوە دەگرێت. پاش ئەوەی ئەو بوونە دەدۆزیتەوە، کە نێوانێکی دوور پێکدەهێنێت. لە کاتەدا دەڵێم، من بوونێکی— لەنێو—خۆم هەیە ئەوە دەسەلمێنم، کە من ئەو بوونە نیم چونکە هەموو سەلماندنێک پەتدانەوەیە. بوون—بۆ—خۆ هەمیشە لەودیو ئەو شتەوەیە، کە هەیە چونکە بوونێکە بۆ—خۆ و لە پەیدابووندایە. هاوکات، ئەوەی لە پشتییەوە دەژی بوونی خۆیەتی و بوونێکی دیکە نییە. لێرەدا واتای (هەبوو) پەیوەندی بوون—بۆ—خۆ لەگەڵ خۆیدا دەستنیشاندەکات. ڕابردوو ئەو بوونە - لەنێو—خۆیە یە، کە منم. هەروەها منیش ئەو بوونە-لەنێو—خۆیەم، کە تێدەپەڕێت.

ئەوەی دەمێنێتەوە ڕوونکردنەوەی شێوازێکی تایبەتی بوون—بۆ—خۆیە، وەکو (هەبوو) یان ڕابردووی خۆی. ئێستا دەزانین بوون—بۆ—خۆ لەو کاریگەرێتییەدا سەرهەڵدەدات، کە بوون—لەنێو-خۆ بۆ ئەوەی خۆی بدۆزێتەوە تیایدا لەناودەچێت. بوون—بۆ—خۆ بناخەی خۆیەتی چونکە بوون—لەنێو—خۆ ناتوانێ ببێت بە بناخەی بوونی خۆی. بوون—بۆ —خۆ ناتوانێت بە بوون—لەنێو—خۆ بگات و خۆی بە ئەم یان بە ئەو بوونە دابنێت. ناتوانێ ڕێگەی ئەوەش لە خۆی بگرێت، کە نەبێت بەوەی هەیە و دووبارەپەڕێز لە خۆی ڕاوەستێت. ئەم هەڵکەوتنەی بوون—بۆ—خۆ، ئەم تێپەڕبوون و خۆ گلدانەوەیە فاکتۆری ئەم بوونە و رابردوویەتی. فاکتۆر و ڕابردوو دوو چەمکی جیاوازن بۆ یەک شت. ڕابردوو، وەکو فاکتۆر هەڵکەوتێکی دەستکاری نەکراوە لە بوون—لەنێو—خۆدا، کە من ناتوانم نەمبێت. ڕاستەقینەیەکی خۆ چەسپێنەر و پێویستە. بوونی فاکتۆرە، کە ناوەڕۆکی هاندەرەکانم داگیر ناکات، بەڵام ئیفلیجیان دەکات چونکە تێپەڕبوون و گۆڕانیان مەحاڵە. لەوە زۆرتر بەچی دیکە نابن. ئەم بوونەیە بەرپرسە لەوەی لە هەموو دۆخێکدا من بڵێم دیبلۆماسی یان سەرباز نیم و مامۆستام. هۆکاری بێ توانایم بۆ گەڕانەوەم بە ڕابردوومدا هێزێکی نادیار نییە ڕابردوو لە دەرەوەی دەستەڵاتی من ڕاگرێت. لەبەر ئەوەیە، کە ڕابردوو شتێکە لەنێو—خۆدا و منیش بوونێکم بۆ—خۆ. ڕابردوو ئەو بوونەمە، کە ناتوانم بیڕێنمەوە. ڕابردوو جەوهەرە. لەم بۆچوونەوە دەبێت کۆجیتۆکەی دێکارت بگۆڕین بۆ: من بیردەکەمەوە، کەوابوو، من **هەبووم**. ئەوەی ئێمە فریودەدات لەیەکچوونی ڕابردووە لە ڕانەبردووەوە. ئەو شەرمەزارییەی دوێنێ توشم بوو بەشێک بوو لە بوون—بۆ—خۆ لە ئەزموونی (ئەگەر)ی منـدا. لەو باوەڕەشداین ئەمڕۆ بۆ ئەم بوونە وەکو خۆی ماوەتەوە. من بە هەڵەدا دەچم ئەگەر نەتوانم بیگەڕێنمەوە چونکە[ئەوەی دوێنێ ڕوویدا]نەماوە. بەڵام دەبێت پەیوەندییەکە دروستبکەینەوە تاکو ڕاستی بناسین. لەنێوان ڕابردوومان و ڕانەبردوودا جیاوازییەکی ڕەها هەیە. نەگەڕانەوەی منیش بۆ ڕابردوو لەبەر ئەوەیە، کە ڕابردوو شتێکە هەیە. تەنیا

ڕێگەیەک من بە ڕابردوو بگەیەنێت گۆڕانی خۆمە بۆ بوونێکی- لەنێو-خۆ و لەناوبردنی خۆمە و دامەزراندنی ناسنامەیەکی چەسپاوە بۆ بوونم. ئەمەش شتێکە لە بوونی مندا نییە. لە ڕاستیدا ئەو شەرمەزارییەی دوێنێ تیایدا ژیام شەرمەزاری بوون-بۆ-خۆمە و هەمیشەش شەرمەزارییە لە ڕانەبردوومدا و ناوەڕۆکەکەشی بە بوونێکی- لەنێو-خۆ دادەنرێت. بەڵام بوونەکەی بۆ-خۆی نییە چونکە تێپەڕیوە و نەماوەتەوە. هەرچەندە دەتوانین بە بوونێکی-بۆ-خۆی دابنێین، کەچی شتێکە (هەیە). ڕابردوو بوونێکی- بۆ-خۆی هەیە و دەبێت بە بوونێکی- لەنێو-خۆ. مادامەکی من دەژیم، شەرمەزارییەکەم ئەوە نییە، کە هەیە. ئێستا من ئەوەم، کە هەبووم؛ دەتوانم بڵێم: شەرمەزاری بووە بە شتێکی (هەبوو) لەپشت بوونی منەوە و هەمیشە دەمێنێتەوە و بووە بە بوونێک-لەنێو-خۆیدا. لەڕوویەکەوە، ڕابردوو، کە لە یەک کاتدا بوون-بۆ-خۆ و بوون- لەنێو-خۆیە لەو بەهایە یان (خۆ)یە دەچێت ئێمە لە بەشی پێشودا باسمانکرد؛ چونکە جۆرێکە لە تێهەڵکێشەی بوون. ئەو شتەیە هەیە و ئەوەش نییە، کە هەیە. بەم واتایە دەتوانین لەسەر بەهای لەناوچووی ڕابردوو بدوێین. بیرەوەریمان ئەو بوونە پڕە دەردەخات، کە (ئێمە)یە. ئەو خەم و پەژارەیەی لە ڕابردوودا توشمان بوو بەردەوام ئێستاش کاردەکاتە سەرمان. هاوکات بووە بە شتێکی لەنێو-خۆ و نەگۆڕ. پەیکەرێکی وەستاو. بۆ کارتێکردنەکەی پێویستی بەسەرهەڵدانەوە نییە.

بە پێچەوانەشەوە، دەبینین بووە بە خەسڵەتێک یان شێوازێکی بوونمان. زانایانی دەروونناس لەو تێڕامانەوە بۆ بارودۆخی دەروون هەیانە، گەیشتوونەتە ئەو باوەڕەی ئاگامەندی خەسڵەتێکە، کە کاردەکاتە سەر بارودۆخی دەروون بەبێ ئەوەی شێوازی بوونی بگۆڕێت. بارودۆخە دەروونییەکانی ڕابردوو لەنێو ئەم بوونەدا، وەکو چۆن وتمان پیرۆ مرۆڤێکی قژ زەردە یان ئەو درەختە داربەڕووە، هەن.

لەبەر ئەم هۆیەشە ڕابردوو، کە لە بەها دەچێت بەهانییە. لە بەها داناندا بوون-بۆ-خۆ بەتێپەڕکردن و دامەزراندنی بوونی دەبێت بەخۆی؛ ئەو بوون-لەنێو-خۆ لەبوونی دەدۆزێتەوە. لە ئاکامی ئەم کارەشدا، لایەنە هەڵکەوتوەکانی بوون ڕێگە بۆ لایەنە پێویستەکان خۆشدەکات. ڕابردوو، بەپێچەوانەوە، لە سەرەتاوە دەبێت بە بوون-لەنێو-خۆ. بوون -بۆ-خۆ لە ڕێگەی بوون-لەنێو-خۆوە بەردەوامی بە بوونی دەدات. ڕابردووی بوونە-لەنێو-خۆدا و بۆ ئێمەش، وەکو بوونێکی هەڵکەوتووی ڕووت خۆی دەردەخات. پێویست ناکات ڕابردوومان ئەو یان ئەم شتە بێت؛ ئەو لەنێو زنجیرەی تەواوی فاکتۆرەکاندا دەردەکەوێت. ئێمەش بە فاکتۆرێکی ڕووت و سوپاسگوزاری دەیبینین. بە کورتییەکەی، بەهایەکی گەڕاوەیە، کە بوون-بۆ-خۆ دەیدۆزێتەوە و بە هۆکاری ئەوەوە دەبێت بە بوون-لەنێو-خۆ و چەسپاو. بەو بوونە پڕ و کوێر دەبێت و ناتوانێت لە وێوە ببێت بەو بوونەی

بڕوانێتـــە بوونی خۆی. لەبەرئەمەش ڕابردوو بـــۆ ئەم بوونە دەبێت بەو بابەتەی، وەکـــو بەها تەماشای بکات و لەو دووداڵییەش ڕابکـــات، کە بەردەوام لە ئاکامی نەدۆزینەوەی (خـــۆ)دا یەخەی دەگرێت. بەڵام[ڕابـــردوو] لە ناوەڕۆکەوە لە بەهاوە جیاوازە؛ ئامازە بۆ لایەنێک دەکات، کە هیچ شتێکی پێویستی لێوە دەرناهێنرێت؛ فاکتۆرێکـــی تایبەتمەندی هەر یەکێک لە بوون—بۆ—خۆیـــە، ئەو لایەنە نەگۆڕ و هەڵگەوتوانەیە، کە دەبن بە بوونی من.

کەوابوو، ڕابردوو بوون—بۆ—خۆیە و گەڕاوەتەوە و بوون—لەنێو—خۆ دایپۆشیوە و لەنێو خۆیدا گلیداوەتەوە. ئەمە چۆن ڕوودەدات؟

ئێمە باســـی بوونی ڕابردووی ڕووداوێک و ڕابردووی ڕاستەقینەی مرۆڤایەتیمان کـــردوە. ڕوونمانکردەوە، کە ڕابردوو یاســـایەکی ئۆنتۆلۆجییە بۆ بوون—بۆ-خۆ؛ هەموو بوون—بۆ—خۆیەک پێویستە لەودیو بوونی خۆیەوە بێت و نەتوانێت بیگاتێ. لەم بۆچوونەوە لەگەڵ هیگڵـــدا هاوڕا دەبین، کە دەڵێت: (ڕابردووم ناوەڕۆکمە)؛ ڕابردوو یاســـایە بۆ بوون. بەڵام ڕوونمان نەکردەوە چۆن ڕووداوێک بۆ ئەم بوونە دەبێـــت بە ڕابردوو. چۆن بوون—بۆ—خۆ، کە ڕابردووی خۆیەتی لەوێدا دەبێت بە ڕابردوو، کـــە بوون—بۆ—خۆیەکی نوێ پەیدا دەبێـــت؟ ڕەوتکردن بەرەو ڕابردوو گۆڕانکارییە لەم بوونەدا. ئایا ئەم گۆڕانکارییە چییە؟

بۆئەوەی لەم خاڵە تێبگەین پێویستە لە پێشدا لە پەیوەندی نێوان بوون—بۆ—خۆو ڕانەبردوو بکۆڵینەوە. لێرەوە ئەوەشمان بۆ دەردەکەوێت، کە لێکۆڵینەوەمان لەسەر ڕابردوو بە ڕانەبردووەوە بەستراوە.

با. ڕانەبردوو

بەپێچەوانەی ڕابردووەوە، کە بوون— لەنێو—خۆیە، ڕانەبردوو بوونە-بۆ—خۆی. ئایـــا ئەم بوونە چییە؟ جۆرێک پارادۆکس لەنێو ڕانەبردوودا هەیە: لە ڕوویەکەوە ئێمـــە بە بوونی دادەنێیـــن؛ ئەوەی ڕانەبردووە شتێکە ئێستـــا هەیە. ئەمەش بە تـــەواوی لە واتـــای داهاتوو هەروەها ڕابردووەوە جیاوازە. داهاتوو هێشـــتا پەیدا نەبووە و ڕابردووش تێپەڕیوە.

ئەگـــەر لێکۆڵینـــەوە وردەکە بیەوێت ڕانەبـــردوو بە ڕابـــردووە و داهاتووەوە گرێنـــەدات، ئەوا ڕانەبردوو دەبێت بە دەســـتەیەکی لە ژمـــارە بەدەری بارودۆخە ســـاتییەکان. هوسرڵ لە نوســـراوەکەیدا (ئاگایی ناوەوەی کات) ئەو سنورەی بۆ دابەشکردنەکە داناوە و ڕووی لە لایەنێکی نەبڕاوە کردوە، لە ڕاستیدا هیچە. هەرچ کاتێک بمانەوێت لە ڕاســـتەقینەی مرۆڤ تێبگەین ڕووبـــەڕووی بۆچوونێکی نوێ دەبینەوە و بوون و نەبوون پێکەوە دەدۆزینەوە.

ئایا واتـــای بنەڕەتی ڕانەبردوو چییە؟ ئاشکرایە ئەوەی ئێستا هەیە لەســـەر خەســـڵەتی ڕانەبردووی لە هەموو شتێکی دیکە جیادەکرێتەوە. ئەو کاتەی ناوی سەربازێک یان خوێندکارێک لە پۆلدا دەخوێنرێتەوە، سەربازەکە یان خوێندکارەکە وەڵام دەداتەوە و دەڵێت، ئامادەیە. ڕانەبردوو دژوەستاوی ئامادەنەبوون و ڕابردووە. کەوابوو، ڕانەبردوو واتای ئامادەبوون بۆ شتێک دەبەخشێت. لەبەر ئەوە دەکرێت بپرسین، کە ڕانەبردوو لە ئاستی چیدا ئامادە بوونە یان ڕانەبردوو چییە و کێیە؟ ئەمەش هانماندەدات لە بوونی ڕانەبردوو بگەڕێین.

ڕانەبـــردووی من ئامادەبوونمە. ئامادەبوونی بۆ چـــی؟ لەبەردەم ئەم مێزەدا، لـــەم ژوورەدا، لە پاریس، لەنێو جیهانـــدا یان بە کورتییەکەی بۆ بوون— لەنێو— خۆ. ئایا دەتوانین ئەم دەســـتەواژەیە هەڵگەڕێنینەوە و بڵێین بوون—لەنێو—خۆ لەبەردەم من و بـــوون— لەنێو—خۆیەکی دیکەدا ئامادەیە؟ ئەگەر بەمجۆرە بێت، ئەوا ڕانەبردووەکان بەرانبەر یەکدی ڕادەوەستن و پەیوەندی دروستدەکەن. بەڵام ئێمە بە ئاســـانی دەتوانین بیسەلمێنین، کـــە وا نییە. ئامادەبوون پەیوەندییەکی ناوەکـــی لەنێوان ئامادە بووەکـــە و ئەو شتەدا هەیە، کـــە ئامادەبوون خۆی بۆ دەردەخات. ئامادەبوون ئەوە دەســـەلمێنێت، بوونێک لە دەرەوە یان نزیک خۆی ڕاوەســـتاوە. لەگەڵ ئامادەبووندا بوونێک هەیە پەیوەندی بە بوونەکانەی دیکەوە دەبەســـتێت. من ئەو کاتە لەبەردەم کورســـییەکەدا ئامادەم، کە پەیوەندییەکی ئۆنتۆلۆجی تێهەڵکێشـــمان بکات. تەنیا لەوێدا، کە من لەنێو بوونی کورسییەکەدا هەم، بەڵام کورسییەکە نیم. ئەو بوونەی ئامادە دەبێت (بوون—لەنێو—خۆ) نییە؛ بوون—لەنێو—خۆ ڕابردووە و ناتوانێـــت ئامادە بێت. ئەو شتێکە هەیە. کەوابوو، ڕانەبـــردوو تەنیا بۆ بوون—بۆ—خۆ لـــە ئامادەبوونیدا بۆ بوون—لەنێو—خۆ هەیە. ئـــەم ئامادەبوونەش هۆکـــردی ڕووداوێک نییە پێکەوە بەســـترابن، بەڵکو هەموو شتە بەســـتراوەکان پێویستیان بە ئامادەبوونەکە هەیە. دەبێت، وەکو بونیادێکی ئۆنتۆلۆجی بوون—بۆ—خۆ تەماشای بکەین. ئەم کورسییە لەو جیهانەدا بۆ مێزەکە ئامادە بێت، کە ڕاستەقینەی بوونی مرۆڤی تێدابێت. بوون—بۆ—خۆ بە خۆکردن بەم بوونە خۆی بۆ بوون ئامادە دەکات.

هەروەها، ئەگەر خۆی بە بوون—بۆ—خۆ دانەنێت ئامادەبوونەکەشی نامێنێت. بوون—بۆ—خـــۆ بەو بوونە پێناس دەکرێت، کە لە بووندا ئامادەیە. بۆ چ بوونێک بوون—بۆ-خۆ ئامادە دەبێت؟ وەڵامی ئەم پرسیارە ڕوون و ئاشکرایە. بوون—بۆ—خۆ ئامادەی بـــوون— لەنێو—خۆ دەبێت. دەتوانین بڵێین ئامادەبوونی بوون—بۆ-خۆ وا لە بوون— لەنێو—خۆ دەکات گشـــتگرانە و (هەموو)ی خۆی دەربخات. لەم ئامادەبوونەدا لەبەردەم بوون بەگشـــتی هەموو ئـــەو ئەگەرانە خراونەتە لاوە، کە بوون— بۆ—خۆ زۆرتر لەبـــەردەم هەبوویەکدا ئامادە دەکات و ئاوەڕ لەوانی دیکە

ناداتەوە . هەرچەندە فاکتۆری بوونی دەبێتە هۆکاری ئەوەی ئەم بوونە لێرەدا بێت و لە شوێنێکی دیکەدا نەبێت، هێشـــتا بوون لێرە لە ئامادەبوونەوە جیاواز دیارە . بوون لێرە ئـــەو تێڕوانینە دەردەخات، کە ئامادەبوونی هەموو بوون– لەنێو–خۆ تیایـــدا دەردەکەوێت. بە هۆکاری بوون لێرەدا ئەم بوونـــە هەموو هەبووەکان لە ئامادەبوونەکەیدا دەهێنێتە کایەوە . هەبووەکان لەنێو جیهاندا لە تەنیشت یەکدییەوە ڕیزکـــراون و بوون–بۆ–خۆ پێکەوە بە خوێنی خۆی و قوربانیدان بەو دەرچوونە لە خۆیەوە و ئامادەبوونی هەموویان پێکەوە دەبەستێتەوە . پێش ئەم قوربانیدانە دژواربوو بڵێین هەبووەکان پێکـــەوە یان بەجیا هەبوون. لەگەڵ بوون– بۆ–خۆدا ئامادەبوونیش دێتە نێو جیهانەوە؛ هەبووەکانی نێو جیهان پێکەوە ئامادە دەبن و بوون–بۆ–خـــۆش لەبەردەم هەموویاندا ئامادە دەبێت. کەوابوو، بۆ ئەو بوونانەی بە لەنێو–خۆ دایاندەنێین ئامادەبوون بەو واتاگشتیەی بەکاریدەهێنین، هەرچەندە بێجگە لە بوونیان چی دیکە نییە، بەڵام لە بوونیان جیادەکرێتەوە . ئامادەبوونیان پێکەوە بوونە ئەگەر بوون– بۆ–خۆ لەبەردەمیاندا ئامادە بێت.

ئێستا ئێمە دەزانین ئامادەبوون چۆنە و لەبەردەم چیدا ئامادەبوون سەرهەڵدەدات. بەڵام ئایا ئامادەبوون چییە؟ زانینمان [ئامادەبوون] پێکەوە بوونی دووجۆر هەبوو نییە و پەیوەندییەکەشیان دەرەکی نییە چونکە لە پەیوەندی دەرەکییدا پێویستیمان بە لایەنی سییەم هەیە پەیوەندییەکە باسبکات. ئەم لایەنی سێیەمەش لەنێو جیهاندا و لەگەڵ هەبوویەکی دیکەدا پەیوەندی هەیە؛ تەنیا بوون–بۆ–خۆ دەتوانێت لەگەڵ ئامادەبوونەکەیدا پێکەوەبوون و هاوئامادەبوونی شتەکان دامەزرێنێت. هەروەها لە ئامادەبوونـــی بوون–بۆ–خۆ لەبەردەم بوون–لەنێو–خۆدا پێویستیمان بە لایەنی تاکو ســـێیەم نییە[ئامادەبوونەکە یان پەیوەندییەکـــە] دابمەزرێنێت. بێجگە لەم بوونـــە هیچ گەواهێکی دیکە یان خوا ئامادەبوونەکـــە دانامەزرێنێت، ئامادەبوون شێـــوازی بوونـــی هەبوویەکی لەنێو–خۆ نییە . ئەمەش ئەو واتایە دەبەخشـــێت، کـــە بوون–بۆ–خۆ تاکو ئەو ســـاتەی گەواهـــی ئامادبوونەکەیە، خۆی ئامادە بۆ هەبووەکان دەردەخات. ئێمە چۆن لەم خاڵە تێدەگەین؟ ئێمە دەزانین بوون–بۆ–خۆ گەواهی لەسەر بوونی هەموو شتەکان دەدات. لێرەدا، بوون– بۆ–خۆ ئامادە بوونـــە بۆ بوون، ئەگەر بەو مەبەســـتەوە ڕوو لە دەرەوەی خۆی بکات. پێویستە بەبـــێ ئەوەی خـــۆی بە ئەو دابنێت زۆر خۆی لە بـــوون نزیک بکاتەوە . ئەم خۆ نزیکردنەوەیە، کە لە بەشی داهاتـــوودا ڕوونیدەکەینەوە ڕیالیستانەیە چونکە لە دایکبوونی خۆی بەو بوونەوە دەبەستێتەوە؛ ئەو گەواهی بۆ خۆی دەدات، کە ئەو بوونە نییە . لەبەرئەمە لە دەرەوەی ئەو بوونەدایە .

لەســـەرو ئەمەوە، بۆ تێگەیشـــتنمان لە واتـــای ئامادەبوون ئامـــاژە بۆ ئەم ئاکامانە دەکەم: ئامادەبوون لەبەردەم هەبوویەکدا ئەوە دەگەیەنێت ئامادەبووەکە

پەیوەندییەکی ناوەکی بە هەبووەکەوە هەیە؛ ئەگینا هیچ پەیوەندییەک دروست نابێت. بەڵام پەیوەندییە ناوەکییەکەش لە نێوانیاندا (نەرێ)یە و نکۆڵی لەوە دەکات، کە ئەو بوونەی لەبەردەم هەبووەکەدا ئامادەیە یەک شت بن. ئەگەر پەیوەندییەکە ئەم جۆرە نکۆڵیکردنەی تێدانەبێت ئەوا هەردوو لایەنەکە لە پەیوەندییەکەیاندا دەبن بە یەک و یەک جۆر ناسنامەشیان پێدەدرێ. کەوابوو، ئامادەبوونی بوون—بۆ—خۆ لەبەردەم بووندا ئەوە دەگەیەنێت، کە ئەم بوونە گەواهە بۆ ئامادەبوونی لەبەردەم بوونێکدا، کە لە بوونی ئەمەوە جیاوازە و ئەم نییە. ئامادەبوون لەبەردەم بوونداا ئامادەبوونی بوون—بۆ-خۆیە، تاکو ئەو ڕادەیەی، کە بوون—بۆ-خۆ نییە. لایەنی نەرێ تەنیا لەسەر جیاکردنەوەی دوو شت ڕاناوەستێت و جیاوازیشە لە بووندا. ئەمەش لەو گوتەیەدا دەردەکەوێت، کە دەڵێین ئامادەبوون نییە. مەبەست لە نەبوونی ئامادەبوون و بوون—بۆ—خۆ چییە؟ بۆ تێگەیشتن لەم کێشەیە پێویستە بۆ بوون—بۆ—خۆ و شێوازی بوونی بگەڕێنەوە و پەیوەندییە ئۆنتۆلۆجییەکەی لەگەڵ بووندا باسبکەین. کاتێک لە بارەی بوون—بۆ—خۆوە دەدوێین، پێویستە نەڵێین ئەم بوونە شتێکە هەیە بەو جۆرەی دەڵێین ئێستا کات ژمێر(نۆ)یە، چونکە ئەمە بوونێکی پڕ دەردەخات، کە لەگەڵ خۆیدا کۆکە و ناجوڵێت. بوون—بۆ—خۆ دیاردەیەکە گەواهی دەدات. گەواهییەک، کە لەسەر تێڕامان ڕادەوەستێت بەبێ ئەوەی بابەتی تێڕامانەکەشی لەوێدا قوت بووبێتەوە. بوون—بۆ—خۆ هەبوو نییە چونکە بوونی دووری هەیە؛ بوونی لە تێڕامانداید ئەگەر تۆ دیاردە بە خۆ دەرخستن و تێڕامانیش بە تێڕاوانین دابنێیت. هەروەها ئەگەر ئەم دوو شتە بە ڕووتی و بەبێ پەیوەندی بخوێنیتەوە. لەسەر و ئەمەوە، بوون—بۆ—خۆ هەبوو نییە. ئەو ئاشکرا بەو جۆرە خۆی دەردەخات، کە هەبوو نییە. ئەو ئاگامەندییە، کە ڕوو لە دەرەوە دەکات و ڕەتدانەوەی ناوەکییە. بناخەی ئەم بوونە لە هەڵوێستی مەبەستدارێتی و ڕەتدانەوەی ئەم بوونەیە لە پەیوەندییە ناوەکییەکەیدا بە بوونەوە. ئەم بوونە لە دەرەوەی خۆیدا خۆی پێکدەهێنێت، وەکو دەستەڵاتی ڕەتدانەوە خۆی دەردەخات. لەم لایەنەوە، یەکەم پەیوەندی بوون—بۆ—خۆ بە بوونە گشتییەکەوە ڕەتدانەوەیە. لەم بوونەدا، کە لە هەبووەکانەوە جیاوازە، ئەم جیاوازییە دەردەکەوێت و بەو شێوەیە خۆی نیشاندەدات، کە نییە. لە هەردوو لایەنەکەوە لە بوون ڕادەکات؛ لە لایەکەوە بوونێکی ناوەکی ناتەواوە و لە لاکەی دیکەوە ڕەتدانەوەیە. ئامادەبوون ئەم ڕەتدانەوەیەیە لە بوون—بۆ—خۆدا؛ ڕاکردنە لە دەست بوون. بوون—بۆ—خۆ لە ئامادەبوونیدا لەبەردەم بووندا هەمانکات لە دەست بوون ڕادەکات. ئامادەبوون ڕاکردنێکی بەردەوامە لە دەست بوون. لەم ڕووەوە، ئێمە توانیومانە پێناسەی ئامادەبوون بکەین و بڵێین ئامادەبوون نییە. ساتەکانی ڕانەبردوو لە چەمکی

ڕاســـتەقینە و ڕیالیستانەی بوون—بۆ-خۆوە پەیـــدا دەبن. ئەو چەمکەی واتایەک بەگوێرەی شێـــوازی ئامادەبوون لەبەردەم بووندا بـــە بوون—بۆ—خۆ دەدات. بۆ نموونـــە، ئەو پەنجەیەی ئاماژە بۆ کاتژمێرەکەی دەکات. لێرەدا ناکرێت بڵێین بۆ بوون—بۆ—خۆ کاتژمێر نۆیە. بـــەڵام بوون—بۆ—خۆ لەگەڵ ئەو پەنجەیەی ئاماژە بـــۆ کاتەکە دەکات ئامادەیە. ئەو هەڵەیەی توشمان بووە ئەوەیە، کە ئامادەبوون بەو شتـــە دادەنێین، کە ئامادەبوونەکەی بۆ ئامادە کراوە. دژوارە ســـاتەکان بە ئامادەبوون دابنرێن، چونکە سات لەنێو ئامادەبووندایە و ئامادەبوون لەنێو ساتدا نییە. ئامادەبوون لە شێوازی ڕاکردندا خۆی دەردەخات.

ئامادەبـــوون بەتەنیـــا لایەنی نەبوونی بوون—بۆ—خۆ نییـــە، کە خۆی ئامادە دەکات. بوون—بۆ—خۆ لە دەرەوەی بوونی خۆیدا و لە پێش و لە پشـــتەوەیە. لە پشتەوە، ڕابردوویەتی و لە پشتەوە داهاتووی. بوونی ئەم ڕاکردنە بەرەو دەرەوە لە دەســـت هەبووەکان و بەرەو ئەوەی لە داهاتـــوودا چاوەڕوانێتی. لە ئێستاییدا ئەوە نییە، کە لە ڕابردوودایە و هێشـــتا نەبووە بەوەی لە داهاتوودا پێی دەگات. لێرەدا ئێمە ئاماژە بۆ داهاتوو دەکەین.

جیم — داهاتوو

لێـــرەدا ئەوە دەڵێم، کە بـــوون— لەنێو—خۆ لە داهاتوو بـــەدەرە و تەنانەت بەشێکی داهاتووشی تێدا نییە. مانگی یەک شەوە بۆ من پاش مانگی هیلال دێت و ڕاســـتییەکە بۆ مرۆڤ هەیە. داهاتـــوو لەگەڵ بوونی مرۆڤدا دێتەکایەوە. مانگی هیلال شتێکە هەیە و هیچ لایەنێکی هێزەکی تێدا نییە[کە هێشتا پەیدانەبووبێت.] ئـــەو بوونێکی کردەکی پڕی هەیە. داهاتوو، وەکـــو ڕابردوو دیاردەیەکی بوونی— لەنێـــو— خۆ و کاتی ئەم بوونە نییە. ئەگەر بوون— لەنێو—خۆ داهاتووی هەبێت، داهاتووکـــەی لەنێو—خۆیدایە و وەکـــو ڕابردوو لە بوون دابـــڕاوە. ئەگەر لەگەڵ لاپلاسیش هاوڕا بین و لەسەر ڕاڕەوی ناچارەکی پێشبینی داهاتوو بکەین، هێشتا دەبێت ئەو داهاتووە بەو بوونەوە ببەستینەوە، کە لەگەڵ خۆیدا داهاتوو دەهێنێتە نێو جیهانەوە، ئەگینا کات دەبێت بە فۆرمێکی نێو ئەندێشە.

ئەگەر داهاتوو لە ئاســـۆی جیهاندا ببینرێت ئەوا دەبێـــت بوونێک هەبێت،کە ئەو داهاتووە بێت. لێرەدا جارێکـــی دیکە بوونیادی چوونە دەرەوە[لە خۆوە] بۆ دەردەکەوێت، کە لە باسکردنەکەمان لەسەر ڕابردووەوە نزیکە. بوونێک دەتوانێت داهاتوو بێت، کە بوونی خۆیەتی. بەڵام بوون بە داهاتوو چ واتایەک دەبەخشێت؟ چ جۆرە بوونێک داهاتووی هەیە؟

لە سەرەتاوە واز لەو بیرۆکەیە دەهێنین، کە داهاتوو بە وێنەیەکی نێو ئەندێشەی دادەنێت. دواجار، ئەگەر نوێنەری[شتێکی دەرەکی بێت] ئەوا نابێت لەنێو ئەندێشەی مندا بێت چونکە ناوەڕۆکی هەیە و ناوەڕۆکیش دەبێت، وەکو شتێک هەبێت. لەوانەیە هەندێک بڵێن ئەو ناوەڕۆکە لەگەڵ مەبەستەکانی ئێمەدا لەنێو داهاتوودا خۆی بەرجەستە دەکات و دێتە ژیانەوە. ئەمەش هیچ واتایەک نابەخشێت. گریمان ئەو مەبەستە هەیە، بوونی ئەو دەبێت (پێویست)بێت ئەمەش چارەسەری کێشەی داهاتوو ناکات؛ یان ئەو مەبەستە بۆ گەیشتن بە داهاتوو خۆی دەگەیەنێتە ئەو دیو ئێستاوە. لێرەدا بوونی ئەو مەبەستە شتێکە هێشتا پەیدا نەبووە. هەروەها، ئەگەر بوون—بۆ—خۆ لەنێو ئێستادا گیریخواردبێت، چۆن دەتوانین بە داهاتوو بگات؟ چۆن زانینی لەبارەی داهاتووەوە دەستدەکەوێت؟ هیچ بیرۆکەیەکی ساختە و دروستکراو نوێنەرایەتی داهاتوو ناکات. ئەگەر ئێستا بە ئێستاوە گرێبدەین، ئەوا هەرگیز ناتوانین خۆمان بەو دیو ڕانەبردوو بگەیەنین. پێویستیش ناکات بڵێین (ڕانەبردوو سکی بە داهاتوو پڕە.) ئەم گوتەیە هیچ واتایەکمان ناداتێ یان کاریگەرێتی لەنێو ڕانەبردوودا دیاریدەکات یان یاسای بوونی بوون—بۆ—خۆمان بۆ دەردەخات، کە ئەم بوونە داهاتووی خۆیەتی. بوون—بۆ—خۆ سکی بە داهاتوو پڕ نییە. تەنانەت چاوەڕوانی داهاتووشی لێناکرێت. زانین لەبارەی داهاتووشەوە نییە. تەنیا پەیوەندی بنەڕەتی بە بوونی خۆیەوە هەیە. ناتوانین تۆزقاڵێک لەبارەیەوە داهاتووبین بین ئەگەر ئەو بوونە نەبێت لە بوونیدا داهاتوو هەبێت و بەو بوونە خۆی دەرنەخات، کە دەتوانێت لە بوونی خۆیەوە دەرچێت و بەرەو داهاتوو نەڕوات.

لێرەدا نموونەیەک باسدەکەم. بەو شێوەیەی لە شوێنی یاری (تێنس) ڕادەوەستم لەوێدا واتا بەخشە، کە من بتوانم لەو چەقەوە بجوڵێم و بە ڕاکێتەکە تۆپەکە بگەیەنمە خانەی ئەو دیو تۆڕەکە. من پەیڕەوی ئەو وێنانە ناکەم، کە لەنێو ئەندێشەدا لەبارەی جوڵانی داهاتووەوە هەن. وێنەکانی ئەندێشە و بیروڕا ئەو پەیکەرانەی[نێو بیرکردنەوەن]، کە زانایانی دەروون ناس دایانتاشیون. جوڵەکەی داهاتووە، کە هێشتا نەبووە بە بیرۆکە، لەو دیو شێوە وەستانی منەوە ڕادەوەستێت و منیش شوێنی دەکەوم. لەگەڵ لێدانی تۆپەکەدا من خۆم لەنێو یاریگاکە دەدۆزمەوە و تۆپەکە بۆ خانەکەی دیکە دەگەڕێنمەوە. من وەکو کەمییەک لە بوونمدا، ڕادەوەستم، ئەو شێوازانەی تیایاندا ڕادەوەستم، بە داهاتوومەوە گرێمدەدەن. واتای هەر یەکێک لە شێوازی ڕاوەستانەکانم بە داهاتوەوە بەستراوە. هیچ ساتێک لەنێو ئاگامەندی مندا نییە، کە پەیوەندییەکی ناوەکی بە داهاتووەوە نەبێت. ئەو کاتەی دەنووسم، جگەرە دەکێشم، ئەخۆمەوە، پشودەدەم، بارودۆخی ئاگاییم هەمیشە بەرەو دووری دەڕوات و لە دەرەوە دایە. هایدیگەر دروست بۆ ئەم

کێشـــەیە چووە و دەڵێت، دازاین"هەمیشە لەوە زیاترە، کە هەیە." لەمەش باشتر ئەوەیە بڵێین ســـنوردارکردنی ئەم بوونە مەحاڵە چونکە ســـنوردانان پانەبردووی [ئەم بوونە] دەکات بە بوون—لەنێو—خۆ. کەوابوو، دروســـتە، کە دەڵێین کۆتایی هۆکارێکی گەڕاوەیە و کاریگەرێتییە لە داهاتوودا. بەڵام زۆرجار هەندێک کەس لە بیریان دەچێت سادە لە واتای ئەم گوتەیە تێبگەن.

داهاتـــوو ئەو (ئێستا)یە نییە، کە هێشـــتا پەیدانەبووە. ئەگەر بەمجۆرە بێت، دەکەوینە نێو بوون—لەنێو—خـــۆوە. لەمەش خراپتر بەو ئاکامەدەگەین، کە کات دەلاقەیەکی وەســـتاو و نەگۆڕ بێت. داهاتوو ئەو بوونەیە، کە من ئێستا ئەو نیم، بەڵام دروســـت دەبێت. ئەو خاڵە بە بیردەهێنمەوە، کە گوتمان بوون—بۆ—خۆ لە بـــەردەم بوونـــدا، وەکو ئەم بوونە یان ئەوەی لە ڕابـــردوودا هەبوو، خۆی ئامادە دەکات. ئەم خۆ ئامادەکردنە [هەمانکات] هەڵهاتنە. ئەمەش مامەڵەکردنە لەگەڵ هەڵهاتن و دەرچوون بەرەو پێشـــەوە. هەڵهاتن دوو لایەنی هەیە؛ هەڵهاتنە بەرەو ئەو بوونەی، کە نییە. هەڵهاتینشە لەو بوونەی، کە هەیە. بەڵام بەرەو چ بوونێک هەڵدەکات؟

پێویستە لە بیرمان نەچێـــت، کە خۆ ئامادەکردن لەبەردەم بووندا لە پێناوی هەڵهاتنە لە کەمی. بوون—بۆ-خۆ خاوەنی کەمییە. خۆ دەرخستنی (من) دووریيە. لێرەدا واتای هەڵهاتنەکەمان، وەکو ئامادەبوون دەســـتدەکەوێت؛ هەڵهاتنە بەرەو بـــوون؛ بەرەو ئەو بوونەی، کە خاوەنی کەمییە و خۆشی ئەو کەمییەیە. داهاتوو ئـــەو کەمییەیە، کە بوون لە ئێستا و بـــوون— لەنێو—خۆ دووردەخاتەوە. ئەگەر ڕانەبـــردوو کەمیی نەبێت ئەوا دەبێت بە خاوەنی ناســـنامەیەکی نەگۆڕ. کەمییە ڕانەبـــردوو دەکات بە ڕابردوو چونکە ڕانەبـــردوو لە دەرەوەی خۆیدا و بەرەو ئەو کەمییـــەی هەیەتی خۆی دەگەیەنێتە ئـــەو دیو بوونی خۆی و جیهان. ئەو، وەکو ڕانەبردوو لەبەردم بوونێکی—لەنێو—خۆدا ئامادە دەبێت، کە نییەتی.

داهاتوو ئەو بوونەیە، کە بوون—بۆ—خۆ دەیەوێت لەوێو ببێت بە ئەو. مادامەکی بوون—بۆ—خـــۆ نایەوێت ئەو بوونە بێت، کـــە هەیە، داهاتووش هەیە. ئەو بونەی بوون—بۆ-خۆ دەیەوێت بیگاتێ بوونێکی ئێستا و لەنێو خۆی بوون—بۆ—خۆ نییە. لەم حاڵەتەدا نابێت بەوەی، کە دەیەوێ بیگاتێ. ئێمەش ناتوانین پێناســـی ئەم بوونە، وەکو کەمی بکەین، یان (کانت) گوتەنی بوون هیچ ناخاتە سەر چەمکەکەی. ئـــەم بوونە هەیە چونکە ئەو خۆی کردووە بـــەوەی هەیە. ئەو دەڕوانێتە دوور و خۆی بەوە دەبینێت، کە هێشـــتا پەیدا نەبـــووە. هاوکات، گرنگە ئەم کەمییە بە بوونی تاکە کەسی بوون— بۆ—خۆوە ببەستنەوە. ئەگینا بوون—بۆ—خۆ ناتوانێت پەیوەندییەکانـــی خـــۆی لە داهاتوودا ببینێت. بۆ ئەم بوونـــە داهاتوو بەو جۆرە خـــۆی دەردەخات لە کاتێکدا بوون— بۆ—خۆ لە کەمی خۆی بە ئاگایە و دەزانێت

ئەو بوونەیە هێشتا پەیدانەبووە و لەنێو ئێستادا خۆی بەرەو پرۆژەکانی داهاتوو دەبات. داهاتوو بەبێ ئەم ئاگاییە نییەو نابێت. ئاگاییەکەش پێویستی بە خۆ—ئاگایی هەیە؛ پێویستی بە بوون—بۆ—خۆیە ئەم ئاگاییەی لادروست بێت.

بەپێچەوانەشەوە، ئاگایی لەم ئاگاهاتنەوە دەکەوێتە ئەودیو ئاگاییەوە، بۆنموونە دەکەوێتە نێو بوونی— لەنێو—خۆوە. کەوابوو، تەنیا ئەو بوونەی خۆ—ئاگایە، ئەو بوونەی پرسیار لەبارەی بوونی خۆیەوە دەکات، خاوەنی داهاتووە. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت ئەم بوونە نەبووە بەوەی دەیەوێت و خۆی بە هیچ [نەبوون] دادەنێت—بوونێکە پڕی و تەواوی بوونی لە خۆیەوە دوورە. پڕی ئەم بوونە لەودیو خۆیەوەیەتی. ئەوەی لەودیو ئەم بوونەوەیە داهاتووە.

ئایا "ئەو دیو" چ واتایەکی هەیە؟ بۆ تێگەیشتنمان لە واتاکەی پێویستە ئەو خاڵە ڕەچاو بکەین، کە داهاتوو لە بوونی بوون—بۆ—خۆدا خەسڵەتێکی بنەڕەتی هەیە. ئەویش ئەوەیە، کە ئامادەبوونە لەبەردەم بووندا و لە داهاتوودا. ئامادەبوونی ئەم بوونەیە لەبەردەم بووندا. کاتێک دەڵێم، "دەمەوێت بەختەوەر بم"، ئامادەبوونی بوون— بۆ—خۆیە، کە دەیەوێت بەختەوەر بێت. ئەزموونی ئەم بوونەیە لەگەڵ هەموو ئەو بارودۆخانەی پیایدا تێپەڕیوە و هەمانکات بەرەو داهاتوو بەدوای خۆیدا ڕایاندەکێشێت. لە ئامادەبوونەکەیدا بەختەوەر دەبێت؛ ئامادەبوونەکەشی لە داهاتوودا سەرهەڵدەدات. واتای ئامادەبوون لەم بوونەدا هاوتایی لەگەڵ داهاتووشدا دەردەخات. ئەوەی لێرەدا خۆی بۆ ئاگایی بوون—بۆ—خۆ دەردەخات جیهانی داهاتووە بەبێ ئەوەی ئاگامەندی بزانێت، کە ئەوەی خۆی دەرخستوە جیهانە. واتای ئەم جیهانە بە بوونی منەوە، وەکو ئامادەبوونم لەبەردەم ئەوەی، کە دەمەوێت بیگەمێ، بەستراوە. ئەمەیە لە کۆتایی ئامادەبوونەکەمدا و لەودیو بوون— لەنێو—خۆوە دەبێت بە هۆکار بۆ سەرهەڵدانی ئەو جیهانەی من ویستومە بیگەمێ. ئەگەر بنووسم من ئاگام لەو وشانەیە، کە نووسراون و ئەوانەش، کە دەنوسرێن، ئەوا وشەکان، وەکو داهاتوو دەردەکەون و چاوەڕوانی من دەکەن بیان نووسم. بەڵام چاوەڕوانییان ئەوە دەگرێتەوە (نووسین)، وەکو هەڵوێستێکی خۆ—ئاگایی ئەگەرێکە لەبوونی مندا. کەوابوو، داهاتوو، وەکو ئامادەبونی بوون—بۆ—خۆ لە داهاتوودا بوون—لەنێو-خۆ بەدوای خۆیدا بەرەو داهاتوو ڕادەکێشێت. ئەو بوونەی بوون—بۆ—خۆ لەبەردەمیدا ئامادە دەبێت بوون— لەنێو—خۆیە لەگەڵ ئامادەبوونی بوون—بۆ—خۆدا و ئەم بوونەشە واتای داهاتووی دەداتێ.

مادامەکی بوون—بۆ—خۆ دەتوانێت لە دەرەوەی خۆیدا لەبەردەم بووندا ئامادەبێت، داهاتووش هەیە. داهاتوو تەنیا داهاتووە بۆ بوون—بۆ—خۆ. لە داهاتوودا داهاتوویەکی دیاریکراو دێتە کایەوە. ئەمەش لە ئامادەبوونی ئەم بوونەدا لەو دیو بوونی خۆیەوە سەرهەڵدەدات. لەم خەسڵەتەی بوون—بۆ—خودا، لەودیو بوونی

خۆیـــەوە، ئەم بوونە دەبێت بەوەی دەیخوازێت. گوتەیەک هەیە دەڵێت (پێویستە بووبم بەوەی هەبووم.) ئەمە ئەوە دەگەیەنێت بەو جۆرەی من دەمەوێت ئەگەرەکان بە جیهان دەدەم. ناچارەکی لەســـەر زەمینەی پرۆژەکانی داهاتووم دەردەکەون و داهاتووم لە وێنەیەکی ئەندێشەیی جیادەکاتەوە، کە من تیایدا ئەوە نیم، کە هەم. واتای بوونم لەوێدا دەدۆزمەوە، کە هێشتا پێی نەگەیشتوم. ئەم بوون—بۆ—خۆیە یان (من) لەنێو زەمینەی ڕەتدانەوەی جیهاندا سەرهەڵدەدەم.

بەڵام داهاتوو بە تەنیا ئامادەبوونی بوون—بۆ—خۆ لەودیو بوونییەوە نییە. شتێک چاوەڕوانـــی ئەم بوونە دەکات، کـــە ئەو شتە بوونی منە. کاتێک دەڵێم دەمەوێت بەختەوەربـــم، منم ڕابردووم بە دوای خۆمدا ڕادەکێشـــم و دەمەوێت بەختەوەربم. کەوابو، (مـــن) داهاتووم، لەبەردەم بووندا ڕاوەســـتاوم و دەمەوێت خۆم بەو دیو بگەیەنم. من دەمەوێت لە داهاتوودا پرۆژەی بوونم دامەزرێنم و ئەو کەمییەی هەمە لەناوی بەرم؛ بە تێهەڵکێشـــکردنم لەگەڵ ڕانەبردوومدا (من) دەکات بەوەی هەم. ئەوەی بوون—بۆ—خۆ دەخاتە بەردەم بوون و ئەودیو بوونیش ئەگەرەکانی بوونی خۆیەتـــی. داهاتوو خاڵێکی نموونەییە بۆ بەســـتنەوەی فاکتۆرەکان (ڕابردوو) و بوون—بۆ—خۆ (ڕانەبردوو) و ئەگەرەکان (داهاتوویەکی دیاریکراو و هەندەکی)، کە دەبێت بە هۆکار بۆ ســـەرهەڵدانی (خۆ)، وەکو بوونێکی— لەنێو—خۆی—بۆ—خۆ. پرۆژەکانی نێو داهاتووی بوون—بۆ—خۆ بۆ بوون—لەنێو-خۆیە. لەمڕووەوە بوون—بۆ—خۆ دەبێت ببێت بە داهاتووی خۆی چونکە دەتوانێت ببێ بە بناخەی ئەوەی لەبـــەردەم و ئەو دیوییدایە. لەمبوونەدا داهاتوو کەلەبەرێکی گەورەیە. لەبەر ئەوە بـــەو جۆرەی ئێستا هەیە ئەوە نییـــە لە داهاتوودا دەبێت. هاوکات داهاتووی ئەم بوونە دەبێت بە ڕابردوو. داهاتوویەکی دیاریکراو لە ڕابردووی بوون— بۆ—خۆدا بۆ نموونە، دوا هەڵوێستم لەنێو یاریگای تێنسدا بەستراوە بە هەموو هەڵویستەکانی دیکەمـــەوە، کە دوای ئەو دێن. دواجاریش هەموویان دەبن بە یەک جۆر زنجیرەی جوڵان. بەڵام ئەم یەکگرتنەیان ڕاستەقینە نییە و ڕووندادات.

داهاتوو ڕێگەنـــادات گرێبدرێت. ئەو دەکەوێتە نێو ڕابـــردووەوە. ڕانەبردووش دەبێت بە بناخەی نەبوون بۆ خۆی و کەمییەکانی بوون لەنێو داهاتوودا. لێرەدا، لەگەڵ هەموو ســـەرهەڵدانێکی بوون—بۆ—خۆ لە داهاتوودا گومانێکی ئۆنتۆلۆجی لەناودەچێت، "لەژێر ســـایەی ئیمپراتۆریەتدا کۆمارەکە چەند جوان بوو!" ئەگەر ڕانەبردووشـــم بە ناوەڕۆک لە داهاتـــوو بچێت، ئەوا ئەم ڕانەبردووەم نییە، کە من کردم بە پرۆژەی بوونم؛ چونکە پرۆژەکەم لە داهاتوودا بوو. لەو خاڵەدا، کە بوونم تیایدا دەبوو بە یەک و (خۆ) سەریهەڵدەدا.

ئێستا ئێمە باشتر دەتوانین پرســـیار ســـەبارەت داهاتـــوو بکەین چونکە ئەو داهاتووەی دەمەوێت بیگەمـــێ ئەگەرێکی ئامادەبوونە لەبەردەم و لەودیو بووندا.

لەم ڕووەوە داهاتوو دژوەستاوی ڕابردووە. دڵنیاین، من ڕابردووم، کە لە دەرەوەی خۆمدام. بەڵام ئەو بوونەشم، کە هەمە و بەبێ ئەوەی بتوانم نەمبێت.

بەمجۆرە پێناسی ڕابردوومان کرد و گوتمان بوونێکە لە پشت خۆیەوە. بوونی مــن لە داهاتوودا، بەپێچەوانەی ئەمەوە، ئەوەیە، کە دەبم؛ سەربەســتییەکەم لە بناخەکەیەوە ســەرهەڵدەدات. داهاتوو واتای بوونــی بوون—بۆ—خۆ لە ئێستاییدا بە پرۆژە دادەنێت. بەڵام ئەمەش لەپێشــتر بوونی مــن ناچار ناکات چونکە ئەم بوونە دەتوانێت پێویستییەکان لەناوبەرێت و بناخەی (نەبوون)ی خۆیەتی. داهاتوو تەنیا ئەوەندە بەســەر بوون—بۆ—خۆوە کاریگەرە، کە هەڵدێ و خۆی بۆ بوونێک لــە داهاتوودا ئامادە دەکات. ئــەوەی لە داهاتوودا پەیدا دەبێت بوونی منە ئەگەر من سەربەسست بم و تەوانام هەبێت ببم بەوەی دەمەوێت. کەسێک ئەو پرسیارەم لێدەکــات و دەڵێت، چی دەکەیت؟ خەریکی ئەم مافــوری دیوارەم، تابلۆیەکە بە دیوارەکەدا هەڵدەواســم. هەمانکات داهاتووی بوون—بۆ—خۆ خۆی چەک دەکات؛ چونکە ئەو بوون— بۆ—خۆیەی پەیدا دەبێت حوکم بەســەر خۆیدا دەدات و ببێت بــەو جۆرە بوونە؛ داهاتوو دەبێت بە داهاتووی ڕابردوو، کە لەپێشــتر ئەم بوونە نەخشــەی بۆ کێشاوە. دەبێت بەو ڕابردووەی کاریتێدەکات ببێت بەوەی دەیەوێت. واتە، بەردەوام من ئەو داهاتووەم، کە نیم. لێرەدا ئەو دوودڵییەی لەپێشتر باسمان کــرد و لە ئاکامی ئەوەدا ســەریهەڵدا، کە من بە تــەواوی داهاتوو نیم، هۆکاری ئەوەیە، من ئەو بوونەم واتاکەی هەمیشــە توشی گرفتمــان دەکات. بێهودە ئەم بوونە بە ئەگەرەکانیەوە بەســتراوەتەوە و لــە دەرەوی خۆیدایە. ئەم بوونە بەبێ گرفــت داهاتووی خۆی نییە چونکە لەنێوان ئەم بوونە و داهاتوودا نەبوون هەیە. بەکورتییەکەی، بوون—بۆ—خۆ سەربەستە. سەربەستییەکەشی بۆ بوونی سنورداراە. سەربەســتی لەوەدایە حوکم درابێت سەربەست بیت. لەم ڕووەوە داهاتووی ڕووت نییــە. داهاتوو نییە و تەنیا ئەگەرە. داهاتوو بە ئەگەر دانانی ئەگەرەکانە. لێرەدا واتای بوون—بۆ—خۆ گرفت ئامێزە و لەژێر دەستمان ڕادەکات.

بەو جۆرەی پێناســی داهاتوومــان کرد، ئەو شاتانە ناگرێتەوە، کە هێشــتا ســەریان هەڵنەداوە. بەدڵنیاییشەوە ئەگەرەکانی بوونم لە نهۆمی جیاوازدا هەن. نهۆمەکەشیــان پەیوەندی بە کاتی جیهانەوەیــە. من کۆمەڵێک ئەگەری نەبڕاوەم چونکــە واتای بوون—بۆ—خۆ ئاســان نییە و گرفتی لە دوایــە. بەڵام ئەگەرێکی دیاریکــراو لەوانەیــە باشتر واتــای بوون—بۆ—خۆمان بۆ دەربخــات و لە کاتی جیهانیشــەوە نزیکی بکاتــەوە. بۆ نموونە، بینینی هاوڕێیەکــم کاتژمێری دووی نیوەڕۆ، کە دوو ســاڵە نەمبینیوە، ئەگەرێکی بوونی منە. بەڵام هێشــتا باســی کۆمەڵێک ئەگەری، وەکو چوون بۆ لای هاوڕێکەم بە پێ، بە پاس یان شەمەندەفەر نەکردووە. من ئەم ئەگەرانە نیم. هەروەها لەنێوان ئەم ئەگەرانەدا بۆشایی هەیە.

لـــه ڕووی زانینەوە، بۆشاییەکەیان بە لێکچونی ســـاتەکان پڕ دەبنەوە. لە ڕووی کـــردەوەوە بۆشاییەکان (ویست) پڕپاندەکاتەوە. ئەمەش هەڵبژاردنی ئەگەرەکانە؛ هەموو ئەو ئەگەرانەش دەگرنەوە، کە نابن بە ئەگەری من.

٢. ئۆنتۆلۆجی کات

ئەلف. کاتی وەستاو

توێژینەوە فینۆمینۆلۆجییەکەمان بۆ سێ ڕەهەندەکانی کات یارمەتیمان دەدات بونیادێکی گشـــتی کات ببینیـــن و بزانین چۆن لایەنە کەمتـــر گرنگەکانی لەنێو ئەم بونیادەدا ســـەرهەڵدەدەن. بـــەڵام لێکۆڵینەوەکەمان لە دوو خاڵی جیاوازەوە دەســـتپێدەکات. هەندێک جار باســـکراوە، کە کات پێناس ناکرێت. بەڵام هەموو کەســـێک لەو باوەڕەدایە، پێـــش هەموو شتێک، کـــات دوابەدواییە. دوابەدوایش ئەو ڕیزکردنەیە، کە تیایدا پەیوەندی پێشـــتر و پاشتـــر دەدۆزێتەوە. ڕیزکردنی چەندبارەیـــی لەم ڕووەوە، کە پێشـــتر و پاشتری تێدایـــە دەبێت بە چەندبارەیی کاتی. کەوابوو، دەگونجێت، لە باسەکەماندا سەبارەت کات بە چەمکەکانی پێشتر و پاشتر سەرەتاکەمان دیاری بکەین. ئەمەش ناودەنێین کاتی وەستاو [ستاتیک] چونکە ئەم دوو چەمکەمان بە گۆڕانکارییەوە نەبەستۆتەوە. بەڵام کات بۆ ڕیزکردنی چەندبارەیی بە تەنیا وەســـتاو نییە. وردبوونـــەوە لە کات فاکتۆری دوابەدواییش دەردەخات. ئەوەی پاش دەکەوێت پێشیش دەکەوێت، ڕانەبردوو دەبێت بە ڕابردوو، داهاتوش بە داهاتویەکی لەپێشتر. ئەمەش دەکەین بە ناوەڕۆکی باسێکی دیکەمان بە ناوی دینامیکییەتی کات. لەبەر ڕۆشنایی ئەم جۆرە کاتەدا بەدوای نهێنی کاتی وەســـتاودا دەگەڕێین و هەوڵی ناسینی پێکهاتەکەی دەدەین. بەڵام باشترە کێشە دژوارەکەمان دابەش بکەین. لەلایەکەوە دەتوانین بونیادی کاتی وەســـتاو بە جیا دابنێین، کە کانت بە ڕیزکردن ناویدەبات. کاتی دینامیکیش بە جوڵانی ئەســـتووە دەبەســـتینەوە و زاراوەکەی کانت؛ ڕێچکەی کاتی بۆ دادەنێین. بۆ ئێمەش باشە لەپێشدا باسی کاتی وەستاو بکەین.

ڕیزکردنی "پێشتر و پاشتر" گەڕانەوەی بۆ دواوە تێدا نییە. ئێمە بەم زنجیرەیە دەڵێیـــن دوابەدوایـــی. لەبەر ئەوەی هەر یەکێک لە چەمکەکانی پێشـــتر و پاشتر بـــە جیـــا و تەنیا لە یەک کاتدا دادەنرێن و لەنێو یەکـــدا نین، هەندێک ویستویانە لەنێو ئەم چەکمانەدا فۆرمی جودابیش ببینن. لە ڕاســـتیدا کات من لە تێگەیشتن لـــە ئارەزووەکانم جیادەکاتەوە. ئەگەر من چاوەڕوانیان بم، ئەوا لەبەر ئەوەیە، کە ئارەزووەکانـــم پاش چەند ڕووداوێک ســـەرهەڵدەدەن. بەبێ دوابەدوایی 'پاشتر' من

کتوپـــڕ دەبم بەوەی دەمەوێـــت؛ دووری نێوان منی ئێستا و منی دوایی نامێنێت و جیاوازییەکانی نێوان خەونەکان و کردەوەکانیشـــم ون دەبن. شاعیرەکان و ڕۆمان نوسەکان جەختیان لەسەر هێزی کات بۆ جیاکردنەوە کردوە. لەو بیرۆکەیە دەدوێن، کە لەگەڵ کاتی دینامیکییدا پەیادەکرێت و دەڵێن هەموو 'ئێستا'یەک دەبێت بەوەی 'پێشتر' هەبوو. کات دەخوا و جیابوونەوە دروست دەکات و دەفرێت. هەروەها بە جیاکردنەوەی مرۆڤ لە ئازارەکان کات چارەسەری مرۆڤ دەکات.

پاشا بە دۆن ڕۆدیریگۆی گوت، "با کات کاری خۆت بکات." بەگشـــتی هەموو کەســـێک دوابەدوای پێشـــتر و پاشتر بە پێویست دادەنێت. تەنانەت ئەو شتەی هەمیشـــەییە، ئەم مێزە، کە لەوە زیاتر بە چی دیکە نابێت، لەگەڵ ئەو گۆڕانەی بەســـەر منداً دێت ئەویش دەبێـــت خۆی لەنێو کاتدا پەرشوبـــلاّو بکاتەوە. کات مـــن لە بوونی خۆم، لەوەی، کە هەم، لـــەوەی دەمەوێت بیگەمێ و لە بابەتەکان جیادەکاتەوە. کات دەبێت بە پێوەرێکی بەکردەوە بۆ دووری؛ ئەو شارە یەک کات ژمێـــر و نیو دووڕە، ئەوی دیکەیان کات ژمێرێک دووڕە؛ بۆ تەواوکردنی ئەم کارە ســـێ ڕۆژمان دەوێت، هتد. لەم تێڕوانینانەوە جیهان و بوونی مرۆڤ لەنێو پێشتر و پاشتردا دەتوێنەوە.

یەکـــەی ئەم توانەوەیە یان ئەتۆمی کاتیی چرکەیە[ســـاتە]، کە پێش و پاش ساتەکانی دیکە دەکەوێت بەبێ ئەوەی لەنێو خۆیدا پێشتر و پاشتری هەڵگرتبێت. ســـات لەوە زۆرتر دابەش ناکرێت. مادامەکی کاتیش دوابەدواییە ئەوا سات کاتی نییە. بەڵام جیهان لەنێو ساتە لە ژمارە بەدەرەکاندا دەتوێتەوە. هەروەها تێپەڕبوون لە ساتێکەوە بۆ ساتێکی دیکە لای دێکارت کێشەیەکی دژواربوو چونکە ساتەکان لە تەنیشـــت یەکەوەن، بۆ نموونە هیچ شتێک لەنێوانیاندا نییە جیایان بکاتەوە، بەڵام هێشتا پەیوەندییان لەگەڵ یەکدا نییە.

بەهەمان شێوە، پرۆســـت دەپرسێت، چۆن (خۆ)ی لە ساتێکەوە بە ساتێکی دیکـــە دەگات؟ چۆن، بۆ نموونە، پاش ئەوەی شـــەو دەخەوێت و بەیانی لەخەو هەڵدەســـتێت (خۆ)ی دوێنێی دەدۆزێتەوە؟ لەســـەرو ئەمەوە، ئەزمونگەرییەکان باوەڕیان بـــە بوونی (خۆ)یەکی بەردەوام نییە و بێهودەش هەوڵیانداوە یەکێتیەک لەنێوان ســـاتەکانی دەروون دامەزرێنن. لەم ڕووەوە، ئەو کاتەی بەمجۆرە باســـی هێزی توانەوەی کات دەکەین ناچار دەبین خۆمان لە ســـاتێکدا بەبێ بەستنەوەی بە ســـاتێکی دیکـــەوە ببینین و نەڕوانینـــە داهاتوو. کەوابـــوو، گرفتەکە لەوێدا ســـەرهەڵدەدات، بۆ نموونە، چۆن باســـی جیهان، وەکـــو زنجیرەیەک گۆڕانکاری پێکەوە بەستراو یان بەردەوامیی کات بکەین.

هێشتا کات بەتەواوی جیاکردنەوە نییە. ئەگەر بە وردی سەرنجی [چەمکەکانی] پێشـــتر و پاشتر بدەیـــن، ئەم خاڵە ئاشکرا دەبێت. گریمـــان (ئەلف) دوای (با)

دێت. لێـــرەدا پەیوەندییەکمان لەنێوان ئەم دوو شتەدا دامەزراندوە و یەکێتییەک لە ڕێزکردنەکـــەدا دەردەخات. تەنانەت، ئەگەر هیچ جـــۆرە پەیوەندییەکی دیکە لەنێوانیانـــدا نەدۆزرێتەوە ئەم ڕێزکردنە پەیوەندی نێوانیانی ســـەلماندوە چونکە ڕێگە بە بیرکردنەوە دەدات لە یەکێکیانەوە بەوی دیکە بگات. کەوابوو، ئەگەر کات جیاکردنـــەوە بێت، ئەوا جیاکردنەوە شتێکی دیاریکراوە، وەکو ئەو دابەشکردنەی جارێکی دیکە یەکێتییەیەکە دروستدەکات.

تاکـــو ئێرە باســـەکەمان چاکە، بەڵام هەندێک دەڵێن، ئـــەم یەکێتییەی بووە بە پەیوەندی[نێوان ســـاتەکان] دەڕەکییە. شوێنکەوتوانی فێرگەی پەیوەستداری ویستیان ئەو بۆچوونە بسەلمینـــن، کە پەیوەندییەکی دەرەکی ئینتباعەکانی نێو مێشـــکی پێکەوە گرێداوە. ئایا ئەوان، لەدواییدا ئەو پەیوەندی و پەیوەستییەیان بە[چەمکەکانی] پێشـــتر و پاشترەوە نە بەستۆتەوە؟ ئایا کانت باسینەکردوە، کە یەکێتی نێوان ئەزمونەکان و گۆڕانکارییەکانی نێو کات بۆ پەیوەستدارێتی شتێکی پێویستە؟ با وریاتر لە بیردۆزەی پەیوەستداری وردبینەوە.

ئەم بیردۆزەیە بەو چەمکەوە بەســـتراوە، کـــە بوون بوونە-لەنێو—خۆدا. هەر یەکێک لـــە ئینتیباعەکانی نێو مێشـــک شتێکە لەنێو—خۆیدا، کـــە هەیە؛ لەنێو ئێستادا سەربەخۆ ڕاوەستاوە و ئاماژە بۆ کەمی یان داهاتوو ناکات. هیوم وایستی ئەم یاســـایە بە ڕێگـــەی ئەزموونەوە دابمەزرێنێت: هـــەر ئینتیاعێک وەرگریت و لەسەری بکۆڵێتەوە دەبینیت سەربەخۆیە و هیچ پەیوەندییەکی بە شتەکانی پێش و پاش خۆی نییە و ئەو پەیوەندییە نادۆزێتەوە.

ئێمە لێرەدا نموونەی ناوەڕۆکی کاتی (ئەلف) دەهێنینەوە کە بوونێکە-لەنێو—خـــۆدا و ناوەڕۆکـــی کاتی (با)ش پاش ئـــەو دێت و بەهەمـــان شێوەش هەیە؛ ئەویش خاوەنی ناســـنامەیە و شتێکە لەنێو خۆیدا. ئەم ناســـنامەیەش بەو جۆرە دەریاندەخات، کە هیچ کامیان لە ســـاتێکدا یان بۆ هەمیشە لەخۆیان جیانابنەوە. بۆ ئەم ســـاتانە حاڵەتی کتوپڕ و هەمیشـــەیی وەکو یەکن چونکـــە پەیوەندییە ناوەکییەکەی نێوان پێشـــتر و پاشتریان کاتی نییە. لەوانەشە ئەو پرســـیارەمان لێبکرێـــت، چۆن لەنێو ئەم بارودۆخـــەدا حاڵەتی (ئەلف) پێش (با) دەکەوێت؟ لە وەڵامدا هیچ ســـودێکی نییە بڵێین ئـــەوەی پێش و پاش دەکەوێت بارودۆخ نییە، بەڵکو ســـاتەکانە چونکە بەگوێرەی ئەم بیردۆزەیـــە جیاوازی لەنێوان بارودۆخ و ساتەکاندا نییە. ساتەکانیش، وەکو بارودۆخەکان بوون—لەنێو—خۆن. بەڵام پێش خستنی (ئەلـــف) ئەوەش دەردەخات، کە (ئەلف) شتێکی تـــەواو نییە و ئاماژە بۆ (با) دەکات. ئەگەر (ئەلف) پێش (با) بکەوێت ئەوا بە هۆکاری (با)وە بە شتێکی لەپێشـــتر دادەنرێت. ئەگەر (با) لە سەرهەڵدان و لەناوچوونیدا بە ساتێکی جیا و دوورەپەرێز دابنرێت، هیچ جۆرە خەسڵەتێک بە (ئەلف) نابەخشێت. بەکورتییەکەی،

ئەگەر (ئەلف) پێش (با) ڕووبدات، پێویستە لە بوونیدا (با)، وەکو داهاتووی (ئەلف) هەبێـــت. بەپێچەوانەشەوە، ئەگەر (با) پاش (ئەلف) ڕووبدات، ئەوا دەبێت (ئەلف) لە پاش خۆی دابنێت، کە واتای پاشتر بە (با) دەبەخشێت. ئەگەر (ئەلف) و (با) بە دوو بوونی— لەنێو—خۆی لەپێشـــتر دابنێین، ئـــەوا مەحاڵە پەیوەندییەکەیان لەســـەر دوابەدوایی دابمەزرێنین. پەیوەندییەکە دەبێت بە پەیوەندییەکی دەرەکی ڕووت و بە ئاســـمانەوە هەڵدەواســـین. لە هەموو ناوەڕۆکێکی دوورەدەخەینەوە و بەبێ هیچ بۆ ســـەلماندنی یەکێک لەو دوو ساتە لەنێو دەلاقەیەکی لە کات بەدەر و هیچدا دەیچەسپێنین. ئەوەی پەیوەندی نێوان پێشتر و پاشتر دەردەخات، ئەو گەواهەیە، کە [لە ئەزمونەکەدا] دەردەکەون. بەڵام گرفتەکە لەوێدایە، ئەگەر ئەم گەواهە لـــە یەک کاتدا لەنێو ڕووداوی (ئەلف) و (بـــا) بێت هۆکاری ئەوەیە، کە خودی خۆی بوونەوەرێکی کاتییە یان بەپێچەوانەوە بوونێکی کاتی نییە و لەژوور کاتەوەیە. ئەمەش ڕێگەچارەیەک بوو دێکارت و کانت بۆ ئەم گرفتە دۆزیویانەتەوە و لەمە زۆرتر لەســـەر ئەم کێشەیە نەدواون. بۆ ئەوان ئەوەی ڕووداوە جۆراوجۆر و فرەکـــان پێکەوە گرێدەدات و یەکبوون لە نێوانیاندا پێکدەهێنێت، ئەو بوونەیە، کە خۆی لـــە کاریگەرێتی کات ڕزگارکردوە. ئـــەم دوو بیریارە بانگەشەی بوونی کاتێکی لەپێشـــتر دەکـــەن، کە دابەش دەکرێت و لەنێـــو ڕووداوە فرەجۆرەکاندا دەتوێتەوە. مادامەکی یەکێتی کات لەســـەر زەمینەی کات دروســـت نابێت، ئەوا بوونەوەرێکـــی لە کات بەدەر دەبێت بەو زەمینەیە؛ ئەوبوونەش بۆ دیکارت خوا و ئاگامەنـــدی خوایە لە ئافەریدکردنی هەبووەکاندا بە بەردەوامی و بۆ کانتیش ئەو یەکێتییەیە، کە لە ئاکامی تێهەڵکێشـــکردنی سەرهەڵدەدات. بۆ دێکارت، یەکێتی کات لەســـەر ئەو ناوەڕۆکە دامەزراوە، کە بەردەوام لە هیچەوە ئافەرید دەکرێت؛ بۆ کانت ئەو چەمکانەی نێو تێگەیشـــتنی ڕووتن، دەخرێنە سەر فۆرمی کات. لە هەردوو حاڵەتەکەدا (خوا و من) لەنێو کاتدا، وەکو دوو بوونەوەری لە کات بەدەر کات بە ڕووداوەکان دەدەین. کات دەبێت بە پەیوەندییەکی ڕووت و دەرەکی نێوان جەوهەرە لە کات بەدەرەکان.

ئاشکرایە ئەم دامەزراندنە بەرەو (کات)مان نابات. ئێمە دەبێت لەناوەوە ئەوەی لـــە کات بەدەرە بگۆڕین بۆ بوونێکی کاتی. ئەگەر ئەم کارەش نەکەین ئەوەی بە کات دادەنرێت دەبێت بە شتێکی ئەندێشەیی و فۆرمێکی نێو خەونی مرۆڤ. ئەگەر کات ڕاســـتەقینە بێت پێویستە خواش چاوەڕیـــی "شەکرەکە بکات لەنێو ئاودا بتوێتـــەوە." ئەو دەبێت لەنێو ڕابـــردوو، ئێستا و داهاتوودا بێت تاکو ڕووداوەکان پێکـــەوە گرێبدات. کەوابـــوو، لە کات بەدەرێتی ئەو ســـاختەیە و هەمانکات ئەو چەمکانـــەی، وەکو نەبڕانەوەی کات دەشارێتەوە. بەڵام واتای ئەم جۆرە چەمکانە لەوێدا دەردەکەون، کە فۆرمە تێهەڵکێشکراوەکانیان لەو (خۆ)یەی بوون لەنێو خۆ

نییە جیا دەبنەوە. ئەگەر ئێمە، بۆ نموونە، زانیننی خوا لەســـەر کات بەدەرێتی ئـــەم بوونە دابمەزرێنین، ئەوا خوا پێویستـــی بەوە نییە بۆ ئەوەی بزانێت شەکر لەنێـــو ئاودا دەتوێتـــەوە چاوەڕوانی شەکرەکە بکات تاکـــو دەتوێتەوە. لەوانەیە پێویستبـــوون بە چاوەروانی و کات بەســـەربردن لەنێو ئەندێشـــەی مرۆڤدا هەبن چونکە مرۆڤ بوونێکی بڕاوەی هەیە. درێژخایەنی ڕووداوەکان پەیوەندی بە ئاڵۆزی هەســـتکردنەوە لە ڕێکەوتنی ڕووداوەکاندا هەیە، کە لۆجیکمەندانە و هەمیشەییە. ئەم بەڵگەیەش دژی بۆچوونەکەی کانت لەســـەر کێشەی (من بیردەکەمەوە) بەبێ ئەوەی گۆڕانی بەســـەردا بهینین بەکاردێت. ڕەتدانەوەی ئەو خاڵە، کە گوایە کات لەبەر ئەوەی فۆرمێکی لەپێشترە دەبێت بە یەکێتی، بێهودەیە چونکە کێشەکەمان ئەوەندەی لەسەر پەیوەندی نێوان پێشتر و پاشترە لەسەر یەکێتی نییە.

دەشێ هەندێک باســـی کاتێکی هێزەکی بکەن، کە یەکێتی دەیکات بە کاتێکی کردەکی. هێشتا ئەم زنجیرەیەی بە هێزەکی هەیە لەو زنجیرە ڕاستەقینەیەی لەسەری دەدوێین، کەمتر دەناســـرێت. ئەو زنجیرەیـــە چییە، کە چاوەڕوانی یەکێتییەیەکە دەکـــات تاکو بیکات بە زنجیرە؟ ئەو زنجیرەیە بۆ کـــێ یان بۆ چییە؟ ئەگەر لە هیـــچ شوێنێکدا نەدۆزرێتەوە، چـــۆن بوونەوەرێکی لە کات بـــەدەر بەبێ ئەوەی خەسڵەتی هەمیشەبوون بدۆڕێنێت، لەگەڵ خۆیدا هەڵیدەگرێت؟ لەسەرو ئەمەوە، لێرەدا چەمکی یەکێتی تەمومژاوییە و لە واتاکەی تێنەگەیشتوین. لەڕاستیدا ئێمە باســـی دوو شتی لەنێو خۆمان کردووە، کە لە یەکدییەوە جیاوازن و هەر یەکێک لـــە ئـــەوان دەکەوێتە نێو کـــات و شوێنی خۆیەوە. چۆن ئێمـــە بتوانین پێکەوە گرێیان بدەین؟ ئایا دەتوانین یەکێتییەکی ڕاستەقینەیان بۆ دابمەزرێنین؟ لێرەدا، ئێمـــە یاری بـــە وشە دەکەین و هەرگیز ناتوانین ئـــەم دوو شتە جیاوازە پێکەوە ببەســـتین یان دەبێت یەکیتییەکی نوێ لـــە نێوانیاندا بدۆزینەوە، کە هەر یەکێک لەو دوولایەنە لەم یەکێتییەدا لە دەرەوەی خۆیاندا ڕادەوەســـتن، تاکو پێشـــتر و پاشتری خۆیان بسەلمێنن. ئەمەش پێویستی بەوەیە هەر یەکێک لە ئەوان خۆی، وەکـــو شتێکی کاتی دەربخـــات. ئەمەش هەردووکیان بە یەکەوە نابەســـتێتەوە. چـــۆن یەکیتییەکی لە کـــات بەدەری (من بیردەکەمەوە) وەکو بەشێکی ســـادەی بیرکردنەوە دەتوانێت یەکێتی دروســـتبکات؟ ئایا دەتوانیـــن بڵێین یەکێتییەکی هێزەکییە؟ لەو دیوو هەستکردنەوە، وەکو (نۆیما)کەی هوسرڵ جۆرە یەکێتییەکمان بۆ دادەمەزرێنێت؟[٤٩] ئایا چۆن بوونەوەرێکی لە کات بەدەر بڕیار لەســـەر بوونی

٤٩ نۆیما وشەیەکی یۆنانییە واتای (هەست کردن یان تێگەیشتن) دەبەخشێت، ناوەڕۆکی هەستکردنیش، کە بیرۆکەیەکە سەبارەت بابەتە هەستپێکراوەکە بە (نۆیەتا) دادەنرێت. ئەفلاتون بۆ نموونە، هەموو فۆرمە هەمەکییەکانی جیهانی بەرزی بە نۆیەتا (بیرۆکە)ی (نۆیما) تێگەیشتن داناوە. لێرەدا هوسرڵ هەموو بابەتێکی مەبەست دارێتی ئاگامەندی بە (نۆیەتا) دادەنێت و هەروەها نوێما و نۆیەتا؛ ئاگامەندی و بابەتەکەی لە یەکدی جیاناکاتەوە. (وەرگێڕ).

زنجیرە دەدات؟ گریمان ناوەڕۆکی کات ئەوەیە، کە هەستی پێدەکرێت، ئایا ئەو هەستپێکراوە چۆن پێکدێت؟ کەوابوو تاکو ئەو ڕادەیەی کات فۆرمێکی جیا و تێهەڵکێشراویش بێت، لە شتێکی لە کات بەدەرەوە سەرهەڵنادات و ڕێگەش نادات بەسەر ئەوانەی لە کات بەدەرن بسەپێنرێت. لایبنیز دژی دێکارتە و برگسۆنیش دژی کانتە، لەوێدا، کەتەنیا پەیوەندییەکی ڕووتیان لەنێو ئامادەبوون و هێزی لکاندنیان بەکات داناوە.

لایبنیز لەو باوەڕەدایە گرفتی گوزەرکردن لە ڕووداوێکەوە بۆ ڕووداوێکی دیکە و لەناوچوونیشی، هەروەها ئافەریدکردنی بەردەوام گرفتێکی ساختە و چارەسەرکردنێکی بێسودیشە. بە دیدی ئەو، دێکارت لە بیری چووە باسی بەردەوامبوونی کات بکات. تێگەیشتنمان لە کات، وەکو بەردەوامی، ڕێگەمان نادات کات بە فۆرمی ساتە لە یەکدی داپچڕاوو جیاوازەکان دابنێین؛ ئەگەر ساتیش نەبێت ئەوا پەیوەندی پێشتر و پاشتری نێوان ساتەکانیش لەناودەچێت. کات بەردەوام بوونێکی بەربەڵاوی ڕەوتکردنە، کە ناتوانین هیچ پێکهاتەیەکی بنەڕەتی بۆ دیاری بکەین.

لایبنیز ئەو خاڵەشی فەرامۆشکردووە، کە فۆرمی پێشتر–پاشتر لە خۆیدا جۆرێکە لە جیاکردنەوە. ئەگەر کات بەردەوامی بێت و تەوانای جیاکردنەوەشی هەبێت، ئەوا کەسێک دەتوانێت پرسیارەکەی دێکارت بگۆڕێت و بە جۆرێکی دیکە ئاڕاستەمانی بکات: ئایا هێزی لکاندنی بەردەوامبوون لە کوێوە پەیدا دەبێت؟ بێگومان پێکهاتەی بنەڕەتی هەیە، کە لەنێو بەردەواميیەکەدا لایەنەکان پێکەوە دەنوسێنێت. ئەمەش لەبەر ئەوەیە، کە لە سەرەتاوە جۆرە یەکێتییەک هەیە. لەبەر ئەوەیە من هێڵێکی ڕاست دەکێشم، وەکو کانت دەڵێت، ئەو هێڵە ڕاستە یەک کردەوەیە و لە زنجیرەی نەبڕاوەی خاڵەکانەوە جیاوازە. کێ کات دەکێشێت؟ بەکورتییەکەی، بەردەوامی ڕستەقینەیەکە پێویستە ئاوەڕی لێبدرێتەوە و بە چارەڕێگە دانانرێت. لێرەدا نموونەی پێناسەکەی پۆین کیرە دەهێنینەوە، کە گوایە: ئەلف و با و سین دەبێتە زنجیرەیەکی بەردەوام، ئەگەر بتوانین ئەلف = با، با = س، ئەلف÷ سین بنوسین. ئەم پێناسەیە گرنگە چونکە ئەو بوونەمان بۆ دەردەخات، کە ئەو شتە نییە ئێستا هەیە. کەوابوو، (ئەلف) لەگەڵ (سین) دا یەکسان نین. هەروەها (با) لەگەڵ (ئەلف) و (سین)دا یەکسانە، ئەوا لەگەڵ خۆیدا بەگوێرەی ئەوەی (ئەلف) و (سین) نایەکسانن ئەویش جیاوازە. بەڵام ئەم پێناسەیە، بەو شێوەیەی ئێمە لە ڕووبەڕووبەنمان لەگەڵ بوون– لەنێو–خۆدا توشمان بوو، یاریکردنە بە وشە. لەبەر ئەوەی بوونێکمان پێدەناسێنێت، کە لە یەک کاتدا هەیە و نییە. بنەڕەت و بناخەمان بۆ دەستنیشان ناکات. لە توێژینەوەکەمان لەسەر کات چاک دەزانین بەردەوامی چۆن خزمەتی کێشەکەمان

دەکات. ئەگەر لەنێوان (ئەلف) و (سین)، گرنگ نییە چەند لە یەکدییەوە نزیکیش بـــن، ئێمە (بـــا) دابنێین، لەم هاوکێشـــەیەدا ئەلف= با، با = ســـین، ئەلف ÷ ســـین؛ (با) لە (ئەلف) و (سین) جیاناکرێتەوە، بەڵام (ئەلف) و (سین) دوو لایەنی جیـــاوازن. لەم حاڵەتەدا (بـــا) پەیوەندی پێش و پاش دەردەخـــات. تاکو ئێرە باســـەکەمان دروستە، ئەی چۆن ئەو بوونە هەیە؟ لەکوێوە دەرچووە؟ چۆن ئەو دابەشبوونـــە ڕووینەداوە؟ چۆن نابێت بـــە دوو چەمک و یەکێکیان لەنێو (ئەلف) و ئەوی دیکەیان لە (ســـین)دا ناتوێتەوە؟ چییە لە بینینی یەکێتییەکەی نێوانیان بەرچاومان دەگرێت؟ ســـەرنجدانێکی قوواڵ لەم کێشـــەیە ئاشکـــرای دەکات، کە بوون—بۆ—خـــۆ دەتوانێت ئامادەی یەکێتییەکەی خـــودی خۆی بێت. بەڵام ئێمە هێشتا بەوقووڵییە ســـەرنجمان نەداوە و هێزی پێکەوەلکاندنی کاتیش بۆ لایبنیز بووە بە یەکێتی و ناسنامەیەکی ڕەهای لۆجیکی. ئەگەر کات بەردەوامی تێدابێت، نابێت ئەو بەردەواماییە بە ناسنامە دابنرێت چونکە بەردەوامی ناسنامە نییە.

بەهەمانشـــێوە، برگسۆن لەگەڵ چەمکی بەردەوامییـــدا پێکهاتە و فرەلایەنی ڕاڤەکردنـــدا ئـــەوە دەرناخات، کـــە پێکهاتەی فرەلایەنەکـــان پێویستی بە کاری پێکهێنان هەیە. ئەو بە ســـەرکوتکردنی ساتەکان لە دێکارت دروستر بۆ کێشەکە چـــوە؛ هێشـــتا بۆچوونەکـــەی کانت لەوێدا، کـــە ڕەتی تێهەڵکێشـــە دەداتەوە، لەوەی برگسۆن دروســـترە. بەو شێوەی بروگسۆن باســـی ڕابردوو دەکات و لەنێو ڕانەبردوودا دەیتوێنێتەوە بێجگە لە گوتارێکی ڕووت چی دیکە نییە. ئەو گرفتانەش دەردەخات ئەم بیریارە لە بیردۆزەکەیدا لەســـەر یادکردنەوە توشی بووە. ئەگەر ڕابـــردوو، بەو جـــۆرەی برگسۆن ئاماژەی بۆ دەکات، چـــالاک و بزێو نەبێت، ئەو بوونەی ئێستاش ئاوەڕ لە رابردوو نەداتەوە، ڕابردوو لەودیو ئێستاوە دەمێنێتەوە و هەرگیـــز بۆ نێـــو ڕانەبردوو ناگەڕێتـــەوە. بێگومان، بۆ برگســـۆن ئەو بوونەی بەردەوام بەنێو ســـاتەکاندا تێدەپەڕێت یەک بوونە. بەڵام ئەم بۆچوونە پێویستی بە ڕوونکردنەوەیەکی ئۆنتۆلۆجی هەیە. ئێمە نازانین ئەوەی بەردەوام دەمێنێتەوە خودی بوونە یان خودی بەردەوامی. ئەگەر بەردەوامیش بە بوون دابنرێت پێویستە برگسۆن بونیادی ئۆنتۆلۆجی ئەم بوونە باســـبکات؛ ئەگەر بەپێچەوانەشەوە بێت، ئەوەی بەردەوام دەمێنێتەوە جۆرێک بێت لە بوون، ئەوا دەبێت بزانین چ شتێک بەردەوامی بەو بوونە دەدات.

ئایا ئاکامی ئەم توێژینەوەیەمان چییە؟ یەکەم، ئەوەیە، کە کات هێزی توانەوەیە، بـــەڵام ئەو هێزە لە ناوەندی یەکبوونەکەدایە؛ کەمتریش، وەکو ڕاســـتەقینەیەکی فرەلایەنی بەبێ یەکێتی خـــۆی دەردەخات. ئێمە نابێت ئەم دوولایەنە لە یەکدی جیابکەینەوە. ئەگەر بە تەنیا ئاوەڕ لە یەکێتی کات بدەینەوە زنجیرەی ساتەکانی نابینیـــن و ئاوەڕدانەوەش لە زنجیرەی ســـاتەکان یەکێتییەکـــەی دەشارێتەوە و

ناتوانین یەک کات ببینین. ئەگەر یەکێتی پێش فرەلایەنی نەکەوێت یان فرەلایەنی پێش یەکێتی دانەنرێت، دەبێت لەو باوەڕەدا بین کات، وەکو یەکێتییەک، خۆی دابەشدەکات و فرەلایەنی خۆی دەهێنێتەکایەوە؛ لێرەدا کات دەبێت بە پەیوەندی بوونێک بە خودی خۆیەوە. بوونی نابێت بە نێوانێکی دراو چونکە ئەمە ئەو خاڵە ڕەتدەکاتەوە، کە کات فرەلایەنەکانی خۆی پێکدەهێنێت. کات شتێک نییە هەبێت. ئەوەی هەیە بوونێکە، کە لە بونیادیدا کات، وەکو یەکێتی ئەو بوونە خۆی دەردەخات. واتای لەپێشتر و پاشتر لە پەیوەندی ناوەکییدا دەردەکەوێت؛ لەوێدا بوونێک هەبێت پێش خۆی بکەوێت. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت، کە کات ئاماژە بۆ شێوازێکی بوون دەکات، کە ئەو بوونە لە دەرەوەی خۆیدایە. کات پێویستە بونیادی (خۆ)ی هەبێت. لەبەر ئەوەی (خۆ) دەتوانێت لە دەرەوەی خۆیدا پێش یان پاش بکەوێت، لەپێشتر و پاشتریش بەگشتی هەن. کات بونیادێکی لەپێشتری ئەو بوونەیە، کە دەبێت بە بناخە بۆ بوونی خۆی؛ ئەو بوونەی بۆ—خۆیە. ئەمەش ئەوە ناگەیەنێت، کە بونیادی ئۆنتۆلۆجی ئەم بوونە پێش کات دەکەوێت. بەڵکو کات بوونی بوون—بۆ—خۆیە چونکە بوون بۆ خۆ ئەو بوونەیە لە دەرەوەی خۆیدا. کات نییە، ئەوەی هەیە بوون— بۆ-خۆیە، کە بوونێکی کاتی هەیە.

توێژینەوە فینۆمینۆلۆجییەکەمان لەسەر ڕابردوو، ئێستا و داهاتوو دەیسەلمێنێت، کە بوون—بۆ—خۆ بەبێ شێوازی بوونێکی کاتی نییە و نابێت. بوون—بۆ—خۆ لەنێو بوونەدا، وەکو لەناوبەری بوون—لەنێو—خۆ سەرهەڵدەدات و پێکهاتەکانی خۆی لەنێو ڕەهەندەکانی لەناوچوندا دەدۆزێتەوە. لەهەر گۆشەنیگایەکەوە تەماشای بکرێت، بەو بوونە دەبینرێت، کە بە دەزوێک خۆی ڕاگرتوە یان باشترواید بڵێین، ئەو بوونەیە، کە دەبێتە هۆکاری هەموو ڕەهەندەکانی لەناوچونی خۆی. لە کۆندا پێکەوە ژیان و لێکدابڕانی گەلی جولەکەیان بەو شێوازی بوونە دادەنا، کە بە "پەرت و بڵاوبوونەوە" ناوزەدکرا. ئەو زاراوەیە یارمەتیمان دەدات لە واتای بوونی بوون—بۆ—خۆ تێبگەین. بوون—لەنێو—خۆ یەک جۆر ڕەهەندی بوونی هەیە، بەڵام دیاردەی دروستکراوی نەبوون لە ناخی بووندا بونیادی بوونی (خۆ) ئاڵۆز دەکات. لە دواییدا باسیدەکەین چۆن تێڕامان، بەرزێتی، بوون—لەنێو—جیهاندا و بوون—بۆ—کەسانی دیکە دەبن بە ڕەهەندەکانی لەناوچون یان چۆن دەبن بە جۆرەکانی پەیوەندی نێوان (خۆ) و بوون.

کەوابوو، نەبوون فرەلایەنییەکی ناڕاست دەهێنێتە ناخی بوونەوە. ئەم فرەلایەنە ناڕاستەش دەبێت بە بناخەی هەموو فرەلایەنییەکی ڕۆژانە، چونکە فرەلایەنی لەسەر زەمینەی یەکێتییەکی لەپێشتر دادەمەزرێت. لەم ڕووەوە میەرسۆن بە هەڵە بۆ کێشەکە چووە .[ئەم زانایە] لەو باوەڕەدایە فرەلایەنی ئابڕوبردنە و ئەوەی ئابڕوش دەبات ئەوەیە، کە هەیە و ڕاستەقینەیە. بوون— لەنێو—خۆ فرەلایەن

نییە؛ جۆراو جۆر نییە. بۆ ئەوەی ئەم بوونە فرەلایەنی لەنێو خۆیدا دەربخات ئەوا پێویستە بوونێک لەبەردەمییدا و لە ئاستی هەر یەکێک لەو لایەنە جۆراوجۆرانەیدا قوت ببێتەوە. ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی لایەنی جۆراوجۆری ئەو بوونە دەهێنێتە ناو جیهانەوە. فرەلایەنی ناڕاستی بوون—لەنێو—خۆیە و دبێتە هۆکاری سەرهەڵدانی ژمارە لەنێو جیهاندا.

ئایا ئەو فرەلایەنە ناڕاستانە بۆ بوون—بۆ—خۆ چ واتایەک دەبەخشن؟ ئەوانە جۆرەکانی پەیوەندیەن لەگەڵ بوونی ئەودا. ئەو کاتەی شتێک، بەو جۆرەی دەردەکەوێت هەیە یەک شێوازی بوونی خۆی دەردەخات. لە کاتێکدا ئەو بوونە دەگۆڕێت و وەکو خۆی نامێنێتەوە، کتوپڕ جۆری جیاوازی بوون سەرهەڵدەدەن. بوون—بۆ-خۆ، بەو جۆرەی لە خۆیەوە دەردەچێت، دەتوانێت ئەم سێ لایەنەمان بۆ دابمەزرێنێت:

(١) ئەوە نییە، کە هەیە. (٢) ئەوەیە، کە نییە. (٣) ئەوە نییە، کە هەیە و ئەوەشە، کە نییە. لێرەدا، ئێمە مامەڵە لەگەڵ سێ جۆر دەرچوونی ئەم بوونە لە خۆیەوە دەکەین. هیچ ئاگامەندییەک نادۆزینەوە خاوەنی ئەم سێ ڕەهەندە نەبێت. ئەگەر کۆجیتۆ یەکێک لەم سێ لایەنە زووتر لە لایەنەکانی دیکە بدۆزێتەوە، ئەوە ناگەیەنێت ئەو لایەنەی دۆزراوەتەوە لەلایەنەکانی دیکە لەپێشترە. بەڵکو، ئەو لایەنە سەربەخۆ دەردەکەوێت و هەمانکات دوو لایەنەکەی دیکەش لەگەڵ خۆیدا بەرجەستە دەکات. بوون—بۆ—خۆ ئەو جۆرە بوونەیە، کە دەست و برد بە هەموو لایەن و ڕەهەندەکانییەوە بوونی خۆی دەخاتەگەر. لێرەدا، ئەو دووڕییەی لەم بوونەدا دەبینرێت دووڕییە لە بوونی خۆیەوە و شتێکی ڕاستەقینە نییە. شتێکە نییە؛ جیابوونەوە و نەبوونێکی دروستکراوە. هەر یەکێک لە ڕەهەندەکان پرۆژەی بێهودەی ئەم بوونەیە بەرەو (خۆ)ی. لێرەدا باسی هەر یەکێک لەو سێ ڕەهەندە بە جیا دەکەین.

لە ڕەهەندی یەکەمدا بوون—بۆ—خۆ لەودیو بوونی خۆیەوە دەبێت بە خۆی. بوونی ئەو لەوێدایە، بەرانبەرخۆی. نەبوونیش ئەم و ئەو بوونەی لە یەکدی جیادەکاتەوە. ئەو نەبوونەش فاکتۆرەکانی ئەم بوونەیە. بوون—بۆ—خۆ، وەکو بنەڕەتی نەبوونییەکەی خۆی لە ڕووداوەکانی بوونی جیایە؛ ناتوانێت بە تەواوی لەناویانبەرێت یان لەگەڵیاندا بێت. ئەو بوون—بۆ—خۆیە، بەڵام لە شێوازی بوونێکی بێچارە و سوپاسگوزاردا دەژی. بوون—بۆ—خۆ، وەکو بوونێک خۆی دەبینێت و لە خۆیەوە دوورە. ئەمەش لە کایەی تێڕامانی—تێرامان دەچێت، کە دەخرێتە نێو بوون—لەنێو—خۆوە و هیچ تێڕامانێک نامێنێتەوە بە تێڕامان هەستێت. ئەو بابەتە لەنێو تێڕامانی ڕووتدا پەیدا ناکرێت. لەو پەیوەندییەدایە ئەم بوونە لەگەڵییدا دروستیدەکات. بوون— بۆ—خۆ بوونی ئەو بوونەش دانامەزرێنێت، بەڵکو پێی دەدرێت.

لێرەدا، ئێمە مامەڵە لەگەڵ ئەو پێویستییەدا دەکەین، کە هیچ مەرجێک لەبەردەم خۆیدا دانانێت: گرنـــگ نییە بە چ شێوەیەک بیر لە بوون—بۆ-خۆ بکەینەوە، ئەو بوونێکە هەرگیز ئەوە نییە، کە ئێستا هەیە. ئەوەی هەیە دەکەوێتە پشت بوونی ئەوەوە و ئەویش بەردەوام ڕەتیدەکات. ڕابردووش بەم ڕەتکردنە ســـەرهەڵدەدات. کەوابوو، ڕابردوو بونیادێکی پێویستی ئەم بوونەیە. بوون— بۆ—خۆ ئەو ڕەتکردن و لەناوبردنەیە و ئەو واتایەش دەبەخشێت، کە لە ڕەتکردنەکەیدا شتێک ڕەتدەکات. لە ئاکامدا، ئێمە ناتوانین ئەم بوونە بە شێوەیەک ببینین، کە هێشتا نەبووە بەو ڕابردووەی باسیدەکەین. پێویست ناکات باوەڕ بەوە بکەین ئەم بوونە هەیە و بەبێ ڕابردوو لەنێو جیهاندا دەژی. لە هەموو ڕوویەکەوە شتێکی نوێیە و دوایی ڕابردوو بۆ خۆی دادەمەزرێنێت. ئەو بە هەر جۆرێک بژی پەیوەندی بە ڕابردوویەوە هەیە. هیچ ســـەرەتایەکی ڕەهای بێ ڕابردوو نییـــە. مادامەکی بوون—بۆ—خۆ دەبێت بە ڕابردووی خۆی، ئەوا بە ڕابردووەوە دێتە جیهانەوە.

ئەم ڕوونکردنەوەیە ڕۆشنایی دەخاتە ســـەر لە دایکبوونی ئەم بوونە. ڕاســـتی ســـەرهەڵدانی ئاگامەندی لە لەشی کۆرپەدا دوای قۆناغێکی [گەشەکردنی لەشی] دەمانهەژێنێت. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت، لەپێشـــتر ئەو کۆرپەیە بێ ئاگابووە و کتوپڕیش ئاگامەندی بەبێ ئەوەی هیچ ڕابردوویەکی هەبێت لەنێویدا گیریخواردوە. هەژاندنەکەش لەگەڵ ئەو بۆچوونەدا، کە گوایە هیچ ئاگاییەک بەبێ ڕابردوو نییە، نامێنێت. با واتێنەگەین مەبەســـتمان ئەوەیە هەموو ئاگامەندییەک لەپێش خۆیدا ئاگامەندییەکی دیکەی چەق وەســـتاوی هەیە. پەیوەندی بوون—بۆ—خۆی ئێستا لەگەڵ خۆیدا دەبێت بە بوون— لەنێو—خۆ. هەروەها پەیوەندییە سەرەتاییەکەش بـــە ڕابردووەوە لە ئێمە دەشارێتەوە، کە پەیوەندییە لەنێوان ئەم بوونە و بوون— لەنێو—خۆی ڕووتدا. لەڕاســـتیدا، پەیدابوونی بوون—بۆ—خۆ لەنێو جیهاندا، وەکو لەناوبردنی بوون— لەنێو—خۆیە. لەم پەیدابوونەدا ڕانەبردووش ســـەرهەڵدەدات. ئەوەی دەبێت بە بنەمای ئەم بوونە پەیوەندییەکەیەتی لەگەڵ ئەو بوونەی ئاگامەند نییە و لەنێو شەوی تاریکی ناســـنامەکەیدا چەقیـــوە. بوون—بۆ-خۆ، کە هەرگیز نابێت بەو بوونە[بێ ئاگایە] لەبەردەمییدا بوونێکی نوێی هەیە. بەڵام هەســـت بە هاوکاریکردن لەگەڵییدا دەکات و ئەمەش بە وشەی (لەپێش) دەردەبڕێت. بوون— لەنێو—خۆ ئەو بوونەیە، کە بوون—بۆ—خۆی لەپێشـــە. لەم ڕووەوە، ئێمە ڕابردوو بە دەزوویەکی باریکەوە دەبەســـتینەوە و دەبێت بە ڕاستەقینە. ئەگەر ئاگامەندی بەبـــێ ڕابردوو بێتە جیهانەوە و لەنێو هەنگاونانە نادیارەکانی پێشـــکەوتنەکەیدا بەردەوام بێت چونکە ئەو منداڵەی لەنێو ســـکدا بوو من بووم، جۆرە سنورێک بۆ یادەوەریم دروستدەکات. بەڵام لە ڕووی بیردۆزەییەوە ڕابردووم سنوردار ناکات.

لەدایکبوون گرفتێکـــی مێتافیزیکی لەگەڵ خۆیـــدا دەهێنێتەکایەوە. جێگەی

سەرسوڕمانە من لەو کۆرپەیەوە پەیدا بووم، کە لەنێو سکدا دروستبووە.

دۆزینەوەی چارەسەریش بۆ ئەم گرفتە مەحاڵە. بەڵام ئەمە گرفتێکی ئۆنتۆلۆجیی نییە. ئێمە پرسیار سەبارەت بوونی ئاگامەندی ناکەین چونکە لەگەڵ سەرهەڵدانی ئاگامەندییدا بوون—لەنێو—خۆ لەناودەچێت. لەدایکبوون، وەکو پەیوەندی بەستن لەگــەڵ بوون—لەنێو—خۆدا ، وەکو بوونێک، کە هێشــتا نەبــوە بەوەی هەیە و مەرجێکی لەپێشتریش بۆ ڕابردوو دەبێت بە یاسا بۆ بوونی بوون— بۆ- خۆ.

بۆ ئەوەی بوون—بۆ— خۆ هەبێت پێویستە لەدایک بێت. بەڵام پێویست ناکات ئەو پرســیارە میتافیزیکییە ســەبارەت پەیدابوونی ئەم بوونە لە بوون— لەنێو— خــۆ بکەین و بڵێین چۆن بوون— لەنێو— خۆ لەپێــش لەدایکبوونی بوون— بۆ- خــۆ هەبوو؟ چۆن بوون— بۆ—خۆ لــە بوون—بۆ—خۆیەکی دیکەوە پەیدانەبووە؟ هەموو ئەم پرســیارانە ناتوانین ئەو ڕاستییە دەرخەن، کە ڕابردوو لەگەڵ بوونی بوون—بۆ—خۆ پەیدا دەبێت.

ئەگەر (لەپێشــتر) هەبێت ئەوا لەبەر بوونی بوون—بۆ—خۆیە، کە هاتۆتە نێو جیهانــەوە و ڕابردووش ئەو دایمەزراندووە. بەبێ بوون—بۆ—خۆ جیهان دەبێت بە ڕووداوە لــە یەک دابڕواوەکان. بوون—بۆ—خۆ بە یەکەییانەوە گرێدەدات و لەگەڵ خۆشیدا (لەپێشتر) دەهێنێتە جیهانەوە و ڕابردوو دادەمەزرێنێت.

کەوابوو، بوون—بۆ—خۆ لە جیهاندا لە دایک دەبێت و لەو بوونە-لەنێو- خۆیەوەی لێوەی پەیدا دەبێت لە ناوەڕاســتی جیهاندایە؛ لەگەڵ ڕابردوودا هاوســەردەمە و پێش لەدیکبوونیــش هیچ شتێکی نەبووە. هەروەها، بوون—بۆ—خۆ (لەپێشــتر) دەهێنێتەکایەوە و لەنێو یەکێتی بوونیدا ئێستا و ڕابردووی دیاریدەکات. هیچ کاتێکی گەردوونــی نییە ئەم بوونە لەنێویدا بۆ یەکەمجار بەبێ ڕابردوو ســەریهەڵدابێت. بەڵکو، لەگەڵ لەدایکبووندا، وەکو یاســایەک بــۆ بوون—بۆ—خۆ جیهان و کاتی گەردوونی، ئەو کاتەی دەتوانین تیایدا ئەو ســاتە دیاریبکەین، کە بوون-بۆ—خۆ لێرە نەبووە و پەیدابووە، خۆیان دردەخەن. لەدایکبوون پەیوەندبەســتی تەواوە بە ڕابردووەوە. ڕابردوو بە لەدایکبوون دێتە جیهانەوە. لەدواییدا زۆرتر باسی ئەم کێشەیە دەکەین و جارێکی دیکە مامەڵەی لەگەڵدا دەکەین.

ڕابــردوو، وەکو بوونێکی نەگۆڕی من و بەبێ ئەگەرەکانی ژیان لەنێو یەکێتیی تێڕامانــی ڕووتدا[تێڕامانــی تێڕامــان] نییە و لــە دەرەوەیدایــە. هەروەها، بەو جــۆرەش نییە، بۆ نموونە، دەڵێین ئەو کورســییەی هەســتپێکراوە ئەوەیە، کە ئاگامەندییەک هەیە هەستیپێکردبێت. لە حاڵەتی هەستکردن بە کورسییەکە ئێمە ئەوە دەســەلمێنین، کە کورسییەکە وەکو شتێکی جیاواز لە ئاگامەندییەوە هەیە. بوون—بۆ—خۆ کورســییەکە نییە. بوون بە نەبوونی کورســییەکە لە ئاگامەندی ئەم بوونەدایە. لێرەدا دەتوانین گەواهیــش بۆ (نەبوون—بەو) شتە پەیدا بکەین.

کەوابـــوو، ڕەتدانەوە ئاشکرا دەردەکەوێت و دەبێت بـــە بنەمای پەیوەندییەکەی نێوان بابەتە هەستپێکراوەکە و بوون— بۆ—خۆ.

بێجگە لەم نەبوونە، کە ڕەتدانەوەی بابەتە هەستپێکراوەکەیە، بوون— بۆ—خۆ چی دیکە نییە. هەرچەندە ڕابردوو لە دەرەوەدایە، هێشـــتا پەیوەندییەکە دەبێت جیاواز تەماشای بکرێت چونکە بوون—بۆ—خۆ خۆی دەکات بەو ڕابردووە. لەبەرئەمە ڕابردوو نابێت بە بابەت چونکە ئێمە دەبین بەوەی هێشـــتا پێی نەگەیشتوین. لە هەســـتکردندا بوون—بۆ—خۆ بۆی دەردەکەوێت، کە ئەو بابەتە هەســـتپێکراوەکە نییـــە. ئەو کاتەی ڕابردووی دەردەخات ناتوانێت خـــۆی لێجیابکاتەوە و بڵێ من ڕابـــردوو نیم، تەنیا خـــۆ جیاکردنەوەیەکی ئەم بوونە لەگـــەڵ ڕابردووییدا لەوێدا سەرهەڵدەدات، کە ئەم بوونە هەمانکات نەبوونیشە.

ڕابردوو بابەت نییە و لەنێو بوون— بۆ—خۆشدا نییە: لەو ساتەشەوە بوون—بۆ—خۆ دەڵێت، من ئەو یان ئەم شتە نیم، دەبێت بە دێوەزمەی ئەم بوونە. ڕابردوو ئەو حاڵەتەی بوونە، کە بوون بۆ خۆ ناتوانێت ڕەتی بداتەوە یان بیسەلمێنێت.

بەدڵنیاییەوە، ڕابردوو دەبێت بۆ بابەت بۆ من و هەندێک جاریش دەتوانم بیری لێبکەمـــەوە. لەم حاڵەتەدا ڕابردوو دەبێـــت بە بابەتی لێکۆڵینەوە و لە دەرەوەی بوونی بوون—بۆ—خـــۆدا [بۆ لێکۆڵینەوەکە] دادەنرێـــت. هەروەها ڕابردوو نابێت بەوەی بەجێمهێشـــتوە و بەردەوام، وەکو ڕابردووش دەمێنێتەوە، بەڵام من دەبم بەو بوونەی ڕابردوو نیم. لە سەرەتادا من بەبێ ئەوەی بزانم ڕابردووی خۆم بووم، دووایی هەســـتم بە ڕابردووی خۆم کرد. بەڵام من ئەو ڕابردووە نەبووم. لەوانەیە هەندێک ئەو پرسیارە بکەن چۆن من بێ بیرکردنەوە دەتوانم ببم بە ڕابردوو. هێشتا ڕابـــردوو بەردەوام هەیە. من کردوومە بە بابەتی توێژینەوەکەم و دەتوانم بیبینم. ڕابردوو بنەڕەتی کردەوەکانمە و بوونی منە، وەکو تاکە کەس. بەکورتی، ڕابردوو پەیوەندییەکـــی هەڵکەوتوە لەنێوان من و جیهاندا، کە من بەردەوام دەمەوێت ئەو نەبم. زانا دەروونناســـەکان بەمە دەڵێن، زانینی ئەزموونی و سایکۆلۆجییانە و لە واتاکەی دەکۆڵنەوە. زانینی ئەزموونی لە هەموو شوێنێکدا هەموو شتێک تەنانەت یادەوەریش سنوردار دەکات. یادەوەری پێویستی بە زانینی لەپێشترە.

لـــە ڕەهەندێکی دیکەی لەناوچوونـــدا بوون—بۆ-خۆ بوونـــی خۆی، بە کەمی دەبینێـــت. ئـــەو کەمییەیە، کە دەبێت بە ئەوەی هەیە. مەبەســـت لە خواردنەوە تەواوکردنـــی خواردنەوەکە نییە. من ئەو شتـــەم، کە لەودیو خواردنەوەکەم. ئەو کاتـــەی "خواردنەوەکە تـــەواو دەبێت" و من خواردوومەتەوە: ئـــەوەی ڕوویداوە دبێت بـــە ڕابردوو. بەڵام لە کاتـــی خواردنەوەکەدا من ئـــەو خواردنەوەیەم، کە هەیە و هەروەها نییە. هەموو ئەو دامەزراندنانەی دەبن بە من و ناســـنامەیەک بۆ مـــن دادەنێن ڕوو لە ڕابردوو دەکەن. ئەگـــەر لە (ئێستا)ی بوونی منداو بن لەبەر

ئەوەیە، کە بەشێکیان هێشتا ڕووی نەداوە. منیش وا دەردەخات، کە هێشتا ئەو لایەنـــەی خۆمم دانەمەزرانبێت. ئەو لایەنەی هێشـــتا نەبووە پەیوەندی بە کەمی و سەربەســـتی بوون—بۆ—خۆوە هەیە. ئەمەش تەنیا ئەوە ناگەیەنێت بوونی ئەو شتێکی دوورە و پێی نەگەیشتووە، بەڵکو ئەو بوونە کەمە و پڕ نییە.

کەوابوو، ئەم بوونە لە ڕوانگەی ئەو لەناوچوونەیەوە پێش بوونی خۆی دەکەوێت و ئێستاش لەپشـــت خۆیەوەیەتی. ئەو لەپێش و لەپشت خۆیەتی و هەرگیز خۆی نییە. ئەمانە واتای ڕابردوو هەوەها داهاتوو بەم بوونە دەبەخشـــن. لەبەرئەمەش خودی بەها بە ســـروشت لەنێو کاتدا نییە. ئەو نەمرییەی مرۆڤ دەیەوێت بیگاتێ نەبڕانەوە لەنێو کاتدا یان ڕاکردن بەدوای خودی خۆیدا نییە، کە لێی بەرپرســـە. مرۆڤ دەیەوێت بە ئارامی بژی و بەتەواوی خۆی بێت.

دواجـــار لە ڕەهەندی ســـێیەمدا، بوون—بۆ—خۆ لەنێـــو کایەیەکی بەردەوامی تێڕاماندا پەرش و بڵاو دەبێتەوە، لە دەست یەکجۆر یەکێتیی بوونی خۆی ڕادەکات. لێرەدا بوون دەبێت بەوەی لە هەموو شوێنێکدا هەیە و لە هیچ شوێنێکیشدا نییە. ئەگـــەر بتەوێت بیگریت لە هەموو شوێنێکدا لەبەر دەســـتدایە و کەچی هێشـــتا ناگیرێت. ئەم جۆرە یاریییەی کورسی و مۆسیقایە، لە بوونی بوون—بۆ—خۆدا بووە بـــە ئامادەبوون لە بووندا. بوون—بۆ—خۆ بوونـــی خۆی بە نێو ڕابردوو، ئێستا و داهاتـــوودا پەرش و بڵاو دەکاتەوە و دەیەوێت بوونی خۆی ڕەتبکات. هیچ یەکێک لەم سێ ڕەهەندەی کات لەوانی دیکە لەپێشتر نییە و بەبێ ڕەهەندەکانی دیکەش نابێـــت. لەگەڵ ئەمەشـــدا، باشترە گرنگی بە ڕابردوو نـــەک داهاتوو بەو جۆرەی هایدیگـــەر بۆی چووە، بدرێت. لە ڕانەبردوودا بوون—بۆ—خۆ تێدەگات، کە بوونی ئـــەو ڕابردووی خۆیەتـــی و دەبێت بوونی خۆشی ڕەتبکـــات. ئەو تێدەگات چۆن کەمیی بووە بە دێوەزمەی بوونی و ڕوو لە داهاتوو دەکات. مەبەستمان ئەوە نییە، کە "ڕانەبـــردوو" ئۆنتۆلۆجییانە ڕەهەندێکی لەپێشـــترە. چۆن دوو ڕەهەندەکەی دیکە لەســـەر ڕانەبردوو ڕادەوەســـتن ئەمیش بە هەمان شێـــوە پەیوەندی لەگەڵ ئەو دوو ڕەهەندەدا هەیە. بـــەڵام قاڵبێکی نەبووی پێویستە بۆ فۆرمێکی تەواوی تێهەڵکێشـــراوی کات. کەوابوو، مەبەســـتمان لە کات ئەو فۆرمە گەردوونییە نییە هەموو بوونەوەرێکی تێدابێت. ئەو یاســـا ســـەپێنراوەش نییە لە دەرەوەی بووندا دانرابێـــت. بوونیش نییە، بەڵکو بونیادی ناوەوەی بوونێکە، کە خۆی لەناودەبات یان شێوازی بوونی بوون—بۆ—خۆیە. بوون— بۆ—خۆ ئەو بوونەیە، کە لەنێو کاتدا پەرتوبڵاو بۆتەوە.

با. دینامیکیەتی کات

سەرهەڵدانی بوون—بۆ—خۆ لەنێو ڕەهەندەکانی کاتدا گرفتی بەردەوامیمان بۆ چارەسەر ناکات. ئەم گرفتە پەیوەندی بە دینامیکییەتی کاتەوە هەیە. لە سەرەتاوە گرفتەکە وادەردەکەوێت دوو لایەنی هەبێت. بۆچی گۆڕان بە سەر بوون—بۆ—خۆ دێت و دەبێت بە ڕابردوو؟ هەروەها بۆچی بوون—بۆ—خۆیەکی نوێ لە هیچەوە سەرهەڵدەدات و دەبێت بە ڕانەبردووی ئەو ڕابردووە؟

ئەم گرفتە بۆ ماوەیەکی زۆر لەژێر ناوی بوون— لەنێو- خۆدا واتاکەی شارابووەوە. لەڕاستیدا واتای گۆڕانی بەردەوامی لە ڕەتدانەوەکەی کانت بۆ بۆچوونە ئایدیالیستییەکەی بارکلی و بەڵگەکەی لایبنیزدا دەردەکەوێت.

ئەگەر ئێمە بەردەوامی بۆ بوونێکی لە کات بەدەر دابنێین ئەوا کات دەبێت بە پێوەری گۆڕانەکان و بەبێ گۆڕانەکان، ناتوانرێت بیر لە کات بکرێتەوە. بۆ لایبنیز گۆڕان لۆجیکمەندانە بووە بە پەیوەندی نێوان پێشەکی و ئاکامەکان. لەبەرئەمە کاتێکی ڕاستەقینە نییە.

ئەم چەمکە بۆ چەند هەڵەیەک دەگەڕێتەوە. لەسەرو هەموویانەوە، ئەوەی دەبێت بە بناغەی بەردەوامییەکە پەیوەندی بەو کەسەوە هەیە گۆڕانەکان دەبینێت و هەروەها خۆشی لەگەڵ ئەوەی دەگۆڕێ و بەردەوامیش دەمێنێتەوە یەکدەگرێ. یەکگرتن گۆڕان و بەردەوامی بۆ سەرهەڵدانی گۆڕان شتێکی پێویستە.

بەڵام ئەم چەمکی یەکگرتنەی لایبنیز و کانتیش بەکاریان هێناوە، لێرەدا واتاکەی خۆی [بە ئێمە] نادات. ئایا ئەم یەکگرتنە چ واتایەکی هەیە؟ ئایا شتێکی دەرەکییە؟ کەوابوو، واتای نییە. لەوانەیە واتای بوون ببەخشێت. بەڵام ئەم واتایەی بوون ئەوەش دەگەیەنێت، کە ئەو شتەی بەردەام دەمێنێتەوە گۆڕانیشی بەسەردا دێت. لەم ڕووەوە یەکگرتنەکە ئامازە بۆ هەڵچونی بوون— بۆ—خۆ دەکات چونکە بوون—بۆ—خۆ ئەو بوونەیە لەخۆیەوە دەردەچێت. یەکگرتن ڕێگە بە بەردەوامی و گۆڕان نادات ببن بە بوون—لەنێو—خۆ.

ئەو خاڵەی لێرەدا باسمان نەکردوە، ئەوەیە، کە بەردەوامی و گۆڕان ئەو دیاردانەن بوونێکی پەیوەندیدارین هەیە؛ بوون—لەنێو—خۆ، وەکو نۆمینە دژی دیاردەکان ڕاناوەستێت[٥٠] تەنانەت پەیوەندیش لەنێوان دیاردەکان دەگەڕێتەوە بۆ

---

٥٠ نۆمینە وشەیەکی لاتینییە بۆ ئەو بوونە دادەنرێت لەودیو دیاردەکانەوە هەیە. کانت، بۆ نموونە، یەکێکە لەو بیریارانەی لەو باوەڕەدا بووە لەودیو بوونی دیاردەکانەوە جۆرە بوونێک هەیە دەبێت بە هۆکار بۆ ئەوان و ئەو هۆیەی بە (نۆمینە) ناوزەدکردوە. بەڵام کانت نەیتوانیوە باسیبکات و گوایە تێگەیشتنی مرۆڤ هەرگیز ناتوانێت ئەو نۆمینەیە بناسێت و بە نەزانراوی دەمێنێتەوە. (وەرگێڕ)

بوونێـــک، که دەتوانێت لەخۆیەوە دەرچێـــت و ئەو شتە بێت، کە نییە. هەروەها گەڕانەوەشمان بۆ گۆڕان لە پێناوی دامەزراندنی بەردەواملیدا کارێکی بێهودەیە.

ئـــەو خاڵەی لایبنیز و کانت دەیانەوێ بیسەلمێنن ئەوەیە، کە گۆڕانی ڕەها بە گۆڕان دانانرێت چونکە پشت بەو بابەتە نابەستێت گۆڕانەکەی تێدا ڕووەدات یان پەیوەندی بە هیچ شتێکی گۆڕاوەوە نییە. لەڕاستیدا هەر شتێک گۆڕانی بەسەردا هاتبێـــت و ئەو شتەش بێت، کە لەپێش گۆڕانەکەدا هەبـــووە ئەوا بەردەوامی نا پێویستـــە. لەم حاڵەتەدا گۆڕان دەبێت بە ڕەهـــا و گۆڕانکاریش هەموو لایەنێکی بـــوون داگیردەکات. بەردەوامیـــش بەم گۆڕانە ڕەهایەوە دەبەســـتینەوە. کاتێک مامەڵە لەگەڵ ڕاستەقینەی مرۆڤایەتیدا دەکەین، ئەوەی پێویستە گۆڕانی ڕەهایە، لەسەرو گۆڕانەوە، کە هیچ شتێکی تێدا نییە بگۆڕێت و دەبێت بە بەردەوامییەکی بە کردەوەش. ئەگەر لەوباوەڕەدا بین، بۆ نموونە، بوون—

بۆ—خۆ بەتاڵییەکی ڕەهایە، ئەوا هیشـــتا ئاگامەندی نابێت بە شتێکی لە کات بەدەر. کەوابوو، هەمیشەیی نییە. ئەوەی هەیە بەردەوامییەکی پێویستە، کە تیایدا بوون—بۆ—خۆ ئێستای خۆی دەکات بە ڕابردوو. ئەگەر کەسێک پێمان بڵێت ئەم بەردەوامییە لە گۆڕانی ئێستاوە بۆ ڕابردوو دەبێتە هۆکاری ســـەرهەڵدانی گۆڕان لـــە ناوەوەی بوون—بۆ—خۆدا ئەوا ئێمە دەڵێین، ئـــەو گۆڕانە دەبێت بە بناخەی کاتییەتی ئەم بوونە. لە هەمانکاتدا ناتوانین ئەو گرفتانەش بشـــارینەوە، کە ئەم پرســـیارانەمان لا دروســـتدەکەن: بۆچی ئێستا دەبێت بە ڕابردوو؟ ئەو (ئێستا) نوێیە چییە؟ لە کوێوە پەیدا دەبێت؟ لەسەرو ئەمانەوە هەرچ جۆرە گۆڕانکارییەک ڕووبدات، لە فۆرم یان ناوەڕۆکدا، لە ئێستاوە بۆ ڕابردوو، هەروەها ئێستا لە کوێوە ســـەرهەڵدات، پرســـیارە گرنگەکەی [بە دوای وەڵامەکەیدا دەگەڕێین] سەبارەت پێویستـــی بوونە. ئایا ئەمانە بۆ ئێمـــە گرفتن؟ با لە نزیکەوە تەماشایان بکەین. ڕانەبردوو تێناپەڕێت، ئەگەر نەبێت بە شتێکی پێشـــتر بۆ بوون— بۆ—خۆ و ئەم بوونەش خۆی بە شتێکی لەپاشتری ئەو ڕانەبردووە دانەنێت.

کەوابوو، یەک دیاردەمان لە بەردەمدایە: سەرهەڵدانی ڕانەبردوویەکی نوێیە، کە ڕابـــردوو دەکات بەو ڕانەبردووەی هەبووە و ڕانەبردووش دەکات بەو ڕانەبردووەی بوون—بۆ—خۆ تیایدا ڕادەوەســـتێت و ڕانەبردووەکەی دەکات بە ڕابردوو. دیاردەی پێکهێنان لەنێو کاتدا گۆڕانکارییەکی جیهانییە چونکە ئەو ڕابردووەی پەیوەندی بە هیـــچ بوونێکەوە نییە ڕابردوو نییە. ئەگەر ڕانەبردووش پەیوەندی بەم ڕابردووەوە هەبێت ئەوا بە ڕووتکراوی دەمێنیتەوە. ئەمە، بە هەمان شێوە، کار دەکاتە سەر داهاتـــوش. ئەو ڕابردووەی ڕانەبـــردوو، دوای گۆڕانکارییەکە، دەبێت بە ڕابردووی ڕابـــردوو. لێرەدا جیاوازییەکانی ڕابردوو لەگەڵ ڕانەبردوودا دەرناکەون. ڕانەبردوو، وەکـــو ڕانەبردووی ڕابـــردوو دەمێنیتەوە و دەبێت بە ڕانەبـــردووی ڕابردووی ئەو

ڕابردووە . ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت، ئەم ڕانەبردووە لەگەڵ زنجیرەی ڕانەبردووەکاندا هاوواتایە و گەڕانەوەیە بۆ ئەو خاڵەی لێوەی پەیدابوە . هەروەها ئەم ڕانەبردووە لەوە زیاتر لەو لایەنەوەی ببێت بە شتێک، نابێت بە ڕابردووی خۆی چونکە بووە بەو شتە . پەیوەندی ڕابردوو لەگەڵ ڕانەبردوودا لە شێوازی بوون—لەنێو—خۆدایە و لەسەر بناخەی ڕانەبردووی بوون—بۆ—خۆ دادەمەزرێت . ئەم پەیوەندییەشە زنجیرەی ڕابردووە ڕووتکراوەکان دەخزێنێتە نێو تاکە قەوارەیەکەوە .

داهاتووش، هەرچەندە گۆڕانکارییەکە کاریتێدەکات، لەناوناچێت و بەردەوام لە دەرەوەی بوون—بۆ—خۆ دەمێنێتەوە . بەڵام دەبێت بە داهاتووی ڕابردوو یان داهاتووی داهاتوو . لە حاڵەتی یەکەمدا، ڕانەبردوو لە پەیوەندییەکەیدا بە ڕابردووەوە داهاتووە : "ئەوەی چاوەڕوانیم دەکرد، هاتە بەردەمم ." ڕانەبردووی ڕابردووە لە شێوازی داهاتووی پێشوی ئەم ڕابردووەدا . هەمانکات، بوون—بۆ—خۆیە، کە دەبێت بە داهاتووی ڕابردووەکە . لێرەدا جۆرە دووفاقییەک بە دی دەکرێت: ڕانەبردوو دەبێت بە داهاتووی پێشوتری ڕابردوو لە کاتێکدا نکۆڵی دەکرێت لەوەی ئەو داهاتووەیە . داهاتووە ڕاستەکە نەناسراوەتەوە و لە پەیوەندییەکەیدا لەگەڵ ڕانەبردوودا بە داهاتوو دانانرێت . بەڵام لە ئاستی ڕابردوودا، وەکو داهاتوو دەمێنێتەوە . دەبێت بە هاوسەرێکی ئێستای ڕانەبردووی نەناسراو . ناسنامەیەکی پڕ و تەواویش بۆ خۆی پێکدەهێنێت، "ئەمە ئەو شتە بوو من چاوەڕوانیم دەکرد؟" ئەو داهاتووەیە لەگەڵ ڕانەبردوودا دەژی و دەبێت بە داهاتوویەکی ڕابردووی ئەم ڕانەبردووە و هێشتا نەناسراوەتەوە .

کاتێک داهاتوو لە دوورەوە دەبینرێت، دەبێت بە داهاتووی ڕانەبردوویەکی نوێ؛ ئەگەر ڕانەبردووش بەو جۆرە نەبینرێت، کە لە بوونیدا ئەو داهاتووەی کەمە، ئەوا داهاتوو خەسڵەتی (ئەگەر)ی خۆی وندەکات، پەیوەندییەکەی لەگەڵ ڕانەبردوویدا جیاوازییەکان دەرناخات و دەبێت بە ئەگەرێکی دراو؛ ئەگەرێک، کە لە بوون—بۆ—خۆدا بوون— لەنێو—خۆیە . دوێنێ ئەگەرێک بوو بۆ من، دەبوایە دووشەممەی داهاتوو بۆ لادێ بچومایە . ئەمڕۆ من خاوەنی ئەو ئەگەرە نیم . ڕابردووی ڕانەبردوو لەگەڵ داهاتوودا بەستویانە و لەنێو ڕانەبردووی مندا بوون بە بوون—لەنێو—خۆ . داهاتوو، لەنێو گۆڕانکارییەکانی نێو کاتدا، بەبێ دۆڕاندنی خەسڵەتی (داهاتوویی) خۆی دەبێت بە بوون—لەنێو-خۆ . داهاتوویەکە نەبووە بە دەستکەوتی ڕانەبردوو، بەڵکو تەنیا داهاتوویەکی دانراوە . کاتێک داهاتوو دەبێت بە دەستکەوت ناسنامە وەردەگرێت؛ بەڵام ناسنامە بوون—لەنێو—خۆیە . خۆی بە کەمییەکی دراوی ڕابردوو دەردەخات نەک ئەو کەمییەی لە ئێستای بوون—بۆ—خۆدا هەیە و شتێک، کە هێشتا پەیدا نەبووبێت . لەگەڵ تێپەڕکردنی داهاتوودا، داهاتوو بۆ هەمیشە لەنێو زنجیرەی ڕابردووەکاندا، وەکو داهاتووی پێشتر دەمێنێتەوە .

پێویستە باسی گۆرانی ڕانەبردووی بوون—بۆ—خۆ بۆ ڕابردوو، هەروەها سەرهەڵدانی ڕانەبردوویەکی نوێ بکەین. لەوێشدا توشی هەڵە دەبین ئەگەر لەو باوەڕەدابین ڕانەبردووی پێشو لەناودەچێت و ڕانەبردووە نوێکەش وێنەی ڕانەبردووە لە ناوچووەکەی تێدایە. لەلایەکەوە، بۆ دۆزینەوەی ڕاستی دەکرێت گوتەکەمان هەڵگێڕینەوە چونکە دانانی ڕابردووی ڕانەبردووەکانی پێشو گۆڕانە بۆ بوون—لەنێو—خۆ. سەرهەڵدانی ڕانەبردووی نوێش لەناوبردنی بوون—لەنێو—خۆیە. ڕانەبروو بوون— لەنێو—خۆیەکی نوێ نییە؛ ئەو شتەیە، کە هێشتا پەیدانەبووە و لەودیو بوونەوەیە. ئەو شتەیە، کە دەتوانین لە ڕابردوودا بڵێین'هەیە'. ڕابردوو لەناونەچووە؛ ئەوەیە، کە بووە و بوونی ڕانەبردووە. لەکۆتاییدا، بەو شێوەیەی باسمانکرد، پەیوەندی ڕانەبردوو بە ڕابردووەوە پەیوەندی بوونە نەک بیر.

لە ئاکامدا، ئەو خاڵەی سەرنجمان ڕادەکێشێت، تێگەیشتنە لە بوون—بۆ—خۆ لە ڕێگەی بوونەکەی دەریدەخات. ئەم بوونە ناتوانێت نەبوونی خۆی ڕاگرێت. ئەو کەلەبەرەی لە بوون—بۆ—خۆدایە پڕکراوەتەوە؛ ئەو نەبوونەی (هێنراوەتە جیهانەوە) نامێنێت و لەگەڵ ڕابردووی بوون—بۆ—خۆدا دەبێت بە بوون—لەنێو—خۆ. ئەزمونی خەمباریم لە ڕابردوودا ئەوە دەگەیەنێت ئەو خەمبارییە، وەکو ئەزمونێک لەبەردەم مندا نەماوە. خەمبارییەکە ئەو خاسییەتەی بوونی نەماوە، کە لەگەڵ سەرهەڵدانەکەیدا خۆی بسەپێنێت چونکە ئەو ڕوویداوە و بووە بە ڕابردوو. ڕابردوو وەرچەرخانی مەرگەساتە. بوون—بۆ—خۆ دەتوانێت ببێت بەوەی خۆی دەیخوازێت، بەڵام پێویستی بوون چارەسەرنارێت. کەوابوو، ڕابردوو بوون—بۆ—خۆیە، کە ناتوانێت لە بوونی خۆیەوە دەرچێت و لەبەردەم بوون—لەنێو—خۆدا ئامادە بێت. ئەوەی دەبێت بە بوون—لەنێو—خۆ دەکەوێتە ناوەڕاستی جیهانەوە. ئەو بوونەی من دەمەوێت بیگەمێ و لە جیهاندا بۆی ئامادە دەبم و هێشتا پێی نەگەیشتوم، دەبێت بەو بوونەی، کە من بوو. هەروەها من [لەگەڵ تێپەڕبوونی] دەخاتە ناوەڕاستی جیهانەوە. من، وەکو هەبووەکان دەردەخات. لەگەڵ ئەمەشدا، ئەو جیهانەی بوون—بۆ—خۆ دەبێت بەوەی هەیە. ئەو جیهانە نییە، کە بە ڕاستی هەیە. بەمجۆرە ڕابردووی ئەم بوونە دەبێت بە ڕابردووی ڕانەبردووی ئامادەبوون لەنێو جیهاندا. لەو حاڵەتەشدا، گریمان لەگەڵ تێپەڕبوونی بوون—بۆ—خۆ لە ڕانەبردووەوە بۆ ڕابردوو جیهان گۆڕانکاری تێدا ڕووندات. گۆڕانکاری لە ناخی بوون—بۆ—خۆدا سەرهەڵدەدات. ئەم گۆڕانکارییەش بە جۆلانی ئاگامەندییەوە بەستراوە.

لەو ئەزموونانەدا، کە دەکەونە نێو ڕۆخانی ڕابردووەوە، بوون— بۆ—خۆ دەبێت بە بوون—لەنێو—خۆ و بە "بوون—لە ناوەڕاستی—جیهاندا." جیهانیش دەبێت بەو ڕەهەندەی ڕابردووی ئەم بووە تیایدا خۆی دەردەخات. وەکو چۆن لەشی (سێرین)

له کلکی ماسی دروستکرا چەندبارە بوونەوەکانی بوون—بۆ—خۆش لەودیو بوونی خۆیەوە بووە بە (شت) و لەنێو جیهاندا جێگەی خۆی گرتوە. من تورەم، خەمبارم، گرێی ئۆدیبم هەیە یان هەست بە کەمی دەکەم بەڵام هێشتا ئەو کەسەم، کە لە ڕابردوومدا یان جاران فەرمانبەر، کرێکار یان بێقۆڵ بووم. جیهان لە ڕابردوومدا چواردەورمی داوە. منیش دەستەڵاتم بەسەر حوکمدانە هەمەکییەکەیدا نییە؛ بەڵام ڕادیکاڵانە ڕوو لە داهاتوو دەکەم و ڕابردووم جێدەهێڵم. ئەو بوونێکە—بۆ—خۆی و (نەبوون) لە بوونیدا نەماوە و بووە بە بوون—لەنێو—خۆ. ئەو بوونەیە لەنێو جیهاندا تواوەتەوە و بووە بە ڕابردوو. ئەمەش لەگەڵ سەرهەڵدانی ئەم بوونە و ڕەتکردنی ڕانەبردووی خۆی ڕوودەدات. ئایا واتای ئەم سەرهەڵدانە چییە؟ ئێمە باسی سەرهەڵدانی بوونێکی نوێ ناکەین. هەموو ئەوانەی ڕوودەدەن بە جۆرێک ڕانەبردوو نیشاندەدەن، کە کۆتایی نەیەت یان ئەو ساتەی تێپەڕی دەکەین ڕانەبردوویەکی دیکە جێگەی دەگرێتەوە. دەردەکەوێت ڕانەبردوو هەڵهاتنێکی بەردەوام بێت لە دەست بوون—لەنێو—خۆ، کە تاکو دوا سەرکەوتنی هەڕەشە لە بوونمان دەکات. ئەو سەرکەوتنە بە مردن وەدەست دەهێنرێت. مردن دوا گرتنی کاتە، کە تیایدا هەموو شتێک لەنێو ڕەهەندی ڕابردوودا دەخزێنرێت و (هەموولایەنی) ڕاستەقینەی مرۆڤ دەبینرێت.

چۆن لە خەسڵەتی دینامیکی کات تێدەگەین؟ ئەگەر ئەمە خەسڵەتێکی پێدرا و نەبێت، ئەوا دەبێت لە بونیادی بوون—بۆ—خۆدا هەبێت و بە شتێکی دەرەکی دانەنرێت. بوون—بۆ—خۆ لە هەمانکاتدا نەبوونە. لەم خاڵەوە ئێمە دەتوانین دەست بە گەشتەکەمان بکەین. لە ڕاستیدا، لە ئاستی ئەم تۆڕێنەوەیەدا توشی گرفت نابین. ئەگەر توشی گرفتیش ببین، هۆکارەکەی دەگەڕێتەوە بۆ مامەڵەکردنمان لەگەڵ ئەم بوونەدا، وەکو شتێکی بوون—لەنێو—خۆ. ئەگەر لە بوون— لەنێو- خۆوە تۆڕێنەوەکەمان دەستپێبکەین دیاردەی گۆڕان توشی گرفتمان دەکات. بەپێچەوانەشەوە، ئەو دەستپێکردنە لە بوون—بۆ—خۆوە داوای ڕوونکردنەوەی گۆڕانمان لێناکات. ئەوەی پێویستە لەسەری بدوێین بەردەوامییە؛ ئەگەر هەبێت. هەروەها، ئەگەر لە باسەکەماندا کات بە ڕێکخستن دابنێین ئەوا کات دەبێت بەو شتەی پەیوەندیدار نەبێت. خەسڵەتی دەرچوون—لەخۆی ئەو بوونەی کاتییە هیچ لە کێشەکەمان بۆ ناگۆڕێت چونکە ئەو خەسڵەتە لە ڕابردوو نەک لە بوونیادی بوون—بۆ—خۆدا دەبینرێت. دەبێت بە خەسڵەتێک، کە پێویستی بە بوون— لەنێو—خۆ هەیە. ئەگەر بیریش لە داهاتوو بەو جۆرە بکەینەوە، کە داهاتووی بوون—بۆ—خۆیە و ئەو بوون بۆ خۆیەش ڕابردووی هەیە، ئێمەش ئەم گۆڕانە بە گرفت دابنێین، ئەوا داهاتوو دەبێت بە وەستانێکی کتوپڕ. خەسڵەتی نەگۆڕ بە بوون—لەنێو—خۆ دەدەین. ئەوەی دایدەمەزرێنین دەبێت بە (هەموویەکی)

دروســـتکراو. ڕابـــردوو لەگەڵ داهاتوو ئەم بوونە ســـنوردار دەکەن. ئێمە خۆمان لە ســـاتە کتوپڕەکان ڕزگارکرد چونکە هەر یەکێک لەو ســـاتانە لەبەر ئەوەی لە هەر دوو ســـەرەوە؛ ڕابردوو هەروەها داهاتووەوە بە (هیچ)ەوە بەستراوە، بووە بە بوون—لەنێو—خـــۆ. ئەگەر ئەم کارە نەکەین ئەوا کات دەکەین بە شتێکی جیاواز تر لە کات و بوونیش بە خەون.

گۆڕان خەسڵەتی بوون—بۆ—خۆیە چونکە ئەم بوونە خۆی گۆڕان دروستدەکات و لە خۆیەوە گۆڕانەکە دەردەچێت یان گۆڕانەکەی (خۆرا) یە. خۆڕایی ئەم بوونە شتێکە هەیە؛ یان دەتوانین بڵێین لەخۆڕایی ئەم بوونە پێناســـەی خۆی دەکات. ئەمەش ئەو واتایە دەبەخشێت، کە ئەم بوونە بناخەی بوون و نەبوونی خۆیەتی. جۆرێکـــە، کە خۆی دژی خۆی ڕادەوەســـتێت و ئـــەو دژەش ڕەتدەداتەوە. بەبێ ئـــەم کارە بوونی دەبێت بە هەبوویەکی بەردەوام و وەرگیراو. دەشێ هەندێک لەو باوەڕەدابن، کە بەردەوامی و خەسڵەتی پێدراوی ئەم هەبووە جەخت لەسەر (کات) یەکی لەپێشـــتر بۆ ئەم بوونە دەکەن. ئەمەش دروستە چونکە خەسڵەتی لەخۆڕا ئەو لایەنە وەرگیراوە ڕەتدەداتەوە. ڕەتدانەوەکەش دەبێتەوە بە لایەنی وەرگیراو. خەســـڵەتی لەخۆڕا بەبێ کات نییە. ڕەتدانەوەی ئەو خاڵەی گوایە ناتوانین بەبێ کـــات بیر لە بوونی شتێک بکەینـــەوە بێهودەیە و ئـــەو گوتەیەی (کانت)یش بۆ نموونە دەهێنینەوە، کە دروستە خەسڵەتی لەخۆڕای لە کات بەدەر نادۆزرێتەوە، بەڵام ئەمە کێشـــەیەک نییـــە توشی ناکۆکیمان بکات. بۆ ئیمـــە، بەپێچەوانەوە، ئەو لەخۆڕایەی لە خۆی ڕاناکات و دەتوانین دەستنیشـــانی بکەین و بڵێین "ئەو شتەیە"، لەنێو خۆیدا ناگۆڕێت و بوونی ناکۆکە.

هەمانکات، دەبێت بە ناوەڕۆکێکی سەلمێنراو و هەمیشەیی، کە هەرگیز ناتوانین بیکەین بە بار[بۆ بارهەڵگر].

لەســـەرو ئەمەوە، لەخـــۆڕا بۆ دواوە ناگەڕێتەوە و خـــۆی دەدۆزێتەوە چونکە لەو ســـاتەوە خۆی دەردەخات بوونی خـــۆی ڕەتدەداتەوە و خۆدەرخستنی بەبێ ئاوەڕدانەوە لە ڕابردوو ڕەتدانەوەی بوونی خۆیەتی. ئەگینا هەموو وزەیەکی خۆی دەســـوتێنێ و دەبێت بە بوون—لەنێو—خۆ. زنجیرەی (وەرگرتن و ڕەتدانەوە) لە ڕووی ئۆنتۆلۆجییـــەوە پێش گۆڕان دەکەوێـــت. گۆڕان پەیوەندی ئەم زنجیرەیەیە بە ناوەڕۆکی ئەستۆییی[ماتەریاڵ]ەوە. ئێمە ئەوەشمان باسکرد، کە نەگەڕانەوەی کات بۆ فۆرمی لەپێشـــتری لەخـــۆڕای بوون پێویستە. من لـــەم تێزەدا چەمکی لەخۆڕابوونـــم بەکارهێناوە چونکە لە خوێنـــەرەوە نزیکە. ئێستاش لە واتای ئەم چەمکە لەسەر بناخەی بوون—بۆ—خۆ بە زمانی خۆمان ڕوونەدەکەمەوە.

ئەو بوون—بۆ—خۆیەی، کە ناتوانێت بەردەوام بێت ڕەتدانەوەی بوون—لەنێو—خۆیە و هەمانکاتیش بوونی خۆی لەناودەبات. بەڵام ئەم لەناوچوونەی پێدەدرێت.

ئـــەو دەیەوێت ببێت بە بوون—لەنێو-خۆ. ئەمەش ڕێگەی پێنادات وەکو ئەو هێزە بمێنێتەوە، کە لەنێو خۆیـــدا نەمانی خۆی هەڵدەگرێت. هەڵهاتنی بوون—بۆ—خۆ ڕەتدانەوەی ئەگـــەری بوون بە نەبوونی خۆیەتی. بەڵام هەڵهاتن خۆ دەربازکردنە لە شتێک. ئـــەو کاتەی بوون—بۆ—خۆ هەڵدێت جێگـــەی خۆی جێناهێڵێت. ئەو ناتوانێت خـــۆی لەناوبەرێت چونکە من ئەوم. هەروەها ناتوانێت ببێت بە نەبوون بۆ خۆی لە کاتێکدا ئەو بووە بەوەی دەیویست بیگاتێ. ئامادەبوونی ئەو تێکڕایی بوونێتی. ئەم تێکڕاییەش هەرگیز دەستناکەوێت بوون—بۆ—خۆ بەردەوام لە تێکرایی ڕادەکات. کەوابوو کات بۆ ئاگامەندی ڕاســـتەقینەی مرۆڤایەتییە، کە بوونی خۆی دەکـــات بە شتێکی کاتی و ئەو تێکڕاییەشی هەرگیز مسۆگەر ناکرێت. نەبوونێکە، کە دەکەوێتە نێو تێکڕاییەکی بە تێکڕایی نەبووی گۆڕان. ئەم تێکڕاییەی بە شوێن خۆیدا دەگەڕێ و خۆشی ڕەتدەداتەوە و نایەوێت ســـنوردار بکرێت. هیچ ســـاتێک نییـــە بوون—بۆ—خۆ تێیدا بمێنێتەوە تاکو بڵێین ئـــەم بوونە ئەو شتەیە چونکە بوون—بۆ—خۆ هەرگیز ئەوە نییە، کە هەیە.

٣ . کاتی بنەڕەتی و کاتی دەروونی: تێڕامان

بوون—بۆ—خۆ، وەکو ئاگامەندی بێ بیرکردنەوە لە کات بەردەوام دەمێنێتەوە. بەڵام هێشتا من هەست بە تێپەڕبوونی کات دەکەم و خۆم بەو یەکێتییە دەبینم، کە بە زنجیرەی [ساتەکاندا] تێدەپەڕێ. لەم حاڵەتەدا من ئاگام لە بەردەوامبوون هەیـــە. ئەم ئاگاییە بیرکردنەوەیـــە و جۆرێکە لە زانین و بابەتی خۆی هەیە. ئایا چ پەیوەندییـــەک لە نێوان کاتە بنەڕەتییەکـــە و ئەم کاتە دەروونییەدا هەیە، کە من تیایدا هەســـت بە بەردەوامی بوونی خۆم دەکەم؟ ئەم کێشـــەیە ڕاســـتەوخۆ لەبەردەم کێشـــەیەکی دیکـــەدا ڕامان دەگرێت چونکە ئاگایی لـــە بەردەوامبوون ئاگاییە لەو ئاگاییەی بەردەوامە. لەم لایەنەوە پرســـیارکردن سەبارەت سروشت و یاسای بیرکردنەوە لە بەردەوامبوون هەمانکات پرسیارکردنە لە سروشت و یاسای تێڕامان. لە ڕاســـتیدا ئەو کاتەی پەیوەندی بە بەردەوامبوونی دەروونییەوە هەیە سەر بە تێڕامانە.

پێش پرســـیارکردن سەبارەت ئەوەی چۆن بەردەوامبوونی دەروونی ڕاستەوخۆ دەبێـــت بە بابەتی تێڕامـــان، پێویستە وەڵامی ئەم پرســـیارەش بدەینەوە، کە؛ چۆن تێڕامـــان بابەتێکی ڕابردوو لەبەردەم خۆیدا دادەنێت؟ دێکارت و هوســـرڵ لەو باوەڕەدابوون تێڕامان ڕاســـتەوخۆ لە بەردەم بابەتەکەیدا ڕادەوەســـتێت. ئایا دەتوانێـــت ئەم کارە لەگەڵ شتێکی تێپەڕیودا بکـــات؟ مادام ئۆنتۆلۆجییەکەمان

لەسەر ئەزمونی تێڕامان دامەزراوە، ئایا دەتوانێت یاساکانی خۆی بپارێزێت؟ ئێمە تەنیا لە گەڕانەوەمان بۆ دیاردەی تێڕامان و ناسینی بونیادەکەی دەتوانین وەڵامی ئەم پرسیارانە بدەینەوە.

تێڕامـــان ئـــەو بوون—بۆ—خۆیەیە، کە لە بوونی خۆی بـــە ئاگایە. هەروەها، لەبەر ئەوەی بوون—بۆ—خۆ زۆربەی کات خۆ— ئاگاییەکەی بیرکردنەوە نییە ئەوا تیڕامـــان بـــە ئاگاییەکی نوێ دادەنێین، کە کتوپـــڕ دەردەکەوێت ڕووبەڕووی ئەو ئاگاییـــە دەبێتەوە، کە بیری لێدەکرێتەوە. هەردووکیان پێکەوەدەژین. ئەمەش، وەکو بۆچوونەکەی سپینۆزا لەبارەی بیرۆکەی بیرۆکەوەیە.

دژوارە باســـی دەرچوونی ئەم تێڕامانە لە هیچەوە بکەین. بێگومان مەحاڵیشە بڵێیـــن، کە بوونی ئەو شتەی لەم تێڕامانەدا بیری لێدەکرێتەوە شتێکە هەســـتی پێکراوە چونکە پێویستی بە هەســـتکردن نییە. پەیوەندییەکەشی بە تێڕامانەوە، وەکو پەیوەندی بابەتێکی هەستەکی نییە. ئەگەر لەو باوەڕەدابین بابەتە زانراوەکە لە ئاســـتی پلەی بوونـــی زاناکەدایە ئەوا بۆ ڕیالیزمی ســـادەگی دەگەڕێنێتەوە و دەبێت باســـی پەیوەندی نێوان ئەم دوو شتە بکەین. لێرەدا توشی کێشـــەیەکی گـــەورەی ڕیالیزم دەبین: چۆن دوو شتی جیاواز و ســـەربەخۆ پەیوەندی لەگەڵ یەکدی دروســـتدەکەن، بەتایبەتی چۆن ئەو پەیوەندییە ناوەکییەی ئێمە بە زانین ناوزەدی دەکەین، دروستدەکەن؟ ئەگەر یەکەمیان بە ئاگامەندی سەربەخۆ دابنیین هەرگیـــز ناتوانین بەو ئاگامەندییەوە ببەسـتینەوە، کە لە تێڕامانەکەماندا بیری لێدەکەینەوە. هەمیشە بە دووانی دەمێنێتەوە. ئەگەر بە جۆرێکی دیکەش بیریان لێبکەینـــەوە، ئاگامەندییە تێڕامانکەرەکە بـــە ئاگامەندی ئەو ئاگاییە دابنێین، کە تێڕامانی هەیە، ئەوا پەیوەندییەکەی نێوانیان دەرەکی خۆی دەردەخات. لەوانەیە بتوانیـــن بڵێین ئەو تێڕامانەی ســـەربەخۆیە و لە بابەتەکەوە دوورە بیرۆکەی ئەو ئاگامەندییـــەی لەلایە، کـــە بیردەکاتەوە. لێرەدا بـــەرەو ئایدیالیزم دەڕۆین. ئەو زانینـــەی لە تێڕامانەوە ســـەرهەڵدەدات بەتایبەتی کۆجیتـــۆ دڵنیابوونەکە خۆی دەدۆڕێنێت و دەبێت بە ئەگەر و پێناســـکردنیش توشی کێشەمان دەکات. لەسەر ئەو خاڵە ڕێکەوتووین، کە پێویستە بوون و تێڕامان و بابەتی تێڕامانەکە پێکەوە ببەستێتەوە. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت، کە ئەو ئاگامەندییەی خاوەنی تێڕامانەکەیە تێڕامانێکی ئاگامەندە.

بەڵام لەلایەکی دیکەوە، ئێمە پرســـیار لە بـــارەی ئەوەوەناکەین، کە ئەم دوو لایەنە بەتەواوی لە یەکدی دەچن یان نا. هەروەها، تووشی ئەو بوونە دەبینەوە، کە پێناســـەی بوون—بۆ—خۆ دەکات: ئەویش تێڕامانە چونکە دەسەلمێنرێت، کە تێڕامـــان ئەوەیە بیر لە شتێک دەکاتەوە. تاکو ئـــەو ڕادەیەی تێڕامانیش زانینە، ئەوەی بیری لێدەکرێتەوە دەبێت بابەتی تێڕامانەکە بێت. ئەمەش بوونی دوو شت

لە یەکدی جیادەکاتەوە. لەبەرئەمە پێویستە تێڕامان لە خۆڕا ڕووبدات و[وەستان] و بیرکردنەوە لە ئاستی شتێکدا نەبێت. ئێمە لە باسەکەمان لەسەر بوون—بۆ—خۆ ئاماژەمـــان بۆ ئەم بونیادی ئۆنتۆلۆجییە کردووە. بەڵام لەوێدا واتایەکی جیاوازی هەبوو. لە ڕاســـتیدا بە دوو زاراوەی (تێڕامانی تێڕامان)، کە سەربەخۆ ڕادوەستێت دوو لایەنمان نیشـــانداوە. لە تێڕاماندا کێشەی دوولایەنی کەمێک جیاوازە چونکە بابەتـــی تێڕامانەکە بۆ تێڕامانەکە هەیە. تێڕامـــان و بابەتەکەی وەکو دوو شتی سەربەخۆ دەردەکەون. ئەوەی جیایان دەکاتەوە هیچە.

لێرەدا پێویستە دوو خاڵ دەستنیشان بکەین: یەکەم، تێڕامان، وەکو گەواهێک لە ڕێگـــەی دیاردەوە هەیە. ئەمەش ســـەربەخۆییەکەی لەناودەبـــات. بوونی بە هەڵوێستەکەوە و هەڵوێستیش بە بوون—بۆ —خۆوە بەســـتراوە، کە تێڕامانەکەی هەیە. دووەم، تێڕامان لـــە شتێک تێڕامانەکە دەگۆڕێت، چونکە تێڕامان ئاگاییە لەخـــۆ لە کاتێکـــدا ئەو ئاگاییە تێڕامانەکەی لا ســـەرهەڵدەدات و بیر لە دیاردە بەرزەکە دەکاتەوە. ئەو تێڕامانەی بیر لە بابەتەکە دەکاتەوە دەزانێت، کە لەسەری دەڕوانن. ئەمەش لەو نموونەیەدا چاکتر دەردەکەوێت، کەسێک دەنوسێت و بەسەر مێزەکەدا ســـەری شۆڕکردۆتەوە و هەمانکات دەزانێت کەســـێکی دیکە لەپشتەوە ڕاوەســـتاوە و تەماشای ئەو دەکات. ئەوەی بیـــری لێدەکرێتەوە جۆرە ئاگاییەکە لەبارەی خۆیەوە و دەزانێت شتێک لە دەرەوەش هەیە. مەبەست لەوەیە، کە خۆی دەکات بە بابەت بۆ–، لەم لایەنەوە خۆی لە بابەتەکە جیا ناکاتەوە و هەمانکات دوور بەرانبـــەر خۆشی ڕادەوەســـتێت و ئەوەی بیری لێدەکاتـــەوە لە تێڕامانەکە سەربەخۆتر نییە.

هوســـرڵ بۆمان باســـدەکات، کە بابەتی تێڕامان "پێـــش تێڕامانەکە لەوێدایە خۆی دەردەخات". بەڵام نابێت بەهەڵەدا بچێن چونکە سەربەخۆیی ئەوەی هێشتا نەبووە بە بابەتی تێڕامان و نابێت بە دیاردەی تێڕامان، خەســـڵەتی خۆی وەکو دیاردە وندەکات. دیاردە ئەوەیە لە تێڕاماندا دەردەکەوێت. لە تێڕاماندا ئاگامەندی گۆڕانکاری تێدا ڕووەدات و ســـەربەخۆییەکەی لەدەستدەدات. لەکۆتاییدا، لەبەر ئەوەی هیچ شتێک تێڕامان و بابەتی تێڕامان لە یەکدی جیا ناکاتەوە. ئەو هیچەی لێـــرەدا ناتوانێت بوون بۆ خۆی دامەزرێنێت پێویستە دروســـتبکرێت. تەنیا ئەو بونیادەی لـــە بوونێکی یەکگرتودا هەیە دەتوانێت ببێـــت بە بناخەی نەبوون بۆ خۆی. لەڕاستیدا تێڕامان و بابەتەکەی ناتوانن ئەم هیچە دروستبکەن، کە جیایان دەکاتەوە. بـــەڵام تێڕامان، وەکو بوون—بۆ—خۆیەکی بـــێ تێڕامان یەک بوونە و بۆ بوون زیـــاد نەکراوە. ئەو بوونەیە، کە دەبێـــت نەبوونی خۆی بێت. دیاردەی ئاگاییەکی نوێ نییە ئاڕاســـتەی بوون—بۆ—خـــۆ کرابێت، بەڵکو بونیادی ناوەکی بوون—بۆ—خۆیە. بوون—بۆ—خۆیە، کە خۆی دەکات بەو بوونەی تێڕامانی هەیە و

بیردەکاتـــەوە . ئەو بوونەی بیر لە بوونی من دەکاتەوە شتێکی ئەودیو کات نییە، بەڵکـــو منم. من بـــەردەوام ئاگام لە بوونی خۆمە و مێـــژووی خۆم دیاریدەکەم. مێژووی مـــن و بوونم لەنێو—جیهاندا و بەردەوام بوونی دەروونم—ئەو بوون—بۆ—خۆیـــە پێکدەهێنن، کە منە و لەشێوازی ئـــەو بوونەدا دەژی، کە تێڕامانی هەیە. کەوابوو، دیاردەی تێڕامـــان لەناوبردنی بوون—بۆ—خۆیە. لەناوبردنێک، کە لەنێو خۆیدایە و ئەو بوونەش لەناوبردنەکەیە.

ئایا بنەڕەتی ئەم لەناوبردنە چییە؟ چ هاندەرێکی هەیە؟

لەگەڵ پەیدابوونی بوون—بۆ—خـــۆ و ئامادەبوونی لە بووندا پەرتوبڵاوبوونەوە ڕوودەدات: بوون—بۆ—خۆ لە دەرەوەی بوونی خۆیدا لە تەنیشت بوون—لەنێو—خۆدا لەنێو سێ ڕەهەندەکەی کاتدا ووندەبێت. ئەم بوونە لە دەرەوەی خۆیدایە چونکە تێڕامانـــی هەیە و دەڕوانێتە دەرەوەی خـــۆی. تێڕامان ئەگەرێکی بەردەوامی ئەم بوونەیە، کە دەتوانێ بوونی پێبدۆزێتەوە. هەروەها لە ڕێگەی تێڕامانەوە ئەم بوونە لـــە دەرەوەی بوونیدا دەژی و خـــۆی وونکردوە؛ بوونی خۆی دەدۆزێتەوە و خۆی دەناسێت. ئەو بە چاوی خۆی خۆی دەبینێت. ئامانجی ئەمەش، بەکورتییەکەی، گرتنی ئەو بوونەیە، کە لە دەست خۆی ڕادەکات.

گرنگە ئەو بوونە خۆی بدۆزێتەوە و خۆی بکات بەوەی هەیە. هاندەری تێڕامان دوو لایەنی هەیە: لە لایەکەوە هەوڵدەدات خۆی بە دەرەوە بگەیەنێت و لە لایەکی دیکەوە لەناوەوە دەمێنێتەوە. بوونێکە یەکێتی ناوەوە و دەرەوە دروستدەکات.

ئـــەم هەوڵدانـــە بۆ دۆزینەوەی خۆی و خۆکردن بـــە بناخە بۆ بوونی خۆی و ڕاکردن لە دەســـت خۆی ئاکامێکی ســـەرنەکەوتوی هەیە. لەڕاستیدا تێڕامان ئەم ســـەرنەکەوتنەیە. ئەم بوونە هەر ئەو بوونەیە بوونی ونبووی خۆی دەدۆزێتەوە. خـــۆ دۆزینەوەکەش شێوازێکـــی بوونە؛ بوون—بۆ— خۆیە لـــە شێوازی ڕاکردندا. بوون—بۆ—خـــۆ دەیەوێت ببێت بەوەی هەیە یـــان ئەو بوون—بۆ—خۆیەیە، کە بۆ خۆیەتی. کەوابوو، بوون—بۆ—خۆ لە هەوڵدانەکەیدا بۆ دۆزینەوەی خۆی بۆ بوونی خـــۆی دەگەڕێتەوە. ئەو بوونـــەی دەیەوێت ببێت بە بناخـــەی بوونی خۆی ئەو بناخەیە لـــە نەبوونی بوونی ئەودایـــە. ئەم بوونە بەردەوام خـــۆی لەناودەبات. هەروەها، گەڕانەوە بـــۆ خۆ جۆرە دووڕییەک لەنێوان خۆی گەڕاوە و ئەو خۆیەدا دروستدەکات، کە بۆی گەڕاوەتەوە. ئەم گەڕانەوەیە دەبێتە هۆکاری سەرهەڵدانی نەبوون لەم بوونەدا. ئەوەی دەتوانێت بوون—بۆ—خۆ بدۆزێتەوە ئەو بوونەیە، کە لە بناخەوە بوون—بۆ—خۆیە. کەوابوو، دۆزینەوەی ئەم بوونە دەکەوێتە سەرشانی بوون— بۆ—خۆ و بوونە دۆزراوەکەش دەبێت بوون— بۆ—خۆ بێت.

ئـــەم دوو بوونە یەک بوونن. بەڵام لە پێنـــاوی دۆزینەوەی خۆیدا ئەم بوونە

دووروییەک لەنێوان بوونی خۆی و ئەو بوونەدا لەنێو یەکێتیی بووندا دروستدەکات، کە بە دوایدا دەگەڕێت.

تێڕامان، وەکو هەوڵدانی بوون—بۆ-خۆ بۆ دۆزینەوەی بوونی خۆی جۆرێکە لە ناوبردن و دەکەوێتە نێوان بوونی سادە و ڕەوانی بوون—بۆ— خۆوە و بوون—بۆ— ئەوان. هەوڵدانی بوون—بۆ—خۆیە بۆ دۆزینەوەی بوونی خۆی، وەکو ئەو بوونەی، کە نەبوو نییە.

ئایا هیچ یاسایەک هەیە، لەبەر ئەوەی بوون—بۆ—خۆ کاتییە، تێڕامان سنوردارییکات؟ ئێمە لەوباوەڕەداین نییە. بۆ ئەوەی پەیوەندی نێوان کات و تێڕامانمان بۆ دەرکەوێت، پێویستە دوو جۆر تێڕامان لە یەکدی جیابکەینەوە: تێڕامان ڕەوان یا ناڕەوانە. تێڕامانی ڕەوان ئامادەبوونێکی سادەی تێڕامانە لەبەردەم ئەو بوونەی ڕووبەڕووی دەبێتەوە. ئەمەش شێوازی بنەڕەتی تێڕامان و فۆرمێکی ئایدیالە؛ ئەو بناخەیەیە، کە تێڕامانی ناڕەوانی لەسەر ڕادەوەستێت. تێڕامانی ناڕەوان، کە لەدواییدا ڕوونیدەکەینەوە، تێڕامانی ڕەوانی تێدایە، بەڵام لەوێدا ناوەستێ و ڕەتی دەکات.

ئایا خۆسەلماندن و داواکارییەکانی تێڕامانی ڕەوان چین؟ تێڕامان ڕوو لەو بابەتە دەکات، کە مەبەستێتی. لە دەرەوەی ئەودا تێڕامان نادۆزینەوە. بەڵام، لەو حاڵەتەدا، کە تێڕامان ڕوو لە دەرەوە دەکات هێشتا لەنێو خۆیدایە. ئەمەیە وا لە ئێمە دەکات بڵێین، بابەتی تێڕامان بابەتێکی دەرەکی لەپێشتر نییە. لەڕاستیدا ئەو ئاگامەندییەی دەڕوانێتە بابەتەکە هێشتا نەچۆتە دەرەوەی خۆی و نەبووە بەوەی لە ئاگامەندییەوە جیابووبێتەوە. نەبووە بەو بابەتەی بۆچوونی خۆمانی لەسەر ڕاگرین. بۆ ئەوی ئاگامەندی بیر لە خۆی بکاتەوە دەبێت لەگەڵ ئەو بوونەدا، کە بیری لێدەکرێتەوە جیاواز بێت و ئەوەش نەبێت، کە نییە. ئەمەش بوونی—ئەوانی— دیکە دەردەخات.

تێڕامان زانینە سەبارەت بەوەی گومانپێکراو نییە. هەڵوێستی ڕاوەستانی لە ئاستی بابەتەکەیدا هەیە و بوونی ئەو ئاگامەندییەش دەسەلمێنێت، کە بووە بە بابەتی بیرکردنەوە. بەڵام هەموو سەلماندنێک ڕەتدانەوەشە. سەلماندنی ئەم بابەتە لەهەمانکاتدا ڕەتدانەوەشێتی. هەروەها بۆ ئەوەی بزانین دەبێت خۆمان بکەین بە وی دی. لێرەدا تێڕامان ناتوانێت بەتەواوی خۆی بکات بە هیچ شتێک بێجگە لەوەی ڕووی تێکردوە چونکە ئەو دەیەوێت ببێت بەوەی لە ئاستیدا ڕاوەستاوە.

بەڵام سەلماندنەکەی ناتەواوە چونکە ڕەتدانەوەکەی بەتەواوی بەکار نەهێناوە. لەبەرئەمە خۆی لە بابەتی بیرکردنەوەکەی جیاناکاتەوە و بۆچوونی بەرانبەر بابەتەکەش نییە. زانینەکەی گەرێنتییە و لەگەڵ بابەتەکەدا یەکیان گرتوە.

هەمووشتێک بە یەکجار دراوە و نزیکبوونەوەیەکی ڕەهای تێدایە. ئەوەی ئێمە بە زانینی دادەنێین لایەن و بەرزی و نزمی تێدا دەبینرێت. تەنانەت زانینی ماتماتیکی پەیوەندییان بە ڕاستییەکانی دیکەوە هەیە و بە یەکجار خۆیان دەرناخەن. بەڵام زانینی تێڕامان لە بارەی بابەتەکەیەوە[کە خۆیەتی] لە بابەتەکەیەوە دوور نییە و پێویستی بە باسکردنیش نییە. ئەو تەنیا لە ئاستی بابەتەکەیدا ڕادەوەستێت و هیچیان فێر ناکات.

لەو کاتەدا زانین سەبارەت بابەتێکی دەرەکی پەیدادەبێت بابەتەکەش دەردەکەوێت، بەڵام بابەتەکە لە خۆدەرخستنەکەیدا درۆمان لەگەڵ دەکات. بەڵام لە خۆدەرخستنی تێڕاماندا بوونێک ڕاوەستاوە، کە لەپێشتریش خۆی بۆ ئێمە دەرخستبوو. لە تێڕاماندا ئەوەی خۆی دەردەخات تێڕامانە. بابەتەکەی بوونێکی دەرەکی نییە تاکو خۆی دەرخات، بەڵکو بوونێکە، کە خۆی دەرخستوە. تێڕامان بڕوانامەیە نەک زانین. هاندەری بنەڕەتییە بۆ تێگەیشتنی پێش—تێڕامان لەوەی دەمانەوێت بیدۆزینەوە.

بەڵام، ئەگەر تێڕامان ئەوە بێت تێڕامان ڕووی تێدەکات، ئەم یەکێتییەی بوونیش یاساکانی سنوردارەکات، ئەوا پێویستە ئەو خاڵەش باسبکرێت، کە تیڕامان دەبێت بە ڕابردوو هەروەها داهاتووش بۆ بوونی خۆی. کەوابوو نابێت دەستکەوتی تێڕامانەکەی دێکارت یان کۆجیتۆکەی بە ساتە نەبڕاوەکانەوە ببەستینەوە. ئەمەش ئاکامی ئەو باوەڕەیە، کە گوایە بیرکردنەوە ڕابردوو لەنێو خۆیدا هەڵدەگرێ و داهاتووش دیاریدەکات. لەم ڕووەوە دێکارت دەڵێت؛ من گومان دەکەم، کەوابوو من هەم. چی بەسەر میتۆدی گومانکارییدا دێت ئەگەر گومان بە ساتەکانەوە ببەستینەوە؟ هەڵبەتە ئاکامەکەی پاشخستنی حوکمدانە.

بەڵام پاشخستنی حوکمدان گومان نییە و بونیادی پێویستی گومانکردنە. بۆ ئەوەی گومان هەبێت، پاشخستنی حوکمدان پێویستە و ناتەواوی ئەو هۆکارانە پەیدایدەکەن، کە ڕێگەمان نادات زانینەکە بسەلمێنن یان ڕەتیبدەنەوە. گومان لەسەر بناخەی تێگەیشتنی پێش—ئۆنتۆلۆجییانە پەیدا دەبێت و داوای دۆزینەوەی ڕاستیمان لێدەکات. ئەم تیگەیشتن و داواکارییە واتا بە گومان دەبەخشێت و ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی لەنێو جیهاندا سەرقاڵ دەکات؛ ئەوان بابەتێکی زانین و گومان لەنێو کاتێکی جیهانیدا دەهێننە پێش. کەوابوو، گومانکردن جۆرێکە لە هەڵوێست، هەڵوێستی ڕاستەقینەی مرۆڤایەتییە لەنێو جیهاندا. ئەو کاتەی خۆمان لەنێو گومانەدا دەدۆزینەوە بەرەو ئەو داهاتووە ڕێدەکەین، کە کۆتایی شاردۆتەوە. خۆمان دەگەیەنینە ئەو دیوو ڕابردوو، کە هاندەر و قۆناخەکانی گومانکردنمان نیشان نادات. ئێمەش لە گوماندا بەرەو دەرەوەی خۆمان دەڕۆین و لەنێو ڕانەبردوودا و لە جیهاندا ڕوو لە بابەتە گومانلێکراوەکە دەکەین.

ئـــەم خاڵانەی ڕوونمانکردنەوە بۆ هەموو دەســـتەواژەیەک دەبێت، کە تێڕامان دروستیان دەکات: بۆ نموونە، من دەخوێنمەوە، من خەودەبینم، من هەستدەکەم، من کاردەکەم. ئەم دەستەواژانە، لە لایەکەوە ڕێگەمان نادەن بەڵگە بۆ سەلماندنی تێڕامانەکەمـــان دامەزرێنین. لـــەم حاڵەتەدا ئەو زانینە لەبـــارەی خۆمەوە هەمە دەتوێتـــەوە و لەگـــەڵ بوونمدا دەبێت بـــە ئەگەرێکی ڕووت (چونکـــە بوونی من لەو ســـاتەدا بوون نییە) یان دەبێت یاســـای تێڕامان بەسەر هەموو ڕاستەقینەی مرۆڤایەتییـــدا بسەپێنیـــن؛ بۆ نموونە، بۆ ڕابردوو، ڕانەبـــردوو، داهاتوو هەروەها بابەتەکەی دابنێین. بەڵام تێڕامان بوون—بۆ—خۆیە، کە بە دوای خۆیدا دەگەڕێ و دەیەوێت هەمووی بوونی خۆی بەردەوام بدۆزێتەوە. بوون—بۆ—خۆ بوونێکی کاتی هەیە و ئەمەش بەم ئاکامانەمان دەگەیەنێت:

یەکـــەم، تێڕامـــان، وەکو شێوازی بوونی بوون—بۆ—خـــۆ دەبێت کاتی بێت و ڕابردوو و داهاتووی خۆی بێت.

دووەم، تێڕامان یاساکانی خۆی بەسەر ئەگەرەکاندا ساخدەکاتەوە. ئەگەرەکان ئێستای من و ڕابردووی منیش بوون. هەروەها تێڕامان ساتی نییە. ئەمەش ئەوە ناگەیەنێت تێڕامان لە داهاتوودا داهاتووی ئەو بابەتە دەبینێ، کە ڕووی تێدەکات و لـــە ڕابردووی ئەویشـــدا ڕابردووی ئەو ئاگامەندییە هەیە، کە دەبێ بناســـرێت. بەپێچەوانەوە، لە ڕێگەی ڕابردوو و داهاتووەوە تێڕامان و بابەتەکەی لەنێو بوونە یەکگرتوەکانیاندا جیادەکرێنـــەوە. داهاتووی تێڕامان دامەزراندنی ئەگەرەکانێتی. بە هەمان شێوە ئەمە بۆ ڕابردووی تێڕامانیش دروســـتە. لەم بۆچوونەوە، تێڕامان پـــەرش و بڵاو دەبێتەوە؛ بەڵام لەبەر ئەوەی لەبەردەم خۆیدا ئامادەیە، ئەوا بەم خۆ ئامادە بوونەوە لەنێو ڕەهەندەکانی کاتدا هەیە.

دەشێ هەندێک بڵێن چۆن تێڕامان سەبارەت ڕابردوو توشی هەڵەکردن دەبێت. منیش دەڵێم، ئەو خۆی لە هەڵەکردن دەپارێزێت ئەگەر ڕابردوو، وەکو دێوەزمەی ڕانەبـــردوو لە شێوازی بیرۆکەدا نەبێت. ئـــەو کاتەی دەڵێم من دەخوێنمەوە، من گوماندەکـــەم، من هیوادارم و هتد، من لە ڕانەبردوومەوە بۆ ڕابردوو دەگەڕێمەوە. ئێستا لـــە دەربڕینی ئەو حاڵەتانەدا توشی هەڵە نابـــم. بەڵام لەوێدا، کە بیر لە ڕابـــردووم دەکەمەوە توشی هەڵەدەبم چونکـــە پەنا بۆ یادەوەری دەبەم. من لەم حاڵەتەدا بیردەکەمەوە و ڕابردووی خۆم نیم. کەوابوو، تێڕامان ئاگاییە لەنێو سێ ڕەهەندەکـــەی کاتدا. ئاگاییەکە بێ بیرکردنەوە لەنێو ئەو ئاگاییەدا، کە بەردەوام بیردەکاتەوە و دەمێنێتەوە. بـــۆ تێڕامان ڕابردوو لەگەڵ ڕانەبردووی ئەو بابەتەی تێڕامان ڕووی تێدەکات بوونێکی لەپێشـــتریان هەیە و لە دەرەوە دانراون: ئەوان تەنیـــا لەنێو بوون—بۆ—خـــۆدا نین، بەڵکو بۆ بوون—بۆ—خۆشـــن، کە (هیچ) لە یەکیان جیادەکاتەوە. بە تێڕامان ڕەوتەکە بەو بوونە دەگات، کە لە دەرەوەیە و لە

دەرەوەش نییە. هێشتا تێڕامانی ڕەوان لەوێدا، کە نایەوێ ببێت بە شتێکی، وەکو بوون—لەنێو—خۆ کات دەدۆزێتەوە. ئەگەرەکانی خۆی دەبینێت. ڕانەبردووی خۆی بە ڕەهەندێکی بەرز دادەنێت. تەنانەت ڕابردووشی، کە بووە بە بوون—لەنێو—خۆ بە ڕانەبردووەوە دەبەستێتەوە. تێڕامان، بوون—بۆ—خۆ، وەکو بابەتێکی نایاب بۆ خۆی دەدۆزێتەوە؛ بوون—بۆ—خۆ، وەکو ئەو (خۆ)یەی لە دەرەوەی خۆیدایە و هەمیشەش خۆیەتی و لە ڕەهەندەکانی ڕابردوو، ڕانەبردوو هەروەها داهاتوودا لەنێو جیهاندایە. کەوابوو، تێڕامان کات دەردەخات و بوونی تایبەتمەندی (خۆ) ش، وەکو هەبوویەکی مێژوویی دیاریدەکات. بەڵام ئەو بەردەوامییە دەروونییەی ڕۆژانە سودی لێوەردەگرین و دەبێت بە زنجیرەی ساتەکانمان بەپێچەوانەی مێژوو بوونەکەیە. لەڕاستیدا دەستکردی گۆڕانکارییە دەروونییەکانە. ئەم خۆشییەی هەمە، بۆنموونە، ئەو حاڵەتە دەروونییەیە پاش ناخۆشی توشم بووە و پێس ئەویش، دوێنێ بە حاڵەتێکدا تێپەڕیم، کە شەرمەزاریکردم. پەیوەندییەکانی، وەکو پێشتر و پاشتر لەنێوان ئەم حاڵەتە گۆڕاوانەدا دادەنرێن. هەروەها ئەمانە ئەو حاڵەتانەن بۆ دیاریکردنی کات بەکاردێن. کەوابوو، تێڕامانی مرۆڤ—لەنێو-جیهاندا و لە ژیانی ڕۆژانەیدا، لەنێو حاڵەتە دەروونییەکانیدا پەیوەندییەکی دەرەکی زنجیرەی حاڵەتەکان دەردەخات.

من باسی ئەو خۆشییە دەکەم هەمە یان حەزدەکەم هەمبوایە؛ ئێمە دەڵێین لەنێو خۆشی منداییە. ئەمەش لەوەدەچێت من ئەو خۆشییەم هێنابێتەکایەوە یان وەکو شێوازە بڕاوەکانی سپینۆزا، کە لە خەسڵەتەکان جیا بۆتەوە، شتێک بێت لە من دابڕابێت. تەنانەت دەڵێین، من ئەم ئەزموونی خۆشییەم هەیە و ئەویش هات و، وەکو مۆر بەسەر کاتی منەوە خۆی نەخشاند؛ یان باشترە بڵێم، وەکو ئەوەوایە خۆشی و هەستکردن و بیرۆکەکان میوانی ئێستای من بن. ناکرێت بە وەهم دایانبنێین. بەردەوامبوونی دەرووی ڕەوتێکی کۆنکرێتییە. بەکورتییەکەی، فاکتۆرە دەروونییە بەردەوامەکان فاکتۆری ئاگامەندین. بێگومان ڕاستەقینەی ئەم فاکتۆرانە بابەتە دەروونییەکانن، بەتایبەتی لەو حاڵەتانەدا، کە پەیوەندییەکەیان بەدەروونەوە، وەکو حاڵەتی غیرەکردن، ڕق و کینە، پێشنیار و فێڵ و تەڵەکەبازی و هتد، دیارە. هەمانکات ناتوانین بوون—بۆ-خۆ، کە دەبێت بەبناخەی بەکاتبوون ئەم خەسڵەتانە بێت. ئەگینا یەکێتی بوونی پەرتوبڵاو دەبوەوە و هەر بەشێکی بوونی لە دەرەوەدا بەرانبەر بەشەکانی دیکەی ڕادەواستا و جارێکی دیکە کێشەی کات سەریهەڵدەدایەوە. دەگونجێت بوون—بۆ—خۆ بە ڕابردووی خۆی دابنێین، بەڵام ناکرێت بڵێین ئەو خۆشییەی من هەمە لەو خەمەوە سەریهەڵداوە، کە لەپێشتر توشم بوو.

زانا دەروننناسەکان ئەم فاکتۆرە دەروونییانەیان لە ئاستێکی نزم داناوە و لەو

باوەڕەدان پەیوەندییان بە یەکدییەوە هەیە. گوایە هەورەگرمە پاش بێدەنگییەکی درێژخایەن دەبیسترێت. ئەمە دروستە، بەڵام پەیوەندییەکەیان بەزنجیرە دانەناوە چونکە باسی بناخە ئۆنتۆلۆجییەکەیان نەکردوە. لەڕاستیدا، ئەگەر ئێمە لە واتای بوون—بۆ—خۆ، وەکو بوونەوەرێکی مێژوویی تێبگەین، ئەوا فاکتۆرە دەروونییەکان لەناودەچن. حاڵەت و کردەوەکان نامێنن و ڕێگە بۆ بوون—بۆ-خۆ خۆشدەکەن تاکو بەوجــۆرە خۆی دەربخات، کە بەبێ ئەو یان بەبێ تایبەتمەندێتی ئەو، وەکو تاک پرۆسەی مێژووی نابێت. ئەم بناخەیە دەبێت بە سەرچاوەی بەردەوامبوونەکە و بە باری گرانی ڕابردوویەوە ڕوو لە داهاتوو دەکات. لێردا بۆمان دەردەکەوێت ئەم فاکتــۆر و حاڵەتانە لەنێو بوونی ئەودا بوون نین. ئەوەی هەیە پەیوەندی ناوەکی نێوانیانە لەم بوونداو و بەبێ بوون—بۆ—خۆ نادۆزرێتەوە.

ئێمە لەبەردەم دووجۆر کاتدا ڕادەوەستین: کاتی بنەڕەتی، کە بوونی ئێمەیە. دووەمیــش کاتی دەروونی، کە کتوپڕ دەردەکەوێــت و ناتوانێت لەگەڵ شێوازی بوونمــان هاوتەراز دابنرێــت. ئەم جۆرە کاتە، وەکو ڕاســتەقینەیەکی دەروونی بابەتی لێکۆڵینــەوەی زانستانەیە و ئامانجی کردەوەکانی مرۆڤە (من هەوڵدەدەم کارێــک بکەم تاکو ئانا منــی خۆشبوێت)، (هەوڵدەدەم خۆشەویستی ئەو بۆ من دروستبێت). ئەم کاتە دەروونییە ڕاستەوخۆ لە کاتە بنەڕەتییەکەوە سەرهەڵنادات؛ کاتی بنەڕەتی بناخەی بوونی خۆیەتی. بەڵام کاتی دەروونی لەسەر بوونی خۆی ڕاناوەســتێت و بەردەوام بوونی فاکتۆرەکانە. لەسەرو ئەمانەوە، کاتی دەروونی بەبــێ تێڕامان و بیرکردنــەوە نییە. بیرکردنەوە کاتی دەروونی دروســتەکات. ئەو پرســیارەی لێرەدا پێویستە بکرێت ئەوەیە، ئایا چۆن تێڕامان، کە ڕەوان و ســادەیە ئەم کاتە دەروونییە پێکدەهێنێت؟ پێویستە تێڕامانی ڕەوان و ناڕەوان لــە یەکدی جیابکەینــەوە. ئەوەی بەردەوامبوونی کاتــی دەروونی پێکدەهێنێت تێڕامانی ناڕەوانە. ئەوەی ڕۆژانە توشمان دەبێت ڕەوان نییە. تێڕامانی ڕەوان پاش گۆڕانکاری دروســت دەبێت. لە شێوازی خەم دەربڕیندایە. ئێمە لێرەدا جێگەمان بۆ باسکردن لەسەر خەم ڕەوانەوە نییە. ئەوەی مەبەستمانە ڕوونکردنەوەی واتای تێڕامانــی ناڕەوانە. ئەو تێڕامانە کاتی دەروونی بە ئێمە دەناســێنێت. تێڕامان، بــەو جۆرەی ڕوونمانکردەوە ئەو جــۆرە بوونەیە، کە بە بوون—بۆ—خۆ ناوزەدی دەکەین و دەیەوێت ببێت بەوەی هەیە. کەوابوو، تێڕامان لە مەبەست بەدەر نییە و بوونێکــی بێباک و گوێنەدەری نییە. ئەو هەمیشــە (بۆ) شتێکە. بوونێکە، کە لــە بناخەیدا (بۆ) هەیە. واتای تێڕامان کەوابوو، لە بوون—بۆ—خۆدایە. بەئاشکرا دەتوانین بڵێیــن تێڕامان ئەو بوونە-بۆ—خۆیەیە، کە بۆ دۆزینەوەی خۆی بوونی خــۆی لەناودەبــات. تێڕامان لەگــەڵ ڕوونکردن لە بابەتەکــەی لە بوونی خۆی ڕادەکــات و نایەوێــت، وەکو ئەو شتــە بمێنێتەوە، کە هەیــە. بۆ ئەوەی خۆی

بدۆزێتـــەوە و بگات بە خۆی لە بوونی خـــۆی ڕادەکات. ئەمەش دەبێتە هۆکاری دۆزینـــەوەی تێڕامانـــی ڕەوان.

تێڕامانی ناڕەوان، لەگەڵ وەستان لە ئاستی بابەتەکەیدا دەبێت بە بوون–لەنێو – خۆ. هاندەرەکەی، وەکو لەپێشـــتر باســـمانکرد، دوو لایەنی هەیە؛ لەنێو خۆیدا دەمێنێتەوە و لە دەرەوەشدایە. تێڕامانی ناڕەوان وەســـتانە لەبەردەم بابەتەکەیدا و دەیەوێت ببێت بەو بابەتە.

ئەمـــەش ئەوە دەگەیەنێت، کە تێڕامانی نا—ڕەوان ســـێ لایەنی هەیە: خودی تێڕامان، بابەتی تێڕامان و ئەو بوونە–لەنێو—خۆیەی پاش تێڕامانەکە سەرهەڵدەدات. ئەمـــەش بۆ تێڕامان یان بوون—بۆ—خۆ پرۆژەیـــە و بوونی شتێک نییە هەبێت، بەڵکو دروســـت دەکرێت. بابەتێکە تێڕامـــان ڕووی تێدەکات و بوونی دەردەخات. هەمانکات، نابێت ئەم بوونە–لەنێو–خۆیە بە بەها دابنرێت چونکە بابەتێکە بوونی بۆ هەموو تێڕامانێک پێویستە. ئەو بابەتە بەرزەیە لە دەرەوەی تێڕاماندا و هەموو تێڕامانێک ڕووی تێدەکات. هەڵوێستی تێڕامان لە ئاستی بابەتەکەشدا بەمجۆرەیە؛ یەکەم، ڕووکردنە بابەتەکەیە لە لایەن تێرامانەوە.

دووەمیـــش، دیاریکردنـــی بۆچوونە بەرانبەر بابەتەکە. لـــە داکەوتدا ئەم دوو هەڵوێستـــە یەک شتـــن چونکە ڕەتدانـــەوەی تێڕامان بۆ بابەتەکـــە دیاریکردنی بۆچوونـــە. دەبینیـــن بابەتکردنەکە پەیوەندی بە خۆ جیاکردنـــەوەی تێڕامان لە بابەتەکەیـــەوە هەیە. خۆ جیاکردنـــەوەی تێڕامان ئەوە دەردەخات، کە بۆ ئەوەی بابەتی تێڕامان هەبێت، تێڕامان بابەتەکەی بە شتێکی جیاوازتر لە خۆی دادەنێت. بەهەرحـــاڵ، ئەم تێڕامانە لە بـــڕوای خراپدا هەیە. پەیوەنـــدی نێوان تێڕامان و بابەتەکـــە دەبڕێت. بانگەشەی ئەو خاڵەش دەکـــات، کە تێڕامان لە شێوازی ئەو بوونـــەدا، کە نییە و لە کاتـــی ڕووکردنی لە بابەتەکە ئەو بابەتە نییە و جیاوازە. تێڕامان لە بڕوای خراپدا دەژی ئەگەر خۆی بە دەرخستنی ئەو بابەتە دابنێ، کە من—دروســـتیدەکەم. بەڵام، دەبێت ئەوەش بزانین ئەو لەناوبردنە ڕادیکاڵە ڕاست یان ڕوودانێکی مێتافیزیکی نییە. ڕوودانی ڕاست لە پرۆسەی سێیەمدایە، کە دەبێت بە بوون بۆ ئەوان. تێڕامانی نا—ڕەوان هەوڵدانی بوون—بۆ—خۆیە بۆ ئەوەی ببێت بـــە شتێکی دیکە و هەمانکاتیـــش، وەکو خۆی بمێنێتەوە. ئەوەی تێڕامان ڕووی تێدەکـــات و لە دەرەوەی تێڕامانداید، وەکو بابەتێکی بەرز خۆی دەردەخات تەنیا بوونێکە، کە تێڕامان دەتوانێت لە بارەیەوە بڵێێت، ئەو شتەیە، کە خودی تێڕامان نییە. بەڵام ئەو بوونە ســـێبەرە و دروســـتکراوە. تێڕامانیش بۆ ئەوەی خۆی لەو بابەتە جیابکاتەوە دەبێت خۆی بکات بە ئەو. ئەم سێبەرەی بوون و پەیوەندییە پێویستـــەی تیڕامانی ناڕەوانە لە زانستی دەروونناســـیدا بـــە فاکتۆری دەروونی ناوزەد دەکرێت. کەوابوو، فاکتۆری دەروونی سێبەری ئەو بابەتەیە تێڕامان ڕووی

تێدەکـــات. لێرەدا، تێڕامان ئەگەر (بوونێکی—بۆ—خـــۆی لەنێو—خۆ) بێت دەبێت بـــە ناڕەوان. ئەوەی خۆی بۆ تێڕامان دەردەخـــات شتێکی کاتی و بێ ناوەڕۆکی مێژوویی نییـــە. بوونێکە خاوەنی ناوەڕۆک و بونیادێکـــی دامەزراو. یەکێتی ئەم بوونانـــەش ژیانی دەروونی پێکدەهێنێت. تێڕامانی ناڕەوان زانینێکی لەپێشـــترە؛ دەتوانیـــن بڵێین، کە زانینـــی تێڕامانی دەروون هەیە. هـــەر یەکێک لە فاکتۆرە دەروونییەکان خەســـڵەتی ڕاســـتەقینەیان، وەکو بابەتی تێڕامان هەیە. بەڵام لە ئاستی خۆیان دابەزیون و بوون بە شتێکی لەنێو—خۆ. ڕوونکردنەوەی زۆرتریش لەبارەی دەروونەوە ڕووناکی دەخاتە سەر ئەم بابەتە لەنێو—خۆیە.

١. مەبەســـت لە دەروون (خۆ)یە و هەموو دۆخ و خەسڵەت و چالاکییەکانیشی دەگرێتەوە. (خۆ) لە ڕێزماندا دوو واتای هەیە (من) و (خۆم)؛ ئەمەش کەسایەتی ئێمـــە، وەکو کەســـایەتییەکی یەککرتـــوی بەرز دەردەخات. باســـی ئەمەمان لە شوێنێکـــی دیکەدا کردوە. ئێمـــە خۆ یان بکەرین، کارتێکەر یـــان کارتێکراوین، خۆبەخشـــین یان بابەتێکی گونجـــاو، کە حوکمیان بەســـەردا دراوە و لەبەردەم لێپرسینەوەیەکدا ڕاوەستاوین.

خەســـڵەتەکانی (خۆ) لە چاکەکان و تەوانـــا و هەڵسوکەوتەکان پێکهاتوون. خۆ خەسڵەتی تورەبوون، کۆششـــکەر، غیرەتکەر، هەستیار و هتد یە. پێویستە ئەو خەســـلەتانەش بناسینەوە، کە پەیوەندییان بە مێژوومانەوە هەیە و بەمجۆرە دەردەکەون؛ من دەتوانم تەمەنی خۆم دەربخەم، بڵێم ماندووم، بەڕەو لاوازی دەڕۆم یان پێشدەکەوم؛ دەتوانم بڵێم سەرکەوتنم مسۆگەر کردووە یان بەپێچەوانەوە هێدی تامی خۆش و سێکس پاش نەخۆشکەوتنێکی گران ناکەم. دۆخەکان بەپێچەوانەی خەســـڵەتەکانەوە بە هێزەکی هەن و دەبن بە کردەکی. خۆشەویستی، ڕق و غیرە دۆخن. نەخۆشی، لەوێدا نەخۆشەکە هەســـتی پێدەکات و توشی دەبێت حاڵەتە. بەهەمان شێوە ئەو هەڵسوکەوتانەی لە دەرەوە بە کەســـایەتی منەوە نوساون و من لەگەڵیاندا دەژیم بۆ بوونم دەبن بە حاڵەت. ئەوەی نییە، تاڕاوگەنشـــین، یان ســـەرکەوتن حاڵەتن. دەتوانین جیاوازی نێوان خەسڵەت و حاڵەت ڕوونبکەینەوە: دوێنێ پاش ئەوەی تورەبووم هەڵچونەکەم لە شێوازێکی ســـادەدا تاکو ڕادەیەک مایەوە. بەپێچەوانەی ئەمەشەوە، پاش کردەوەکەی پیتەر نواندی و من ناڕازبووم لەسەری، ڕقەکەم، وەکو هەستکردنێکی ڕاستەقینە هەرچەندە من ئێستا لەوانەیە بیـــر لە شتێکی دیکە بکەمەوە، بەردەوام ماوەتەوە. هەروەها خەســـڵەت شتێکی زکماکە یان دراوە، کە کەسایەتی هەیەتی. حاڵەت شتێکە بە سەر مندا ڕوودەدات. هەندێکجار شتێک هەیە دەکەوێتە نێوان حاڵەت و خەســـڵەتەوە. بۆنموونە، ڕق و کینەی (پـــۆزۆ دی بۆرگۆ) بەرانبەر ناپلیـــۆن هەرچەندە پەیوەندییەکی بڕاوە و تەمـــەن کورت لەنێوان ئەو دوو مرۆڤەدا دیاریدەکـــات، بەڵام پێکهاتەیەک بوو لە

کەســـایەتی پۆزۆدا. مەبەســـت لە کردەوە چالاکییەکانی تاکە کەسە؛ ئەو ڕێگە و مەبەســـتانە دەردەخات بۆ گەیشتن بە کۆتایی دەیانگرینەبەر. ئەم کردەوانەش لە دەرەوەی بوون—بۆ—خۆدان و تێهەڵکێشـــەیەکی بـــەرزی دەروونین. مەشقکردنی یاریزانێکی مشتبازی کردەوەیەکی بەرزە و یاریدەی بوون—بۆ—خۆ دەدات لە ڕێگەی مەشقکردنەکەوە بوونی خۆی بناســـێت. ئەمە بەسەر توێژینەوە و گەڕانی زانست و هونەرمەند و تەنانەت پڕوپاگەندەی دەســـتەڵاتمەدارێک لـــە کاتی هەڵبژاردندا دەســـەپێت. لەم کردەوانەدا بوون—بۆ—خـــۆ دەبێت بە نوێنەری بوونێکی بەرز لە جیهاندا و لایەنێکی دەرەکی بوونی خۆی دیاریدەکات.

٢. چەمکی (دەروونی) بە کاتیگۆری زانینەوە بەستراوە. پەیوەندی بە کارکردنی تێڕامانـــەوە هەیە. لە کاتێکدا بوون—بۆ—خۆ تێڕامانی نییە، دەبێت بە شێوازێکی لە بیرکردنەوە بەدەر. ئەوانـــەی بە مەحاڵ دادەنرێن ئەگەرن لەنێو جیهاندا. هەر شتێک بـــۆ بیرکردنەوە یان بیرنەکردنەوە دەرکەوێت بەحاڵەتەوە بەســـتراون. لە ئاکامدا ئەو گۆڕانکارییانەی بیرکردنەوە لە جیهاندا دەیان خاتە گەر لەشمان، وەکو ئامێرێک بۆ ئەنجامدانیان بەکار دەهێنێت.

ئەو کەســـەی توڕەیە تەماشای بەرانبەرەکەی دەکات و ڕوخساری دەبینێت، وا هەستدەکات ئەو ڕوخسارە داوای مشتێکی لێدەکات. ئێمە هەندێکجار دەڵێین (لەشی بـــۆ لێدان دەخورێت) یان (بە دوای کێشـــەدا دەگەڕێـــت.) لەشمان، وەکو ناوەند بـــۆ حاڵێهاتـــن بەکارهێناوە. لە ڕێگەی لەشەوە هەســـت بـــە هەندێک حاڵەتی، وەکو (خەریکە دەخۆینەوە، یارمەتی بـــە ڕێگەوەیە یان خەریکە ئاژەڵێکی درندە دەکوژین) دەکەین. لەم حاڵەتانەدا لە پەیوەندی ئۆنتۆلۆجی نێوان بوون—بۆ—خۆ و ئەگەرەکان (وەکو بابەت) تێدەگەین. کەوابوو، کردەوە خۆی لەبەردەم تێڕامانی ئاگامەندییدا قوتدەکاتەوە. مەحاڵە من لە یەک کاتدا و لە یەک ئاستدا ئاگام لە پیرۆ و هاوڕێیەکەشـــی بێت. بوون—بۆ—خۆ ئەم دوو شتە لە یەکدی جیادەکاتەوە. ئەم بوون—بۆ-خۆیەش ڕاستەقینەیەکی شاراوەیە؛ لە حاڵەتی ئاگامەندییدا ئەو شتەیە، کـــە بیری لێنەکراوەتەوە و لە جیهاندا کارتێکراوە. لـــە حاڵەتی بیرکردنەوەشدا، بـــوون— بۆ—خۆ ڕوو لە بابەتە دەرەکییەکەی دەکات. تەنیا ئاگامەندی دەتوانێت بوون—بۆ—خۆ بناسێت و ڕووناکی بخاتە سەر. ئێمە چەمکی (دەروونی) بۆ هەموو ئەو هەبووە بەرزانە بەکاردەهێنین، کە زەخیرەیەکی بەردەوامن بۆ تێڕامانی ڕەوان و بابەتی توێژینەوەی زانستی دەروونناس.

٣. ئەم بابەتانـــە کۆنکرێتین و ڕووتکراوە نین؛ تێرامان بەبێ ناوەڕۆک ڕوویان تێناکات. ئێمە چەمکی بەڵگە بۆ ئامادەبوونی ڕاســـتەوخۆی ڕق و تاراوگەنشـــین و گومانی بەردەوام لە کەســـایەتی تاکە کەســـدا بەکار دەهێنین. بۆ سەلماندنی ئەمـــەش وەبیرهاتنەوە لە ئەزمونەکانی خۆمانـــدا یارمەتیمان دەدات. بۆ نموونە،

دەتوانیـــن بیر لـــە خۆشەویستێکی مردوو یان بارودۆخێکی هۆشەکی پێشـــومان بکەینـــەوە. هەوڵدەدەین چەمکی تایبەتییان بۆ دابنێین و باســـیان بکەین. بەڵام دەزانیـــن لەوێ نین. هەروەها حاڵەتیش هەیـــە خۆشەویستییەکەمان تێداکردوە، بەڵام هەستمان پێنەکردوە. پرۆست جوان باسی ئەم حاڵەتە وەستاوانەی نێو دڵی کـــردوە. بەپێچەوانەشەوە، ئێمە دەتوانین هەســـت بە پڕی خۆشەویستی بکەین. لێرەدا بوون—بۆ—خۆ پێویستی بە تێڕامان دەبێت تاکو بیر لە بابەتەکە بکاتەوە. من بیر لە هاوڕێیەتیم لەگەڵ پیرۆ دەکەمەوە، بەڵام ئەو لەسەر بناخەی بەزەیی من بووە بە بابەتی تێڕامانەکەم. بەکورتییەکەی، تەنیا ڕێگەیەک خەسڵەت و حاڵەت و کردەوەکانی تێدا بناسرێن خۆگەیاندنە بە بوون-لەنێو— خۆ.

نموونـــەی ئامادەکردنی خۆشەویستی بۆ بابەتێکی بەرزی دەروونی بەڵگەیەکی چاکە. لـــەو حاڵەتەدا کتوپڕ خۆشەویستییەکەم دەبینـــم و ئەو بابەتە لەبەردەم ئاگامەندیمدا ڕادەوەستێت. من دەتوانم بۆچوونی خۆمی لەسەر دیاریبکەم، حوکمی بەسەردابدەم چونکە بووە بە بابەتی تێڕامان و من لەناویدا نیم. بووە بە بابەت یان بوون— لەنێو—خۆیەکی پڕ و ڕەق و شەفاف. لێرەوە بەو باوەڕە دەگەین، کە ئەو بەڵگەیەی دەروون بۆ تێڕامانی ناڕەوان ئامادەی دەکات سەلمێنراو نییە. کەلێنێک لـــە نێوان ئەو بوون—بۆ—خۆیەی داهاتوودا، کە تێڕامان ڕوویتێکردووە و بەردەوام ئازادییەکەی منیش دەیخوات و ســـوکتری دەکات، هەروەها خۆشەویستییەکەیدا هەیە. ئەگەر من خۆشەویستی، وەکو بابەتێکی دەروونی لە داهاتوودا نەبینم، ئایا دەتوانیـــن بڵێین خۆشەویستی هەیە؟ ئایا نابێت بە ئارەزوویەکی کتوپڕ؟ ئایا ئەو ئارەزووە کتوپـــڕە وەکو خۆی دەمێنێتەوە و نابێت بە خۆشەویستی؟ لەناوبردنی داهاتووی بوون—بۆ—خۆ لە ئاستی دامەزراندنی خەسڵەتەکانی بوون—لەنێو—خۆدا ڕێگـــرە. لەم لەناوبردنە بەردەوامەدا لایەنە دامەزرێنـــراوە دەروونییەکان دەبن بە ئەگەر و شتێکی شیاو. ئەمانەش خەسڵەتی دەرەکی نین و زانین پەیدایان ناکات، بەڵکو هەڵسوکەوتی ئۆنتۆلۆجییانەن.

٤. فۆرمـــی دەروونی، بەردەوام کەم هێز دەبێت. وەکو دەســـتنەکەوت خۆی دەردەخـــات، چونکە بوون—بۆ—خۆ لەنێو بوونـــی هەموگیری خۆیدا پەرشوبڵاو دەبێتـــەوە. ئەوەی دەروونییە لەنێو ســـێ ڕەهەندەکەی کاتدا؛ ڕابردوو، ڕانەبردوو و داهاتـــودا دەبینرێت. پرۆژەی خۆشەویستی ئەم ســـێ ڕەهەندەی لەنێو خۆیدا پێکەوە بەســـتۆتەوە. دروســـت نییـــە بڵێین خۆشەویستی خاوەنـــی داهاتووە و داهاتووش بە شتێکـــی دەرەکی دابنێین. داهاتوو بەشێکی ڕەوتی خۆشەویستییە و واتاکەی دەردەخات. بـــە حوکمی ئەوەی بابەتی دەروونی بوون—لەنێو—خۆیە، ئـــەوا ڕانەبـــردووی ئەم بابەتە هەڵهاتن نییـــە و داهاتووشی نابێت بە ئەگەرێکی ڕەوان. لەم ڕەوتەدا ڕابردوو دەبێت بە بنەڕەتی و خۆسەپێنەر، کە بوون—بۆ—خۆ

تیایدا ژیاوە و ئەم بوونەش دەکات بە بوون—لەنێو—خۆ. تێڕامان هەموو بابەتێکی دەروونی لە سێ ڕەهەندەکەدا دەبینێت، بەڵام ئەم سێ ڕەهەندە لەسەر ڕابردووی بابەتەکــە دادەمەزرێنێت. داهاتوو، دەبێ هەبێت ئەگینا چۆن خۆشەویستییەکەی مــن دەبێت بە خۆشەویستــی؟ خۆشەویستییەکەم ئێستا هەیــە، بەڵام نەدراوە یــان خۆی دەرنەخستوە. کەواتــە، نابێت بەو ئەگەرەی مــن دەمەوێ بیگەمێ؛ خۆشەویستییەکەم و خۆشییەکەم نابن بە داهاتوو چونکە وەکو چۆن پاندانەکەم شتێکــە هەیە، ئەوانیش هەن. ڕانەبردووش بە ڕاســتەقینە و لەوێدا دەبینرێت و لەسەرەوە تاکو خوارەوە خۆی چەکدارکردووە و دامەزراوە. ئەو کاتەیە لە یارییەکەدا دێتە دەرەوە و بۆی دەگەڕێتەوە. تێپەڕبوونی (ئێستا) لە داهاتووەوە بۆ ڕانەبردوو، لە ڕانەبردووشەوە بۆ ڕابردوو گۆرانکــاری ناهێنێتە کایەوە چونکە داهاتوو هەبێ و نەبــی ڕابردووە. نموونەی ئەمەش لە هەوڵدانی ئەو زانا دەروونناســەدا ئاشکرا دەبێت، کە دەیەوێت بــۆ لایەنەکانی ئەودیو ئاگاییەوە بگەڕێتەوە و لە (ئێستا)ی حاڵەتە دەروونییەکە تێبگات. ئەو (ئێستا) بەو ڕانەبردووە دادەنێت، کە لەبەردەم ئاگامەندییدا ئامادە بووە. ئەوانەی بەرەو داهاتووشن بەهەمان شت دادەنرێن، بەڵام لەنێوان ئاگامەندی و ئەودیو ئاگامەندییدا دەمێننەوە. یادەوەری ئەودیو ئاگامەندی ڕابردووی (ئێستا)یە و لە چاوەڕوانییەکەشیدا (ئێستا)یە لە داهاتوودا. لەم ڕووەوە، شێوازی دەروونی شتێک نییە پەیدا بێت؛ چونکە ئەو هەیە و دروستکراوە؛ تەواو بووە، ڕابــردوو، ڕانەبردوو لەگەڵ داهاتووی ســەریانهەڵداوە. ئەو (ئێستا) یانەی پێکیدەهێنن یەکەیەکە، پێش گەرانەوەیان بۆ ئاگامەندی دادەنرێن.

مادامەکــی شێــوازی دەروونــی شتێکــە هەیــە و دروســتکراوە، هەوەها زنجیرەیەی (ئێستا)کانە، بەو ئاکامە دەگەین، کە دوو فۆرمی ناکۆکی بوونی تێدایە. خۆشی، بۆ نموونە، لە ساتێکەوە بۆ ساتێکی دیکە دەڕوات چونکە داهاتووەکەی شتێکی بینراوە و هەیە. لەڕاستیدا، پێکەوەنوسانی شێوازە درەوونییەکان، بێجگە لە یەکگرتنی بوون—بۆ—خۆ و بوون—لەنێو—خۆ چی دیکە نییە. ڕق پارچەپارچە ناکرێــت و بەشی نییە؛ تەنانەت کــۆی هەڵوێست و حاڵەتەکانی نێو ئاگامەندیش نییە. ئــەو خۆی لەنێو حاڵەتەکانــی ئاگامەندییدا وەکو یــەک شت بەبێ بەش دەردەخات. یەکێتی بوون—بۆ—خۆ پەیوەندی بە دەرچوونی ئەم بوونە لەخۆیەوە و ژیانێتــی لەنێــو ڕەهەندەکانی کاتدا هەیە. شێوازی دەروونــی، بەپێچەوانەوە، شتێکی دروســتکراوەوە ناتوانێت خۆی بڕیار لەســەر بوونــی خۆی بدات. بەڵام هێزی بەردەوامی هەیە و زانا دەروونناسەکانیش لەو باوەڕەدان حاڵەتی نەخۆشی دەروونییە. لەم ڕووەوە دێکارت لەسەر (سۆزەکانی دەروون) دەنوسێت. هەرچەندە بوونــی شێوازە دەروونییەکان لە بوونی بابەتێکــی دەرەکی ناچێت، بەڵام هێزی بەردەوامبوونی یارمەتیمان دەدات لەگــەڵ بابەتە دەرەکییەکاندا پەیوەندییەکەی

دیاریبکەیــن. خۆشەویستی بەرانبــەر بابەتە حەزلێکراوەکە ســەرهەڵدەدات. لە ئاکامدا پێکەوەنوسانە هەموگرییەکەی شێوازە دەروونییەکان، لەبەر ئەوەی نابێت بە تێهەڵکێشــەی بوونی خۆی، یەکگرتنەکەی شتێکی دروستکراوە دەردەچێت و ناناسرێت.

ڕق زنجیــرەی ئێستاکانە و لەنێو خۆیدا دابەشبوونێکــی نەبڕاوەی هەڵگرتوە هەمانکات، لەبەر ئەوەی شێوازی دەروونی بابەتێکی ئۆنتۆلۆجی ئەو یەکێتییەیە کە بوون—بۆ—خۆ هەیەتی، دابەشبوونەکە شاراوەیە و دەرناکەوێت. جۆرە یەکگرتنێکی سیحراوی لەنێوان (ئێستا)کانی ڕقدا هەیە، کە پەیوەندییە دەرەکییەکانی نێوانیان لادەبات.

جۆرە ئاڵۆزییەک لە بیردۆزەکەی برگسۆندا سەبارەت بەردەوامبوونی پیاچوونی فرەلایەنەکانی ئاگامەندی سەرهەڵدەدات. ئەوەی برگسۆن مامەڵەی لەگەڵدا کردوە حاڵەتی دەروونییە نەک ئاگامەندی یان بوون—بۆ—خۆ. ئایا پیاچوون چ واتایەکی هەیــە؟ بەگوێرەی بیــردۆزەی دابەشکردن دەبێ هەبێت. بــەڵام بەشەکانی، کە هەریەکەیان بە تەنیا ڕادەوەستێت، بە سیحراوی دەچنە نێو یەکدییەوە و پێکەوە دەنوسێن و گشتگرییەک پێکدەهێنن. ئەم گشتگرییە ڕێگە بە ئێمە نادات لەسەری بکۆڵینەوە. برگسۆن نایەوێت خەسڵەتی شێوازی دەروونی لەسەر بونیادێکی ڕەهای بوون—بۆ—خۆ دابمەزرێنێت. ئەو، وەکو شتێکی دراو لە ڕێگەی تێڕوانینێکی سادەوە دەیبینێت و بە لایەنە فرە ناوەکییەکانی دادەنێت. خەسڵەتی بەردەوامبوونی هەیە و دەتوانێــت بەبێ ئەوەی ئاگامەندی بیری لێبکاتــەوە هەبێت. مادامەکی مرۆڤ تەوانای ناســینی نییە، ئــەوا دەتوانێت بەبێ ئەوەی ئاگامەندی هەســتیپێبکات هەبێت. کەوابوو، بابەتێک لە جیهاندا بەبێ هەســتکردن بە بوونی هەیە. هەروەها خەســڵەتی بەردەوامبوونی دەروونی بۆ برگسۆن فاکتۆرێکی ئەزمونییە؛ ئێمە بەو شێوەیە دەیبینیــن. کاتی دەروونی بەردەوامبوونێکــی دراوە. ئەو بەردەوامییە بەبێ ئەوەی کات کاریتێبکات خۆی لەنێو کاتدا دادەنێت. بێگومان یەکێتی ڕەهای دەروون پڕۆژەیەکی ئۆنتۆلۆجی بوون—بۆ—خۆیە لەنێو ڕەهەندەکانی کاتدا. بەڵام لەبــەر ئەوەی ئەو پڕۆژەیــە بوون—لەنێو—خۆیەکی دروســتکراوە، بەشەکانی لە یەکدی جیادەکرێنەوە و دەبن بە ژمارەیەکی (ئێستا)ی نەبڕاوە.

لەبەرئەمــە بەشداربوونی نێوان بوون—لەنێو—خــۆ و بوون—بۆ—خۆ لە کاتی دەروونیدا جــۆرە ناکۆکییەکی لەچارەبەدەر دەشارێتەوە. ئەمەش بۆ ئێمە مایەی سەرسـوڕمان نییە. کاتی دەروونی بەرهەمی تێڕامانی ناڕەوانە و شتێکی نەبووی دروســتکراوە و ئەو شتە نییە، کە دروســتکراوە. پاش ئــەم تۆێژینەوەیە باشتر لــە واتای پەیوەندییەکانــی نێوان شێوازە دەروونییەکــان لەنێو کاتی دەروونیدا تێدەگەیــن. لەپێش هەموو شتێکدا دەڵێین، ڕاڤەکردن حوکم بەســەر پەیوەندی

نێوانیان دەدات. هەموو کەسێک دەزانێت هەستکردنەکانی، وەکو حەسودی و ڕق یان ئەوانەی ڕۆمانnوسەکان باسیدەکەن لەنێو دەروندا هەن. بێگومان دەتوانین ڕاڤەی ئەو هاوڕێیەتییە بکەین، کە حەسودی، وەکو چۆن شیر ڕەنگی قاوەکە دەگۆڕێ، تەڵخی کردووە. لەو باوەڕەدام ئەم بەراودکردنە جۆرە زیادەڕۆییەکی تێدابێت. هێشتا شەیدابوون لە هاوڕێیەتییدا بەشێک لە جۆری هاوڕێیەتی نییە و بەو شێوەیەی لاکێشەیەکی هاودوولا سەر بە جۆری لاکێشەیە. هاوڕییەتی خۆشەویستی پڕی دەکاتەوە. هەمانکات خۆشەویستیش نییە. ئەگەر ببێت بە خۆشەویستی نابێت بە هاوڕێیەتی. دەبێت بە بابەتێکی نەگۆڕ لەنێو خۆیدا، کە زمان ناتوانێت ناوێکی بۆ بدۆزێتەوە.

لە پرۆسەی دەروونیدا شێوازی دەروونی دوور و لەپێشتر کاردەکاتە سەر شێوازی دەروونی پاشتر. ئەمەش سەر بە یاسای هۆکارێکی—میکانیکی نییە. پەیوەندیی بە بۆچوونەکەی (جۆن سیتوارت میل)ەوە نییە، کە باسی پێکەوە بوونی دوو ڕووداو دەکات. مادامەکی لایەنی دەروونی خۆ بەبابەتکردنی بوون—بۆ خۆیە ئەوا سەرهەڵدانە کتوپڕییەکەی ناوەکییە و لە شێوازە دەروونییەکەشیدا لەو هێزە جیانابێتەوە، کە لێوەی هەڵقوڵاوە. سەرهەڵدانی کتوپڕی ئەم شێوازە شتێک نییە لە فۆرمێکی پێشوترەوە پەیدا بووبێت. فۆرمی لەپێشتر لە دوورەوە کاریگەرێتی خۆی بەسەر فۆرمێکی نوێدا دەخاتەگەر و ئەم فۆرمە نوێیەش کتوپڕ هەڵقوڵاوە. لێرەدا، ئێمە مامەڵە لەگەڵ ئەو بوونەدا ناکەین، کە دەبێت بە داهاتوو و ڕابردووی خۆی، بەڵکو مامەڵەکەمان لەگەڵ زنجیرەی ڕابردوو، ڕانەبردو و داهاتوودایە. هەموویان لە فۆرمی (هەبوو)دان و لە دوورەوە کاریگەرێتییان بەسەر یەکدییەوە هەیە.

ئەم کاریگەرێتییەش دوو جۆرە، بزواندن و چوونەناوەوە. ئەگەر چوونە ناوەوە بێت تێڕامان دوو بابەتی دەروونی جیاواز بە یەک شت دەبینێت. ئاکامی ئەمەش بابەتێکی نوێی تێهەڵکێشراوە. ئەم بابەتە نوێیەش لەنێو خۆیدا خەسڵەتی بابەتەکانی پێشوی هەڵگرتوە. کاریگەرێتی بزاواندن، بەپێچەوانەی کاریگەرێتی چوونەناوەوە، دوو بابەتەکە تێهەڵکێش ناکات. هەر یەکێک لە ئەوان لە جێگەی خۆیاندا دەمێنێتەوە. بەڵام لەبەر ئەوەی بابەتی دەروونی فۆرمێکی ڕێکخراوە و فرەلایەنە. هەموو بابەتەکە کتوپڕ کاردەکاتە سەر هەمووی بابەتێکی دیکە. ئاکامەکەشی کارتێکردنێکی سیحراویی دووەم لەسەر بابەتێکی دیکە. بۆ نموونە، شەرمەزارییەکەی دوێنێ بووە هۆکاری بزاواندنی مەزاجی ئەمڕۆم.

لەڕاستیدا ئەم کارتێکردنە لە دوورەوە سیحراوی و ناماقوڵە. نەزۆکی هەوڵدانی دەروونناسە هۆشەکییەکانیش بۆ مانەوەیان لەسەر پلەی دەروونی و بەستنەوەی [ئەم بزاواندنەش] بە یاسای هۆکارێکی هۆشگەرییەوە دەسەلمێنێت.

پرۆست، لەڕێگەی هۆشەکییەوە بەردەوام هەوڵیداوە پەیوەندییە هۆشەکییەکان، کە دەبن بە هۆکار بۆ یەکدی لەنێوان دۆخە دەروونییەکاندا بدۆزێتەوە. لەکۆتاییشدا بەم ئاکامەی خوارەوە گەیشتووە:

> ئەو کاتەی (سوان) توانی (ئۆدیتە) بە بێ ڕق و کینە بهێنێتە بەرچاوی، بیر لە جوانی زەردەخەنەکەی بکاتەوە، ئەو کاتەی حەزو ئارەزووی ویستی (ئۆدیتە) لای خۆی گلبداتەوە بەبێ غیرە لەوانی دیکەی دووربخاتەوە، خۆشەویستییەکەی جارێکی دیکە ڕوویکردە ئەو تام و خۆشییەی ئۆدیتە پێی دابوو. خۆشییەک، کە لە نیگایەک، زەردەخەنەیەک یان دەنگە ناسکەکەیەوە هەستی پێدەکرا. خۆشییەک جیاواز لەوانی دیکە و[سوان]ی ئارام و هەستکردن بە پێویستی[ئۆدیتە]ش لەلای زۆرتر دەکرد.....
> لەبەرئەمە، پاش دەرهێنانی غیرە لە خۆشەویستییەکەیدا بەرانبەر ئۆدیتە ناسکتر بووەوە.

بەدڵنیاییەوە ئەم دەقە پەیوەندی بە کێشەیەکی دەروونییەوە هەیە. چەند سۆزێکی تاکە کەسێکی تێدا دەبینین و هەر یەکەیان کاردەکاتە سەر ئەوەی دیکە. پرۆست هەوڵی ڕوونکردنەوەیان دەدات و دەیەوێت ئێمە لە هەڵچون و داچونی ئەزمونەکەی سوان تێبگەین. پرۆست نایەوێت ئاکامی ئەزموونەکە (بۆ نموونە، لە ڕق و کینەی نێو غیرەوە بۆ نەرم و ناسکی خۆشەویستی) باسبکات؛ ئەو دەیەوێت باسی ئەو گۆڕانکارییە بکات لە ئەزمونەکەدا دۆزیویەتەوە.

ئایا ئاکامی ئەم شیکردنەوەیە چییە؟ ئایا ناماقوڵیەتی کێشەی دەروونییەکان لاچووە؟ چۆن غیرە دەبێت بە هاندەر بۆ دوورخستنەوەی [خۆشەویستەکەی] لە کەسانی دیکە؟ چۆن (ئەو کاتەی غیرە دەبێت بە بەشێکی خۆشەویستییەکە، وەکو تەڵخکردنی قاوەکە) ڕێگەی نادات تامی ئەو خۆشییە بکات ئۆدیتە، وەکو کەس دەیداتێ؟ چۆن خۆشی دەبێت بە پێویستی؟ چۆن غیرە لەنێو خۆشەویستیدا پەیدا دەبێت و ئۆدیتە لە کەسانی دیکە دووردەخاتەوە؟ چۆن خۆشەویستی پاش ڕزگاربوونی لە غیرە نەرمی و ناسکی دروستدەکات؟ لێرەدا، پرۆست بە شێوەیەکی میتافۆری باسی کێشەکەمان بۆ دەکات. میتافۆرەکەشی یان بەو جۆرەی ئەو بیر لە کێشەکە دەکاتەوە هاندان و لایەنە ناماقوڵەکەمان بۆ دەرناخات. هەوڵدانەکەی ئێمە بەرەو ڕاڤەکردنێکی میکانیکی بۆ شێوازە دەروونییەکان پەلکێش دەکات. لەبەرئەمە ڕوونکردنەوەکەی کەموکورتی تێدایە و کارتێکردنەکەشی بۆ جیاکردنەوەی شێوازەکان بنەڕەتی نییە. پێویستە واز لە کەمکردنەوەی لایەنە ناماقوڵەکان بۆ هۆکارە دەروونییەکان بهێنین. ڕووکردن لە

هۆکـــاری دەروونی نزمدانانی ڕەهەندە کاتییەکانی بوون—بۆ—خۆیە. ئەم بوونە لە دووڕەوە و لە دەڕەوەی خۆیدا لەنێو خۆیدایە. زانا دەروونناســـەکان دەبێت ڕاڤەی ئەم لایەنە ناماقوڵانە و پەیوەندییەکانی نێوانیان بکەن و بە بابەتی ڕاســـتەقینەی نێو جیهانی دەروون دابینێن.

کەوابـــوو، ئاگمەندی تێڕامانـــە. ئاگامەندییەکی بەردەوامـــە و بەردەوامبوونی دەروونیش لەنێو ئاگامەندییدایـــە. کاتی دەروونیش بەتەواوی لەناودەچێت ئەگەر بوون—بۆ—خۆ لەســـەر زەمینەیەک ڕاوەســـتێت، کە تێڕامانی نەبێت. لەم ڕووەوە کاتـــی دەروونی لە کاتە بنەڕەتییەکـــە دەچێت و پەیوەندی نێـــوان بابەتەکانی دروستدەکات.

بەڵام جیاوازییەکەی لەگـــەڵ کاتی بنەڕەتییدا لەوێدایە، کە ئەم لەو کاتەشدا، کە کاتـــی بنەڕەتی خۆی دەردەخـــات، هەیە. لێرەدا کاتـــی دەروونی ڕابردووە، تەنانـــەت داهاتووشی، وەکو ڕابـــردوو دوای ڕانەبردوو دێت. ئەمەش فۆرمێکی بێ ناوەڕۆکـــی لەپێشـــتر و پاشترە. هاوکات، ئەم کاتـــە دەروونییە، کە خۆی نابێت بـــە بناخە بۆ بوونی خۆی و دەبێت بەردەوام دروســـتبکرێت. کاتێکە لە (ئێستا) هەبووەکان پێکهاتـــوە. هەر یەکێک لەم (ئێستا)یانە لەنێو هەمووی دەروونەکەدا، لـــە دووڕەوە کاردەکەنە ســـەر یەکدی. ئەمەیە لەگـــەڵ بەردەوامی لە فەلسەفەی برگسۆندا بەراوردمانکرد. ئەو کاتەی مامەڵەش لەگەڵ تێڕامانی ناڕەواندا دەکەین، ئـــەو تێڕامانەی دەڕوانێتە بوونی من و دەستنیشـــانم دەکـــات بەو جۆرەی هەم، ئەوا جیهان و کەســـانی دیەکەش دەردەکەون. ئەم جیهانە، کە ئامادەیە و بابەتی گونجاوی تێڕامانمە جیهانی دەروونیی منیشە. لە ڕوویەکەوە بوونی ئەو لە فۆرمێکی ئایدیا[بیرۆکە]دایـــە و لـــە ڕوویەکی دیکەوە شتێکە هەیە. شتێکە دروســـتکراوە، هەروەها خۆی بۆ ئاگامەندیش دەرخستوە.

لەســـەرو ئەمەوە، جیهان لەبەردەم بوون—بۆ—خۆدا ڕاستەقینەیە. لە ڕێگەی جیهانـــەوە بوون—بۆ—خۆ دەتوانێت ببێت بەوەی دەیەوێت. من، بۆ نموونە، لەبەر ئەوەی دژی کەسێکم بۆ مااڵی ناڕۆم. یان بەگوێرەی حەز و ڕقم بڕیار لەسەر کارێک دەدەم؛ لەبەر ئەوەی زوو تورە دەبم و هەڵدەچم لەگەڵ بەرانبەرەکەمدا مشـــتومڕ لەسەر کێشەیەکی ڕامیاری ناکەم.

لەگەڵ بوونی جیهانی دەرەوەدا، کە پێکهێنانێکی نەبڕاوەیە یەکێتی بوونیش، وەکـــو لایەنێکی ناوەکـــی و بە بابەتبوونی کاتـــە بنەڕەتییەکە خۆی دەردەخات. لەگەڵ لایەنی ناوەکییـــدا لایەنی دەرەکیش دەدۆزینـــەوە؛ بوون—بۆ—خۆ لایەنی دەرەوە بە چاوەکانی خۆی دەبینێت، کە لایەنێکی ڕاستەقینەی ڕووتە. لە دواییدا ڕوونیدەکەینەوە چۆن بوون—بۆ—کەسانی دی ئەم لایەنە دەرەکییە دەبینێت.

بەشی سێیەم

بەرزێتی

بـــۆ ئەوەی توێژینەوەکەمان ســـەبارەت بـــوون— بۆ—خۆ پڕ و تـــەواو بێت، لەبارەی هەڵوێستی ڕەتدانەوە دەدوێین. لەپێشتریش ڕوونمانکردەوە پرسیارکردن و وەڵامدانـــەوەش ئەگەری هەمیشـــەیی (نە-بوون)ی لە دەرەوە و ناوەوەی ئێمەدا هەڵگرتوە. مەبەستی سەرەکی ئێمە دۆزینەوەی هەڵوێستی ڕەتدانەوە لە بونیادی بوون—بۆ—خۆدا نییە. ئێمە لە پێشـــەکی [ئەم نوسراوەدا] توشی گرفتێک هاتین و هەوڵی چارەسەرکردنیماندا: ئایا پەیوەندی بنەڕەتی ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی بە بوونی دیاردەکانەوە یان بوون—لەنێو—خۆوە چییە؟ هەروەها لە پێشـــەکییەکەدا بۆچوونی ئایدیالیست و ڕیالیستەکانمان بۆ چارەســـەرکردنی ئەم گرفتە پەسەند نەکـــرد. دەرکەوت، کـــە هەبوویەکی بـــەرز [دەرەکی] ناتوانێت کاربکاتە ســـەر ئاگامانـــەی و ئاگامەندیش ناتوانێـــت بە دەربڕینی لایەنـــە ناوەکییەکانی بابەتە بەرزەکە دابمەزرێنیت. لەم ئاکامەوە بەو خاڵە گەیشـــتین، کە پەیوەندی بنەڕەتی لەگـــەڵ بووندا دەرەکی نییە و بەســـتنەوەی دوو جەوهـــەری جیاواز و لە یەکدی دابڕاو دەرناخات. "پەیوەندی نێوان لایەنەکانی بوون سەرهەڵدنێکی سەرەتاییە". ئێمەش بۆ ئەم مەبەستە گوتمان، "بونیادی هەبووەکان پێکدەهێنێت." هەبوویەکی کۆنکرێتی وەکو هەموویەکی تێهەڵکێشراو خۆی دەردەخات. ئاگامەندی لایەنەکانی پێکەوە دەبەستێتەوە و دایدەمەزرێنێت.

هەرچەندە لە ڕوویەکەوە ئاگامەندی ڕوتکراوە و دوور ڕادەوەستێت و دیاردەکانیش —تەنانـــەت دیاردەی بونیش— بەهەمان شێـــوە دوور و دابڕاون و ناتونن ببن بە دیاردە، ئەگەر خۆیان بۆ ئاگامەندی دەرنەخن، هێشتا بوونی دیاردەی یان بوون— لەنێو—خۆ بەو شێوەیەی هەیە بە ڕووتکراوە و دابڕاو دانانرێت.

بوونی ئەو لەسەر خۆی ڕادەوەستێت. بەڵام، لەلایەنێکی دیکەوە تێگەیشتنمان لە بوون—بۆ—خۆ دەریدەخات چۆن ئەو لایەنە لەناو براوە؛ بوون—بۆ—خۆ دەکات بە (نەبوون) بۆ خۆی. هەروەها چۆن ئەم بوونە لەنێو یەکێتییە ئۆنتۆلۆجییەکەی ڕەهەندەکانی کاتدا دەژی.

کەوابوو، لە کاتێکدا جەخت لەســـەر پەیوەندی نێوان بوون—بۆ—خۆ و بوون— لەنێو—خـــۆدا، وەکو پێکهاتەیەکی بنەڕەتی دەکەین، پێویستە ئەم پەیوەندییە بە

پێکهاتـــەی بوون—بۆ—خۆ، نەک بوون—لەنێو—خـــۆ دابنێین. پێویستە لە بوونی بوون—بۆ—خۆدا بە شوێن کلیلـــی پەیوەندییەکە بگەڕێین. ئەو پەیوەندییەی، کە بە زانین ناوزەدی دەکەین. بوون— بۆ—خۆ بەرپرســـی پەیوەندییە لەگەڵ بوون—لەنێو—خۆدا.

ئێمە ئەو کاتەی ئاگامەندییمان بەو بوونە دانا، کە لە بوونیدا پرسیارکردن هەیە، پێشبینی ئەم پەیوەندییەمان کرد. بەڵام لەو کاتەوە ئەم پێناسەیەمان بۆ ئاگامەندی داناوە، زانینی زۆرترمان پەیداکردوە. بەتایبەتی دەزانین چۆن ئەم بوونە دەبێت بە بناخەی نەبوونی خۆی. ئایا ئێستا کاتی ئەوە نەهاتوە ئەم زانینە لە پەیوەندی نێوان بوون—بۆ—خۆ و بوون—لەنێو—خۆدا لەســـەر بناخەکانی بیر و کردەوە باسبکەین؟ ئایا بەو قۆناخە نەگەیشـــتوین بتوانین وەڵامی پرسیارە بنەڕەتییەکەمان بدەینەوە؟ ئێمە ڕوونمان کردەوە چۆن بوون—بۆ—خۆ دەبێت بە بنەڕەتی ئەو شێوازی بوونەی، کە پێش تێڕامان دەکەوێت. ئایا ئێمە ناتوانین وەڵامی ئەم پرســـیارانە بدەینەوە؟ مادامەکـــی بوون—لەنێو—خۆ ئەو بوونەیە، کـــە هەیە، چۆن و بۆچی بوون بۆ—خۆ دەبێت بە زانینی ئەو بوونە؟ یان ئایا بەگشتی زانین چییە؟

١. زانین وەکو پەیوەندی نێوان بوون—بۆ-خۆ و بوون—لەنێو—خۆدا

تەنیـــا زانینی ڕاســـتەوخۆ و بە حەدەس هەیە. ســـیلۆجیزم و بەڵگەدانان بە هەڵـــە بە زانین دانراون. ئەمانە ئامێری گەیشـــتن بـــە زانینن. بۆ حەدەس چەند میتۆدێک بەکاردەهێنین؛ لە حاڵەتی نەگەیشتن بە بابەتەکە هۆش و بەڵگە لەودیو حەدەســـەوە دەبن بە هێما. ئەگەر بەو بابەتەش بگات و بەڵام لە ئێستادا نەبێت بـــە شێوازێکی ئاگامەندی من، ئەو ڕێنماییانەی بەکاریان دەهێنم وەکو پاشماوەی ئەزمونەکانم دەمێننەوە و دێکارت گوتەنی دەبن بە "یادەوەری بیرۆکەکان". ئەگەر کەســـێک داوای پێناسەی حەدەس بکات، هوســـرڵ، کە زۆرینەی فەیلەسوفەکان لەگەڵیـــدا هاوڕان، وەڵام دەداتـــەوە و دەڵێت؛ ئامادەبوونـــی شتێکە لەبەردەم ئاگامەندییدا. زانین، کەوابوو، بەو جۆرەی لە بەشی پێشـــوتری ئەم نوســـراوەدا باسمانکرد، شێوازێکی بوونە یان ئامادەبوونە. ئێمە ئەو خاڵەشمان ڕوونکردەوە، کـــە بوون—لەنێو—خۆ ناتوانێت ئامادەبێت. ئامادەبوون شێوازی بوونی بوون—بۆ-خۆیـــە. لێرەدا ناچار دەبین کێشـــەکە هەڵبگێڕینەوە و پێناســـەکەمان بەمجۆرە دابمەزرێنین: حەدەس ئامادەبوونی ئاگامەندییە لەبەردەم شتێکدا. لەم بۆچوونەوە پێویستە واتا و خەسڵەتی ئەم ئامادەبوونە ڕوونبکەینەوە.

لە ســـەرەتاوە، هەرچەنـــدە واتای ئاگامەنـــدی بەتـــەواوی ڕوونەکرابووەوە، ئاماژەمان بۆ ئەو خاڵەکرد، کە ئاگامەندی ئاگاییە لە شتێک. لەم خاڵەوە دەبینین ئاگامەنـــدی خۆی لە هەموو شتێکی دیکـــە جیادەکاتەوە و هەمانکات بوونێکە لە خۆی ئاگایە؛ ئەو ئاگامەندییەی ئاگایی لە شتێک نییە، ئاگاییە لە هیچ. بەڵام ئێمە لـــەم قۆناخانەدا بە واتای ئاگامەندی یان بوون—بۆ—خۆ گەیشـــتوین، لەبەرئەمە دەتوانین بپرســـین: ئایا مەبەست لەو خاڵە چییە، کە دەڵێین ئاگامەندی دەبێت ئاگایی بێت لە شتێک، بەتایبەتی لە ڕوانگەی ئۆنتۆلۆجییەوە؟

ئێمە دەزانین بوون—بۆ—خۆ بناخەی نەبوونی خۆیەتی. مەبەســـتی تێڕامانیش تێڕامانـــە. تێڕامانیش هەمیشـــە تێڕامانـــی تێڕامانە. دوو لایەنی ئـــەم تێڕامانە پەیوەندییـــان بە یەکدییەوە هەیە. بەڵام ئەگـــەر پەیوەندییەکە لەنێوان ئەم دوو لایەنـــەدا بمێنێتەوە، ئـــەوا یەکدیش لەنێودەبەن. پێویستـــە تێڕامان، لە پێناوی مانـــەوەی خۆیـــدا، ڕوو لە بابەتێک بکات. ئەگەر خـــودی تێڕامان شتێک بوایە و ڕووی لە شتێک نەکرایە، ئەوا دەبوو بە بوون—لەنێو—خۆ نەک تێڕامان. تێڕامان لە بوون—بۆ—خۆدا تێڕامانکردنە. ئەگەر تێڕامان بەمشێوەیە بناسرێت لە تێڕامانکراو جیادەبێتـــەوە و دیاردە و ڕاســـتەقینەکەشی دەبن بە دوو لایەنـــی جیاواز؛ لەم حاڵەتەدا کۆجیتۆش مەحاڵ دەبێـــت. تێڕامان کتوپڕ دەبێت بە شتێک لەبەردەم تێڕاماندا و دەبێت بە هیچ. ئەوەی تێڕامانی تێڕامان پێناس دەکات، ئامادەبوونە لە بەردەم تێڕاماندا. تەنانەت خۆشی، بێ بیرکردنەوەش، کە دڵمان خۆشدەکات یان دەمانهێنیتە پێکەنین، ئامادەبوونێکی تێڕامانانەیە. بەڵام لەپێشتر باسمانکرد، کە نەبوون بونیادێکی پێویستی ئامادەبوونە. ئامادەبوون ڕەتدانەوەیەکی ڕادیکاڵانەی ئەوەیە، کـــە نییە. من ئەو شتە نیم لەبەردەم مندا خۆی قوتکردۆتەوە. هەروەها ئەو(نە-بوون)ەو لەنێو هەموو بیردۆزەیەکی زانیندا مەرجێکی لەپێشترە. مەحاڵە بەبێ ئەم ڕەتدانەوەیە و بەبێ جیاکردنەوەی ئاگامەندی لە بابەتەکەیەوە بیرۆکەی بابەتێک ســـەرهەڵدات. ئەمەش بە ئاسانی چەمکی (جیاوازتر لە خۆ)ی بە ئێمە دەدات و بـــۆ جیهانی دەرەوەی خۆ بەکاریدەهێنین. لەڕاســـتیدا، پێکەوەگرێدانی بیرۆکەکـــان، پێکهاتە دەروونییەکان، ڕەوتـــە نەگەڕاوەکانی نێو کات و گەڕانێکی لـــە کۆتایـــی بەدەر، بۆ پێکهێنانـــی بابەتێک یارمەتیمان نادەن. ئـــەو بابەتە بە دژوەســـتاو بەرانبەر من دانانێن ئەگەر ڕەتدانەوەکە لەپێشتر نەدرابێ و نەبووبێت بە زەمینەیەکی لەپێشتر بۆ ئەزموونەکان.

شتێک، پێش هەموو بەراوردکردنێکی یان پێکهێنانێکی، ئەوەیە خۆی لەبەردەم ئاگامەندییـــدا قوتبکاتەوە و هەمانکات ئاگامەندیـــش نەبێت. پەیوەندی بنەڕەتی ئامادەبـــوون، کە دەبێت بە بناخەی زانین ڕەتدانەوەیە. بوون—بۆ—خۆ ڕەتدانەوە دەهێنێتە نێو جیهانەوە؛ مادامەکی ئەو شتەی لەبەردەم ئاگامەندییدا ڕاوەســـتاوە

شتێکە هەیە و خاوەنی ناسنامەیە، ئەوا نابێت بەو شتەی بوون–بۆ–خۆ نییە چونکە ڕەتدانەوە لەو شتەوە پەیدانابێت و سەر بە بوون–بۆ–خۆیە. هەروەها، ڕەتدانەوە لەو دەستەواژەیەدا نییە ئێمە بۆ حوکمدان بەسەر شتەکەدا دروستی دەکەین و نکۆڵی لە لایەنێکی دەکەین. ئەم جۆرە ڕەتدانەوەیە لەوێدا سەرهەڵدەدات، کە بوون–بۆ–خۆ، وەکو جەوهەرێکی پڕ و تەواو دابنرێت. ڕەتدانەوەی ڕاستەقینە لەوێدایە، کە بوون–بۆ–خۆ خۆی بە بوونێکی جیاواز لە شتەکەی بەردەمی دەبینێت. لە ئاکامدا، پێناسەکەی پێشوترمان بۆ ئاگامەندی بەمجۆرە دادەمەزریت: "بوون–بۆ–خۆ ئەو بوونەیە، کە لە بوونیدا پرسیارکردن سەرهەڵدەدات چونکە ئەم بوونە ئەوە نییە، کە هەیە و دەیەوێت ببێت بە بوونێکی جیاواتر لە خۆی."

زانین، کەوابوو، شێوازێکی بوونە. ئەو پەیوەندییە نییە پاش ڕووداونێک لەنێوان دوو بوونەدا یان لە چالاکی نێوانیان ڕووبەدات. هەروەها چۆنیەتیش نییە. بەڵکو ئامادەبوونی بوون–بۆ–خۆیە؛ خۆناسینی بوون–بۆ–خۆیە، لە ئامادەبوونەکەیدا، وەکو بوونێکی جیاواز لەو شتەی بەرانبەری ڕاوەستاوە. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت بوون– بۆ–خۆ دەبێت لە شێوازی تێڕامانداا بێت تاکو بتوانێت خۆی لە بابەتی تێڕامانەکەی جیا بکاتەوە. بابەتی تێڕامانەکە لە دەرەوەدا ئەو بوونە دیاریدەکات، کە بوون–بۆ–خۆ نییە. ئەمەش واتای "ئاگایی لە شتێکەوە" [بۆ ئێمە] ئاشکرادەکات. پێویستە واتای ڕەتدانەوەی بنەڕەتی زۆرتر ڕوونبکەینەوە. لەڕاستیدا، دەبێت دوو جۆر ڕەتدانەوە لەیەکدی جیابکەینەوە: ڕەتدانەوەی دەرەکی و ڕەتدانەوەی ناوەکی. یەکەمیان پەیوەندییەکی دەرەکییە لەنێوان دوو بووندا و گەواهێکیش ئاماژەی بۆ دەکات. کاتێک، بۆ نموونە، من دەڵێم

"پیاڵە شوشەی مەرەکەب نییە،" ئاشکرایە بناخەی ڕەتدانەوەکە [نییە] لە پیاڵەکە یان لە شوشەی مەرەکەبەکەدا نییە. ئەم دوو بابەتە ئەوەن، کە هەن و لەوە زۆرتریش بە چی دیکە نابن. من ڕەتدانەوەکەم لە نێوانیاندا بەبێ گۆڕانکاری لە بوونیاندا داناوە. ئەوانیش لەگەڵ دانانی ڕەتدانەوەکەدا تۆزقاڵێک خەسڵەتی خۆیان نەدۆڕاندوە یا چی دیکە نەخراوەتە سەر بوونیان. ڕەتدانەوەکە هەژار یان دەوڵەمەندی نەکردوون، لەبەرئەمە ڕەتدانەوەیەکی دەرەکییە. واتای جۆری دووەمی ڕەتدانەوەش ئاشکرا دەبێت ئەگەر سەرنجێک لەم دەستەواژانەی، وەکو "من دەوڵەمەند نیم." یان "من جوان نیم." بدەین. ئەم دەستەواژانە تەنیا ئەوە ناگەیەنن، کە گوتەبێژەکە جۆرە کەمییەکی هەیە یان جۆرێک خەسڵەت لە بوونیدا نییە، بەڵکو ئەو نەبوونییە کاردەکاتە سەر بونیادی ناوەوەی ئەم بوونەش. کاتێک دەڵێم، "من جوان نیم" ئاماژە بۆ سنوردارێتی خۆم لە ڕێگەی نکۆڵیکردنەکەوە ناکەم، تاکو بوونم بپارێزم و گۆڕان تیایدا ڕوونەدات (بەو جۆرەی دەڵێم "گوڵدانەکە سپییە و خۆڵەمێشی نییە"– یان "شوشەی مەرەکەبەکە لە سەرمێزەکە نییە و لەنێو

چەکمەجەکەدایە.") دەمەوێ بڵێم "جوان نەبوونم" خەسڵەتێکی بنەڕەتی بوونی منە. بوونی من لەناوەوە دەردەخات، وەکو ڕەتدانەوە خەسڵەتی ڕاستەقینەی منە. ئەم ڕەتدانەوەیەش هۆکاری خەمباری یان سەرنەکەوتنم لە ژیاندا دەردەخات.

ڕەتدانەوەی ناوەکی پەیوەندییە لەنێوان دوو بوونداو بە مەرجێک نکۆڵێکردنەکە لە بوونی یەکێکیاندا و نەبوونی ئەوەی نکۆڵیلێکراوە لە ناوەڕۆکییدایە. لێرەدا ڕەتدانەوەکە دەبێت بە پەیوەندییەکی ناوەڕۆکی لەو بوونەدا. ئاشکراشە ئەمجۆرە ڕەتدانەوەیە بەسەر بوون—لەنێو—خۆدا ناسەپێنرێت. بە سروشت لەنێو بوون—بۆ—خۆدایە. بوون—بۆ—خۆ ئەو بوونەیە لەبوونیدا ئەوە نییە، کە هەیە. ڕەتدانەوەی ناوەکی لەنێو جیهاندا ئەو کاتە سەرهەڵدەدات، کە ئێمە دەڵێین ئەو مرواریە ڕاستی نییە، میوەکە پێنەگەیشتوە و هێلکەکە تازە نییە هتد. بوون—بۆ—خۆ ڕەتدانەوەی ناوەکی دەهێنێتە جیهانەوە. زانین تەنیا خەسڵەتی بوون—بۆ—خۆیە. تەنیا ئەم بوونە دەتوانێت بە شێوەیەکی جیاوازتر لە بابەتە زانراوەکەی خۆی ببینێت. لێرەدا دیاردە و بوون دەبن بە یەک شت چونکە بوون—بۆ—خۆ دیاردەی خۆیەتی. بوون—بۆ—خۆ بوونی بابەتەکە لەنێو خۆیدا هەڵدەگرێت و هەمانکات وەکو شتێکی جیاوازتر لەو بابەتە پرسیار لەبارەی بوونی خۆیەوە دەکات. دەبێت خۆمان لەو جۆرە وەهمە بپارێزین، کە گوایە، بۆ پێکهێنانی بوونی خۆم نەک، وەکو هەبوویەکی هەندەکی، پێویستە پێش کات یان زانین لەبارەی ئەم بوونەوە بکەوم. من ناتوانم حوکم بەسەر جیاوازییەکانی نێوان خۆم و ئەو بوونەدا بدەم، کە هیچی لە بارەوە نازانم. دروستە، ئێمە لە ئەزموونی ڕۆژانەماندا جیاوازی نێوان خۆمان و مرۆڤێکی یابانی، ئینگلیز، کرێکاریک یان فەرمانبەرێک، نازانین تاکو زانیاریمان لەبارەی جیاوازییەکانی نێوان ئەم بوونانەوە نەبێت. بەڵام ئەم جیاوازییانەی لە سەرچاوەی ئەزمونەکانەوە، دەدۆزرێنەوە سود بە ئێمە ناگەیەنن. ئێمە دەمانەوێت لە پەیوەندییەکی ئۆنتۆلۆجی بکۆڵینەوە، کە دەبێت بە بناخەی دامەزراندنی هەموو ئەزمونێک و لێوەی فێردەبین چۆن بابەتێک لەبەردەم ئاگامەندییدا خۆی دەردەخات. مەحاڵە من ئەزموونی بابەتێکم، وەکو بابەت هەبێت و ئەو بابەتەش من نەبم ئەگەر من بڕیار لەسەر بابەت بوونی بابەتەکە نەدەم. بەپێچەوانەشەوە، سەرهەڵدانی لەپێشتری بابەتە ئەزمون پێکدەهێنێت. سەرهەڵدان فاکتۆریکی بنەڕەتی بوون—بۆ—خۆیە و ئامادەبوونی ئەم بوونەیە، وەکو بوونێکی جیاواز لەبەردەم بابەتەکەدا. ئەوەی پێویستە لێرەدا بکرێت وەرچەرخانی چەمکەکانە لە ڕوونکردنەوەی پێشوماندا و بەمشێوەیە باسەکە دابمەزرێنین: پەیوەندی بنەڕەتی، کە بوون—بۆ—خۆ تیایدا، وەکو هەبوویەکی هەندەکی لەبەردەم بابەتەکەیدا خۆی دەرناخات، بناخەی هەموو زانینێکی ئەم بوونەیە. بەڵام بۆ تێگەیشتنی تەواو لەم پەیوەندییە پێویستیمان بە ڕوونکردنەوەی زۆرتر هەیە.

ڕاســـتی لەنێو ئەو دەســـتەواژەیەدا و وەهمی ڕۆشنبیران لەوێدایە، من نەتوانم خۆم بەو بابەتە بکەم، کە هەمیشە بە منەوە وابەستبووە. نکۆڵی لەوە ناکەم من هەبوویەکـــی هەندەکیم، ئەگەر لە دووڕەوە خۆم لەم بوونە ڕاگرم. ئەگەر بوونێک بناسم و ئەو بوونە لەنێو خۆیدا بێت ئەوە شتێکە، کە هەیە. ئەمەش ڕێگە نادات ژوورێک لەم بوونەدا بۆ زانین و ڕەتدانەوە هەبێت. لەم ڕووەوە، ڕەتدانەوەی ناوەکی پەیوەندییەکـــی ئۆنتۆلۆجییە. ئێمە مامەڵە لەگـــەل ئەو ڕەتدانەوە ئەزمونگەریانە ناکەیـــن، کە تیایاندا ئـــەو خەســـڵەتانەی نکۆڵییان لێکراوە بـــە ئامادەبوونیان لەیەکدی جیاکراونەتەوە. لە ڕەتدانەوەی ناوەکییدا بوون—بۆ—خۆ دەکەوێت بەسەر نکۆڵیلێکراوەکەدا. بوون—بۆ—خۆ لەبەردەم خەسڵەتە نکۆڵیلێکراوەکاندا ئامادەیە. لەبەردەمیانـــدا هێزی ڕەتدانـــەوە و نوێکردنەوە دەخاتەگەر. لـــەم بۆچوونەوەوە خەســـڵەتە نکۆڵیلێکراوەکان دەبـــن بە فاکتۆری پێکهاتوی ئـــەم بوونە؛ بوون—بۆ—خـــۆش لە دەرەوەی بوونی خۆیدا لەبەردەمیاندا ڕادەوەســـتێت. ئەوانیش، بۆ ئەوەی ڕەتبدرێنەوە، دەبێت هەبن. بەکورتییەکەی، بنەڕەتی ڕەتدانەوەی ناوەکی لـــە بوون—بۆ—خۆدا، ئەو شتەی لە دەرەوەدایە یان لە دەرەوەی ئەودا هیچ نییە، ئـــەو نەبوونەی لە شتێکی هەبوو بە ڕەتدانـــەوەی ڕەوان جیادەکرێتەوە، دەبن بە ناوەڕۆک.

گرفتـــی ماتەریالیزم، لە پێکهێنانـــی زانیندا لەوەدایـــە ماتەریالیزم دەیەوێت جەوهەرێـــک لە ڕێگـــەی جەوهەرێکی دیکەوە دەربهێنیت. هێشـــتا ئەم گرفتە بۆ ئێمە ڕێگر نییە چونکە لـــەو باوەڕەداین لە دەرەوەی بوون—لەنێو—خۆدا، بێجگە لـــە تێڕامـــان هیچی دیکە نییە. ئـــەم هیچیەش، کە دوو بەشـــی لێبۆتەوە لەبەر ڕۆشنایی بوون—لەنێو—خۆدا پێناس دەکرێـــت. لەم پەیوەندییەدا، کە دەبێت بە بناخـــەی ڕەتدانەوەی ناوەکی و زانیـــن، بوون—لەنێو—خۆیە، وەکو کەس دەبێت بە ئەســـتونێکی پڕ و بوون—بۆ— خـــۆش بەو بۆشاییەی بـــوون— لەنێو—خۆی لێدابڕاوە.

مادامەکی بوون—بۆ—خۆ ئەوەیە، کە نییە ئەوا لە دەرەوەی بوونی خۆیدا لەنێو بـــوون— لەنێو—خۆدایە؛ یەکەم پەیوەندی نێوان بوون— بۆ—خۆ و بوون—لەنێو—خۆدا، کەوابوو، بوونە. بەڵام ئـــەم پەیوەندییە کەمی یان ئامادەنەبوون نییە. لە ئامادەنەبوندا بوونی من دەبێت بەوەی، کە من نییە، شتێکە نییە یان لەوێدا نییە. بوونـــی من، لەنێو پڕی ئەزمونەکانمدا بۆشایی داگیری دەکات. لەلایەکی دیکەوە، لە زانیندا، بەو جۆرەی ئێمە بە پەیوەندییەکی ئۆنتۆلۆجی دادەنێین، ئەو بوونەی لە منـــەوە جیاوازە بوونێکـــی لەنێو—خۆی پڕ و ڕەقە. منیـــش، بەپێچەوانەوە، ئامادەنەبـــوون و هیچـــم. لەو شێـــوازی بوونەدا، کە بە زانین نـــاوزەدی دەکەین ئەو بوونەی ڕووبـــەڕووی دەبینەوە و بەردەوام لەوێدایە شتە زانراوەکەیە. ئەوەی

زانینەکەی لایە نییە و نەناسـراوە. ئەو بێجگە لـەو بوونەی شتەکانی بەرانبەری دەردەخـات چی دیکە نییە. بابەتێک بە تەنیا ناتوانێت ئامادە یان ئامادە نەبێت و شتێکە هەیـە. بەڵام ئامادەبوونی شتە زانراوەکە، ئامادەبوونە لەبەردەم هیچدا چونکـە ئەوەی زانینەکەی لایە تێڕامانێکی ڕەوانی نەبوونە؛ ئامادەبوون پێویستی بـە هەموو لایەنە شەفافەکانی بوون—بۆ—خۆ و بابەتی زانراو لەگەڵ ئامادەبوونی ڕەها هەیە. بۆچوونی سـایکۆلۆجییانە و ئەزمونگەری پەیوندییە بنەڕەتییەکە بۆ خولیابوون دەگەڕێنێتەوە. لە خولیانووندا، کە زانین ڕاسـتەوخۆ سەرهەڵدەدات، کەسەکە هیچێکی ڕەها و ڕەتدانەوەیەکی ڕەوانە؛ خۆی لە هیچ شوێنێکدا نادۆزێتەوە و نییە. لـە خولیابووندا بێجگە لە بابەتێکی هەرەمـەزن لە بیابانی بووندا، چی دیکە نابینرێت. هەروەها حەدەسی خولیابوونەکەش لەگەڵ بابەتەکەیدا یەکناگرن. خولیابوون پێویستی بـە بەرزکردنەوەی پلەی بابەتەکەیەتی لەنێو بەسـتنێکی بەتاڵەوە. ئەمەش من دەکات بە ڕەتدانەوەی ڕاستەوخۆی بابەتەکە.

ئێمـە ڕەتدانەوەی ڕەوانیش لەگەڵ ئەو حەدەسـە یەکانەگییانەی بووندا، کە ڕۆسـۆ بـە ڕووداوی کۆنکرێتیی دەروونـی نێو مێژوو ناوزەدیـان دەکان، پەیدا دەکەیـن. ئەو، لەو باوەڕەدایە، لـەم دۆخانەدا لەنێو جیهاندا تواوەتەوە و جیهان بووە بـە ئامادەبوونێکی ڕەها و هەموویەکی لەمەرج بـەدەر. بێگومان دەتوانین لـەم ئامادەبوونەی جیهان تێبگەیـن، هەروەها دەزانین لـەم دۆخەدا بێجگە لە جیهـان چی دیکە نەبینراوە. بەڵام ئەمە ئەوەش دەرناخات، بەو جۆرەی ڕۆسـۆ باسیدەکات، یەککرتنێکی تەواو لەنێوان ئاگامەندی و جیهاندا ڕوویدابێت. یەککرتن واتای توانەوەی بوون—بۆ—خۆ لەنێو بوون—لەنێو—خۆدا دەبەخشێت. دروستە لە بۆچوونـی یەکانەگی بووندا بێجگە لە جیهـان هیچی دیکە نییە. ئەمەش بوون—لەنێو—خـۆ بە زەقی ئامادەدەکات و دروسـتە چونکە زانیـن ئامادەبوونە و[لە زانیندا] هیچ شتێک ئاگامەندی و بابەتی زانراو لەیەکدی دانابڕێت.

هەندێکجـار، حەدەس بـە ئامادەبوونێکی ڕاسـتەوخۆی بابەتەکە لەبەردەم ئاگامەندییدا پێناسـکراوە. بـەڵام زۆرکەم بیرمان لـە هەلومەرجەکانی چەمکی ڕاسـتەوخۆ کردۆتەوە. ڕاستەوخۆیی ئامادەنەبوونی ناوەندە. ئەگەر ناوەند هەبێت ئەوا ئێمە ناوەندەکە نەک شتە ڕاسـتەوخۆکە دەناسین. ئەگەر ناوەندیش نەبێت پێویستە بە یەکجار بەردەوامـی و پچڕاندن لە ئامادەبوونەکەی نێوان ئاگامەندی و بابەتـی زانراودا ڕەتبدەینـەوە چونکە بەردەوامی پێویستـی بە ناوەند هەیە. کەوابوو، بونیادی بابەتەکە گومدەبێت؛ بوون—بۆ—خۆ بەتەواوی نکۆڵی لە بوونی بابەتەکە، وەکو بوون—بۆ—خۆ دەکات. هێشـتا، ئێمە پەیوەندی بنەڕەتی بوون—

بۆ—خۆ لەگــەڵ بوون—لەنێو—خۆدا بە نابــەردەوام دانانێین. جیاکردنەوەی دوو شتی نابەردەوام لەیەکدییەوە بۆشایی دروســتدەکات، بــۆ نموونە، ئەو بۆشاییە هیچە، بەڵام هیچێکی ناسراوە. ئەم هیچە ڕاستەوخۆیی ئامادەبوونەکە لەناودەبات و دەبێت بە شتێک. مادامەکی پەیوەندی نێوان بوون—بۆ—خۆ و بوون—لەنێو—خۆ بەردەوامی و نابەردەوامیش نییە، ئەوا نکۆڵیکردنێکی ڕەوانی ناسنامەیە.

بــۆ ڕوونکردنەوەی بۆچوونەکەمان، پەنا بــۆ بەراوردکردن دەبەین. دوو هێڵی چەماوە بە یەکدەگەن و ئامادەبوونێک بەبێ ناوەند دەهێننەکایەوە. لەگەڵ ئەوەشدا چــاوی ئێمە لە یەکگرتنەکەیاندا هێڵێکی ڕاســت دەبینێت. ئەگەر ئەو دوو هێڵە چەماوانــە شاراوە بوونایە ئێمە تەنیا هێڵێکمان لــە (ئەلف)ەوە بۆ (با) دەبینی و نەمــان دەتوانــی دوو هێڵەکە لەیەکدی جیابکەینەوە. لەڕاســتیدا، ئەوەی لە یەکیــان جیادەکاتەوە هیچە؛ ئەوەی هەیە بەردەوامی و نابەردەوامی نییە، بەڵکو ناســنامەیەکی ڕووتە. دوای ئەمە، ئێمە دوو هێڵەکە دەناســینەوە و دەزانین دوو شتی جیاوازن. هۆکاری ئەمەش لەوەدایە، کە هەر یەکێک لەم هێڵانە ڕەتدانەوەی لەگەڵ خۆیدا هەڵگرتوە.

ئەوەی لەیەکدیان جیادەکاتەوە هیچە، تەنانەت دووریش نییە؛ ڕەتدانەوەیەکی ڕووتە دژی تێهەڵکێشــبوونەکەیان ڕادەوەســتێت. ئەمەش باشتر ئێمە بە واتای پەیوەندی ڕاستەوخۆی نێوان ئاگامەندی و بابەتی زانراو دەگەیەنێت.

دەردەکەوێت، ڕەتدانەوە پێویستی بە شتێکی لەپێشــتر بۆ پێکهێنانی بوونی هەبێت. بۆ نموونە، ئەگەر بڵێم شوشەی مەڕەکەب مێز نییە، ئەوا شوشەی مەڕەکەب و مێــز دوو بابەتن، کە هەن و پێکهاتــون و بوونیان، وەکو بوونێکی—لەنێو—خۆ پشــتگیری ڕەتدانەوەکە دەکات. بەڵام لە پەیوەندی نێوان (زانەر و زانراو)دا هیچ شتێک لەلایەن زانەرەوە بۆ پشتگیری ڕەتدانەوەکە نییە. جیاوازی (لەوێدا) لەنێوان زانەر و زانراودا نادۆزرێتەوە. ئەو ڕاستییەی زانەر و زانراو دەریدەخەن بوونە. لەم ڕووەوە دەتوانیــن بڵێین زانین بە تەنیا ڕاوەســتانی بابەتە زانراوەکەیە. دیاردەی زانین هیچ بۆ بوون زیاد ناکات و داناهێنیت. بوون دەوڵەمەند ناکات چونکە زانین ڕەتدانەوەی ڕووتە و تەنیا بوون دەردەخات.

دەرخستنــی بوونیش ناوەکــی نییــە و ڕەتدانەوەیە. لــەم ڕووەوە، هەموو دەرخستنێکی لایەنی پۆزەتیڤی بوون لایەنی نایاری ئۆنتۆلۆجییانەی ڕەتدانەوەی ڕەوانــە لــە بوونــی بوون—بۆ—خۆدا. بۆ نموونە، لە دوایشــدا ئەمــە دەبینین، دەرخستنی شوێن لە بووندا ئاماژەکردنە بۆ بوونی بوون— بۆ—خۆ، وەکو شتێکی درێژ نەبوو. درێژبوونی بوون—بۆ—خۆش خەسڵەتێکی پۆزەتیڤ، لایەنی شاراوەی

گیانەکی لەودیو خەسڵەتە نێگەتیڤەکانەوە نییە؛ پەیوەندییەکی سروشتی ئەم بوونەیە. لە ڕێگەی درێژبوونی بوون—لەنێو—خۆدا ئەم پەیوەندییەی خۆی، وەکو شتێکی درێژ نەبوو دەدۆزێتەوە. بوو—بۆ—خۆ لەپێشدا خۆی بە درێژنەبوو نابینێت تاکو درێژبوونی بوون— لەنێو—خۆ لە شویندا نەبینێت. چەمکی درێژنەبوون لە ڕەتدانەوەی درێژبووندا واتا دەبەخشێت.

درێژبوون حوکمدانێکی بەرزە، کە بوون—بۆ—خۆ لە نکۆڵیکردنی درێژبووندا دروستی دەکات. لەبەرئەمەش چەمکی ئاگایی، کە دوو واتای ئۆنتۆلۆجیمان بۆ دانا، پەیوەندی ناوەکی نێوان بوون و زانینمان بۆ ئاشکرا دەکات.

من ئاگام لە پرۆژەیەکە چونکە پرۆژەکە بە بوون دەگەیەنم. هەمانکات بە درێژیی ژیانم ئاگام لە بارودۆخی خۆمە و پرۆژەکەش بە پرۆژەی خۆم دادەنێم. ئاگام لە تێکچوون و دژواری تێگەیشتنە.

زانین بوون (لەوێدا) دادەنێت و لە تێڕامانەکەدا بەهێزی ڕەتدانەوەوە دەڕوانێتە بوون. ئەوەی ڕاستەقینەیە زانراوە. ئێمە بەرزێتی بەو ڕەتدانەوە ناوەکییە دادەنێیین، کە بوون—لەنێو—خۆ دەردەخات و خەسڵەتەکانی بوون—بۆ—خۆ دەستیشان دەکات.

٢. سەلماندن وەکو ڕەتدانەوە

لە ئاستی چ بوونێکدا بوون—بۆ— خۆ ئامادەیە؟ ئەم پرسیارە ڕاستەوخۆ وا دەردەکەوێت باش دانەنرابێت. بوون ئەوەیە، کە هەیە؛ ئەو شتە نییە تاکو لە پرسیارکردنەکەدا بڵێین (چ شتێکە؟) ئەم پرسیارەش پڕ واتایە ئەگەر لەنێو جیهاندا بکرێت. لە ئاکامدا بەو خاڵە دەگەین، کە بوون—بۆ—خۆ ناتوانێت لە ئاستی ئەم بوونەدا نەک بوونێکی دیکەدا ئامادەبێت چونکە ئامادەبوونی بوون—بۆ—خۆ دەبێتە هۆکار بۆ بوونی ئەم شتە نەک ئەو شتە.

نموونەکانمان ئەوەی دەرخست، کە بوون—بۆ—خۆ بوونێکی هەندەکی نییە. ئەمەش لە باسکردنەکەمان بۆ پەیوەندی زانین پێش ڕوونکردنەوەی بونیادی ڕەتدانەوەی دەرکەوت. ڕەتدانەوە لە پلەی دووەمدا خۆی بەرجەستەکرد. ڕەتدانەوە وەکو بەرزێتییەکی بنەڕەتی (ئەم) شتە نییە؛ بەڵکو دەبێت بە هۆکار بۆ بوونی (ئەم) شتە.

ئامادەبوونی بنەڕەتی بوون—بۆ—خۆ لەبەردەم بووندایە. ئایا دەتوانین بڵێین ئامادەبوونەکەی لەبەردەم هەموو بووندایە؟ ئەمە بۆ هەڵەکەی پێشومان دەگەڕێنێتەوە. هەمووی بوون لە ڕێگای بوون—بۆ—خۆوە پەیدا دەبێت. هەموگیری

بوون پێویستی بـــە پەیوەندی ناوەکی لەنێون فرەلایەنەکـــان و فرەلایەناکانیش پێویستییـــان بـــە هەموگیرییەکی ناوەکی بۆ لایەنەکان هەیـــە. لێرەدا زۆرکردن دەبێـــت بە تێهەڵکێشـــکردن. هەموگیری بوون ئەو بوونـــە پەیدادەکات، کە لە ئامادەبوونەکەیـــدا هەموو بوونی خۆیەتی. ئەمەش لـــە تەوانای بوون—بۆ—خۆدا دەبینرێت. بوون—بۆ—خۆ لـــە ئامادەبوونەکەیدا لەبەردەم بوونێکدا تێدەگات، کە ئـــەو ئامادەبوونە لەبەردەم هەموو بووندا مادامەکـــی هەموگیری پەیوەندییەکی ناوەکییـــە لەنێوان (ئەوان)دا ئەوان لە ڕێگەی دەرخستنی تاکەکانەوە[ئەو یان ئەم شتەدا] دەدۆزرێتەوە. ئەمەش لە تێگەیشتنی بوون—بۆ—خۆ و لە ئامادەبوونەکەدا ئاشکرا دەبێت. ئامادەبوونی بوون—بۆ—خۆ لەنێو جیهاندا ئامادەبوونێتی لەبەردەم شتێک یان چەند شتێکدا. دەتوانین ئەمەش هەڵگەڕێنینەوە و بڵێین، ئامادەبوونی لەبەردەم شتێکی تاکدا بەستراوە بە تێگەیشتنمان لە ئامادەبوونی لەنێو جیهاندا. هەستکردن بە ئامادەبوون لەنێو جیهاندا دادەمەزرێت.

جیهانیش دەبێت بە زەمینە بۆ ســـەرهەڵدانی هەموو هەســـتکردنێک. ئەوەی پێویستە بیسەلمێنین ئەو خاڵەیە، کە چۆن ســـەرهەڵدانی بوون—بۆ—خۆ بوونی (هەمووی) شتەکان یان (ئەوان) دەهێنێتەکایەوە.

ئامادەبوونی بوون—بۆ—خۆ لەبەردەم هەمووی بووندا، لەو ڕاستییەوە هاتووە، کـــە بوون—بۆ—خۆ دەبێت لەو شێوازی بوونەدا بێت، کە ئەوە نییە هەیە. لێرەدا هەمووی بوون لەبەردەم بوونێکدا ڕادەوەســـتێت، کە نییە. ڕەتدانەوەی بنەڕەت، لەم ڕووەوە، ڕادیکاڵانەیە. بوون—بۆ—خۆ بە ئامادەبوونی لەبەردەم بووندا هەمووی خۆیەتـــی، هەمـــووی ڕەتدانەوەیە و لە بەرئەمە ڕەتدانەوەی هەمووی بوونیشـــە. کەوابـــوو، هەموو جیهان دەبێـــت بە پێکهاتەی بوون بەبێ ئـــەوەی هەموگیری وەدەســـت بهێنین. لە ڕێگەی جیهانەوە بوون—بۆ—خۆ دەتوانێت هەمووی خۆی، وەکو شتێکی نا- هەموو بناسێت.

واتـــای بوونی بوون—بۆ—خۆ لە دەرەوەی بوونـــی خۆیدا پەیدادەکرێت، بەڵام هێشتا بوون—بۆ-خۆیە واتا بە بوون دەبەخشێت. ئەم هەموگیرییەی بوون بێجگە لـــە دەرخستنی بوون هیچی نێ ناخاتە ســـەر بوون، وەکـــو شتێکی جیاواز لە بوون—بۆ—خۆوە چی دیکە نییە. ئـــەو بوونەش لە دەرەوەی بوون—بۆ—خۆدایە. دەرخستنـــی هەمووی بـــوون هیچ شتێک بۆ بوون زیاد ناکـــات. ئەگەر ئێمە دوو پیاڵە لەســـەر مێزەکە ببینین و بیانژمێرین، ئەو ژمارەنەمان کاریگەرێتی بەســـەر بوون یان ســـروشتی پیاڵەکانەوە ناخاتەگـــەر. هەمانکات[ئەو دەرخستنە] ئاماژە بۆ لایەنێکـــی ناوەکی ڕووتی بوون—بۆ—خۆ ناکات. بـــەڵام ئەگەر بوون—بۆ—خۆ ئـــەو نەبوونە بێت، کە (ئەو شتـــە لێرەدا) دەردەخات ئەوا بـــوون لە بنەڕەتەوە دەبێت (هەمـــوو) بێـــت. کەوابوو، زانیـــن جیهانە. هایدیگـــەر گوتەنی؛ جیهان و

دەرەوەی ئەو نەبوونەیە. بەڵام ئەو نەبوونە ئەوە نییە ڕاستەقینەی مرۆڤی تێدا پەیدادەبێت. ئەم نەبوونە خودی ڕاستەقینەی مرۆڤایەتییە و ڕەتدانەوەیەکی ڕادیکاڵە، کە جیهان تیایدا سەرهەڵدەدات. تێگەیشتن لە بوونی جیهان، وەکو شتێکی هەموگیر بوونی[ئێمەش]لەنێو جیهاندا، کە نەبوونێکە ئەو هەموگیرییە بەردەوام دەهێڵێتەوە، دیاریدەکات.

لەڕاستیدا، ئەو نەبوونە ڕەهایە لە دەرەوەی هەمووی جیهاندا هەموگیرییەکە دەسەلمێنێت. لەبەرئەمەیە هەموگیری هیچی زیادە ناخاتەسەر بوون چونکە لەگەڵ سەرهەڵدانی ئەو نەبوونەوە پەیدادەبێت. ئەم نەبوونە ڕاستەقینەی مرۆڤایەتییە بەردەوام لەو دیو بوونەوە و بە نەبوونییەوە لە خۆی تێدەگات. دەتوانین بڵێین، ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی هەمووی بوونی مرۆڤ دەردەخات یان ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی ڕێگەنادات لەوێدا بێجگە لە بوون چی دیکە لە دەوەی بووندا هەبێت. ئەم دوو دەستە واژەیە واتایەکیان هەیە. ئەم نەبوونە ئەگەرە بۆ ئەوەی لەودیو جیهانەوەیە و لەوێدایە، (١) دەبێتە هۆکاری دەرخستنی بوون، وەکو جیهان و(٢) ئەو ئەگەرەش ڕاستەقینەی مرۆڤایەتییە. لەگەڵ ئامادەبوون لەبەردەم بووندا خولی دەروون پێکدەهێنیت.

ئەگەر ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی خۆی بەودیو ڕەتدانەوەی کۆنکرێتی بگەیەنێت، ئەوا ناتوانێت هەموگیری ڕاتدانەوەکان وەدەست بهێنێت. هەروەها ئەگەر ئاگامەندی ڕەوانی ڕەتدانەوە جیانەکراوەکان بێت ناتوانێت خۆی بسەلمێنێت. لەم حاڵەتەدا نابێت بە هەموگیرییەکی کۆنکرێتی. ئەو لەوێدا هەموگیرەکە لە ڕیگەی ڕەتدانەوەکانی دیکەوە لە ڕەتدانەوەیەکی کۆنکرێتی خۆی ڕزگاردەکات. لەوێدا هەموگیرە ئەگەر بەرەو هەموو بوونی خۆی بکەوێتە ڕێ و بەشەکانی خۆی جێبهێڵێت. ئەگینا ئەو دەبێت بەو شتەی ئێستا هەیە و بەو هەمووەی بوونی ناگات، کە هێشتا پەیدای نەکردوە. بەشێکی بونیادی ڕەتدانەوە دەبێت لەنێو زەمینەی ڕەتدانەوە دیاری نەکراوەکانەوە سەرهەڵدات. ئەو زەمینە بوونی منە. منیش، لەگەڵ جیاکردنەوەی بوونی خۆم لە بوون—لەنێو—خۆوە، خۆم دەناسم. ئەو شتەی لەوێدا لەبەردەم مندا دانراوە (من) نییە. ئەو شتەش، لەنێو بەستێنی بوون بەگشتییەوە خۆی دەردەخات و خۆی بە من دەناسێنێت.

پەیوەندی نێوان ئەو شتە و هەمووی بوون سەرچاوەی پەیوەندی نێوان شێوە و زەمینەیە لە بیردۆزەی گێشتالتدا باسکراوە. (ئەو) شتە هەمیشە بە زەمینەیەکەوە بەستراوە؛ ئەوەندەی بوون—بۆ—خۆ ڕەتدانەوەیەکی دیارینەکراوی ڕادیکاڵانەیە، ئەویش لەنێو هەموویەکی دیارینەکراوی بووندایە. لەکاتێکدا شتێکی دیکە لەبەردەم ئاگامەندییدا قوتدەبێتەوە، شتەکەی پێشو جارێکی دیکە لەنێو هەمووە دیارینەکراوەکەدا خۆی وندەکات. بوونی منیش بە شێوەیەک خۆی

دەردەخـــات، کە ئەوەو ئەویش نییە. ئەوە، وەکو نە-بوون و بوونی ئەویش نییە. لەم بەســـتێنەوە ڕەتدانەوەکەی ئێستام بەرانبـــەر ئەو شتە دەردەکەوێت، ئەگینا ڕەتدانەوەکـــەم لەنێو ڕەتدانـــەوە نادیاریکراوەکاندا دەتوێتـــەوە. خۆ دەرخستنی ئەو شتـــە لەنێو زەمینە هەمووگیرەکـــەدا پەیوەندی بـــە هەڵوێستێکی تایبەتی ڕەتدانەوەی بوون—بۆ—خۆوە هەیە. ئەو شتە هەیە چونکە من هێشـــتا نەبووم بە هێـــزی ڕەتدانەوەی داهاتوو، هەروەها بەتەواویـــش ڕەتدانەوەکانی ڕابردووی خۆم نیم. ئەمەش ئـــەوە دەگەیەنێت بوونی ئاگامەندی، وەکو ڕەتدانەوەیەک لەســـەر زەمینەی هەموو ڕەتدانەوە ڕادیکاڵەکانی ڕادەوەستێت.

بوون—بۆ—خـــۆ جیهان نییە. شوێـــن، بەردەوامی و ماتەر بەگشـــتی بوون—لەنێو—خۆن. بەڵام جیاکردنەوەکە لەســـەر ئەوە دادەمەزرێت، کە بوون—بۆ—خۆ ئـــەو مێزە، ئەو پەرداخە و ئەو ژوورە نییە. ئەمەش لەســـەر زەمینەی ڕەتدانەوە هەمووگیرییەکەدا دادەمەزرێت. بوونی (ئەو شتە) ئاماژە بۆ ڕەتدانەوەی ڕەتدانەوە دەکـــات. ڕەتدانەوەیەکـــی ڕادیکاڵانە، کە نکۆڵی دەکـــات و هەمانکات خۆی بەو شتەوە بە دەزوێەکی ئۆنتۆلۆجییەوە گرێـــدەدات. لەم ڕووەوە (ئەو)، وەکو (ئەو) لە ڕێگەی خۆگەڕانەوە بەرەو زەمینەی جیهان دەردەخات. سەلماندنی بوونی، کە بناخەی سەلماندنەکانی دیکەیە، دەبێت بە ڕەتدانەوە.

پێویستـــە بزانین ئـــەم ڕەتدانەوەیە- لە ڕوانگەی بوونی (ئەو)ەوە- بەگشـــتی بیرۆکەیە. هیچ شتێکی زیادە ناخاتەســـەر بوون و کەمیشـــی ناکات. ئەو بوونەی ڕووبـــەڕووی دەبینەوە نابێـــت بە شتێکی دیکەو پەیداش نابێـــت چونکە شتێکە هەیە. لە دەرەوەی بوونی خۆیدا ڕاناوەســـتێت تاکو ناسنامەکەی لەنێو بەستێنە هەمووگرییەکـــەوە نکۆڵی لێبکرێـــت. ڕەتدانەوەی (ئەو) شتـــە بوونێک دەیهێنتە کایـــەوە، کـــە لەبەردەم هەمووی بووندا و ئەم و ئـــەو شتەش ئامادەدبێت. بەڵام مادامەکی نکۆڵیکردنەکە بوونـــی بنەڕەتی ئەو شتە، خۆی دەهێڵێتەوە و گۆڕانی بەســـەردا ناهێنێت ئەوا ڕەتدانەوەکەی دەرەکییـــە؛ پەیوەندی نێوان ئەو شتە و هەمووش دەرەکییە. دەبینین [لێرەدا] سەلماندن دەبێت بە ڕەتدانەوەی دەرەکی و بەستراویشە بە ڕەتدانەوەیەکی ناوەکی ڕادیکاڵەوە، کە (من)ە. ئەمە واتای شاراوە و ئاڵۆزی جیهانە، وەکو تێهەڵکێشـــەیەکی هەمووگیر و کۆی هەموو (ئەو) شتانە خۆیـــان دەردەخەن. بەڵام، مادامەکی جیهان، وەکو زەمینەیەکی هەمووگیر خۆی دەردەخـــات و بوون—بۆ—خۆ دەبێت بە (نەبوون) بۆ بوونـــی خۆی، ئەوا جیهان دەبێت بە دیارینەکراو. مادامەکی ئـــەم دیارینەکردنەشی لەودیو دیارینەکردنێکی کۆنکرێتـــی و لەناوبردنی ئەو شتەیە ئێستـــا لەبەردەممانداید ئەوا جیهان، وەکو ســـندوقێک هەمیشـــە لەبەردەســـتماندا بۆ کردنەوە و دەرهێنانی (ئەو) شتانەی تیایدایە ئامادەیە.

ئـــەو کاتەی لە زەوییەکی پان و بەرین نزیـــک دەبینەوە شتە وردیلەکانی نێو زەوییەکەمـــان لائاشکرا دەبێـــت. بەهەمان شێوە لـــە تاقیکردنەوەیەکی فیزگەی گیشتالّتدا ئەو بەستێنە گشتییەی دەبینرێت کتوپڕ دەبێت بە جیهانی شتە وردیلە و زۆرەکـــان. بەمجۆرە جیهـــان، وەکو پەیوەندییەک لەنێـــو شتە فرەلایەنەکان و هەموگیرییەکەدا، ئەو بەستێنە بەرفراوان و هەموگیرەیە، کە تێهەڵکێشکردنێکی بنەڕەتی پێکناهێنێت. بەردەوام بوونی جیهانیش، وەکو خەسڵەتێکی فۆرمەلیستی دەبێـــت بە زەمینـــە بۆ بەردەوام نەبوونـــی ئەو شتانەی پەیوەنـــدی دەرەکییان لەگـــەڵ هەموگیری جیهاندا هەیە. ئەمجۆرە پەیوەندییەشە لەنێوان بەردەوامی و نابەردەوامییدا پێناســـە بۆ شوێن دادەنێت. شوێـــن بوون نییە، بەڵکو پەیوەندی جوڵاوی ئەو بوونانەیە، کە پەیوەندیدار نین. ســـەربەخۆیی تەواوی هەموو بوونە- لەنێو—خۆکانـــە و بـــۆ ئەو بوونە خۆی دەرخستوە، کە لەبـــەردەم هەموو بوونداا ئامادەبووە. شوێن دەرەوەیە. دەرەوەبوونی شوێنیش سەر بە هیچ بوونێک نییە، بـــە تەنیا نییە و ناتوانێت خۆی پەیدابکات. بوون لە شوێندا لەســـەر پەیوەندی نێـــوان بوون—بۆ—خۆ لەگەڵ هەمووی جیهان و یەک شتدا ڕادەوەســـتێت. شوێن جیهان نییە، بەڵکـــو گۆڕانکارییەکە لە هەمووی جیهاندا چونکە جیهان بەردەوام دەبێـــت بە زۆربوون و فرەلایەنی شتە دەرەکییەکان. شوێن شێوە و زەمینە نییە، بەڵکـــو زەمینەیەکی ئایدیاڵییە و لەنێو شێوە زۆرەکاندا دەتوێتەوە. بەردەوام یان نابەردەوام نییە، بەڵکو گۆڕانێکی هەمیشـــەییە لە بەردەوامییەوە بۆ نابەردەوامی. شوێن ئەوە دەســـەلمێنیت، کە بوون—بۆ—خۆ لە دەرخستنی بوونێک (لە ئەوێدا) بـــە ئامادەبوونەکەی هیچی زیادە ناخاتە ســـەر بوون. شوێن تێهەڵکێشـــەیەکی ئایدیاڵییە؛ هەموویەکە لە جیهانەوە پەیدادەبێت. شوێن ڕێگەش بە حەدەســـێکی کۆنکرێتی نادات بیدۆزێتەوە چونکە بوونی نییە. شوێن پشـــت بە کات بۆ بوونی دەبەســـتێت چونکە بوونێک دەیهێنێتە جیهانەوە، کە کاتییە. شوێن پەیوەندی بە بوونێکەوە هەیە، کە بۆ تێگەیشتن لە خۆی لە بوونی خۆیەوە دەردەچێت. شوێن بۆ (ئەو) شتە بۆ بوونی زیادنەکراوە و بەڵکو شوێنە بۆ ئەوە. پەیوەندی دەرەکی ئـــەو شتە بە زەمینەکەوە دیاریدەکات. لێرەدا بێســـودە بڵێین شوین فۆرمێکە و لەڕێگەی بونیادێکی لەپێشـــتری هەستکردن بەســـەر دیاردەیەکدا سەپێنراوە.[٥١]

٥١ لێرەدا سارتەر دژی بۆچوونەکەی کانت لەبارەی کات و شوێنەوە ڕادەوەستێت. بۆ کانت، کات و شوێن دوو فۆرمی لەپێشترن بۆ هەستکردن، بەڵام کات و شوێن بە ڕێگەی هەستکردنەوە نادۆزرێنەوە. مرۆڤ هەست بە هەر بابەتێک بکات پێویستە ئەو بابەتە و مرۆڤەکەش لە پێش هەمووشتێکدا یان پێش سەرهەڵدانی زانینەکە لەنێو کات و شوێندا بن. کەوابوو، کات و شوێن دوو پێشمەرجی بنەڕەتین بۆ ئەزمونی هەستکردن. کانت لە بەشی یەکەمی پەرتووکی یەکەمییدا بە درێژی باسی کات و شوێنی کردوە. (وەرگێڕ)

شوێن فۆرم نییە چونکە هیچە. ســـەبارەت بە بوون—بۆ—خۆش، ئەگەر ئەم بوونە شوێن نەبێت، لەبەرئەوەیە، کە خۆی وەکو بوون—لەنێو—خۆ نابینێت. ئەو لەگەڵ نکۆڵیکردنی بوونـــی خۆی، وەکو شتێکی دەرەکی و دەرچوون لە بوونی خۆیەوە بڕیار لەســـەر دیاریکردنی شوێن دەدات. هەروەها پەیوەندی نێوان بوون—بۆ—خۆ و بوون—لەنێو-خۆ دەرەکییەکی شاراوە نییە.

پەیوەندییەکـــەی لەگـــەڵ بوون— لەنێو—خۆیـــدا ڕەتدانەوەیەکـــی ناوەکییە. لەبەرڕۆشنایـــی ئـــەم پەیوەندییەشدایە بوون—لەنێو—خۆ بـــەردەوام پەیوەندییە دەرەکییەکەی لەگەڵ هەبووەکانی نێو جیهاندا دروســـتدەکات. ئێستا کاتی ئەوە هاتوە باســـی ئەو بوونە بکەین ڕەتدانەوەی دەرەکی دەبێت بە خاوەنی و بوون—بۆ—خۆش دەیهێنێتە جیهانەوە.

ئێمە دەزانین ئەو بوونە سەر بە (ئەو) شتە نییە. ڕۆژنامەی سەرمێزەکە ناتوانێت بڵێـــت، کە ئەو مێزەکە نییە. لەم حاڵەتـــەدا ڕۆژنامەکە دەبێت لە دەرەوەی خۆیدا ڕاوەســـتێت و ڕەتدانەوەکەشی ناوەکی بێت؛ لە بوون—لەنێو—خۆوە دەبێ ببێت بە بوون—بۆ—خۆ. پەیوەندییەکە لەنێوان ئەو یان ئەم شتەدا نییە، بەڵکو بەبێ ئەوەی ببێت بە ئەوان لەنێو خۆیدا کۆیان دەکاتەوەو وەکو خۆیان جێیان دەهێڵێت.

لێرەدا دەستەواژە ناسراوەکەی ســـپینۆزا "هەموو سەلماندنێک ڕەتدانەوەیە"، کە هیگڵ گرنگییەتییەکەشی ناســـیوە، دەگۆڕیـــن. بانگەشەی ئەوە دەکەین، کە هەر سەلماندنێک لە بوونی ئەو شتە باسکراوەدا نەبێت ڕەدانەوەیەکی ئایدیالییە. تەنانەت ئەگـــەر شوێن ســـایکۆلۆجیزمی ڕەخنەگرانـــەی ئەزمونگەریش بکەوین هێشـــتا ناگەینە ئەو باوەڕەی بابەتە دەروونییەکە خاوەنی ڕەتدانەوەیەکی ناوەکی تێهەڵکێشراو بێت.

هیـــچ هۆکارێکیش نامانگەیەنێتـــە ئەو باوەڕەی بوون—بۆ—خـــۆ ڕەتدانەوەی دەرەکی نێوان بابەتە دەرەکییەکان لەناوبەرێت، لە کاتێکدا بوون—بۆ—خۆ خودی ڕەتدانەوەکە نەبێـــت. لەبەرئەمە، ڕەتدانەوەی دەرەکی، وەکو پێکهاتەیەکی (ئەو) شتە خەســـڵەتی شتەکە نییە و لەناو ئەویشـــدا نییە. مەبەســـت لە پێکهاتەش ئەو خەســـڵەتەیە لـــە بنەڕەتەوە لەنێو ئەو بوونەدا بێـــت. ئەمەش بەو خاڵەمان ناگەیەنێـــت، کە ڕەتدانەوەی دەرەکی لەنێو خودی بوون—بۆ—خۆدا بێت. بوون—بۆ—خۆ ڕەتدانەوەی ناوەکی ڕووتە؛ بوونی ڕەتدانەوەی دەرەکی لەنێو بوون—بۆ—خۆدا دەبێتە هۆکاری ڕووخان و لەناوچوونی بوونی.

بوونی دەرەکی ئەو "لەنێو هەوادا" دەیهێڵێتەوە و لە دەرەوەی بوون—بۆ—خۆ و بوون—لەنێو—خۆدا ڕایدەگرێت. لەبەرئـــەوەی دەرەکییە، ئەمجۆرە ڕەتدانەوەیە بەتەنیاش ڕاناوەستێت و پشـــت بە هیچیش نابەستێت. لە بنەڕەتەوە بوونی ئەو سەربەخۆ نییە و هەمانکات بۆ هیچ جەوهەرێکیش ناگەڕێتەوە. ئەو هیچە.

لەڕاســـتیدا هیچە چونکە شوشە مەرەکەبەکە، مێزەکە، سەبیلی جگەرەکە یان پەردا‌خەکە نییە. ئێمە ئەو شتە، وەکو شوشەی مەرەکەب دەبینین.

هەمانکـــات ئەگەر بڵێم، "شوشە مەرەکەبەکە مێزەکـــە نییە" من بیر لە هیچ ناکەمـــەوە. کەوابوو، ســـەلماندن هیچ نییـــە، وەکو بونیادێکـــی ناوەکیش نە لە ئاگامەنـــدی و نە لەنێو شتەکەدایە. بوونی ئەو بوون—بۆ—خۆ لەگەڵ ڕەتدانەوەی ناوەکییدا ئەو کاتەی بوون—لەنێو—خۆ، وەکو شتێکی جیاواز لە بوون—بۆ—خۆوە خۆی دەردەخات، پەیدای دەکات.

٣. چۆنیەتی، چەندەکی، هێزەکی و ناوەندیکردن

چۆنیەتی بوونی ئەو شتەیە، کە پاش داماڵینی پەیوەندییە دەرەکییەکانی لەگەڵ جیهـــان و شتەکانی دیکەدا خۆی دەردەخات. زۆرجار چۆنیەتی بە خەســـڵەتێکی ســـادەی ناوەوە دانراوە و بە لایەنێکی دەروونییـــەوە گرێدراوە. لێرەدا، گرفتەکە، بەوجـــۆرەی دەردەکەوێـــت، دۆزینـــەوەی لایەنە پێکهاتوەکانـــی بابەتێکە، وەکو یەکێتییەکی بەرزی هەموو چۆنییەتیەکانی. ئێمە لەپێشـــتر باســـمانکرد، کە ئەم گرفتە چارەسەر ناکرێت. ئەگەر چۆنیەتییەک ناوەکی بێت، ناتوانێت خۆی بکات بە خەسڵەتێکی دەرەکی. گریمان یەکێتی بابەتێک لەودیو چۆنیەتییەکانییەوە دانراوە؛ هەریەکێک لە ئـــەوان دەبێت کاریگەرێتییەکی دەروونی بەســـەر ئێمەوە هەبێت. بەڵام ڕەنگی زەرد لە لیمۆدا لە تێگەیشـــتنێکی دەروونی ئێمەوە ســـەرهەڵنادات. زەردییەکە لیمۆکەیە. لیمۆکە بە حوکمی چۆنیەتییەکانی هەیە. چۆنیەتییەکانیش پەیوەندییان بە یەکدییەوە هەیە. ترشی لیمۆکە لە ڕەنگ زەردییدایە و ڕەنگ زەردی لیمۆکەش ترشییە. ئێمـــە ڕەنگی کێک دەخۆین، ڕەنگی کێکەکەش ناوەندێکە بۆ دەرخستنی شێوەکەی و ئەو شتەی بە حەدەســـی خواردەمەنی ناوزەدی دەکەین. بەپێچەوانەی ئەمەشەوە، ئەگەر پەنجەم بخەمە نێو شوشەیەک مرەباوە ساردی و لینجی مرەباکە تامە شیرینەکەی بە پەنجەم دەگەیەنێت. شلی، ساردی، ڕەنگ و جوڵەی ئاوەکە لە حەوزەکەدا لە یەک ســـاتدا بەڕیز خۆیان نیشانی من دەدەن؛ تەفسیری هەموو ئەو خەســـڵەتانەش پێکەوە (ئـــەو) شتە دەردەخات. ئەمەش لە ئەزمونی هونەرمەندەکانی شێوەکارییدا، بەتایبەتی سیزان، ئاشکرا دیارە. هوسرڵ لەوێـــدا بە هەڵەدا چـــووە، کە دەڵێت تێهەڵکشـــکردنە پێویستییەکە بەبێ مەرج ڕەنگ و فۆرم پێکەوە دەبەســـتێتەوە. لەڕاستیدا فۆرم ڕەنگ و ڕووناکییە. ئەگەر هونەرمەندێکی شێوەکار یەکێک لەوانە بگۆڕێت ئەوی دیکەش گۆڕانی بەسەردادێت. ئەمەش لەبەرئەوە نییە، کە ئەم دوو خەســـڵەتە بە یاســـایەک پێکەوە گرێدراون، بەڵکو هەردووکیان یەک شتن.

لەم ڕووەوە چۆنیەتی بوون هەمووی بوونە. چۆنیەتی ئامادەبوونی ڕەهای ئەو بوونە پێکهاتووەیە. ئێمە بە ناسینی چۆنیەی هیچ شتێک ناخەینە سەر بوون. ناسینەکەمان تەنیا بوون، وەکو ئەو شتە لەوێدا دەردەخات. چۆنیەتی لایەنی دەرەکی بوونێک نییە. ئەوەی خاوەنی ناوەوە نەبێت دەرەوەشی نییە. بەڵام بۆ ئەوەی چۆنیەتی هەبێت ئەبێت بوونێک بۆ نەبوون هەبێت، کە لە بنەڕەتەوە هیچە.

هێشتا بوون لەنێو خۆیدا چۆنیەتی نییە. بەڵکو چۆنیەتی هەمووی بوونە و لەنێو سنوری (ئەو) شتەدا خۆی دەردەخات. ئەو دەرەوەی بوون نییە؛ لەبەرئەوەی بوون بۆ بوون نییە، ئەوا چۆنیەتی هەمووی بوونە. ئەمەش [ڕاستیەکە]بۆ ئەو بوونەی، کە دەتوانێت خۆی لەو بوونە جیابکاتەوە. پەیوەندی بوون—بۆ—خۆ لەگەڵ چۆنیەتیدا ئۆنتۆلۆجییانەیە.

ناسینی چۆنیەتی هەڵوێستێکی سیستی وەرگرتن نییەو ئاگامەندیش بوون—لەنێو—خۆ نییە تاکو ببێت بەو شتەی هەیە. بوون—بۆ—خۆ لە ڕیگەی چۆنیەتییەوە ئەو شتەی بەردەمی دەناسیت. بۆ ئەوەی بوون—بۆ—خۆ ڕەنگی سوری کتێبەکە ببینێت، پێویستە خۆی، وەکو ڕەتدانەوەی ناوەکی ئەو چونیەتییە دابنێت. ناسینی چۆنیەتی، بەو جۆرەی هوسرڵ بۆیدەچێت، خۆ تەواوکردن نییە، بەڵکو فۆرمێکی دەستکەوتوە لەو بۆشاییەدا. لەم ڕووەوە، چۆنیەتی لە دەرەوەی دەستەڵاتی ئێمەدا، دەبێت بە ئامادەبوونێکی نەبڕاوە. تاکو ئێستا کێشەی زانین چارەسەرنەکراوە و لەگەڵ خواردندا بەراوردکراوە. گوایە بابەتە زانراوەکە دەخورێت و هەزم دەکرێت. زانەرەکەش پڕدەکاتەوە. ئێمە لە باسکردنی بنەڕەتی دیاردەی هەستکردندا وابۆیدەچین پەیوەندی نێوان چونیەتی و ئێمە نزیکبوونەوەیەکی ڕەها بێت. بابەتەکە لەوێدا بەبێ ئەوەی خۆی لەناوبەرێت یان تەسلیم بکات، لەبەردەم ئێمەدا دەردەکەوێت. نزیکبوونەوەی بابەتەکەش دووریی ئەو لە ئێمەوە دیاریدەکات. ئەو شتێکە لە دەرەوەی ئێمەدا ڕاوەستاوە. ئێمە خۆمان بە هەژار [لە بارەیەوە] دەبینین. تێڕامانمان، وەکو چۆن برسییەک دەڕوانێتە خواردن و دەستی بە خواردنەکە ناگات، یان وەکو برسێتییەکەی (تەنتالۆس)، ئێمە زۆرتر خولیا و برسیتر دەکات. چونیەتی ئەو بوونە دەگەیەنێت، کە لە ئێمەوە جیاوازە و شێوازێکی بوونیشە، کە[هێشتا] وەدەستمان نەهێناوە. ناسینی چۆنیەتیش بەستراوە بە ناسینی شتێکەوە. چۆنیەتی هەرشتێک بێت، خۆی وەکو بوون نیشان دەدات. ئەو بۆنەی بە چاوداخراوی بە لوتی منداتێدەپەڕێت، پێش ئەوەی بزانم بۆنی چییە، ڕامانێکی (ئینتباعێکی) دەروونی نییە و بوونی خۆی هەیە. ئەو تیشکەی بەیانیان بەرچاو دەکەوێت بوونی خۆی هەیە. ئەمەش ئاشکرا دەبێت ئەگەر کەسێک بەوردی بیر لە بوونی چۆنیەتی بکاتەوە. بێگومان، وەکو

شتێکـــی هەبوو، خۆی بۆ لایەنە دەروونییەکە دەردەخات. ئەولایەنە دەروونییەش ئـــەوە نییە، کە ئێستا هەیە. لەگەل ئەوەشـــدا، کاتێک دەڵێیین چۆنیەتی بوونی خۆی هەیە، مەبەســـتمان لە جەوهەر بوونی چۆنیەتی نییە. ئەوەی مەبەســـتمانە جیاکردنـــەوەی شێوازی بوونی چۆنیەتییە لە شێـــوازی بوونی بوون—بۆ—خۆوە. ڕەنگی ســـپی یـــان ترشی ڕەهەندەکانـــی کاتیان نییە. ئەگەر ئەو پرســـیارەمان لێبکرێـــت، چۆن شتێک چۆنیەتی هەیە؟ لە وەڵامـــدا دەڵێین، ئەو شتە هەمووی خۆی لەسەر زەمینەی بوونی لەنێو جیهاندا دەردەخات. ئەمەش یەکێتییەیەکە لە هەموو هەبووەکاندا هەیەو لەیەکدیـــان جیاناکاتەوە. ئەوەی خۆی جیادەکاتەوە، بەرانبەر شتێک ڕادەوەســـتێت و چۆنیەتییەکەی دەدۆزێتـــەوە بوون—بۆ—خۆیە. هەڵوێستی ڕەتدانەوەی بوون—بۆ—خۆ، کە سەربەســـتی ئەم بوونە دەسەلمێنێت، بوون دەردەخات. ئەمەش سەلماندنێکی تەواوی بوونە لە ڕێگەی ڕەتدانەوەوە. بۆ ئەوەی بوون—بۆ—خۆ لە دەستەڵاتی ڕەتدانەوە تێبگات و بۆی ڕوونببێتەوە، کە ئەو شتە نییە، دەبێت تایبەتمەندێتی بوونی خۆی بناسێتەوە. ئەم سەلماندنە ڕەهایەی چۆنیەتی، وەکو بوونی (ئەو) شتە ســـەربە سەربەستی بوون—بۆ—خۆیە. شتێک نییە هەبێت، بەڵکو پەیدادەبێت. هەموو کەسێک بە چاوی خۆی دەتوانێت ببینێت، چۆن سەرهەڵدانی چۆنیەتی شتێک دەبێت بە فاکتۆرێکی سەربەستی. ئەو کاتەی من نەتوانم ڕەنگی زەردی تویکڵی پرتەقاڵەکە بوەســـتێنم، ئەوا من لە ناســـینی ئەو تۆپکڵە زەرد و زبرەدا بەرپرســـم. بەڵام پەیوەندی نێوان شێوە و بەســـتێن، تاکوڕادەیەک لـــە پەیوەندی نێوان شتێک و جیهانەوە جیـــاوازە. وادەردەکەوێت بەســـتێنەکە و شیـــوە لەنێو یەکدیدابن. من تۆپکڵەکە بـــە زەرد دەبینم، زبری و ڕەونەقی ڕەنگەکەشی بەستێنێکی ناوەکی هەیە. من لێرەدا، لایەنە یەکگرتوەکانم لەیەکدی جیانەکردۆتەوە و بوون بووە بەو شتەی لەبەردەممدایە. بەڵام ناســـینی بوون پێویستی بە پرۆسەی ڕوتکردنەوە هەیە. ڕوتکردنەوەش ناسینی چۆنیەتییەک نییە بە ئاســـمانەوە هەڵواسرابێت، بەڵکو ناســـینی (ئەو) چۆنیەتییەیە دەبێت بە زەمینەیەکی ناوەکی بۆ هاوتابوونێکی ڕەها. ڕووتکردنەوەی ڕەنگی زەرد لە بوونی ڕەنگەکە کەم ناکاتەوە. ڕووتکردنەوە، بەهەرحاڵ، ئامادەبوونە لەبەردەم بووندا و بوونـــە ڕووتکراوەکەش بوونی دەرەکی خۆی دەپارێزێت. بەڵام لە ئامادەبوونەکەدا لەودیو بوونەوە دەبینرێت و دەبێت بە شتێک لەدەرەوەدا ڕاوەستابێت. ئامادەبوون لەبـــەردەم بووندا ئەگەرێکی بوون—بۆ—خۆیە. ڕووتکردنەوەکەش دەبێت بە واتای چۆنیەتـــی بۆ ئامادەبوونی بوون—بۆ—خۆ. ڕەنگـــە زەردە ڕووتکراوەکە واتایەکی پێکهاتـــوی ئـــەو شتە کۆنکرێتییەیـــە و خۆی بۆ من دەردەخـــات. ئەمەش ئێمە بەرەو ناوەندیکردن و کاتیەتی جیهان پەلکێشـــمان دەکات. دوایی بۆ ئەم باســـە دەگەڕێینەوە، لێرەدا ئەوەندە لەبارەی ڕووتکردنەوە، وەکو ئەگەرێک بەسەر بوون—

لەنێو—خۆدا سەپێنرابێت، بەسە بزانین. هەستکردن هەرچییەک بێت ڕووتکردنەوە هەمیشـــە شتێکی دروســـتکراوە. من لە داهاتووی خۆمدا دەیدۆزمەوە. هاوبوونی ئەگەری ئامادەبوونی منە.

ئەگەر کەسێک ئەو کێشانەمان بهێنێتەوە یاد، کە پەیوەندییان بە ڕووتکردنەوە لە بۆچوونە کلاسیکییەکاندا هەیە ئێمەش دەڵێین، ئەو کێشانە لە جیاکردنەوەی (ئەو) شتە و پرۆســـەی ڕووتکردنەوەکەوە سەریانهەڵداوە. ئەگەر شتێک لایەنی هێزەکی ڕووتکردنـــەوەی تێدا نەبێـــت، لەدواییدا ناتوانین چۆنیەتییەکـــی ڕووتبکەینەوە. ڕووتکردنەوە، وەکو ئەگەرێکی داهاتووی من، بەشێکە لە بوونی ئەو شتە. بوون—بۆ—خـــۆ ڕووتکەرەوەیە. ئەمەش پەیوەندی بە لایەنی دەروونی ئەم بوونەوە نییە، بەڵکـــو لەبەرئەوەیە بوون—بۆ—خۆ لە داهاتودا لەبـــەردەم بووندا ئامادە دەبێت. بـــوون بە تەنیـــا و لەنێو خۆیدا کۆنکریتیی، ڕووتکـــراوە، ئێستا و داهاتوو نییە: شتێکە هەیە. هەروەها، ڕووتکردنەوە بوون دەوڵەمەند ناکات. ڕووتکردنەوە تەنیا دەرخستنی نەبوونی بوونە لەو دیو بوونەوە.

پەیوەندی نێوان شتەکان کارتێکردنەســـەر، هۆکارێکی یان سەرهەڵدان لەنێو یەک زەمینـــەوە نییە. ئامادەبوونی بوون—بۆ—خۆ لەبـــەردەم یەک شتدا جەخت لەســـەر بوونی شتەکانی دیکەش لەنێو جهاندا دەکات. بـــەڵام هەموویان خۆیان بەو زەمینەیەوە دەبەســـتنەوە. ئەو شتەی ئامادەبووە لەســـەری ڕاوەستاوە. لە دامەزراندنـــی پەیوەندییەکـــەم لەگەڵ ئەم یان ئەو شتـــەدا دەبێت شتی دووەم، خـــۆی لەنێو جیهاندا و لـــە دەربڕینی ڕەتدانەوەکەی منـــدا دەربخات. لە هەموو حاڵەتێکـــدا شتی دووەم دەبێت لـــە شتی یەکەم جیابکرێتەوە و بە ڕەتدانەوەکەم دەرکەوێت، کە ئەو شتی یەکەم نییە. لەبەرئەمە پەیوەندی نێوان ئەم و ئەو شتە لەســـەر ڕەتدانەوەی دەرەکی ڕادەوەستێت. ئەم شتە ئەو شتە نییە. ڕەتدانەوەی دەرەکیـــش بۆ بوون—بۆ—خۆ دەبێت بە شتێکـــی بەرز؛ لە دەرەوەی ئەم بوونەدا هەیە و بوون— لەنێو-خۆیە. ئایا چۆن لەم بۆچوونە تێبگەین؟

لە ســـەرەتاوە، ســـەرهەڵدانی ئەم و ئەو شتە، وەکو هەموگیر دەردەکەوێت. پەیوەندییەکـــەش بە یەکێتی ئەو هەموگیرییەوە بەســـتراوەتەوە. یەکێتییەکەش تەوانای لەناوچوونی هەیە. بوون—بۆ—خۆش ئەم و ئەو شتە نییە. ئەم و ئەو شتە لەگـــەڵ ئامادەبوونی منداە دەبێت بە ژوورەکەم. ئەم ڕەتدانەوە کۆنکرێتییە لەگەڵ لەناوچوونـــی یەکێتییەکەدا وننابێت و بەپێچەوانەوە دەبێت بە مەرجێکی پێویست بۆ لەناوچوونی یەکێتیەکە. بەڵام لەســـەر زەمینەی ئامادەبوونەکە بوون خۆی بە دەرەکی دەردەخات. بوونی دەرەکی خۆی بۆ من دەردەخات چونکە من یەکێتییەکی فرەلایەنیـــم. هەڵوێستە ڕەتدانەوەکانی من لەنێو جیهاندا بێجگەلەوەی هەڵوێستی منن و منیش ڕەتدانەوەم هیچ پەیوەندییەکی دیکەیان بە یەکدییەوە نییە. یەکێتی

نـــاوەوەی ڕەتدانەوەکان لە بوونـــی منداین. من لەبەردەم مێز و کورســـییەکاندا ئامادەم، هەروەها منیش کۆمەڵێ ڕەتدانەوەی هاوتام. ڕەتدانەوەکانیش ناوەکین. بە ئامادەبوونم لەبەردەم مێزەکەدا ناگرنگی کورسییەکانم بۆ دەردەکەوێت (کە من لەو حالەتەدا ئەوان نیم). بە نەبوونی مێزی یاریکردنەکە [لە ژووڕەکەدا] بەڕەو نە-بوون دەڕۆم و خولەکە دەپچڕێت.

کەوابوو، کەلەبەر لە بووندا هەیە. بەڵام کەلەبەر و جیاکردنەوە لەگەڵ ئامادەبوونی بوون—بۆ—خۆ لەبەردەم بووندا دروست دەبن. ڕەتدانەوەی یەکێتییەکە، هەمانکات دەبێت بە ســـەرچاوەی پەیوەندی نێوان شتەکـــان و ڕەتدانەوە دەرەکییەکانیان. پەیوەندییـــە دەرەکییەکەش لە وشەی (وە)دا دەردەکەوێت. لەجێگەی (ئەمشـــتە ئەوشتە نییە) دەنوسین (ئەم وە ئەو). ڕەتدانەوەی دەرەکی خەسڵەتی دوولایەنی هەیە،بوون-لەنێو-خۆ و ناسنامەیەکی ڕەوانیشە. ئەو بوونێکە -لەنێو—خۆ، چونکە بوون—بۆ—خۆ نییە. هەروەها ئێمە مامەڵە لەگەڵ ڕەتدانەوە بەوجۆرە ناکەین، تاکو بوون بکەین بەوەی هەیە. ئەمجۆرە ڕەتدانەوەیە سەر بە هیچ شتێک نییە؛ شتێکە سادە و ڕەوان. ئەوشتەیە، کە هەیە. هێشتا خەسڵەتی (ئەو)شتەش نییە و نابێت بە یەکێک لە چۆنیەتییەکانی. پشـــت بە بوونی شتەکانیش نابەســـتێت. ئەوەی شتەکـــان لەیەکدی جیادەکاتەوە هیچە. ئەم هیچەش ئەو شیوازەیە ئاگامەندی بە ناسنامەی تێهەڵکێشراوی بوونی دادەنێت.

هیـــچ یان نەبوونی ئایدیاڵی بوون—لەنێو—خۆ چەندەکییە. چەندەکی لایەنێکی دەرەکی ڕووتە؛ پشت بە چەمکە زیادکراوەکان نابەستێت و پەیوەندی بە سەپاندنی ســـەربەخۆییانەوە هەیە. ژمارەش سەر بە (ئەو) شتانە نییە، کە دەژمێردرێن و ناتوانیـــن هەموگیرییەکـــە بکەین بە خاوەنی. ئەو کاتـــەی دوو کەس بەرانبەر کەسێکی دیکە ڕادەوەستن و دەدوێن من یەکەمجار، وەکو دەستەیەک یان کۆمەڵێک لـــە ئاخاوتندا نایانبینم تاکو بزانم چەند کەســـن. ژمارەنیـــان یەکێتییەکەشیان، وەکو دەســـتە یان کۆمەڵێک ناشێوێنێت. دەستە سێ قۆڵییەکەیان خەسڵەتێکی کۆنکرێتی کۆمەڵ یان دەستە نییە. هەروەها نابێت بە خەسڵەتی ئەندامەکانیشی. هیچ کامیان ژمارە سێ نییە- تەنانەت سێیەمیشیان ژمارە سێ نییە.

پەیوەندی چەندەکی لەگـــەڵ بوون—لەنێو—خۆدایـــە. پەیوەندی ڕەتدانەوەی دەرەکییە. بەو شێوەیەی باســـمانکرد ســـەر بە شتەکان و هەموگیرییەکەشیان نییـــە. پەیوەندییەکـــی دەرەکی نێوان شتەکانە و لـــە دەرەوەی خۆی و شتەکان ڕادەوەســـتێت. لەو کاتەدا دەردەکەوێت، کە بوون هەبێت و لە ڕێگەی بوون—بۆ—خۆوە بە بوونیش بگات. لەم ڕووەوە شوێن و چەندەکی یەکن و دەبن بە یەکجۆری ڕەتدانەوە. لەگـــەڵ دەرکەوتنی شتەکاندا بۆ من شوێن و چەندەکیش پەیدادەبن.

هەریەکێک لە ئـــەوان پەیوەندییە لەنێوان شتەکاندا یان ئەگەر حەزبکەین دەڵێم، ئـــەو پەیوەندییەی، کە نەبـــوو ئێستا بوونیک هێناوییەتـــە جیهانەوە پەیوەندی خودی بوونی خۆیەتی. ئەمەش هوســـرڵ بە کاتیگۆرییەکانی دادەنێت (یەکێتی– فرەلایەنی–پەیوەندی نێـــوان بەشەکان لەگەڵ هەموودا– کەم و زۆر–لەدەوری– تەنیشت– شوێنکەوتو– یەکەم– دووەم و هتد. یەک، دوو، سێ و هتد–لەناوەوە و لەدەرەوە، هتد.) ئەمانە تێکەڵکردنی ئایدیاڵانەی شتەکانە و کارناکاتە سەریان. دەوڵەمەند و هەژاریان ناکات. بەڵکو سەربەســـتی بوون–بۆ–خۆ لە ناسینی ئەو شتە فرەجۆرە نەبڕاوانەدا دیاریدەکات.

لـــە ڕوونکردنەوەکەماندا بۆ گرفتی بنەڕەتـــی پەیوەندی بوون–بۆ–خۆ لەگەڵ بووندا وادەرکەوت، کە ئەم بوونە بەو جۆرەی لە کۆجیتۆکەی دێکارتدا دەبینرێت، ســـادە و ئاگاییەکی کتوپڕ بێت. لەڕاستیدا باسی ئەوەشمانکرد، چۆن دەرچوونی ئـــەم بوونە لە خۆوە بۆ دەرخستنی شتەکـــان و ڕووتکردنەوەیان پێویستە. بەڵام هێشـــتا دەرچوونی بوون–بۆ–خۆ ناوەکی بوو. باشتـــرە نەڵێین بوون لەبەردەم بوونێکـــدا دەردەکەوێت، کە لە پێشـــا خـــۆی ئامادە دەکـــات و دوایی خۆی لە داهاتـــوودا پێکدەهێنێت. بەڵکو بوون–لەنێو–خـــۆ بۆ بوونێک خۆی دەردەخات، کە بەو بوونەی دەیەوێـــت خەریک دەبێت. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت ڕەتدانەوەی بوون–بۆ–خۆ لە ئامادەبوونەکەیدا لەبەردەم بووندا لە هەڵوێستە دەرچووەکەیەوە ڕەهەنـــدی داهاتووی تێدایە؛ تاکو ئەو ڕادەیـــەی من ئەوشتە نیم، کە ئێستا هەم ئـــەوا من نابم بەو بوونە- لەنێو–خۆیەی لەبەردەممدا قوت بۆتەوە. من لەبەر ئەم و ئەوشتـــەدا ئامادەم بەبێ ئەوەی هەموگیریم وەدەســـت هێنابێت. ئایا ئاکامی دەرکەوتنی ئەوشتـــە چییە؟ مادامەکی من بەردەوام لەودیـــو ئەو بوونەوەم، کە هەمـــە و خەریکە بە بوونی خـــۆم دەگەم، ئەوا (ئەو)شتەی لەبـــەردەم منداید و منیش بۆی ئامادەبووم شتێکە بۆ مەبەســـتی گەیشـــتن بـــە بوونی خۆم تێپەڕی دەکەم. هەستپێکراو لە بنەڕەتدا ئەوشتەیە تێپەڕکراوە. من ڕەتدانەوەی ئەوشتەم و لەهامانکاتـــدا ئەم ڕەتدانەوە تێپـــەڕ دەکەم و خۆم بە ڕەتدانەوەیەکی تەواوکەر دەگەیەنم. لێکدانی هەردووکیان من دەکات بە بوونێکی–لەنێو–خۆ. پەیوەندییەکی ئۆنتۆلۆجییانە لەنێوان ڕەتدانەوەی (ئەو)شتە و جۆری دووەمی ڕەتدانەوەکە هەیە. جۆری دووەم ڕەتدانەوەیەکی تەواوکـــەرە بۆ ئامادەبوونم لەبەردەم بووندا. لەبەر ئەوەی بوون–بۆ–خۆ لـــە ئامادەبوونەکەیدا، وەکو ئاگایی لە بوونی خۆی، خۆی پێکدەهێنێت ئەوا لە دەرەوەی بوونی خۆیدا خۆی بەو بوونە دەبینێت، کە هێشتا پەیدا نەبـــووە. ڕەتدانەوەی تەواوکەری بوون–بۆ–خۆ ئەگـــەری ڕەتدانەوەیە لە ئامادەبوونەکەیـــدا. بوون–بۆ–خۆ ئەو ڕەتدانەوەیە، کە ئاگامەندانە ڕوو دەکاتە ئەودیو بوون.

بوون—لەودیو—بوونەوە بە ئامادەبوونی (ئەو)شتەوە نەک پەیوەندی دەرەکییەوە بەستراوە. وابەستە بە تەواوکەرێتییەوە، کە پەیوەندی نێوان بوون—بۆ—خۆ و داهاتوو دیاریدەکات. لەپێش هەموو شتێکدا، (ئەو) شتە لە ڕەتدانەوەی بوونێکدا خۆی دەرخستوە، کە بوونی خۆی لە شتەکە جیادەکاتەوە. (ئەو)شتە نییە و ئەگەرێکە لەودیوو ئێستاوە. ئەم ئەگەرەی نێو ڕانەبردووە کەمی ئەم بوونە نیشاندەدات. بوونێکە، کە نەبووە بە بوون—لەنێو—خۆ و پرۆژەیەکە لە ڕەتدانەوەی ڕابردوودا خۆی لە نێو جیهاندا سەرگەرم کردوە. هەرچ ڕەتدانەوەیەک پەیوەندی بە سەرگەرمی ئەم بوونە و خۆگەیاندن بەودیو ڕانەبردووەوە نەبێت، گرنگێتی خۆی، وەکو ڕەتدانەوە وندەکات. ئەوەی بوون—بۆ—خۆ ڕەتیدەداتەوە پەیوەندی بە ڕەهەندی داهاتووەوە هەیە. ڕەتدانەوەکەی دەرەکی (وەکو ئەمشتە ئەوشتە نییە، ئەو کورسیە مێز نییە) یان ناوەکییە لە بوونی ئەودا. کاتێک دەڵێین ئەمشتە ئەوشتە نییە پەیوەندییەکی دەرەکی لەنێوان ئەم و ئەو شتەدا ئیستا یان لە داهاتوودا دیاریدەکەین. لە هەردوو جۆری ڕەتدانەوەکەدا واتای ڕەتدانەوە بە داهاتووەوە بەستراوە. هەموو ڕەتدانەوەیەک دەرچوونە.

دەرکەوتنی مێزەکە، وەکو مێز پێویستی بە بەردەوامی بوونی مێز لە داهاتووشدا هەیە. ئەمەش شتێکی دامەزرێنراو نییە، بەڵکو لایەنێکی هێزەکییە. هەروەها بەردەواميیەکە شتێک نییە لە داهاتوودا دانرابێت و کاتێکی نەبڕاوەی هەبێت. کاتی نەبڕاوە هێشتا پەیدانەبووە. مێزەکە وا خۆی دەرناخات، کە ئەگەری بوونی مێز بێت بەبێ بڕانەوە. ئەو (کات)ەی لێرەدا ئاماژەی بۆ دەکەین، بڕاوە یان نەبڕاوە نییە؛ لایەنی هێزەکی دەبێت بە هۆکار بۆ سەرهەڵدانی داهاتوو.

کاتێک باسی واتای ڕەتدانەوە دەکەین، مەبەستمان ئەو کەمییەیە ڕەتدانەوەی بوون—بۆ—خۆ بۆ ئەوەی ببێت بە ڕەتدانەوە، هەیەتی. لەم ڕوەوە، ڕەتدانەوە لە داهاتوودا دەبێت بە سەلماندنی ڕەتدانەوەی ئێستا. لە داهاتوودا واتای بوونی من، وەکو ئەوشتەی نییە دەردەکەوێت. ڕەتدانەوەی ئەوشتە، کە ڕەنگی سەوز تیایدا لەسەر زەمینەی هەموگیری (زبری و ڕووناکی) پێکهاتووە، واتا بەخشە دەردەچێت ئەگەر ڕەتدانەوەی ڕەنگی سەوز بێت؛ بوونی سەوز یان ئەو زەمینە بێت، کە فرەلایەنەکانی بەبێ جیاوازی تیادا کۆبۆتەوە.

نەبوونی واتا لە ڕەتدانەوەکەی مندا لەنێو ئەو زەمینەدا بە ڕەنگی سەوزی ڕووتەوە بەستراوە. ڕەنگی سەوزی ڕووت لە داهاتوودا دێتە نێو (سەوز— زبر— ڕووناکی) و واتا بە دەستەوە دەدات. لێرەدا واتای ڕووتکردنەوەمان بۆ ئاشکرا دەبێت. ناوەڕۆک لە نێو هەبووەکاندا، وەکو چۆنیەتی دانەبڕاوە. سەوز هەمیشە سەوز نییە. ناوەڕۆک لە زەمینەی داهاتووی بوونەوە پەیدادەبێت و لەو واتایە دەچێت، کە هێشتا نەدۆزراوەتەوە. پەیوەندی و ناسنامەیەکی ڕووتی ڕەتدانەوەی

منە. لێرەوە دەبینین، ڕووتکردنەوە پرۆسەیەکی سایکۆلۆجییانە نییە. شێوازێکی بنەڕەتـــی و ئۆنتۆلۆجییانەی بوون—بۆ—خۆیـــە. ڕووتکراوە بونیادی جیهانە و بۆ سەرهەڵدانی شتە کۆنکرێتییەکان پێویستە. شتێکی کۆنکرێتی لەوێدا کۆنکرێتییەکە لەسەر ڕووتکردنەوە ڕابوەستێت و لە ڕێگەی ڕووتکردنەوەوە بناسرێت.

بوونـــی بوون—بۆ—خۆ دەرخستنـــی ڕووتکردنەوەیە. لەم ڕووەوە بەردەوامی و ڕووتکردنەوە دەبن بـــە یەک شت. ئەگەر میزێک، وەکو خۆی تەوانای بەردەوامی هەبێـــت دەبێ مێـــز بێت. بەردەوامـــی ئەگەری یەکبوونی (ئـــەو) شتەیە لەگەڵ ناوەڕۆکییدا.

ئێمە لە بەشی دووەمی ئەم نوسراوەدا ڕوونمانکردەوە پەیوەندی نێوان ئەگەری بوونـــی من و ئەو ڕانەبردووەی لێیڕادەکەم پەیوەندی نێوان کەمی و ئەو بوونەیە، کـــە خاوەنی کەمییەکەیە. تێهەڵکێشـــکردنێکی ئایدیالیانەی نێوان کەمی و بوونە کەمەکە ئەو هەموگیرە نەناســـراوەیە توشـــی بوون—بۆ—خۆ بووە و نەبوونی لە بوونیدا پەیداکردوە. ئەم ئایدیاڵە ناودەنێین بەها یان بوون—لەنێو—خۆی—بوون—بۆ—خۆ. بەڵام پێش ســـەرنجدان و تێڕامان ئەم بەهایە نابینرێت چونکە دۆخێکی بوونە. ئەگـــەر ئاکامەکانمان گونجاوبن، ئەم تێهەڵکێشـــکردنە ئایدیالییە دەبێت بـــە ئاماژەکردنێکی دەرەکی بـــۆ بوونیادی ئایدیاڵانەی بابـــەت. بونیادەکەش بە ئاسانی لە ڕەتدانەوەدا دەردکەوێت. لەم تێهەڵکێشکردنەدا ڕووتکردنەوە دەبێت بە بناخـــەی شتە کۆنکرێتەکە. ئەوەی کۆنکرێتە (بە خوێن و گۆشتەوە) یان بوونەکە پێویستە ناوەڕۆکیش بێت. ناوەڕۆک لایەنە کۆنکرێتە دروستکراوەکەیە. لایەنی پڕ و دەوڵەمەند؛ فۆرم و هەمووی شتەکەیە. بوونی ماتەری ئەوە یان بەپێچەوانەوە، ماتەر فۆرمی ڕەهای دروستکراوی ئەو بوونەیە.

ئەم تێهەڵکێشە بەردەوامە مەحاڵەی نێوان بوون و ناوەڕۆک سەر بە ڕانەبردوو یان داهاتـــوو نییە. تێهەڵکێشـــکردنی ڕابردوو، ئێستا و داهاتـــووە. (هەمووی) ڕەهەندەکانـــی کاتە. بەهایەکی بـــەرزە؛ ئەوشتەیە، کە بە (جـــوان)ی دادەنێین. جوانـــی حاڵەتێکی ئایدیاڵی جیهانە. دەرکەوتنـــی یەکگرتنەکەیە لەنێوان بوون و ناوەڕۆکدا و بەخشینی ناسنامەیە بەویەکگرتنە بۆ بوونێک، کە لەو خۆدەرخستنەدا لەگـــەڵ بوون—لەنێوان—خـــۆ دەبێت بە یەک شت. ئەمـــەش لەبەرئەوەیە چونکە جوانی بەتەنیا تێهەڵکێشکردنێکی دەرەکی نییە و پەیوەندی بەتێگەیشتنی ئێمەوە هەیە.

ئەمـــەش هۆکاری حەزی ئێمەیـــە لە جوانی و جیهـــان و بوونی خۆشمان بە جۆرێـــک دەبینین لەو جوانییە بێبەشکرابین. شتێکـــی جوانیش هێندەی بوون—لەنێو—خۆی بوون—بۆ—خـــۆ، وەکو ئەگەرێک بۆ بوون بۆ—خۆ لایەنێکی هێزەکی نییە. لەبەر ئەوەی هێشـــتا نەناسراوە بووە بە دێوەزمەی جیهان. شتێکی جوان،

وەکو بەها، بە بیرکردنەوە نابێت بە بەهایەکی دەرەکی ئەودیو دەسەڵاتی ئێمە و لەنیو جیهاندا. لەناوەوە دەناسرێت. ئەو کەمییەیە لەنێو ناتەواوی جیهانەوە خۆی دەردەخات. ئەمانە هەموو لایەنەکانی (ئەو)شتە بۆ ناسینی نین. تاکو ئەو ڕادەیەی بوون—بۆ—خۆ دەبێت خۆی بە ئەودیو بوونی بگەیەنێت و (ئێستا) ڕەتبکات، ئەوا ئەودیو بوون دەردەخات و لەنێو زەمینەی بووندا (ئەو)شتە دەناسێت. تاکو ئەو ڕادەیەی بوون—بۆ—خۆ، وەکو مانگێکی هیلالییە و دەیەوێت خۆی لە داهاتوودا پڕ و تەواوبکات، ئەوا هیلالی لایەنی هێزەکی بوونیەتی. تاکو ئەو ڕادەیەی بوون—بۆ—خۆ خونچەیە و خۆی بەودیو بوونی خونچەکە دەگەیەنێت و دەبێت بە گوڵ ئەوا بووون بە گوڵ لایەنی هێزەکی خونچەیە. دەرخستنی ئەم لایەنە هێزەکییانە پەیووەندی ئەم بوونە بە ڕابردووشەوە دیاریدەکات. لە ڕابردوودا پەیوەندی نێوان شێوەی هیلالی مانگ و مانگی پڕ یان خونچە و گوڵدا دەبینرێت.

ڕابردووی بوون—بۆ—خۆ، وەکو زانین بۆ ئەم بوونە ڕادەوەستێت. ئەم زانینەش بە نەگۆڕی نامێنێتەوە و لە دەورەوەی بوون—بۆ—خۆدایە و لەبەر دەستدا نییە. لەنێو یەکێتی هەرسێ ڕەهەندە کاتییەکەی بوون—بۆ—خۆدا ئەم بوونە دەتوانێت ڕابردووی خۆی هەڵگرێ و لەوێوە داهاتوش ببینێت. بوونی من بە جۆرێکە، کە دەتوانێت ببێت بە هۆکاری ئەوەی ئێستا نیم و یان ببم بەوەی لە داهاتوودا هەم. ڕەتدانەوەی (ئەو) شتە لە بوونی مندا دوو لایەتی من دەردەخات: من لە شێوازی ئەو بوونەدا، کە تێپەڕمکردووە و ئێستا ئەو نیم. هەروەها لە شێوازی ئەو بوونەشدا، کە هێشتا پێینەگەیشتوم و لە داهاتوودا دەبم بە ئەو. من لەو دیو مانگی هیلالەوەم، ڕادیکاڵانە ڕەتی دەدەمەوە و دەمەوێت ببم بە مانگێکی پڕ و تەواو؛ مانگە پڕەکەش بۆ ڕابردوو دەگەڕێتەوە تاکو حوکم بەسەر شێوازی هیلالی مندا بدات. مانگە پڕەکە ئەوەیە، کە مانگی هیلالی نییەتی و پێینەگەیشتوە. ئەو نەبوونیەیە شێوازی هیلالی بە مانگی هیلال دەدات. لەنێو یەکێتی ڕەتدانەوەی ئۆنتۆلۆجیدا من ڕەهەندی داهاتوو بە مانگە هیلالییەکە دەدەم و ئەو بوونەش لەسەر بناخەی نەبوونیەکەی بە هیلالی دادەنێم. ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی بۆ گەیشتن بە ئەگەرەکانی لە ڕێگەی ڕەتدانەوە بوونی خۆی ڕەتدەکات و دەبێت بەو بوونەی ڕەتدانەوە دەهێنێتە جیهانەوە. ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی کەمی و نەبوونی لەنێو شتەکاندا، وەکو لایەنێکی هێزەکی شتەکان، ناتەواییان، یان ڕاگرتن دەسەلمێنیت. لەگەڵ ئەوەشدا، ئەو کەمییەی لە دەرەوەدا هەیە، ڕەهەندێکی کاتی ناوەکی نییە. بە لێرەدا لە واتای ئەمە وردبینەوە. بوون—لەنێو—خۆ ناتوانێت ببێت بە لایەنی هێزەکی خۆی لە شێوازی بوونێکدا، کە هێشتا پەیدانەبووە. خۆدەرخستنی بوون—لەنێو —خۆ لە ئاشکراکردنی ناسنامەکەیدایە. بوون—لەنێو—خۆ شتێکە هەیە و خاوەنی ڕەهەندەکانی کات نییە. ئەو، وەکو من، ئەو بوونە

ناتەواوە نییە و ڕوو لە داهاتوو ناکات. پەیدابوونی من لەنێو جیهاندا سەرهەڵدانی ئەگەرەکانە. ئەگەرەکانیش لەگەڵ سەرهەڵدانیاندا لە دەرەوەدا بەردەوام وندەبن. لێرەدا پێویستە جارێکی دیکە لە دوولایەنی بەرزێتی بدوێین، کە هەمانکات دەبێتە هۆکاری سەرهەڵدانی چەمکی شوێن؛ چونکە ئەگەرەکان لە دەرەوەدا ڕیزکراون. ئەگەرەکانی داهاتوش بوونی (ئەو)شتە دەسەلمێنن. بەڵام پەیوەندی نێوان بوون—لەنێو—خۆ و ئەگەر دەرەکییە. مانگی هیلال لە پەیوەندییەکەیدا بە مانگی پڕەوە کەم و ناتەواوە. هەمانکات، مانگی هیلال بەو شیوەیەی هەیە؛ وەکو مانگێکی هیلالی تەواو خۆی دەردەخات. ئەو شتێکی کۆنکرێتییە لە ئاسماندا و لەوە زۆرتر پێویستی بە چی دیکە نییە بیکات بە هیلالی. ئەمە بۆ خونچەکەش یان دەنکە شقارتەیەک دروستە. هیچی دیکە نییە لەوە زیاتر دەنکە شقارتەکە بکات بە دەنکەشقارتە یان ئەو دارەسپییەی لەسەرە ڕەشکراوەکەیەوە ئاگر دەگرێت. شوشەمەرەکەبەکە دەشکێت، فڕێدەدرێت و دەکێشرێت بە دیواری ئاگردانەکەدا. ئەگەری شکاندنەکەی لە بوونی شوشە مەرەکەبەکەوە جیاوازە. فڕێدانی شوشەمەرەکەبەکە و کەوتنی بە دیواری ئاگردانەکەدا پەیوەندی بە ئەگەری فڕێدان لە بوونی مندا هەیە. شوشە مەرەکەبەکە لە بوونی خۆیدا نە دەشکێت نە ناشکێت؛ ئەو شتێکە هەیە.

ئەمەش ئەوە ناگەیەنێت شتێک لە دەرەوەی هەموو ئەگەرەکاندا بێت؛ لەو ڕاستییەوە، کە من داهاتووی خۆمم، ئەوشتەی خۆی بۆ من دەردەخات، لە ئەگەر بێبەش نییە. ئەو کاتەی دەنکە شقارتەکە، وەکو داریکی سپی سەر ڕەشکراوە دەبینم ئەگەرەکانیش لەگەڵیدان. بۆ ئەوەی شتێک بەبێ ئەگەر ببینم، ئەوا دەبێت من ڕانەبردوویەکی ڕووت بم؛ ئەمەش نابێت و بیریلێناکرێتەوە. هەموو شتێک خاوەنی کۆمەڵێک ئەگەرە و پەیوەندییەکی یەکسانی لە گەڵیاندا هەیە چونکە شتەکان ئەگەرەکان نین. لەسەرو ئەمەوە، ئەگەرەکانی منیش بوونیان نییە. ئەوان تەنیا ئەگەرن و لەنێو سەربەستییەکەی منداد دەتوێنەوە؛ من هەرجۆرە ئەگەرێکم هەبێت لایەنە دژوەستاوەکەشی ئەگەرە. من دەتوانم شوشە مەرەکەبەکە بشکێنم یان لەنێو چەکمەجەی مێزەکەم دایبنێم. من دەتوانم لەودیو مانگی هیلالەوە خۆم بە مانگی پڕ بگەیەنم. هەمانکات دەشێ جەخت لەسەر بەردەوامی و مانەوەی مانگی هیلال بکەم بەو شێوەیەی هەیە. لە ئاکامدا بەو خاڵە دەگەین، کە شوشەمەرەکەبەکە کۆمەڵێ ئەگەری بەرانبەر یەک وەستاوی هەیە: دەیشکێنم یان لەنێو چەکمەجەکە دایدەنێم. ئەو مانگە هیلالییە کەوانەیەکی کراوەیە یان بازنەیەکی هەڵواسراوە بە ئاسمانەوە. ئەو ئەگەرانەی بۆ شتەکان دەگەڕێنەوە بەڵام شتەکان دروستیان ناکەن، بە ئەگەری ڕووداو ناوزەدیان دەکەین و لە شێوازی بوون—لەنێو—خۆدا هەن. من ناتوانم بڵێم ئەگەرەکانم هەن؛ ئەوان ئەگەرن. بەڵام

ئەگەری ڕووداوەکان ڕوودا نین. هەر یەکێک لە ئەوان ئەگەری ڕووداوێکە و دەشێ ڕووبدات. لەم ڕووەوە، شوشەمەرەکەبەکە هەیە، بەڵام بوونی ئەو، وەکو شوشەی مەرەکەب ئەگەرێکی ڕووداوە؛ چونکە شوشەمەرەکەبەکە ئامادەبوونێکی ڕووتی هەیە، کە ڕاستەوخۆ لە پەیوەندیەکی دەرەکیدا دەدۆزرێتەوە.

ئەو ئەگەرانەی واتای بوون لەودیو بوونەوە دیاریدەکەن لەنێو—خۆیاندا دەکەونە ئەودیو بوونەوە، لەبەرئەمە ئەوان هیچن. ناوەڕۆکی شوشە مەرەکەبەکە دروستکراوە و ئەگەرێکە لە پەیوەندی ڕەتدانەوەی بوون—بۆ —خۆدا پەیدا بووە. بەڵام ناوەڕۆکەکە شوشەمەرەکەبەکە یان بوون نییە. مادامەکی ناوەڕۆکەکە بوون—لەنێو—خۆیە و لە ڕەتدانەوەکەوە پەیدا بووە، ئەوا هیچە. بوون—بۆ—خۆ بوونی شوشەمەرەکەبەکە، وەکو شەشەمەرەکەب دەردەخات. ئەم دەرخستنەش لەودیو بوونی شەشەمەرەکەبەکەوەیە و داهاتووشی نییە. هەموو ئەو ئەگەرانەی لە زەمینە هەمیشەییەکەوە دەبن بە ئەگەری شتێکی ناسراو ئەوانەن، کە هیچ بوونێک بەبێ ئەوان ناتوانێت پەیدابێت. لێرەدا، دیسانەوە دەڵێین، زانین هیچ شتێک بۆ بوون کەم و زیاد ناکات. زانین بوون بە هیچ خەسڵەتێک ئارایش ناکات و نایڕازێنێتەوە.

زانین بوون—لەوێدا—تێدەپەڕێنێت، ڕوو لە نەبوون دەکات و پەیوەندیەکی ڕەتدانەوەی دەرەکی لەگەڵدا هەڵدەبەستێت. ئەم نەبوونە ڕووتە لەنێو ئەگەرەکاندا دەبێت بە هاندەر بۆ زانستەکان تاکو پەیوەندی دەرەکی نێوان شتەکان ببینین و خۆیان بەودیو ناوەڕۆک و ئەگەرەکان بگەیەنن. بەڵام، لە ڕوویەکی دیکەوە پێویستی ئەگەرەکان، وەکو بونیادی واتابەخشی هەستکردن بە جۆرێک خۆی ئاشکرا دەکات، کە ئێمە لەوە زۆرتر نامانەوێت باسیبکەین. زانینی زانستانە، لە ڕاستیدا، ناتوانێت بونیادی ئەگەرەکانی هەستکردن تێپەڕبکات و خۆی بە ئەودیو بگەیەنێت. بەپێچەوانەوە، زانست خۆی بەو بونیادەوە گرێدەدات و لەسەری ڕادەوەستێت. ئێمە ڕوونمان کردەوە چۆن ئامادەبوونی بوون—بۆ—خۆ لەبەردەم بوونداBوون، وەکو شتێک دەردەخات و لایەنەکانی بونیادی (شت) یشمان باسکرد: شتەکە، بوونی لە شوێندا؛ بەردەوامی، ناوەڕۆک و ئەگەرەکانمان ڕوونکردەوە. بەهەرحاڵ، ڕیزکردنی ئەم لایەنانە بەمجۆرە ئەوە ناگەیەنێت یەکێک لەوانی دیکە لەپێشترە. ئامادەبوونی بوون—بۆ—خۆ بۆ بونێک[لە ئەزمونەکەیدا] هەموو لایەنەکانی بونیادی ئەوشتە پێکەوە دەردەخات. لەسەرو ئەمەشەوە، هیچ لایەنێکی ئەم بونیادە بە تەنیا و دابڕاو لە لایەنەکانی دیکە ناتوانێت ڕاوەستێت. تەنانەت (ئەو) شتە لۆجیکمەندانەش پێش ناوەڕۆک ناکەوێت. بەڵکو بەپێچەوانەوە. ئەوشتە پێویستی بە ناوەڕۆکەکەیەتی و لەسەر ناوەڕۆکی ڕادەوەستێت. هەروەها ناوەڕۆکەکەش دەبێت بە ناوەڕۆکی (ئەو) شتە. بە هەمانشێوەش، (ئەو) شتە،

وەکو بوونێکی خاوەن چۆنیەتـــی لەنێو زەمینەی جیهانەوە دەردەکەوێت؛ جیهان کـــۆی شتەکانـــە. پەیوەندی هەڵوەشاوی نێوان شتەکـــان و جیهان یان جیهان و شتەکان دەبێت بە شوێن. کەوابوو، هیچ یەکێتییەکی بنەڕەتی لەنێوان دیاردەکاندا نییە. هەریەکێک لە دیاردەکان ڕاســـتەوخۆ و بێ پشـــت بەســـتن بە دیاردەیەکی دیکەوە دەردەکەوێت. لەبەرئەمـــە بە هەڵەدا دەچین ئەگەر باوەڕ بە[بنەڕەتێکی] لەپێشتر بکەین. خۆمان لەم هەڵەیەش دوورەدەخەینەوە ئەگەر بڵێین، جیهان لەنێو خولـــەی دەروونداً خۆی دەردەخات. لێرەدا بوون—بۆ—خۆ خۆی لە خودی خۆی جیادەکاتەوە یان هایدیگەر گوتەنی ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی، بەو شێوەیەی هەیە، خۆی دەناسێت.

ئـــەم پرۆژەیەی بوون-بۆ—خۆ لە ڕووکردنە خۆکـــەدا، کە (خۆ) پێکدەهێنێت، دڵنیابونێکی تێڕامانانـــە نییە. بەڵکو کەمییە. کەمییەکەش دراو نییە. کەمییەکە لەنێو بوونیدا. لە باسەکەی پێشودا ڕوونمانکردەوە، چۆن کەمی لە بوون—لەنێو-خـــۆدا لەنێو جیهانـــی دەرەوەدا لەناودەچێت. بەڵام ئەو بوونـــەی بە کەمییەوە پەیدا بووە و کەمی لە بوونیدایە لەســـەر ئەو کەمییە بوونی خۆی دەسەلمێنێت. بەکورتییەکەی لەو کەمییـــەوە بەردەوام خۆی بەو بوونە دەگەیەنێت، کە نییەتی و پەیدانەبووە.

ئەمەش ئەو واتایە دەبەخشێت، کە لەو کاتەدا کەمی بوونی خۆی ڕەتدەداتەوە و دەبێت بە کەمی بۆ بوونی خۆی. لەڕاستیدا، تاکو ئەو ڕادەیەی ئەو بوونەی کەمە ئـــەوە نییە، کە کەمییەکەیە دەبێت بە خاوەنی ڕەتدانەوە. ئەگەر ڕەتدانەوەکەش نەبێـــت بە دەرەکی ئـــەوا بناخەیەکـــی پێویستی بۆ کەمییەکـــە هەیە. بناخەی ڕەتدانەوەکەشـــی دەبێت بـــە ڕەتدانەوەی ڕەتدانەوە. ئـــەم بناخەیەی ڕەتدانەوە بێجگـــە لە کەمییەکـــە، کە بنەڕەتییە، شتێکی پێدراو نییـــە. بوون—بۆ—خۆ لە یەکیتییەکەی بوونیدا و لەســـەر تێڕامانـــی تێڕامانەکەی خۆی بە کەمی دەبینێت؛ بـــەڕەو کەمییەکەی خۆی دەڕوات و ڕەتی دەداتەوە. تەنیا لەم ڕووەوە لەو کاتەدا کەمی ڕەتدەدرێتەوە و ڕەتدەکرێت، کەمییەکە دەبێت بە لایەنێکی ناوەوەی بوون—بۆ—خۆ . بوون—بۆ—خۆش تاکو کەمی تێدانەبێت نازانێ کەمی هەیە. لەبەرئەمە، پەیوەندی بوون—بۆ—خۆ لەگەڵ بونیادی بوونیدا نەگۆڕ یان ســـتاتیکی و پێدراو نییـــە. داهاتـــووی بوون—بۆ—خۆ بە ئێستای دەگات تاکـــو خۆی بسەلمێنیت و ڕانەبـــردووی ڕەتبکـــات. بوون—بۆ—خۆ لەگەڵ خەفەکردنـــی کەمییدا دەبێت بە کەمی و خەفەکردنەکەشی شێـــوازی نە-بوونی هەیە. ئەم پەیوەندییەش ڕێگە بە ســـەرهەڵدانی کەمییەکی هەندەکی، وەکو کەمییەکی بەردەوام دەدات. بەگشتی، بناخەی کارتێکردنە؛ ئەمەش لە زانستی دەروونناسیدا بە هاندەر و ئارەزوو ناوزەد دەکرێت. ئەم هاندەرانە بە تەنیا واتابەخش نین و دەروونناســـەکان دایانهێناون.

ئێمـــە لەو کاتەدا لـــە واتاکانیان تێدەگەین، کە دەبن بە پرۆژە و پەیوەندی نێوان بوون—بۆ—خۆ لەگەڵ بوونی خۆیدا دەردەخات. ئەم پرۆژەیەش کەمییە.

بەڵام ئەم کەمییە بەبێ بیرلێکردنەوە ناناسرێت. تێڕامان دەتوانێت بیدۆزیتەوە. لە حاڵەتـــی ئاگاییمان لە جیهانەوە کەمییەکە دەبێـــت بە پرۆژە و شتێکی بەرز یـــان هەڵوێستێکی ئایدیالیستانە. لەوێدا، کـــە کەمی لە ئێستای بوون—بۆ—خۆدا ئامـــاژە بۆ بوون—بۆ—خۆ لەودیو بوونی خۆیەوە دەکـــات، بوون لەودیو بوونەوە کەمییەکە نیشاندەدات. کەوابوو، جیهان بە نەبوونییەوە خۆی بۆ ئێمە دەردەخات. نەبوونییەکـــان لە ئەگەرەکـــان جیانابنەوە. هەر نەبوونییـــەش ئاماژە بۆ شتێک دەکـــات و شتەکانیش ئاماژە بۆ نەبوونی دەکـــەن. مادامەکی هەموو نەبوونییەک یان ئامادەنەبوونێـــک بوونە لەودیو بوونەوە، بۆنموونە ئامادەنەبوون ئاماژەکردنە بۆ بوونێکی ئامادەنەبوو، هەریەکێک لە شتەکان بەرەو بوونێکی دیکەمان دەبات. هەموو ئاماژەکردنەکان لەنێو زەردەخەنەی بەردینی چاوە بەتاڵەکانی پەیکەرێکدا خۆیان دەچەقێنن و ڕیزدەبن.

ئـــەو ئامادەنەبوونەی لەودیو بوونی شتەکانەوە هەن بوونی شتەکان ئامادەیان ناکات. تەنانەت ناتوانین بڵێین خۆیان دەرخستوە تاکو من بیاننـاســـم چونکە من بونیادێکـــم هەیە، کە دەتوانێت لە بوونی خۆیـــەوە دەرچێت و ئاگامەندە. ئەوان بۆشاییـــن و داوای پڕکردنمان لێدەکەن. داوا ئەکـــەن بوون—بۆ—خۆ ڕڕیانکات. ئەوان ڕاستەوخۆ لەگەڵ ئامادەبوونی کەسێکدا دەردەکەون. ئەوان پێویستییان بە هەســـتانی کار هەیە و جیهانیش بە کارهەستانە. لەم پەیوەندییەدا (ئەو) شتەی ئامـــاژەی بۆ دەکەین، دەبێت بەو شتەی کارهەســـتانەکانی تێدا ئەنجام دەدرێت. ئەمەش ناودەنێین پەیوەندی نێوان مەبەست و کۆتایی.

تاکو ئەو ڕادەیەی (شتێک) لەســـەر زەمینەی لەجیاوازییەدەر، ڕادەوەســـتێت و هاوکات ئامـــاژە بۆ بوونێکی دیاریکراوی بەکارهەســـتاو دەکات، ئەوا بە ئامێر یـــان کەلوپەل دادەنرێـــت. پەیوەندی نێوان شتەکان لەســـەر بناخەی چەندەکی دەبێـــت بە پەیوەندییەکی نێوان ئامێرەکان. بوون بە ئامێریش پێش ئەو بونیادە ســـەرهەڵنادات، کـــە ئاماژەمان بۆ کرد؛ لە ڕوویەکەوە ئـــەو بونیادە پێش بوونی ئامێرەکان دەکەوێـــت؛ لە ڕوویەکی دیکەشەوە دەردەکەوێت ئامێرەکان بونیادەکە دەهێننەکایەوە. شتێک لەپێشـــدا شت نییە و دوایی دەبێت بە ئامێر؛ هەروەها بۆ ئەوەی، وەکو شت بناسرێت بە ئامێر دانانرێت. بەڵکو ئامێرە-شتە.

دروستە، لێکۆڵینەوەی زانستانە بوونی ئەوشتە، وەکو شتێکی ڕووت دەردەخات و خەســـڵەتی بوونبەئامێری لێدادەماڵێت. ئەمەش لەبەر ئەوەیە، کە زانست خۆی بە پەیوەندییـــە دەرەکییەکانەوە ماندو دەکات. لێـــرەدا دەبینین چەند پێویستە پێناسەکەی هایدیگەر بگۆڕین.

بـــه دڵنیاییەوە جیهـــان لەنێو خولەی دەروونـــدا دەردەکەوێت، بەڵام خولەی دەروون هەمیشە لەسەر تێڕامان خۆی ڕاناگرێت. خۆناساندنی منیش بەهەمانشێوە بە تێڕامانەوە گرێنەدراوە. بوون لەنێو جیهان دەرچوون، لە جیهانەوە و ڕووکردن لە (خۆ) نییە، بەڵکو ڕاکردنە لە جیهانەوە بەرەو ئەودیو جیهان یان بەرەو داهاتوو لـــە جیهاندا. ئەوەی جیهان بـــۆ منی ئاشکرا دەکات بـــە جیهانبوونی ئەوە. لەو بۆچوونـــەوە، ئەگەر ئاماژەکردنە نەبڕاوەکانمان بۆ هەموو ئامێرەکان پەیوەندییان بە بوون—بۆ—خۆوە نەبێت، کە ئەو بوونە (من)ە، ئەوا هەمووی ئامێرەکان دەبێت بە پەیوەندی نێوان ئەگەرەکانم؛ لەبەر ئەوەی بوونی منیش ئەگەرەکانە، ڕێزبوونی ئامێرەکـــان لەنێـــو جیهاندا و لە ناخی بوون—لەنێو—خـــۆدا دەبێت بە وێنەیەکی ئەندێشـــاوی پرۆژەی بوونم؛ وێنەیەکی ئەندێشـــاوی بوونی من. بەڵام هەرگیز من ناتوانم ڕێگەچارەیەک بۆ ئەم وێنە ئەندێشـــاوییەی جیهان بدۆزمەوە. هەوڵدەدەم خـــۆم لەگەڵیدا بگونجێنـــم و هەڵسوکەوتی لەگەڵدا بکەم. هەروەها تێڕامانیشـــم پێویستە تاکو خودی خۆم بکەم بە بابەتی بیرکردنەوە.

کەوابـــوو، خۆ ونکردن لەنێو جیهاندا ناڕەســـەنی نییە. بـــوون لەنێو جیهاندا بۆ ڕاســـتەقینەی مرۆڤایەتی واتای خۆ ونکردن لەنێو جیاندا دەبەخشـــێت چونکە هەمیشـــە ئامـــاژە بۆ جیهان دەکەیـــن. کارێکی بێهودەشە دژی ئەو کێشـــانەی، وەکو (بۆچی) یان (بۆ کێ) ڕاوەستین. بێگومان، بۆچی و بۆ کێ ئاماژە بۆ بونیادێک دەکەن، کە هێشتا باسمان نەکردوە؛ ئەویش بوونە-بۆ—ئەوان. (بۆ کێ) هەمیشە لەودیـــو ئامێرەکانەوە دەردەکەوێت. بەڵام ئەم (بۆ کێ)یە پێکهاتەکەی لە (بۆچی) یەوە جیاوازە و زنجیـــرەی پەیوەندییەکانی ناپچڕێت. یەکێکە لە پەیوەندییەکان؛ بەتایبەتـــی لە کاتێکدا، کە وەکو ئامێرێـــک دەبینرێت و ناتوانێت لە بوونی خۆی ڕابکات. دڵنیام ئـــەو جلوبەرگانە بۆ کرێکارەکە دانراوە. بۆ کرێکارەکەیە تاکو لە چاکردنەوەی ســـەربانەکەدا لەبەریانبکات و لەشی تـــۆزاوی نەبێت. بۆچی لەشی تـــۆزاوی نەبێت؟ بۆ ئـــەوەی زۆربەی پارەکەی بە جلوبەرگ نـــەدات. ئەو پارەیە چەندەکییەکـــە بـــۆ گوزەرانی ژیانی دانـــراوە. گوزەرانی ژیانیشـــی بۆ مانەوە و بەردەوامبوونی تەوانایەتی.

کەوابـــوو، ڕەتدانەوە، کە بوونی منە و (ئەو)شتەش بۆ من دەردەخات، دەبێت لە شێوازی (هەبوو) دابێت. ئەو ڕەتدانەوە ڕووتەی ڕانەبردوویەکی ســـادەیە بوونی لەپشـــت خۆیەوەیە و بووە بە فاکتۆرێکی نێو ڕابردوو. لێرەشەوە ئێمە ڕەتدانەوە بەبێ ڕەگوڕیشـــە نادۆزینەوە. ڕەتدانەوە خەسڵەتی هەیە و بوونی بەدوای خۆیدا ڕادەکێشـــێ. ئەوەشە، کە هێشـــتا پەیدانەبووە. ڕەتدانەوە لـــە پێناوی بوونێکدا سەرهەڵدەدات و کاردەکاتە سەری. ڕەتدانەوە لە ئاستی (ئەو)شتەدا سەرهەڵدەدات و هەمانکات، لەگەڵ سەرهەلدانەکەیدا لە ڕابردووی خۆی هەڵدێت و ڕوو لە داهاتوو

دەکات. ئەمـــەش ناودەنێین (بۆچوون) و بەرانبەر (فاکتـــۆر) دایدەنێین. ڕابردوو ڕەهەندێکـــی ڕەتدانەوەیـــە. هەروەها، من لە داهاتوودا ئێستـــای خۆم نادۆزمەوە چونکـــە داهاتوو پەیوەندی بەو ئاگاییەوە هەیە، کە ســـەرهەڵدەدات. ڕابردووم لە بوون—لەنێو-خۆیدا خۆی دەردەخات و شتێکە لەنێو جیهاندا. بێگومان، ئەم بوونە، هەمانکات بەئاگاشە و بوون—بۆ—خۆیـــە. بەڵام ئەو بوون-بۆ—خۆیەیە، کە لەنێو بوون—لەنێو-خۆدا گیریخواردوە. واتای ڕیالیزم و ســـروشتگەرایەتی و ماتەریالیزم لەنێو ڕابردوودایە؛ ئەمجۆرە فەلسەفانە تەفسیری ڕابردوو، وەکو شتێکی ڕانەبردوو دەکەن.

کەوابوو، هەڵهاتنی بوون—بۆ—خۆ لەنێو جیهاندا دوولایەنییە؛ ئەو لە ئێستای بوونـــی خۆی لەنێـــو جیهاندا ڕادەکات. ڕاکردنەکەشی بـــەرەو شتێکی دەرەکی و بـــەرزی نەبوو نییە. هەمیشـــە بەرەو شتێکی هەبووە. بـــۆ ئەمەش نموونەی ئەو کەرە دەهێنمەوە گالیسکەیەکی بە پشتەوە بەستراوە و لە پێشەوەش بە دارێکەوە گوێزەرێکی بۆدانراوە. ئەو دەیەوێت دەمی بە گوێزەرەکە بگەیەنێت و هەوڵدانەکەشی دەبێتە هۆکاری ڕاکێشـــانی گالیسکەکە بەدوای خۆیـــدا. ئێمە شوێن ئەگەرەکان دەکەویـــن، کـــە بێجگە لـــە شوێنکەوتنەکەمان چی دیکە نیـــن. ئێمە بێ ئەوەی بەخۆمان بگەین، بە شوێن خۆماندا ڕادەکەین. لەلایەکەوە شوێنکەوتنەکەمان هیچ واتایەکی نییە چونکە هەرگیز بەشوێنی مەبەست ناگەین کەچی شوێنکەوتنەکەمان پرۆژەیەکـــی داهێنراوی بوونیشـــمانە. ئێمە ناتوانین دەســـتبەرداری بین و واتا بەبوونمان دەبەخشێت. کەوابوو، هەڵهاتنەکەمان واتای هەیە و نییە.

هەڵهاتنم لە ڕابردوو شوێنکەوتنمە بـــەدوای داهاتوودا. داهاتووشم پەیوەندی بە ڕابردوومەوە هەیە و واتاکەشی لەوێوە ســـەرهەڵدەدات. داهاتوو ڕانەبردوویەکە لـــە دەرەوەدا، کە دەبێت بە بوون—لەنێو—خۆ و بناخـــەی بوونی خۆیان دەبێت بـــەو بوونەی، کە (من)ە. ئەگەری بوونی دۆزینەوەی ڕابردوومە چونکە دۆزینەوەی بناخەیە. من لە دەســـت بوونێکی بێ بناخە ڕادەکەم. ئەو بوونە خۆمم و منیش ئەوەم، کە لە داهاتوودا دەیگەمێ.

ئەگەرەکان لە بوون—بۆ—خۆدا کەمیـــن؛ کەمی ڕەتدانەوەیەکی دیاریکراون لە ئێستـــادا. ئەگەرەکان دیاریکراون نەک لەبـــەر ئەوەی هەن، بەڵکو لەنێو ڕەهەندە دیاریکراوەکانیـــدا دۆزینەوەی بوون—بۆ—خۆن. تینوێتی، بۆنموونە، ســـێ لایەنی هەیـــە: ڕاکردنە لە حاڵەتی کەمی لەنێـــو ئێستادا، کە ئەو کەمییە لە بوون—بۆ—خۆدایە. ئەو ڕاکردنە جەخت لەسەر بوونی کەمییەکە دەکات. کەمی لەنێو ڕابردوودا نابێت بە کەمی، چونکە ئەو شتەی کەمە لەوێدا دەبێت بە کەمی ئێمە بەرەوبوونی بڕۆیـــن و ئەو بوونەی ڕوویتێدەکات دەبێت بوونێکی بەرزی هەبێت. هەڵهاتنەکەش هەمیشە ڕوو لە شتێک دەکات. ڕووتێکردن واتا بە هەڵهاتن دەبەخشێت. هەڵهاتن،

لەخۆیدا، کەمییە و خۆیدەکات بەوەی هەیە . دەبێت لایەنێکی هێزەکی هەبێت، کە بە ڕابردووەوە بەستراوە . دۆزینەوەی بوون—بۆ—خۆ، ئەو بوونەی لە شێوازی کەمییدا خۆی وەکو تێڕامان یان ئاگایی لە کەمییەکە دەردەخات، پێویستە . دواجاریش، ئەو شتەی کەمییەکە ڕوویتێدەکات دەبێ هەبێت. ئەگەرەکان ئاماژە بۆ تێری دەکەن؛ بەها، وەکو ئەو بوونەیە دەچێتە نێو بوون—بۆ—خۆوە . دەبینین ئێمە لێرەدا مامەڵە لەگەڵ تێربوون دەکەین، کە خۆی وەکو تینوێتی دەردەخات. پەیوەندی ڕابردوو—ڕانەبردوو فۆرمی ئەو تێربوونە لەســـەر بوونیادی تینوێتی دادەمەزرێنێت. منیش یان ئەو ئەگەرە چارەنوســـی خۆمی لێـــوە دیاریدەکەم و تێیدەڕوانم. ئامادەبوونم لەبەردەم شتێکدا بوونی شتەکە دەسەلمێنێت و ڕەتدانەوەی (ئەو) شتەشە، تاکو ئەو ڕادەیەی من لە تەنیشـــت شتەکەوە بە کەمییەوە ڕادەوەستم. ئەگەری بوونم وەســـتانە لەودیو بوونـــەوە . ئەگەری بوونم بوونێک لەودیـــو بوونەوە، وەکو ئەو بوونە ئێستای پەیوەندی بەو تێرییەوە هەیە، کە ســـەرهەڵدەدات، نیشـــاندەدات. ئامادەنەبوونیش لەنێو جیهاندا لەگەڵ ئەو وونەدا دەناســـرێتەوە، کە بوونی (من)ە و بە کەمییەوە پەیدابووە . پەرداخە ئاوەکە وادەردەکەوێت، کە دەبێت بخورێتەوە . ئەمەش پەیوەندی بـــە داهاتووی جیهانەوە هەیە . بۆ ڕوونکردنەوەی ئەم خاڵەش پێویستە لەســـەر کاتی جیهان بدوێین. کاتی جیهانیـــش خۆی بۆ ئاگامەندی لە ڕێگەی ڕەتدانەوەی بنەڕەتییەوە دەردەخات.

٤. کاتی جیهان

کاتی جیهان لە ڕێگەی بوون—بۆ—خۆوە سەرهەڵدەدات. بوون—لەنێو—خۆ کات ناهێنێتەکایـــەوە چونکە کات یەکێتی ئەو بوونەیە بـــەردەوام لە دەرەوەی بوونی خۆی ڕادەوەستێت. بوون—بۆ—خۆ کاتییە، بەڵام ئاگای لەو کاتییەتە نییە ئەگەر خۆی لـــە پەیوەندییەکەی نێو تێرامانداا نەبینێت. لـــەو حاڵەتەدا، کە ئەم بوونە تێڕامانەکـــەی ناخاتەگەر کات لە بووندا یان لە دەرەوەدا دەدۆزێتەوە و کاتەکەی دەرەکییە .

ئەلف. ڕابردوو

(ئـــەو) شتـــە ڕانەبردوو نییـــە تاکو دوایـــی ببێت بە ڕابردوو. لەپێشـــتریش داهاتوو نەبووە . ئەو کاتەی هەســـت بە بوونی شوشەمەرەکەبەکە دەکەم، هەرسێ ڕەهەندەکانی کاتی تێدا دەدۆزمەوە . هەروەها، ئەگەر هەردووکمان لەجیهاندا نەبین هەســـت بە بوونی ناکەم. لـــەم ڕووەوە بڕوانامەیەکی تێهەڵکێشـــراو نییە ئەگەر

مەبەستمان لەمە ناسینەوەی ساتەکانی ئێستا و بەردەوامی بێت. بوون-بۆ—خۆ بێ کۆتایی و بەردەوام لە کاتییەتی خۆیەوە ڕووەکاتە هەموو بوون—لەنێو—خۆیەک. من ئەو ڕەتدانەوە بنەڕەتییەم لە شێوازی بوونێکی هێشتا پەیدانەبوودا لە تەنیشت ئەو بوونانەوە ڕادەوەستم، کە هەن. ئەگەر لەو باوەڕەدابین جۆرە ئاگامەندییەک لە جیهانێکی نەگۆڕ و وەستاودا هەیە، ئەوا ئەو ئاگامەندییە بە ڕابردوو هەروەها داهاتوویەکی نەگۆڕەوە خۆی دەردەخات. پێویستیشی بە تێهەڵکێشکردنی کارەکانی نابێت و لەگەڵ بوونی خۆیدا یەکدەگرێت. پێویستی کارکردن لەوێدا سەرهەڵدەدات، کە بوون—بۆ—خۆ ڕابردووی خۆی بهێنێتەکایەوە. بەڵام مادامەکی بوون—لەنێو—خۆ ڕابردوو، هەروەها داهاتووی خۆیەتی، ئەوا خۆدەرخستنی بوون— لەنێو—خۆ دەخرێتە نێو کاتەوە. (ئەو) شتە لەنێو کاتدا خۆی دەردەخات نەک لەبەر ئەوەی واتایەکی ناوەکی لەپێشتری هەیە، بەڵکو لەبەرئەوەیە، کە خۆ دەرخستنەکەی بۆ بوونێکی کاتییە.

لەگەڵ ئەوەشدا خەسڵەتی لە کات بەدەری بوون لەو خۆدەرخستنەدا دەردەکەوێت. بوون—لەنێو—خۆ ئەوشتەیە هەیە، وەکو هەبوویەکی کاتی نییە. ئەو تەنیا وا دەردەکەوێت کاتی بێت و نابێت بە بناخەی کات بۆ خۆی و پەیوەندییەکەشی بە کاتەوە دەرەکییە. (بەردەوامی) ڕێکەوتنە لەنێوان ناسنامەیەکی لەکات بەدەر و یەکێتیی ڕەهەندەکانی کات؛ دەبێت بە خلیسکانی دیاردە تاک و هەندەکییەکانی بوون—لەنێو—خۆ، کە جیاوازییەکانیان زۆر بچوک دەردەکەون و یەکگرتنەکەشیان دەرەکی و ڕووکەشی دەبینرێت. ئەمەش فۆرمێکی وەستاو یان لە کات بەدەری بۆ دەڕازێنێتەوە. دروست نییە بڵێین لە کات بەدەری بوون لەژێر دەستی ئێمە ڕادەکات؛ بەپێچەوانەوە، ئەو لەنێو کاتدا دراوە و دەبێت بە بناخەی فۆرمی کاتی جیهانی بۆ بوون.

بەو ڕادەیەی بوون—بۆ—خۆ لە ڕابردوودا ئەوە بوو، کە هەیە، ئامێریش بۆ ئەم بوونە لەنێو جهاندا خۆی دەردەخات. بوون— بۆ—خۆ دەتوانێت لەبەردەم (ئەو) شتەدا ئامادەبێت؛ هەستکردن لە-نێو— خۆیە، لە کارکردن بەدەرە و بیرهاتنەوەیە. ئەوەی لەنێو یەکێتی سێ ڕەهەندەکەی کاتدا[ڕابردوو، ڕانەبردوو هەروەها داهاتوو] خۆی دەردەخات، بوونێکە بە ناسنامەوە. ئەمەش ئەو بوونە نییە لە ڕابردوودا یان ئێستا بینیومانە، بەڵکو ئەو بوونەیە، کە هەیە. کات دەبێت بە ئامێرێک بۆ بینینی ئەم بوونە. هەمانکات، ئەوشتە ئەوەیە لە ڕابردووشدا هەبوو. لەبەر ئەمە شتەکە وادەردەکەوێت، کە ڕابردووی هەبێت. بەڵام نابێت بە ڕابردوو ئەو تەنیا شتێکە خاوەنی ڕابردووە. کاتێکی دەرەکی و بابەتگەری خەیاڵییە؛ خۆی وەکو کاتی بوون—بۆ—خۆ یان بوون—لەنێو—خۆ نیشان نادات. هەمانکات، ڕابردووی بەرز، لەبەر ئەوەی لەنێو—خۆیە و بەرزە ناتوانێت بەو جۆرەی ڕابردوو هەیە

ئەویش هەبێت؛ ڕابردوو ســـەربەخۆییەکی خەیاڵی هەیە. هەریەکێک لە ساتەکانی ڕابـــردووش ڕانەبردوو بـــووە. ئەمەش زۆرتر دابڕان و ســـەربەخۆییەکەی ڕابردوو دەسەپێنیت. لەبەر ئەمە (ئەو)شتەی نەگۆڕە لەنێو بوونێکی بەخەیاڵ دروستکراو خۆی دەردەخـــات و قوتکردنەوەی مێزەکە یان پەرداخـــە ئاوەکە لەبەردەم منداڵ دەگونجێت. ئەوشتانە بەردەوام نامێنننەوە، بەڵکو بەردەوامن و کات بەســـەریاندا دەگوزەرێت.

لەوانەیـــە هەندێک ناڕەزایی دەربـــڕن و بڵێن مـــن گۆڕانکارییەکانم لە بوونی مێزەکـــە یان پەرداخە ئاوەکـــەدا نەبینیوە. ئەمەش بۆچوونێکـــی زانستانە نییە و لەگەڵ هەســـتکردندا ناکۆکە. ســـەبیلی جگەرەکەم، پاندانەکەم لەنێو زەمینەی هەموو شتەکـــان، کە هێشـــتا جیاوازییەکانیان دیارینەکـــراوە لەودیو کاتەوەن. شتێـــک، وەکو (فۆرم) بوونی خۆی دەردەخات. فۆرمیش (هەموو)ی ئەوشتەیە و هێشـــتا نەکەوتۆتە ژێر کاریگەرێتی جیاکردنەوەکە. هەریەکێک لە شتەکان لەژێر یاســـایەکی بووندا خۆی دەردەخات و ئەو یاسایەش حوکم بەسەر بووندا دەدات؛ گۆڕانەکـــان، لە کۆیدا لەناودەچن و چ شتێک هەیە، کە وایان لێدەکات نەبن. ئەم یاسایەی بوون، کە بەردەوامی بەوشتە دەبەخشێت، بونیای بنەڕەتی ئەوە. حوکم بەسەر بوون و نەبوونیدا دەدات. ئێمە لەدواییدا بۆ سەر ئەم خاڵە دەگەڕێینەوە. کەوابوو، بوون—بۆ—خۆ کات بەســـەر بووندا دەسەپێنێت. ئەو تێڕامانێکی ڕەوانە بە سەربوونەوە بەبێ ئەوەی بوونەکە بگۆڕێت. زانستەکان ئەم خەسڵەتەی کات بە هاوجۆری ناوزەددەکەن. لێرەدا هەریەکێک لە ساتە ڕابردووەکان و ڕانەبردووەکان بوون— لەنێو—خۆن و لە یەکدی دابڕاون. لە دەرەوەشدا لەیەکدی دەچن. هەروەها، لەنێو بوونی یەک شتیشـــدا یەکیانگرتووە. ئـــەم کاتەش بێجگە لە پەرتبون چی دیکـــە نییە و بـــە بەشتێکی پێویست و نەگـــۆڕ دانراوە. ئەم ناکۆکییە لەســـەر زەمینەی دوولایەنی بوون—بۆ—خۆی بوون—لەنێو—خۆ ڕادەوەستێت. لەبەر ئەوەی زانست ئاماژە بۆ پەیوەندییە دەرەکییەکان دەکات، بوونیش بە بەتاڵی دەبینرێت یان ئـــەو هەبووە تاکانەیە بە نێو کاتدا تێدەپەڕن. ناوەڕۆکە فرە لایەنییەکانن لە دەرەوەی یەکدیدا بەرانبەر ڕادەوەســـتن و لەیەکدی دەچن. تاکو ئێرە باسەکەمان بـــۆ کاتی جیهانی لەســـەر ئەو گریمانەیە دامەزراوە، کـــە هیچ شتێک لە بوونەوە بۆ پاراســـتنی خەســـڵەتە نەگۆر و لە کات بەدەرەکەی پەیدا نابێت. بەڵام شتێک هەر پەیـــدا دەبێت ئێمە ناویدەنێین لە ناوبردن یـــان دێوەزمە. ئەمانەش بابەتی لێکۆڵینەوەی مێتافیزیکیین و سەر بە ئۆنتۆلۆجی نین، چونکە پێویستییەکەیان بە بونیادی بوونی بوون—بۆ—خۆ و بوون—لەنێو—خۆوە نەبەستراوەتەوە. بوونی ئەوان هەندەکی و فاکتۆرێکی میتافیزیکییە. ئێمە بە تەواوی نازانین چ جۆرە دێوەزمەیەک لـــە بوونەوە پەیدا دەبێـــت چونکە پەیوەندی بە دیاردەی (ئـــەو)ەوە لەنێو کاتدا

هەیە. لە ئەزموونەکانمانەوە فێردەبین بە چەند ڕێگەیەک (ئەو)شتە لەناودەبرێت. هەستکردنیش بوون—لەنێو- خۆمان پێدەناسێت و ئەوەش ڕادەگەیەنێت هیچ شتێک لە دەرەوەی ئەو بوونەدا نەبێت. لێرەوە بەو ئاکامە دەگەین، کە بوون—لەنێو—خۆ سەرچاوەی لە ناوبردنەکەش بێت. لەسەرو ئەمەوە، یاسای ناسنامە، کە یاسای بوونی بوون— لەنێو—خۆیە پێویستی دامەزراندنی لەناوبردنەکە لە دەرەوەی بووندا دەسەلمێنیت، ئەگینا بوون—لەنێو—خۆ دەبێت بەوشتەی لە یەک ساتدا هەبێت و نەبێت. لەناوبردنەکە ڕووخانی ئەو بوونە لەگەڵ گەیشتن بە کۆتاییەکەی نییە. تەنیا بوون—بۆ—خۆ ئاگای لە ڕوخانی خۆیەتی چونکە ئەو کۆتایی بوونی خۆیەتی. بوونێک لە دەرەوەی خۆیدا بڕانەوەی دیاریکرابێت کۆتاییەکەشی دەرەکی ڕادەوەستێت. لەناوبردنەکەی ئاماژەکردنێکی پێویست بۆ (پاشتر) دیاریناکات. (پاش) لە بوون—لەنێو-خۆدا نیمچە ڕاستەقینەیە. بوون— لەنێو—خۆ ناتوانێت لەنێوان بوون و نەبووندا ڕاوەستێت. لەناوبردنەکەشی جۆرێک لە هەوڵدان و خۆ تێهەڵقورتانی ئەم بوونە نییە. ئەم هەوڵدانە لە بوونی بوون—بۆ— خۆدا هەیە؛ لەو بوونەدا، کە لەناوبردن و هەوڵدان لە ناخیدا دەژین. بوون هەیە و خۆی ناهێنێتە بوونەوە؛ بوونێکی بێ منداڵی و تەمەنی لاوێتییە. ئەوەی دەردەکەوێت گۆران لەنێو خۆیدا دروستناکات؛ لە سەرەتاوە بوونێکە بەبێ پەیوەندی لەگەڵ پێشوی خۆییدا قوتدەبێتەوە. لێرەدا نیمچە زنجیرەیەک دەدۆزینەوە ئەویش لەپەیوەندی نێوان دیاردەکە و نەبوونی خۆیدا سەرهەڵدەدات.

بۆ ئەوەی ئەو لایەنە دەرەکییە ڕەهایە لەفۆرمی (لەوێدا) بناسرێت، پێویستە جیهان هەبێت؛ ئەمەش جەخت لەسەر بوونی بوون—بۆ—خۆش دەکات. لایەنی دەرەکی بوون—لەنێو-خۆ بەرپرسە لەوەی ڕێگەنەدا نیمچە لەپێشترە دێوەزمەکە یان نیمچە لەپاشترە لەناوبراوەکە لە نێو پڕی بووندا جێگەی خۆیان بکەنەوە. لەنێو یەکێتی بوونی جیهاندا و لەسەر زەمینەی جیهانەوە (ئەو)شتە خۆی دەردەخات، کە لەپێشتر نەبوو یان پەیوەندییەکەی بە ئامادەنەبوونەوە دەرەکییانە نیشاندەدات. نەبوونی بوون لە ڕێگەی بیرکردنەوەی بوون—بۆ—خۆوە دێتە جیهانەوە. بوون—بۆ—خۆش ئەو بوونەیە، کە نەبوونی خۆیەتی. لەم ڕووەوە، سەرهەڵدان و لەناوبردنی شتێک دیاردەیەکی ئاڵۆزە. ئەوەی بوون—بۆ—خۆ دەیهێنێتە کایەوە نەبوونێکی ڕووتە، ئەوەیە هێشتا پەیدا نەبووە و ئەوەشە پەیدا بووە و لەناوچووە. ئەو بوونەی باسیدەکەین بناخەی ئەمە نییە. لەلایەکی دیکەوە، هەرچەندە بوون—بۆ—خۆ سەرهەڵدان دەهێنێتە جیهانەوە، کە بوونی لەپێشتر و لەپاشتری خۆیەتی، دێوەزمەکە، وەکو هەوڵدان دەردەکەوێت. ئێمە هەست بە بوونی (ئەو)شتە دەکەین و ئەویش بوونێکە لەبەردەم ئێمەدا و لەنێو جیهاندا. ئەو لەپێشتر ئامادە نەبووە. کەوابوو، شتێک لەنێو نەبوونەکەی خۆیەوە سەرهەڵدەدات. ئێمە لێرەدا مامەڵە

لەگەڵ چەمکێکی نێو هۆش ناکەین و مەبەستمان بونیادی بنەڕەتی هەستکردنە. تاقیکردنەوەکانی فیزگەی گیشتالت بەئاشکرا ڕوونیدەکەنەوە چۆن دیۆەزمە یان ئەوەی نەبووە دەبێت بە سەرهەڵدانێکی دینامیکی؛ دیاردە لەسەر بوون لە نەبوونەوە پەیدا دەبێت. لەلایەکی دیکەوە، ئێمە لێرەدا بنەڕەتی (یاسای هۆکارەکی)مان هەیە. مەبەست لە هۆکارێکی ڕەتدانەوەی دیاردە نییە بەو شێوەیەی میەرسۆن باسیدەکات. دامەزراندنی پەیوەندییەکی دەرەکی هەمیشەیش لەنێوان دیاردەکاندا نییە. یەکەم هۆکارێکی ناسینەوەی دیاردەیە پێش خۆدەرخستنی وەکو فۆرمێک لەنێو ڕەهەندە کاتییەکانی بووندا دەکەوێت. بەڵام هەوڵدانەکە لەو نەبوونەوە لەنێو هەستکردندا دەتوێتەوە؛ لەپاشتر و لەپێشتر لەنێو نەبوونی بوون—لەنێو—خۆدا دەچەقن. دیاردەکە لەگەڵ ناسنامە دیارینەکراوەکەیدا نەبوونی دیاردەکە لەو نموونەیەدا دەبێت بە بوونێکی پر. پەیوەندی هۆکارێکی لەنێو پەیوەندی دەرەکی نێوان شتەکاندا دەتوێتەوە. ئاڵوزی لەناوبردن و سەرهەڵدانی، وەکو جیهان، شوێن، ئامێرگەرێتی و کاتی جیهانی دەبن بە فاکتۆرێکی دروستکراو. بەردەوام لەنێو پرۆسەی توانەوەدا دەمێننەوە.

ئەمە بۆ ڕابردووی جیهانیش دروستە، ئەمیش لە نموونە هاوجۆرەکان پێکهاتوە. نموونەکانیش بە پەیوەندییەکی دەرەکییەوە بەیەکدییەوە گرێدراون. بوون—بۆ—خۆ لە ڕێگەی ڕابردووەوە خۆی لەنێو بوون— لەنێو—خۆدا دادەمەزرێنێت. بوون—بۆ—خۆی ڕابردوو دەبێت بە بوون—لەنێو—خۆ و بە بوونێک لەنێو جیهاندا خۆی دەردەخات: دەبێت بەوەی هەیە و بەرزێتی خۆی دەدۆڕێنێت. لەبەرئەمە بوونی بووە بە ڕابردوو لەنێو کاتدا. هیچ جیاوازییەک لەنێوان ڕابردووی بوون—بۆ—خۆ و جیهاندا نییە، بێجگە لەوەی بوون—بۆ—خۆ ڕابردووی خۆیەتی. کەوابوو، یەکجۆر ڕابردوو هەیە. ئەویش ئەو ڕابردووەیە منی تێدام. ڕابردووم ڕابردووە لەنێو جیهاندا، سەر بە هەمووی ڕابردووی بوونی منە و ئەو بوونەیە من لە دەستی ڕادەکەم. یەکێک لە ڕەهەندەکانی کات لەنێو من و کاتی جیهانییدا وەکو نەبوونێکی ڕووت پێکەوە ڕیکدەکەون. من لە ڕێگەی ڕابردوومەوە دەچمە نێو کاتی جیهانەوە؛ لە ڕێگەی ڕانەبردووم و داهاتووشم خۆمی لێ جیادەکەمەوە.

با. ڕانەبردوو

ڕانەبردووی بوون—بۆ—خۆ ئامادەبوونیەتی لە بووندا، هەروەها شتێکە، کە نییە. بەڵام خۆدەرخستنی بوونە. ئەو بوونەی لە ئامادەبوونەکەدا خۆی دەردەخات بوونە لە ڕابردوودا. لەبەر ئەمەش ڕانەبردوو بەو شێوەیەی لە ئەزموندا دەردەکەوێت و خۆشی دەکات بە پێوەری بوون چونکە بوون دەبێت بەوەی ئێستا هەیە؛

پارادۆکسە. ئەمەش ئەوە ناگەیەنێت، بوون خۆی بە ئەودیو ڕانەبردوو ناگەیەنێت، بەڵکو ئەم خەسڵەتەی بوون لە ڕێگەی ڕابردووەوە، کە هەیە باشتر دەدۆزرێتەوە.

پەرتووکەکەی سەرمێزەکەم لە ڕانەبردووودایە و لە ڕابردووشدا (شتێکە، وەکو خۆی و ناسنامەی هەیە). کەوابوو، ڕانەبردوو لەنێو زەمینەی کاتە بنەڕەتییەکەوە، وەکـــو هەبوویەکی هەمەکی خۆی دەردەخات، لەهەمانکاتدا ئەو هیچە؛ یان بێجگە لـــە بوون چی دیکە نییە؛ ئـــەو ڕابردوویەکی خلیسکاوە لە تەنیشـــت بوونەوە و نەبوونێکی ڕووتە.

ســـەرنجدانەکەی پێشـــومان دەریدەخـــات، کە نەبوون لە بوونـــەوە دێتە نێو ڕانەبـــردووەوە. ئەمەش دەشێ ئەو خاڵەمان لەبیربەرێتەوە، کە بوون لە شێوازی جـــوڵان و گۆڕاندا خۆی بۆ بوون—بۆ—خۆ دەردەخـــات و هەردوو چەمکی جوڵان و وەســـتان پەیوەندییەکی دیالێکتیکییان هەیـــە. ئۆنتۆلۆجییانە جوڵان لە بوونی بوون—بۆ—خۆوە یان پەیوەندییەکـــەی لەگەڵ بوون— لەنێو—خۆوە پەیدا نەبوە. تەنانـــەت لەنێو دیاردەی بوونیشـــدا هەڵنەقوڵاوە. ئێمـــە دەتوانین بیر لە جیهان بەبێ جوڵان بکەینەوە. بەڵام ناتوانین جیهان بەبێ گۆڕان ببینین. ئەوەش دەبێت بزانیـــن، کە گۆڕان نییە. گـــۆڕان ئاڵوگۆڕبوونی چۆنیەتی شتێکە؛ بە لەناوچوونی خەسڵەتێکی ڕووەدات. جوڵان، بەپێچەوانەی گۆڕانەوە، ئاڵوگۆڕبوونی چۆنیەتی ناخاتەگەر. ئەگەر شتێک لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی دیکە بگوێزینەوە و گۆڕانێکی بنەڕەتیش لەم گواستنەوەیەدا بەسەر بوونیدا بێت، ئەوا ئەو گۆڕانکارییە جوڵانەکە ڕەتدەداتەوە و گواســـتنەوەکەش بە جوڵان دانانرێت. جوڵان جێگۆڕکێیە و گۆڕان لـــە بوونی شتە گوێزاوەکەدا پەیدا ناکات. لەبەرئـــەم هۆیەش بوو لە ئۆنتۆلۆجی ئیلیاییەکاندا بوونی جوڵان ڕەتدرایەوە.[٥٢] دێکارتیشـــی ناچارکرد لە سیستەمە ئۆنتۆلۆجییەکەیدا پەنا بۆ "پەنجە تەقاندن" بەرێت. جوڵان هەمان بەهای فاکتۆری هەیـــە؛ لە بوونی کاتـــی شتەکاندا بەشداری دەکات و دەبێت بـــە دراو دابنرێت. هەڵبەتە ئێمە بەم زووانە پێویستی بوون—بۆ—خۆ بۆ بوونی جوڵان باســـدەکەین، هەروەها دژواریشـــە بەتەواوی بیسەلمێنین چی لە جوڵانی ڕووتەوە دێتە بوونەوە. بەڵام گومان لەوەدا نییە لێرەدا بوون—بۆ—خۆ، وەکو لە شوێنەکانی دیکەشدا هیچ شتێکی زیادە ناخاتەسەر بوون.

نەبوونێکی ڕووتە و ئەو زەمینە دادەهێنێت، کە جوڵان تیایدا خۆی دەنوێنێت. لەبەر ئەوەی جوڵان ڕێگەمان پینادات لە پێشەکییەکەوە پێیبگەین، ئەوا پێویستە

---

٥٢ بیریارانی فێرگەی ئیلیا، وەکو پارمەنیدس و زینۆ باوەڕیان بە جوڵان ، گۆڕان نەبوو. بۆ ئەوان ئەوەی هەیە بوونە و نەبوون نییە. گۆڕانیش جوڵانە لە بوونەوە بۆ نەبوون، یان لەنەبوونەوە بۆ بوون نەک لەبوونەوە بۆ بوون، یان لەنەبوونەوە بۆ نەبوون.(وەرگێڕ)

و دەشگونجێت ئێمە باسی بکەین. ئێمە چین تاکو واتای جوڵان لێکبدەینەوە؟

هەندێک لەو باوەڕەدان جوڵان کاریگەرێتییەکی سادەی بوونە چونکە پاش جوڵانەکە بوونە جوڵاوەکە، وەکو خۆی دەمێنێتەوە و ناگۆڕێت. گواستنەوە گۆڕان لە چۆنیەتی شتە گواستراوەکەدا دروست ناکات.

ئەمەش لە بیردۆزەی فیتزگیرالد لەسەر "گرژبوونەوە" و ئاینشتاین لەسەر "جۆرەکانی تەن"ەوە نزیکە چونکە پەیوەندییان بەو یاسایەوە هەیە، کە جوڵان لە هەبووەکاندا پەیدادەکات. لێرەشەوە یاسای رێژەگەرایەتی جوڵان، ئەگەر پەیوەندییە دەرەکییەکانی بوون ڕاڤە بکات، خۆی دەسەپێنێت. جوڵان دەبێت بە پەیوەندی دەرەکی بۆ بوون. لەم ڕووەوە، جوڵان نە بوونە و نەشێوازێکی بوونە. بەڵکو پەیوەندیەکی نا- بنەڕەتییە. لە ڕاستیدا، شتێکی جوڵاو لە سەرەتا و کۆتایی جوڵانەکەدا وەکو خۆی دەمێنێتەوە. ئاوی کوڵاو لەنێو مەنجەڵەکەدا و پرۆسەی کوڵانەکە گۆڕانی بەسەردا نایەت. پێش کوڵانەکە بە ساردی و دوای کۆڵانەکە بە گەرمی هەر ئاوە. ئێمە دەتوانین جوڵانەکە بەسەر چەند قۆناخێکدا دابەش بکەین. لەهەر یەکێک لەو قۆناخانەدا شتە جوڵاوەکە وەکو خۆی دەمێنێتەوە. ئەم بۆچوونە ماتماتیکییەیە بۆ جوڵان، کە هەندێکی گەیاندۆتە ئەو باوەڕەی شتە جوڵاوەکە هەمانکات وەستاوە و پارادۆکسی بیریارەکانی فیزگەی ئیلیای لەسەر دامەزراوە. ئێمە ئەم بۆچوونە لەسەر وەستانی بوونی و سەرهەڵنەدانی گۆڕانی لە کاتی جوڵاندا بەبێ کێشەمان لەگەڵیدا و ڕەخنەلێگرتنی تێپەڕ ناکەین. بۆ ڕەخنەگرتنەکەشمان دەچینەوە سەر بیروباوەڕی بیریارە ئیلیاییەکان، بەتایبەتی نموونەکەیان بۆ[هاویشتنی]تیری کەوان. ئەوان لەو باوەڕەدان تیرەکە لە خاڵی (ئەلف و با)دا وەستاوە و وەکو خۆیەتی و سەری لای (ئەلف)و کلکی لای (با)یە. ئەمەش دەیسەلمێنێت، کە جوڵان بە زۆر بەسەر بووندا سەپێنراوە و هیچ شتێک حوکم بەسەر وەستان و جوڵانی بووندا نادات. واتە، ئەگەر جوڵان ڕوودابێت، ئەوا وەستان و جوڵان لە یەکدی جیاناکرێنەوە. ئەو ڕەخنانەی لە بۆچوونی بیریارە ئیلیاییەکان گیراون بەتایبەتی ئەوەی پەیوەندی بە پێشبڕکێکەی ئەخیلۆس و کیسەڵەکەوە هەیە سود بە ئێمە ناگەتەنن. چ پێویست دەکات ئەو خاڵە ڕەتبدەینەوە، کە گوایە بیریارانی فیزگەی ئیلیا (شوێن)یان بەسەر خاڵە نەبڕاوەکاندا دابەش کردووە و بیریان لە دابەشکردنی کات نەکردۆتەوە؟ پرسیارەکە پەیوەندی بە بوونەوە نەک بە حاڵەت و ساتەوە هەیە. ئێمە لە وەڵامدا بە بیریارانی ئیلیا دەڵێن، ئەوان مامەڵەیان لەگەڵ شوێن بۆ جوڵان نەک خودی جوڵان کردوە. ئەو پرسیارەی لێرەدا سەرهەڵدەدات ئەوەیە: ئایا بوونی ئەو بوونە جوڵاوە چییە، کە چونیەتی ئەو بوونە بە نەگۆڕی گلدەداتەوە لە کاتێکدا بوونە جوڵاوە کە لە بوونە وەستاوەکەوە دوور دەکەوێتەوە؟

بـــۆ ڕەخنەگرتن لە بیرۆڕاکەی زینۆ دەڵێین، کە ئەم بیریارە ڕاڤەی چەمکێکی ســـادەی جوڵانی کـــردوە. ئێمە لـــەو باوەڕەداین تیرەکە بـــە خاڵی (ئەلف و با) دا تێدەپەڕێـــت و تێپەڕبوونیش مانەوە نییە. هەمانکـــات، لەم بۆچوونەدا جۆرە کەموکورتییەکمـــان هەیە. ئێمە دەڵێین بابەتە جوڵاوەکـــە تەنیا بە (ئەلف و با) دا تێدەپەڕێت، هەروەهـــا لەو باوەڕەشداین، کە ئەو بابەتە شتێکە هەیە. تیرەکە کتوپڕ دەردەکەوێت لەنێو خۆیـــدا و لەنێو (ئەلف و با)شدا نەبێت. ئەمە بناخەی پارادۆکسی ئیلیاییە. ئایا چۆن لە کاتێکدا تیرەکە لە (ئەلف و با)دایە لەوێش نییە؟ بۆ دوور کەوتنەوەمان لەم پارادۆکسە پێویستە واز لەو بیرۆکەیە بهێنین، کە گوایە بوون لە جوڵاندا بوون— لەنێو—خۆیی خۆی دەپارێزێت. بە کورتییەکەی تێپەڕبوون بە (ئەلف و با)دا بوونێکی تێپەڕبووە. ئایا تێپەڕبوون چ واتایەکی هەیە؟ کتوپڕ لە شوێنێکـــدا بێت و لەوێش نەبێت. ناتوانین بڵێین، بوونە تێپەڕبوەکە لێرەیە بەبێ ئەوەی لێرەدا نەوەســـتێت. هەروەها ناتوانین بڵێین لێرەش نییە یان لە شوێنێکی دیکەدایـــە. پەیوەندییەکەی لەگەڵ شوێنـــدا داگیرکردنی شوێن نییە و دەرەکییە. بناخەی شوێن، کەوابوو، ئاڵوگۆڕکردنێکی دەرەکییە و لە ڕێگەی بوون—بۆ—خۆوە بەبێ جیاوازی کردن لە بووندا دێتە جیهانەوە.

لـــەو بۆچوونەوە، کە دەڵێین (ئەو)شتە ئەوەیە هەیـــە و لەنێو شوێندایە ئەوا بوون—بۆ—خۆ پەیوەندییەکانی بە شتەکانی دیکەشەوە دیاریکردوە. شوێن پەیوەندی نییە، بەڵام بوونێک هەیە لە پەیوەندییەکەی خۆیدا شوێنیش دەکات بە پەیوەندی. تەنانـــەت تێپەڕبـــوون بە شوێندا نـــەک لەنێو شوێندا بوون لـــە ڕێگەی بوونەوە دەناســـرێت. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت، کە مادام بوون شوێن دادەمەزرینێت، ئەوا بوون بەتەواوی ناتوانێت شوێنی خۆی بدۆزێتەوە، تەنیا سنورەکانی دیاریدەکات. بوون—بۆ—خۆ ناتوانێت پەیوەندییـــە دەرەکییەکانی نێوان شتەکان دامەزرێنێت چونکـــە بوون—بۆ—خۆ دەبێت ئـــەو پەیوەندییانـــە لەســـەر (ئەو)شتە هەبووە دیاریبکات. هەروەها، ئەو پەیوەندییانەش لەناوناچن چونکە ئەو بوونەی لەسەری ڕادەوەســـتن نەبوونێکی ڕووت نییە. (ئێستا) بۆ ئەوان دەرەکی ڕادەوەســـتێت؛ لەگەڵ ئەمەدا کتوپڕ چەند پەیوەندییەکی دیکە بەرجەســـتە دەبن و (ئەو)شتەش دەبێـــت بە بناخەیان. ئـــەم پەیوەندییە دەرەکییە بەردەوامـــەی نێو شوێن، کە پێناســـەی هەبوویەک لەنێو شوێندا دەکات، لەوێـــدا دەبینرێت، کە (ئەو)شتە لە پەیوەندییەکەیدا لەگەڵ خودی خۆیدا دەرەکی ببینرێت. لە کاتێکدا دەڵێین (ئەو) شتە بە شوێنـــدا تێدەپەڕێت ئەوە دەگەیەنێت، کە (ئەو)شتە لەوێدایە و ئێستاش لەوێ دەرچووە؛ ئەمەش پەیوەندییەکـــی دەرەکییە نەک پەیوەندییەکی گرێدرا و بە ڕەهەندەکانی کاتەوە. کەوابوو، تاکو ئەو ڕادەیەی (ئەو) شتە پەیوەندییەکانی بە شتەکانی دیکـــەوە دەرەکییە (شوێن)یش هەیە. هەروەها تێپەڕبوونیش بە نێو

شوێنـــدا هەیە چونکە بوون لەنێو پەیوەندییـــە دەرەکییەکەدا گیرینەخواردووە و لـــە دەرەوەی پەیوەندییەکەدایە. لەم ڕوونکردنەوەیـــەوە دەتوانین بڵێین جوڵان بوونی ئەو شتەیە، کە لە دەرەوەی بوونی خۆیەوە بەرانبەر خۆی ڕادەوەســـتێت. ئەمـــەش دەبێت بە بناخـــەی پرســـیارێکی مێتافیزیکی ســـەبارەت جوڵان. ئایا مەبەســـتمان لەمە چییە؟ لە جوڵاندا بوونێک لە (ئەلف)وە دەڕوات بۆ (با) دەبێت بە هیچ. چۆنیەتییەکـــەی، کە ئەو بوونە بۆ بوون—بۆ—خۆ دەردەخات نابێت بە چونییەتییەکی دیکە و گۆڕانی بەســـەردا نایـــەت. جوڵان، وەکو پەیدابوون نییە. ناوەڕۆکی چۆنیەتی ناگۆڕێت و چۆنیەتییەکی دیکەش ناهێنێتەکایەوە. لە جوڵاندا چۆنیەتـــی بەردەوام، وەکو خۆی دەمێنێتەوە و تەنیا شێوازی بوونەکە دەگۆڕێت. ئەو تۆپە سورەی لەسەر مێزی یاری بلیاردەکە دەجوڵێت ڕەنگە سورەکەی خۆی فڕێنادات. بەڵام ئەو تۆپە لە جوڵاندا ئەوە نییە، کە لەپێشـــتر وەستابوو. ڕەنگە سورەکەی لەنێوان لەناوچوون و مانەوەدا بە هەڵواسراوی دەمێنێتەوە. لەڕاستیدا، تاکـــو ئەو ڕادەیەی ئێستا لە خاڵی (با)دایە، ئەوا پەیوەندییەکەی بەو حاڵەتەوە، کە لەپێشتر لە خاڵی (ئەلفا)بوو دەرەکییە و لەناوچوونی ڕەنگی سوریشی تێدایە؛ بەڵام لەبەر ئەوەی (با) ڕەتدەکات و خۆی بە (سین) دەگەیەنێت، ئەوا لە دەرەوەی لەناوچوونەکەشدایە. کەوابوو، لە ڕێگەی لەناوچوونەوە لە دەست بوون ڕادەکات و لە ڕێگەی بوونیشـــەوە خۆی لە لەناوچوون دەپارێزێت. کەوابوو، چەمکی (ئەوانە) بە جۆرێک لەنێو جیهاندا خەسڵەتی خۆی دەردەخات، کە هەرگیز بوون بەبێ ئەو نابێت بە نەبوون. تەنیا پەیوەندییەکیش بوون—بۆ—خۆ لەگەڵ (ئەوانە)دا هەیبێت دەرەکییە. مادامەکی دەرەکی هیچە، ئەوا پێویستە بوونێک هەبێت پەیوەندی لەگەڵ خۆیدا دەرەکی بێت. بە کورتییەکەی، مەحاڵە ئێمە پێناســـەی ئەو بوونە لەنێو خۆیە بەبێ پەیوەندی بکەین، کە خۆی بۆ بوون—بۆ—خۆ ، وەکو شتێکی دەرەکی بەرانبەر خۆی دەردەخات. پەیوەندی دەرەکـــی بوونێکی ئاگامەند دەیدۆزێتەوە، کـــە لە بنەڕەتەوە نەبوونە. مادامەکی پەیوەندی دەرەکی شتێک لەگەڵ خۆیدا بە ڕەهەندەکانی کاتەوە گرێنەدراوە ئەوا پەیوەندی تەنێکی جوڵان بە بوونی خۆیەوە ڕەوان و بێ جیاوازییە و هەمیشە پێویستی بە تەماشاکەر هەیە.

جـــوڵان لەناوچوونێکـــی تەواونەکراوە. ئـــەم نەبوونەی پێـــوەری پەیوەندییە دەرەکییەکەی لەگەڵ خۆیدا و یەکێتی یەکجۆر لە بوونە. لەو هێڵە خوارە دەچێت لەهەمـــان گۆشـــەدا چەند هێڵێکی خواری تر دەبڕێت. لـــە کاتێکدا (ئەو)شتە لە جوڵان دەکەوێت دەبێت شوێن هەبێت تاکو تیایدا ڕاوەســـتێت؛ ئەو کاتەی شتەکە لە جوڵانیشدایە شوێن سەرهەڵدەدات و پەیدا دەبێت. بەڵام هێڵە خوارەکە هەرگیز نییـــە و هیچە. کتوپڕ لەنێـــو پەیوەندییە دەرەکییەکانـــدا و شوێنە جیاوازەکاندا دەتوێتەوە. جوڵان لەوە زۆرتر نییە؛ بوونێکی نەگەیشـــتو، هەروەها لە ناوچوشی

هەیــە و پڕ وتەواویــش نییە . جوڵان لە ناخی بوون—لەنێو—خۆدا ســەرهەڵدانی لایەنێکی دەرەکی لە جیاوازی بەدەرە . بوون—بۆ—خۆ لەنێو ڕەهەندە کاتییەکانی خۆیدا هەســتی پێدەکات و ناســنامەکەی دەدۆزێتەوە . ئەم ناسنامەیەش ئاماژە بــۆ هیچ بەرنامەیەک بە تایبەتــی "بڕوایەکی تێهەڵکێشــراو" ناکات چونکە ئەم ناسنامەیە بۆ بوون—بۆ—خۆ تەنیا پەیوەندی بە یەککرتنی ڕەهەندەکانی ئێستا و ڕابردووەوە هەیە . کەوابوو ناسینەوەی کاتی تەنێکی جوڵا و لەنێو لایەنە جۆراوجۆرە دەرەکییەکانی هۆکاردا و ڕەتبوونی هێڵە خوارەکەدا، ئاماژە بۆ سەرهەڵدانی شوێن دەکات . بە هۆکاری جوڵانەوە (شوێن) لەنێو (کات)دا پەیدا دەبێت . جوڵان هێڵێک لە دەرەوەی خۆیداو بەدوای خۆیدا ڕادەکێشــێت . ئــەو هێڵە لەگەڵ جوڵانەکەدا، هەمانکات، نامێنیت و لەناودەچێت . ئەم جوڵانەش لەنێو شوێندایە .

ڕانەبــردووی بوون—بۆ—خــۆ ئامــادە بوونە بۆ بــوون . بەڵام ناســنامەی بەردەوامبوون و هەمیشەیی ڕێگە نادات ئەو بەردەوامییە لەسەر شتەکان ببینرێت چونکــە لەبەردەوام بووندا هیچ شتێک نییە . ئەوەی هەیە و لەوانی جیادەکاتەوە، کــە لەپێش ئەودا هەبوون . ڕانەبردوو لە کاتی جیهانیدا بەبێ جوڵان ناناســرێت . جوڵان ڕانەبردووی کاتی جیهانــی دەهێنێتە کایەوە چونکە کاتی جیهانی هەژانە و ڕابردووی هێڵێکی ســڕاوەیە و لە دووکەڵی کەشتیەک دەچێت، کە لەنێو هەوادا وندەبێت و دەتوێتەوە . کاتی جیهانی لە داهاتووش بەدەرە چونکە ناتوانێت خۆی بکات بە پڕۆژە و لە جوڵانی شەوگەرد بەسەر دیوارەوە دەچێت . بوونی ئەو لەنێو ساتە ئاڵوز و نەناسروەکاندایە، کە ناتوانین بڵێین هەن یان نین .

کەوابــوو، کاتی جیهانی ڕانەبردووی بوون—بۆ—خۆیە: لایەنی دەرەکی بوونە و ناتوانێت هەبێت یان بگەڕێتەوە بۆ بوون—بۆ—خۆ و لە ئاســتی بوون—لەنێو—خۆدا ببێت بە پڕۆژەی ئەندێشەی ئەو . یان پڕۆژەی ئەو بوونەی، کە دەبێت بەوەی نییە و ئێستاش ئەوە نییە، کە لە داهاتوودا پێیدەگات . جیاوازییەکە لە دابڕانی لایەنە دەرەکییەکــە لــەو بوونەوە دیاریدەکرێت . لە کاتێکدا، بــوون بۆ ئەوەی ببێت بە لایەنێکی دەرەکی بۆ خۆی دەبێت ئەوە نەبێت ئێستا هەیە، بەڵکو ئەو شتە بێت، کە لە داهاتــوودا دەبێت . لە ڕێگەی شتە جوڵاوەکەوە بوون—بۆ—خۆ ئامادەیی خۆی بۆ خودی خۆی بەرجەســتە دەکــات؛ خۆ—ئامادەبوونێکی کتوپڕ لەبەردەم جوڵانەکەدا سەقامگیر دەکات؛ جوڵانێکە، کە تیایدا کاتی جیهانی دەناسێت . لەگەڵ ناســینی جوڵانەکەشدا هەست بە ئامادەبوونی خۆی دەکات . جوڵانیش ئاماژە بۆ کاتی جیهانی دەکات . ئەمەش گرنگی بە ئاڵوگۆڕکردنی پەیوەندییە دەرەکییەکەی نێوان ساتەکان دەکات چونکە، شتە جوڵاوەکە پەیوەندییەکی دەرەکی بە ڕابردووی خۆیەوە هەیە، ئەو پەیوەندییە دەرەکییەش لەگەڵ پەیوەندییەکی دەرەکی دیکەدا دەرەکییە . ساتە نەبڕاوەکانی کات لەسەر ئەم پەیوەندییە دەرەکییە ڕادەوەستن .

جیم . داهاتوو

بنەڕەتی داهاتوو ئەگەری ئەو ڕانەبردووەیە من دەمەوێت لەودیو ڕاستەقینەی بوون—لەنێو—خۆوە بیگەمێ. داهاتووی منیش پلان بۆ داهاتووی جیهان دادەنێت، وەکو بینیمان، ئەو جیهانە داهاتووەیە خۆی بۆ بوون—بۆ—خۆ دەردەخات و من دەمەوێت بیگەمێ. ئەو داهاتووە ئەگەرە ڕاستەقینەکانی بوون بۆ خۆ نییە چونکە تەنیا تێڕامان دەتوانێت بیانناسێت. مادام واتای ئەگەرەکانم لە بوونی منداید و لەو دیو بوون—لەنێو—خۆوە سەرهەڵدەدەن، ئەوا داهاتووی بوون—لەنێو—خۆ، کە لەنێو داهاتووی منداً خۆی دەردەخات پەیوەندیەکی ڕاستەوخۆی بەو ڕاستەقینەوە هەیە، کە ڕانەبردووی منە. داهاتووی بوون— لەنێو—خۆ ڕانەبردوویەکی گۆڕاوی ئەو بوونەیە چونکە داهاتووی من بێجگە لە ئەگەری ئامادە بوونم لە بوون— لەنێو—خۆدا چی دیکە نییە. منیش ئەو ڕانەبردووەم گۆڕیوە. کەوابوو، داهاتووی جیهان لەنێو داهاتووی منداً دەردەکەوێت. لەسەر ئەگەرەکانی من دامەزراوە. ئەو کاتەی بڕیار لەسەر ناوەڕۆکی شتێک دەدەم، هەستدەکەم ئەوشتە مێزە یان شوشە مەرەکەبە. من لەنێو داهاتوودام؛ چونکە ئەو ناوەڕۆکە بوونێکی هاوبەشی لەگەڵ ئەگەری داهاتووی منداً هەیە. ئەو ئەگەرەش ئەوەیە، کە من تەنیا ئەو ڕەتدانەوەیە نیم.

دووەمیش خۆدەرخستنی مێزەکە یان شوشە مەرەکەبەکە وەکو ئامێر ئاماژە بۆ بەکارهێنانیان لە داهاتوودا دەکەن. ئێمە لە بەشی پێشوی ئەم نوسراوەدا ئەم کێشەیەمان ڕوونکردەوە، پێویست ناکات لێرەدا باسی بکەینەوە. ئەوەندە دەڵێم، کە هەموو شتێک لەگەڵ خۆدەرخستنەکەیدا ئاماژە بۆ بە ئامێربوونی خۆی لە داهاتوودا دەکات. لەگەڵ دەرکەوتنی جیهان و شتەکاندا داهاتووی جیهانیش دەردەکەوێت. هەمانکات ئەوەشمان باسکرد، کە هەر حاڵەتێکی داهاتوو لە جیهاندا لەسەر زەمینە لەجیاوازی بەدەرەکەی پەیوەندییە دەرەکییەکەدا ناڕێک لەگەڵ جیهاندا ڕادەوەستێت. هەندێک حاڵەتی داهاتوو لەنێو جیهاندا هەن بە ڕێکەوت دادەنرێن و دەبن بەو ئەگەرانەی هێشتا پەیدانەبوون.

هەر یەکێک لەم حاڵەتانە سەر بە شتێک یان چەند شتێکن، بەڵام لە دەرەوەی ئەواندان.

ئایا داهاتووی جیهانی چییە؟ ئێمە بە بەستێنێکی ڕووتکراوەی ساتەکانی دادەنێین، کە هێشتا پەیدانەبوون یان هەموو پەیوەندییە دەرەکییەکانی تێدا کۆدەبنەوە؛ کۆی بوون—لەنێو—خۆکانە، کە هەر یەکێک لە ئەوان بووە بە بوون— لەنێو—خۆ. لەگەڵ ڕوودانی ئەگەردا داهاتووش هەیە. بەڵام لەبەر ئەوەی داهاتوو لایەنە لەیەکچووەکان و دەرەکییەکانە ولەبەردەم ڕانەبردووداید و لە ساتەکانی (ئێستا)

پێکهاتووه و تەنیا بە هۆکاری (پێشتر) و (پاشتر) پەیوەندییەکانیان دەدۆزرێتەوە، ئەوا ئەم داهاتووە زنجیرەیەکە لە بەستێنە بەتاڵەکان و پەرتوبڵاو بۆتەوە. لەم ڕووەوە داهاتوو هەڕەشەکەرە چونکە داهاتووی (ئەو) شتە بە داهاتووی خۆمەوە دەبەستمەوە. جاریواش هەیە هەڕەشەکە لەنێو پەیوەندییە دەرەکییەکەدا لەناودەچێت. منیش داهاتوو نابینم و دەبێت بە بەستێنێکی هاوتەرازی شتەکان لەنێو شوێندا و یاسایەکی دەرەکی فەرمانڕەواییان دەکات. هەندێک جاریش داهاتوو، وەکو نەبوون دەبینرێت و دەبێت بە پەرتوبڵاوی لەودیو بوونەوە. کات، تاکو ئەو ڕادەیەی ڕەهەندەکانی خۆی دیاریدەکات لە هەموو شوێنێکدا لایەنێکی بەرزی هەیە و پاشتر ئاماژە بۆ پێشتر و پێشتر بۆ پاشتر دەکەت. هەروەها، تاکو ئەو ڕادەیەی ئەم بەرزێتییە ڕێگە بە خۆی دەدات بناسرێت ئەوا نییە، بەڵکو دەهێنرێتە بوونەوە. لەسەر تێڕامانی بوون—بۆ—خۆ و جوڵانی ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی ڕادەوەستێت.

ئەگەر (کات) بە تەنیا و بەبێ پەیوەندی لەگەڵ بوون—بۆ—خۆدا ببینرێت، ئەوا لەنێو ساتەکاندا دەتوێتەوە و دەبێت بە لایەنێکی لە کاتی بەدەری (ئەو) شتە. خودی کات نەبوونە و لە بوون—بۆ—خۆدا بەرجەستە دەبێت. لە ڕاستیدا یەکەم هەنگاومان بۆ ناسینی کاتێکی بابەتگەریانە لایەنی کردەگی بوونمانە. لەم ڕووەوە کات دەبێت بە بڕاوە و فۆرمێکی ڕازاوە لەنێو پەرتوبڵاوییەکی نادیاردا. بازدانی کاتیش ئاکامی پەستانی کاتە لەنێو پەرتوبڵاوییەکی ڕەهادا. ئێمەش لە ڕێگەی دانانی پرۆژەکانمان هەست بە پەستانەکە دەکەین. پەستانەکە شێوازێکی پەرتوبڵاوی جیابوونەوەیە چونکە ئاماژە بۆ دووری من لە بوونی خۆمەوە دەکات. لەلایەکی دیکەشەوە، مادام من ئەگەرەکانم دەکەم بە پرۆژەی بوونم ئەوا کات بۆ من دەبێت بە فۆرمێکی بابەتی و کاتی. ئەم فۆرمەش، وەکو هێڵی خواری کردەوەکانم وایە، کە بە نێو هێڵە خوارەکانی دیکەدا تێدەپەڕێت. کات لە ڕێگەی ئەو هێڵە خوارەوە دەردەکەوێت و لەنێو شوێنی چەقیودا وندەبێت. کەوابوو، هێڵی کات لەگەڵ مردنەکەیدا لەناودەچێت. کات لەگەڵ بازدانەکەیدا خۆی وندەکات و لەسەر ڕوخساری بوونێکی لە کات—بەدەر دەبێت بە نەبوونێکی دەرەوشاوە.

دال. زانین

ئەم باسکردنە خێرایەی خۆ دەرخستنی جیهان بۆ بوون—بۆ—خۆ بە چەند ئاکامێکمان دەگەیەنێت. ئێمە ڕێگە بە ئایدیالیزم دەدەین بوون—بۆ—خۆ بە زانینی بوون دابنێت، بەڵام لەسەرو ئەمەوە دەڵێین ئەو زانینە بوونی هەیە. ناسنامەی بوون—بۆ—خۆ و زانین لەسەر زانین، وەکو پێوەری بوون دانەمەزراوە، بەڵکو

بوون–بۆ–خۆ له ڕێگەی بوون–لەنێو –خۆوە ئەوە دەناسێت، کە هەیە. ئەمەش پەیوەندییە لەگەڵ بووندا. زانین، بێجگە لە ئامادەبوونی بوون لەبەردەم بوون–بۆ–خۆدا چی دیکە نیە. بوون–بۆ–خۆش ئەو نەبوونەیە، کە هەست بەئامادەبوونەکە دەکـــات. کەوابوو، زانیـــن لە بنەڕەتەوە بوونێکی دەرچـــووی هەیە. لەبەر ئەمە، هەندێکجـــار لەگەڵ دەرچوونی بوون–بۆ–خۆدا تێکـــەڵ دەکرێت. بوون–بۆ–خۆ شتێک نییە لەپێشـــدا هەبێت و دوایی زانینی دەســـتکەوێت. ناتوانین بڵێین ئەو لەبەر ئەوەی دەزانێت یان زانراوە بوونی هەیە؛ چونکە توشی زنجیرەیەکی نەبڕاوە و لـــە کۆتایی بەدەری زانینەکان دەبین. زانین ڕووداوێکی ســـەرەتایی و ڕەهایە؛ سەرهەڵدانێکی ڕەهای بوون–بۆ–خۆیە لەنێو هەبووەکاندا و لەودیو بوونیشیانەوە. بە کورتییەکەی، بە هەڵگەڕانەوەی ڕادیکاڵانەی هەڵوێستی ئایدیالیستانە بەو خاڵە دەگەین، کە زانین لەنێو بووندا دەتوێتەوە. زانین خەسڵەت، هەڵوێست یان ڕووداوی بـــوون نییە؛ بێجگە لە بوون هیچ ڕاســـتییەکی دیکە نییە. لـــەم گۆشەنیگایەوە، وازهێنان لە هەڵوێستی ئایدیالیستانە خۆی دەســـەپێنێت و بەو ئاکامە دەگەین، کـــە پەیوەندی نێوان بوون–بۆ–خۆ و بوون–لەنێو–خـــۆدا ئۆنتۆلۆجییانەیە. لە کۆتایی ئـــەم پەرتووکەشدا بەو بـــاوەڕە دەگەین، کە پەیوەنـــدی نێوان بوون–بۆ–خـــۆ و بوون–لەنێو–خۆ لە جوڵان و گۆڕانە هەمیشـــەییەکەدا هەوڵدانە بۆ گەیشـــتن بە هەموگیرییەکی ناڕاســـت، کە بە (بوون) نـــاوزەدی دەکەین. لەنێو بەســـتێنی هەموگیرییەکەدا ســـەرهەڵدانی بوون–بۆ–خۆ تەنیا ڕووداوێکی ڕەها نییە، بەڵکو بۆ بوون–لەنێو–خۆش بەســـەرهاتە. هەرشتێک ڕووبدات پەیوەندی بـــە دەســـتەڵاتی لەناوبردنی ئەو بوونـــەوە، وەکو (ئاگایی لـــە شتێکەوە) هەیە. هەڵوێستی بەرزێتی ئەم بوونە خۆدەربازکردنە لە یاساکانی بوون–لەنێو–خۆ، کە لەسەر سەلماندن ڕادەوەســـتێت. بوون–بۆ–خۆ لەگەڵ هەڵوێستی ڕەتدانەوەیدا، بوون–لەنێو–خۆ دەســـەلمێنێت. ئەم هەڵوێستە مەبەستدارەی بوون–بۆ–خۆ لە ســـەلماندنی بوون–لەنێو–خۆدا، وەکو بەدوادا گەڕانەوەی ڕەتدانەوەی ناوەکییە. بوونێک تەوانای سەلماندنی هەیە، کە بناخەی نەبوونی خۆیەتی و خودی خۆشی بوونە ســـەلمێنراوەکە نییە. لەنێو هەموگیرییە ناڕاســـتەکەدا سەلماندن بەسەر بوون–لەنێو–خۆدا ساخدەبێتەوە؛ ئەوەی دەســـەلمێنرێت بوون–لەنێو–خۆیە و بوون–بۆ–خۆ دەســـەپێنێت. مۆردانانە بەســـەر بوون–لەنێو–خۆوە و گۆڕانیش لـــەو بوونەدا دروســـتناکات. ئەمەش بەجۆرێـــک ڕووەدات یـــان دەریدەکەوێت بوون–بۆ–خۆ بۆ ســـەلماندنی جیهان ئارەزووی خۆلەناوبردنی هەبێت. بێگومان، سەلماندنیش بۆ بوون– بۆ–خۆ هەیە؛ لەگەڵ بوون– بۆ–خۆدا پەیدا دەبێت و بە نەمانی ئەویش سەلمامدن لەناودەچێت. بەڵام لەنێو بوون– بۆ–خۆدا نییە چونکە ســـەلماندن دەرچوونە. ئەگەر بوون–بۆ–خۆ لایەنێکی بابەتە سەلمێنراوەکە بێت،

ئـــەوا بوون—لەنێو—خۆش دەبێت لەنێو ئەودا بێت. ئەو جیهانەی من دەیدۆزمەوە لە دەرەوەی منداو لە بووندایە. لەلایەکی دیکەوە، ڕێگە بە ڕیالیزم دەدەین بوون لـــە بەردەم ئاگامەندیـــدا دابنێت و ئەمەش بکات بە ســـەرچاوی زانین. هەروەها ئەوەش بڵێین، کە بوون—بۆ—خۆ، بێجگە لەوەی لەنێو بوون—لەنێو—خۆدایە، هیچ ناخاتە ســـەر ئەم بوونە یان ســـەلماندنەکەی هیچی بۆ زیادناکات. ئێمە لەپێشتر باسمانکرد چۆن جیهان، ئامێرگەری، شوێن، چەندەکی و کاتی جیهانی نەبوونێکی ڕووتن و هیچ لە بوون ناگۆڕن. لەم ڕووەوە، هەموو شتێک دراوە و لەبەردەم مندا ئامادەیە. نەبوونی ئەوەی دەیبینم لە منەوە دەرناچێت؛ هیچ شتێک لە دەرەوەی ئـــەو شتانەدا نییە من دەیانبینم و بە چواردەوری مندا پەرتوبڵاو بونەتەوە. لەوە دەچێت من بتوانم دەستی لێبدەم، بیگرم، بیرۆکەکان داهێنراوی فەیلەسوفەکانن. بـــەڵام من، کە لەو بوونە شتێکی جیاواز نیـــم، هەمانکات من و ئەو (هیچ) جیای کردوینەتـــەوە. ئەم (هیچ)ەش شتێک نییە بتوانم بەســـەریدا تێپەڕم. بوون هەیە چونکـــە مـــن ڕەتدانەوەی بوونـــم؛ هەروەها جیهان، شوێـــن، چەندەکی، ئامێر و کاتیـــش لەگەڵ ڕەتدانەوەکەی مندا بۆ بـــوون دێنەکایەوە. ئەمانە حاڵەتی ڕووتی لەناوبردنـــی ئەوەیە، کە لەوێدایە و هیچ ناخەنە ســـەر بوون؛ تەنیا یاریدەی ئێمە دەدەن ئـــەوەی لەوێدایە بیناســـین. ئەم حاڵەتە هیچانـــە ڕادیکاڵانە من لە بوون جیادەکەنەوە. هیچ واتایەک نادەین بە دەســـتەوە ئەگەر بڵێین بوون هەیە، بەڵام تەواوی گۆڕانکارییەکەش دەهێنێتەکایـــەوە چونکە بوون تەنیا بۆ بوون—بۆ—خۆ هەیە. پەیوەندی نێوان بوون و بوون—بۆ—خۆ خەســـڵەتی بوون نییە و شتێکیش نییـــە لەنێو (بوون)دا بێت. لەم بۆچوونـــەوە ئێمە لە ڕێژە گەرایەتییەکەی (کانت) خۆمان دوور دەخەینەوە. بوون، وەکـــو بوونێک لەوێدا پەیوەندی بە بوون—بۆ—خۆوە هەیە چونکە بوون—بۆ—خۆ بە هۆکاری دەستەڵاتی ڕەتدانەوەی ناوەکییەوە ئەوە دەســـەلمێنێت، کە ناسەلمێنرێت و بوون دەناســـێت. ئەمەش ئامادەبوونی ڕاســـتەوخۆی بوون—بۆ—خۆ لە بووندا دەگەیەنێـــت، هەمانکاتیش بوون—بۆ—خۆ بەردەوام بەرانبەر بوون لە دوورەوە ڕادەوەستێت. ئەمەش لەبەر ئەوەیە، کە زانین لەلایەکەوە بوونێکی زانراوە و لەلایەکی دیکەوە بونیادە بنەڕەتییەکەشی پێویستی بە بوونێکە، کە لەشتە زانراوەکەوە دوور و جیاوازە. جیهان و شوێن و هتد.، ئەم نەبوونە دەخەنە ڕوو. من بوونی خۆم لە هەموو شوینێکدا لەنێوان خودی خۆم و بووندا وەکو نەبوون یان ئەو هیچەی نەبوونە دەبینم.

جیهـــان مرۆڤانەیە. حاڵەتەکانی ئاگایی دەبینین: بوون پەرتوبڵاوە و بەرانبەر من، لە چواردەورم گرانی دەخاتەســـەر بوونـــم و گەمارۆی داوم. منیش بەردەوام لە بوونەوە ئامـــاژە بۆ بوون دەکەم. ئەو مێزەی لەوێدایە بوونە و لەوەزۆرتر چی دیکـــە نییە؛ ئەو بەردە، درەختەکە، دەشتەکە هەمـــوو بوونن. من دەمەوێت ئەو

بوونـــه بگرم، بەڵام بێجگە لە خۆم چی دیکە نادۆزمـــەوە. ئەمەش لەبەر ئەوەیە زانیـــن، وەکو ناوەندێک لەنێوان بـــوون و نەبووندا، ئەو کاتـــەی دەمەوێت ڕەها بناســـم بۆ بوونی خۆم دەمگەڕێنێتەوە. زانین واتە بوونی ئەوەی هەیە و نییە. بۆ ئەوەی بوون بناســـیت دەبێت ئەو بوونە بیت. بەڵام ئەوەی لەوێدایە هەیە چونکە مـــن ئـــەو بوونە نیم، کە دەمەوێـــت بیزانم. ئەگەر ئەو بوونەش بـــم، ئەوا بوونە زانراوەکە لەناودەچێت و ناتوانین بیریلێبکەینەوە. ئێمە مامەڵە لەگەڵ گومانکاری و ڕیالیزمـــدا ناکەین. زانین ئێمە لەبەردەم ڕەهادا ڕادەگرێت و ڕاســـتی زانینیش هەیە. بەڵام ئەو ڕاســـتییە مرۆڤانەیە. هەڵبەتە بۆ هەندێک جێگەی سەرسوڕمانە ئێمە بەبێ پرســـیارکردن سەبارەت بوونی لەش و هەســـتەکان لە کێشەی زانین دەدوێین. من نامەوێ لە ڕۆڵی لەش کەمبکەمەوە.

بەڵام لە ئۆنتۆلۆجیدا ئەوەی لەپێشـــترە بە گرنگی دادەنێین. ئێستاش، لەش هەرجۆرە کارکردنێکی هەبێت دەردەکەوێت بابەتێکی زانراو بێت. کەوابوو، ناتوانین زانین بۆ لەش بگەڕێنینەوە یان پێش پێناســـەکردنی زانین باســـی لەش بکەین. تەنانەت بونیادی بنەڕەتی زانین لەســـەر لەش دانامەزرێت. لەسەرو ئەمەوە، لەش یان لەشی ئێمە، لە بنەڕەتدا ئەو بوونەیە، کە کەســـانی دیکە هەســـت بە بوونی دەکەن. من لەشی کەسێکی دیکە دەبینم و لە ڕێگەی کەسانی دیکەشەوە بایەخدانم بە لەشی خۆم کەم و زیاد دەکات. کەوابوو، لەشم ئاماژە بۆ کەسانی دیکە دەکات و بوونـــم دەکات بە بوون—بۆ—کەســـانی دیکە. ئەگـــەر بمەوێت پەیوەندی نێوان مرۆڤ و بوون ڕوونبکەمەوە پێویستە توێژینەوە لەسەر بونیادی ئەم بوونە نوێیە خۆم، وەکو بوون—بۆ—کەســـانی دیکە بکەم. لەم بەستێنەوە ڕاستەقینەی مرۆڤ دەبێت بە بوون—بۆ—خۆ — بۆ کەسانی دیکە.

کەرتی سێیەم

بەشی یەکەم

بوون– بۆ–کەسانی دیکە

ئەلف. گرفتەکە

ئێمە لە ڕوانگەی هەڵوێستی ڕەتدانەوە و کۆجیتۆوە لە ڕاستەقینەی مرۆڤانە دواین. لێرەوە بەو ئاکامە گەیشتین، کە ئەو ڕاستەقینەیە بوون–بۆ–خۆیە. ئایا ئەمە هەموو لایەنەکانی ڕاستەقینەکەیە؟ بێ دەرچوونمان لە تۆڕێنەوەکەمان ئێمە ڕووبەڕووی چەند شێوازێکی ئاگامەندی دەبینەوە، کە ئاماژە بۆ بونیادێکی ڕادیکالی جیاوازتری ئۆنتۆلۆجییانە دەکەن. ئەو بونیادە ئۆنتۆلۆجییە بوونی منە و پەیوەندی بە منەوە هەیە. من، وەکو کەسێک، کە نیگەرانی خۆی بێت. هاوکات ئەو نیگەرانییە بۆ بوونی خۆم بوونێکم پێدەناسێنێت، کە منە، بەڵام بۆ خۆم نیم.

بیر لە شەرم، بۆ نموونە بکەوە. ئێمە مامەڵە لەگەڵ جۆرێک ئاگاییدا دەکەین، کە بونیادێکی هاوبەشی لەگەڵ ئەو شتانەدا هەیە پێشوتر باسمانکردن. خۆ–ئاگاییەکە دەرنەچووە و ڕووی لە دەرەوە نەکردووە و

ئاگاییە لە خۆوە. وەکو شەرم؛ ئەمەش ئەو نموونەیەیە ئەڵمانییەکان بە ئەزموونی ژیان ناوزەدیدەکەن و تێڕامانیش دەتوانێت بیگاتێ. بێجگە لەمە، بونیادەکەی مەبەستخوازە؛ تێگەیشتنێکی شەرمانەیە لە ئاستی شتێکدا و ئەو شتەش بوونی منە. من لە ئاستی بوونی خۆمدا شەرمەزارم. لە شەرمدا لایەنێکی بوونی خۆم دەناسم. هەرچەندە شێوازی ئاڵۆزی بیرکردنەوەی تێدا سەرهەڵدەدات، شەرم لە خۆیدا و لە بنەڕەتەوە دیاردەیەکی تێڕامان نییە. گرنگ نییە کەسێک لە ڕێگەی شەرمەوە، کە کەلتورێکی ئایینی بەسەریا دەسەپێنێت، چ ئاکامێکی هەیە. هەمیشە و لەپێش هەموو شتێکدا شەرمکردن لەبەردەم کەسێکدا سەرهەڵدەدات. من ئێستا شتێکی خراپم کرد یان پۆزێکی ناشرینم لێدا. ئەم کارە بە بوونی منەوە دەنوسێت؛ من حوکمی بەسەردا نادەم و تاوانباریشی ناکەم، بەڵکو لەگەڵیا دەژیم و هەستی پێدەکەم. کتوپڕ سەرهەڵدەبڕم کەسێک منی بینی. من هەست بە

ناشرینـــی پۆزلێدانەکەم دەکەم و شەرمەزار دەبم. شەرمکردنەکەم تێڕامانانە نییە چونکە بوونی ئەو کەسە لەنێو ئاگایی منداا لە ئاکامی تێڕامانەوە پەیدانەبووە. من تەنیـــا ئاگام لە خۆمـــە و بوونی ئەویش دەبێت بە ناوەندێک لەنێوان من و بوونی خۆمدا. من، بەو شێوەیەی بۆ ئەو دەردەکەوم، شەرمەزارم.

لەگەڵ دەرکەوتنی کەســـێکی دیکەدا من دەکەومـــە نێو بارودۆخێکەوە حوکم بەســـەر بوونی خۆمدا بدەم و خۆم بکەم بە بابەت چونکە لە بەرچاوی ئەو بووم بـــە بابەت. هەروەها ئەم بابەتەی لەبەر چاوی ئەوە شتێک نییە ئەندێشـــەی ئەو هێنابێتیە کایەوە. من لەبەردەم ئەو کەســـەدا، وەکو چـــۆن لەبەردەم وێنەیەکی ناشرینی خۆمدا ڕادەوەســـتم، توشی ناڕازی و توڕەیی دەبم چونکە من بەناشرینی لەنێو چاوی ئەودا دەرکەوتوم. شەرمکردن لە بنەڕەتدا ناسینەوەیە. لەشەرمکردندا، من بەو شێوەیەی ئەو دەمبینێت، خۆم دەناســـم. لێرەدا هیچ بەراوردێک لەنێوان بوونم بەو شێوەیەی خۆم دەیبینم و هەروەها بوونم بەو شێوەیەی ئەو دەیبینێت ڕوونادات. هەســـتەکەم بوون—بۆ—خۆی من لەگـــەڵ بوونم—بۆ—ئەو یەک شتن. شەرمکردن هەژانێکی کتوپڕە لە تەوقی سەرەوە بۆ بنی پێ بەبێ خۆ ئامادەکردن بۆی. لەســـەرو ئەمەشەوە، بەراوردکردنەکە مەحاڵە چونکە من ناتوانم پەیوەندی ئـــەو بوونەی منم و بۆ—خۆیە و لە خـــۆی دوور نەکەوتۆتەوە لەگەڵ ئەو بوونەدا دروست بکەم، کە بووە بە بابەت بۆ کەسێکی دیکە. هەروەها، چەمکی (سوکایەتی) پێویستی بە ناوەندێک لە پەیوەندییەکەیدا هەیە. کەســـێک بە تەنیا بژی هەست بە ســـوکایەتی ناکات. کەســـەکەی دیکە تەنیا بوونی منی، بەو شێوەیەی هەیە، دەرنەخستـــوە؛ ئەو منی خزانۆتە شێوازێکی نوێی بوونەوە و خەســـڵەتێکی نوێی پێداوم. ئەم شێوازی بوونە لە نەڕەتەوە پێش ئامادەبوونی کەسەکە لە منداا نەبوو. تەنانەت، ئەگەر هێزێک لەشم بۆ دروســـتکات تاکو کەسانی دیکە ببینن، هێشتا هەســـتکردنم بە ســـوکایەتی و ناشرینی خۆم لەگەڵ ئامادەبوونی کەســـای دیکە سەرهەڵدەدات. بەڵام ئەم بونەی بۆ کەسانی دیکەیە لای ئەوانەوە دەستپێناکات. من بەرپرســـم لەو بوونە. ئەمەش لـــە بەرنامەی پەروەردەدا باشتر دەبینرێت، کە منداڵەکان فێردەکات لە ئاستی ئەو بوونەی هەیانە شەرمەزاربن.

کەوابوو، شەرمکردن، شەرمەزارییە لەبەردەم کەســـێکدا؛ ئەم دوو بونیادە لە یەکدی جیانابنەوە. من بۆ ناسینەوەی بونیادی بوونم پێویستیم بە کەسانی دیکە هەیـــە. بوون—بۆ—خۆ ئاماژە بۆ بوون— بۆ-کەســـانی دیکە دەکات. کەوابوو، بۆ ناسینی هەموو پەیوەندییەکانی مرۆڤ لەگەڵ بووندا ڕووتکردنەوەی مامەڵەکردنی مرۆڤ لەگەڵ بوون—لەنێو—خۆ بە تەنیا بەس نیی. پێویستە وەڵامی دوو پرسیاری دژوارتر بدەینەوە: یەکەمیان سەبارەت بوونی کەسانی دیکەیە و دووەمیان لەسەر پەیوەندی نێوان من و کەسانی دیکەیە.

با. تاشەبەردی تاکڕەوی

سەیرە، کە گرفتی بوونی کەسانی دیکە ڕیالیستەکانی پەرێشان نەکردوە.

لەبەر ئەوەی بیریارێکی ڕیالیست هەموو شتێک بەدراو دادەنێت، بوونی کەسانی دیکەش بەمجۆرە دەبینێت. لەنێو هەموو شتە ڕاستەقینەکاندا چ شتێک هێندەی بوونی کەسانی دیکە ڕاستەقینەیە؟ کەسانی دیکە وەکو من جەوهەرێکی بیرکەرەوەن. جەوهەرێکن بەسەر خەسڵەتە یەکەمەکان و دووەمەکاندا دابەش ناکرێن و بونیادی بنەڕەتیشیان لەنێو بوونی خۆمدا دەدۆزمەوە. هێشتا بیریارێکی ڕیالیست زانین بۆ کاریگەرێتی جیهان بەسەر جەوهەری بیرکەرەوەوە دەگەڕێنێتەوە، باسی پەیوەندی و کاریگەرێتی ئەم جەوهەرە بیرکەرەوانە بەسەر یەکدییەوە ناکات. ئەوان لە ڕێگەی ناوەندی جیهانەوە پەیوەندییەکەیان بە یەکدییەوە دروستدەکەن. لەشم، وەکو شتێک لەنێو جیهاندا و لەشی کەسانی دیکەش دەبن بە ناوەند بۆ پەیوەندی ئاگامەندی من و ئەوان. دەروونی ئەوان لەدەروونی من جیابۆتەوە و دوورییەکەشی یەکەمجار، وەکو دووری دەروونم لە لەشمەوە و دواجاریش دووری لەشی ئەوان لە دەروونیانەوە. ئەگەر لەم قۆناخەدا ئاشکرا نەبێت و نەزانین، کە پەیوەند نێوان بوون—بۆ—خۆ و لەشی دەرەکین، پەیوەندی دەرەکی نێوان لەشی من و لەشی کەسانی دیکە ئاشکرایە. ئەگەر دەروونەکان بە هۆکاری لەشەکانەوە لەیەکدی جیابووبێتنەوە ئەوا دووریان لە یەکدییەوە لە دووری شوشە مەرەکەبەکە لە پەرتووکەکەوە دەچێت. ئێمە ناتوانین ئامادەبوونی هەردووکیان لەبەردەم یەکدیدا ڕاستەوخۆ ببینین. ئەگەر لەو باوەڕەشدابین دەروونی من ڕاستەوخۆ لە لەشی کەسێکی دیکەدا ئامادەیە، پێویستە بەسەر ڕەقی و پڕی لەشیدا تێپەڕم، تاکو بە دەروونی بگەم و بیگرم. کەوابوو، ئەگەر ڕیالیزم پشت بە ئامادەبوون لەنێو (کەس)ێکدا و لەنێو کات و شوێنی ئاگامەندیم ببەستێت، ناتوانێت هەمان بەڵگە بۆ ڕاستەقینەی دەروونی کەسانی دیکە دامەزرێنێت چونکە دەرونی کەسانی دیکە بە من ناگیرێت. دەروونی ئەو ئامادە نییە و لەش بەبێ ئەوەی لەبەردەم ئێمەدا ئامادەی بکات پەنجەی بۆ درێژدەکات. بەکورتییەکەی، ئەو فەلسەفەیەی پەنا بۆ حەدەس دەبات ناتوانێت دەروونی کەسانی دیکە بدۆزێتەوە.

ئەگەر ئێمە نەمانەوێت یاری بە چەمکەکان بکەین بەو باوەڕە دەگەین، کە ڕیالیزم هیچ جێگەیەکی بۆ ناسینی کەسانی دیکەی بە حەدەس دیارینەکردوە. لەو حاڵەتەدا، ئەگەر بڵێین لەشی کەسانی دیکە بە ئێمە دراوە و ئامادەبوونی لەشیش ئامادەبوونی کەسانی دیکەیە لەبەردەم ئێمەدا، سودی نییە. دروستە، لەش سەر بەو هەموگیرییەیە بە ڕاستەقینەی مرۆڤانە ناوزەدمانکرد. بەڵام بۆ

ئەوەی سەرنجەکەمان وردتر بێت، لەش هەمیشە لەشی مرۆڤێکە تاکو ئەو ڕادەیەی لەنێـــو هەموگیرییەکەیدا دەمێنێتەوە و بـــزر نابێت. ئەمەش لەو ئەندامەی لەش دەچێت، کە بە لەشەوە نوســـاون. ڕیالیزم، لـــەم هەڵوێستەیدا و بە ئامادەکردنی لەش و گوێنەدانی بە هەموگیری بوونی مرۆڤەوە یان بە بەستنەوەی بەشێکی بەو هەموگیرییـــەوە، وەکو بەردێک، درەختێک یان مۆمێک، لەشی کوشتوە. ئەمەش لـــە کاری ئەو نەشتەرگـــەرە دەچێت بە چەقۆکەی پارچەیەکی لەش دەبڕێت و لە بوونـــی زیندەوەرەکەی جیا دەکاتەوە. ئەوەی بۆ بیریارێکـــی ڕیالیست ئامادەیە لەشی کەســـەکە نییە، بەڵکو لەشە بە تەنیا. ئەگەر ناســـینی گیان بۆ بیریارێکی ڕیالیستی گیانەکی لە ناسینی لەش ئاسانتر بێت، هێشتا (بۆ ئێمە) ناسینی لەش لە ناســـینی دەروونی کەســـانی دیکە ئاسانترە. لە ڕاســـتیدا بیریارێکی ڕیالیست بایەخ بەم گرفتە نادات؛ چونکە ئەو لە بوونی کەسانی دیکە دڵنیایە. ئەمەش بۆ بیریارانی ڕیالیست و ســـایکۆلۆجی پۆزەتێستی سەدەی نۆزدەهەم بوونی کەسانی دیکەیان ڕاســـتەوخۆ وەرگرت و ئەو بوونەش یان ئاگامەندی ئەو بوونەیان لەسەر لـــەش دامەزراند. لەش بوو بە بابەتی توێژینەوەیـــان. هەروەها باشترین ڕێگەش بـــۆ هەڵسەنگاندنی ڕەفتارەکانی لێکچونی ئاگامەندی کەســـانی دیکە و من بوو، کە بە هۆکاری هەڵچون و ســـۆزەوە کاردەکاتەسەر باوردۆخی لەش. ئەم بیریارانە ڕایدەگەیەنـــن، کە لە ڕێگەی لێکچونەوە (ئەنەلۆگی)لە نێوان بارودۆخەکانی لەشی من و ئەواندا بە ئاکامەکان دەگەین. سورهەڵگەڕانی دەموچاوم یان گریان لە کاتی تورەبووندا یان ئەم ئەزموونانە یاریدەی ڕاڤەکردنەکەمان دەدەن. ئێمە سەربەستانە دەڵێین، ئەم پرۆســـەیە زانینێکی گونجاومان دەداتێ و لە چوارچێوەی (ئەگەر)دا دەرناچێت، ناگاتە ئەودیو (لەش)ی کەســـانی دیکەوە. ئەگەر ئازەڵ ماکینە بێت، ئـــەی بۆچی ئەو مرۆڤەی دەیبینم لە شەقامەکـــە دەپەڕێتەوە، وەکو ئازەڵەکە بە ماکینە دانەنرێت؟ ئەوەی من بـــە دەموچاوییەوە دەیبینم هۆکردی گرژبوونەوەی ماســـولکەکانییەتی و گرژبوونەوەکـــەش هۆکـــردی تورەبوونەکەیەتـــی، کە من هەســـتی پێدەکەم. بۆچی کۆی ئەم هۆکردانە بۆ کاریگەرییەکی بێ ئاگایی سادە نەگەڕێنینەوە؟ زۆرینەی بیریارانی دەروونناس لەو باوەڕەدان بوونی کەسانی دیکە، وەکو بوونی خۆیان ڕاســـتەقینەیەکی هەموگرییە. بوونی کەســـانی دیکە بۆ ئەم بیریارانە لە گومان بـــەدەرە و زانینەکەشمان لە بارەی ئەوانەوە گونجاوە. لێرەدا بە هەڵەداچوونی ڕیالیزم دەبینین. لە ڕاســـتیدا، دەبێت چەمکەکانی ئەم کێشەیە ئالۆگۆڕ بکەین و بڵێین، ئەگەر ناسینی کەسێکی دیکە لەسەر زانینمان سەبارەت بە ئەو ڕاوەســـتابێت، ئەو زانینە تەنیا بۆچوونە و گونجاوییەکەشی پێویستی بە هەڵسەنگاندنێکی ڕەخنەگرانە هەیە. لێـــرەدا بیریارە ڕیالیستەکە ناچاردەبێت بۆ ئایدیالیزم بگەڕێتەوە. ئەگەر لەش بەســـەر جەوهەری بیرکەرەوەدا کارتێکەر بێت،

ئەوا بوونی کەسانی دیکە دەبێت بە نوێنەر یان بیرۆکە و ناوەڕۆکێکی هەستەکی. بوونی کەســێکی دیکەش لەسەر ئەو زانینە ڕادەوەســتێت ئێمە لەبارەی ئەوەوە هەمانە. بیردۆزە نوێکان لەســەر ســۆز و بەزەیی یارمەتیمــان دەدەن و باشتر ئامادەبوونی کەسانی دیکە ڕاڤە بکەین، بەڵام ئەوان تۆڕێنەوەکە لە زەمینەیەکی دروســتەوە دەســتپێناکەن: ئەویش دەرکەوتنی کەســانی دیکەیە پێش ناسینی ڕەفتارەکانی. لەگەڵ نەبوونی هەموو جۆرە لێکچونێکدا ئەو بابەتە هەستپێکراوە، وەکو هەموگیرییەکی مرۆڤانە دەمێنێتەوە. ئەگەر ڕیالیزم بۆ ئایدیالیزم بگەڕێتەوە پێویست ناکات پەنا بۆ ئایدیالیزمی ڕەخنەکاری بەرێت. مادامەکی بوونی کەسانی دیکە "بیرۆکەی منە" ئایا پێویست ناکات ئەم بیرۆکەیە بەو کێشەیەوە گرێبدەین، کە هەموو بوونێک لەسەر بیرۆکەکانی من دادەمەزرێنێت؟ ئێمە داوای یارمەتی لە شوێنکەوتوانی فەلسەفەی کانت دەکەین. ئەم بیریارانە خۆیان لەگەڵ دامەزراندنی یاســا هەمەکییە خۆگەرییەکاندا ماندوکردوە. ئەم یاســایانە بۆ هەموو کەســێک وەکــو یەکن. بەڵام هەرگیز پرســیار لەبارەی کەســەکانەوە ناکــەن. ئەوان لەو باوەڕەدان (خۆ) ناوەڕۆکێکی هاوبەشی هەموو کەســەکانە و ناتوانین باسی زۆری و جیــاوازی نێوان تاکەکان بکەیــن. ئەم ناوەڕۆکە هەمەکییەش لە ســیستەمی ســپینۆزادا بووە بە بوونی کۆنکرێتی بۆ مرۆڤ. لە سەرەتاوە، دەردەکەوێت کانت بوونی کەسانی دیکەی نەخستۆتە نێو بەرنامە ڕەخنەکارییەکەیەوە. با لەم کێشەیە زۆرتر وردبینەوە و بزانین چۆنە. بوونی کەســانی دیکە لەنێو ئەزمونی ئێمەدایە؛ ئەو کەسە بابەتێکی هەندەکییە. کانت ئەو کەسە بە (خۆ)یەکی ڕەوان دادەنێت. هۆکــاری ئەمەش پەیوەندی بە دۆزینــەوەی بارودۆخێکی گونجاو، نەک تەنیا بۆ بابەتێــک بەڵکو هەمــوو کاتیگۆرییەکانی بابەتەکانەوە هەیــە: بۆ نموونە بابەتە هەستەکییەکان، ماتماتیکییەکان، بابەتە جوان و ناشرینەکان و ئەوانەی خەسڵەتی تیلیۆجیشیان تێدایە. ڕەخنە لەســەر ئەم کەموکورتییەی کانت گیراوە. هەندێک بیریار پەیڕەوی (دیڵتی)یان کردوە و هەوڵیانــداوە بابەتە مێژووییەکانیش بخەنە بەر ڕۆشنایی تۆڕێنەوە و ڕەخنەکارییەکەیان مێژووش بگرێتەوە. بەهەمانشــێوە، ئەگەر ڕاســتبێت، کە بوونی کەسانی دیکە بابەتێکی هەندەکییە و ئەزمونی ئێمە دەیدۆزێتــەوە، ئەوا لەنێو زەمینەی فەلسەفەی کانتەوە پێویستە بپرســین، چۆن زانینمان ســەبارەت ئەو بوونە پەیدا دەبێت؟ ئەمەش پێویستی بارودۆخی گونجاو بۆ ناسینی کەسانی دیکە دەهێنیتە پێش.

لە ڕاســتیدا هەڵەیە گرفتی بوونی کەســانی دیکە و ڕاســتەقینە نۆمینەکان لە یەک ئاســتدا دابنرێن. هەڵبەتە ئەگەر کەســانی دیکە هەبن و بوونیشــیان لە بوونــی من بچێت، ئەوا پرســیارکردن لە ئەواندا ســەبارەت بوونی ئاگامەندییان وەکو پرســیارکردنی من لە بــارەی (نۆمینە) لە بوونی خۆمدا ســەرهەڵدەدات؛

بەدڵنیاییشـــەوە، وەڵامدانەوەکـــە بـــۆ ئـــەوان و منیش دەگونجێت. ئـــەو بوونە نۆمینەییـــە تەنیا بیری لێدەکرێتەوە و هەســـتی پێناکرێت. بەڵام ئەو کاتەی من ڕۆژانە لەگەڵ کەسانی دیکەدا هەڵسوکەوت دەکەم، ئەوان نابن بە نۆمینە. منیش نامەوێ و هەوڵێش نادەم لەگەڵ ناســـینەوەی ســـۆز و هەڵچونەکانمان ئەو لایەنە بدۆزمەوە. کەســـێکی دیکە دیاردەیە و ئاماژەش بۆ دیاردەکانی دیکە دەکات؛ بۆ نموونە دیـــاردەی توڕەبوون، کە ئەو بەرانبەر من دەریدەبڕێت یان زنجیرەیەک لە بیرۆکەکانی لەناوەوە هەیەتی. ئەوەی من لە ئەودا دەیبینم شتێکی جیاوازتر نییە لەوەی لە منداا هەیە. بەڵام ئەو دیاردانە ڕادیکاڵانە لە دیاردەکانی دیکەوە دوورن. لە پێش هەموو شتێکدا، دەرکەوتنی کەسێکی دیکە لە ئەزمونی منداا بە هۆکاری بونیادێکی ڕیکخراوی، وەکو پۆزلێدان، دەربڕین، کارکردن و هەڵسوکەوتەوە خۆی بەرجەســـتە دەکات. ئـــەم فۆرمانەش ئاماژە بۆ جـــۆرە یەکێتییەک لە دەرەوەی ئەزمونی منداا دەکەن. توڕەبوونی کەسێک، کە ئەزمونێکی ناوەکی ئەو کەسەیە لە ڕێگەی شێوەی دەموچاوی ئەوەوە لە ئەزمونی منداا دەبێت بە دیاردە. کەســـەکە، وەکو یەکێتییەکی هەموو ئەزمونەکانی خۆی، هەروەها لەگەڵ ویست و ســـۆزییدا ئەزمونەکـــەی من پێکدەهێنێت. ئەمەش پەیوەندی بە بوونی نۆمینەیەکی نەزانراو لەودیو دیاردەکان و لە دەرەوەی ئەزموندا نییە. بەڵکو بەســـتنەوەی دیاردەکانە لـــە چوارچێوەی ئەزمونی منداا لەلایەن کەســـێکەوە، کە (من) نیم. ئەم دیاردانە، بەپێچەوانەی دیاردەکانی دیکەوە، ئاماژە بۆ ئەزمونە ئەگەرییەکان ناکەن، بەڵکو ئاماژە بۆ ئەو ئەزمونانە دەکەن، کە لە دەرەوەی ئەزمونی منداا ڕووەدەن، سەربە ســـیستەمێکن و دەســـتی من نایگاتێ. بەڵام هاوکات حاڵەتـــی گونجاوی هەموو ئەزمونەکانـــم لەوێدایە، کە ئەو کەســـە دەربڕینەکانی خـــۆی ڕێکدەخات و لەنێو سستەمێکدا سەقامگیریان دەکات. ئێمە لەنێو شتەکاندا ئەوەی خۆمان دایدەنێین. دەیدۆزینەوە. کەسانی دیکە بەبێ ناکۆکی، وەکو ڕێکخەری ئەزمونەکانمان خۆیان بۆ ئێمە دەرناخەن؛ لێرەدا جەختکردن لەسەر سەلماندنی دیاردە خۆی دەسەپێنێت. ئایا لێرەدا هۆگەرایەتی ســـود بە ئێمە دەگەیەنێت؟ ئەم پرسیارە بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ کێشـــەی ئاڵۆزی بوونی کەســـانی دیکە لە فەلسەفـــەی کانتدا لە جێگەی خۆیەتی؟ هۆگەرایەتی دیاردەکان بە یەکدییەوە دەبەستێتەوە. بەڵام توڕەبوون لە دەروونی کەسەکەدا یەک دیاردەیە و شێوازی دەربڕینی توڕەبوونەکەش بەرانبەر من دیاردەیەکی دیکەی جیاوازە. ئایا پەیوەندییەکی هۆگەرایانە لەنێوانیاندا هەیە؟

وەڵامـــی ئـــەم پرســـیارە دەبێـــت پەیوەندییەکەیـــان دایربکـــات. منیـــش ســـورهەڵگەڕانی دەموچاوی پـــۆڵ بە توڕەبوونەکەیەوە دەبەســـتمەوە. لەلایەکی دیکـــەوە، هۆگەرایەتی لەوێدا واتابەخشـــە، کە دیاردەکانـــی نێو یەکجۆر ئەزمون پێکەوە ببەســـتێتەوە. ئایـــا دەبێت بە پڕی نێوان دووجـــۆر ئەزمونی لە یەکدی

جیاواز؟ ئەو هۆگەرایەتییەی کانت باسیدەکات ساتە نەگەڕاوەکانی نێو کاتی من پێکەوە دەبەستێتەوە. ئایا دەتوانێت ساتەکانی من و ساتەکانی کەسانی دیکە پێکەوە ببەستێتەوە؟ چ جۆرە پەیوەندییەکی کاتی لەنێوان بڕیاردانی ئەو بۆ دەربڕین، کە لەنێو ئەزمونیدا دەبێت بە دیاردە و دیاردەکانی نێو ئەزمونی منداڵ دروستدەکات؟ ئایا کتوپڕییە؟ بەردەوامییە؟ چۆن ساتێکی من لەو کتوپڕییە یان بەردەوامییەدا پەیوەندی بە ساتی کەسێکی دیکەوە هەیە؟ ئەگەر دامەزراندنی هارمۆنیەکی لەپێشتریش (هەرچەندە کانت باسینەکردوە) پەیوەندی لەنێوان دوو ساتی نێو دوو کاتی جیاواز دروستبکات هێشتا ئەو دوو جۆر کاتە لە یەکدییەوە جیاوازن چونکە بناخەی یەکگرتنی ساتەکانی نێو هەریەکێکیان خاوەنی ئەزمەنەکەیە. لایەنی هەمەکی کات بۆ کانت بیرۆکەیی و چەمکە؛ ئەو جەخت لەسەر بونیادی کات دەکات و ئەو بارودۆخە پێویستە کاتییەی بۆ ئەزمونی دادەنێت هەمەکییە. هێشتا ئەم بارودۆخە هەمەکی و ناسنامەیە بۆ هەڵبەستنی پەیوەندی نێوان ئەزمونە جیاواز و فرەجۆرەکاندا یاریدەدەر نییە. مادام ناتوانین بیر لە پەیوەندی نێوان ئاگامەندییەکان بکەینەوە چەمکی کەسانی دیکە نابێت بە بنەمایەک بۆ ئاگامەندبیمان؛ دەبێت لە ڕیزی چەمکە تیلیۆلۆجییەکان دابنرێت. کەوابوو، کەسانی دیکە سەر بە کاتیگۆری "وەکو ئەوە"یە. کەسانی دیکە گریمانەیەکی لەپێشترە و پێویست بە سەلماندنی ناکات،. خاوەنی یەکێتیەکیشە، کە بەسەر ئەزمونەکانەوە کاریگەرە. گریمانەیەکە، کە ناتوانین بەبێ ناکۆکی سەرهەڵدان بیری لێبکەینەوە. ئێمە دەتوانین کاریگەرێتی کەسێک بەسەر هەستکردنمانەوە بناسین، بەڵام ناتوانین دیاردەکەی نێو ئەزمونی ئەو، کە کاردەکاتە سەر دیاردەی نێو ئەزمونی من بدۆزینەوە. هەرچەندە دەتوانین بڵێین، کە کارتێکردنەکە کتوپڕ لەنێو ئەزمونی منداڵ دەردەکەوێت، هێشتا دژوارە بزانین پەیوەندی نێوان دوو لایەنی دابڕاو یان نەخشەی بەرانبەر یەک وەستاو، وەکو دوو هێڵی تەریبی بدۆزینەوە. کێشەکەمان دۆزینەوەی ئەو چەمکە شێوەکارییە نییە، کە پەیوەندی نێوان ئەزمون و بابەتێکی دەرەکی دیاریدەکات یان کێشەی زەمینەیەکی لەپێشتر بۆ ئەزمونەکان نییە. هەستکردن بە بوونی کەسانی دیکە، وەکو بابەتێکی دەرەکی ئاماژە بۆ سیستەمێکی بیرۆکەکان دەکات. منیش خاوەنی ئەو سیستەمە نیم. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت، کە بوونی کەسانی دیکە لە ئەزمونی منداڵ دیاردە نییە، بەڵکو ئاماژە بۆ دیاردەیەک لە دەرەوەی هەموو ئەزمونەکانی من دەکات. بێگومان چەمکی کەسانی دیکە زۆرشت لەنێو ئەو سیستەمەدا بۆ من ڕوونەکاتەوە: بۆ نموونە لەگەڵ دیاردەیەکدا من چاوەڕوانی جۆرێک لە پۆزلێدان یان جوڵانێک دەکەم. بەڵام ئەم چەمکە وەکو چەمکە زانستییەکان نییە یان ئەو ئامێرانە نییە لە تاقیکردنەوەیەکی زانستیدا بەکاردێن

و لـــه ئاکامی تاقیکردنەوەکەدا باســـناکرێن. چەمکی کەســـانی دیکە ئامێر نییە. تەنانـــەت زۆرچەمک هەن، کـــە بوونیان پەیوەندی بە چەمکی کەســـانی دیکەوە هەیە. بوونی سیستەمێکی دیکەی واتاکان و ئەزمونەکان لە دەرەوەی بوونی مندا دیاردە جوڵاوەکانی ئاماژەی بۆ دەکەن. ئەم ســـیستەمە، کە لە بنەڕەتەوە بۆ من دەرەکییە، بەردەوام پڕ دەبێت. من هەرگیز بە تەواوی پەیوەندی نێوان کەســـانی دیکە و خۆم ناناســـم و کەســـانی دیکەش شتێکی پێدراو نین. من لە پرۆسەدا و لەسەرخۆ ئەوانم بۆ دەناســـرێت. ئەوان ئامێرێک نین بۆ پێشبینی لە ئەزمونێکدا بەکاریـــان بهێنم. بەڵام هەندێک ڕوودان لە ئەزمونی مندا هەن، کە دەبن بە ئامێر بۆ پێکهێنانی بوونی کەســـانی دیکە بۆ من. من بەردەوام دەمەوێت هەست و بیر و ویست و ڕەفتاری کەســـانی دیکە بناســـم. ئەمەش لەبەر ئەوەیە، کە کەسانی دیکـــە تەنیا ئەوە نین مـــن دەیانبینم، ئەوانیش من دەبینـــن. من دەمەوێت ئەو کەســـە بناســـم چونکە ئەو وەکو بابەتێک لەودیو دەســـتەڵاتی منەوە سیستەمی ئەزمونەکانە. بەڵام لەبەر ئەوەی من هەوڵدەدەم ئەو ســـیستەمە بناســـم و منیش بـــۆ ئەو دەبم بە بابەت، ئەوا ڕادیکاڵانە خۆم بەودیو ئەزمونەکانم دەگەیەنم، خۆم بە زنجیرەی ئەو دیاردانەوە ماندووەدەکەم، کە ناکەونە بەر ڕۆشنایی حەدەسی من و لـــەم ڕێگەیـــەوە خۆم بەودیو ســـنوری زانینەکەم دەگەیەنـــم. هەوڵدەدەم ئەو ئەزمونانـــە پێکـــەوە گرێبدەم، کـــە ئەزموونی من نین. ئەمـــەش نابێتە هۆکاری پێکهێنـــان و یەکگرتنی ئەزمونەکانی خۆم. لەبەر ئەوەی کەســـانی دیکە ئامادە نیـــن و ڕادەکەن ئەوا بە چەمکێک پێناســـناکرێت. بێگومـــان، هەندێک بیرۆکەی دیکە، وەکو جیهان تاکو ڕادەیەک لە دەســـت من ڕادەکات هەن و دەتوانین تاکو ڕادەیەک واتاکەی دیاریبکەین. کەسی دیکە، بەپێچەوانەوە، لە زۆر ڕووەوە خۆی، وەکـــو ڕەتدانەوەی ئەزمونی من دەردەخات. من بۆ ئەو بکەر یان خۆ نیم، بەڵکو بابەتـــم. کەوابوو، من وەکو خۆیەکی خاوەنـــی زانین ئەو بابەتەم هەوڵدەدەم ئەو خۆیە دیاریبکەم، کە خۆیەتی من ڕەتدەداتەوە و دەمکات بە بابەت. لەم ڕووەوە، بۆ ئایدیالیزم کەســـانی دیکە چەمکێکی دانراو یـــان پێکهاتووی نێو زانین نییە؛ ڕاســـتەقینەیە و پەیوەندییەکەشـــی لەگەڵ مندا دیارینەکراوە. من کەســـی دیکە دەکەم بە بابەت، هێشـــتا ئەو بابەتە ناکەوێتە بەر ڕۆشنایی حەدەسەکەم. من بە (خۆ)ی دادەنێم کەچی بابەتی بیرکردنەوەی منیشـــە. لێرەدا، دووجۆر ڕێگەچارە بـــۆ ئایدلیستەکـــان دادەنێن: بەتـــەواوی واز لە چەمکی کەســـی دیکە بهێنن و بیسەلمێنـــن، کە بۆ پێکهێنانی ئەزمونەکانی من دەور نابینن یان باوەڕ بە بوونی ڕاســـتەقینەی کەســـی دیکە بهێنن و پەیوەندی نێوان ئاگامەندییەکان باسبکەن. ڕێگەچارەی یەکەم بە خۆگەری ناســـراوە. هێشـــتا، ئەگـــەر پێکهێنانی ناوەکەی لەســـەر دووڕەیەرێـــزی ئۆنتۆلۆجییانەی من بێت، ئەوا دەبێـــت بە گریمانەیەکی

نەسەلمێنراوی مێتافیزیکییانە چونکە لەوێدا، کە دەڵێم لە دەرەوەی بوونی من هیچ شتێک نییە پێویستە بچمە دەرەوەی خۆم. لەوێشدا دەبێت بە شتێکی لۆجیکمەندانە ئەگەر تەنیا ڕەتدانەوەی دەرچوون بێت لە زەمینەی دامەزرێنراوی ئەزمونەکان و لەسەر ئاستی بابەتگەرێتی ڕەخنەگرانە دەمێنێتەوە. هەرچەندە دژوەستاو بەرانبەر بوونی ئێمە خۆی ڕادەگرێت، بەڵام خۆی لەسەر زەمینەی ناکۆکییەکانی نێو بۆچوونی ئایدیالیستانە دەسەلمێنێت. زانستی دەروونناسی، وەکو فێرگەی ڕەفتارگەری واتسۆن، کە دەیەوێت بابەتگەرانە و تەواو بێت، لە ڕاستیدا گریمانەیەکی خۆگەرییە. نکۆڵی لە هەبووە ناوەکی و دەروونییەکانی نێو ئەزمونەکانی من ناکات. لە ڕوانگەی ئەم ڕێگەچارەیەوە کانت و زۆرینەی شوێنکەوتوانی کانتیش بوونی کەسانی دیکە دەسەلمێنن. پەنا بۆ هەستکردنە هاوبەشەکانمان یان هاندەرە ناوەکییە قوڵەکانیشمان دەبەن. شۆبنهاوەر بیریای خۆگەرایەتی بەو "مرۆڤە شێتە دادەنێت، کە چاوەکانی خۆی لە ئاستی خانویەکی بەرزی بەرانبەری دادەخات." ئێمە، لێرەدا، ڕاستەوخۆ بونیادی ئایدیالیزم دەڕوخێنین و ڕوو لە مێتافیزیکی ڕیالیستانە دەکەین. یەکەم، ئێمە لەگەڵ دەستنیشانکردنی تاقمێک سیستەمی داخراو، کە تەنیا لە دەرەوەدا دەتوانین پێیان بگەین، بە نهێنی و لە ناوەوە چەمکی جەوهەر دروستدەکەینەوە. بێگومان ئەو سیستەمانە جەوهەر نین، چونکە سیستەمی بیرۆکەکانن. بەڵام پەیوەندییە دەرەکییەکانیان لە خۆیاندا دەرەکین؛ نەناسراون، ئێمە کارتێکردنەکەشیان نازانین، چونکە گریمانەی بیریارە خۆگەرایەتییەکان لە ئەگەر زۆرتر چی دیکە نییە. تەوانای ئێمە بۆ دەرخستنی ئەو نەبوونە، وەکو فاکتۆرێکی ڕەها سنوردار نەکراوە؛ هەروەها پەیوەندی بە زانینی ئێمەوە سەبارەت کەسانی دیکەش نییە. کەوابوو، ئەگەر ئاگامەندییەکان چەمکێکی ڕووتی بەستنەوەی دیاردەکان بن، یاسای بوونیشیان هەستکردنی هەستکراوەکە بێت، هێشتا ئەو ڕاستییە ناشاردرێتەوە، کە سیستەمی پەیوەندییەکان فرەن. هەر یەکێکیش لەو سیستەمانە بە تەنیا ڕادەوەستێت. ئەگەر من ئاماژە بۆ ئەو چەمکە بکەم، ئەزموونی من بۆ تورەبوونی کەسێکی دیکە و ئەو چەمکە هەمانکات بەستراون بە سیستەمێکی ناوەکی ئەزمونی تورەبوونەوە. من سیستەمێکی ڕاستی ئەندێشاوی دادەمەزرێنم، کە کانت هەوڵی لەناوبردنی دەدات. بەدڵنیاییەوە، ئێمە مامەڵە لەگەڵ ڕێکەوتن لەنێوان دوو جۆر دیاردەدا دەکەین—تورەبوونێک لەسەر دەموچاوی کەسەکە دەردەکەوێت و هەستی پێدەکرێت، تورەبوونەکەش، وەکو دیاردەیەکی ڕاستەقینەی ناوەوە یان دەروونی کەسەکەیە. ئەمەش ڕێکەوتنی نێوان دیاردە و ڕاستەقینەیەکی ئەو دیو دیاردەکە نییە. بەڵام کێشەی سەلماندنی ڕاستی لەسەر ڕێکەوتنی بیرۆکەیەک و بابەتە دەرەکییەکە دەمێنێتەوە. ئەمەش

ڕێکەوتن یان پەیوەندی بیرۆکەکان لەگەڵ یەکدییا ناگرێتەوە. ئێمە ئاماژەکردنمان بۆ (نۆمینە)سـرپیوەتەوە. دیاردەی تورەبوونەکـە پەیوەندی بەو بابەتە دەرەکییە ڕاسـتەوە هەیە، کە لەنێو ئەندێشـەی ئێمەشدا سـەریهەڵداوە. کێشەکە لێرەدا نوێنەرایەتیکردنی بەجێی بابەتەکەیە چونکە ڕاسـتی دەرەکی و هەسـتکردن بەو ڕاسـتییە هەن. ئەگەر باسـی تورەبوونی خۆم بکەم دەمتوانی بەرجەستەبوونە ناوەکییەکەی و گۆڕانکارییەکانی سـەر دەموچاویشم بە دوو جۆر هۆکردەی یەک هۆکـار دابنێـم. ئەگـەر یەکێک لـەم دوو جۆرە لـە بوونی کەسـێکی دیکەدا سـەرهەڵدات و ئـەوی دیکەش لـە مندا بێت، ئـەوا یەکێک لەوانـە دەبێت بە ڕاسـتەقینەی ئـەوی دی و بەپێوەری بیریـارە ڕیالیستەکانیش ڕاسـتییەکەی دەدۆزێتەوە. لەنێو کێشـەی بوونی کەسـانی دیکەدا پێشبیرێکی بنەڕەتی هەیە: ئەویش ئەوەیە، کە کەسـی دیکە کەسـی دیکەیە و من نییـە. ئەم ڕەتدانەوەیە دەبێـت بـە بناخەی بونیـادی بوون—بۆ—کەسـانی دیکە. ئەم پێشـبیرە لای ئایدیالیـزم و ڕیالیزمیش هەیە و ڕەتدانەوەیەکی دەرەکییە. کەسـێکی دیکە من نییـە یان ئەو کەسـەیە، کە (من) ئـەو نیم. ئەم (نییە)یە ئامـاژە بۆ نەبوونێک لەنێوان من و ئەودا دەکات و لە یەکدیمان جیادەکاتەوە. سـەرچاوەی ئەم (نییە) یە من یان کەسـەکەی دیکە نییە، تەنانەت لـە پەیوەندییەکەشمان بەیەکدییەوە نییە بەڵکو، نەبوونی پەیوەندییە و بنەڕەتی هەموو پەیوەندییەکانیشـە لەنێوان من و کەسـانی دیکەدا. کەسانی دیکە لە ئەزمونی هەستکردنەکانمدا دەردەکەون. لەشـی ئـەوان، وەکـو بوون—لەنێو—خـۆ لـە دەرەوەی لەشی منداییـە؛ ئەو پەیوەندییەی دەکەوێتە نێوانیانەوە لەنێو (شوێن)دا سـەرهەڵدەدات و دەرەکییە. بیریارێکـی ڕیالیستـی لـەو باوەڕدایـە بە هۆکـاری لەشەوە کەسـانی دیکە دەدۆزێتـەوە و خۆی لەوانیش بە هۆکـاری لەشەوە جیادەکاتەوە. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێـت، کە واتای ئۆنتۆلۆجی ڕەتدانەوەکە لە دەسـتەواژەکەیدا، "من پڕڵ نیم." هەمان ڕەتدانەوەیە لە دەستەواژەی "مێزەکە کورسی نییە." بەکاریدەهێنین. مادامەکـی جیاکردنـەوەی ئاگامەندییەکانیش بـە جیابوونـەوەی لەشەکانەوە گرێـدراون، ئـەوا جۆرێک شوێن لەنێـوان ئاگامەندییە جیاوازەکانیشـدا دەبێ هەبێـت؛ ئەمەش بەتـەواوی جۆرێکـە لە نەبـوون و دوورییەکـی ڕەها لەنێو ئەزمونەکانماندا. ئایدیالیزم لەشی من و کەسـانی دیکە بۆ سیستەمی بیرۆکەکان دەگەڕێنێتەوە، بۆ شۆڕپنهاوەر لەشم بابەتێکی ڕاسـتەوخۆیە. بەڵام ئەم بۆچوونە خۆی بەودیو دوورییە ڕەهاکەی نێوان ئاگامەندییەکان ناگەیەنێت. سـیستەمێکی بـڕی بیرۆکەکان، بۆ نموونە مۆناد، خۆی سـنوردار دەکات، ناتوانێت پەیوەندی لەگـەڵ شتێکی جیاواز لە خۆی دامەزرێنێت و خۆیەکی دیکە سـنوردار بکات و هیچ شتێکی ئەم سـنوردار نەکـات. بوونێکی دابڕاوی هەیـە و (شوێن) لەوانی

دیکـــەی جیادەکاتەوە. کەوابوو، لـــەم بۆچوونەشەوە، شوێـــن ئاگامەندی من و کەســـانی دیکـــە جیادەکاتەوە. ئایدیالیـــزم، بێ ئەوەی هەســـتی پێبکات، پەنا بۆ (کەســـی ســـێیەم) دەبات تاکو ڕەتدانـــەوە دەرەکییەکـــە بسەلمێنیت. ئێمە بینیمـــان، کە پەیوەندی دەرەکـــی داوای گەواهێک بۆ ســـەلماندنی دەکات. لەم ڕووەوە ئایدیالیستەکان و ڕیالیستەکان بەم ئاکامە دەگەن: لەبەر ئەوەی کەسانی دیکە، لەنێو شوێندا خۆیان بۆ ئێمە دەردەخەن ئەوا ئێمە و کەســـانی دیکە لەنێو شوێنی ڕاستەقینە یان ئەندێشاوییدا لە یەکدی جیادەبینەوە.

ئەم پێشـــبیرە چەنـــد ئاکامێکی لەدوایە: ئەگەر پەیوەندییم لەگەڵ کەســـانی دیکە دەرەکی و بێ جیاوازی بێت، ئەوا سەرهەڵدان و لەناوچوونی کەسانی دیکە کارناکەنە ســـەر بوونی من. مادامەکی بوونی کەسانی دیکە کارناکاتە سەر بوونی من تەنیا ڕێگەیەک بۆ خۆناســـینی بە من خۆ دەرخستنە، وەکو بابەتێکی زانین. لێرەدا پێویستە ئـــەوەش بزانین، کە من دەبێ بەوجۆرەی هەموو لایەنە فرەکانی سەرنجەکانم لەنێو یەکێتییەکدا کۆدەکەمەوە، کەسانی دیکەش بەهەمانشێوە لەنێو یەکێتییەکدا دادەنێم: لێرەدا من یەکێتی کەسێکی دیکە پێکدەهێنم. کەوابوو کەسانی دیکە بۆ من تەنیا وێنەیەکی ئەندێشاوییە. کەسی سێیەم یان گەواهێک دەتوانێت بەراورد لە نێوان کەســـانی دیکە و وێنە ئەندێشـــاوییەی من بکات و ڕاستییەکەی ســـاخبکاتەوە. لەســـەرو ئەمەوە، ئەو کەســـەی گەواهی دەدات نابێت پەیوەندی دەرەکی لەگەڵ من و وکەســـانی دیکەدا هەبێت. ئەگەر ئەمکارە نەکات ئەوا من و کەسانی دیکە دەبین بە وێنەیەکی ئەندێشاوی نێو بیری ئەو. ئەو دەبێت لە بوونی منداو لە بوونی کەســـانی دیکەدا ببێت بە ڕەتدانەوەیەکی ناوەکی. پەنابردنە بەر خوا، بەو شێوەیـــەی لای لایبینر دەیبینین، پەنا بردنەبەر ڕەتدانەوەی ناوەکییە؛ لەنێو چەمکـــی تیۆلۆجی ئافەریدکردندا دەردەکەوێت: خـــوا، لەهەمانکاتدا من و کەسانی دیکەیە و من و کەسانی دیکەش نییە، چونکە ئافەریدمان دەکات. خوا بۆ ئەوەی من بناسێت، پێویستە من بێت و ڕاستەوخۆ بەبێ هیچ ناوەندێک پەیوەندی بە منەوە هەبێت. هەروەها، بۆ ئەوەی گەواهییەکەی بێ لایەن بێت، پێویستە من و کەسانی دیکەش نەبێت. وێنەی ئافەریدکردن نموونەیەکی بەجێیە لەبەردەستماندا، چونکـــە لە ئافەریدکردندا تەماشای ناخی شتـــە ئافەریدکراوەکە دەکەین. ئەوەی ئافەریدیدەکەم (مـــن)ە، هاوکات ئافەریدکراوەکە لـــە دەرەوەی منداو بەرانبەر من ڕادەوەســـتێت و دەبێت بە بابەت. لەمحاڵەتەدا (شوێن) لە ئیمە دوورناکەوێتەوە و ڕێگەی هەڵبژاردنمان دەبەستێت: دەبێت پەنا بۆ خوا یان ئەو ئەگەرە بەرین، کە دەرگاکانی خۆگەریمان بۆ ئاوەڵا دەکات. بەڵام ئەم چەمکە لەبەردەم دووڕیانەیەکدا ڕاماندەگرێت: ئەمەش گرفتێک بوو لە کێشـــەی بوونـــی جەوهەرەکاندا بیریارانی پاش—دیکارت باســـیانکرد. ئەگەر خوا من و کەســـانی دیکەش بێت، ئایا (من) چ

جۆرە بوونێکم هەیە؟ ئەگەر ئافەریدکردن پرۆسەیەکی بەردەوام بێت ئەوا منیش لەنێوان بونێکی دووری خۆم و یەکانەگی بوون لەگەڵ خوادا دەمێنمەوە. ئەگەر ئافەریدکردن بە یەک جار تەواو بووبێت و منیش لە دەرەوەی خوادا بم ئەوا هیچ شتێک بوونی من بە خواوە نابەستێتەوە: خوا و بوونی من پەیوەندییەکی دەرەکییان دەبێت. ئەمەش لە پەیوەندی نێوان هونەرمەندێکی پەیکەرساز و پەیکەرە دروستکراوەکەی دەچێت. خوا، لەمحاڵەتەدا، بە هۆکاری وێنەکانی نێو ئەندێشەی سەربارەت من، من دەناسێت. لەنێوان ئەم بارودۆخانەدا، چەمکی خوا، کە ڕەتدانەوەی ناوەکی بۆ ئێمە دەردەخات و دەبێت بە تەنیا پەیوەندییەکی گونجاو لەنێوان ئاگامەندییەکاندا، وەکو چەمکێکی بەجێ خۆی ناچەسپێنێت: خوا نابێت بە پێویست یان زەمینەیەک بۆ سەلماندنی بوونی کەسانی دیکە. هەروەها خوا، وەکو ناوەندێک لەنێوان بوونی من و کەسانی دیکەدا لەپێشوەختا بوونی کەسانی دیکە و پەیوەندییە ناوەکییەکەی نیشاندەدات، چونکە خوا بەوشێوەیەی هەموو خەسڵەتەکانی (ئاگایی) هەیە، پاراوترین بوونی ئەوی دییە. پێویستە بتوانێت پەیوەندی ناوەکی لەگەڵ مندا هەبێت. دەردەکەوێت بیردۆزەی پۆزەتیڤیزم سەبارەت بوونی کەسانی دیکە، خۆی لە خۆگەرایەتی دوورەدەخاتەوە و واز لە پەنابردنیش بۆ خوا دەهێنێت. ئەم کارەش، بۆ دامەزراندنی پەیوەندی لەنێوان من و کەسانی دیکەدا لەسەر ڕەتدانەوەی ناوەکی پێویستە؛ ئەوە دەگەیەنێت، ڕەتدانەوە جیاوازییە بنەڕەتییەکانی کەسانی دیکە لەگەڵ مندا، کە بوونی منی پێدەناسرێت و نێوان من و کەسانی دیکەش، کە کەسانی دیکەی پێدەناسرێت بەرجەستەدەبێت. دەشێ لەم بۆچوونەوە تەماشای پرسیارەکە بکەین؟

جیم. هوسرڵ، هیگڵ، هایدیگەر

فەلسەفەی سەدەکانی نۆزدەهەم و بیستەم وا بۆ کێشەکە دەچن، کە ئەگەر من و کەسانی دیکە بە دوو جەوهەری لەیەکدی دابڕاو دابنرێین، ئەوا ناتوانین لە خۆگەرایەتی ڕزگار بین: یەکگرتنی ئەم دوو جەوهەرە کارێکی مەحاڵە. بەڵام هەرچەندە ئەم فەلسەفەیە واز لە ئاکامەکانی ڕەتدانەوەی دەرەکی دەهێنێت، هێشتا ئاکامێکی گرنگی هەڵگرتۆتەوە و وازیلێنەهێناوە. ئەو ئاکامە گرنگەش ئەوەیە، کە پەیوەندی نێوان من و کەسانی دیکە لەسەر زانین دادەمەزرێت. کاتێک هوسرڵ لە (تێڕامانە دێکارتییەکان) و (لۆجیکی فۆرمەلیستی و بەرز) هەوڵی ڕەتدانەوەی خۆگەرایەتی دەدات، لەوباوەڕەدایە ئاماژەکردن بۆ بوونی کەسانی دیکە،مەرجێکی دانەبڕاوە بۆ پێکهێنانی جیهان. ئێمە لێرەدا بە درێژی

باســـی بیردۆزەکەی ناکەین و بۆچوونەکەی بەگشتی ڕوونەدەکەینەوە. جیهان بەو جـــۆرەی خۆی بۆ ئاگامەندی دەردەخات، لای هوســـرڵ، بووە بە (نێو—مۆنادی). بوونی کەســـانی دیکـــە لەنێو جیهانـــدا تەنیا شتێکی هەندەکـــی و کۆنکرێتی و ئەزمونگەری نییە، بەڵکو مەرجێکی پێویستیشـــە بۆ یەکێتی و دەوڵەمەندبوونی جیهان. گرنگ نییە من ئەم مێزە، درەختە یان دیوارە ڕووتە بە تەنیا یان پێکەوە ببینم، کەســـانی دیکە هەمیشـــە، وەکو واتایەکی ئەو شتانەی دەیان بینم لێرەن. بەکورتییەکـــەی، ئەو گەرەنتییەکی ڕاســـتەقینەی دەرەکـــی شتەکانە. مادامەکی دەروونمان لەنێو جیهاندایە و بەشێکە لە جیهان، لەگەڵ جیهانیشدا دەکەوێتە ژێر کەمکردنەوەی فینۆمینۆلۆجییانە، کەسانی دیکەش بۆ پێکهێنانی پێویستن. ئەگەر من گومان لە بوونی پیرۆی هاورێم یان کەســـانی دیکە بکەم، پێویستە گومان لە بوونـــی کۆنکرێتی و داکەوتی ئەزمونەکانم بکەم. من ڕەوایی بەخۆم نادەم: خۆی ئەزمونگەریم و خۆی ئەزمونگەری کەســـانی دیکەش لە یەک کاتدا لەنێو جیهاندا بەرجەستە دەبن. واتای گشتی (کەسانی دیکە) بۆ پێکهێنانی هەریەکێک لە (خۆ) یـــە تاکەکان پێویستە. بەمجۆرە، هەموو بابەتێـــک، بە پێچەوانەی بۆچوونەکەی (کانت)وە، کە گوایە بابەت لە پەیوەندییا بە خۆوە سەرهەڵدەدات، لەنێو ئەزمونی منـــدا چەند لایەنییـــە؛ لە بنەڕەتەوە دەردەکەوێت خاوەنی ســـیستەمێک بێت بۆ ئـــەو شتانەی لە جیهانی پان و بەرینی ئاگامەندییا ئاماژەی بۆ دەکات؛ لەســـەر مێزەکە، دیوارەکەیە، کە کەســـانی دیکـــەش لەوێوە دەردەکەون، هەروەها لەگەڵ خۆدەرخستنی کۆنکرێتی (پیرۆ) و (پۆڵ)یشدایە. بەدڵنیاییەوە ئەم بۆچوونانە جۆرە تێپەڕبوونێک بەســـەر هەڵوێستە کۆنەکاندا نیشاندەدەن. نکۆڵی لەوە ناکرێت، کە شتە بە ئامێرکراوەکە لە یەکەم ساتی دۆزینەوەیەوە ئاماژە بۆ دەستەوتاقمێک لە بوون—بۆ—خۆ دەکات. ئێمە لە دواییدا بۆ سەر ئەم خاڵە دەگەڕێینەوە. ئاشکراشە واتای (کەســـانی دیکە) لە ئەزمون یان بیرکردنـــەوەی هۆشەکی و ئەنەلۆگییەوە ســـەهەڵنادات؛ بەپێچەوانـــەوە، لەبەرڕۆشنایی چەمکی کەســـانی دیکەدا ئەزمون لێکدەدرێتەوە. ئایا ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت، کە چەمکی کەســـانی دیکە شتێکی لەپێشـــتر بێت؟ وەڵامی ئەم پرســـیارە بۆ دوایی هەڵدەگرین. لەگەڵ ئەم لایەنە چاکانەشدا بیردۆزەکەی هوســـرڵ لەوەناچێت لە بیردۆزەکەی کانت جیاوازتر بێت. لەبەر ئەوەی خۆی ئەزمونگەری من لە کەسانی دیکە دڵنیا نییە هوسرڵ بۆ خۆی بـــەرز دەگەڕێتەوە، کە ڕادیکاڵانە لە (خۆ)وە جیاوازە و لەو خۆیەش دەچێت کانت باســـیدەکات. ئەوەی پێویستە بیسەلمێنین ئەو خاڵەیە، کە تەریبی دانانی خۆیە ئەزمونگەرییەکان گومان لەلای کەسەکاندا دروستناکات، بەڵکو گومان لەگەڵ خۆیە بەرزەکاندا دێتە کایەوە. لەم بۆچوونەوە، ئەوەی بەرانبەرم کەسێکی ئەزمونگەری نێو ئەزمونی من نییە، بەڵکو خۆیەکی بەرزە و ئەو کەسەش بە سروشت هەیەتی.

لەڕاســـتیدا، کێشەکە لێرەدا دەبێت بە بەستنەوە یان دانانی پەیوەندی نێوان ئەم خۆیـــە بەرزانەی ئەو دیو ئەزمونەکان. ئەگەر کەســـێک بڵێت، خۆی بەرز ئاماژە بۆ بوونی کەســـانی دیکە بـــە هەمووگەرییەوە دەکات ئێمـــەش دەتوانین بڵێین، ئامـــاژە کردنەکە بۆ واتاکانیانە. لێرەدا، کەســـانی دیکە دەبێت بە کاتیگۆرییەکی تەواوکەر و ڕێگەش بە پێکهێنانی جیهان وەکو بوونێکی نا—ڕاست لەودیو جیهانەوە دەدات. بێگومان کاتیگۆری (کەســـانی دیکە) ئاماژە بۆ بوونی کەســـانی دیکە لە دەرەوەی خۆمانـــدا دەکات، بەڵکو ئەم ئاماژەکردەنە بۆی هەیە بوونێکی لەســـەر ئەگەر وەســـتاو بە کەســـانی دیکە بدات. بەهای بەستنی ناوەڕۆکی هەیە و لەنێو جیهانیشدا دەگونجێت. یاساکانیشـــی بەجیهانەوە پابەندە و کەسانی دیکەش بە ســـروشت لە دەرەوەی جیهاندان. لەسەرو ئەمەوە، هوسرڵ بوون بۆ زنجیرەیەکی ســـادەی کارکردنەکان دەگەڕێنێتەوە و تێگەیشتنی لە چەندبارەبوونەوەی بوونی کەســـانی دیکەی لەناوبردوە. لەوانەیە ڕێگەیەکی چاکتر بۆ پێوانی بوون بە زانین نەدۆزینەوە. لێرەدا، لەگەڵ ئەوەشدا، کە دەڵێین زانین بەگشتی پێوانە بۆ بوون، بوونی کەســـانی دیکە بەو زانینە دەپێورێت کەســـانی دیکـــە لەبارەی خۆیانەوە هەیانە، نەک بەو زانینەی من لەبارەی ئەوانەوە هەمە. ئەوەی پێویستە من دەستم بکەوێت بوونی کەسانی دیکەیە، نەک بەوشێوەیەی من زانینم لەبارەیانەوە هەیە، بەڵکو بەوشێوەیەی ئەوان خۆیان دەناســـن. ئەمکارەش مەحاڵە چونکە پێویستی بە یەکبوونێکی ناوەکی من و کەســـانی دیکە هەیە. لێردا جیاوازییەک لەنێوان من و کەسانی دیکەدا پەیدادەبێت، کە لەسەر جیاوازی دەرەکی لەشمان ڕانەوەستاوە. بۆ ئەو ڕاســـتییە دەگەڕێتەوە، کە هەریەکێـــک لە ئێمە لە ناوەوەی خۆیدا دەژی. ئەو زانینەی لە ناوەوە دروستدەبێت تەنیا لە ناوەوە دەپێورێت و زانینی کەسانی دیکە، کە لەنێو خۆیاندا هەیانە ناگرێتەوە. هوســـرڵ لەم خاڵە تێگەیشتوە چونکە دەڵێت (کەســـانی دیکە) بەوشێوەیەی لە ئەزمونی کۆنکرێتی ئێمەدا دەردەکەوێت ئامادەنەبوونە.

بەڵام لە فەلسەفەی هوســـرڵدا چۆن ئەم ئامادەنەبوونە دەناســـرێت؟ کەسانی دیکـــە بابەتی تێڕامانـــی بێ ناوەڕۆکـــە و خۆیان بەدەســـتەوەنادەن و هەڵدێن. تەنیا ڕاســـتەقینەیەک لەبەردەمدا بمێنێتەوە تێڕامانەکەی منە؛ کەســـانی دیکە نیۆمایەکـــی بێ ناوەڕۆکن، کە من بەرەو خۆیان دەبەن و دەیانەوێت خۆیان لەنێو ئەزمونەکەمدا دەربخەن. ئـــەوان کردەوە دامەزرێنراوەکان و یەکێتی ئەزمونەکانی منن و دواجاریش دەبن بە چەمکێکی بەرز. هوسرڵ بۆ وەڵامدانەوەی ئەم بۆچوونە خۆگەرایەتییـــە دەڵێت، دڵنیابوون لە بوونی کەســـانی دیکە، وەکو دڵنیابوونە لە بوونـــی جیهان. بوونی دەروونی و جەســـتەیی منیش دەخاتە نێو ئەم جیهانەوە. بیریارێکـــی خۆگەریش هەمـــان بۆچوونی هەیە؛ ئەو دڵنیایە، بـــەڵام لەوە زۆرتر

دڵنیا نییە. بوونی جیهان، بە دیدی ئەو، لەســـەر ئەو زانینە ڕادەوەســـتێت، کە هەیەتی. ئەمە بۆ بوونی کەسانی دیکەش بە دروست دادەنێت. پێشتر وامدەزانی لەگەڵ ڕەتدانەوەی چەمکی خۆی بەرز لای هوســـرڵ لە دەست خۆگەرایەتی ڕزگار دەبـــم.[٥٣] ئەو کاتە لـــەو باوەڕەدابووم مادام هەموو بابەتێکـــم لەنێو ئاگامەندی دەرهێناوە، هیچ شتێک نامێنیتەوە، بەرانبەر بوونی کەســـانی دیکە ڕاوەستێت و خۆی بە سەروەر دابنێت. بەڵام هێشتا، هەرچەندە دەزانم، کە کێشەی خۆی بەرز نا پێویستە و ڕوخێنەرە، وازهێنان لەم چەمکە چارەسەری گرفتەکەمان بۆ بوونی کەسانی دیکە ناکات. ئەگەر لە دەرەوەی خۆی ئەزمونگەری بێجگە لە ئاگایی لەو خۆیەوە هیچی دیکە نەبێت، کە پانتاییەکی بەرزە بەبێ خۆ—ســـەلماندنی بوونی کەســـانی دیکەپێویستی بە پانتاییەکی بەرزە لەودیو جیهانەوە. لە ئاکامدا، تەنیا ڕێگەچارەیەک بۆ دەربازبوون لە خۆگەرایەتی ســـەلماندنی ئاگامەندی بەرزی منە، کە دەکەوێتە ژێر کاریگەری چەند باربوونەوەی ئاگامەندییەکانی دیکەی وەکو خۆم. هوسرڵ بوونی بۆ زنجیرەی واتاکان گەڕاندۆتەوە. لەڕێگەی زانینیشەوە پەیوەندی من و کەســـانی دیکەی باسکردوە. لەم ڕووەوە هوســـرل، وەکو کانت نەیتوانیوە چارەسەری خۆگەرایەتی بکات. ئەگەر لە جێگەی زنجیرەی سەرهەڵدانی کردەوەکان جۆرێـــک لە دیالێکتیکی ئەودیو کاتەوە دابنێین، دەبینین هیگڵ لە بەشی یەکەمی (فینۆمینۆلۆجی هۆش)دا پێشکەوتنی بەسەر هوسرڵدا وەدەست هێناوە. لێرەدا، دەرکەوتنی کەســـانی دیکە تەنیا بۆ پێکهێنانـــی جیهان و خۆی ئەزمونگەری من مەرجێکی پێویست نییە، بەڵکو خۆ—ئاگایی منیش دەگرێتەوە. خۆ ئاگایی من یان هاوکێشەی (من منم) لەسەر ئەو هۆکارە ڕادەوەستێت. لە سەرەتاوە، خۆ—ئاگایی ڕووتە و شتێکە، وەکو خۆی. لە بوونی خۆی دڵنیایە، بەڵام هیشتا ئەم دڵنیابوونەی هیچ ڕاســـتییەکی لەنێو خۆیدا هەڵنەگرتوە. ڕاستییەکەی لەوێدا دەردەکەوێت، کە بوونی خۆی بەســـەربەخۆ دابنێت. لەم سەرەتایەدا خۆ—ئاگایی پەیوەندی نێوان خـــۆ و بابەتی دەرەکی دەرناخات. بابەتەکەشی تاکو ئێستا[کە خۆیەتی] دەرەکی نییـــە و خۆیەتی. لە پێناوی وەدەســـتهێنانی چەمکەکـــە و ئاگابوونی لە خۆی، دەبێت خۆی لە دەرەوەی بوونی خۆیدا بکات بە بابەتی ئاگاییەکەی و بوونی خۆی بەرجەستەبکات. هەوڵبدات بوونی (من هەم) بکات بە بابەتێکی دەرەکی و پەرە بە خۆی بدات. ئەم هەوڵدانەش لەم قۆناخەدا جوڵێنەرە بۆ پەرەسەندنی ئاگامەندی؛ خۆ—ئاگاییـــە، کە لەلایەن خۆ— ئاگاییەکی دیکە دەناســـرێت و هەمانکات لەگەڵ خـــۆی و خۆ—ئاگاییەکەی دیکەدا هەمان ناســـنامەیان هەیە. ئـــەوەی دەکەوێتە

---

٥٣ سارتەر لەپێش نوسینی ئەم پەرتووکەدا پەرتووکێکی بە ناوی (بەرزێتی خۆ) لە ساڵی (١٩٣٤)، بڵاوکردۆتەوە تیایدا ڕەخنە لە چەمکی خۆی بەرز لای هوسرڵ دەگرێت و ڕەتی دەداتەوە. (وەرگێڕ)

نێوانیانەوە کەسانی دیکەیە. کەوابوو، ڕاستەقینەکە چەندبوونی ئاگامەندییەکانە. ئەم چەندبوونە بووە بە دوولایەنی و جیابوونەوەیان. لێرەدا، ئێمە ڕووبەڕووی ئەو ڕەتدانەوە ناوەکییە دەبینەوە، کە لەپێشتر دەمانویست بیسەلمێنین. هیچ نەبوونێکی دەرەکی ئاگامەندی من و کەسانی دیکە جیاناکاتەوە. جیابوونەوەی نێوان من و کەسانی دیکە لەسەر فاکتۆری بوونی من ڕادەوەستێت. کەسانی دیکە ئەوەیە، کە بوونی من لە خۆیان جیادەکەنەوە و منیش ئەوان لە بوونی خۆم جیادەکەمەوە. ئاگامەندییەکان ڕاستەوخۆ پشتیوانی یەکتر دەکەن. ئەم بۆچوونە ڕێگەمان دەدات پێناسەی بوونی کەسانی دیکەش بکەین بەو شێوەیەی بۆ من خۆی دەردەخات: کەسانی دیکە لە منەوە جیاوازە و بابەتێکە خاوەنی ڕەتدانەوە. هەروەها بابەتێکی خۆ—ئاگاشە. بۆ من ئەو بابەتەیە خۆی بە ژیانەوە خەریککردوە. منیش بەهەمانشێوە بۆ کەسانی دیکە دەردەکەوم: بابەتێکی کۆنکرێتی، هەستەکی و ڕاستەوخۆم. بۆچوونی هیگڵ لەسەر هاوەنگی من و کەسانی دیکە ڕانەوەستاوە، بەڵکو وابەستە بەو پەیوەندییەوە، کە بە (خۆناسینی کەسێک لەنێو کەسێکی دیکەدا) ناوزەدیدەکات. لەڕاستیدا، لەبەر ئەوەی هەموو کەسێک دژی ئەوی دیکەیە، ئەوا مرۆڤ بەتەواوی بوونێکە بۆ خۆی. لە کاتی دژوەستان بەرانبەر وی دی و بەرەنگاریکردن لەگەڵیدا تاکڕەوی مرۆڤ دەچەسپێنین. کەوابوو، کۆجیتۆ بە تەنیا نابێت بە سەرەتایەکی فەلسەفی چونکە لە ئاکامی ناسینی بوونی خۆم، وەکو تاکە کەسێک سەرهەڵدەدات. ناسینی بوونی خۆشم، وەکو تاکە کەس بە بوونی کەسانی دیکەوە گرێدراوە. کێشەی بوونی کەسانی دیکە پەیوەندی بە کۆجیتۆوە نییە؛ بەپێچەوانەوە کۆجیتۆ لەسەر بوونی کەسانی دیکە ڕادەوەستێت. کەوابوو ئەو ساتەی هیگڵ ناویدەنێت بوون بۆ کەسانی دیکە بۆ گەشەکردنی ئاگایی لە خۆ قۆناخێکی پێویستە؛ ئەو ڕێگایەی بەرەو ناخی خۆمان دەبات لە کەسانی دیکەوە دەستپێدەکات. بەڵام من ئەوەندە بایەخ بە کەسانی دیکە دەدەم، کە لە منەوە جیاوازن و بابەتێکن بۆ من. هەروەها منیش بۆ ئەوان بەهەمانشێوە دەردەکەوم. منیش بۆ ئەوان دەبم بە بابەت. مادام من لەوێدا و لە ڕێگەی ئەوانەوە دەبم بە بابەت بۆ خۆم، پێویستە داوای بڕوانامە بۆ بوونم لە کەسانی دیکە بکەم. ئەگەر ئاگامەندییەکی دیکە لەنێوان ئاگامەندی من و خۆیدا بیربکاتەوە بوون—بۆ—خۆی ئاگامەندی من، لە ئاکامیشدا هەموو بوونم، پێویستی بە کەسانی دیکە دەبێت. من بەوشێوەیە هەم، کە بۆ کەسانی دیکە دەردەکەوم. لەسەرو ئەمەشەوە، کەسانی دیکە بەوشێوەیە هەن، کە بۆ من دەردەکەون و بوونیشم پێویستی بە ئەوانە؛ بەو شێوەیەی من دەردەکەوم بوونی من دەردەخات. گەشەکردنی ئاگاییم لە بوونی خۆم دەکەوێتە سەر ئەوەی کەسانی دیکە بۆ من دەردەکەون. گرنگی بڕوا نامەکەی بوونم لەلایەن کەسانی

دیکەوە لەسەر بڕوانامەی من بۆ بوونی ئەوان ڕادەوەستێت. کەسانی دیکە هەست بـــە بوونی من بـــەو شێوەی بە لەشەوە بەســـتراوە و دەژی دەکەن. من دەبم بە بوونێکی دیکە بۆ خۆم. بۆ ئەوەی بڕوانامەی بوونم لە کەســـانی دیکەش مسۆگەر بکەم، دەبێت ژیانم بخەمە نێو مەترسییەوە. بۆ ئەمەش دەبێت بیسەلمێنم، کە من بەژیانەوە نەبەســـتراوم. هەمانکات مردنی کەسانی دیکە دەخوازم. ئەمەش لەگەڵ کەوتنە نێو مەترسییەوە دژی کەسانی دیکە ڕوودەدات. کەسانی دیکەش، تەنانەت لەوســـاتەشدا، کە ناتوانێت خۆی بە ژیانەوە نەبەســـتێتەوە، دەیەوێت سەربەست بێـــت و بـــژی. لەبەر ئەوە خۆی لە بابەتە دەرەکییەکـــان دانابڕێت و بۆ من و بۆ خۆشی، وەکو شتێکی گرنگ و بنەڕەتی دەرناخات. ئەو دەبێت بە کۆیلە و منیش خاوەنکۆیلـــە؛ من بۆ ئەو دەبم بـــە بوونێکی گرنگ و بنەڕەتی. لێرەدا پەیوەندییە ناوداڕەکەی نێوان (کۆیلەو خاوەنکۆیلە) دروســـتدەبێت، کە کاریگەرێتییەکی قوڵی کردۆتە سەر بیرکردنەوەی مارکس.

ئێمە زۆر لەســـەر ئەم کێشەیە نادوێین. ئەوەندە بەسە دەرببخەین، کە کۆیلە بۆ خاوەنەکەی ڕاســـتییە. بەڵام بڕوانامەکە دوولایەنـــی نایەکسانی دامەزراندوە. ڕاستییەکە بۆ دڵنیابوونی خاوەن کۆیلە ئاگامەندییەکی بنەڕەتی پەیدای نەکردوە. کەوابوو، خاوەن کۆیلە لە ڕاســـتی بوونی خۆی دڵنیا نییە.[٥٤] بۆ وەدەستهێنانی دڵنیابوونەکەی خاوەن کۆیلە ئەوە بۆ کۆیلەدەکات، کە بۆ خۆی دەکات و ئەمەش دەبێتـــە هۆکاری ســـەرهەڵدانی جۆرێک لە خۆ-ئاگایـــی و لەلایەن خۆ-ئاگاییەکی دیکـــەوە بڕوای پێدەکرێت؛ ئەو خۆ-ئاگاییە لەگەڵ خـــۆی و ئەوی دیکەدا دەبێت بە یەک شت. لە بۆچوونەکەی هیگڵدا بوونی من لەســـەر بوونی کەســـانی دیکە ڕادەوەستێت. من تەتنا لە ڕێگەی کەسانی دیکەوە دەبم بە بوون-بۆ-خۆ. کەسانی دیکـــە خۆیان دەهاونە ناخی بوونمەوە. تاکو گومان لە بوونی خۆم نەکەم ناتونم گومـــان لە بوونی ئەوانیش بکەم چونکە خۆ—ئاگایی داوای بڕوانامە لە کەســـانی دیکە دەکات. لەم ڕووەوە خۆگەرایەتی بە تەواوی لەناوچووە. توێژینەوەکەمان لە

٥٤ مەبەسی سارتەر ئەوەیە، کە خاوەن کۆیلە لە ئاکامی جەنگەکەیدا بۆ وەدەستهێنانی بڕوانامە بۆ سەروەرییەکەی توشی نائومێدی دەبێت. ئەم بۆچوونەش پەیوەندی بەو خاڵەوە هەیە، کە هیگڵیش جەختی لەسەر کردوە و گوایە خاوەن کۆیلە داوای بڕوانامە لە کەسێکی دیکەی وەکو خۆی دەکات. لە ئاکامی جەنگەکەشدا لە دیالیکتیکی کۆیلە و خاوەن کۆیلەدا، ئەو لایەنەی دەبێت بە خاوەن کۆیلە و سەروەر ناتوانێت بڕوانامەکە مسۆگەر بکات چونکە کەسەکەی دیکەی بە کۆیلە کردوە. ئەو لەلایەن کۆیلەکەوە بڕواناوی پێدراوە. کۆیلەش کەسێکە لە خەسڵەتی بە مرۆڤ بوون و ئاگامەندی نامۆکراوە و بەکەلوپەل کراوە. کۆیلە، وەکو بابەتە بەردەستییەکانی دیکە لە ژیانی خاوەن کۆیلەدا، دادەنرێت؛ بووە بە بابەت. لەبەر ئەمە دیالیکتیکی کۆیلە و خاوەن کۆیلە کۆتاییەکی ناکامی هەیە. من لە پەرتووکەکەمدا لەسەر فەلسەفەی هیگڵ ئەم خاڵەم بە درێژی باسکردوە. بڕوانە: محەمەد کەمال، فەلسەفەی هیگڵ، چاپی دووەم، دەزگای سەردەم، سلێمانی، ٢٠٠٩. ل. (وەرگێڕ)

هوسرلّەوە بۆ هیگڵ پێشـــکەوتن دیاریدەکات: ئەو ڕەتدانەوەیەی بوونی کەسانی دیکـــە پێکدەهێنێت بووە بە ڕەتدانەوەیەکی ڕاســـتەوخۆ، ناوەکی و پەیوەندیدار. دووەمیش، جەخت لەسەر بوونی هەردوو ئاگامەندییەکە دەکات. دواجاریش، من لە بوونمدا پشـــت بە بوونی کەسانی دیکە دەبەستم و تەنیا بوونی خۆم بە لایەنێکی دژوەســـتاو بەرانبەر بوونی کەســـانی دیکە دانانێم. بوونی کەسانی دیکە دەبێت بـــە مەرجێکی پێویست بۆ بوونی من. ئایا ئێمـــە، لەگەڵ دەوڵەمەندی بیردۆزەی کۆیلە و خاوەن کۆیلە و ئەو چارەســـەرەی هیگڵ بۆ کێشەکەی دۆزیوەتەوە ڕازی دەبین؟

بەدڵنیاییەوە، هیگڵ پرسیاری لەمەڕ بوونی ئاگامەندی کردووە. توێژینەوەکەی جەخت لەسەر بوون—بۆ—خۆ و بوون—بۆ—کەسانی دیکە دەکات و لەو باوەڕەشدایە هەریەکێـــک لەم لایەنانە لایەنەکەی دیکەشی تێدایـــە. هەمانکات، ئەم توێژینەوە ئۆنتۆلۆجییە لەسەر زەمینەی زانین دامەزراوە. ناکۆکییەکە لەوێوە سەرهەڵدەدات، کە هەریەکێک لە دوولایەنەکە دەیەوێت دڵنیابوونەکەی بکات بە ڕاســـتی. منیش دەزانم ئەو ڕاســـتییە لەوێدا مسۆگەر دەکرێت، کە ئاگامەنییم بۆ کەســـانی دیکە دەبێت بە بابەت؛ ئاگامەندی کەســـانی دیکـــەش دەبێت بە بابەت بۆ من. لێرەدا، ئایدیالیزم دەپرسێت: (چۆن کەسانی دیکە دەبن بە بابەت بۆ من؟) هیگڵیش لەسەر زەمینـــەی ئایدیالیزم دەمێنێتەوە و لە وەڵامی ئەم پرســـیارەدا دەڵێت: ئەگەر لە ڕاستیدا (من) هەبم و کەسانی دیکەش بابەتی من بن، ئەوا لەبەر ئەوەیە، کە منیش بۆ کەسانی دیکە بابەتم. زانین، لەم حاڵەتەدا، دەبێت بە پێوەری بوون. هیگڵ بیر لە بوونی کەسانی دیکە بەبێ کەمکردنەوەیان بۆ بابەت ناکاتەوە. ئەو ئاگامەندییە هەمەکییـــەی لە کۆتایی پرۆســـە دیالیکتیکییەکەیدا دەیگاتێ دەبێت بە (من منم) یەکی ڕووت. هێشتا، هیگڵ دەنوسێت، (ئەم دەستەواژەیە سەبارەت ئاگامەندی بێ ناوەڕۆکە.) لە شوێنێکی دیکەدا دەڵێت، (پرۆســـەیەکی ڕووتکردنەوەی ڕەهایە و هەموو هەبووە ڕاســـتەوخۆکان تێپەڕدەکات و بەڕەتدانەوەیەکی ڕووت دەگات، کە لەگەڵ ئاگامەندییدا دەبێت بەیەک.) لەمەزۆرتر باســـی ئەو ناکۆکییە دیالیکتیکییە و خۆ—ئاگاییە هەمەکییەمان بۆ ناکات. بێجگە لە (من دەزانم کەسانی دیکە، وەکو خۆم من دەناســـن.) نییە. ئەمەش بۆ ئەو خاڵە دەگەڕێتەوە، کە لە ئایدیالیزمدا بوون و زانین یەک شتن. بەڵام ئەم یەکبوونە چی دەهێنێتە کایەوە؟

لە سەرەتاوە دەڵێم، ئەم فۆرمە هەمەکییەی (من منم)، کە خاوەنی ناسنامەیە هیچ خاڵێکی هاوبەشی لەگەڵ ئەو ئاگامەندییە کۆنکرێتییەدا نییە لە پێشەکی ئەم نوسراوەدا باسمانکرد. لەوێدا ڕوونمانکردەوە، کە بوونی خۆ-ئاگایی لەسەر بناخەی زانین پێناس ناکرێت. زانین لە تێڕامانەوە دەستپێدەکات، بەڵام تێڕامانی تێڕامان پەیوەندی لەنێوان ئاگایی و بابەتەکەیدا دەرناخات. بوونی ئەویش ناکەوێتە ســـەر

ئاگایی بەرز؛ بەڵکو ئەو شێوازێکە پرسیار لە بوونی خۆی دەکات. لە بەشی یەکەمی کەرتی دووەمدا باسمکرد، کە پەیوەندی تێڕامان لەگەڵ خودی تێڕاماندا پەیوەندییەکی خۆیەتی نییە و بۆ (من منم)ی هیگڵیش ناگەڕێتەوە. تێڕامان خۆی ناکات بە بابەتی خۆی؛ ئێمە لێرەدا مامەڵە لەگەڵ بوونێکدا دەکەین، کە خۆی لە ناوەبات و بێهودەش دەیەوێت ببێت بەخۆی. ئەگەر ئەم بۆچوونە بۆ ناسینی ئاگامەندی تەنیا بۆچوون بێت، ئەوا بەو باوەڕەش دەگەین، کە هیگڵ نەیتوانیوە باسی دوولایەنی (من) لە خۆ-ئاگاییدا بکات. ئێمەش، لە ئاکامدا، خۆمان لە خۆی بەرزی ئاگامەندی ڕزگاردەکەین. پێویست ناکات لەسەربناخەی بوونی خۆیەکی بەرز پێناسەی ئاگامەندی بکەین. بەکورتی، ئاگامەندی بوونێکی کۆنکرێتی هەیە و ڕووتکراوە نییە. ئەو خۆیە نەک بناخە بۆ (ئیگۆ)یەکی بێ سود. بوونیشی دەکەوێتە بەر ڕۆشنایی تێڕامانی بەرزەوە و ڕاستییەکەشی پێویستی بە کەسانی دیکە نییە؛ بەڵکو مادام بوونی ئاگامەندی پشت بە زانین نابەستێت پێش ڕاستی دەکەوێت. لەم ڕوانگەیەوە، بەو شێوەیەی ڕیالیزمی سادە بۆی دەچێت، بوون دەبێت بە پێوەری ڕاستی؛ ڕاستی تێڕامان بە بوون دەپێورێت. ئاگامەندی پێش ناسینی لەوێدا بووە. کەوابوو، ئەگەر لەبەردەم کەسانی دیکەدا بوونی ئاگامەندی بسەلمێنین، هۆکارکەی دەگەڕێتەوە بۆ ناسینەوەی بوونی نەک ئاماژەکردن بۆ ڕاستییەکی ڕووتکراوە. لەڕاستیدا توشی هەڵە دەبین ئەگەر ناکۆکی نێوان کۆیلە و خاوەن کۆیلە بۆ بڕوانامەیەکی ڕووتکراوەی، وەکو (من نیم) بگەڕێنینەوە. هەروەها جۆرە ناڕاستییەک لەو ناکۆکییەدا هەیە چونکە لە ئاکامدا بە ئاگایی هەمەکی، (تێڕامانی خۆ بۆ خودی خۆی) دەگات. لێرەدا، وەکو لە هەموو شوێنێکی دیکەدا کیرکیگارد دژی هیگڵ ڕادەوەستێت و جەخت لەسەر بوونی تاکە کەس دەکات. تاک دەستکەوتەکانی بە مایەی تاکەکەسی خۆی دەزانێت و سەلماندنی بوونی خۆی دەخوازێت. بێگومان مافەکانم، کە لە کەسانی دیکەی داوادەکەم شێوازێکی خۆی هەمەکی دەردەخەن. بەڵام هێشتا بوونی تاکەکەسی و کۆنکرێتی منە، خۆی بەو شێوازە هەمەکییە دەگەیەنێت؛ من بۆ بوونم-لەوێدا داوای مافەکانم دەکەم. لەم ڕووەوە، ئەوەی هەندەکییە دەبێت بە بناخەی هەمەکی؛ واتای هەمەکی لە خزمەتگوزاری هەندەکییدایە.

ئەم بەیەککردنەی بوون و زانین کۆمەڵێک هەڵە و ئاکامی نەگونجاوی لەدوایە. من لێرەدا لەژێر دوو سەرباسدا ڕیزیان دەکەم؛ ڕەخنەگرتنمان لە هیگڵ ڕووناکبینییەکی دووسەرمان بۆ دیاریدەکات. لەلایەکەوە دەردەکەوێت، هیگڵ توشی هەڵەی ڕووناکبینی لە زانیندا بووە. بۆ ئەو ڕاستی خۆ-ئاگایی لەسەر ڕیکەوتنی بابەتگەرانە دروست دەبێت؛ ئەمەش دەکەوێتە سەر بڕواکردنی کەسانی دیکە بە بوونی من و بڕواکردنی منیش بە بوونی ئەوان. ئەم بڕوانامەیە دەکرێت

کتوپـــڕ و پەیوەندیداریش بێت: (من دەزانم کەســـانی دیکە، وەکو چۆن خۆیان دەناســـن، من دەناســـن.) ئەمەش لایەنی هەمەکی خۆ-ئاگایی دەردەخات. بەڵام لەڕاســـتیدا گرفتە کۆنکرێتییەکەی بوونی کەســـانی دیکە ڕێگەی گونجاندنی ئەم دەستەواژەیە دەگرێت. ئەگەر کەسانی دیکە بتوانن (من) بۆ بوونی خۆم بگەڕێننەوە ئەوا لە کۆتایی پرۆســـە دیالیکتیکییەکەدا پێویستە پێوەرێکی هاوبەش بۆ بوونی مـــن بۆ ئـــەو، هەروەها بوونی ئەو بۆ من؛ بوونی خـــۆم بۆ خۆم و بوونی ئەویش بۆ خۆی هەبێت. بێگومان ئەم هاوتەرازبوونە لە ســـەرەتاوە سەرهەڵنادات: هیگڵ لەسەر ئەم خاڵە هاوڕایە. پەیوەندی نێوان کۆیلەو خاوەنکۆیلە لەهەردوو لایەنەوە نییە. ئەم پەیوەندییە دوولایەنییە، وەکو هیگڵیش باسیدەکات، لەدواییدا دروست دەبێـــت. لێرەدا جۆرە ئاڵۆزییەک لەنێوان بـــوون، وەکو بابەت و ژیاندا دەهێنێتە پێش. بە دیدی ئەو، کەسانی دیکە بۆ من دەبن بە بابەت. ئێستا ئەو بابەتە منم بۆ کەســـانی دیکە. کاتێک هیگڵ قوڵتر پێناســـی ئەم بە بابەتبوونە دەکات، سێ لایەنی جیاواز دیاریدەکات: **یەکەم**، ئەو ساتەی خۆیەتییەکی ڕووت هەیە. **دووەم**، هەریەکێک لە دوو کەســـەکە، وەکو هەبوویەکی هەندەکی و تاک خۆی دەردەخات و بـــۆ بەرانبەرەکەی دەبێت بە بابەتێکی دەرەکی. **ســـێیەم**، هەریەکێک لە ئەوان بەتەواوی بوونێکە بۆ خۆی و تاکێکە بەرانبەر تاکێکی دیکە ڕاوەستاوە.

دەبینین خۆیەتی ڕووتکراوە بە زانینی کەســـانی دیکەوە بەســـتراوە. لە دوو حاڵەتی نێو هەمووی بونیادەکەدا دەدۆزرێتەوە. بەڵام لە تێهەڵکێشـــکردنەکەیاندا هیگڵ ئەو پرســـیارە ناکات چۆن ئەو ســـێ لایەنە یەکتر ڕەتدەدەنەوە و لایەنێک پێکدەهێنن، کە لەوانەیە نەتوانین شیبکەینەوە. ئەو لە پەرتووکی فینۆمینۆلۆجی هۆشدا بۆچوونەکەی دەخاتەڕوو، لەو باوەڕەدایە لە ســـەرەتاوە بوونی کەســـانی دیکە بنەڕەتیی نییە چونکە ئاگامەندی بە ژیانەوە خۆی ماندوو دەکات. بەڵام ئێمە لێرەدا مامەڵە لەگەڵ پێکەوەژیانی ڕەوان دەکەین. ئەوەندەش بەســـە، کە من یان کەسێکی دیکە، ژیانی دەخاتە مەترسییەوە تاکو جیاوازی نێوان ئاگامەندی و ژیان دیاریبکات: (بەو شێوەیەی کەسانی دیکە بۆ ئاگامەندی ڕادەوەستن، ئاگامەندیش بۆ کەســـانی دیکە ڕادەوەســـتێت؛ هەموو ئاگامەندییەک بە هۆکاری چلاکییەکانی خـــۆی و چالاکییەکانی کەســـانی دیکەش خۆی تەواودەکات. ئـــەو ڕووتکردنەوە ڕەوانـــەی بوون بۆ خۆ... بۆ ئەوەی خۆ-ئاگاییەک، وەکو ڕەتدانەوەی ڕووت خۆی دەربخات دەبێت خۆی بە هیچ جۆرە بوونێکەوە نەبەستێتەوە... بە جۆریک خۆی دەرەخات، کە گوێ بە ژیان نادات.) بێگومان، هیگڵ دواتر دەڵێت، بە خۆفڕێدانە نێو مەترســـی و مردنەوە خۆ-ئاگایی تێدەگات ژیانیش بنەڕەتییە. بەڵام ئەمە لە ڕوانگەیەکی دیکەوە بینراوە. هێشـــتا ئەوەی دەمێنێتەوە ئەوەیە، کە من دەتوانم

بوونی کەسانی دیکە یان خۆ-ئاگاییە ڕووتەکەی لە ژیان جیابکەمەوە. کۆیلە خۆ-ئاگایی خاوەنەکەی دەناسێت؛ ئەو ڕاستی خۆ ئاگاییەکەیە، بەڵام وەکو بینیمان ئەم ڕاستییە ڕەوا نییە.

ئایا ئەو کاتەی دەڵێین کەسانی دیکە، وەکو بابەت بۆ من دەردەکەون هەمان واتای ئەوەی هەیە، کە دەردەکەوێت خۆی بە بوونێکەوە بەستۆتەوە یان لەنێو ژیاندا نوقم بووە؟ ئەگەر لەسەر زەمینەیەکی لۆجیکمەندانەی ڕووت ڕاوەستین، ئەوا کەسانی دیکە وەکو ئاگامەندی لە شێوازی بابەتێکدا دەردەکەوێت بەبێ ئەوەی ئەو بابەتە خۆی بە بوونێکی ڕووداو یان لەشێکی زیندووەوە گرێدابێت. لەڕاستیدا ئەزمونەکەمان تەنیا ئاگامەندی تاکە کەسێکی زیندو دەناسێت. لە ڕووی بیردۆزەشەوە پێویستە کەسانی دیکە بە بابەت دابنرێن. ئەو ئەوە، وەکو لەش خۆی دەرناخات؛ ئەگینا ئێمە توشی وەهمی شوێن دەبین، کە لەسەرەوە باسمانکرد. ئەوەی بۆ بوونی کەسانی دیکە گرنگە بابەتگەرییە نەک ژیان. لەسەرو ئەمەشەوە، هیگڵ ئەم سەلماندنە لۆجیکمەندانەیەی بە خاڵی دەرچوون داناوە.

ئەگەر ڕاست بێت، کە پەیوەندی نێوان ئاگامەندی و ژیان سروشتی حاڵەتی ڕووتکراوەی خۆ-ئاگایی ناشێوێنێت، کە لەوێدا دەمێنێتەوە، دەتوێتەوە و دەدۆزێتەوە، ئایا ئەمە بۆ بابەتگەرێتیش دەگونجێت؟ بە واتایەکی دیکە، مادام دەزانین ئاگامەندی پێش ناسینی هەیە، ئایا ئەو ئاگامەندییە ناسراوە لەگەڵ ناسینەکەدا گۆڕانی بەسەردا نایەت؟ ئایا دەرکەوتن، وەکو بابەت لەبەردەم ئاگامەندییدا ئاگامەندی وەکو خۆی دەهێڵێتەوە؟

وەڵامی ئەم پرسیارە ئاسانە: بوونی خۆ-ئاگایی بە جۆرێکە، کە بوونی خۆی لادەبێت بە پرسیار؛ واتە ناوەکییەکی ڕووتە و بەردەوام ئاماژە بۆ ناوەوەی خۆی دەکات. بوونی بەمشێوەیە پێناس دەکرێت: بوونێکە لە شیوازی بوونداە، کە نییە و ئەو نەبوونەشە، کە هەیە. بوونی، کەوابوو، ڕادیکاڵانە بابەتگەریی لە خۆناگرێت. من ئەوەم، کە بۆ بوونم نابم بە بابەت. ئەمەش ئەوە ناگەیەنێت من دەستەڵاتی خۆ جیاکردنەوەم نەبێت یان زانینم سنوردار بێت، بەڵکو لەبەر ئەو هۆکارەیە، کە بابەتگەرێتی پێویستی بە ڕەتدانەوەیەکی دیاریکراو هەیە: من خۆم دەکەم بەو بابەتەی، کە من نییە. هەمانکات من خۆم دەکەم بەوەی دەمەوێت. من لە هەموو شوێنێکدا دوای خۆم دەکەوم، ناتوانم لە خۆم ڕابکەم و خۆم لەپشتەوە دەناسمەوە. تەنانەت ئەگەر خۆشم بکەم بە بابەت من دەبم بە ناوەڕۆکی ئەو بابەتە و ئەو کەسەی لە ناوەوە تەماشای بابەتەکەش دەکات. هیگڵ لەوێدا، کە دەڵێت بوونی کەسانی دیکە بۆ بەبابەتکردنی بوونم پێویستە ئاماژەی بۆ ئەم خاڵە کردووە. لەبەر ئەوەی بۆ ئەو خۆ-ئاگایی بە دەستەواژەی (من منم) دەردەبڕێ، نەیتوانیوە ئاکامی دەربڕینەکەی هەڵەنجێنێت. ئەو جۆرە

بابەتێکی لەنێو ئاگامەندییدا دەستیشـــان کردوە، کە بەبێ گۆڕان لەلایەن کەسانی دیکـــەوە بتوانێت خۆی بگۆڕێت. بەڵام بۆ ئەوەی ببم بەو بابەتەی، کە بە تەواوی مێ-نییە، ئەوا فاکتۆری بوون بەبابەت بۆ ئاگامەندی بەو شێوەیەی بۆ کەســـانی دیکـــە دەردەکەوێت، گۆڕانکاری بەســـەر ئاگامەندییدا دەهێنێت. من بە ئاســـانی دەتوانم بیر لە ئاگامەندی کەسێکی دیکە بکەمەوە. لەبەر ئەمە بەو شیوەیەی بۆ من دەردەکەوێت خۆی نیشان دەدات و دەبێت بەوەی بۆ من لەنێو کاتی جیهانیدا دەبێـــت بە دیاردە و لەنێو کاتـــی بوونی خۆیدا دەرناکەوێـــت. تەنیا ئاگامەندی منـــە لەنێو کاتی خۆیدا بۆ من خـــۆی دەردەخات. ئەمەش بە وازهێنان لە هەموو شتێکـــی دەرەکی دێتەکایەوە. بەکورتی، بوون-بۆ-خۆ، وەکو بوون-بۆ-خۆ لەلایەن کەســـێکی دیکەوە ناناســـرێت. ئەو بابەتەی ناوی کەســـێکی دیکەیە و لەبەردەم منداپە لـــە فۆرمێکی دیکەدا بۆ من دەرەکەوێت. بەو شێوەیەی کەســـێکی دیکە بـــۆ من دەردەکەوێت بوونێکی-بۆ-خۆ نییـــە؛ هەروەها منیش بەو شێوەیەی خۆم دەناســـم بۆ کەســـێکی دیکە دەرناکەوم. من ناتوانم بەو شێوەیە خۆم بناسم، کە کەســـێکی دیکە دەمناسێت. کەســـێکی دیکەش بەو شێوەیەی من دەیناسم خۆی ناناســـێت. کەوابوو، چۆن بتوانین چەمکێکی هەمەکی بۆ خۆ-ئاگایی دروستبکەین ئاگاماندی من بۆ بوونم و زانینم لە بارەی کەســـانی دیکەوە و بوونی خۆم لەنێو خۆیدا کۆبکاتەوە؟ هێشتا ئەمەش هەموو شتێک نییە.

بە دیدی هیگڵ، کەســـێکی دیکە بابەتە و منیش دەبم بە بابەت بۆ ئەو. بەڵام یەکێـــک لەمانە دەبێت بە ڕوخێنەری لایەنەکەی دیکە. بۆ ئەوەی من بتوانم خۆم وەکو بابەت بۆ کەسێکی دیکە دەربخەم، پێویستە کەسەکەی دیکە بە ئاگامەندی دابنێم؟ واتە لایەنێکی ناوەکی. بەڵام تاکو ئەو ڕادەیەی کەسەکە بابەتە لەبەردەم منـــدا بەبابەت بوونی من بۆ ئەو لای من ئاشکـــرا نابێت. بێگومان من لە ڕێگەی هەڵسوکەوت و ویستەکانەوە بـــە بابەت بوونی خۆمم لادەردەکەوێت، بەڵام لەبەر ئەوەی کەسەکەش بابەتە، ئەوا کەسانی دیکە-وەکو-ئاوێنە بۆ من گەردەدەگرێت و هیچ وێنەیەکم نیشانانادات. کردەوە و ویستەکانیش لەنێو جیهاندان و لەنێو کاتی جیهاندا دەدۆزرێنەوە؛ واتاکانیشیان بۆ من دەبن بە بابەت. لەبەر ئەمە من، وەکو خەســـڵەتێکی بەرز بۆ خۆم دەردەکەوم، کە ویست و کردەوەکانی کەسانی دیکە ئامـــاژەی بۆ دەکەن. هەروەها بابەت بوونی کەســـانی دیکە بابەت بوونی من بۆ ئەوان لەناودەبات. لەم حاڵەتەدا خۆم، وەکو (خۆ)یەکی ناوەکی دەناســـم، کە ئەو ویست و کردەوانە ڕووی تێدەکەن. ئەم تێگەیشتنەم لە بوونی خۆم پەیوەندی بە ئاگامەنـــدی ڕووتەوە نەک زانینەوە هەیە. من خۆ ئاگاییم و لە خۆمەوە دەردەچم و کەســـانی دیکـــە دەبینم پەنجە بۆ من ڕادەکێشـــن. لێـــرەدا ڕووناکبینی هیگڵ لەناودەچێـــت: هیچ پێوەرێکی هاوبەش لەنێوان کەســـەکەی دیکە، وەکو بابەت و

منیش، وەکو خۆ یان لەنێوان خۆ-ئاگایی و ئاگایی لە کەســـەکەی دیکە نامێنێت. من خۆم لەلای کەســـەکەی دیکە ناناســـم، ئەگەر ئەو بۆ من بابەت بێت؛ بوونی ڕاســـتەقینەی ئەویش، وەکو خۆ نادۆزمەوە. هیچ زانینێکی هەمەکی لە پەیوەندی نێوان ئاگامەندییەکان دەرنایەت. ئێمە ئەمە ناودەنێین دابڕانی ئۆنتۆلۆجییانە.

بـــەڵام لای هیـــگڵ گەشبینییەکی دیکەی گرنگ و بنەڕەتـــی هەیە. دەشێ بە گەشبینی ئۆنتۆلۆجییانە دابنرێت. بۆ هیگڵ ڕاستی هەمووگەرییە. خۆی لە شوێنێکدا دادەنێت، کە ئەو ڕاســـتییە یان (هەموو) بناســـێت و لەوێـــوە دەڕوانێتە گرفتی کەسانی دی. کەوابوو، کاتێک مۆنیزمی هیگڵی پەیوەندی ئاگامەندی ڕەچاودەکات، خۆی ناخاتە نێو هیچ ئاگامەندییەکی هەندەکی[تاکە کەســـەوە]. لەوێدا، کە هیگڵ لەبـــارەی هەموو ئاگامەندییەکەوە دەنوســـێت، مادامەکـــی ئاگامەندیش خاوەنی ناســـنامەیە و خۆیەتی، ئەوا ئەوی دیکە نییە. ئەو خـــۆی لەنێو هەمووەکەدا لە دەرەوەی ئاگامەندی ڕادەگرێت و بەچاوێکی ڕەهاییەوە تەماشایان دەکات. ئاگایی تاکەکەسەکان ســـاتن لەنێو هەمووەکەدا، کە سەربەخۆ ناتوانن ڕاوەستن. لێرەدا گەشبینییەکی ئۆنتۆلۆجییانە بەرانبـــەر گەشبینییەکی ئەپستمۆلۆجییانە هاتۆتە پێـــش؛ پێویستە فرەلایەنی ڕەتبکەین و خۆمان بـــە هەموو بگەیەنین. بەڵام ئەو خاڵەی هیگڵ لەبیری چووە باسیبکات ئاگامەندی خۆیەتی؛ ئەو خۆی بە هەمووەکە دادەنێت، دواجاریش ئەگەر بەم ئاسانییە چارەی گرفتی ئاگامەندی تاکەکەسەکان بکات لەبەر ئەوەیە، کە لە سەرەتاوە لە پەیوەندییەکەدا هیچ گرفتێکی نەبینیوە. لە ڕاســـتیدا پرسیار لەبارەی پەیوەندی ئاگامەندی خۆی و کەسانی دیکە ناکات. لەگەڵ دابڕانی خۆیدا بە ئاســـانی لە پەیوەندی نێوان ئاگامەندی کەســـانی دیکە دەدوێـــت، بۆ نموونە لە پەیوەندی نێـــوان ئاگامەندییەکان دەکۆڵێتەوە، کە بوون بـــە بابەت بۆ ئـــەو، هەمانکات جۆرێکن لە بابەت، کـــە دەتوانین بە خۆ و بابەت دایـــان بنێین. ئەم ئاگامەندییانە، لە ڕوانگـــەی هەمووگەرایەتییەکەوە، کە هیگڵ پەیڕەوی دەکات، هەرچەندە لە یەکدی پچڕاون و بە یەکێک لە خەســـڵەتەکانیان جیادەکرێنەوە، یەکسانن. ئەگەر هیگڵ خۆی لەبیرچووبێت، ئێمە ئەو لەبیرناکەین. ئەمەش ئەو واتایە دەبەخشـــێت، کە بۆ کۆجیتۆ دەگەڕێینەوە. لەڕاستیدا، ئەگەر، بەو جۆرەی لەپێشتر سەلماندنمان، بوونی ئاگامەندی من بۆ زانین کەم نەکرێتەوە، ئـــەوا ناتوانم بوونی خۆم ڕەتکەم و بـــە پەیوەندییەکی هەمەکی بگەم، کە تیایدا بوونی خۆم و کەسانی دیکە یەکسان و بەرانبەر دەبینم.

بەپێچەوانـــەی ئەمەوە، من دەبێت لەنێو بوونی خۆمدا ڕاوەســـتم و لە بوونی خۆمەوە بڕوانمە گرفتی بوونی کەســـانی دیکە. خاڵی دەرچوون دەبێت بە لایەنی ناوەوەی کۆجیتۆ. مەبەســـتیش لەم خاڵە ئەوەیە، کە هەریەکێک لە ئیمە دەبێت بتوانێـــت لە ناخی خۆیەوە ڕوو لـــە دەرەوە بکات و کەســـانی دیکە بدۆزێتەوە.

ئەمەش ئەوە دەسەلمێنێت، کە چەندەکی ئاگامەندییەکان ڕەتناکرێت. من دەتوانم لە ناخی خۆمەوە دەرچم و بە هەموو بگەم. بەڵام مەحاڵە خۆم لەنێو هەمووەکەدا دامەزرێنم تاکو بیر لە بوونی خۆم و کەسانی دیکە بکەمەوە. هیچ گەشبینییەکی لۆجیکانە و ئەپستمۆلۆجییانە فرەجۆری ئاگامەندی تاکەکەسەکان ناشارێتەوە. ئەگەر هیگڵ لەو باوەڕەدابێت ئێمە دەتوانین ئەمکارە بکەین، لەبەر ئەوەیە، کە ئەو لە واتای ڕەهەندی هەندەکی خۆ-ئاگایی تێنەگەیشتوە. کاری ئۆنتۆلۆجی دامەزراندنی ئەو خاڵەیە نەک ڕەتکردنی. دەگونجێت، بەو شێوەیەی لە دواییدا باسیدەکەین، خۆگەرایەتی ڕەتبدەینەوە و بیسەلمێنین، کە بوونی کەسانی دیکە دیار و ئاشکرایە. لەگەڵ سەلماندنی بوونی کەسانی دیکەشدا و بەستنەوەی بە کۆجیتۆوە؛ بۆ نموونە بە بوونی منەوە هێشتا مەحاڵە ئەو بوونە ڕەتبکەین و بە مۆنادێکی گشتگر بگەین. مادامەکی ئاگامەندی هەیە جیابوونەوە و ناکۆکییەکەش بەردەوام دەمێنێتەوە.

ئەم ڕەخنەیە چ دەستکەوتێکی بۆ ئێمە هەیە؟ بە سادەیی ئەمەیە: ئەگەر خۆگەرایەتی ڕەتبدەینەوە، ئەوا پەیوەندییە بنەڕەتییەکەی من لەگەڵ کەسانی دیکەدا دەبێت بە پەیوەندی بوون لەگەڵ بوونێکی دیکەدا، نەک زانین لەگەڵ زانیندا.

ئێمە سەرنەکەوتنی هوسرڵمان بینی، کە بوونی بە زانین دەپێوا و هەروەها هیگڵیش لەو خاڵەدا، کە بوون و زانینی بەیەک شت دانا. بەڵام ئەوەشمان ڕوونکردەوە، کە هەرچەندە هیگڵ پەنای بۆ ئایدیالیزمی ڕەها بردووە توانیویەتی گرفتەکە بخاتە سەر زەمینەیەکی دروست.

لە (بوون و کات)دا هایدیگەر سودی لەبیریارانی پێش خۆی وەرگرتوە و دوو خاڵی پێویست سەرنجتان ڕاکێشاوە: **یەکەم**، پەیوەندی نێوان ڕاستەقینە مرۆڤایەتییەکان دەبێت پەیوەندی بوون بێت. **دووەم**، ئەم پەیوەندییە ببێتە پشتبەستنی ڕاستەقینە مرۆڤایەتییەکان بەیەکدییەوە. بیردۆزەکەی بەلای کەمەوە توانیویەتی مامەڵە لەگەڵ ئەم دوو خاڵەدا بکات. لە هەڵوێستە شپرزەکەیدا و پچڕانی گرێکانی (گۆردیان) نەک بەستنەوەیان، وەڵامی ئەو پرسیارە سادەیەی سەبارەت پێناسەکردن داوەتەوە. ئەو هەندێک ساتی پێکەوە گرێدراوی دۆزیوەتەوە و بوون-لەنێو-جیهاندا، کە ڕاستەقینەی مرۆڤایەتییانەیە خەسڵەتدار دەکات. ئەم ساتانە ئەمانەن (جیهان)، (لەنێو) هەروەها (بوون)ە. ئەو جیهان، وەکو (ئەو شتەی ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی دەیناسێ)؛ لەنێو تێگەیشتن و بڕاوە دادەنێت. بەڵام هێشتا دەبێت لە واتای بوون تێبگەین؛ ئەو شێوازەیە، کە ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی دەخاتە نێو جیهانەوە. بۆ هایدیگەر، بوون بوونە لەگەڵ کەسانی دیکەدا؛ بوونە-

لەگەڵ. کەوابوو، ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی خەسڵەتی بوونی لەگەڵ کەسانی دیکەدا هەیە. ئەمەش بە ڕێکەوت ڕووندادات، من لەپێشدا پەیدا نابم تاکو لە دواییدا لەگەڵ کەسانی دیکەدا بم. لێرەدا پرسیارکردنەکە لەبارەی بونیادی بوونی منەوەیە. بەڵام ئەم بونیادە لە دەرەوە دروستنەکراوە و پەیوەندی بە (هەموو)ەوە نییە بەو جۆرەی هیگڵ ئاماژەی بۆ کردوە. بە دڵنیاییشەوە، هایدیگەر لە کۆجیتۆوە دەستپێناکات و دێکارتییانە تەماشای ئاگامەندی ناکات. ئەو ڕاستەقینە مرۆڤایەتییەی باسیدەکات و دەیەوێت بونیادێکی بۆ دامەزرێنێت زادەی بیری ئەوە. ئەو دەنوسێت، (دازاین منم.) من لەگەڵ تێگەیشتنە پێش-ئۆنتۆلۆجییەکەم لە بوونی خۆم بوون لەگەڵ کەسانی دیکەدا، وەکو خەسڵەتێکی بنەڕەتی بوونم دەدۆزمەوە. وەکو چۆن بوون-لەنێو-جیهاندا دەبێت بە پێوەری ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی، لە پەیوەندی بەرزێتیمدا بوون لەگەڵ کەسانی دیکەدا دەبێت بە پێکهاتەی بوونم. لێرەوە، گرفتی کەسانی دیکە دەبێت بە ساختە. کەسێکی دیکە ئەوە نییە، کە من لەنێو جیهاندا ڕووبەڕووی دەبمەوە و نەتوانم خۆمی لێڕزگار بکەم چونکە من پێش ڕووبەڕووبوونەوەکە هەبووم. کەسانی دیکە ئەو لایەنە سنوردارەیە، کە بوونی من پێکدەهێنێن. کەسانی دیکە بوونی من دەخەنە نێو تاقیکردنەوەوە؛ من فرێدەدەنە دەرەوەی بوونی خۆم و لەنێو بونیادێکدا تووندم دەکەن، کە دەبێت بە پێناسەی بوونم و هاوکات من لێی ڕادەکەم. ئەم تاقیکردنەوەیەیە بوونی کەسانی دیکە بۆ من دەردەخات.

با ئەو جۆرە پەیوەندییە گۆڕاوەش لەگەڵ کەسانی دیکەدا ببینن. لەگەڵ ڕیالیزم، ئایدیالیزم، هوسرڵ و هیگڵدا پەیوەندی نێوان ئاگامەندییەکان (بوون-بۆ) بوون؛ کەسانی دیکە بەو شێوەیە دەرکەوتن یان تەنانەت بوونی منیشیان پێکدەهێنا، کە من بۆ ئەوان و ئەوانیش بوونیان بۆ من بوو. گرفتەکە لەسەر بڕواکردن بە یەکدی ڕاگیرا بوو، بەتاییەتی لەو کاتەدا ئاگامەندییەکان بەرانبەر یەکدی بەرەنگارانە ڕادەوەستان. بوون-لەگەڵ واتایەکی جیاوازتری هەیە. (لەگەڵ) ئاماژە بۆ پەیوەندی دژوەستان و بەرەنگاری ناکات. بەڵکو واتای هاوکارییەکی ئۆنتۆلۆجییانە بۆ دەست بەسەراگرتنی جیهان دەبەخشێت. کەسانی دیکە، وەکو بوونێک لەنێو کەلوپەلەکاندا خۆی دەرناخات. کەسێکی دیکە بابەت نییە. لە پەیوەندییەکەیدا بە منەوە هەمیشە، وەکو ڕاستەقینەیەکی مرۆڤانە دەمێنێتەوە. بوونی ئەو، کە بوونی من سنوردار دەکات، بوونە لەنێو جیهاندا. ئێمە دەزانین (لەنێو) واتای (جێنیشین) بوونی هەیە. بوون لەنێو جیهان واتە، وەکو دێوەزمە لەنێو جیهاندا بیت. لە ڕێگەی بوون لەنێو جیهانی منیشەوە کەسانی دیکە بوونی من سنوردار دەکەن.

پەیوەندییەکەی نێوانمان بەرەنگاری نییە، بەڵکو پشتبەستنە بە یەکدی. مادامەکی من جیهان، وەکو کەلوپەلی بەردەست بۆ گەیشتن بە مەبەستەکانم

بەکار دەهێنم ئەوا بوونی خۆشم بەو بوونە سنوردار دەکەم، کە ئەویش جیهان بەو کەلوپەلە دادەنێت و بۆ گەیشتن بە مەبەستەکانی بەکاریان دەهێنێت. بونـ لەگەڵ پەیوەندییەکی بەستراوی لەچالاکی بەدەر نییە. بۆ هایدیگەر، بوون ئەگەری خۆی هەیە؛ واتە هەموو کەسێک دەبێت خۆی دروستبکات. لەبەر ئەمە خۆـ دروستکردن شێوازێکی بوونە. ئەوەش دروستە بڵێین من بەرانبەر کەسانی دیکە لێپرسراوم چونکە من هەست بە بوونی ئەو دەکەم، گرنگیش نییە بوونێکی ڕەسەن یان ناڕەسەنم هەبێت. من لە تێگەیشتنم بۆ بوون لەگەڵ کەسانی دیکەدا سەربەستم؛ بۆ نموونە بوونم لەگەڵ کەسانی دیکەدا بە (ئەوان) دادەنێم. ئەگەر پرسیارم لێبکەن چۆن بوونم لەگەڵ کەسانی دیکەدا دەبێت بە بوون بۆ خۆم، لە وەڵامدا دەڵێم لە ڕێگەی جیهانەوە من دەبم بەوەی هەم. بەتایبەتی لەو حاڵەتەدا، کە من کەسێکی ناڕەسەنم و (ئەوان)م، جیهان، وەکو ڕاستەقینەیەکی نا-کەسانەی ئەگەرە ناڕەسەنەکان و کەلو پەل و ژیانی ڕۆژانە بۆ من، کە کەسێکم، وەکو (ئەوان)،خۆی دەردەخات. جل و بەرگی ئامادەکراو، وەسیلە گشتیەکانی هاتووچۆ، باخچەکان، شوێنە گشتییەکان، کە هەموو کەسێک سودیان لێوەردەگرێت بەکاردەهێنم. لە ڕێگەی بەکارهێنانی کەلوپەلەکانەوە خۆم دەکەم بە یەکێک لە ئەوان. بوونی ناڕەسەنم، تاکو ئەو کاتەی ڕەسەنیەتی خۆم نەدۆزیوەتەوە، بوونم لەگەڵ کەسانی دیکەدا بەو جۆرە دەرناخات، کە لە کەسایەتییەکی تایبەتمەند لەگەڵ کەسایەتیەکی تایبەتمەندی دیکەدا هەیەتی. پەیوەندییەکە یەکسان و بەرانبەر نییە، کە تاکەکان تیایدا جێگیریان نەبێت، بەڵکو پەیوەندییەکە ئاڵۆگۆڕ تیایدا ئاسانە. من دژی بەرانبەرەکەم ڕاناوەستم لەبەرئەوەی لە پەیوەندییەکەدا من خۆم نیم؛ بەپێچەوانەوە ئێمە لەنێو (ئەوان)دا بووین بە یەک و یەکێتییەکی کۆمەڵایەتیمان هەیە. ڕاوەستان بەرانبەر کەسانی دیکە بۆ دۆزینەوەی (خۆ) بە ڕەسەن بوونی بوون دەست دەکەوێت. من دەبم بە بوونێکی ڕەسەن، ئەگەر ویژدانم بانگمکات و تەنانەت بڕیار لەسەر مردنیش بۆ مسۆگەرکردنی بوونە ڕەسنەکەم دەدەم. لەم ساتەدا بوونی ڕەسەنم خۆی دەردەخات و بوونی کەسانی دیکەش لەم بوونە ڕەسەنەوە بەجۆرێکی دیکە دەبینم.

ئەو وێنە ئەندێشاوییەی نوێنەرایەتی پەیبردنی هایدیگەر دەکات بەرەنگاری نییە، بەڵکو پێکەوەبوونە. پەیوەندی بنەڕەتی کەسانی دیکە و ئاگامەندییم لە من و تۆدا نییە، هەموومانین. لای هایدیگەر بوونـ لەگەڵ هەڵوێستێکی بەرانگاربوونەوە و خۆ جیاکردنەوەی تاکێک لەگەڵ تاکێکی دیکەدا نییە؛ هەروەها بە زانینیشەوە گرێنەدراوە. ژیانێکی بێ دەنگی تاکێکە لەنێو دەستەوتاقمەکەیدا، کە وەکو هاوتەراز بوونی سەوڵێدان و جوڵەی کەشتیەک وایە. لەم پێکەوەژیانەوە تێگەیشتنی کتوپڕ لە بوونم بەرەو مردن دەمخاتە نێو تەنیاییەوە.

لێرەدا ئەوەمان دەستکەوتووە، کە بە دواییدا گەڕاوین. ئەویش ئەو بوونەیە، کە بوونی کەسانی دیکە لەنێو بوونیدا دەردەکەوێت. هێشتا بەم دەستکەوتەش ڕازی نین. **یەکەم**، بیردۆزەکەی هایدیگەر پێشنیاری دۆزینەوەی چارەسەرمان بۆ دەکات، بەڵام چارەسەرەکەی نەداوە. ئەگەر ئێمە بێ کێشە چەمکەکەی (بوون-لەگەڵ) وەرگرین و لە جێگەی (بوون-بۆ) دایبنێین دۆزینەوەی بناخەکەمان بۆ مسۆگەر ناکات.

بێگومان، ئێمە ڕووبەڕووی هەندێک حاڵەتی ئەزموونی دەبینەوە، بەتایبەتی ئەو حاڵەتەی ئەڵمانییەکان بەچەمکی (Stimmung)ی بۆ دادەنێن و ئێمە ناتوانین بۆ سەر زمانەکەی خۆمانی بگۆڕین. ئەم چەمکە پەیوەندی پێکەوەژیان نەک بەرەنگاری نێوان ئاگامەندی تاکەکان دیاریدەکات. پێویستە واتای ئەم پێکەوەژیانە ڕوونبکەینەوە. بۆچی دەبێت بەبناخەیەکی تایبەت بۆ بوونی ئێمە؟ بۆچی پەیوەندییەکی بنەڕتی نێوان ئێمە و کەسانی دیکەیە؟ بۆچی هایدیگەر لەم حاڵەتە ئەزموونی و ئۆنتۆکییەوە بوون-لەگەڵ دەکات بە بونیادێکی ئۆنتۆلۆجی بوونی مرۆڤ لەنێو جیهاندا؟ ئەم پێکەوەژیانە چ شیوازێکی بوونی هەیە؟

ئایا ڕەتدانەوە، کەسانی دیکە دەکات بە کەسانی دیکە، وەکو شتێکی نا گرنگ دایدەنێت، دەهێڵێنەوە؟ ئایا ئێمە بەرەو مۆنیزم ناڕۆین، ئەگەر بەتەواوی بیشارینەوە؟ ئەگەر بە بونیادێکی گرنگی نێوان من و کەسانی دیکەی دابنێین و لەناوی نەبەین، چ گۆڕانێکی بەسەردا بهێنین تاکو خسڵەتی بەڕەنگاربوونەوەی لێدابماڵین؟ ئایا لێرەوە چۆن بە بوونی کەسانی دیکە بگەین، بەو شێوەیەی لە پەنجەرەی ژوورەکەمەوە کەسێک لەسەر شەقامەکە دەبینم پیاسەدەکات؟ بەدڵنیاییەوە، ئارەزووی ئەوەدەکەم خۆم لە دەرەوەی بوونمدا ببینم و سەربەستانە لە ڕێگەی هەڵبژاردنی ئەگەرەکانمەوە ڕاستی بناسم. بەڵام ئەم شێوازە توشی کێشەمان دەکات.

لەپێش هەموو شتێکەوە، تێڕوانینە ئۆنتۆلۆجییەکە لەگەڵ بۆچوونی ڕووتکراوەی کانت لەسەر (خۆ) تێهەڵکێش دەکرێت. ئەگەر بڵێین ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی (ئەگەر ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی منیش بێت) بوون-لەگەڵ و لە بونیادە ئۆنتۆلۆجییەکەشدا بە سروشت (بوون-لەگەڵ)ە، ئەوا ئەم [خەسڵەتە]دەبێت بە تەوانایەکی بنەڕەتی و هەمەکی. ئەگەر ئەمەش بسەلمێنرێت ئێمە ناتوانین حاڵەتێکی کۆنکرێتی بوون-لەگەڵ باسبکەین. بە واتایەکی دیکە، پێکەوەژیان ئۆنتۆلۆجییانە، کە دەبێت بەبونیادی بوون لەنێو جیهاندا هەرگیز نابێت بە بناخەی پێکەوەژیانی ئۆنتۆکی بوون-لەگەڵ، وەکو هاورێیەتی من لەگەڵ پیرۆ یان پەیوەندی خۆشەویستی من لەگەڵ (ئانی)دا. پێویستە باسیبکەین چۆن بوون-لەگەڵ-پیرۆ یان بوون-لەگەڵ-ئانی بونیادی پێکهاتنی بوونی منە. ئەمەش لەڕوانگەی بۆچوونەکەی هایدیگەرەوە

کارێکی مەحاڵە. بوونی کەسانی دیکە (لەگەڵ) ئەواندا لە ڕووە ئۆنتۆلۆجییەکەوە ناتوانێت حوکم بەسەر حاڵەتێکی کۆنکرێتیدا بدات، بێجگەلەوەی ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی لەبەرانگەرییەکەیدا دەستەڵاتی نییە ببێت بەکەسانی دیکە، بۆ نموونە ببێت بە پیرۆ یان ئانی، پەیوەندی (بوون-لەگەڵ) بە هیچ شێوەیەک سودمان پێناگەیەنێت و چارەسەری سایکۆلۆجی و کێشەی بڕواکردن بە بوونی کەسانی دیکە ناکات. لێرەدا دوو نهۆمی نەناسراو لەگەڵ دوو گرفتدا دێنەپێش و پێویستە بە جیا چارەسەریان بکەین.

دەشێ بوترێت ئەمە لەو گرفتانەی هایدیگەر لە ڕەوتەکەیدا لە نهۆمێکی ئۆنتۆلۆجییانەوە بۆ نهۆمێکی ئۆنتۆکی یان دەرچوونی (بوون لەنێو جیهان)ەوە بەرەو پەیوەندییەکی تاکەکەسی و ئامێرەکان و بەرەو بوونی من لە ئاستی مردندا توشی بووە. مردنم یەکێکە لە ئەگەرەکان، کەڕوودەدات. مردنیشم (ئۆنتۆک)ییە، کە من لەبەرەو ڕووبوونەوەم لەگەڵ ئەم یان ئەو هەبووەدا بە ئەزمون دەناسم. بەڵام ئەم گرفتە دادەپۆشرێت چونکە ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی بوونی جیهان دەسەلمێنێت، کە هەڕەشەی مردنی تیادا شاراوەتەوە. باشتریشە بڵێین، ئەگەر جیهان هەبێت، دەبێت بەو شێوەیەی بریندێک کاتییە و ساڕێژ دەبێت، ئەمیش بڕاوە بێت. بەڵام کێشەی دەرچوون لەنهۆمێکەوە بۆ نهۆمێکی دیکە لەگەڵ بوونی کەسانی دیکەدا زەقتر دەبێت. ئێمە دەڵێین ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی بە دەرچوون لە خودی خۆیەوە بەرەو دەرەوە بوونی جیهان دەسەلمینێت. هەمان دەرچوون نابێت بە هۆکار بۆ بوونی کەسانی دیکە. بێگومان من ئەو بوونەم، کە لە ڕێگەی منەوە بوون هەیە. ئایا دەتوانم بڵێم، من ئەو بوونەم، کە لە ڕێگەی منەوە ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی بوونی کەسانی دیکە سەرهەڵدەدات؟ ئەگەر ئەمە وابێت ئەوا بوونی کەسانی دیکە دەبێت بە ڕاستییەکی سادە. ئەو کاتەی دەڵێم، من ئەو بوونەم، کە لە ڕێگەیەوە بوونی ئەم ڕاستەقینە مرۆڤایەتییە، کە من لەگەڵیا لەنێو-خۆمدام و لەنێو جیهانیشدا لەگەڵ خۆمدام؛ بناخەیەکی سەربەستی جیهانە. ئایا ئەمە چۆن جیهانی من پێکدەهێنێت؟ ئێمە ناتوانین ناسنامە بۆ جیهان لە (بوون-لەگەڵ) ەوە دروستبکەین. ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی ئەگەرەکانی خۆیەتی. من جیهان بە بڕاوە دادەنێم، بەڵام ناتوانم ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی بکەم بە شتێکی کۆنکریتی لە کاتێکدا خودی ڕاستەقینەکە خاوەنی ئەگەرەکانی خۆی بێت. بوونم لەگەڵ کەسانی دیکەدا لە ڕوانگەی بوونی خۆمەوە ناسراوە؛ پێویستییەکە لە بوونی منداە. بە هیچ شێوەیەک بوونی کەسانی دیکە ناسەلمێنێت؛ تەنانەت پردێکیش لەنێوان من و کەسانی دیکەدا هەڵنابەستێت.

ئاشکراتر، پەیوەندی ئۆنتۆلۆجی من و کەسانی دیکەی نەناسراو، کە هەموو پەیوەندییەکی دیاریکراوم بە کەسانی دیکەوە پێناسەدەکات، ناتوانێت پەیوەندییەکی

هەندەکی نێوان من و پیرۆ ئاسان بکات. بەپێچەوانەوە، لە ئەزمونەکاندا نابێتە هۆکاری سەرهەڵدانی هیچ پەیوندییەکی کۆنکریتی نێوان من و کەسانی دیکە. ئەگەر پەیوەندییەکە لەپێشتر درابێت ئەوا ئەگەری هەموو پەیوەندییەکی من و کەسانی دیکە لەناودەبات. پەیوەندی ئەزمونی و تاکەکەسی دەبێت بە لایەنێکی ئەو نەک حاڵەتێکی هەندەکی. لایەنی یاسا لەنێو دووجۆر بارودۆخدا هەیە: ئەو یاسایە لە ئەزمونەکانەوە وەرگیراوە و دروستکراوە، ئەمەش بەسەر ئەم کێشەیەدا ساخنابێتەوە یان لەپێشتر دانراوە، وەکو چەمکەکان لای کانت دەبێت بە بناخە بۆ پەیداکردنی یەکێتی نێوان ئەزمونەکان. لەڕاستیدا، لەم حاڵەتەدا بوارەکانی بەگوێرەی ئەزمونەکان تەسک دەبنەوە. من لەنێو شتەکاندا تەنیا بە دوای ئەو خەسڵەتانەدا دەگەڕێم، کە لەبەر ڕۆشنایی ئەم یاسا لەپێشترەدا دەتوانین بیناسین. ئێستا بەستنەوەی دوو بوون لەنێو جیهاندا بە یەکدییەوە لەسەر ئەزمونی من ڕاناوەستێت و لە چوارچێوەی بوون-لەگەڵدا دەردەچێت. مادامەکی یاسا دەبێت بە پێکهاتەی بوونی هەموو فاکتۆرێکی ڕاستەقینەی دوور دەستەڵاتی خۆی دەخاتە پەراوێزەوە. لەپێشتر بوونی (کات) بۆ هەستکردنم، من لەو کاتە (نۆمینە)یە دادەبڕێت، کە خەسڵەتی بوونی هەیە. کەوابوو، (بوون-لەگەڵ)ێکی ئۆنتۆلۆجییانە و لەپێشتر پەیوەندییە (ئۆنتیک)ەکانی ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی مەحاڵ دەکات. بوون-لەگەڵ، وەکو بونیادی ئۆنتۆلۆجی بوونم من دووبارە پەرێز و تەنیا ڕادەگرێت.

هۆکاری ئەمەش لەوەدایە، کە بەرزێتی لای هایدیگەر چەمکێکە لەنێو بڕوای خراپدا: دەیەوێت ئایدیالیزم ڕەتبکات. لەم کارەشدا سەرکەوتوە چونکە ئایدیالیزم جەختە لەسەر ناوەوەی بوونی مرۆڤ دەکات و بە ئەندێشەوە گرێیدەدات. بەڵام ئەم ئایدیالیزمەی ڕەتکراوە زۆڵە ئایدیالیزمە و جۆرێکە لە سایکۆلۆجیزمی ئەزمونگەرانەی ڕەخنەگرانە. بێگومان بۆ هایدیگەر ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی (لە دەرەوەی خۆیدا دەژی) بەڵام ئەم دەرچوونە بووە بە پێناسە بۆ (خۆ). لە دەرچوون[ڕێژەن] لای ئەفلاتونیەتی نوێ، کە بوون لە دەرەوەی خۆیدا نامۆدەبێت یان لەتێڕامانی ماڵبرانیش لەسەر بوونی خوا ناچێت. هایدیگەر خۆی لە ئایدیالیزم ڕزگارنەکردووە. دەرچوونی لە (خۆ)وە و دامەزراندنی بونیادێکی لەپێشتر بۆ بوون لەهەوڵدانەکەی کانت بۆ دامەزراندنی بارودۆخی لەپێشتر بۆ ئەزمونەکان دەچێت. ئەوەی (خـۆ) لە دەرچوونەکەیدا و لە دەرەوە پێیدەگات (خۆ)یەتی. جیهانیش لە دووبارەوە لەنێوان ئەم دوو (خۆ)یەدا دەبینرێت.

لە ئاکامدا، بێسوودە لە نێو (بوون و کات)دا بەدوای ڕەتدانەوەی ئایدیالیزم و ڕیالیزم بگەڕێین. هەوڵدانی هایدیگەر بۆ هێنانە دەرەوەی ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی لەناوەوەی خۆیەوە توشی ئەو کێشەیەمان دەکات، کە لەگەڵ ئایدیالیزمدا

سەرهەڵدەدات. دەردەکەوێت هایدیگەر خۆی لە دووڕەڕێزی پاراستوە و ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی لە دەرەوەدا داناوە. هەندێک جار چوونەدەرەوەکەشی بە چوونەدەرەوە لە خۆوە بەرەوخۆ و یان لەنێو کەسانی دیکەدا داناوە.

بەڵام دژوارە ئەم دوو ڕاڤەکردنە هاوتەراز بکەین. ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی لە دەرچوونەکەشدا تەنیایە. لێرەدا چەند خاڵیکی نوێ لە تێگەیشتنەکەمان لە هایدیگەر وەدەست دەهێنین: ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی بە تەنیا دەمێنیتەوە چونکە بوونی کەسانی دیکە هەڵکەوتە و ڕاستییەکیشە وازلێنەهێناو. ئێمە ڕووبەڕووی کەسانی دیکە دەبینەوە و لەپێکهێنانی بوونی ئەواندا بەشداری ناکەین. ئەگەر ئەو ڕاستییە پێویستییەکی ئۆنتۆلۆجییانەش بێت هێشتا نابێت بە ئەگەری ئەزمونەکانمان. ئەگەر بوونی کەسانی دیکە پێویستی بێت، ئەوا پێویستییەکی هەڵکەوتووە، وەکو ئەو فاکتۆرە پێویستانەیە بەسەر کۆجیتۆدا سەپێنراون. ئەگەر بوونی کەسانی دیکە بە ئێمە درابێت، ئەوا ڕاستەوخۆ لە ڕێگەی هەستکردن بەو بوونەوە دەناسرێت و بەو شێوەیەی کۆجیتۆ هەموو فاکتۆرەکانی دەخاتە نێو بیرکردنەوەوە فاکتۆری بەرەنگاریش خۆی قووتدەکاتەوە.

ئەم توێژینەوە درێژە بیهودە نییە، ئەگەر ئێمە بتوانین بارودۆخی پێویست بۆ بیردۆزەیەک لەسەر بوونی کەسانی دیکە دابمەزرێنین. یەکەم، بیردۆزەیەک بەمجۆرە بەڵگەمان بۆ سەلماندنی بوونی کەسانی دیکە ناداتێ و لەخۆگەرایەتیش چاکتر نابێت. ڕەتدانەوەی خۆگەرایەتی مەحاڵە چونکە هیچ کەسێک بەتەواوی خۆگەر نییە. بوونی کەسانی دیکە بەردەوام لەنێو گوماندایە، بەڵای کەمەوە بە وشە ئەمە دەردەبڕێت. من دەتوانم بنوسم (گومان لە بوونم دەکەم.) بەکورتییەکەی، بوونی کەسانی دیکە ئەگەر نییە. ئەگەرەکان پەیوەندییان بە بابەتەکانی نێو ئەزمونمانەوە هەیە، کە کاردەکەنە سەر شتەکانی دیکە. ئەگەرەکان دەکەونە سەر سەلماندن و نەسەلماندنی بوونیان. مادام کەسانی دیکە لە دەرەوەی ئەزمونی منداں، ئەگەری ئەو بوونە، وەکو (خۆ)یەکی دیکە نە دەسەلمێنرێت نە بوونیشی ڕەتدەدرێتەوە و ناپێورێت. کەوابوو، بوونی ئەگەرایەتی خۆی وندەکات و دەبێت بە بیرۆکەیەکی نێو ئەندێشە. بەهەمانشێوە، میم لالاند دەڵێت، ڕاستی و ناڕاستی بیرۆکەی بوونی مرۆڤ لەسەر مەریخ ناسەلمێنرێت چونکە هیچ بیردۆزەیەکی زانستیمان بەدەستەوە نییە ئەم گریمانەیەی پێتاقیبکەینەوە. ئەگەر کەسانی دیکە ڕاستەوخۆ بۆ من ئامادە نەبن، بوونی ئەوانیش وەکو بوونی من ئاشکرا نەبێت، هەموو بیرۆکەکانم لەبارەی ئەوانەوە بێ واتا دەردەکەون. ئەگەر هیچ بیرۆکەیەکم نەبێت ئەوا من دان بە بوونیدا دەنێم. بیردۆزە لەسەر بوونی کەسانی دیکە، دەبێت پرسیار لە من لەناو بوونی منداں بکات؛ پێویستە واتای ئەو سەلماندنە ڕوونبکاتەوە و زەمینەی دڵنیایی بدۆزێتەوە. دێکارت نەیتوانیوە بوونی کەسانی دیکە بسەلمێنێت.

لەڕاســـتیدا، من هەمیشە زانیومە من هەم، هەرگیز وازم لە کۆجیتۆ نەهێناوە. هەروەها، خۆدوورخستنەوەم لە خۆگەرایەتی ئەوە دەگەیەنێت، کە من هەمیشـــە هەســـتم بە بوونی کەســـانی دیکە کردووە. ئەم هەستکردنە تێگەشتنێکی (پێش- ئۆنتۆلۆجییانە)یـــە، کە چاکتر لە هەموو بیردۆزەکان بوونی من و کەســـانی دیکە نیشـــاندەدات. ئەگەر بوونی کەسانی دیکە چەمکێکی بێ ناوەڕۆک و بیرۆکەیەکی ئەندێشـــەیی نەبێت لەبەرئەوەیە، کـــە کۆجیتۆیەک هەیە بایەخ بەو بوونە دەدات. ئێمەش پێویستە باســـی ئەم کۆجیتۆیە بکەین، خەســـڵەت و بوار و یاســـاکانی ڕوونبکەینەوە.

دووەم، لەلایەکی دیکەوە، سەرنەکەوتنی هیگڵ دەریدەخات، کە کۆجیتۆکەی دێکارت تەنیا ســـەرەتایە بۆ گەشتەکەمان. کۆجیتۆ بوونی ئێمە و کەسانی دیکە لەسەر فاکتۆرێکی پێویست ڕادەگرێت.

پاش وردبوونەوە و ســـەرنجدانێکی دیکە، کۆجیتۆ مـــن فرێدەداتە دەرەوە و لەبەردەم کەســـانی دیکـــە دامدەنێت. بەوجۆرەیە، کە مـــن فرێدەداتە نێو بوون- لەنێو-خۆوە. ئەمەش لە ڕێگەی ناســـینەوەی بونیادێکی لەپێشـــتر بۆ بوونم نییە تاکو ببێت بە بوونیاد بۆ بوونی کەســـانی دیکە. بەڵکو، وەکو شتێکی کۆنکرێتی و هەندەکی و لەگومان بەدەر بە دەرخستنی بوونی کەســـانی دیکەیە. دەبێت داوا لە بوون-بۆ-خۆ بکەین بوون-بۆ-ئەوان بخاتە ڕوو. پێویستە لە ناخمدا ئەو ڕاستییە بناسم، کە کەسانی دیکە نەک تەنیا هەن بەڵکو ئەوانیش من نین.

ســـێیەم، نابێت کۆجیتۆ کەسانی دیکە، وەکو بابەت بۆ ئێمە دەربخات. بابەت بەوە دادەنرێت، کە گونجاوە. ئەگەر کەسانی دیکە بۆ من بابەت بن ئەوا دەبن بە شتێکی گونجاو. بەڵام گونجاندن لەسەر بیرۆکەکانی ئێمە بۆ شتە هەڵکەوتوەکانە. بوونی کەسانی دیکە بیرۆکە، ســـیستەمی بیرۆکەکان یان یەکێتییەکی پێویستی بیرۆکەکان نییە. لەبەر ئەمـــە نابن بە گونجاو یان بابەت. کەوابوو، ئەگەر بوونی کەسانی دیکە بوونێک بێت بۆ ئێمە ئەوا نە دەبێت بە پێکهاتەی زانینمان لەبارەی جیهانـــەوە نە زانیـــن لەبارەی خودی خۆمانەوە. بەڵکو بـــەو شتە دەردەکەوێت، کـــە ئـــارەزووی لە بوونمانە، نەک ئەو شتەی لەپێشـــتر لـــە پێکهێنانی بوونمان بەشـــداری دەکات چونکە بەشـــداری کردنەکەی (ئۆنتیـــک)ە و ئەزمونگەرانەیە و لەسەر بارودۆخەکان ڕادەوەستێت.

چوارەم، ئەگەر ئێمە پەیڕەوی دێکارت بکەین. بەو شێوەیەی باســـی (خوا)ی کردوە، ئێمەش لە بوونی کەسانی دیکە بدوێین و بیر لەو بەڵگەیە بکەینەوە، کە پەیوەندی بە تەواوکۆیی ئەو بوونەوە هەیە، ئەوا ناچاردەبین جۆرە ڕەتدانەوەیەک لـــە بوونی ئەواندا باســـنەکەین، کـــە بەڕەتدانـــەوەی دەرەکـــی ناوزەدمانکرد.

بەگوێرەی کۆجیتۆکەمان کەســـانی دیکە من نین. ئـــەم ڕەتدانەوەیە بە دووجۆر لێکدەدرێتەوە:

ڕەتدانەوەیەکـــی ڕووت و دەرەکییە و بوونی کەســـانی دیکە و من، وەکو دوو جەوهەر لەیەکدی جیادەکاتەوە. لەم حاڵەتەدا ئێمە ناتوانین لە بوونی کەســـانی دیکە تێبگەیـــن؛ یان ڕەتدانەوەکە ناوەکییە. ئەمەش تێهەڵکێشـــکردنی ناوەوەی هەردوو لایەنەکە دیاریدەکـــات. هەریەکێک لە لایەنەکان خۆی لەگەڵ ڕەتدانەوەی لایەنەکەی دیکە پێکدەهێنێت.

ئەم پەیوەندییە، کەوابوو، بەرانبەروەستان و ناوەکییە. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت، کە زۆری ئەوان کەڵەکەکردن نییە و هەموگەرایەتییە (لەم ڕووەوە هیگڵ دروست بۆ کێشـــەکە چووە). هەر تاکێک لەنێو تاکێکی دیکەدا خۆی دەبینێت. هەمانکات هەموگەرایەتییەکە ڕێگە بە ئێمە نادات تێڕوانینێکی هەموگەرانەمان هەبێت.

ئێمـــە باســـمانکرد هیـــچ چەمکێکـــی ڕووتکـــراوەی ئاگامەندی لـــە ئاکامی بەراوردکردنی بوونمـ بۆـ خۆم و بوونم وەکو بابەت بۆ کەســـانی دیکە دروستنابێت. ئەم هەموگەرایەتییە، وەکـــو بوونـ بۆـ خۆ هەموگەرایەتییەکی ناهەموو چونکە بوونـ بۆـ ئەوان ڕەتدانەوەیەکی ڕادیکاڵانەی بوونی ئەوانە، هەموگەرایەتی لە بوونی ئەواندا کارێکی مەحاڵە. لەبەر ڕۆشنایی ئەم ڕونکردنانەوە ڕەخنە لە پرسیارکردن سەبارەت بوونی کەسانی دیکە دەگرین.

دال . تەماشاکردن

ئەو ژنەی بەرەو ڕووی من دێت، ئەو پیاوەی لە شەقامەکە دەپەڕێتەوە، دەنگی سواڵکەرەکەی ژێر پەنجەرەی ژوورەکە بۆ من بابەتن و گومانیان لێناکەم. کەوابوو، ڕاستە بڵێین یەکێک لە شێوەی بوونی کەسانی دیکە دەبێت بە بابەت. ئەوەشمان زانی، کە ئەگەر ئەم پەیوەندییەی بە بابەت بوونە لەنێوان من و کەســـانی دیکەدا بنەڕەتی بێت، ئەوا بوونی کەســـانی دیکـــە دبێت بە شتێکی درکپێکراو؛ هەروەها گونجاویـــش لەوێدا، کە دەزانم دەنگی پیاوەکە گۆرانییەک نییە لە گرامەفۆنێکەوە بێتە دەرێ. ئەو پیاوەی دەیبینم لە شەقامەکە دەپەڕێتەوە ڕۆبۆت نییە و مرۆڤێکی ڕاســـتەقینەیە. ئەم درککردنەم بوونی کەسانی دیکە وەکو ئامادەبوونی کەسەکان دەردەخات. ئەگەر کەســـانی دیکە بابەتێکی گونجاو بێت نەک بابەتی نێو خەون، ئەوا بە بابەت بوونی ئەوان پێویستە ئاماژە بۆ تەنیاییەک لەودیو دەستەڵاتی منەوە نەکات؛ بەڵکو ئاماژە بۆ لایەنێکی کەســـانی دیکە بکات، کە بەگوێرەی زانینەکەم لەبارەی ئەوانەوە خۆیان نیشان دەدەن. بیردۆزە کلاسیکییەکان لەوێدا دروست بۆ کێشەکە چوون، کە دەڵێن هەموو مرۆڤێکی هەستپێکراو ئاماژە بۆ شتێک دەکات و

ئەو شتەش دەبێت بە بناخەی گونجاندنەکە. نا دروستی بیردۆزەکان لەوێدایە، کە لـــەو باوەڕەدان لەودیو ئاماژەکردنەکەوە ئاگامەندییەکی جیاواز، وەکو تۆمینەکەی کانـــت ئەو شتە دەدۆزێتەوە. ئەم ئاگامەندییە هەبێت یان نەبێت ئەو دەموچاوەی مـــن دەیبینم ئاماژەی بۆ ناکات؛ دەموچاوەکە ئـــەو ئاگامەندییە نییە، کە دەبێت بە ڕاســـتی گونجاندنی بابەتە هەســـتپێکراوەکە. ئاماژەکردنەکە بۆ ئامادەبوونی کەســـانی دیکە، دوو شت پێکەوە ڕادەوەســـتێنێت ئەویش (پێکەوەبوونە لەگەڵ کەسانی دیکەدا). ئەمە لەو حاڵەتەشدا سەرهەڵدەدات ئەگەر بوونی کەسانی دیکە لەودیو زانینی منەوە بەتەواوی خۆی دەرنەخات و لە فۆرمێکدا بێت، کە نەتوانین باسی بکەین. واتە، کێشەی بوونی کەسانی دیکە بەگشتی و بە جۆرێک مامەڵەی لەگەڵدا کراوە، کە پەیوەندییە بنەڕەتییەکەی کەسانی دیکە دیاریدەکات بوون بە بابەتکردنی کەسانی دیکەیە؛ کەسانی دیکە ڕاستەوخۆ یان نا ڕاستەوخۆ هاتونەتە نێو هەستکردنمانەوە.

بەڵام لەبەر ئەوەی هەســـتکردن بە ســـروشت ئامادە بۆ شتێک لە دەرەوەی خۆیـــدا دەکات، زنجیرەی نەبڕاوەی یەکجۆر دیـــاردە و بابەتێکیش نادۆزێتەوە لە دەرەوەی دەستەڵاتی منداد انرابێت، ئەوا ناوەڕۆکی هەستکردن لە ئامادەکردنی بۆ پەیوەندییەکەی نێوان من و کەسانی دیکەدایە. لەم پەیوەندییەدا بوونی کەسانی دیکە ڕاســـتەوخۆ بە من دراوە و بە پەیوەندیەکەی لەگەڵ مندا گرێدراوە. ئەمەش بوون-بۆ-ئەوانە و پەیوەندییەکی بنەڕەتییە. لەســـەرو ئەمەشەوە، ئاماژەکردنەکە ئەزمونێکی سۆفیگەرانە نیی. لەنێوان ژیانی ڕۆژانەدایە، کە کەسانی دیکەی تیادا بـــۆ ئێمە دەردەکەون. بوونی گونجاوی ئەوان لەنێو ژیانی ڕۆژانەی ئێمەدایە. ئەم کێشەیەش بەکورتییەکەی بەمجۆرەیە: لە ژیانی ڕۆژانەدا پەیوەندییەکی بنەڕەتیمان بە کەســـانی دیکەوە هەیە، کە دەتوانین بەردەوام پەنجەیان بۆ ڕاکێشـــین و لە دەرەوەی شتـــە نەزانراوە ئایینیەکاندا دەدۆزرێنەوە. بۆ ئەوەی لەم خاڵە تێبگەین پرســـیاری زۆرتر لەبارەی دەرکەوتنی کەســـانی دیکە لەنێو هەســـتکردنەکانمدا دەکەم؛ مادام ئاماژەکردنەکە بە پەیوەندی بنەڕەتییەوە بەستراوە، ئەوا پێویستە پەیوەندییەکە بتوانێت ئەوەی دەمانەوێت بیناسین بۆ ئێمەی ئامادەبکات.

من لە باخی گشـــتیم. لە نزیک مـــن چیمەنێک و لە قەراخ چیمەنەکەش چەند کورســـییەک دانراون. پیاوێک بە لای کورســـییەکاندا تێدەپەڕێت. من ئەو پیاوە دەبینم؛ وەکو بابەتێک و هەمانکات دەیناســـم. ئایا ئەمە ئاماژە بۆ چی دەکات؟ گوتەکەم، ئەو بابەتە پیـــاوە، چ واتایەکی هەیە؟ ئەگەر ئەو بە بووکەشوشەیەک دابنێم، ئەوا پێویستە بەو کاتیگۆریانە باســـی بکەم، کە بۆ بابەتەکانی نێو شوێن و کـــات بەکاریان دەهێنم و دەڵێم نزیک کورســـییەکانە و دوو یارد و بیست ئینچ

لە چیمەنەکەوە دوورە و قورسایشی خستۆتە سەر زەوی و ...هتد. پەیوەندی بە بابەتەکانی دیکەوە زیادەیــە؛ واتە دەتوانم لەوێدا لایبەرم بەبێ ئەوەی لابردنەکە کاربکاتە سەر شتەکانی دیکە و بیانگۆڕێت. پەیوەندییەکی نوێ لە ڕێگەی ئەوەوە لەنێــو جیهاندا ڕووندادات. ناســینی ئەویش، وەکو پیاو نــەک بابەت، لەلایەکی دیکەوە، پەیوەندییە زیادەکە لەنێوان ئەو و کورســییەکاندا ئاشکرا ناکات. هەموو شتەکان بەبێ دیاریکردنی دووری لەنێوانیاندا و لەنێو جیهانی منداڵ لە چواردەوری خۆی کۆدەکاتەوە. بەدڵنیاییەوە، دووری چیمەنەکە وەکو خۆی دەمێنێتەوە، بەڵام چیمەنەکە دەبێت بە شتێک بــۆ ئەو. ئەمەش پەیوەندییەکە، دووری چیمەنەکە لــە ئەوەوە، ڕەتدەکات و لەهەمانکاتدا دەشیهێڵێتەوە. ئێمە لێرەدا مامەڵە لەگەڵ پەیوەندییەکدا دەکەین، کە دابەش ناکرێت، ڕاستەوخۆ دراوە، لە ناوەوەدایە و لە شوێنێکدایە، کە شوێنی من نییە.

لێرەدا لە جێگەی کۆکردنەوەی شتەکان لە چواردەوری خۆمدا شتێک دەدۆزمەوە، کە لەدەســت من ڕادەکات. بێگومان ئــەم پەیوەندییەی دابەش ناکرێت و دووری هەڵناگرێت ئەوە نییە من دەمەوێت. **یەکەم**، پەیوەندییەکە بە مرۆڤ و شتەکانەوە بەستراوە. لەسەرو ئەمەشەوە هێشتا بابەتی زانینە؛ دەتوانم باسیبکەم، بۆ نموونە، دەڵێم، ئەو پیاوە چیمەنەکە دەبینێت یان هەرچەندە نوسراوە بەسەر چیمەنەکەدا مەڕۆ ئەو خەریکە بچێتە ســەرچیمەنەکە. دواجاریش، بە گونجاوی دەمێنێتەوە: یەکەم، لەوێدا، کە ئەو بابەتە دەشێ پیاو بێت، شتێکی گونجاوە. دووەم، لەسەرو ئەو ڕاســتییەشەوە، کە پیاوە، بینینی چیمەنەکە لەلایەن ئەوەوە، لەو کاتەدا من تەماشای دەکــەم، گونجاوە. لەوانەشە ئەو کاتــەی دەڕوانێتە چیمەنەکە بیر لە شتێکی دیکە بکاتەوە؛ یان نابینا بێت.

لەگــەڵ ئەمەشــدا، ئەم پەیوەندییە نوێیەی کەســەکە، وەکــو بابەت لەگەڵ چیمەنەکەدا، خەســڵەتێکی تایبەتی هەیە؛ ڕاســتەوخۆ (هەموو)ی بە من دراوە. بابەتێکــە من لــەو جیهانەدا دەیناســم. (لە ڕاســتیدا پەیوەندییەکی دەرەکییە و لەوەدەچێــت، کە دەریدەبــڕم و دەڵێم؛ پیرۆ ڕوانییە کــات ژمێرەکە، ژین لە پەنجەرەکەوە تەماشای دەرەوەی کرد...هتد). لەهەمانکاتیشــدا لە من ڕادەکات. ئــەو مرۆڤەی بووە بەبابــەت و پەیوەندییەکی بنەڕەتی لەگــەڵ منداڵ هەیە و لە پەیوەندییەکەیدا ڕوو لە من دەکات، لەژێر دەستی من دەردەچێت. من ناتوانم خۆم لە ناوەڕاستی پەیوەندییەکەدا دابنێم. دووری نێوان بابەتەکانی نێو جیهانم وندەبن. من هەست بە ونبوونەکەیان ناکەم؛ بەڵکو لە نێو پەیوەندییەکەدا دەردەکەوێت و دەبێت بە بەستێنی شتەکان. بەستێنێک، کە لە من ڕادەکات و لە دەرەوەی بوونی شتەکانیشەوە بەســەر شتەکاندا سەپێنراوە. لەم ڕووەوە لەناوچوونی بابەتەکانی ژیانم پەیوەندی بە سەرهەڵدانی کەسانی دیکە لەنێو جیهانەکەمدا هەیە.

کەســـانی دیکە هەڵهاتنی بەردەوامی شتەکانە بەرەو ئاکامێک، کە من دوور لە خـــۆم بە بابەتی دادەنێم. ئەو چەند لـــە دوورەوە خۆی کۆبکاتەوە ئەوەندەش لە دەســـت من ڕادەکات. لەناوچوونەکەش بەگوێرەی پلەکانی لە زیادبووندایە؛ ئەگەر پەیوەندی نێوان ئەو کەسە و چیمەنەکە دووری نەبێت و دووری دروستبکات، ئەوا پەیوەندییەکی پێویستیش لەنێوان کەســـەکە و پەیکەری ناوەڕاستی چیمەنەکە و درەختەکانی ئەملاوئەولای ڕێگاکەش سەرهەڵدەدات. شوێن لە هەموو لایەکەوە لە چوارەوری ئەو کەســـەدا کۆدەبێتەوە. ئـــەو شوێنە لەگەڵ شوێنی مندا پەیدابوە. جۆرە کۆبوونەوەیەک هەیە، کە منیش تیایدا بەشداری دەکەم و لە منیش ڕادەکات. کۆبوونەوەکە لێرەدا ناوەستێت. چیمەنەکەش ئەو گیا سەوزەیە خۆی بۆ کەسەکە دەردەخات و دەبێت بە بابەت بۆ ئەو. گیا سەوزەکە بەو شێوەیەی خۆی نیشانی ئەو دەدات لە دەســـت من ڕادەکات. من پەیوەندی کەســـەکە و گیاکە بە دەرەکی دەبینم، بەڵام ئەو سەوزاییەی کەسەکە هەستیپێدەکات من نایبینم. لێرەدا، کتوپر بابەتێـــک دێتە پێش، کە لـــە جیهانی من دزراوە. شتەکـــان وەکو خۆیانن و بۆ مـــن هەن، بـــەڵام بە نهێنی ڕادەکـــەن و دەبن بە بابەتێکی نـــوێ. دەرکەوتنی کەســـانی دیکە لەنێو جیهاندا جیهان بەرەو پەرشوبڵاوی دەبات. ئەو سەنترالێیەتە لەناودەبات، کە من دامهێناوە.

هێشـــتا کەســـانی دیکە بۆ من بابەتن و پەیوەندییان بە دووڕییەکانی منەوە هەیـــە: پیاوەکە لەوێیە، بیست هەنگاو لە منەوە دوورە، ئێستا پشـــتم تێدەکات. دوو یـــارد و بیست ئینچ لە چیمەنەکەوە و شـــەش یارد لە پەیکەرەکەوە دوورە. هەڵوەشاندنەوەی جیهانی من لەنێو ســـنورەکانی ئـــەو جیهانەدا ڕوودیداوە. ئێمە لێرەدا باســـی لەناوچوونـــی جیهان بەرەو نەمان ناکەیـــن. بەڵکو لەوەدەچێت لە ناوەڕاســـتی جیهاندا چاڵێکی گەورە بەرەو ڕۆخانەی ژێرەوە هەبێت و شتەکانیش بـــەردەوام دەکەونە ناوی. جیهان و چاڵەکە و بەرەو ڕۆخانەکەش بوون بە بابەت. هەموو ئەوانە، لای من هەرچەندە بەرەو هەڵوەشاندنەوە دەچن بەشن لە بونیادی جیهـــان. لەوانەیە ســـنوری هەڵوەشاندنەوەکە تەســـکتر ببێتـــەوە. بۆ نموونە، پیاوێـــک لەوێدا پیاســـەدەکات و دەخوێنێتەوە. ئەو پیـــاوە گوێچکەی هەیە، کە نابیستێت و چاویشی هەیە، کە تەنیا پەرتووکەکە دەبینێت. پەیوەندی ئەو لەگەڵ پەرتووکەکەیـــدا، وەکو پەیوەندی نێوان پیاوەکەی نێو چیمەنەکە و گیاکە نکۆڵی لێناکرێت و هیچ ناوەندێک نەکەوتۆتە نێوانیانەوە. بەڵام ئێستا بابەتێکی تەواو بۆ من خۆی دەردەخات. لە ناوەڕاستی جیهاندا بەو شێوەیەی (بەردێکی سارد) هەیە یان (بارانێکی چاک) دەبارێت، دەتوانم بڵێم، (پیاوەکەی دەخوێنێتەوە). هەموویەکی داخراوم لا ئاشکرا دەبێت، کە خوێندنەوە تیایدا دەبێت بە خەسڵەتێکی سەرەکی و لە ئاســـتی شتەکانی دیکەشدا ئەو کەسە کوێر و کەڕە. خەسڵەتی (پیاوەکەی

دەخوێنێتەوە) پەیوەندی نێوان ئەو کەســـە و پەرتووکەکە دەردەخات و درزێکی بچوکیش دەخاتە نێو جیهانی منەوە. لەنێو ئەو فۆرمە پەق و بینراوەدا ئەو خۆی دەکـــات بە بۆشاییەکی دیاریکراو. فۆرمەکە بـــە ڕواڵەت گەورەیە، بەڵام واتاکەی لەنێو جیهانی مندا بیست هەنگاو دوور لە منەوە لەنێو ئەو تەنەدا سەرهەڵدەدات و دەیەوێت ڕابکات.

هیچ لەوانە ئێمە بەو قۆناخە ناگەیەنن، کە کەســـانی دیکە تیایدا بابەت نەبن. ئەوپـــەڕی دەتوانیـــن ئەو بابەتە بە جیـــاواز و تایبەتمەند دابنێین، کە هوســـرڵ چەمکی (ئامادەنەنوونی) بۆ داناوە، بەبێ ئەوەی بزانێت ئامادە نەبوونی کەســـانی دیکـــە لەســـەر ئامادەنەبوونی ئاگامەندی لەنێو ئەو لەشـــەی من دەیبینم پێناس ناکرێت و پەیوەندی بە ئامادەنەبوونی ئەو جیهانەوە هەیە من هەســـتی پێدەکەم؛ ئامادەنەبوونێکـــە من لەنێو جیهاندا دەیدۆزمەوە. لەم حالەتەدا (کەســـانی دیکە) بابەتـــن لەنێـــو جیهانـــدا، بابەتێک، کە جیهان پێناســـەی بـــۆ دادەنێت. بەڵام پەیوەندییەکـــەی نێوان من و ئامادەنەبوون و ڕاکردنەکە شتێکی گونجاوە. ئەگەر ئەوە بێت پێناسەی بابەتبوونی کەسانی دیکەمان بۆ بکات ئەوا دەتوانین بپرسین چۆن ئاماژە بۆ ئامادەبوونی کەسانی دیکە دەکات؟ لێرەدا وەڵامی پرسیارەکە بەم جۆرەیە: ئەگەر پێناســـەکردنی کەسانی دیکە وەکو بابەت لەسەر بەستنەوەی بەو جیهانـــەوە بێت، کە من و ئەوان دەیبینین، ئەوا پەیوەندییە بنەڕەتییەکەم لەگەڵ کەســـانی دیکەدا، وەکو خۆ لەســـەر ئەو خاڵە ڕادەوەستێت، کە ئەوان تەوانایان هەیە من ببینن. لە ڕێگەی ئەو زانینەوە، کە من دەبم بە بابەت بۆ کەسانی دیکە ئامادەبوونـــی ئەوان، وەکو خۆ دەدۆزمەوە. بەو جۆرەی کەســـانی دیکە دەبن بە بابـــەت بۆ (خۆ)ی من، منیش دەبم بە بابەت بۆ (خـــۆ)ی ئەوان. ئەمەش لەوێوە هەڵنەقوڵاوە، کە جیهانی من بووە بە بابەتی بابەتبوونی ئەوان. من نابم بە بابەت بـــۆ بابەتێکی دیکە. وەرگێڕانی ڕادیکاڵانەی کەســـانی دیکە، ئەگەر بمانەوێت لە بابەتگەری ڕزگاییبکەین، پێویستە. کەوابـــوو، ناتوانم تەماشاکردنەکەی ئەوان بۆ من بە ئەگەری خۆدەرخستنی بابەتێک دابنێم. هەروەها، کەســـەکە بە یەک چاو تەماشای من و چیمەنەکە ناکات. بە بابەتبوونی منیش بەشێک نییە لە بابەتبوونی جیهان. من ئەوەم جیهانی دەرخستوە. کەسێکم، کە نابم بە بات بۆ خۆی.

کەوابوو، ئەو پەیوەندییەی بە (کەســـێکی دیکـــە بینیویەتی) ناودەبەم لەگەڵ بوونی کەسانی دیکەدا، وەکو بابەت پەیدا نابێت و لەگەڵ بوونی منیش، وەکو خۆ نییە. بەپێچەوانەوە، ئەگەر بوونی کەســـانی دیکە، وەکو بابەت واتایەکی هەبێت ئەوە لە ئاکامـــی وەرگێڕانی ئەوان و هەڵبەســـتنی پەیوەندییەکی بنەڕەتییدایە. هەستکردنم بە بوونی ئەو کەسە لەنێو جیهاندا لەسەر ئەوە ڕادەوەستێت، کە ئەو من دەبینێت. ئەوەی لێرەدا ڕوویداوە جێگرتنی بابەتێکە من بەو خۆیە دەیبینم،

که من دەبینێت. ڕاستی (کەسێک تۆببینێت) لەسەر (تۆ کەسێک ببینیت) ڕاوەستاوە.

چەمکی کەسانی دیکە ئاماژە بۆ دووڕەهەڕێزی و تاکڕەوی شتێک لەودیو ئاگامەندییەوە ناکات، کە نەتوانم بیری لێبکەمەوە. بوونی ئەو کەسە لەپەیوەندییەکەیدا بەمن و جیهانەوە پێناس دەکرێت. ئەو کەسە بابەتێکە لەجیهاندا، کە بڕیار لەسەر ئاڵوگۆڕە ناوەکییەکانی جیهان دەدات.

ئەو خوێن لێچونێکی ناوەوەیە. ئەو (خۆ)یە یە لە ئەزمونی بەرەو بابەتکردنی بوونی خۆم دەردەکەوێت.

بەڵام پەیوەندی بنەڕەتیم لەگەڵ کەسانی دیکەدا تەنیا ئامادەنەبوونی ڕاستی نییە؛ پەیوەندییەکی کۆنکریتی ژیانی ڕۆژانەشە. لە هەریەکێک لە ئەزمونەکانی ڕۆژانەمدا کەسانی دیکە تەماشای من دەکەن. بۆ ئێمە ئاسانە لەسەر ئەزمونە کۆنکریتییەکان باسی پەیوەندییەکە بکەین. ئەگەر کەسانی دیکە لە بنەڕەتەوە ئەوانە بن تەماشای من دەکەن، پێویستە بتوانین واتای تەماشاکردنەکە لێکبدەینەوە.

هەموو تەماشاکردنێک، کە بەرەوڕووی من دێت لەنێو هەستکردندا فۆرمێکی هەستەکییە، بەپێچەوانەی ئەوەی چاوەڕوان دەکرێت، بە هیچ فۆرمێکی دیاریکراوەوە نەبەستراوە. هەڵبەتە ئەوەی تەماشاکردنەکە بەرجەستە دەکات دوو چاون، کە ڕوو لە من دەکەن. تەماشاکردنیش لەو حاڵەتانەدا ڕوودەدات کاتێک لقی درەختەکان دەلەرێنەوە، دەنگی پێ دێت، دەرگاکە دەکرێتەوە یان پەردەکە دەجوڵێت. لە کاتی هێرش بردندا ئەوان بەڕاکشاوی لەسەر سنگ دەجوڵێن خۆیان لە دوو چاو ناشارنەوە. ئەوان دەیانەوێت خۆیان لە خانوە سپیەکەی سەرگردەکە، کە بەرانبەریانە حەشاربدەن. دەگونجێت کەسێک خۆی لەنێو دارەکاندا شاردبێتەوە و بە دزییەوە تەماشام بکات. بەڵام ئەم گونجاندنە ئێمە ڕاناگرێت؛ من لەدواییدا باسی ئەم خاڵە دەکەم. ئەوەی گرنگە پێناسکردنی تەماشاکردنە. ئێستا ناوداڕەکان، خانوی سەرگردەکە تەماشاکردن نین؛ ئەوان تەنیا نوێنەرایەتی چاو دەکەن. لە یەکەم جاریشدا چاو، وەکو ئامێرێکی هەستکردن بۆ بینین نابینرێت، بەڵکو بە پشتگری تەماشاکردن دادەنرێت. چاوەکان ئاماژە بۆ چاوی ڕاستەقینەی ئەو کەسە ناکەن لە پشت پەردەکەوە یان لەودیو پەنجەرەی خانوەکەوە دانیشتوە. ئەوان چاون. هەمانکات، تەماشاکردنیش تەنیا خەسڵەت و فۆرمی گشتی بابەتەکە و پەیوەندییەکە نییە. هەستکردنی من بە تەماشاکردنەکە لەسەر ڕوخاندنی چاوەکانە، کە دەڕوانن من. ئەگەر هەست بە تەماشاکردنەکە بکەم چاوەکان نابینم؛ چاوەکان لەوێدا هەن، لەنێو هەستکردنمدا دەمێننەوە، بەڵام بەکاریان ناهێنم. ئەوان بوون بە دوو شتی بێ لایەن؛ لە دەرەوەی کایەکەدان و بەستنەوەیان پچڕاوە.

ئەمەش لەو کەمکردنەوە فینۆمینۆلۆجییە دەچێت هوسرڵ باسیکردوە. ئەو کاتەی چاوەکان تەماشای تۆ دەکەن، تۆ جوانی و ناشرینییان نابینیت و باسی ڕەنگەکانیان ناکەیت. تەماشاکردنەکە چاوەکان دەشارنەوە، ئەم بۆچوونە ئەندێشاوییەش لەسەر ئەو فاکتۆرە ڕادەوەستێت، کە چاوەکان، وەکو بابەتی هەستکردنم لەنێو دووربیەکەی نێوان من و ئەوانەدا دەمێننەوە (من لەبەردەم چاوەکانەدا بەبێ دووری ئامادەم، بەڵام چاوەکان لەو شوێنەوە دوورن، کە منی تێدام.) تەماشاکردن دووربیەکە لەناوەبات و هەمانکات منیش لە شوێنی خۆمدا ڕادەگرێت. لێرەدا لێکچونێک لەنێوان تەماشاکردن و بابەتی ئەندێشەدا هەیە، کە لە شوێنێکی دیکەدا باسمکردوە. ئێمە ناتوانین لە یەک کاتدا هەست بە بوونی [بابەتێکی دەرەکی] بکەین و لەنێو ئەندێشەماندا بین. لە یەک کاتدا یەکێک لەم کارانە هەڵدەسوڕێنین. من دەمەوێت بڵێم: ئێمە ناتوانین هەست بە جیهان بکەین و هەمانکاتیش ئاگامان لەو تەماشاکردنە بێت ڕووی لە ئێمە کردوە. یەکێک لەم دووانە لە یەک کاتدا ڕووەدات چونکە هەستکردن تەماشاکردنە. ئاگاییش لە تەماشاکردن هەستکردن بە تەماشاکردن، وەکو بابەت لەنێو جیهاندا نییە (مەگەر تەماشاکردنەکە ڕووی لە ئێمە نەکردبێت)؛ بەڵکو ئاگاییە لەو بابەتەی تەماشاکراوە. ئەو تەماشایەی چاوەکان دەری دەبڕن، گرنگ نییە چ جۆرە چاوێک بن، ئاماژە بۆ بوونی دەکەن. ئەوەی ڕاستەوخۆ لەگەڵ جولانی لقی درەختەکەدا هەستی پێدەکەم بوونی کەسێکی دیکە نییە؛ بەڵکو ئەوەیە کە بوونی من ناسکە و بە ئاسانی زیانی لێدەکەوێت؛ لەشم ئازاری پێدەگات؛ من لەشوێنێکدام، کە ناتوانم تیایدا بەرگری لە خۆم بکەم. بەکورتییەکەی، من بینراوم. کەوابوو، تەماشاکردن ئەو ناوەندەیە لە منەوە ئاماژە بۆ بوونی من دەکات. ئایا خەسڵەتی ئەم ناوەندە چییە؟ (من بینراوم) چ واتایەک دەبەخشێت؟

بە بڵێین غیرە و حەزی خوتێهەڵقورتان و خراپی هانم دەدەن گوێ بە دەرگا داخراوەکەوە بنێم و لە کونی کلیلەکەشەوە تەماشای نێو ژوورەکە بکەم. من تەنیام و بیر لە بوونی خۆم ناکەمەوە. ئەمە ئەو واتایە دەبەخشێت، کە (خۆ)م نەبووە بە بابەتی ئاگامەندیم و کردەوەکانمی بۆ ناگەڕێنمەوە. کردەوەکانم نەزانراون. من ئاگامەندییەکی ڕووتی شتەکانم و لەنێو خولەی نێو (خۆ)دام و ئەگەرەکانم دەسەلمێنم. ئەو واتایەش دەبەخشێت، کە لەودیو دەرگاکەوە دیمەنێک هەیە دەبێ ببینرێت و گفتوگۆیەکیش دەبێ ببیسترێت. دەرگاکە و کونی کلیلەکە لە یەک کاتدا ئامێر و کۆسپن بۆ من؛ دەبێت بە نیگەرانییەوە مامەڵەیان لەگەڵدا بکرێت؛ لە کونی کلیلەکەوە نزیک و کەم دەڕوانمە ئەو دیوەوە. لەم ساتەدا ئەوە دەکەم، کە پێویستە بکرێت. هیچ تێڕوانینێکی بەرز کردەوەکەم ناسەلمینێت و حوکمی بەسەردا نادات. ئاگامەندیم بە کردەوەکانمەوە دەنوسێت و لێیان جیانابێتەوە.

تەنیا ئاکامەکەش حوکم بەسەر کردەوەکانمدا دەدات. هەڵوێستم، بۆ نموونە، لایەنی دەرەکی نییە. هەڵوێستێکە پەیوەندییەکی ڕووتی بە ئامێرەوە (کونی کلیلەکە) تاکو کۆتایی هەیە، وەکو مەرەکەبەکە لەسەر کاغەزی وشکردنەوەکە خۆ ونکردنە لەنێو جیهاندا. ئاکامەکەش هەموو ئەم شتانە کۆدەکاتەوە و ڕێگرتنەکە دەستەلمێنێت. هیچ ڕێگرتنێک بەبێ گەیشتن بە ئاکام و لە دەرەوەی ئاکامدا نییە.

لەسەروئەمەوە، کۆکردنەوەکە پەیوەندی بە پرۆژەی ئەگەرەکانی منەوە هەیە. غیرە ئەو ئەگەرەیە، کە منم و ئەو بەئامێربوونە ئاڵۆزە بەخۆ گەیاندن بەودیو خۆی، ڕێکدەخات. بەڵام من غیرەم و هەستی پێناکەم. ئەگەر من لە جێگای غیرەکردن بیر لە غیرە بکەمەوە، ئەوا بەئامێربوونە ئاڵۆزەکەی جیهان فێرم دەکات. ئەم کۆکردنەوەیە لەنێو جیهاندا بە دوو لایەنەوە و خەسڵەتی گۆڕاوە (دیمەنێک لەودیو دەرگاکەوە هەیە و دەمەوێت ببینم چونکە من غیرە دەکەم، غیرەکردنەکەشم بێجگە لە لەو بۆچوونەی، کە دیمەنێک لەودیو دەرگاکەوە هەیە، دەبێ ببینرێت چی دیکە نییە)، بە هەڵوێست ناوزەدی دەکەین. ئەم هەڵوێستە ڕاستەوخۆ سەربەستی و لایەنی فاکتۆری بوونم دەردەخات. لەسەر ئەو بونیادە دەرەکییەی نێو جیهان لە چواردەری مندا سەربەستییەکەم دەکات بەو کارانەی سەربەستانە ئەنجام دەدرێن. لێرەدا هیچ ناچارییەک نییە چونکە سەربەستییەکەم لەسەر ئەگەرەکانم دامەزراوە و جیهانیش خۆی گونجاندوە. لەگەڵ ئەوەشدا ناتوانم بەتەواوی خۆم بەو بوونە دابنێم، کە لەنێو هەڵوێستیدایە؛ یەکەم چونکە من ئەو ئاگامەندییە نیم ڕووی لە دەرەوە کردبێت. دووەمیش، من نەبوونی بوونی خۆمم. لەم ڕووەوە، لەبەر ئەوەی من ئەوەم، کە نیم و ئەوەش نیم، کە هەم تەنانەت ناتوانم خۆشم بەو بوونە دابنێم، کە گوێی بە دەرگاکەوە ناوە. لەمجۆرە پێناسەکردنە بۆ بوونم ڕادەکەم. لەوێدا، وەکو بینیمان بناخەی بڕوای خراپ دەدۆزرێتەوە. کەوابوو، نەک بە تەنیا ناتوانم خۆم بناسم بەڵکو بوونیشم ڕادەکات هەرچەندە من هێشتا ڕاکردوویەکم لە بوونی خۆم و نەبوونێکی ڕەهام. بێجگە لە نەبوونێکی ڕووت مەبەستەکان گەمارۆدەدات هیچ لەوێدا نییە.

لەپڕێکا گوێم لە دەنگی پێی کەسێک لەنێو ڕاڕەوەکە دەبێت. کەسێک من دەبینێ! ئەمە چ واتایەکی هەیە؟ من کتوپڕ کارکراوەتە سەر بوونم. ئەم گۆڕانە لەنێو بونیادەکەدا دێتەکایەوە-گۆڕانەکانیش بە هۆکاری تێڕامان لە کۆجیتۆدا دەناسرێت.

لەسەروهەموویانەوە، لێرەدا من بۆ ئاگامەندییەکی لە تێڕامان بەدەر هەم.

بەڵام ئەمە دەپچڕێ؛ من خۆم دەبینم چونکە کەسێک من دەبینێ. هێشتا ئەم دەربڕینە تەواو نییە، با بە وریاییەوە بڕوانینە کێشەکە.

چەنـــد بوون-بۆ-خـــۆ تەنیا بێت، دەتوانیـــن بڵێین، ئاگامەندییـــە لە تێڕامان بەدەرەکەی (خـــۆ)ی تێـــدا جێنشـــین نەبووە. (خۆ) وەکو بابـــەت دەدرێت و بۆ ئاگامەندییەکـــە تێڕامانی دەبێت. ئێستا ئاگامەنـــدی لە تێڕامان بەدەر ئاگاییە لە جیهان.

کەوابوو، (خۆ) بۆ ئاگامەندی لە تێڕامان بەدەر بابەتێکە لەنێو جیهاندا. ئەمەش ئاگامەنـــدی دەکات بە خاوەنی تێڕامان. ئـــەو ئاگامەندییەی تێڕامانی هەیە (خۆ) دەکات بە بابەت. ئاگامەندییەکی لە تێڕامان بەدەر ڕاستەوخۆ کەسەکە ناناسێت. بـــوون بە بابـــەت بۆ ئاگامەندی، وەکو ئەوە وایە کەســـێک تۆ ببینێت؛ واتە، من کتوپڕ خۆم بە ڕاکردوویی لە دەســـت خۆم دەبینم، نەک لەو ڕووەوەی من بناخە نەبوونی خۆمم، بەڵکو بناخەکەم لە دەرەوەی بوونی خۆمدا دەدۆزمەوە.

مـــن بوونێکم بۆ خۆم ئەگەر بوونم ئامازە بۆ کەســـانی دیکە بکات. پێویست ناکات ئەو ئاکامەش بسەپێنین، کە بابەتەکە کەســـانی دیکەیە و (خۆ)ش لەنێو ئاگایـــی منـــدا بونیادی دووەمە. کەســـانی دیکە، لێرەدا، بابـــەت نین و نابن بە بابەتیش. ئەم خاڵەشمان لەپێشتر ڕوونکردۆتەوە. من ڕوو لە کەسانی دیکە، بەو جۆرەی ڕوو لە بابەتێک دەکەم، ناکەم. خوشم بە بابەت دانانێم. لەڕاستیدا (خۆ) ی مـــن و بوونـــم نەبوونێکی پڕنەکـــراوە جیاینەدەکاتەوە چونکـــە من بە (هیچ) دایدەنێم و بۆ کەســـانی دیکەش هەیە. من بەو جۆرە ڕووی تێناکەم تاکو ڕۆژێک دەســـتم بکەوێت. بەپێچەوانەوە، ئەو بەردەوام لە من دوور دەکەوێتەوە و منیش نایگەمێ و نابم بە خاوەنی. بەهەرحاڵ، من هێشـــتا ئەو (خۆ)یەم ڕەتی نادەمەوە، لەبەردەم منداا (خۆ)یەکە ناینـاســـم. لەشەرمکـــردن و شانازیکردن و نموونەکانی دیکـــەدا دەیدۆزمەوە. شەرمکردن و شانازی تەماشاکردنی کەســـانی دیکە بۆ من دەردەخەن و من لە کۆتایـــی تەماشاکردنەکەدا دامدەنێن. ئەوان من دەهەژێنن و نایەڵێن ئەو حاڵەتە تەماشالێکراوە بناسم. شەرمکردن، بەو شێوەیەی لە سەرەتای ئەم بەشەدا باســـمکرد، شەرمکردنی (خۆ)یە. ناســـینەوەی حاڵەتێکە من تیایدا لەلایـــەن کەســـێکی دیکەوە بینراوم و حوکم بەســـەر بوونمـــدا دراوە. من شەرم دەکەم چونکە سەربەستییەکەم دەدۆڕێنم و دەیکەم بە بابەت. کەوابوو، پەیوەندی نێوان ئاگامەندی لە تیڕامان بەدەرو (خۆ)ی من، کە بینراوە و بە زانین دروســـت نەبووە لەســـەر بوون دامەزراوە. لەودیو زانینەوە من ئەو (خۆ)یەم کەسێکی دیکە ناسیویەتی. هەروەها، من ئەو (خۆ)یەم لەنێو جیهانێکدا، کە کەسێکی دیکە نامۆی کردووم چونکە تەماشاکردنەکەی کەسەکەی دیکەش دیوارەکان، دەرگاکە و کونی کلیلەکـــە کۆدەکاتەوە. هەموو ئەم ئامێرانەی من مامەڵەیان لەگەڵدادەکەم ڕوو لە ئـــەو دەکەن. ئەویش ئەو دەموچاوەیە لە من ڕادەکات. من لەنێو جیهاندا (خۆ)مم بۆ ئەو. لەپێشـــتر ئەم خوێن ڕشتنەی ناوەوەم بە بابەتکردنی جیهانم بۆ کەسانی

دیکه ناوزەدکرد. تەنانەت دڵۆپێک لەو خوێنە نافەوتێت و لەو بوونەدا دۆزرایەوە، کە من ناتوانم بچمە ناخییەوە. لێرەدا، ڕاکردنەکە بێ سنورە. جیهان لەدەست جیهان و منیش لەدەست خۆم ڕادەکەم. تەماشاکردنی کەسەکە من لەودیو بوونی خۆمەوە دادەنێت و لەناوەڕاستی جیهانێکدا ڕامدەگرێت، کە ئەم جیهانەیە و جیهانێکیشە لەودیوەوە. ئایا چ جۆرە پەیوەندییەکم لەگەڵ ئەم بوونەی خۆمدا هەیە، کە شەرمکردن بۆ منی دەردەخات؟

یەکەمجار، پەیوەندییە لەگەڵ بووندا. من ئەو بوونەم و ناتوانم نکۆڵی لێبکەم. شەرمکردن دانپێدانانە بە بوونمدا. لە دواییدا دەکرێت لە ڕێگەی بڕوای خراپەوە شەرمکردنەکە بشارمەوە. بڕوای خراپیش دانپێدانانە چونکە لە بڕوای خراپدا من لەدەست خۆم ڕادەکەم. بەڵام من ئەو بوونەم نەبووە بە خاوەنی شتێک و نە شتێکیشە هەبووبێت. بوونم خەسڵەتی دیاریکراوی هەڵنەگرتوە و هیچ شتێکی لەبارەوە پێشبین ناکرێت. ئەمەش لە نەناسینی منەوە بۆ کەسانی دیکە سەرهەڵنادات. بەڵکو بە سەربەستی کەسانی دیکەوە بەسراوە. بوونی کەسانی دیکە بۆ من ئەگەر نییە و لەنێو سەربەستییەکەی منیشدا نابێت بە پرسیار. بەپێچەوانەوە، ئەو سەربەستییەکەی من سنوردار دەکات. ئەو پشتی شانۆکەیە چونکە باسی ئەو شتانە دەکەین لەودیو پەردەکەوە ڕوودەدەن. بۆ من شتێکی گرانە و بەبێ ئەوەی بزانم چییە بەسەر کۆڵما دراوە، تەنانەت نازانم گرانییەکەی چەندە. لە سێبەرەکەم دەچێت؛ مامەڵە لەگەڵ بوونمدا دەکات. بوونم دەبێت بەوەی کەسانی دیکە سەربەستانە دەینوسنەوە. هەموو ئەو شتانەی ڕوودەدەن وا خۆیان دەردەخەن نەبوونییەکی ڕادیکاڵانە لە منیان جیادەکاتەوە. ئەو نەبوونییەش سەربەستییەکەی کەسانی دیکەیە. کەسانی دیکە بوونی من دەکات بە بوون بۆ خۆی. هەریەکێک لە کردەوە سەربەستەکانم لەنێو دەوروبەرێکی نوێدا دامدەنێن؛ لە شوینێکدا، کە بوونم بە سەربەستییە پێشوەخت نەبینراوەکەی ئەوانەوە گیریخواردووە. من یەکیتییەکی پتەوی ئاگامەندی دەسەلمینم، ئەم یەکێتیەش هاوەدەنگی مۆنادەکان نییە بۆ یەکێتی بوون دابنرێت چونکە من ڕازیم بەوە یان حەزدەکەم کەسانی دیکە ئەو بوونەم بناسن و بڕوای پێبکەن، کە خۆم دەمەوێت. شەرمکردن بوونی من بەو شتە نیشانانادات، کە هەبووە یان دەیگاتێ و دەیکات بە بوون-لەنێو-خۆ. کاتێک من تەنیام بیر لە دانیشتنەکەی خۆم ناکەمەوە. ئەوەی لەبارەی خۆمەوە دەتوانم بڵێم ئەوەیە، کە من ئەوەم و ئەوەش نیم. تەماشاکردنی کەسێک بەسە بۆ ئەوەی ببم بە ئەوەی هەم. بێگومان من هەمیشە بە ئاگاییەوە دەمێنمەوە، بەڵام لە چاوی کەسەکەدا دەبم بەوەی دانیشتوە. لێرەدا، جارێکی دیکە بوونە-بۆ-خۆ ڕاکردوەکە دەگیرێت و بوون-لەنێو-خۆ زۆر لە بوون-بۆ-خۆ نزیک دەبێتەوە. ئەم گۆڕانە لە دووڕەوە دەخرێتەگەر. من، کە دانیشتوم بۆ ئەو کەسە

لە شوشەی مەرەکەبی سەرمێزەکە دەچم. ئەو من دەبینێت چەماومەتەوە و چاوم بە کونی کلیلـــی دەرگاکەوە ناوە؛ لەو درەختە دەچم شنەی با شۆڕی دەکاتەوە. من بەرزێتی خۆم لە چاوی ئەودا دۆڕاندوە. ئەمەش بە لەناوبردنی بەرزێتییەکە بە هۆکاری سەپاندنی کاتیگۆرییەوە بەسەرمندا نییە، بەڵکو بوونی ئەو بەرزێتییەکەم لەناودەبات. ئەگەر کەسێک هەبێت، گرنگ نییە کێ و چیی بێت، چ پەیوەندییەکی لەگەڵ منداهەبێت، چ کاریگەرییەکی بەسەرمنەوە هەبێت، لەگەڵ دەرکەوتنیدا من دەکەومە دەرەوەی بوونی خۆم؛ خۆرســـکێک بۆ من پەیدا دەبێت. یەکەم کەوتنی مـــن لەگەڵ دەرکەوتنی ئەودا ڕووەدات. شەرم، وەکو شانازی، هەســـتکردنە بەو خۆرســـکە لە بوونمدا هەرچەندە خۆرســـک ناگرمە خۆم و لێی ڕادەکەم. ئەمەش لەوەدا نییە من سەربەستییەکەم بدۆڕێنم بۆ ئەوەی ببم بە (شت)، بەڵکو خۆرسکم لەوەدایە، کە من لە دەرەوە لەودیو ســـنووری سەربەستییەکەمدام، خەسڵەتێکی من هەیە لە-چاوی کەسەکەدا دەبینرێت.

من تەماشاکردنەکەی ئەو لە ناوەڕاستی ئەگەرە نامۆکان و چەقوەستاوەکانمدا دەدۆزمەوە. بە ترس یان دوودڵییەوە دەبینم ئەو ئەگەرانەی، کە بوونی منن و مەرجن بۆ بەرزێتییەکەم بە کەسێکی دیکە دراون. لەگەڵ تەماشاکردنی تەماشاکەرەکەدا بەرزێتییەکـــەی من دەبێت بە بەرزێتی ئەو. بێگومان، من لەنێو ئاگایی ناوەوەمدا و بـــێ بیرکردنەوە لە بوونم ئەگەرەکانم دەپارێزم. بـــەڵام تەماشاکردنەکە لە من نامۆیـــان دەکات. دوای ئەمە، مـــن ئەگەرەکان لەنێو جیهاندا لە شێوازی هێزەکی ئامێرەکاندا دەبینم؛ ســـوچە تاریکەکـــەی کۆتایی ڕاڕەوەکە دەبێت بە شوێنی خۆ شاردنەوە. ئەم خەسڵەتە دەرەکییە بەشێکە لەو ئاڵۆزییەی بە هەڵوێست دامانناـ. بە دەرکەوتنی کەسەکە ئاڵۆزییەکی جیاوازتر لە دەوروبەری شتەکان کۆدەکاتەوە و بەزۆر دەیسەپێنێت. هەستکردن بە بوونی، وەکو شتێکی بینراو هەستکردنە بە بوونم لەنێو جیهاندا و لە جیهانەوە. تەماشاکردنەکە من لەنێو جیهان دەرناهێنێت؛ ئـــەو لە ناخـــی هەڵوێستەکەمدا بە دوامدا دەگـــەڕێ و دەمدۆزێتەوە و پەیوەندیم بـــە ئامێرەکانەوە دیاریدەکات. ئەگەر من ببینرێم دانیشـــتوم ئـــەوا دەبینرێم لە سەرکورســـیەک دانیشتوم؛ یان بە چەماوەیی دەبینرێم خۆم چەمانۆتەوە و چاوم بە کونی کلیلەکەوە ناوە و هتد. کتوپڕ، نامۆبوونم، بە هۆکاری تەماشاکردنەکەوە ئەو جیهانەش نامۆدەکات، کە من دروستم کردووە. دەمبینن من لەسەر کورسیەکە دانیشـــتوم، کـــە من نەمدەبینی و بۆ من مەحاڵ بـــوو ببینم. کەوابوو، من، وەکو ئەگەرەکانـــی بوونـــی خۆم، ئەوەنیم، کە هەم. من کەســـێکم، کە هەم و ئەوەشم لەنێـــو جیهاندا بەردەوام لەدەســـت خۆم ڕادەکەم. لەبەر ئەمـــە پەیوەندییەکەم لەگـــەڵ بابەتەکان یان لایەنی هێزەکی بابەتەکان لەگەڵ تەماشاکردنی کەســـێکی دیکەدا لەناودەچێت و لەگەڵ ئەگەرەکانی ئەودا تێکەڵ دەبێت. بۆ نموونە دەشێ

سوچە تاریکەکەی نێو ڕاڕەوەکە من بۆ خۆشاردنەوە بیریلێدەکەمەوە بکەوێتە بەر ڕۆشنایی چراکەی دەستی ئەو. ئەم ئەگەرە لەوێدا هەیە. من بەبێ ئەوەی ڕووبدات بیریلێدەکەمەوە؛ دوودڵییەکەم دەمگەیەنێتە ئەو باوەڕەی، کە خۆشاردنەوە لەوێدا دەمخاتە مەترسییەوە.

ئەگەرەکانم لەبەردەم ئاگامەندی لە تێڕامان بەدەری منداڵ، تاکو ئەو ڕادەیەی کەسەکە تەماشام دەکات. ئەگەر ببینم دەیەوێ شتێک بکات؛ دەستی دەخاتە گیرفانی بۆ ئەوەی چەکێک دەربهێنێت، پەنجە بۆ زەنگەکە دەبات تا پۆلیس ئاگادار بکاتەوە. ئەوا ئەگەرەکانم لە دەرەوەی بوونی خۆمدا و لە ڕێگەی بوونی ئەوەوە دەناسمەوە. هەمانکات بوونی من ئەو ئەگەرانەیە و بەو جۆرەی بیرۆکەکانمان بە ڕێگەی زمانەوە دەردەبڕین و دەریان دەهێنین، ئەمانیش لە دەرەوەدا دەبینڕێن. هەوڵدانم بۆ خۆدەربازکردن، دەرچوون لەژێر کاریگەرێتی تەماشاکردنکەی ئەودا یان خۆ ڕزگارکردن لەو چەکەی لولەکەی کراوەتە من سەرهەڵدەدات. کەسەکەش لە هەوڵدانەکەم ئاگادارە و دەیەوێت ڕایگرێت. من دەرچوونە ڕاستەقینەکە نابینم، تەنیا دەمەوێت خۆم لە نەمانی ئەگەرەکەم ڕزگار بکەم. ئەگەری خۆشاردنەوە تاکو ئەم کاتەش لەناو نەچووە؛ تاکو ئەو کاتەی من ئەو ئەگەرەم ئەویش هەیە و سوچە تاریکەکە وننابێت و پەنجەم بۆ ڕادەکێشێ. ئەگەر پیناسکردنی ئامێر لەوەدابێت، کە دەتوانین تێپەڕی بکەین ئەوا ئەگەرەکەم ئامێرگەری بەخۆوە دەگرێت. ئەگەری خۆشاردنەوەکەم لە سوچە تاریکەکەدا دەبێت بەو ئامێرەی کەسەکە بتوانێت تێپەڕی بکات و من بدۆزێتەوە. ئەگەری من کەسێکی دیکە وەکو هەموو ئامێرەکان، ڕێگر و ناوەندن. ڕێگرە، چونکە ناچاریدەکات بڕیار لەسەر کردەوەی جیاواز بدات (بەرەو ڕووی من بێت و چراکە هەڵکات). هەروەها ناوەندیشە چونکە ئەو کاتەی من دەبینێ چاوم بە کونی کلیلەکەوە ناوە دەمگرێت. هەرشتێک دژی ئەو بکەم ئەو شتە دەبێت بە ئامێرێک و دژی من بەکاری دەهێنێت. من بە تەواویش نازانم ئەو چۆن کردەوەکەم دەبینێت و دەترسم. کەسانی دیکە مەرگی نادیاری ئەگەرەکانی منن. تاکو منیش لە ژیاندابم مەرگی ئەگەرەکان بەشاراوەیی لەنێو جیهاندا دەمینێتەوە. پەیوەندی نێوان ئەگەرەکانم و ئامێر لە پەیوەندی نێوان ئامێرەکان دەچێت، کە لە دەرەوە بۆ مەبەستی گەیشتن بە کۆتاییەک ڕێکخراون و لە من ڕادەکەن. خۆشاردنەوەی من و سوچە تاریکەکە پێش ئەوەی من پەنای بۆ بەرم بوونی کەسەکە و چراکەی دەستی تێپەڕیدەکات. ئەو ڕاچڵەکاندنەی لەگەڵ تەماشاکردنی کەسەکە توشیدەبم لە هەموو ئەگەرەکانم نامۆم دەکات. ئەوان دەبن بە بابەتەکانی

نێو جیهان و دوور لە منەوە ڕادەوەستن. لێرەدا بە دوو ئاکامی گرنگ دەگەین، یەکەم، ئەگەرەکانم لە دەرەوەی بوونی مندا ڕادەوەستن. کەسێکی دیکە هەستی

پێکردوه و سەربەستییەک لەناوی بردوون، کە کەسەکە سەرباستییەکە نییە چونکە خۆی کردووە بە گەواهی ئەوان و لێیان دەکۆڵێتەوە. دواییش، ئەو کاتەی ڕاستەوخۆ لەبەردەم کەسەکەداین و بە زمان پەیوەندی لەگەڵدا دروستدەکەین و تێدەگەین چۆن بیر لە بوونی ئێمە دەکاتەوە و سەرنجمان ڕادەکێشێ و ترسیش دەخاتە دڵمانەوە.

"سوێند دەخۆم ئەو کارە دەکەم."

"تۆ وادەڵێیت. حەزدەکەم باوەڕت پێبکەم. دەشێ تۆ ئەو کارە بکەیت."

ئەم دایەلۆگە دەریدەخات کەسێکی دیکە لەبەردەم سەربەستییەکەی منداە، وەکو ڕاوەستان لەبەردەم شێکی نادیاردا و ئەگەرەکانمدا ڕاوەستاوە. ئەمەش لەبەر ئەوەیە، کە من بوونی خۆم لەوێدا لەبەردەم ئەودا ڕاگرتوە. لە شەرم و ترس و توڕەبوونداە بەمشێوەیە خۆم دەبینم. هێشتا، کوێرانە تەماشای خۆم دەکەم و خۆم بەوە دادەنێم، کە هەیە.

لەلایەکی دیکەوە کۆکردنەوەی ئەگەرە بە ئامێربووەکان منی لەبەردەم ئەو ئامیرانەی نێو جیهاندا ڕاگرت، کە بوونی کەسەکەی دیکە تێپەڕیان دەکات. بە تەماشاکردنی کەسەکەی دیکە هەڵوێستەکەم لەدەستم ڕایکرد، لە زمانی ڕۆژانەدا دەڵێین، من خاوەنی هەڵوێستی خۆم نیم؛ یان من خاوەنی هەڵوێستەکەمم، بەڵام هەڵوێستەکەم یەک ڕەهەندی ڕاستەقینەی بۆ ماوەتەوە، کە لە ڕێگەیەوە لە من ڕادەکات. بێگومان، ئەو کاتەی تەنیام و کارێک دەکەم دەگونجێت ئاکامی کارەکە چاوەڕوان نەکراوبێت و بەگوێرەی حەزی من نەبێت. بۆ نموونە، گوڵدانێکی ناسک لەسەر میزەکە دانراوە و من لایەکی میزەکە ڕادەکێشم، بەڵام پەیکەرە برۆنزەکە بەسەر گوڵدانەکەدا دەکەوێت و دەیکات بە هەزار پارچەوە. ئەگەر من کەمێک وریا بوومایە ئەم ڕووداوەم پێشبین دەکرد و هیچ شتێک لە دەستی من دەرنەدەچوو. دەرکەتنی کەسەکەی دیکە، بەپێچەوانەی ئەمەوە، من دەخاتە نێو هەڵوێستێکی ناحەزەوە، کە من ناتوانم ببم بەخاوەنی و لە بەر ئەوەی بۆ کەسەکەی دیکەیە لەدەستی من دەردەچێت. ئەمەیە (ژید)، کە بە (بەشی شەیتان)ی دادەنێت؛ شتێکە پێشبین ناکرێت و بادانێکی ڕاستەقینەشە. نا پێشبینەکەیە کافکا لە (دادگا و قەڵا)دا باسیدەکات. لە لایەکەوە هەرشتێک (کەی) و سێرڤیۆر دەیەکن کاری خۆیانە مافی ئەوانیشە، بەڵام ئەو کاتەی کارەکانیان بە جیهانەوە دەبەستنەوە ئاکامە چاوەڕوان لێکراوەکان دروستدەکەن: کارەکانیان سەرکەوتوو دەبێت. هەمانکات، ڕاستی کارەکان بەردەوام لەدەست ئەوان ڕادەکات. کارەکانیان واتایان هەیە، کە (کەی) و سێرڤیۆر نایزانن. لێرەدا کافکا دەیەوێت بەرزێتی بوونێکی پیرۆز دەربڕێت. لەچاوی بوونێکی پیرۆزدا کارەکانی مرۆڤ ڕاستی هەڵدەگرێت. بەڵام، خوا،[لەم چیرۆکانەدا] چەمکێکە بۆ بوونی کەسێکی دیکە و دوایی دێمەوە

سەر ئەو خاڵە و باسی دەکەم. کەژە خەمناک و تەڵخەکەی دادگا بوونی ئێمە لەنێو جیهان و کەسانی دیکەدا دەردەخات.

بەمشێوەیە هەڵوێست بە هۆکاری تێپەڕبوونی بەرەو کەسانی دیکە لە دەوری من، بەو جۆرەی شوێنکەوتوانی فێرگەی گیشتاڵت باسیدەکەن، دەبێت بە فۆرم. تێهەڵکێشبوونەکەشی لەوێدا دەبێت بە بونیادی من و خەسڵەتی دەرچوون و بوون-لەنێو-خۆش هەڵدەگرێت. پەیوەندییەکەم لەگەڵ ئەو کەسانەی دەدوێن و من تەماشایان دەکەم کتوپڕ دەبێت بە دەرەکی و نەناسراو. بەتایبەتی تەماشاکردنەی خۆم و ئەو دووڕییەی لەنێوان ئەوان و مندا دەیبینم، لە ناودەچێت و دەبێت بەو تەماشاکردنەی تەماشای دەکرێت. من ئەوان، وەکو بابەت دەبینم؛ پەیوەندییەکەشم لەگەڵ ئەواندا هەمان پەیوەندی ئەوانە لەگەڵ منداـ کاتێک تەماشایان دەکەم، دەستەڵاتەکەی خۆشم دەپێوم. ئەگەر کەسانی دیکە من ببینن، ئەوا دەستەڵاتەکەم لەناودەچێت و ناتوانم کەسانی دیکە بکەم بە بابەت، ئەوان بۆ کەسێکی دیکەش دەبن بە بابەت. تەماشاکردنەکەم پەیوەندییەک لەنێو جیهاندا دەردەخات، کە پەیوەندی بابەتێکە لەگەڵ بابەتێکی تەماشاکراودا. لەلایەکەوە، بابەتەکانی دیکەش لە دەوری تەماشاکردنەکە کۆدەبنەوە؛ دووری نێوان من و ئەوانەی تەماشایان دەکەم ئێستا دەردەکەوێت، بەڵام تەماشاکردنەکە دەوری داوە، کورتیکردۆتەوە و پەساندویەتی بە جۆرێک دووری بابەتەکان بووە بە زەمینەیەک و تەماشاکە لێیدابڕاوە. لەلایەکی دیکەوە، ڕەفتارەکان لە دەوری تەماشاکردنەکە کۆدەبنەوە و دەبن بە داردەست بۆ بەردەوامی مانەوەی. لێرەدا من دەبم بە پێکهاتەیەکی گشتگر، کە تەماشاکەیە. من وەکو بابەت تەماشاکەم؛ واتە، ئەو ئامێرە ئاڵۆزەیە لایەنی ناوەکی پێدراوە و دەتوانێت خۆی بە ئاکامەکان بگەیەنێت و بابەتێک لە دووڕەوە بناسێت. ئەم دووڕییەش بە من دراوە چونکە تەماشام دەکرێت و دەبێت منیش ئەو دووڕییە لەناوبەرم. تەماشاکردنی کەسێک دووری بەسەر منداـ دەسەپێنێت. ئەو کاتەی هەست بەوەدەکەین تەماشامان دەکرێت خۆمان لەنێو شوێندا دەبینین. تەماشاکردنی کەسانی دیکە تەنیا لەنێو شوێن دامان نانێت؟ (کات)یشمان بۆ دیاریدەکات. تەماشاکردنی کەسێکی دیکە لەنێو ئەزمونی ژیانمدا ڕووەدات، کە مەحاڵە من بتوانم لە تەنیاییدا هەستی پێبکەم.

جیهان بۆ تاکێک کتوپڕ سەرهەڵنادات؛ بوونی ئەو هەمیشە ئامادەبوونە لەگەڵ کەسانی دیکەدا. ئەو بەردەوام لە دەرەوەی بوونی خۆیدا و لەنێو جیهاندا ونە و هەموو هەبووەکان بە ئامادەبوونی خۆی بەیەکەوە دەبەستێتەوە. بەڵام کتوپڕیش بیر لە پەیوەندی نێوان دوو هەبووی کاتی دەکاتەوە، کە هیچ پەیوەندییەکی دیکەیان تێدا نابینرێت. دوو شت لە پەیوەندییەکەیاندا بەیەکدییەوە کتوپڕ نابێت چونکە هەردووکیان سەر بە یەک سیستەمن. کتوپڕی، کەوابوو، سەر بە هەبووەکانی نێو

جهان نییە، بەڵکــو پێکەوەبوونی دووجۆر هەبوو دیاردەکــات. ئامادەبوونی پیرۆ و مــن لەنێو جیهانــدا ڕوودەدات. ئەمەش لەوە دەچێت، کە ئــەو پەرداخەی پڕۆڵ بەکاریدەهێنێــت منیش بەکاریدەهێنم. لێرەدا، بوونی بناخە خۆی دەســەپێنێت و بوونی کەســێکی دیکە و من لەنێو کاتدا دەبێت بە پێویستی. لەبەر ئەوەی بوونی کەســێکی دیکە کاتی خۆی هەیە، هەوڵــدەدات بوونی منیش بخاتە نێو ئەوکاتەوە و من و خۆی لەنێو کاتێکی جیهانیدا دەبینێت. تاکو ئەو ڕادەیەی من هەســت بە تەماشاکردنی کەســێکی دیکە دەکەم، ئەو کەســە ڕەهەندێکــی نوێ بۆ کاتی من دادەنێت. ڕانەبردووم دەبێت بەو ڕانەبردووەی کەســێکی دیکە هەستی پێدەکات و لایەنــی دەرەکی بۆ دیاریدەکرێت. ئەم ڕانەبــردووە لە من نامۆ دەبێت و دەکەوێتە ســەر ڕانەبردووی کەســێکی دیکە. من فرێدەدرێمە نێو ڕانەبردوویەکی جیهانییەوە چونکە کەســێکی دیکەش خۆی دەکات بە ڕانەبردوو بۆ من. بەڵام ئەم ڕانەبردووە جیهانییەی، کە جێگەی خۆمی تێدا دەکەمەوە نامۆبوونی ڕانەبردووی جیهانیی منە. من دەبم بە کاتێکی فیزیایی و ئەو کاتە ڕەهایەی (هیچ) من لە ئەو جیادەکاتەوە.

وەکــو بابەتێکی نێــو شوێن و کات لە جیهاندا، خاوەنــی بونیادێکی کاتی و شوێنی بۆ هەڵوێستم لەنێو جیهاندا، خۆم دەخەمە بەر هەڵسەنگاندنی کەســانی دیکەوە. ئەمەش لە کۆجیتۆدا دەبینرێت. کاتێک تەماشا دەکرێیت، دەبێت هەست بکەیــت، بۆ هەڵسەنگاندنێکی نەزانراو بوویت بە بابەتێکی نەناســراو. کەســانی دیکە حوکمت بەســەردادەدن و بەهات بەسەردا دەسەپێنن. لەهەمانکاتدا، من لە شەرمکردن یان شانازییدا دروستی ئەم حوکمدانانە دەناسمەوە.

من بەو جــۆرەی دەردەکەون لییان تێناگەم، حوکمــدان کردەوەیەکی بەرزی مرۆڤێکی سەربەستە. کەوابوو، بوونێ-بینراوی من، وەکو بوونێکی بێ بەرگریکەر لەبەردەم سەربەستییەکدا، کە سەربەســتی من نییە، پێکدەهێنێت. لەم ڕووەوە ئێمە خۆمان لەبەردەم کەسانی دیکەدا بە کۆیلەیی دەبینین. بەڵام ئەم کۆیلایەتییە هۆکردەیەکی مێژوویی نییە و لەنێو فۆرمی ڕووتکراوەی ئاگامەندییدا بەسەریا زاڵ نابین. من بەو ڕادەیە کۆیلەم، کە بوونم لەســەر سەربەستییەک ڕادەوەستێت من خاوەنــی نیم و دەبێت بە پێکهاتەی بوونم. بــەو ڕادەیەی من دەبم بە بابەتێکی حوکــم بەســەردا دراو بەبێ ئەوەی بتوانم کارێکی بەرانبــەر بکەم من دەکات بە کۆیلــە. بەهەمانشــێوە، بەو ڕادەیەی من دەبم بە ئامێرێکــی ئەو ئەگەرانەی من خاوەنیــان نیــم و بوونیان لەژوور منەوەیــە و من لە ئاســتیاندا نەزانم و لەنێو مەترســییدا دەژیم. ئەم مەترســییە ڕووداو نییە، بەڵکو بوونیادێکی هەمیشەیی بوونی منە بۆ کەسانی دی.

ئەمــەش بە کۆتایــی باســەکەمان دەگەیەنێت. پێش ســودوەرگرتن لێی و دۆزینەوەی واتای کەسانی دی، پێویستە بزانین ئەم باسە لەسەر بناخەی کۆجیتۆ

دامەزراوە. ئێمە تەنیا ئەو ڕەتدانەوە ناوەکییانە بۆ تەماشاکردنی کەسانی دیکە، وەکو ترس ڕوونکردۆتەوە (بۆ نموونە هەستکردن بە مەترسی لەبەردەم سەربەستی کەسانی دیکەدا)، شەرمکردن و شانازی (هەستکردن بە بوونی خۆم لە ڕێگەی کەسێکی دیکەوە)و هەستکردن بە کۆیلایەتی (هەستکردن بە نامۆبوون لە هەموو ئەگەرەکانی خۆم). بە هەریەکێک لە ئێمە بڕوانێتە ئەزموونەکانی خۆی. هیچ کەسێک لە ئێمە نییە لە هەڵوێستێکدا توشی سەرسوڕمان نەبووبێت و هەستی بە پەشیمانی نەکردبێت یان ئەو هەڵوێستەی بە سوک دانەنابێت.

من هەست بە تەماشاکردنەکە، وەکو دەرچوون بەرەو بوون دەکەم، کە یەکێک لە چەمکەکانی (من)ە. منیش بوون-بۆ-خۆم، کە ئەوشتەیە نییە و ئەوەش نییە هەیە. چەمکەکەی دیکەش (من)ە، بەڵام لەژێر دەستی مندا نییە و لە دەرەوەی کردەوە و زانینی منداید. ئەم چەمکە، لەبەر ئەوەی بە ئەگەرە لە کۆتایی بەدەرەکانی سەربەستی کەسێکی دیکەوە بەستراوە، کۆمەڵێک خەسڵەتی لە کۆتایی بەدەر و دەرنەکەوتوە. لەنێو تەماشاکردنی کەسەکەی دیکەدا من، وەکو شتێکی چەق وەستاو لەنێو جیهاندا بە ترسەوە و بەبێ ئومێدی ڕزگاربوون دەژیم. من نازانم خۆم چیم و شوێنم لە نێو جیهاندا چییە و چۆن ڕوو لە کەسانی دیکە دەکەم.

ئێستا لە واتای سەرهەڵدانی بوونی کەسانی دیکە لە تەماشاکردنەکەدا تێدەگەین. کەسانی دیکە، وەکو بابەت بە ئێمە نەدراون. بە بابەتکردنی کەسانی دیکە ئاکامی ڕوخانی ئەوانی، وەکو تەماشاکەر لە دوایە. لەسەرو ئەمەشەوە، بەو جۆرەی بینیمان، تەماشاکردنەکە چاوەکانی کەسەکە، وەکو بابەت لەنێو خۆیدا وندەکات. بە بابەتکردنی کەسێکی دیکە، دەردەکەوێت، بەرگریکردن بێت لە بوونی خۆم. ئەو کاتەی من کەسێک بەو بوونە دادەنێم، کە بۆ من هەیە، بوونی خۆم لەو بارودۆخە ڕزگاردەکەم، کە بوونێکە بۆ ئەو. لە دیاردەی تەماشاکردندا کەسەکەی دیکە نابێت بە بابەت. هەروەها نابێت بە چەمکێکی سنورداریش بۆ پەیوەندی من بە بوونی خۆمەوە، کە بوونم بەبێ دەرکەوتنی خەسڵەتەکانی بەرجەستە دەکات. کەسەکەی دیکە نابێت بە بابەتی مەبەستەکەم؛ ئەگەر لەگەڵ سەرهەڵدانی تەماشاکردنەکەدا من بڕوانمە تەماشاکردنەکە یان کەسەکە، ئەمە بۆ بابەت دەبێت چونکە مەبەست ڕوو لە بابەتەکان دەکات. پێویست ناکات کەسانی دیکە بە بارودۆخێکی ڕووتکراوە دابنێین. لەڕاستیدا، لێرەدا هیچ بابەتێک نییە بیری لێبکرێتەوە و کەسەکەی دیکەش بونیادێکی هەمەکی نییە. کەسێکی دیکە، بە دڵنیاییەوە، بوونی من لەنێو جیهاندا ڕادەوەستێنێت. لەم ڕووەوە، نە بابەتە و نە بونیادی هەمەکی، وەکو کاتیگۆرییەکی ڕێکخەر بۆ ئەزموونەکانی منیش خۆی دەرناخات. ئەو لەبەرەنگارییەکەیدا بەرانبەر بوونی من بەرجەستە دەبێت. کەوابوو، کەسێکی دیکە چییە؟

پێش هەموو شتێک ئەو بوونێکە، کە من ســـەرنجی نادەم. ئەو تەماشای من دەکـــات و من تەماشای ناکـــەم. ئەو من بەو بوونە دەردەخات، کە خەســـڵەتی شـــاراوەی هەیە، بەڵام خۆی بەو شیوەیە نیشـــانی من نادات. کەســـێکە، وەکو بابـــەت ڕووی لە من نییە و ئەو لایەنێکی کۆنکرێتی دوور وەســـتاوەی نامۆبوونی ئەگەرەکانمـــە و بە هۆکاری ئەوەوە جیهان دەبێت بە جیهانێکی دیکە، کە هەموو پەیوەندییەکانـــم لەگەڵیدا کورت دەهێنێت. بەڵام ئەو لە گـــۆڕان و نامۆبوونەکە جیاواز نییە. ئەو واتایان پێدەبەخشـــێت. ئەو گۆرانەکانی من دەچەســـپێنیت و دەیانکات بە بەشێکی جیهان. لە شەرمکردندا کەسەکەی دیکە لە هەموو شوێنێکی بووندا دەردەکەوێت و بوونی شەرمەکە دەســـەپێنێت؛ ئەو دەبێت بە دروستکەری ئەو ژینگەیەی خەسڵەتە شاراوەکانمی تیدا دەردەکەون.

یەکـــەم، تەماشاکردنی کەســـی دیکـــە، وەکو بارودۆخێکـــی پێویست بۆ بە بابەتکردنـــی مـــن لەناوبردنی هەمـــوو بابەتکردنێکـــە بۆ مـــن. تەماشاکردنەکە دەمگرێـــت و مـــن و جیهان بە تـــەواوی دەگۆڕێت. من دەبم بـــەو بوونەی لەنێو جیهاندا تەماشاکراوە. تەماشاکردنەکە، بەتایبەتی، کە تەماشاکردنی تەماشاکەرە، نـــەک تەماشاکـــراو جیاوازییەکانی نێوان بوونی مـــن و بابەتەکان ڕەتدەداتەوە و خـــۆی دیارییان دەکات. تەماشاکردن دووریيەک لـــە جیهاندا و لە ئێستادا پەیدا دەکـــات، کە دووری نیی. من دەچمە دواوە، من لە ئامادەبوونەکەم لەنێو جیهاندا ڕووتکراومەتەوە؛ دووریيەکەم لە کەسەکەوە دیاریکراوە. لەوێدا، من پانزە هەنگاو لە دەرگاکەوە و شەش یاردیش لە پەنجەرەکەوە دوورم. بەڵام، کەسەکە دێت و بە دوای منـــدا دەگەڕێت و دووریيەکەی نێوانمان دەردەخات. بۆ ئەوەی دووریيەکەی نێوانمـــان بە شەش یارد بپێورێت، پێویستە بوونی ئەو بەبێ دووری خۆی بۆ من ئامادە بکات. کەوابوو، لە ئەزموونی دووریيەکەم لە بابەتەکان و لە کەســـەکەوە هەست بە دووری کەسەکە لە ئامادەبوونەکەیدا ناکەم، دەگونجێت هەموو کەسێک لەم ڕوونکردنەوەیەدا بە ئامادەبوونی کەســـێکی دیکە و تەماشاکردنەکەی توشی شەرم بووبێت. بە واتایەکی دیکە، مادام من هەســـتدەکەم تەماشام دەکەن، ئەوا بوونی کەســـانی دیکە خۆی دەســـەپێنێت. کاتێک کەسەکە تەماشای من دەکات ئـــەو لەنێو جیهانەکـــەی مندا نییە، بەڵکو لە شوێنێکـــی دیکەوە ڕوو لە جیهانی مـــن دەکات. بە تەماشاکردنەکەی دووری نێوانمـــان لەناودەبات. لەناوبردنەکەش بە هۆکاری بابەتێکی ڕاســـتەقینە یان ناڕاســـتەقینە یـــان شتێکەوە نییە. بەڵکو بە هۆکاری ئەو فاکتۆرەوەیە، کە ئەو کەســـێکی دیکەیە. تەماشاکردنی کەسێکی دیکـــە دیاردەیەک لەنێو جیهاندا نییە، پەیوەندییەکەی نێوان من و کەســـەکەش پەیوەندییەکـــی دەرەکی نێو جیهان نییە. بە ڕێگەی تەماشاکردنی کەســـەکەوە

من دەیسەلمێنم، کە شتێک لەودیو جیهانەوە هەیە. بوونی کەسێکی دیکە بەبێ دووری و ناوەنـــد، وەکو شتێکی بەرز لەبـــەردەم منداو بۆ من خۆی دەردەخات. بەڵام ئەم ئامادەبوونە پەیوەندییەکی دوولایەنی دروســـت ناکات. ئەو ئامادەبوونە پڕ و بەرزەی لەبەردەم منداقووت بۆتەوە و هیچ ناوەندێکی لەنێوانماندا دانەناوە، من بە خەســـڵەتە شاراوەکانەوە دادەنێـــت، بەرزییەک، کە دوورییەکەی لە منەوە بوونێکی نەبڕاوەی هەیە و لە تەماشاکردنەکەدا من لەنێو جیهان نوقم دەکات.

لەسەرو ئەمەوە، بە وەستانی ئەگەرەکانم، کەسەکە ئەوەم بۆ ئاشکرا دەکات، کە من تەنیا سەربەستی کەسێکی دیکە دەمکات بە بابەت. من نابم بە بابەت بۆ خۆم چونکە من ئەوەم هەم؛ پشت بە تەوانایيەکانی خۆم دەبەستم. لە دابڕان لە بوونی خۆم ســـەرکەوتوو نابم؛ من بەردەوام ئاگام لە خۆمە. هەندێکجار ساکارانە دەڵێم، دەتوانم ببم بە بابەت بۆ بوونی خۆم، بەبێ ئەوەی بیر لە لێپرسینەوەکەی بکەمەوە. لەمحاڵەتەدا لەناوەوە بیر لە بوونی کەســـێکی دیکە دەکەمەوە؛ چونکە من، تاکو نەبم بەو کەســـەی بابەتەکە دەناسێت، ناتوانم ببم بە بابەت. کەوابوو، پێش هەموو شتێک، کەســـێکی دیکە ئەوەیـــە، کە من دەبم بە بابەت بۆ ئەو؛ لە ڕێگەی ئەوەوە بە بابەت بوونی خۆم دەســـەلمێنم. ئەگـــەر من بتوانم یەکێک لە خەسڵەتەکانیشم وەکو بابەت بناسم ئەوا بوونی کەسێکی دیکە دەبێ هەبێت. ئەو کەســـەش دەبێت (خۆ)یەکی ڕووت بێت. ئەم خۆیە ڕووتە، کە من ناتوانم بیناسم، بـــۆن موونە نابێت بە بابەت. هـــەر کاتێک بمەوێت بیکەم بە بابەت، لە دەرەوەی دەســـتەڵاتم ڕادەوەستێت. لەگەڵ هەستکردن بە تەماشاکردنەکە و ناسینی خۆم، وەکو بابەتێکی شاراوە بوونی کەســـەکەی دیکە، وەکو خۆیەکی هێشتا نەناسراو لەگەڵ بوونی خۆمدا ڕاستەوخۆ دەدۆزمەوە.

هەمانکات، من هەســـت بە سەربەستی لە سنوربەدەری کەسێکی دیکە دەکەم. تەنیا سەربەستییەکەی ئەو دەتوانێت ئەگەرەکانی من ڕاگرێت و سنورداریان بکات. ڕێگرێکی ئەستویی ئەگەرەکانم ڕاناگرێت. نەچوونە دەرەوەم لە ماڵەوە لەبەر بارانبارین یـــان ڕێگەمپێنـــەدراوە، دوو شتی جیاوازن. لە حاڵەتی یەکەمدا من بڕیار لەســـەر نەچوونـــە دەرەوە دەدەم. لەحاڵەتی دووەمدا ئەگەرەکانی چوونەدەرەوەم چەقیون و سەربەســـتییەک ڕێگەی لە من گرتووە و چوونـــەدەرەوەی لێ قەدەخە کردووم. ئارەزوویەکـــی ئاســـایی و کتوپڕ پاڵ بە ئێمەوە نانێت بەبـــێ تورەبوون و هەڵچون فەرمانـــی بەرانبەرەکەمان وەرگرین، بەڵکـــو هۆکارەکەی بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە ئێمە فەرمان و قەدەخەکردنەکەی ئەو کەســـە لەسەربەستییەکەیدا لەنێو بەکۆیلەکردنی خۆمان دەدۆزینەوە. لەناوچوونی ئەگەرەکانی خۆم لەنێو هەستکردن بە سەربەستی کەســـەکەی دیکەدا دەبینم. لەناوچوونەکە لە ناخی سەربەستییەکەی ئەودایە. من دەبـــم بەوەی خۆمم و دەستیشـــم ناگاتە ناخی خۆم؛ فڕێدراومەتـــە ئێرە و لەنێو

سەربەستییەکەی ئەودا وازملێهێنراوە. لەم ئەزموونەدا پەیوەندییەکەم بە کاتی جیهانییەوە بۆ من دەبێت بە جۆرە کاتێکی سەربەخۆ؛ تەنیا ئەو بوونە بۆخۆیەی کات بۆ خۆی پێکدەهێنێت دەتوانێت من فڕێ بداتە نێو کاتەوە.

کەوابوو، لە تەماشاکردندا هەست بە بوونی کۆنکرێتی سەبەستی و ئاگایی کەسێکی دیکە دەکەم، کە لەنێو کاتی بوونی خۆیدا ڕوو لە ئەگەرەکانی دەکات. ئامادەبوونی ڕاستەوخۆی ئەو هەلومەرجێکی پێویستە بۆ تێگەیشتن لە بوونی خۆم. کەسێکی دیکە ئەو (منە)یە، کە هیچ شتێک لە یەکدیمان جیاناکاتەوە و هیچ شتێکیش لەژێر دەستی سەربەستییەکەیدا دەرناچێت.

ئێستا ئێمە تاکوڕادەیەک سەربارەت ئەو بەرەنگارییە دژی بەڵگەکانی خۆویستن فێر بووین. بەرەنگارییەکەش لەسەر ئەو فاکتۆرە ڕادەوەستێت، کە کەسێکی دیکە بۆ من دیاردەیەکی بەڵگەنەویست و ئامادەیە. من هەرگیز ناتوانم لەنێو ئەزمونەکەمدا دەریبهێنم، گومان لە بوونی بکەم یان بیکەم بە بابەتی داماڵینە فینۆمینۆلۆجییەکە.

ئەگەر کەسێک تەماشام بکات من دەبم بە بابەت. ئەم ئاگاییە لەبارەی بوون بە بابەتەوە لەوێدا سەرهەڵدەدات، کە کەسێکی دیکە هەبێت. لەم ڕووەوە هیگڵ دروست بۆ کێشەکە چووە. بەڵام، ئاگایی و سەربەستی کەسەکە بۆ من دەرنەکەوتووە. ئەگەر هەبن ئەوا دەبێت بناسرێن و ببن بە بابەتی زانین. ئەمەش جارێکی دیکە لە بابەتەوە بۆ بکەرێکی بە ئاگا دەگەڕێنێتەوە. من ناتوانم بیرۆکەی ئەوان لە بوونی خۆمەوە دەربهێنم. یەکەم، چونکە من نایانناسم و هیچ نوێنەرێکیان لای من دروست نەبووە. لەسەرو ئەمەوە، ئەم بەڵگە کۆنکرێتییە بۆ سەربەستی، کە من دەیکەم بە هۆکردیش بەڵگەیە بۆ سەربەستییەکەی من؛ هەموو تێگەیشتنێکی کۆنکرێتی لە ئاگایی، ئاگاییە لە ئاگایی خۆم؛ چەمکی ئاگایی ئاماژەکردنە بۆ ئاگایی خۆم.

بێگومان، ئێمە لە پێشەکی[ئەم نوسراوەدا]سەلماندمان، کە بوونی سەربەستی و ئاگامەندی پێشمەرجن و پێش ناوەڕۆکیش دەکەون؛ لە ئاکامدا، ناوەڕۆکم دەبێت بە نموونەی سەربەستی و ئاگامەندیم. لە جێگەی سێیەمدا، سەربەستی و ئاگامەندی کەسێکی دیکە نابن بە کاتیگۆری بۆ یەکگرتنی ئەزموونەکانم. بەدڵنیاییەوە، بەو شێوەیەی هوسرڵ باسیدەکات، بونیادی ئۆنتۆلۆجی جیهانی (من) داوادەکات ببێت بە جیهان بۆ کەسانی دیکەش. لەوێدا، کە کەسانی دیکە خۆیان بە جۆرێک لە بابەت لەنێو جیهانی منداد ەردەخەن هۆکارەکەی ئەوەیە، کە ئەوان بەو تەوانایەوە لەنێو جیهانی منداد ان. ئەگەر لەو باوەڕەدابم (پیرۆ) لەبەردەم منداد انیشتوە و دەخوێنێتەوە، لەبەردەم پەرتووکەکەدا خۆی، وەکو بابەتێکی دەرەکی دەردەخات.

من ئەم بابەتە دەبینم (هەرچەندە لە من ڕادەکات) و لەگەڵیدا پەیوەندیم

هەیــە. لەنێو ئەم بارودۆخەدا چەمکی کەســانی دیکە چەقوەســتاو ڕادەگرین و دەیکەین بە چەقێکی بێ ناوەڕۆک، وەکو بابەتێکی دەرەکی لەنێو جیهانی خۆمدا دایدەنێــم. بەڵام ئامادەبوونی کەســانی دیکە لــە تەماشاکردنەکەیدا دەبێت بە ڕێبەســت و بە هۆکاری ئەوەوە جیهان لەژێر دەستی منداا دەردەچێت. دەرچوونی جیهان لەژێر دەستی منداا، لە کاتێکدا پەیوەندیدارە و ڕاکردنە لە بابەتەوە بەرەو بابەتێکــی دیکــە، بابەتگەرێتی بەهێزتر دەکات. ڕاکردنــی جیهان و بوونی خۆم لــە خۆمەوە بەرەو ئەو سەربەســتییەی من خاوەنی نیــم دەبێت بە لەناوچوونی زانینم. جیهان هەڵدەوەشێتەوە تاکو لە شوینێکی دیکەدا دروســتببێتەوە؛ بەڵام هەڵوەشاندنەوەکە بۆ من نییە و ناتوانم لەبارەیەوە هیچ بزانم یان بیریلێبکەمەوە. ئامادەبوونی کەســێکی دیکە، وەکو تەماشاکەر زانیــن و پرۆژەی بوونی من یان کاتیگۆری نییە. شتێکە هەیە و لە منەوە دەرنەچووە. منیش ناتوانم بیخەمە ژێر دامالّینە فینۆمینۆلۆجییەکەوە. لە دامالّینی فینۆمینۆلۆجیدا جیهان دەخەینە نێو کەوانەوە تاکو ئاگایی بەرز، وەکو داکەوتێکی ڕەها بدۆزینەوە. ســەرکەوتنی ئەم کــارەش بۆ ئێمە مەبەســت نییە و نامانەوێ بیدۆزینــەوە. بەڵام ئەوەی بۆ ئێمە گرنگە ئەوەیە کە کەســانی دیکە فەرامۆشناکرێن چونکە تەماشاکردنەکەیان ئەوە دەردەخــات، کە لە نێو جیهانی منداا نین. من گوتم، لەبەردەم کەســانی دیکەدا شــەرم دەکەم. لە دامالّینە فینۆمینۆلۆجییەکــەدا شەرم بە تەنیا ڕادەگرین تاکو باشتــر لە واتاکەی تێبگەین. کەســێکی دیکە بابەتی شەرمەکــە نییە. بابەتەکە هەڵوێستی من یان حاڵەتێکی منە لەنێو جیهاندا. ئێمە دەتوانین ئەمانە دامالّین. تەنانەت کەسێکی دیکە نابێت بە حاڵەتێکی دەرەکی شەرمکردنەکەشم. هێشتا ئەو بوونی شەرمەکەیە. شەرمکردن دەرخستنی کەسێکی دیکەیە، بەو شێوەیە نا، کە ئاگامەندی بابەتێک دەناسێت بەڵکو بە جۆرێک، کە ساتێکی ئاگامەندی دەبێت بە هاندەر بۆ ساتێکی دیکەی. ئەگەر ئێمە بە هۆکاری کۆجیتۆوە بە ئاگامەندی ڕەوان بگەیــن، ئەم ئاگامەندییە ڕەوانەش ئاگامەنــدی بێت لە بوونی شەرم، ئاگامەندی کەســێکی دیکە دەبێت بە دێوەزمەی و وەکو ئامادەبوونێکی دەستپێنەکراو خۆی لەدەســت هەموو دامالّینێک دەربازدەکات. ئەمەش ئەوە دەسەلمێنێت، پێویست نەکات لەنێو جیهاندا بۆ کەسێکی دیکە بگەڕێین بەڵکو لە تەنیشت ئاگامەندیدایە، ئاگامەندییــەک، کــە خۆی لە ڕێگەی ئەوەوە دەکات بــەو شتەی هەیە. چۆن لە کۆجیتۆدا ئاگامەندیم خۆی ناسیوەو بووە بەگەواهی بوونی خۆی، بەهەمانشێوەش جۆرێــک لە ئاگامەندی، بۆ نموونە (ئاگایــی لە شەرم) لەنێو کۆجیتۆدا دەبێت بە گەواهی بوونی خۆی و بوونی کەسانی دیکە.

دەشێ هەندێک هاوڕانەبــن و لەگەڵ ئەو خاڵەدا ناکۆک بن، کە تەماشاکردنی کەســێکی دیکە واتــای بە بابەتبوون بە من دەدات. ئەگەر ئەمە دروســت بێت،

ئــەوا جارێکی دیکە بــۆ ڕاڕەوی خۆ-ویستــی دەگەڕێینەوە. کاتێــک من لەنێو ســیستەمی بیرۆکەکاندا دەبم بە بابەت واتای بوون لە دەرەوەی منداپەیدادەبێت و لەنێو گریمانەی کەســانی دیکەدا سەرهەڵدەدات. لێرەدا پێویستە ڕەچاوی ئەم خاڵانەبکەین: **یەکــەم**، بە بابەتکردنی بوونم بۆ خۆم بە هیچ جۆرێک (من منم)ی هیگڵ نییە. ئێمە لەم ئاستەدا مامەڵە لەگەڵ خۆیەتی[ناسنامە] بە ڕواڵەت ناکەین. بوونــم، وەکو بابەت یان بۆ-کەســانی-دی جیاوازییەکی گەورەی لەگەڵ بوون-بۆ-خۆمدا هەیە. لەڕاســتیدا، چەمکی بابەتی، کە لە بەشی یەکەمی ئەم نوســراوەدا بینیمــان، پێویستی بە ڕەتدانەوەیەکی ئاشکرا هەیە. بابەت ئاگامەندی من نییە. ئەمەش بەو ئاکامەمان دەگەیەنێت، کە بابەت خەسڵەتەکانی ئاگامەندی بە خۆوە ناگرێــت. کەوابوو، منی بە بابەتکراو بۆ خۆم ئــەو منەیە، کە لە منەوە جیاوازە و خۆم نیم و خەســڵەتی ئاگامەندی نییە. ئاگامەنییەکی لە ئاســت دابەزێنراوە. بــە بابەتکردن گۆڕانکارییەکی ڕادیکالانەیــە. ئەو کاتەی خۆشم بە بابەت ئاشکرا دەبینم، هێشــتا ئەو بابەتە نابێت بەو هەبــوونەی نوێنەرایەتی بوونم دەکات، کە ماڵــرۆ گوتەنی ئەو دێوەیە هەموو کەســێک دەیەوێت و لەگەڵ هیچ شتێکیشــدا بەراورد ناکرێت. هەستکردن بە بوونم، وەکو بابەت و بۆ کەسانی دی لە بوون-بۆ-خۆی منەوە جیاوازە و هەرگیز ئاماژە بۆ بوونم ناکات.

بۆ ئەوەی خۆم وەکو کەســێکی خراپ ببینم، بۆ نموونە، ئاماژە بۆ بوونم بەو جــۆرەی بۆ خۆم هەم ناکەم، چونکە من خــراپ نیم و بۆ خۆشم نابم بە خراپ. ئەمــەش بۆ دوو هۆکار دەگەڕێتەوە. لە پێش هەمــوو شتێکەوە من بەو جۆرەی فەرمانبەرم یان پزیشکم خراپ نیم. لەڕاستیدا شێوازی بوونم بەو جۆرەیە، کە من ئەوە نیم ئێستا هەم. هەروەها بونێکیشم، کە هێشتا نەبووم. لە حاڵەتی دووەمدا، ئەگــەر بۆ بوونــی خۆم خراپ بم، ئەوا پێویستە لە شێــوازی ئەو بوونەدابم، کە دەبێت ئەوشتە بێت و هەســت بەم شێــوازی بوونەشم بکەم، کە خراپە. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت من دەبێت بوونی خۆم بەوشێوەیە ببینم، کە ویستی ئەوەی هەیە خۆی بە دژی چاکە دابنێ. لێرەدا پێویستە من بەپێچەوانەی حەز و ئارەزوومەوە ڕەفتاربکەم و ڕقم لەو بوونەی خۆم بێت، کە هەیە. ئەگەر لە ئاســتی بوون-بۆ-خۆدا من هەســت بە خراپە بکەم، ئەوا پێویستە خۆم بە کەسێکی خراپ دابنێم، ئەمەش لە ڕێگەی خۆ تاوانبارکردنەوە ڕوودەدات.

دەبینین ســەرچاوەی چەمکی خراپ لە بوونــی مندا نییە ئەگەر من خۆم بم. هەرگیز ناتوانم خراپە بەســەر خۆمدا بسەپێنم یان بیبەســتم بە بوونمەوە ئەگەر فــرێ بدرێمە دەرەوەی بوونــم. ئەمەش لەبەر ئەوەیە من لــە کاتی فرێدانەکەدا خۆمــم. من نەبوونی خۆمم؛ چونکە من ناوەنــدم لەنێوان بوونی خۆم و خۆمدا و هەمــوو بە بابەت بوونێک لەناودەچێت. من نابم بــەو نەبوونەی بوونم، کە وەکو

بابەت من جیادەکاتەوە. لەم حاڵەتەدا دەبێت شتێک نوێنەرایەتی من، وەکو بابەت بکات. کەوابوو، ناتوانم دان بە بوونی خەسڵەتێک یان هێزێکی دەرەکییدا بنێم، کە ئەو هێزە لە بوونی منداناتوانێت و نەتوانم خۆم بکەم بە خاوەنی. بێگومان، ئەم خاڵە لەپێش ئێمەدا باسکراوە. لە کۆنەوە گوتراوە کەسانی دیکە فێرم دەکەن من کێم. بەڵام ئەوانەی ئەم گوتەیە دەخەنە بەردەممان، لە هەمانکاتدا لەو بڕوایەشدان، کە من چەمکی کەسانی دی لە خۆمەوە بە هێزی خۆم و لە پڕۆژەکانی بوونمەوە دادەتاشم یان دەکەوێتەسەر بەراوردکردن و لێکچون. کەوابوو، لەنێو بازنەیەکی سنورداری سەختدا دەمێننەوە و لێوەی دەرناچن. کەسانی دی نابن بە واتا بۆ بەبابەتکردنی بوونم، بەڵکو حاڵەتێکی کۆنکرێتی و بەرزن بۆی. هەموو خەسڵەتەکانی، وەکو خراپ، غیرە، بەزەیی و دژبوون و زۆری تریش، لەنێو ئەندێشەدا نین. کاتێک دەیانبەستم بە بوونی کەسێکەوە دڵنیام لەوەی دەمەوێت من هەست بە بوونی کەسەکە بکەم. هەمانکات، نابن بە ڕاستەقینەی بوونی من. ئەو کاتەی کەسێک ئەم خەسڵەتانەم بۆ دادەنێت من هێشتا بوون-بۆ-خۆم. هەروەها خۆم ناناسمەوە و لەگەڵ ئەمەشدا دەزانم، کە ئەو بوونەی باسی دەکات منم. من لێپرسینەوەی ئەو کەسە بێگانەیەی خۆی بە من ناساندوە هەڵدەگرم، بەڵام ئەو هەمیشە بە بێگانەیی دەمێنیتەوە. ئەو نەیتوانیوە لەگەڵ بە بابەتبوونی مندایەکبگرێت و ئەو بوونەش نییە،

> کە منم لە شێوازی (من منم)دا. من وێنەیەکی نێو ئەندێشەی ئەویش نیم،
> تاکو تەنیا بۆ ئەو هەبم و بەرپرس بێت لە بوونم. ئەم (من)ە لەگەڵ ئەو
> منەدا، کە هەیە بەراورد ناکرێت و گۆڕانکاری تێدا ڕووداوە. ئەو منە بوونی منە، بەڵام ڕەهەند و شێوازی نوێی هەیە.

من بە هۆکاری نەبوونێکی لەچارەبەدەر لە بوونی خۆم جیاکراومەتەوە. من خۆمم، بەڵام ئەو نەبوونیە نیم، کە جیایکردوومەتەوە. بوونم بۆ کەسانی دیکە کەوتنە نێو بابەتگەراییە لە بۆشاییەکی ڕەهاوە. مادام ئەم کەوتنەخوارەوەیە نامۆییە ئەوا بوونم دەکەم بە بابەت بۆ خۆم؛ من ناتوانم بوونم لە خۆم نامۆ بکەم.

دووەم، لەسەرو ئەمەوە، کەسانی دیکە من ناکەن بە بابەت بۆ خۆم، بەڵکو دەیکەن بە بابەت بۆ خۆیان. کەسێکی دیکە ناتوانێت ئەو زانیارییەی دەستبکەوێت من لەبارەی بوونمەوە هەمە. کەوابوو، بوونی کەسێکی دیکە نابێت بە هۆکار بۆ دەرکەوتنی من وەکو بوون-بە-بابەت. من بێجگە لە هەڵهاتن هەست بە هیچی دیکە ناکەم. ئەو کاتەی لە ڕێگەی زمانەوە بۆم دەرکەوێت کەسەکە من بە خراپ یان غیرەکەر دادەنێت هەرگیز درک بەو خراپەیە یان غیرەیە ناکەم و هەوڵدەدەم لێیان ڕابکەم و خۆم لە ترس و شەرمکردن دووربخەمەوە. کەوابوو، بوون-بە-بابەتی من زانین و یەکێتی زانینیش نییە، بەڵکو سەختییە و دوورکەوتنەوەیە لە بوون-بۆ-

خۆ؛ ســـنوردارییەکە من پێیناگەم و کەچی من ئەویشـــم. کەسەکەی دیکەش، کە ئـــەم بوونەی من بۆ من دەردەخات، زانین یان کاتیگۆری نییە، بەڵکو ئامادەبوونی سەربەستییەکی بێگانەیە. لەڕاســـتیدا دوورکەوتنەوە لەبوونی خۆم و سەرهەڵدانی سەربەســـتییە بێگانەکـــە یەک شتن. بۆ مـــن دەبن بە دامـــەزراو و بەبێ یەکدی نادۆزرێنەوە. لەناخەوە هەســـت بە بوونی کەسێکی دیکە دەکەم و توشی سەختیم دەکـــات. بوونی ئەو لە تەماشاکردنێکی کورتی منداو بەردەوام من لە جیهاندا دخاتە نێو مەترســـییەوە. ئەو بەو شێوەیە دەرناکەوێت، کە ئێستا سەریهەڵداوە و دوایی بەرەنگاریم دەکات، بەڵکو ئەو بوونەیە، کە پەیوەندییەکی بنەڕەتی لەگەڵ بوونی منداو هەیە و بوونی ئەو، کە چەسپاوە و فاکتۆرێکی پێویستە لە ئاگامەندی منداید.

لێـــرەدا چەند گرفتێک دەمێننەوە و ڕوومانتێدەکـــەن. بەتایبەتی، لە حاڵەتی شەرمکردنـــدا ئامادەبوونی کەســـێکی دیکـــە گومانی لێناکرێت. بـــەو شێوەیەی بینیمان، دەگونجێت کەسێک تەماشای من بکات. کێڵگەی سەر گردەکە دەڕوانێتە جەنگاوەرەکان. دڵنیاین لەوەی خانوەکەی ناوی پڕە لە دوژمن. بەڵام ئێمە نازانین ئێستا ســـەربازە دوژمنەکان لە پەنجەرەکانەوە دەڕواننـــە دەرەوە. دڵنیانیم ئەو کەســـەی گوێم لە دەنگی پێیەتی لەپشتەوە تەماشای من دەکات، دەشێ ڕووی لـــە شونێکی دیکە بێت، تەماشای زەوییەکـــە یان پەرتووکێک بکات. دواجاریش، بەگشتی، دڵنیانیم لەوەی ئەو چاوانەی دەڕوانن من چاو بن. دەشێ چاوی ڕاستی نەبن. بەکورتی، پێویست ناکات بڵێم تەماشکردنەکە دەبێت بە ڕووداوێکی گونجاو چونکـــە من بەردەوام بەبـــێ ئەوەی تەماشابکریم هەســـتەکەم تەماشا دەکرێم! ئایا بوونی کەســـانی دیکە نابێت بە گریمانە؟ ئێمە دەتوانین گرفتەکان بەمجۆرە باســـبکەین: لەحاڵەتی ئامادەبوونێـــک لەنێو جیهاندا، کە بۆ مـــن تەماشاکردن بەرجەســـتە دەکات، بەدڵنیاییەوە من هەست بەوە دەکەم، کە تەماشام دەکرێت. ئەمـــەش لەنێو بونیادەکەیدا بوونی کەســـێکی دیکە دەردەخات. بەڵام دەشێ من هەڵە بم و ئەو بابەتانەی بە چاو دامەزنان چاو نەبن. دەشێ با لقی درەختەکانی لە پشـــت منەوە جوڵاندبـــێ. بەکورتییەکەی، دەشێ ئـــەو بابەتانە تەماشاکردن دروســـت نەکەن. لەمحاڵەتەدا، چ شتێک من دڵنیادەکات لەوەی تەماشام کراوە؟ شەرمکردنەکەم وەســـتانە لەبەردەم کەسێکدا. بەڵام لەمحالەتەدا کەس لێرە نییە. ئایا ئەمە شەرمکردن لەبەردەم هیچ کەسدا نییە؟ ئایا ئەمە نابێت بەشەرمکردنێکی ناڕادت؟

نابێـــت ئەم گرفتە ڕێگربێت لە ئاســـتی توێژینەوەکەمان و پێویستیش ناکات باسیبکەین، مەگەر لە شیکردنەوەکەمان بۆ بوون-بۆ-کەسانی دی سودی لێوەرگرین. لێرەدا ئاڵۆزی لەنێوان دوو جۆر زانین و بووندا پەیدا دەبێت و بەراوردیش ناکرێن. ئێمە هەمیشـــە زانیومانە بابەتێکـــی نێو جیهان گونجاوە. ئەمەش وابەســـتە بە

خەسڵەتی ئەو شتەوە، وەکو بابەت. دەگونجێت ئەوەی بە لامدا تێدەپەڕێت مرۆڤ بێت و ئەویش تەماشای من بکات؛ ڕاستەوخۆ هەستدەکەم تەماشام کراوە. من ئەم دڵنیابوونەم بە بوونی کەسەکەوە، وەکو بابەت نابەستمەوە. لەڕاستیدا بوونی کەسەکە، وەکو بکەر بۆ من دەردەخات.

لە هەموو حاڵەتەکاندا دڵنیابوونەکەم بوونی کەسەکە لە بکەرەوە بۆ بابەت ناگۆڕێت. زەمینەی تەماشاکردنەکە بابەتە بەرجەستەبووەکە هەڵدەوەشێتنێتەوە. ئەگەر ئەو کەسە ناشرینەی بە لای منداتییدەڕێ لە پڕ تەماشام بکات ناشرینییەکەی نامێنێتەوە. لەو کاتەدا هەست بە تەماشاکردنەکەی دەکەم و دەبێت بە ناوەندێکی سەربەست لەنێوان خۆم و منداڵ. ڕاستەقینەی ئەو بوونەی تەماشایکراوە پشت بەو بابەتە نابەستێت، کە تەماشاکردنەکەی لێوە پەیدا دەبێت. مادام شەرمکردنەکەم، وەکو ئەزمونی ژیان گەواهی لەسەر بوونی کەسێکی دیکە دەدات، بەهەمانشێوەش دەبێت بە گەواهی بوونی خۆی و من گومانی لێناکەم. گومانکردن لە ئەو لە گومانکردن لە بوونی خۆم دەچێت. هەستکردن بە بوونی خۆم (لەکاتێکدا تەماشای دەستەکانم دەکەم) توشی هەڵەکردن دەبێت. کەوابوو، ڕاستەقینەی ئەو بوونەی تەماشاکراوە، وەکو فۆرمێکی ڕووت بە لەشی تەماشاکەرەکەوە نەبەستراوە و پەیوەندی بە کۆجیتۆی ڕووتی ئاگامەندیشەوە نییە. ئێمە دەبێت لە سەرهەڵدانی بابەتێکی تایبەت لەنێو ئەزمونەکانمدا، ئەو کاتەی چاوکانی کەسەکە ڕوو لە من دەکەن، ئاگادارم دەکەنەوە و منیش هەست بەوەدەکەم تەماشامکراوە. شوێنکەوتوانی فەلسەفەی ئەفلاتونیش لە ڕێگەی ناکۆکییەکانی نێو جیهانی هەستەکییەوە باوەڕە فەلسەفییەکەیان بە شوێنێکی دیکە دەگەیەنن. ئەوەی بۆ من ئاشکرایە ئەو ڕاستییەیە، کە تەماشاکردنەکەش پەیوەندی بە ئامادەبوونەوە هەیە. ئەوەی جێگەی سەرسوڕمانیش نییە ئەو خاڵەیە، کە نەک چاوەکان، بەڵکو کەسەکە، وەکو بکەر ئێمە دەبینێت.

لەسەرو ئەمەوە، دەشێ کەسێک بڵێت، من دەتوانم بیدۆزمەوە، کە بە هەڵەداچووم. من لە کونی کلیلەکەوە تەماشای ژوورەوە دەکەم و لە پڕێکدا گوێم لە دەنگی پێ دەبێت. هەستدەکەم، لە شەرما توشی دڵە لەرزە بووم. بەڵام کەس نابینم، تێدەگەم هەڵە بووم و هەناسەیەک هەڵدەکێشم. ئایا ئەم ئەزموونە خۆ-ڕووخێنەر نییە؟ با زۆرتر لەم کێشەیە ورد ببینەوە. ئایا بوونی منە، وەکو بابەت بۆ کەسەکە بە هەڵە بەرجەستە بووە؟ هەڵبەتە. هەڵەکەی من دەتوانێت کۆڵم پێبدات و پرۆژەکەم بوەستێنم. ئەگەر لەسەریشی بەردەوام بم دەبێ دڵە لەرزەکەم خێراتر بێت و گوێم لە نزمترین دەنگی سەر پلیکانەکان بێت. لەگەڵ ئاگادار بوونەوەکەمدا هەست بە بوونی کەسەکە لە هەموو شوێنێکدا بکەم؛ لەخوارەوە، لەسەرەوە، لەنێو هەموو ژوورەکاندا و هەستیش دەکەم بوونم بۆ ئەوە. لەوانەشە

شەرمکردنەکەم نەڕوات و لەو کاتەدا چاوم بە کونی کلیلەکەوە ناوە ڕەنگم ســـور هەڵگەڕێت. ئەزموونی بوون-بۆ-کەســـێکی دیکەم ناوەستێت؛ ئەگەرەکانم نامرن و دووری پلیکانەکانیش لەناوناچێت و سوچە تاریکەکەش بۆ خۆشاردنەوەی کەسێک دەمێنێتەوە. ئەگەر لەگەڵ هەموو دەنگێکدا لەشم بلەرزێت و منیش هەست بەوەبکەم کەســـێک دەمبینێ لەبەر ئەوەیە من لە حاڵەتی ئەو بوونەدام تەماشای دەکرێت. کەوابوو، هەڵەکە یان ئەزموونە خۆ-ڕووخێنەرەکە چییە؟ بوونی کەسەکەی دیکە، وەکو بکەر و ئامادەبوونەکەی نییە. ڕاســـستەقینەی کەسەکە و پەیوەندی بوونی و بابەتەکەیە لەنێو جیهانی منداـ ئەوەی گومانی لێدەکرێت بوونی کەسەکە نییە، بەڵکـــو بونێتی لەوێ، بۆ نموونە، بوونێکی کۆنکرێتی یان ڕوداوێکی مێژوویی، کە لە دەستەواژەی (کەسێک لەنێو ژوورەکەدایە) دەریدەبڕین.

لەم ڕوونکردنەوەیەوە گەشتەکەمان زۆرتر بەڕێدەخەین. ئامادەبوونی کەســـی دیکـــە لەنێو جهاندا لـــە شیکردنەوەی ئامادەبوونی کەســـێک، وەکو بکەر بۆ من دەرناکەوێت چونکە ئامادەبوونەکە بەرزێتییە، بۆ نموونە بوونێکە لەودیو جیهانەوە. من لەو باوەڕەدابووم کەســـێک لەنێو ژوورەکەدایە، بەڵام هەڵەبووم. کەس لەنێو ژوورەکەدا نەبوو. ئەو ئامادە نەبوو. ئامادەنەبوون چییە؟

ئەگەر لەبـــەر ڕۆشنایی ئەزمونەکانـــی ڕۆژانەمان تەماشـــای چەمکی (ئامادە نەبوون) بکەین دەردەکەوێت واتای هەموو (لەوێدا نییە)یەک نابەخشـــێت. ئەگەر مـــن کیسەی تووتنەکە لە جێگـــای خۆیدا نەبینم، نالێم کیسەکـــە ئامادە نییە. ئەمەش لەبەر ئەوەیە، کە شوێنی بابەتێکی ئەســـتویی یان ئامێرێک لە سروشتی بابەتەکەوە ســـەرهەڵنادات. سروشتەکەش لەســـەر شوێنەکە ڕاناوەستێت، بەڵکو مـــن شوێن بۆ بابەت و ئامێرەکان دیاریدەکەم. ڕاســـتەقینەی مرۆڤایەتی شوێنی بابەتەکـــان دەهێنێتە کایەوە. هەمانکات نالێم ئاغاخان یان ســـوڵتانی مەراکیش لەنێـــو خانوەکـــەدا نییە، بەڵام دەڵێم پیـــرۆ، کە لـــەوێ دەژی نزیکەی چارەکە کاتژمێرێکـــە لێـــرە نییە[٥٥] بەکورتـــی، ئامادە نەبوون شێوازێکی ڕاســـتەقینەی مرۆڤایەتییـــە و پەیوەندی بـــەو شوێنانەوە هەیە، کە ئەو ڕاســـتەقینەیەی تێدا ئامادە دەبێت. ئامادەنەبوون پەیوەندی نەبوون بە شوێنەوە نییە، بەپێچەوانەوە، مـــن پەیوەندی پیرۆ بە شوێنەوە، لـــە کاتێکدا دەڵێم لەوێ نییـــە دیاریدەکەم. دواجاریش، پەیوەندییەکەی پیرۆ بە شوێنی سروشتییەوە نییە. هەروەها، دەتوانم

---

٥٥ ئاغاخان ئیمام و پێشەوای دەستەی شیعەی ئیسماعیلی نیزارییە. شوێنکەوتوانی ئەم دەستەیە بەشێک بوون لە فاتمییەکانی میسر و سەر بە (نیزار) کوڕی ئەلموستەنسیر (١٠٩٤ مردووە) خەلیفەی هەشتەمی فاتمییەکانن. لەوباوەڕەدان نیزار پاش مردنی باوکی دەبێت ئیمامەت و خەلافەت بگرێتە دەست. ناوی ئاغاخان بۆ ئیمامی ئەم دەستە شیعەیە یەکەمجار حەسەن عەلی شا لە ساڵی ١٨٤٥، کە لە ئێرانەوە چوو بۆ هیند بەکاری هێنا و لەو ڕۆژەوە ئەم دەستەیە بە ئاغاخانی ناسراون. زۆربەیان لە وڵاتی هیند و پاکستان و ئەفریقا دەژین. (وەرگێڕ)

بڵێم پیرۆ بۆ ســـەیرانەکە لە شوێنێک لـــە دەرەوەی شار، کە هەرگیز نەیبینیوە، نەهـــات. ئامادەنەبوونی پیرۆ بە پەیوەندییەکەی بـــە شوێنەوە پێناس دەکرێت. ئەو شوێنەش لەســـەر ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی ڕادەوەستێت. ئامادەنەبوونی پیرۆ لەنێو ئەزموونی کەســـەکاندایە. ئامادەنەبوونەکـــەی شێوازێکی کۆنکرێتی بوونی پیرۆیە بۆ تێرێسا؛ پەیوەندییە لەنێوان ڕاستەقینە مرۆڤایەتییەکاندا، نەک لەنێوان ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی و جیهاندا. لە پەیوەندییەکەی نێوان تێرێسا و پیرۆدا پیرۆ ئامادە نییە. ئامادە نەبوون پەیوەندییە لەنێوان دوو یان چەند ڕاســـتەقینەیەکی مرۆڤایەتی، کە جەخت لەسەر ئامادەبوونی ئەو ڕاستەقینانە دەکات.

ئامادەنەبوونـــی پیـــرۆ لـــە پەیوەندییەکەیدا لەگـــەڵ تێرێســـا پەیوەندی بە ئامادەبوونییەوە هەیە. ئامادەنەبوونەکەش لەنێو پەیوەندی نێوان پیرۆ و تێرێسادا واتا دەبەخشـــێت. پیرۆ تێرێسای خۆشدەوێت، هاوسەری ئەوە، پشتگیری دەکات و هتـــد. ئامادەنەبوون، بوونی پیـــرۆ دەردەخات؛ بەڵام مردن ئامادەنەبوون نییە. دووری لەنێـــوان پیرۆ و تێرێسادا گۆڕان بەســـەر ئامادەبوونیاندا ناهێنیت. ئەگەر لە چـــاوی پیرۆوە بڕوانینـــە پەیوەندییەکە تێرێسا لەنێو جیهانـــدا، وەکو بابەت دەبینین یان پیرۆ هەست بە بوونی خۆی بەرانبەر تێرێسا، وەکو بکەر دەکات. لە حاڵەتـــی یەکەمدا، دوورییەکە ڕێکەوتە و واتاش لە پەیوەندییە بنەڕەتییەکەیاندا، بەو شێوەیـــەی پیرۆ خۆی لەنێو جیهاندا ئامادەدەکات نابەخشـــیت. لە حاڵەتی دووەمدا، پیرۆ هەســـتەکات بوونـــی بۆ تێرێسا بەبـــێ دووری هەیە؛ تێرێساش دووری نێوانیانـــی لە ناوبـــردوە. دووری نێوانیان بەقـــەد پانتایی جیهانە، بەڵام بـــۆ تێرێسا پیرۆ دوور نییە، بووە بە بابەتێـــک لەنێو جیهانی ئەودا. بەهەرحاڵ، لەهەردوو حاڵەتەکـــەدا لابردن پەیوەندییە بنەڕەتییەکـــان ناگۆڕێت. گرنک نییە نێوانی پیرۆی بکەر و تێرێسای بابەت، پیرۆی بابەت و تێرێسای بکەر گەورە یان بچوک بێت، چارەنووســـەکانی جیهان نەبڕاوەن. هیچ جیاوازییەک لەنێوان پیرۆی بابـــەت و تێرێســـای بکەر و تێرێسای بابەت و پیرۆی بکـــەردا نامێنێت. چەمکی ئەزمونگەراییەکانـــی ئامادەبوون و ئامادەنەبـــوون، ئامادەبوونی دیاریکراوی پیرۆ و تێرێســـا و تێرێسا و پیرۆن. ئەمانـــە ڕێگەی جیاوازی دەربڕینی ئامادەبونن. لە لەنـــدەن، ئیندیسی ڕۆژهەلات، ئەمەریکا، لە بیایاندا پیـــرۆ بۆ تێرێسا ئامادەیە. پیرۆ تەنیا بـــە مردن ئامادەبوونەکەی خۆی لەناودەبـــات. ئەمەش لەبەرئەوەیە، کـــە بوون بەگوێـــرەی درێژی و پانایـــی پەیوەندی بە شوێنەوە نییە. کەســـێک لەنێوان (ڕێگای گێرمەنتیس)م (ڕێگای سوان) دەکەونە نێو شوێنێکی-مرۆڤانەوە. ئامادەبوونی سوان و میرخانمی گێرمەنتیسە ئاماژە بۆ ئەم شوێنە دەکەن. ئێستا ئەم ئامادەبوونە لەگەڵ خۆیدا بەرزێتی شوێنیش پەیدا دەکات: ئامادەبوونی من و ئامۆزاکەم لە مەراکیش ڕێگایەک لەنێوانماندا دیاریدەکات و منیش لەنێو شوێنێکدا

دادەنێـــت، کـــە دەتوانم بە ڕێگا بەرەو مەراکیش نـــاوزەدی بکەم. ئەم ڕیگەیەش بێجگە لە دووری لەنێوان ئەوی دێ-وەکو-بابەت و هەروەها وەکو (خۆ)ش، کە بۆ من بەبێ دووری ئامادەیە، چی دیکە نییە. کەوابوو، من خراومەتە نێو فرەڕێگای نەبـــڕاوە، کە بەرەو ئەو بابەتەم دەبات، لەنێو جیهانـــی منداید و هەمانکات ئەو بابەتەش (خۆ)یەکی ئامادەبوونی ڕاستەوخۆ و بەرزە.

لەبەرئـــەوەی جیهان بە هەموو هەبووەکانەوە خۆی بۆ من دەردەخات، ئەوا ئەم ڕێگایانە دەبن بە کۆمەڵێک ئامێری ئاڵۆز، کە من بە هۆیانەوە دەتوانم ئەو کەسەی، وەکو بابەت دەردەکەوێت بەو (خۆ)یە ببینم، کە لەوێدایە. دەتوانین ئەم بۆچوونانەش بکەین بەگشتی؛ تەنیا پیرۆ، ڕێنە، لوسیان لە پەیوەندییەکەیان لەگەڵ منداد ئامادە یـــان ئامادە نین. ئەوان تەنیا کەســـێک نین شوێنی من دیـــاری بکەن؛ من، وەکو ئەوروپییەک پەیوەندییم بە مرۆڤە ئاســـیاوی و پێست ڕەشەکانیشەوە هەیە؛ وەکو پیاوێکی پیر لەگەڵ لاوێکدا، دادوەر لەگەڵ تاوانکاردا، بورژوا لەگەڵ کرێکاردا هەیە. بەتێکڕا شوێن و ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی، پەیوەندی بە ئامادەبوون و ئامادەنەبوونی هەمـــوو مرۆڤێکی زیندووەوە لەنێو بەســـتێنی ئامادەبوونـــە بنەڕەتییەکەوە هەیە. ئامادەبوونـــی بنەڕەتی لەوێدا واتابەخشـــە کە بوونێک بێـــت تەماشای کرابێت یان تەماشا بکات؛ ئەمەش دەکەوێتە ســـەر ئەوەی-کەسانی دیکە بۆ من ببن بە بابەت، یان من بۆ کەســـانی دیکە دەبم بە بابەت. بوون-بۆ-ئـــەوان فاکتۆرێکی بەردەوامی ڕاستەقینەی مرۆڤانەیە؛ من لەگەڵ هەموو بیرکردنەوەیەکدا هەست بە بوونی دەکەم. بـــۆ هـــەرچ شوێنێک بڕۆم، هەرچ کارێـــک بکەم من تەنیا لە گۆڕانـــی دوورییەکەم لە کەســـانی دیکەوە ســـەردەکەوم؛ ئەو ڕێگایانەم بـــۆ دەردەکەوێت، کە بە ئەوانم دەگەیەنێت. بۆ ئەوەی کەســـانی دیکە، وەکو بابـــەت بدۆزمەوە یان دووربخەمەوە، پێویستیم بەو ئەزموونانە هەیە من، وەکو بوون بۆ ئەوان دەردەخەن. کەسانی دیکە لە هەموو شوێنێکدا بۆمان ئامادەن و من دەکەن بە بابەت بۆ خۆیان. لەم ڕووەوە من لەو خاڵەدا بە هەڵەدا دەڕۆم، ئەگەر بڵێم ئەزموونەکەم ئەوان بە بابەت دەردەخات. من ئەزانم ئەو کەسەی بەرەولای من دێت (ئانی)یە و کەسێکی نەناسراویشە. لێرەدا، ئامادەبوونەکەی (ئانـــی) بۆ من گۆرانی تێدا ڕوونـــادات. بێگومان، من دەگەمە ئەو باوەڕەی کەســـێک لە ســـوچە تاریکەکەوە تەماشای من دەکـــەت یان ئەوەی من بەکەسێکم دادەنا لقی درەختەکە بوو؛ ئامادەبوونی بنەڕەتی من بۆ هەموو کەسێک و ئامادەبوونی بنەڕەتی هەموو کەسێکیش بۆ من لەم حاڵەتانەدا ناگۆڕێت. دەرکەوتنی کەســـانی دیکە لە ئەزموونەکانی ڕۆژانەمدا بوونی ئەوان ناسەلمێنێت. دڵنیابوونم لە بوونـــی ئەوان لەودیو ئەزموونەکانەوەیە، بەڵکـــو بەپێچەوانەوە، بوونی ئەوانە، کە ئەزموونەکانی من دەهێننە کایەوە.

ئـــەوەی من توشی هەڵەکردن دەکات، ئەو ڕاســـتەقینەیە یان پەیوەندییەکەی

نێوان مـــن و ئەو نییە؛ (ئەو)ەیە، کـــە نوێنەرایەتی مرۆڤ-وەکـــو بابەت دەکات و نایکات. ئەوەی هەیە دووری و نزیکی کەســـەکەیە؛ ئەمەش خەســـڵەتی وەکو بابـــەت و پەیوەندییەکەی بە جیهانـــەوە دەردەخات. بە بابەتبوونی ئەویش لەنێو جیهاندا لەبەر ئەوەی لە شوێنێکی دیکەیە دەکرێتەوە. بە بابەتبوونی ئەو، لەگەڵ ســـەرهەڵدانی خۆیەتی مندا ســـەرهەڵدەدات، بەڵام من هەرگیـــز دڵنیانیم لەوەی ئەو کەســـە ئەو بابەتەیە. بوونی منیش بۆ ئەو بەهەمانشـــێوە خۆی دەردەخات. بێگومان من ئێستا بۆ هەندێک ئەڵمانی بابەتم. بەڵام ئایا بوونی من فەرەنسی یان پاریسییە، یان (ئەو) پاریسییەیە هەموو فاکتۆرەکان سەبارەت پاریس و فەرەنسا لە دەوری خۆیدا کۆدەکاتەوە؟

ئێستا دەتوانین لە ناوەڕۆکی تەماشاکردن تێبگەین. لە هەموو تەماشاکردنێکدا کەســـانی دیکە، وەکو بابەت یان ئامادەبوونێکی کۆنکرێتی لەنێو بەســـتێنێکەوە دەردەکـــەون؛ لە هەڵوێستێکی ناســـراوی کەســـانی دیکەشـــەوە، کە من توشی شەرمکـــردن یان دوودڵی دەکات، چۆنیەتی بوونـــی خۆم دیاریدەکەم و دەبم بەو بوونەی تەماشای دەکرێت. ئەمەش من دەکات بە (ئەو)شتە کۆنکرێتییەی تەماشای دەکرێت و بوونی کەســـانی دیکە بەرجەســـتە دەکات. منیش دەکات بە بوون بۆ ئەوان. ســـەلماندنی ئەم بارودۆخەی من یان ئەو مرۆڤەی بوو بە بابەت بۆ هەموو مرۆڤە زیندووەکان و فرێدراومەتە بەر تەماشای ملیۆنێک لە ئەوان، ڕاکردنی منیش ڕۆژانـــە لە تەماشاکردنەکانیان، هەمانکات ســـەلماندنی بە بابەتبوونی منە. ئێمە هەموو ئەم لایەنانە لەنێو تەماشاکردندا کۆدەکەینەوە. هەموو تەماشاکردنێک ئەوە دەســـەلمێنێت، کە ئێمە بۆ مرۆڤە زیندووەکان هەین؛ ئێمە لەبەردەم (ئاگامەندی) ئەواندین. ئەمەش فرەلایەنی دروســـت ناکات. فرەلایەنی بە بابەتەکانەوەیە. ئەو بوونـــەی لەلایەن (خۆ)یەکەوە تەماشای دەکرێت و (خۆ)کەش بۆ ئێمە دەردەخات لەبەردەم ڕاستەقینەیەکی یەک لایەنییدا ڕامان دەگرێت. لە کاتێکدا تەماشای ئەو کەســـانە دەکەم، کە تەماشای من دەکـــەن (ئاگامەندی) ئەوان لەنێو فرەلایەنیدا دادەنرێن. ئەگەر بمەوێت ئاوەڕ لە تەماشاکردنەکە نەدەمەوە و گوێ بە ئامادەبوونی کەســـانی دیکە نەدەم، ئەوا خۆم بـــە زنجیرەیەک ئەزمونی شاراوەی ئامادەبوونی ئەوان دەبەستمەوە و خۆم لەبەردەم خوایەکی خاوەنی دەسەڵاتی ڕەها و خۆیەکی نەبڕاوەدا دەدۆزمەوە. بەڵام ئەم دوو بە بابەتکردنە سەلماندنیان دژوارە.

ئەم بۆچوونە لەگەڵ نموونەیەکی ڕۆژانەی ژیانماندا چاکتر واتاکەی دەردەکەوێت: ئەگەر لە شوێنێکی گشتیدا دەرکەوین یان لەسەر شانۆ دەورێک ببینین، وانەیەک بڵێینەوە هەرگیز ئەو ڕاستییەمان لا وون نابێت، کە تەماشادەکرێین و کارەکانمان لەبـــەردەم تەماشاکردنەکەدا بەڕێوەدەبەین. کاتێک لەســـەر باســـێک دەدوێین و بۆچوونەکانمان دەردەبڕین، ئامادەبوونی ئەو کەســـانەی دیکە نەناسراو دەبێت.

ئـــەوان بە پۆل یان گوێگران دانانرێن؛ تەنانەت تاکە کەســـەکانیش ناناســـینەوە. هەروەها بایەخ بە تەماشاکردنەکانیشـــیان نادەیـــن. ئەگەر بمەوێت بڵنم ئەوان لە بۆچوونەکانی من تێگەیشتون و تەماشای بیسەران بکەم ئەوەی دەیبینم ڕووخساریانە بـــۆ من دەردەکەون. تەماشاکردنەکە وون دەبێـــت. لەبەرئەمە چەمکی (ئەوان) بۆ بارودۆخی ناڕەسەنی بوونی مرۆڤ بەکاردەهێنین. من لە هەرچ شوێنێک بم، ئەوان تەماشای من دەکەن. (ئەوان) هەرگیز نابن بە بابەت چونکە زوو هەڵدەوەشێنەوە. کەوابوو، تەماشاکردن ئێمـــە دەکات بە بوون-بۆ-ئەوان و بوونی ئەوانیش بۆ ئێمە دەسەلمێنێت. بەڵام لەمە زۆرتر بەرەو هیچ شوێنێکی دیکەمان نابات. ئەوەی گرنگە لێی بکۆڵینەوە پەیوەندی بنەڕەتی نێوان من و کەســـانی دیکەیە. یان باشترە ئەو پرسیارە بکەین، کە ئایا بوونی ئەو بوونەی بۆ کەسانی دیکەیە چییە؟

لە ڕوونکردنەوەی پێشـــتردا خاڵیک هەبوو پێویستـــە ڕەچاوبکرێت و لەوانەیە یارمەتـــی ئێمەش لە تێگەیشـــتنەکەماندا بدات. ئەمەش ئـــەو خاڵەیە، کە بوون-بۆ-کەســـانی دیکە لەنێو بونیادی ئۆنتۆلۆجی بوون-بۆ-خۆدا نییە. ئیمە ناتوانین بوون-بۆ-کەســـانی دیکە لە بوون-بۆ-خۆوە و بوون-بۆ-خۆش لە بوون-بۆ-کەسانی دیکەوە دەربهێنین. بێگومان ڕاســـتەقینەی مرۆڤایەتیمان لەیەککاتدا بون-بۆ-خۆ و بوون-بۆ-کەســـانی دیکەیە، بەڵام توێژینەوەکەمان نایەوێـــت ئەنترۆپۆلۆجیش دابمەزرێنێـــت، مەحاڵیش نییە بوون-بۆ-خۆ بە جۆرێک ببینین خۆی لەکەســـانی دیکە ڕزگارکردبێت و ڕێگەنەدات کەس بیکات بە بابەت. بەڵام ئەم بوون-بۆ-خۆیە نابێـــت بە "مرۆڤ". کۆجیتۆ تەنیا فاکتۆرێکـــی پێویستیمان بۆ دەردەخات. ئەو فاکتۆرەش دۆزراوەتەوە و لەگومان بەدەرە؛ ئەوەیە، کە بوونمان لەگەڵ ئەودا، کە بوون-بۆ-خۆیە، بوونیشە-بۆ-کەسانی دیکە.

ئەو بوونەی تێڕامانی ئاگامەندی دەیناســـێت بوونێکی-بۆ-خۆی-بۆ-کەســـانی دیکەیە. کۆجیتۆکەی دیکارت ڕەهایەتی یەک فاکتۆر دادەمەزرێنێت، ئەویش بوونی منـــە. ئەگەر کۆجیتۆ درێژبکەینەوە بەمجۆرەی ئێمە کردوومانە، بوونی کەســـانی دیکەشمان بۆ دەدۆزرێتەوە. هەروەها دروستیشە بڵێین، بوونم-بۆ-کەسانی دیکە، کە لە ئاکامی دەرچوونی ئاگامەندیمدا دەیدۆزمەوە خەســـڵەتی ڕووداوێکی ڕەهای هەڵگرتوە. مادام ئەم ڕووداوەش مێژووییە چونکە بوونی کاتیی خۆم بۆ کەســـانی دیکـــە ئامادە دەکەم، ئەوا پێویستە بـــە ڕووداوێکی پێش مێژووی بە مێژووکردن ناوزەدی بکەین. مەبەســـت لە (پێش مێژوو) واتای پێش سەرهەڵدانی مێژوو لەنێو کاتـــدا نییە، کە هیچ واتایەک نابەخشـــێت، بەڵکو بەشێکە لـــەو بە کاتییکردنە بنەڕەتییەی خۆی دەکات بە مێژوو. لەهەمانکاتیشدا مێژوو پێکدەهێنێت. ئەمەش فاکتۆرێکی ســـەرەکی و بەردەوامە، کە وا لە ئێمە ناکات تێگەیشتن لە بوون-بۆ-کەسانی دیکە بە ناوەڕۆکێکی پێویست دابنێین.

ئێمە لەپێشتر باسی جیاوازییەکانی نێوان ڕەتدانەوەی ناوەکی و دەرەکیمان کرد. بەتایبەتی لەوە دواین، کە بنەڕەتی هەموو زانینێک لەو پەیوەندییەدا دامەزراوە، کە بوون-بۆ-خۆ شتە زانراوەکە نییە. ئەم ڕەتدانەوەیە ناوەکییە؛ بوون-بۆ-خۆ لەنێو سەربەستییەکەیدا دەیدۆزێتەوە. باشترە بڵێین، تاکو ئەو ڕادەیەی بوون-بۆ-خۆ بڕاوەیە ئەم ڕەتدانەوەیە. بەڵام ڕەتدانەوە بوون-بۆ-خۆ بەو بابەتەوە بە توندی گرێدەدات، کە ڕەتدراوەتەوە. ئێمەش لەم پەیوەندییەوە گوتمان، بوون-بۆ-خۆ ئەو بوونەش لەنێو خۆیدا هەڵدەگرێت، کە لەوەوە جیاوازە و بوونیشی ئەو بوونە ڕەتدراوە نییە.

ئەم پەیوەندییە بەبێ گۆڕان بەسەر بوون-بۆ-خۆ و بوون-بۆ-کەسانی دیکەدا دەسەپێنرێت. ئەگەر کەسانی دیکە، بەگشتی، هەبن، ئەوا پێویستە من کەسانی دیکە نەبم. ئەم ڕەتدانەوەیە بوونی من و بوونی کەسانی دیکە، وەکو دوو شتی جیاواز بەرجەستەدەکات. ئەو ڕەتدانەوەیەی بوونی من پێکدەهێنیت، هیگڵ گوتەنی، بوونم بەرانبەر کەسانی دیکە دژوەستاو ڕادەگرێت و (خۆ)ی من دادەمەزرێنێت. با لەمەش وا تێنەگەین، کە (خۆ) دێتە نێو ئاگامەندیمانەوە و جێنشین دەبێت؛ بەڵکو (خۆ) لە ئاکامی ڕەتدانەوەی خۆیەکی دیکەدا سەرهەڵدەدات. ئەمەش خۆ هەڵبژاردنی خۆیە، کە دەیەوێت بەردەوام خۆی بێت. بوون-بۆ-خۆیەکیش، کە خۆیە بەبێ ئەوەی خۆی بێت دەدۆزرێتەوە.

ئەو بوون-بۆ-خۆیەی منم لە ڕەتدانەوەی کەسانی دیکەدا دەبێت بە خۆی. ئەو پێوەرەی بۆ زانینمان دانا و وتمان شتە زانراوەکە (من) نییە، لێرەدا بەکاری دەهێنین. بوون-بۆ-خۆ لە بوونیدا بوون-بۆ-کەسانی دیکەی هەڵگرتوە و هەمانکات ئەوانیش نییە. بۆ ئەوەی بوونی ئاگامەندی نەبێت بە ئەوان و کەسانی دیکەش هەبن و ببن بە مەرج بۆ بوونی خۆ پێویستیمان بە (کەسی سێیەم)، وەکو گەواهێک دەبێت. لێرەدا پێویستە دوو شت بزانین؛ دەبێت ئاگامەندی خۆی بێت و ئەو شتەش بێت، کە نییە؛ دەبێت ئاگامەندی سەربەستانە خۆی لە کەسانی دیکە جیا بکاتەوە و خۆی بەو شتە دابنێت، کە نییە و لەگەڵ خۆیدا یەکبگرێتەوە. ئەم جیاکردنەوەیە بوونی ئەوە و دەبێتە هۆکاری بوونی کەسانی دیکە لەوێدا. ئەمەش ئەوە ناگەیەنێت، کە ئاگامەندی بوونی کەسانی دیکە دێنێتە کایەوە، بەڵکو بوونی کەسانی دیکە، وەکو دۆخێکی (لەوێدا) دەدۆزێتەوە. شێوازی بوونی ئەوەی، کە بوون-بۆ-خۆ-ئەو-شتە نییە بە کەسانی دیکە ناسراوە لە ڕێگەی نەبوونەوە توشی ئیفلیجی دەبێت. بوون-بۆ-خۆ کەسانی-دیکە نییە. ئەمەش ڕاستەوخۆ نەدراوە و بوون-بۆ-خۆ بەردەوام هەڵی دەبژێرێت؛ زیندووبوونەوەیەکی بەردەوامە: ئاگامەندی ناتوانێت ئەوان بێت چونکە ئاگاییە لە (خۆ). ڕەتدانەوەی ناوەکی لەگەڵ ئامادەبوون لە جیهاندا دەبێت بە یەکێتییەک و بوون دەردەخات.

پێویستە کەســـانی دیکە لەبەردەم ئاگامەندییـــدا ئامادەبن و بچنە ناوەوەی تاکو ئاگامەندی نەبوونیەکەی خۆی بناســـێتەوە و لەدەســـت ئەوان خۆی پزگار بکات. ئەگـــەر ئاگامەندی[ئەو نەبوونە نەبێت]و شتێک بێت، ئەوا جیاوازی لەنێوان خۆ و کەسانی دیکەدا نامێنێت.

ئێمە خاڵێکی دیکەش دەخەینە ســـەر باسەکەمان. ئاگامەندی دەزانێت ئەوشتە نییە و ئەم پەیوەندییەی پەتدانەوەش دوو لایەنی نییە. ئەوشتەی بەرانبەر ئاگامەندی ئامادەیە هەســـت بە بوونی خۆی، وەکو شتێکی لـــە ئاگامەندی بەدەر ناکات. ئەو شتێکە بەبێ ئاگامەندی. پەیوەندییەکەی بە ئاگامەندییەوە دەرەکییە چونکە بوون-لەنێو-خۆیـــە و بەو جۆرەش بۆ ئاگامەندی خـــۆی دەردەخات. بەڵام، بەپێچەوانەی ئەمەوە، پەتدانەوەکەی نێوان خۆ و کەسانی دیکە ناوەکی و دوولایەنییە. ئەو بوونەی ئاگامەندی بە جیاواز لە خۆی دادەنێت ئەو بوونەیە، کە (ئەم) ئاگامەندییە نییە. لە کاتێکدا بوونی کەسانی دیکە دەردەکەوێت ئاگامەندی تێدەگات، کە شێوازی بوونی لەگەڵ کەسانی دیکەدا جیاواز نییە. کەسانی دیکەش ئاگامەندین. کەسێکی دیکە، وەکـــو ئەو بوون-بۆ-خۆیە و ئاماژەش بۆ ئەگەرەکانـــی ئەو دەکات. دژایەتییەکەی نێوانیشـــیان ناکەوێتە سەر ئەوەی چەند ئاگامەندی لەوێدا هەن. کەسانی دیکە بۆ خۆ، وەکو پەتدانەوە هەن. لەبەر ئەوەی کەســـێکی دیکە (خۆ)یە، ئەوا هەردووکمان پەتـــی یەکدی دەدەینەوە. ئاگامەندییەک ناناســـم، کە ئەویش من نەناســـێت. ئەو ئاگامەندییەی من نەناســـێت ئاگامەندییەکە لـــە دەرەوەی جیهاندا و تەنیا دەژی؛ ئەویش ئاگامەندی خۆمە. کەوابوو، ئەو کەسەی من دەیناسم و نامەوێت ببم بە ئەو بوونێکە، کە من بۆ ئەو هەم. من تەنیا هەوڵنادەم نەبم بە هۆکاری پەتدانەوەکە و نەبم بە ئەو، هەروەها نامەوێت ئەو بوونەش بم، کە من نییە.

ئـــەم دووجۆرە پەتدانەوەیـــە لە پرۆیەکەوە خۆ لەناوبردنـــە. یەکێک لەم دوو پرۆداوانەی لەدوایە: من خـــۆم ناکەم بە بوونێکی دیاریکراو. من نابم بەبابەت بۆ ئەو، ئەویش بە بابەت بۆ من. لەم حاڵەتەدا، کەسەکەی دیکە نابێت بەو کەسەی منە، یان ئەو خۆیەی لەبەر ئەوەی نایەوێت ببێت بە من، من دەکات بە بابەت. یان ئەو بوونە کەســـێکی دیکەیە و نایەوێت خۆی بکات بە من. لەهەردوو حاڵەتەکەدا من بۆ ئەو دەبم بە بابەت و ئەویش بوون-بە بابەتبوونی خۆی لەناودەبات.

لە بنەڕەتەوە کەســـەکەی دیکە من و بابەت نییە. ئەوەی من پەتی دەدەمەوە ئەو(من)ەیـــە، کـــە کەســـەکە دەیەوێت بیکات بـــە بابەت بۆ خـــۆی. من خۆم پەتدەدەمەوە. لەم پەتدانەوەیـــە بوونی پەتدراوەی خۆم دادەمەزرێنم. لێرەدا من تەنیا بوونی کەســـانی دیکە ناناســـمەوە. بوونە پەتدراوەکەش؛ کە بوونی-من-بۆ-کەسانی دیکەیە دەناسم. وونبونی منێکی نامۆ دەبێتە هۆکاری وونبوونی کەسانی دیکـــە لە پێگەی لەناوچوونی منەوە. من لە کەســـانی دیکـــەوە بە پێگەی دانانی

منێکی نامۆ لەبەردەستیاندا، ڕادەکەم. بەڵام، لەگەڵ ئەم کارەدا بوونێکی دابڕاوی خۆم لە کەسانی دیکە هەڵدەبژێرم. منە نامۆکە بە بوونی خۆم دادەنێم. دابڕانم لە کەســـانی دیکە لەسەر ئەو بناخەیە دامەزراوە، کە ئەو (من)ە خودی خۆمم، بەڵام کەسانی دیکە ڕێگە نادەن ئەم ئاگاییەم هەبێت.

ئەو (من)ەی نامـــۆ بووە و ڕەتدراوەتەوە کتوپڕ پەیدادەبێت من بە کەســـانی دیکەوە دەبەستێتەوە و هێمای جیابوونەوەیەکی ڕەهاشە لە نێوانماندا. لەڕاستیدا، بەو جۆرەی خۆم، وەکو بابەتێک دەبینم جیابوونەوەی من و کەسانی دیکە هەرگیز ڕوونادات. منیش بەرانبەر ئەمە بەرپرســـم. بەڵام مادامەکی کەســـانی دیکەش لە بەرپرسییەکەدا هاوبەشن، ئەوا ئەم (من)ە لە دەستم ڕادەکات چونکە ئەوەیە، کە کەســـانی دیکە دەیانەوێت. من خۆم بە خاوەنی دادەنێم، کەچی لە من ڕادەکات. مادام من نامەوێت ببم بە کەسانی دیکە، کەواتە دیسانەوە ئەوەی لە من ڕادەکات خۆمم. لەڕاســـتیدا ، ئەو منەی بووە بـــە بابەت و لە من ڕادەکات نابێت ببێت بە خۆیەکی ڕووت بۆ من و نابێت خۆم بەخاوەنی دابنێم.

کەوابوو، بوونم-بۆ-کەســـانی دیکە، بۆ نموونـــە، بوونم وەکو بابەت، بوونێکی ئەندێشـــاوی نییە لە منەوە دەرچووبێت و لەنێـــو ئاگامەندییەکی بێگانەدا خۆی دامەزرێنێت. بوونێکی ڕاســـتەقینەیە، حاڵەتی بوونی منە لـــە بەرەنگارییەکەیدا لەگەڵ کەســـانی دیکـــەدا و ئەوانیش لەگەڵ منداـ بوونی منـــە لە دەرەوەدا. من کاتێک دەتوانم بڵێم، کە کەســـێکی دیکە من نییە، ئەگەر ئەو کەســـە (خۆ) بێت. ئەگەر من بوونی کەســـێکی دیکـــە، وەکو بابەتێک لەنێو جیهانـــدا ڕەتبدەمەوە، ئەوا بوونـــی بابەتێکم ڕەتداوەتەوە نەک خۆ. من بـــێ بەرگریکردن لەخۆم لەنێو سنورەکانی (خۆیەتی) ئەودا دەمێنمەوە، کە هەمانکات سنوری منیشە. ئەمەش لە منەوە تەنانەت لە بیرکردنەوەمەوە دەرناچێت چونکە ناتوانم بوونی خۆم سنوردار بکەم، ئەگینا دەبووم بە هەموویەکی بڕاوە. لەلایەکی دیکەوە، ســـپینۆزا گوتەنی، ئەوەی بیر ســـنوردارەکات، بیرێکی دیکەیە. ئاگامەندی لـــە ڕێگەی ئاگامەندی منەوە، سنوردار دەبێت.

ئێستا لە ســـروشتی بوونم، وەکو بابەت تێدەگەم، ســـنوردارێتییە لەنێو دوو ئاگامەندییدا. ســـنوردارێتیش دوو واتای هەیە، لەلایەکەوە ئەو قاڵبەیە منی تێدا پەســـتراوم و لەلایەکـــی دیکەوە ئەو زنجیرە ماتماتیکییەیـــە، کە بڕانەوەی نییە. هەموو بوونێک من دەمەوێـــت بیگەمێ لە هێڵێکی چەماوە دەچێت. کەوابوو، من هەموویەکم هێشـــتا پەیدانەبووم و خۆم دیارینەکردووە و بە بڕاوەیی ماومەتەوە. من لە دەرەوەی بوونی خۆمدا ڕاوەستاوم. باشترین بەراوردکردن بۆ تێگەیشتن لە بوونی خۆم و هەوڵدانە بێهودەکەشی لە باســـەکەی (پۆنیکێر)دایە سەبارەت پلەی گەرما؛ ئەگەر لە چەقەوە دوورکەوینەوە پلەی گەرما کەمدەبێتەوە. زیندەوەرەکان

لە چەق دووردەکەونەوە و بەرەو سەرەوە دەڕۆن. کەمبوونەوەی گەرماییش تیایاندا بەردەوام گرژبوونەوەیان زیاددەکات. دەیانەوێت تەخت بن و بە مەبەستەکەیان بگەن، بەڵام لە ڕووبەرەکەدا دووربیەکی نەبڕاوە لە یەکدییان جیادەکاتەوە. هێشتا، ئەم بڕانەوەیە، کە لەودیو دەستەڵاتەوەیە، ئەو خۆیەی بووە بە بابەت بەرهەمی ئەندێشە نییە و بوونێکی ڕاستەقینەی هەیە. ئەم بوونەش شتێکی لەنێو-خۆیە چونکە دەرەکی نییە. هەمانکات بوون-بۆ-خۆش نییە چونکە ئەو بوونە نییە من لە ڕێگەی ڕەتدانەوەی ناوەکییەوە دەمەوێت بیگەمێ. بوونێکە بۆ-کەسانی دیکە و لەنێوان دووجۆر ڕەتدانەوەدا دابەشکراوە و بەشەکانی واتای جیاوازیان هەیە. کەسێکی دیکە ئەم (من)ە نییە، کە دەیبینێ و منیش ئەم خۆیەی خۆم نابینم، کە ئێستا من پێکدەهێنێت. ئەم (من)ەی کەسەکە هێناویەتەکایەوە و ڕاستەقینەیەکە لەسەر جیابوونەوەی ئەو دوو بوونە ڕادەوەستێت بەتەواوی لە یەکدی دەچن. مادام ئاگامەندی دەتوانێت ئاگامەندییەکی دیکە سنوردارببکات، ئەوا هیچی دیکە ناکەوێتە نێوانیانەوە.

لەو بۆچوونەوە، کە کەسێکی دیکە وەکو (خۆ) بۆ من خۆی دەردەخات و منیش دەبم بە بابەت بۆ ئەو، دەردەکەوێت بە بابەتکردنی ئەو کەسە لەلایەن منەوە لە پەیوەندییەکەی نێواماندا دووەم هەنگاوە. ئامادەبوونی کەسەکە پێش ئەوەی سنوردارێتییەکەی بوونم بۆ دەرکەوێت هانمەدات سەربەستییەکەم و خۆم بەو کەسە دانەنێم و ئەویش بە کەسێکی دیکە دەبینم؛ وەکو (خۆ)یەک دوور لە دەستەڵاتی من و هەمانکات دەتوانێت بوونیشم سنوردار بکات. بێجگە لە کەسەکە هیچی دیکە من سنوردار ناکات. کەوابوو، ئەو لەگەڵ سەربەستییەکەیدا و دانانی پڕۆژەکانی بوونی من دەخاتە دەرەوەی کایەکەوە و بەو دەرکردنە لە بەرزیتییەکەم ڕووتدەکاتەوە. یەکەمجار دەبێت یەکێک لەو دوو ڕەتدانەوانە هەڵبژێرم، کە من بەرپرسی نیم و لە بوونی منیشەوە دەرناچێت. بەڵام، لەگەڵ هەستکردن بەم ڕەتدانەوەیە ئاگامەندییەک سەبارەت بوونی خۆم، وەکو خۆم دێتەکایەوە؛ کە لەسەر ئەو بیرۆکەیە ڕاوەستاوە من بەوڕادەیە ئاگام لە خۆمە و خۆم لە ئاستی ڕەتدانەوەکەی کەسێکی دیکەدا بەرپرسم چونکە ئەوە ئەگەرێکی منە. ئەمەش دەبێتە هۆکاری سەرهەڵدانی ڕەتدانەوەی دووەم. ئەو ڕەتدانەوەیەی لە منەوە بەرانبەر کەسێکی دیکە دەردەچێت. لەڕاستیدا ئەم ڕەتدانەوەیە بە شاراوەیی لەگەڵ ڕەتدانەوەی یەکەمدا هەبووە. بەڵام یەکەمیان بە هۆکار بۆ دووەمیان دادەنێین. ئەگەر کەسێک هەبێت ڕێگەنەدات من بەشداری کایەکە بکەم لەبەر ئەوەیە، کە من لەگەڵ هەستکردن بە سنوردارێتییەکەی بوونم خۆم لەو کەسە دوورەدەخەمەوە. ئاگاییم لەم خۆ دوورخستنەوەیە ئاگاییمە لە سەربەستییەکەم. لەگەڵ دوورکەوتنەوەکەدا، کە کەسەکەی دیکەی کردووە بە خاوەنی سنوردارێتی

بوونم، منیش کەســـەکە دەخەمە دەرەوەی کایەکەم. کەوابوو، تاکو ئەو ڕادەیەی مـــن لە بوونی خۆم و ئەگەری سەربەســـتییەکەم بە ئاگـــام و بەرەو بوونی خۆم پڕۆژەکانم دەخەمەگەر بۆ ئەوەی خۆم بناســـم بەرانبەر بوونی کەسەکەی دیکەش بەرپرســـم. من، لەگەڵ جەختکردن لەسەر سەربەســـتییەکەم، دەبم بە هۆکار بۆ بوونی کەســـێکی دیکە. کەسێکی دیکە خۆی لە دەرەوەی کایەکەدا دەبینێت؛ ئەو بـــۆ ئەوەی ببێت بەوەی نییە پەنا بۆ من دەبـــات. بەرزێتییەکەش ئەو بەرزێتییە نییـــە، کە من ڕەتدەکات و ڕوو لەودەکات، بەڵکو بەرزێتییەکە لەنێو بیرکردنەوەدا و سوڕانەوەی خۆیە. مادام من هەردوو جۆرەکانی ڕەتدانەوە لە یەک کاتدا نابینم، ڕەتدانەوە نوێکـــە هەرچەندە لە ڕەتدانەوە کۆنەکەوە ســـەرهەڵدەدات بە ئاشکرا خۆی دەرناخات. ئامادەبوونی کەسەکەی دیکەش بە کەمییەوە دەردەکەوێت.

لـــەم حاڵەتەدا، من لـــەو پڕۆژەیەی بوونمدا جەخت لەســـەر ئـــەوە دەکەم، من کەســـەکەی دیکە نیم و بوونی کەســـێکی دیکە ســـنوردار دەکەم. هاندەری ئەمـــەش کاریگەرێتی خۆی دەخاتەگەر، ئـــەم کاریگەرێتییەش بۆچوونەکانی من دەگۆڕێت. بەڵام هەســـتکردنەکانم (وەکو ترس، شەرم، خۆ بەگەورەدانان) ئاماژە بـــۆ ئەزموونەکانی بوونم لەگەڵ کەســـانی دیکەدا دەکەن. ترس ئەوە دەردەخات، کـــە بوونم لەنێو جیهاندا دەبێتە هۆکاری ســـەرهەڵدانی هەڕەشەکردن لە من. من دەبم بەو بابەتەی لەنێو مەترسیدا دەژی. ترس بوونی من وەکو بابەت و بوونێکی لەنێـــو پانتایـــی بینینی مندا دەردەخات. منیش بۆ ئـــەوەی لەم حاڵەتە دەربچم و لـــە ترس ڕابکەم، بە بابەتبوونی خۆم بـــە بنەڕەتی دانانێم. ئەمەش بە دانانی خۆم بەو کەسەی لە بوونی کەســـێکی دیکە بەرپرسە دێتەکایەوە. کەسی دیکە، کەوابـــوو، دەبێت بەوەی من نامەوێت ببم و خۆم ناکەم بە خاوەنی ئەگەرەکانی و بە مردوو دایان دەنێم. من بە تێپەڕکردنی ئەگەرەکانی کەســـانی دیکەش دەتوانم ئەگەرەکانی خۆم تێپەڕبکـــەم. هەروەها ئەمەش لەوێدا ڕوودەدات، کە من بگەمە ئەو باوەڕەی ئەگەرەکان خەســـڵەتی ئەو کەســـەن، کـــە ئامادەبوونی من ئەوی کردووە بە کەســـێکی دیکە. من ئەگەرەکانی ئـــەو تێپەڕدەکەم چونکە ئەوانیش مـــن تێپەڕدەکەن و لەوێوە من بەرەو ئەگەری نوێتر دەڕۆم. لێرەدا خۆ-ئاگاییی بە دەست دەهێنم و لە ڕێگەی دانانی ئەگەرەکانی کەسێکی دیکە بە مردوو بەردەوام خۆم لە ئاســـتی ئەگەرە نوێکانی بوونمدا دەدۆزمەوە. شەرمکردن هەستکردنە بە بوونی خۆم لە دەرەوەدا و مامەڵەکردنە لەگەڵ کەســـێکی دیکەدا، کە خۆم تیایدا بێ بەرگری دەبینم و دەکەومە بـــەر ئەو ڕۆشناییەی لە (خۆ)یەکەوە دەردەچێت. شەرم هەســـتکردنە بـــەو بوونەی، کە بەبێ گۆڕان هەبـــووم: "لە چاوەڕوانیدا"، لەشێـــوازی بوونێکدام، کە هێشـــتا نەبووە یان ئەو بوونەیـــە "تێپەڕیوە". شەرم هەستێکی ڕووت بەرانبەر تاوانکردن نییە، بەڵکو هەستکردنە بە بابەتبوونی خۆم.

هەستکردنە بە دابەزینی پلەی بوونم و چەق وەستانی لە ئاستی کەسێکی دیکەدا. شەرمکردنی بنەڕەتی پەیوەندی بە ڕووداوێکی دیاریکراوەوە نییە، بەستراوە بە بوونی منەوە لەنێو جیهاندا و پێویستی بوونی کەسانی دیکەیە بۆ من تاکو لە بوونی خۆم دڵنیابم. خۆنەویستی و ئەو ترسەی لە کەسێکی ڕووتدا هەیە و لەوەی دەبینرێت نموونەیەکی هێماین بۆ شەرمکردن. لێرەدا، لەش دەبێت بە بابەتێکی بێ بەرگری. جل لەبەرکردنیش شاردنەوەی ئەو حاڵەتی بە بابەتبوونەیە؛ دانانی مافی تەماشاکردنە، بەبێ ئەوەی ببینرێت و بوونت بە (خۆ) دادەنێت. ئەمەش لە (تەورات)دا ئاماژەی بۆکراوە، ئەو کاتەی ئادەم و حەوا تاوانەکە دەکەن تێدەگەن، کە (ڕووتن). شەرمکردن حاڵەتی هەستکردنە بە بوون، وەکو بابەت.

لەڕاستیدا، لە یەکەم ساتی سەرهەڵدانی کەسێکی دیکەدا، وەکو بابەت (خۆ) یەتی ئەو دەبێت بە خەسڵەتێکی سادەی ئەو بابەتە. بوونی ئەو لە ئاستی خۆیدا دادەبەزێت و دەبێت بە بابەتێکی چەندلایەنی بۆ من. ئەو، وەکو کەسێکی دیکە و بابەتێک لەنێویدا (خۆ)یەتی هەڵگرتووە. ئەمەش لەو سندوقە دەچێت، کە ناوەکەی هیچی تێدا نییە. لێرەدا من بوونی خۆم دەدۆزمەوە چونکە نابم بە بابەت بۆ بابەتێکی دیکە. نکۆڵی لە پەیوەندییەکەشم لەگەڵ کەسەکەی دیکەدا ناکەم. بەڵام ئاگایی ئەو لە بوونی من، لەبەر ئەوەی ئاگایی بابەتە، ئاگاییەکی ناوەکی ڕووت و بێ کاریگەرێتییە. یەکێکە لەو خەسڵەتانەی لە ناوەوە هەیەتی و لە بوونی کامێرا دەچێت. بەو ڕادەیەی من بوونی کەسێکی دیکە لەوێدا پەیدادەکەم خۆم بە سەرچاوەیەکی سەربەستی ئەو زانینە دادەنێم، کە کەسەکەی دیکە لەبارەی منەوە هەیەتی. بوونی ئەو کەسەش بۆ من وادەردەکەوێت، کە ئەو زانینە کاریتێکردوە. ئەم زانینە خەسڵەتی خۆیەتی پەیوەندییەکی نوێیە. لەنێو ئەو خۆیە-بابەتییەدا دەمێنێتەوە و خەسڵەتێکە پەیوندی بە کەسێکی دیکەوە هەیە، کە من کارم تێکردوە. ئەو زانینەش کارناکاتە من چونکە وێنەی منە لەنێو ئەودا. کەوابوو، خۆیەتی کراوە بە شتێکی ناوەکی و ئاگامەندیش بە ئامادەنەبوونی بنەماکان و ئەگەرەکانیش بە خەسڵەتەکان. زانینی کەسەکەی دیکەش لە بارەی منەوە بووە بە وێنەیەکی ڕووتی من لەنێو ئاگامەندی کەسەکەدا. شەرمکردن داوای تێپەڕبوون دەکات چونکە من بۆ کەسێکی دیکە بووم بە بابەت. ئەمەش ئاگاییە لە بوونی خۆم. لە کاتێکدا شەرم دەردەبڕین و دەڵێین (من شەرم لە خۆم دەکەم) بوونی خۆم، وەکو بابەت بۆ کەسێکی دیکە دەبینم. لەهەمانکاتیشدا بوونی من کەسە شەرمنەکە بەرجەستەدەکات. لەم ڕووەوە، شەمکردن یەکێتییەکی سێ ڕەهەندییە: "من لە ئاستی کەسێکی دیکەدا شەرم لە بووی خۆم دەکەم". بەلابردنی یەکێک لەم ڕەهەندانە شەرمکردنیش لەناودەچێت.

ئەگەر من لەبەردەم (ئەوان)دا هەست بە شەرمکردن بکەم، تاکو ئەوان لە

یەکدی جیانەکەمەوە و نەیانکەم بە تاکەکان نابن بە بابەت بۆ من. ئەگەر (ئەوان) پێکەوە یەکێتییەکی ڕەهایان بدەمێ و بە (خۆ) دایان بنێم و نەکرێن بە بابەت ئەوا من خۆم دەکەم بە بابەتێکی هەمیشـــەیی و شەرمکردنەکەشم بە هەســـتکردنێکی بەردەوام. ئەمەش شەرمکردنە لەبەردەم خوادا؛ هەستکردن بە شەرم لەبەردەم (خۆ) یەکدایە، کە هەرگیز ناکرێت بە بابەت. من لەبەردەم خوادا هەمیشـــە خۆم وەکو بابـــەت دەبینم. بوونێکی نامۆم لە دەرەوەی خۆمدا. ئەمەش بنەڕەتی ترســـە لە خـــوا. کۆمەڵـــەی ڕەش، پەیوەندیکردن بە خێـــوەوە و زۆر نەریتی دیکەش هەن خۆدانانن بە بابەت لە ئاســـتی خۆیەکـــی ڕەهادا. لەکاتێکدا شوێن خراپە دەکەوم بیر لە بوونی بەرزی خوا دەکەمەوە. هەوڵدەدەم خوا توشی ئازارچێشتن بکەم یان تـــوڕەی کەم. ئەم هەوڵدانانـــە باوەڕکردنە بە بوونی خوا، وەکو خۆ، کە ناتوانین بیکەین بە بابەت و ناکۆکییان تێدایە و ســـەرکەوتوو نین. شانازیکردن پەیوەندی بە شەمکردنی بنەڕەتییەوە هەیە. لەڕاســـتیدا شانازی لەسەر بناخەی شەرم یان شەرمکردن لەوەی بووبێت بە بابەت دادەمەزرێت. هەروەها هەستکردنێکی ئاڵۆزە. لە شانازیکردندا هەســـت بە بوونی کەســـانی دیکە دەکەم، وەکو خۆ و لە ڕێگەی ئەوانەوە من بە بابەت دەکرێم. خۆم بەرپرسیش لە ئاستی بە بابەت-بوونی خۆمدا دادەنێم. شانازی لەلایەکەوە جەختکردنە لەســـەر ئـــەو شێوازی بوونەی هەمە و دەمەوێت بەو شێوەیە بمێنمـــەوە. کەوابوو، ئێمە مامەڵە لەگەڵ شەرمدا دەکەین و بەرەنگاری ڕاکردن لەو حاڵەتە و بڕوای خراپیش دەکەین و بەردەوام کەســـانی دیکەش بە (خۆ)دادەنێین. دەمەوێت کاریگەرێتی بە بابەت-بوونی خۆشم بەســـەر ئەوانەوە ببینم. بەکورتییەکەی دوو جۆر هەڵوێستی ڕەســـەنانە هەیە: یەکەمیان ئەوەیە من هەســـت بە بوونی کەســـانی دیکە وەکو (خۆ)دەکەم و ئەوان دەمکەن بـــە بابەت، ئەمەش دەبێتە هۆکاری ســـەرهەڵدانی شەرمکردن؛ دووەمیان، خۆم بە بابەتێکی سەربەســـت دادەنێم، کە بڕیار لەسەر شێوازی بوونی کەسانی دیکە دەدات. ئەمەش خۆبەزلدانانە یان جەختکردنە لەسەر سەربەستییەکەم لە ئاستی بە بابەتبوونی کەسانی دیکەدا. بەڵام شانازی هەستکردنێکە هیچ لایەنێک هاوشانی ڕاناوەســـتێت و لەنێو بـــڕوای خراپدایە. لە شانازیکردندا منـــی بابەت دەمەوێت کاربکەمە ســـەر کەسانی دیکە. جوانی، هێز یان زیرەکییەکەم، کە کەسێکی دیکە دەیبینێـــت، بەو ڕادەیەی من دەکات بە بابەت، هەوڵدەدەم ســـودی لێوەربگرم و بەهۆیەوە کاربکەمە ســـەر ئەو کەسەی لە مندا دۆزیویەتییەوە. کارێک بکەم ئەو منی خۆشبوێت یان پەســـەندم بکات. هاوکات من داوا لە کەســـەکە دەکەم منی بابەت بە سەربەســـت دابنێ. ئەمە تەنیـــا ڕێگەیەکە من بەو جوانییە یان هێزەوە ڕابگرێـــت. کەوابوو، داواکارییەکەی من جـــۆرە ناکۆکییەکی تێدایە. من دەمەوێت کار بکەمە ســـەر کەســـەکە و ئەویش لەهەمانکاتدا سەربەســـتە. ئەم داواکارییە

دەچێتـــە شێوازی بڕوای خراپەوە و بـــەرەو لەناوچوونیش دەڕوات. من پێویستیم بە کەسێکی دیکەیە تاکو نهێنی بوونم ئاشکرا بکات. من لە شانازیکردندا دەچمە ناخی کەســـەکەی دیکەوە، کە بووە بە بابـــەت بۆ من و لەو بابەتەوە بابەتبوونی خۆم دەدۆزمەوە. ئەمەش ئەو مریشکە دەکوژێت، کە هێلکەی زێڕمان بۆ دەکات. لەگەڵ بە بابەتکردنی کەســـەکەدا من خۆم دەکەم بە وێنەیەکی نێو ئەندێشـــەی ئەو بابەتە. من لەنێو ئەو وێنەیەدا خۆم ناناســـمەوە و بە خەسڵەتێکی نێو (خۆ) ی ئەوی دادەنێم و بە تەنیا بەرانبەر بوونی بە بابەتبوونی ئەو بەبێ ناســـینەوەی خۆم ڕادەوەســـتم. شەرمکردن، ترس، شانازی کاردانەوەی بنەڕەتی منن: ڕێگەی جیاوازن بۆ گەیشتن بە بوونی کەسانی دیکە و ناسینەوەی بوونی خۆمە لە ئەواندا و هەمانکات بە بابەتکردنی ئەوانیشـــە. کەسێکی دیکە، کە کتوپڕ وەکو بابەتێک بـــۆ من ســـەرهەڵدەدات بابەتێکی ڕووتکراوە نییە. ئەو بـــە واتاوە لەبەردەم منداڤووتدەبێتەوە. ئەو تەنیا بابەتێکی سەربەســـت یان بەرزێتی نییە، بەڵکو (توڕە) ش دەبێت، دڵی خۆش دەبێت و گوێگریشە؛ ڕووخۆشە، ناڕازە یان چڵێسە و زوو هەڵدەچێت...هتد. ئەمانە کەسێکی دیکە بۆ (خۆ)ی من دەکات بەو بابەتەی لەنێو جیهاندایە. من بەرزییەتییەکەی ئەو دەناســـمەوە، بەڵام بە بەرزێتییەکی بەرزێتی دانانێـــم. ئەوە، وەکو کۆمەڵێـــک ئامێر دەردەکەوێت، کە من لە پڕۆژەکانمدا خۆم دەگەیەنمە ئەودیویان. ئەمەش لەبەر ئەوەیە من هەرگیز خۆم بە ئەگەرێکی ڕووت دانانێـــم و بوونێکی کۆنکرێتیم لەنێو پڕۆژە دیاریکراوەکانمدا هەیە و دەمەوێت بە کۆتاییان بگەم.

بوونـــی ئاگامەندانە بەردەوام خۆی بەم پڕۆژانـــەوە خەریک دەکات. کەوابوو، من بە خۆخەریکردنم بە پڕۆژە دیاریکراوەکانمەوە هەســـت بە بابەتبوونی کەسانی دیکە دەکەم. خۆ خەریکردنی کەسانی دیکەش، کە شێوازی بوونیان دیاریدەکات، بـــۆ من دەبێت بەو بەرزێتییەی بەرزێتـــی بوونی من تێپەڕ دەکات، دەبێت بە خۆ خەریکردنێکی ڕاســـتەقینە. بەو ڕادەیەی من هەم و خـــۆم خەریکردوە، ئەم خۆ خەریکردنە دەبێت خۆ خەریکردن بێت لەگەڵ کەســـێکدا، قەرزدانەوەیەک بێت... هتد. ئەمەیە کەســـێکی دیکە بە (خۆ) دادەنێـــت و دەیکات بە خۆیەکی دیکەی، وەکو من. کاتێک بوونی کەسێکی دیکە دەبێت بە بابەت، خۆخەریکردنەکەی کەم دەبێتەوە و دەبێت بە بابەتێکی خۆخەریککەر، بەو جۆرەی دەڵێین، "چەقۆکە بە قوڵـــی چووە نێو برینەکەوە." یان "لەشکرەکە لە دۆڵێکی تەســـکدا هێرش کرایە سەری." پێویتسە بزانین دانانی کەسانی دیکە لەنێو جیهاندا، کە لە ڕێگەی بوونی منەوە دادەمەزرێت بوونێکی ڕاســـتەقینەیە. هەمانکـــات، من لەنێو ئەو جیهانەدا ونـــی دەکەم، کـــە جیهانی منە چونکە بوونی ئەو بۆ منـــە و من نامەوێ بۆ ئەو بـــم و لە دەرەوەی بوونی خۆمدا دایدەنێـــم. کەوابوو، بابەتگەری تێڕامانی ڕووتی

من بۆ بوونی کەسێکی دیکە نییە؛ دیاریکردنێکە لە منەوە بەرەو کەسانی دیکە دردەچێت. من [بەم هەڵوێستەم] بوونی کەسانی دیکە لەنێو جیهاندا دادەنێم.

ئەوەی من دەیبینم بوونی کەسانی دیکەیە-لەنێو-هەڵوێستدا. من ئەو لەنێو جیهاندا بەو شێوەیە دەبینم، کە جیهان لە دەوری خۆی کۆدەکاتەوە. لە نیوەی دووەمی ئەم نوسراوەدا باسی هەموویەتی ئامێرەکان و پەیوەندییان بە ئەگەرەکانمەوە دەکەم. مادام من ئەگەرەکانم، ڕیزکردنی ئامێرەکان لەنێو جیهاندا دەبێت بە وێنەی نێو ئەگەرەکانی من، کە بوون بە پڕۆژە و ڕوو لە بوون-لەنێو-خۆ دەکەن. ئەم وێنەیەش بوونی من دەردخات و لە ڕێگەی کارەکانمەوە خۆمی لەگەڵدا دەگونجێنم. کەسێکی دیکەش لەبەر ئەوەی (خۆ)یە بە وێنەی بوونییەوە خۆی خەریکدەکات. کاتێک من وەکو بابەت دەیبینم دەبێت بە ئامێرێک و پێناسەکەشی دەکەوێتە سەر پەیوەندییەکەی بە ئامێرەکانی دیکەوە. ئەو ئامێرێکە لەنێو سیستەمی ئامێرەکانی مندا. دۆزینەوەی بوونی کەسەکە دەکەوێتە سەر ئەم سیستەمە و ئامادەنەبوونی دیوی "ناوەوە"ی. ئەم ئامادەنەبوونەش سەرهەڵدانێکی بەردەوامی بابەتەکانە لەنێو جهانی مندا. واتای ئەم سەرهەڵدانەش ئامێرەکان دەستنیشانی دەکەن. هەمووی جیهان بوونی کەسانی دیکە بۆ من دەردەخات. بەدڵنیاییشەوە، ئەم دەرخستنە ئاشکرا نییە. ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی من هەموویەکی دیاریکراو نابینم خۆی لەسەر بونیادێکی ناسراو دامەزراندبێت.

ئەگەر من بتوانم هەموو ئامێرە ئاڵۆزەکان لە بەرەو ڕووکردنەوەی کەسێکی دیکەدا دەربخەم (ئەگەر بتوانم نەک تەنیا شوێنی چەکوش و مێخەکان بەڵکو شەقام و شار و گەلەکەش ...هتد بناسم)، ئەوا هەمانکات دەتوانم پێناسەی (خۆ)ی کەسێکی دیکەش بکەم. ئەگەر لە ئاستی بۆچوونێکی ئەودا هەڵە بم، هۆکاری ئەوە نییە من ئەو بۆچوونە بۆ خۆیەکی ناوەوەی شاراوە دەگەڕێنمەوە، بەڵکو ئەو خۆیە هیچ خەسڵەتێکی هاوبەشی لەگەڵ بۆچوونەکەدا نییە و بەرزە. من لەوێدا توشی هەڵە دەبم، کە هەموو جیهان جیاواز لە دەوری بۆچوونەکەدا کۆدەکەمەوە. هەرچەندە کەسێکی دیکە دەبێت بە بابەت بۆ من، هێشتا بوونێکی سەرتاپاگیری هەیە و لەنێو هەموو جیهاندا هێزی بەستنەوەیە. جیاوازی نێوان کەسێکی دیکە وەکو بابەت و خۆ، جیاوازی نێوان بەش و هەموو یان ناوەکی و دەرەکی نییە. کەسێکی دیکە وەکو بابەت لە بنەڕەتدا لە بوونی (خۆ)ی جیانابێتەوە؛ هیچ لایەنێکی شاراوەی نییە چونکە هەموو بابەتێک بە بابەتێکی دیکەوە بەستراوە. منیش دەتوانم بەردەوام لەسەر پەیوەندییەکەی بە ئامێرەکانی دیکەوە زانینم لەسەر بوونی ئەو، وەکو بابەت زۆرتر بکەم. زانینم لەبارەی ئەوەوە دەکەوێتە سەر دەرکەوتنی جیهان.

جیاوای بنەڕەتی لەنێوان کەسێکی دیکە، وەکو بابەت و خۆ دەکەوێتە سەر ئەو فاکتۆرەی، کە کەسێکی دیکە، وەکو خۆ بە هیچ شێوەیەک ناناسرێت. بابەتەکانی نێـــو جیهانیش ئاماژە بۆ ئەو (خۆ)یە ناکەن؛ تەنیا پەیوەندییان بە ئەوەوە، وەکو بابـــەت هەیە. ئامادەبوونی کەســـێکی دیکە بۆ من، کە مـــن دەکات بە بابەت لە ئەزموونی مندا بووە بە خۆیەکی سەرتاپاگیر. کاتێک من ڕوو لەو دەکەم و جارێکی دیکە ســـەرتاپاگیرییەکەی خۆی دەســـەپێنێت: دەبێت بە بابەتێکی سەرتاپاگیر لەنێـــو جیهاندا. ئەم هەســـتکردنەش کتوپڕ ڕوودەدات و هەمیشـــە پەیوەندی بە هەڵوێستێکی تاک یان هێمایەکی دیاریکراوەوە هەیە. لە چواردەوری ئەو مرۆڤەدا، کە من ناینасم و لەوێدا دانیشتوە ڕۆژنامە دەخوێنێتەوە هەموو جیهان دەردەکەوێت. مـــن تەنیا لەشی ئەو وەکو بابەت نابینم؛ کارتی ناســـنامەکەی، ئەلقەی پەنجەی یان ئەو شەمەندەفەرەی ســـواری دەبێت ئەوم پێدەناســـێنن. ئەمەش لە ئاکامی ناســـینی ئەو هێمایانـــە نییە، کە ئاماژە بۆ چییەتی ئـــەو دەکەن. چەمکی هێما لێـــرەدا ئێمە بەرەو (خۆیەتی)دەبات، کە تەنانەت نازانین چییە و لەم ڕووەوە ئەو هیچـــە. دەتوانم بڵێم ئەو شتێکە، کە نییە و ئەوەش نییە، کە هەیە. ئەگەر بزانم ئـــەو لەنێو جیهاندایە، لە فەرەنسا یان لە پاریســـە، دەخوێنێتەوە، بەبێ ئەوەی کارتی ناســـنامەکەی ببینم، دەڵێم بێگانەیە (واتـــە ئەمەش: خۆیەکە پەیوەندی جیاوازتـــری هەیـــە، من دەبێت بە زمانی هۆڵەندی یـــان ئیتالی لەگەڵیدا بدوێم و نامەکانیشی لەدەرەوەی وڵات بۆ دێت و هتد.) کارتی ناسنامەکەی لەنێو شتەکانی جیهاندا ســـەرهەڵدەدات. لـــەو ڕۆژەوە کارتەکەی بۆ دروســـتکراوە ئەو کارتە لە من ڕاناکات؛ ئەو بۆیە دروســـتکراوە تاکو من ببینـــم. منیش بۆ بنینی کارتەکە دەبێت ئامادەبوونی خۆم لەنێو هەموو شتەکانی جیهاندا بگۆڕم. بەهەمانشێوەش، تورەبوونی کەسەکە، وەکو بابەت لەو کاتەدا هاواریکرد و پوولەکەی لەسەر زەرفی نامەکـــە دانا، هەڕەشەکردنەکەی ئاماژە بۆ خۆیەتـــی یان تورەبوونێکی شاراوەی کەســـەکە ناکەن، بەڵکو بەســـتراوە بە تورەبوون و هاوارکردنی دیکەوە. ئەمانە کەســـەکە، وەکو کەسێکی دیکە پیناسەدەکەن. لەوانەیە من بە هەڵـــە بێزارییەکەی ئەو بە تورەبوون دابنێم، هێشتا ئەم تورەبونەش پەیوەندی بە لایەنەکانی دیکەی خۆدەربڕینـــی کەســـەکەوە هەیە، کە دەشێ من بە هەڵـــە لێیان تێبگەم. دەشێ من بە هەڵە بەرزکردنەوەی دەســـتی بە دەســـتوەشان دابنێـــم. بەکورتییەکەی، ئـــەو تورەبوونەی دەردەبڕێـــت ئامادەبوونی جیهانە لـــە دەوری هەموو ئەوانەی ئامادەش نین. ئایا ئەمە بۆچوونی زانایانی ڕەفتارگەری ســـاخدەکاتەوە؟ بێگومان نـــا. هەرچەندە ڕەفتارگەرییەکان بوونی مرۆڤ بـــۆ هەڵوێستەکانی دەگەڕێننەوە، ئامـــاژە بۆ لایەنـــی بەرزی ناکەن. ئەگەر بوونی کەســـێکی دیکـــە بابەت بێت و خۆشـــی نەتوانێت ســـنورداری بکات، ئەوا دەبێت بەو بابەتـــەی، کە بە هۆکاری

ئاکامەکانییەوە دەناسرێت. تێگەیشتن لە بوونی چەکوش و مشار جیاواز نییە. لە رێگەی کارەکانیانەوە یان کۆتاییەکانیانەوە دەناسرێن. ئەمەش لەبەر ئەوەیە، کە مرۆڤ بەکاریان دەهێنێت. بەراوردکردنی بوونی کەسێکی دیکە لەگەڵ مەکینەیەکدا دەکەوێتە سەر ئەو خاڵەی، کە ماکینە فاکتۆرێکی مرۆڤانەی هەیە و ئامادەبوونی بەرزێتی تێدایە. بۆچوونی ڕەفتارگەرییەکان پێویستی بەهەڵگیرانەوە هەیە و هەڵگیرانەوەکەش بوونی کەسانی دیکە، وەکو بابەت دەپارێزێت. هەرشتێک بابەتگەری بێت لای دەروونناسە فەرەنسییەکان و ئینگلیزەکان دەبێت بە ئاماژەکردن. بۆ فینۆمینۆلۆجیستەکان مەبەستدار و بۆ هایدیگەر بەرزێتی و لای فێرگەی گشتاڵتیش دەبێت بە فۆرم. ئەمانە ئەوە دەردەخەن، کە پێناسەکردنی کەسانی دیکە لەنێو بەستێنی سەرتاپاگیری جیهانەوە سەرهەڵدەدات. ئەگەر من بۆ پێناسەکردنەکە لە جیهانەوە بۆ کەسێکی دیکە بگەڕێمەوە لەبەر ئەوە نییە، کە جیهان یاریدەی من دەدات لە بوونی کەسانی دیکە تێبگەم، بەڵکو بوونی کەسانی دیکە، وەکو بابەت لە ناوەڕاستی جیهانی مندا وەستاوە.

ئەو ترسەی لە ئاکامی هەستکردن بە بوونی کەسانی دیکە، وەکو بابەت سەرهەڵدەدات ترسێکی دەروونی نییە. لێرەدا ترسەکە ڕاکردنە؛ لە هۆش چوونە. ئەم دیاردانە بە ڕووتی و لە خۆیانەوە دەرناکەون و پەیوەندییان بە بەرزێتییەوە هەیە: ڕاکردن و لە هۆش چوون ڕاکردن و کەوتن بەسەر بەردەکانی سەر ڕێگاکە نییە؛ بەڵکو دەرکەوتنی ئەو بوونیادەیە، کە کەسانی دیکە دەبن بە بنکەکەی. ئەو سەربازەی ڕادەکات کەسێکی دیکەی، وەکو دوژمن بینیوە، کە لولەی تفەنگەکەی تێکردوە. دووری نێوانیان لە خێرایی گولەکەدایە. ئێستا سەربازەکە تفەنگەکەی فڕێدەداتە چاڵێکەوە و خۆی ڕزگار دەکات. لەم حاڵەتەدا کتوپڕ ئامادەبوونی دوژمنەکەی لە چوارەوری ئەودا دەگۆڕێت؛ دووریيەکەی بە خێرایی گولەکە ناپێورێت. پانتایی زەوییەکەش بۆ ئەو خۆی دەکاتەوە و دەبێت بە پەناگا. ئەمانە فاکتۆری ڕاستەقینەن لە دەرەوەی بیرکردنەوەدا و ترس تیایاندا پەیدا دەبێت. ترس هەڵوێستێکی جادوگەرانەیە و هەوڵدەدات بابەتە لێترساوەکە، کە ئێمە ناتوانین دووری خەینەوە خەفە بکات. ئەمەیە ترس دروستەکات؛ وەکو خوێن بەربوونێکی ناوەوەیە لە جیهاندا و ئامادەبوونی لە جیهاندا جادوگەرانە دەگۆڕێت.

نابێت ئەو خاڵەمان لەبیربچێت، کە بەو ڕادەیەی کەسێکی دیکە بۆ من دەبێت بە بابەت منیش بۆ ئەو دەبم بە بابەت. کەوابوو، ئەو لەنێو (ئەوان) دەردەهێنم و دەیکەم بە بابەت، بە تاکی دادەنێم و دەڵێم ئەو کەسەیە. ئەگەر ئامادەش نەبێت، دەڵێم ئەو کەسەی لێرە نییە. ئەوەی ڕێگە بە من دەدات ئەو بکەم بە بابەت ئامادەبوونی هەردووکمانە لەنێو جیهاندا. ئەمەش فاکتۆرەکانی بوونی هەردووکمان دیاریدەکات. فاکتۆری بوونی هەردووکمانە ڕێگە بە من دەدات ئەو ببینم و ئەویش

من ببینێت. بەڵام کێشـــەی فاکتۆر لەژوور ئەم توێژینەوەیەمانەوەیە و دوای ئەم بەشە باسیدەکەین.

کەوابوو، لە ڕێگەی بە بابەتبوونم بۆ کەســـانی دیکە دەتوانم بوونی کەســـانی دیکە بسەلمێنم و لەوێشەوە ئامازە بۆ بوونی تاکەکەسەکان بکەم. کاتێک دەمەوێت نەبم بە بابەت بۆ کەســـانی دیکە، وەکو ئەو یان ئەم کەســـە خۆی دەردەخات و وەکو ئەو کەسە دەیبینم. بوونی کەسانی دیکە بەگشتی دەبێت بە بابەتێک بەبێ ئەوەی (خۆ)یەک تیایدا دەرکەوێت. پەیوەندی نێوان کەسێکی دیکە، وەکو بابەت و هەروەها، وەکو خۆ لە پەیوندی نێوان بابەتێکی ئەستویی و بابەتی هەستکردندا نییە. کەســـێکی دیکە، وەکو بابەت بەو جـــۆرەی هەیە خۆی بۆ من دەردەخات. تەنانەت ناتوانم ئەو زانینەی لەبارەی ئەوەوە لە ڕێگەی تەماشاکردنەوە دەســـتم دەکەوێـــت بۆ لایەنی ناوەوەی ئەو بگەڕێنمەوە. کەســـێکی دیکـــە، وەکو بابەت تەنیا بابەتە بەڵام تێگەیشـــتنم لە بوونی ئەو بەو ڕاســـتییەم دەگەیەنێت، کە لەم ئەزموونەمـــدا منیش بە جۆرێکی دیکە دەبینرێم. من بـــە هۆکاری ئەزموونەکانی ڕابردوومـــەوە ئەم ڕاســـتییە دەناســـمەوە و پەیوەندی دیالیکتیکـــی نێوان من و کەسێکی دیکە دەردەخەن. ئێستا، کەسەکەی دیکە ئەوەیە من دەمەوێت بیگەمێ. بەڵام بۆ ســـاتێکیش لە دەستی ڕابکەم و خۆم بشارمەوە ئەو بەردەوام بەو بوونە دەمێنێتەوە، کە کەســـێکی دیکەیە. ئەمەش لەهەمانکاتدا دژوارە بیریلێبکەینەوە چونکە: یەکەم، مـــن ناتوانم بیر لە ئەگەرێک بکەمەوە، کە ئەگەری من نییە یان بیر لە بەرزێتییەک بکەمەوە، کە نەتوانم تێپەڕیبکەم. دووەم، ئەگەرەکان نابن بە ئەگەری کەسانی دیکەی بە بابەتکراو. ئەم ئەگەرانە مردوون. ئەگەری بوونی من، وەکو بابەت دەکەوێتە سەر ئامادەبوونی کەسەکە، وەکو خۆ.

کەوابـــوو، بە بابەتبوونی کەســـێکی دیکە ئەو ئامێرەیە مـــن بە نیگەرانییەوە هەڵسوکەوتی لەگەڵـــدا دەکەم چونکە دەبینم ئەو دەتوانێـــت ئەزموونەکانی من بگۆڕێ و توشی نامۆبوونم بکـــات. دەبێت بەردەوام لەو شێوازی بە بابەتبوونەدا بیهێڵمەوە. بەڵام تەماشاکردنێکی ئەو هەوڵدانەکەی من لەناودەبات. شێوازی بوونی من دەگۆڕێت. هێشتا لەم کارتێکردنەدا سەرکەوتوو نابێت چونکە ئەوەی هەمیشە، وەکـــو بابـــەت دەمێنێتەوە و هەرگیز نابێت بە خۆ شتێکی مردوە. ئەو کەســـەی دەمرێت خۆی، وەکو بابەت لەنێو جیهاندا وون ناکات. مردووەکان بەردەوام لەنێو جیهاندا و لە چواردەوری ئێمەن. لەگەڵ مردندا مرۆڤ ئەگەری دەرخستنی بوونی، وەکو (خۆ) بۆ کەسانی دیکە دەدۆڕێنێت.

لەم توێژینەوەیەدا بونیادی بوون-بۆ-کەســـانی دیکەمـــان ڕوونکردەوە. لێرەدا پرســـیارێکی میتافیزیکییانە دێتـــە پێش: "بۆچی کەســـانی دیکە هەن؟" وەکو بینیمان، بوونی کەسانی دیکە لە بونیادی ئۆنتۆلۆجی بوون-بۆ-خۆوە دەرناچێت.

ڕووداوێکی بنەڕەتییە و بە دڵنیاییشەوە، داواکارییەکی مێتافیزیکییانەیە: واتە لە پێکهاتەی بوونەوە سەرهەڵدەدات. هەروەها چەمکی (بۆچی) پەیوەندی بەو بوونە مێتافیزیکییانەوە هەیە.

ئێمە دەزانین وەڵامی (بۆچی) بـــۆ بنەڕەتی پێکهاتەکەمان دەگەڕێتەوە. بەڵام پێویستە بیسەلمێنین، کە ئەو دیاردە مێتافیزیکییانەی مەبەستمانن کەم ناکرێنەوە. لەم بۆچوونەوە ئۆنتۆلۆجی دەبێت بە بونیادێکی گشـــتگر بۆ بوون. مێتافیزیکیش پرسیار لەبارەی بوونی بوونەوە دەکات.

ئایا دەتوانین پرســـیار لەبارەی بوونی کەسانی دیکەوە بکەین؟ ئایا ئەم بوونە شتێکـــە، کە کەمناکرێتەوە یان لە پێکهاتەیەکی بنەڕەتییەوە دەردەچێت؟ ئەمانە ئەو پرسیارانەن سەبارەت بوونی کەسانی دیکە لە زانا میتافیزیکییەکانی دەکەین. با لە نزیکەوە تەماشای ئەم پرسیارانە بکەین. ئەوەی دەردەکەوێت بوونی کەسانی دیکەیە، وەکو ڕەهەندی ســـێیەمی بوون-بۆ-خـــۆ. ڕەهەندی یەکەم، بێگومان ئەو ســـێ لایەنەن لە پرۆژەی بوون-بۆ-خۆدا بەڕەو ئەو بوونە شێوازی نەبوونی هەیە. یەکەم، کەلێن لـــەم بوونەدا دەردەخات. دووەم، ڕەهەنـــد تێڕامانی ئەم بوونەیە بۆ خۆکردنـــەوەی بوونی. ئەمەش ناکۆکییەکی ئاشکرایە: بۆ ئەوەی هەســـت بە بەرزێتی خۆم بکەم دەبێت بەســـەر بەرزێتیدا تێپەڕم. بـــەڵام من بەرزێتییەکەی خۆمم و ناتوانم بەکاری بهێنم و بیکەم بە بەرزێتی-بەرزێتییەکەم. من حوکمدراوە بەسەرمدا، کە بەردەوام خۆم لەناوبەرم.

ئەو تێڕامانەی خۆی لەناودەبات بۆ بوون-بۆ-خۆ دەبێت بە خۆ-ئاگاییەکی سادە. لە خۆئاگاییدا دوو لایەنەکەی تێڕامانی تێڕامان لەیەکدی جیانابنەوە و هەریەکێک لەو دوولایەنە ئـــەوی دیکەیە. بەڵام تێڕامان و ئـــەوەی تێڕامانیش ڕوویتێدەکات خۆیان بە دوو شتی جیاواز و سەربەخۆ دەردەخەن. ئەو نەبوونییەی بوون-بۆ-خۆ هەیەتـــی لەیەکدیان جیادەکاتەوە ئەو نەبوونییەش ناشاردرێتەوە. ئەگینا تێڕامان دەبێـــت بە چالاکی و ڕوو لـــە بابەتەکەی دەکـــات و پەیوەندییەکەشی لەگەڵیدا لەســـەر ڕەتدانەوەی دەرەکی ڕادەوەســـتێت و ئەمەش دەبێت بە بارودۆخێک، کە ڕەتدانەوەی ناوەکی تیایدا، بەبێ ئەو بوونەی دەبێت بە ســـەرچاوەی نەبوون بۆ خۆی، پەیدادەبێت.

کەوابوو، دەرچوونی تێڕامـــان ڕێگایەکی ڕادیکاڵی زۆرتر دەگرێتەبەر و ڕوو لە بوون-بۆ-کەسانی دیکە دەکات. دوای چەمکی لەناوچونیش دەبێت بە ڕەتدانەوەی دەرەکـــی، کە لەســـەر شوێنی دەرەکـــی ڕادەوەســـتێت. لەبـــەر ڕۆشنایی ئەم ڕەتدانەوەیەدا سێ ڕەهەندەکەش بەوجۆرەی سەرەوە ڕیزدەکەین، کەباسمانکردن. بوون-بۆ-خۆ بۆ ئەوەی بوون-بۆ-خۆیی خۆی لەدەست نەدات، لە پەیوەندییەکەیدا لەگەڵ هەرجۆرێکی هەبووەکاندا، ناتوانێت بە تەنیا خۆی ببینێت و خۆی بە بوون-

لەنێو-خۆ دابنێت. لێرەدا، ئەو ڕەتدانەوەیەی بوونی-کەســانی-دیکە پێکدەهێنێت ناوەکییــە؛ ئەو لەناوچوونەیــە بوون-بۆ-خۆ هەیەتی و لــە لەناوچوونی تێڕامان دەچێــت. ڕەتدانەوەکەش دەبێــت بە دوو ڕەتدانەوەی ناوەکــی بەرانبەر یەکدی وەستاو. لەهەمانکتدا ڕەتدانەویەکی دەرەکی شاراوەش لە یەکدییان جیادەکاتەوە. لەبەر ئەوەی هەریەکێک لــە ئەوان لە نکۆڵی کردنەکەیدا، کە ئەو بوون-بۆ-خۆیە کەســەکەی دیکەیە ماندوو بووە، هەروەهــا لەگەڵ ئەو بوونەدا مامەلەدەکات، کە پێویستە ببێت، ئەوا دەســتەڵاتی بەســەر خۆیدا نییە و ناتوانێت ڕەتدانەوەکەی بەرانبــەری ڕەتبداتــەوە. لەمحاڵەتەدا کتوپڕ شتێک پەیــدا دەبێت، نەک، وەکو ناســنامە و بوون بــە بوون-لەنێو-خۆ، بەڵکو لە ئاکامی ســەرهەڵدانی لایەنێکی دەرەکی، کە هیچ کام لە دوو ڕەتدانەوانە نییە و لەیەکدیشیان جیادەکاتەوە.

ئێمە لەگەڵ ئەو بوونەدا، کە خاوەنی تێڕامانە ئەم وەرگەڕانەمان بینی. بوونێکی خاوەن تێڕامان، وەکو گەواهێک، تێڕامانەکەی کاردەکاتە ســەر بوونی. لە ئاکامدا بــەو ڕادەیــەی خۆی بەو بوونــە دادەنێت، کە تێڕامانی هەیــە و ڕوو لە دەرەوە دەکات، ئامانجی گەیشتنی بەو بوونە نییە، کە تێڕامانەکە ڕووی تێکردووە. ئەوەی تێڕامانەکــە ڕووی تێدەکات بوونێکی خۆ-ئاگایــە و دەزانێت تەماشای دەکرێت. لێرەدا تێڕامان دەیەوێت بەرەو بوونێک بڕوات، کە دەکرێت. بەڵام نابێت لەبیرمان بچێت، کە هەموو تێڕامانێک بابەتی هەیە و هەموو بابەتێکی تێڕامانیش تێڕامانی هەیە. ڕەتدانەوەی دووانی[لەمحاڵەتەدا] لەناودەچێت.

لە ڕەهەندی ســێیەمدا تێڕامــان بەرەو پێشــتر دەڕوات. ئاکامەکەی جێگای سەرسوڕمانە: لەلایەکەوە، مادام ڕەتدانەوەکان کاریگەرێتی ناوەکییان هەیە، ئەوا من و کەســانی دیکە لــە دەرەوەدا بە یەکدی ناگەین. پێویستە من و کەســانی دیکە هەبن تاکو بەرانبەر یەکدی ڕاوەستین و پەیوەندیمان هەبێت. ئەم بوونەش، کە (من و کەســانی دیکەیە) تێڕامــان و بابەتی تێڕامانەکەیە و بوونێکە پێویستە ببێت بە سەرچاوەی نەبوونی خۆی؛ تیایدا بوونی من و کەسانی دیکە لەنێو یەک بونیادی گشتگردا دابمەزرێنێت.

لەمڕووەوە هیگڵ دروســت بۆ کێشــەکە چووە: هەر گشتگرییەک هەبێت سەر بــە بوونە و ئەوەش بۆچوونێکی ڕاســتە. بوونی کەســانی دیکە وادەردەکەوێت، کــە درێژەپێدانــی تێڕامانەکە بێت. هەموو هەوڵدانێک بۆ بینینی گشــتگری لای خۆ-ئاگایــی لە بوونی بوون-بۆ-خــۆدا پەیوەندی بەو پێکهاتەیەوە هەیە، کە خۆ-ئاگایــی نایەوێ ببێت بــەوەی بەرانبەری و بە ئاگاشــە. بەپێچەوانەشەوە، ئەو خۆیــەی بووە بە بابــەت بۆ ئەوەی هەبێت، دەبێت خۆی بەو هەبووە دابنێت، کە دروســتکراوە و لەبەردەم ئاگامەندییدا ڕاوەستاوە. بەمجۆرە دووبەرەکی لە بوونی کەسانی دیکەدا دێتەکایەوە و بەردەوام بۆ هەمیشە دەمێنێتەوە تاکو ئاگامەندییە

جـــۆراو جۆرەکان پێکبهێنێت. له ئاکامدا "ژمارەیەکی زۆر له کەســـانی دیکه" له ئاکامـــی ســـەرنەکەوتنی گەڕانەوەی تێرامان بەرەو خۆی پەیـــدا دەبن. ئەگەر له تیڕاماندا نەتوانـــم خۆم، وەکو بابەت ببینم و تەنیا خۆم به نیمچه-بابەت دابنێم، لەبـــەر ئەوەیە، که خودی من ئـــەو بابەتەیە دەمەوێت بیگەمێ! بۆ جیاکردنەوەی خـــۆم له بوونی خۆمەوه دەبێت ببم به نەبوون. مـــن ناتوانم له ڕێگەی بۆچوونم لەبـــارەی خۆمەوه یان خۆم بەو بوونه دابنێم، که لەوێدایه، له بوونم ڕادەکات. له حاڵەتی بوون-بۆ-کەسانی دیکه کێشـــەکه بەپێچەوانەوەیه؛ تێڕامان و بابەتەکەی له یەکدییەوه دوورن، لەبەر ئـــەوه بابەتەکه له دەرەوەی تێرامانداید. ئەمەش به ڕادەیەک ســـەرکەوتوو نییه چونکه ئەوەی چارەی کێشەکه دەکات ئەوه نییه، که چاک دەبێتەوه. ئەو هەمووه یان گشتگرییەی ئەوه نییه، که هەیه و ئەوەشه، که نییـــه. له ئاکامی دابڕانەکەی لـــه بوونی خۆیەوه، له هەموو شوێنێکدا به جۆرێک خۆی بەرجەســـته دەکات، که له شوێنێکی دیکەشدا هەیـــه. بوون-لەنێو-خۆ به هەموو شوینێکدا پەرش و بڵاو بۆتەوه و هەمیشـــه لەوێیه و هەرگیز لەنێو خۆیدا نییه. تەقینەوەکەی به هەموولایەکدا بەردەوام دەیهێڵێتەوه. ئەمەش، وەکو بوونی کەسانی دیکه و منیش وایه.

لـــه لایەکی دیکەوه، ڕاســـتەوخۆ لەگەڵ ڕەتدانەوەکەی منـــدا بۆ بوونی خۆم کەســـانی دیکەش بوونی خۆیان به من دانانێـــن. ئەم دوو ڕەتدانەوەیه له یەکدی جیانابنەوه و هەمانکات هیچ تێهەڵکێشەیەکیش به یەکدیان نابەستێتەوه. ئەمەش ئەوه ناگەیەنێت، که نەبوونێکی دەرەکی له ســـەرەتاوه له یەکدیان جیادەکاتەوه، بەڵکـــو لەبەر ئەوەیـــه، که بوون-لەنێو-خۆ لەســـەر بنەمای ئـــەو پەیوەندییەی هەیانـــه، لەبەر ڕۆشنایی ئەو ڕاســـتییەی، که هەر یەکێک لـــه ئەوان ئەوی دیکه نییه، کۆیان دەکاتەوه. لێرەدا بوون-بۆ-خۆ جۆرە ســـنوردارێتییەکی تێدا دروست دەبێـــت. جۆرێک له فاکتـــۆری تێدا دەدۆزینـــەوه و ناتوانیـــن بزانین چۆن ئەو گشـــتگرییەی لەپێشـــتر باســـمانکرد و له بووندا نەبوونیش دێنێتەکایەوه، پەیدا دەبێـــت. لەوەدەچێت ئەم نەبوونه خۆی خزانبێته نێو بوونه گشـــتگرەکەوه بەو شێوەیەیه نەبوون لەلای فێرگەی ئەتۆمیزمی لێوسیپۆس خۆی دەهاوێته نێو بوونه گشتگرەکەی پارمەنیدسەوه و بوونەکه دەتەقێنێتەوه و ئەتۆمەکان پێکدەهێنێت. کەوابوو، دەبێت به نوێنەری ڕەتدانەوه له تێهەڵکێشەیەکی گشتگردا و لەوێوه له واتـــای فرەجۆری ئاگامەندییەکان تێدەگەیـــن. بێگومان، ئەمەش نازانرێت چونکه کەســـانی دیکه و من یان شتێک لەنێوانماندا دروستی ناکات. ئێمه ئەو خاڵەمان ڕوونکردەوه، که ئاگامەندییەکان بەبێ ناوەند به یەکدی دەگەن. کاتێک دەڕوانینه شوێنێک، ئێمه بابەتێک دەبینین، که له باسکردنیدا ڕەتدانەوەیەکی ناوەکی سادە دەردەکەوێت. بەڵام هێشـــتا لەوێدا دووجۆر ڕەتدانـــەوه هەیه. ئەمەش نابێت به

بناخەی فرەجۆرەکانی ئاگامەندی چونکــە ئەگەر لەپێش فرەجۆرییەکەدا هەبێت ئەوا بوونی کەسانی دیکە مەحاڵ دەردەچێت. بەپێچەوانەوە، دەبێت لە دەربڕینی فرەجۆرەییەکەدا پەیدا بێت. بەڵام، مادام هیچ شتێک داینامەزرێنێت ئەوا ئاگامەندی تاکە کەسێک و تەقینەوەی هەبووە گشتگیرییەکەش بۆ ئاگامەندییە فرەجۆرەکان نابێت بە پێکهاتەیەکی ڕووت. تەنانەت نکۆڵیکردن لەوەی من کەسەکەی دیکە نیم بۆ بوونی کەسەکە بەس نییە. دەبێت ئەو کەسە هەمانکات لەگەڵ ڕەتدانەوەکەی منــدا نکۆڵی لــەوە بکات، کە ئەو مــن نییە. ئەمە فاکتۆری بوون-بۆ-کەســانی دیکەیە.

ئێمە، لێرەدا، بەم ئاکامە ناکۆکە دەگەین: بوون-بۆ-کەسانی دیکە لە گشتگرییەکی ونبوودا دروســت دەکرێت. لەلایەکی دیکەوە، بوون-بۆ-کەسانی دیکە لەسەر ئەو بوونە دەرەکییە ڕادەوەســتێت، کە هیچ گشتگرییەک و بیرکردنەوەیەک دروستی ناکات. لەلایەکەوە بوونی فرەجۆری ئاگامەندییەکان نابێت بە ڕاستییەکی بنەڕەتی و ئامــاژە بۆ دابڕانی خۆ لە خۆوە دەکات، کە ئەویــش فاکتۆری بیرکردنەوەیە. کەوابوو، پرســیارەکەمان "بۆچی ئاگامەندییە فرەجۆرەکان هەن؟" پێویستی بە وەڵامدانەوە هەیە. لەلایەکی دیکەوە فاکتۆری ئەم فرەجۆرییە کەمناکرێتەوە. ئەگەر بیــر لە هۆش لە ڕوانگەی فاکتۆری فرەجۆرییەکــە بکەینەوە، ئەوا لەناودەچێت. لــەم ڕووەوە پرســیارە مێتافیزیکییەکە بێ واتایە و دەتوانیــن بۆ وەڵامدانەوەی بڵێین "ئەوها، وایە." دەرچوونە بنەڕەتییەکە قوڵتر دەبێت؛ دەردەکەوێت بەشێک لــە نەبوون نەبێت. بوون-بۆ-خۆ بەو بوونــە دەردەکەوێت، کە ئەوە نییە هەیە و ئەوەشە، کە نییە. دەرچوونە گشتگرییەکەی هۆش گشتگرییەکی کەمکراوە نییە. ئەو بوونەیە، کە ئێمە ناتوانین بڵێین هەیە یان نییە. ئەم باســکردنە بەڕادەیەک بۆ بیردۆزەکەمان ســەبارەت بوونی کەسانی دیکە لە جێگەی خۆیەتی. فرەجۆری ئاگامەندییەکان بۆ ئێمە تێهەڵکێشــەیە نەک کۆکردنەوە. هەمانکات گشتگری ئەم تێهەڵکێشەیەیە ناناسرێت.

ئایا خەسڵەتی دژوەستانی گشتگرییەکە کەم ناکرێتەوە؟ ئایا دەتوانین لەناوی بەریــن؟ ئایا دەتوانیــن بڵێین هۆش، بەو شێوەیەی باســی بوون-بۆ-خۆمانکرد، ئەوەیە، کە نییە و ئەوەش نییە، کە هەیە؟ پرســیارەکە بێ واتایە. دەریدەخات ئێمە بتوانین تەماشای گشتگرییەکە بکەین و لە دەرەوە ببینین. ئەمەش ناگونجێت چونکە من بەشێکم لەو گشــتگرییە و لە ناویدام. هیــچ ئاگامەندییەک، تەنانەت خواش، ناتوانێت ئەو گشتگرییە بناسێت. ئەگەر خوا ئاگامەندی بێت، ئەوا پێویستە بەشێک بێت لە گشتگرییەکە. ئەگەر سروشت بێت، ئەوا لە دەرەوەی ئاگامەندییدایە (بوون-لەنێو-خۆیە)و گشتگرییەکە بۆ ئەو دەبێت بە بابەت (لەمحاڵەتەدا ناتوانێت لــە ناوەوەیدا بێت)، مادام خوا (خۆ) نییە و [ســروشتە] ئەوا ناتوانێت ئەزموونی

هەبێت و بیناسێت. لەبەر ئەمە، گشتگرییەکە لە هیچ ڕوانگەیەکەوە ناناسرێت و ئەویش دەرەوەی نییە.

لێرەدا بە کۆتایی توێژینەوەکەمان گەیشتین. فێربووین، کە بوونی کەسانی دیکە لەسەر فاکتۆری بە بابەتبوونی من ڕادەوەستێت. تێگەیشتین، کە هەڵوێستمە لە ڕەتدانەوەی نامۆبوونم، پەیوەندی بە بابەتکردنی کەسانی دیکەوە هەبوو. بەکورتییەکەی، کەسانی دیکە بە دوو شێوە بۆ ئێمە هەن: ئەگەر بە بەڵگەوە ئەو بناسم لە ناسینی ئەودا سەرکەوتوو نابم. ئەگەر بیناسم، هەڵوێستم بەرانبەری هەبێت تەنیا لە ڕێگەی بوونی ئەوەوەیە، وەکو بابەت لەنێو جیهاندا.

ئەم دوو شێوەیەش تێهەڵکێش ناکرێن. بەڵام توێژینەوەکەمان لێرەدا کۆتایی نایەت. ئەو بابەتەی بە کەسێکی دیکە ناوزەدی دەکەین و منیش، کە دەبم بە بابەت بۆ ئەو خاوەنی لەشین. کەوابوو لەش چییە؟ یان لەشی کەسێکی دیکە چییە؟